HECTOR MALOT

SINGUR PE LUME

Hector Malot
Singur pe lume

Traducere de Manuela Coravu

Pentru Lucie Malot

În timp ce scriam această carte, mă gândeam tot timpul la tine, copila mea, şi numele tău îmi venea în fiecare clipă pe buze. O să-i placă lui Lucie? O va interesa pe Lucie? Tot timpul Lucie. Numele tău, pronunţat atât de des, trebuie să fie înscris la începutul acestor pagini: nu ştiu ce soartă vor avea, dar, oricare ar fi aceasta, ele îmi vor da o mulţumire care valorează cât tot succesul, satisfacţia de a mă gândi că tu le poţi citi, bucuria de a ţi le oferi.

Hector Malot

Partea întâi

1
În sat

Sunt un copil găsit. Dar, până la opt ani, am crezut că, asemenea celorlalţi copii, am o mamă, căci, atunci când plângeam, o femeie mă strângea cu atâta drag în braţele ei, încât lacrimile mi se opreau imediat.

Niciodată nu m-am culcat fără ca această femeie să vină să mă sărute şi, când vântul de decembrie lipea zăpada de geamurile albite de ger, ea îmi lua picioarele între palme şi mi le încălzea, cântându-mi un cântec ale cărui versuri şi melodie mi le mai aduc puţin aminte.

Când păzeam vaca pe marginea drumurilor sau prin mărăcinişuri şi eram prins de câte-o ploaie rapidă, ea venea înaintea mea în grabă şi mă obliga să mă ascund sub poala fustei de lână pe care şi-o ridica pentru a-mi acoperi capul şi umerii.

În fine, când mă certam cu vreun prieten, mă punea să-i povestesc necazurile mele şi aproape întotdeauna mă consola sau îmi dădea dreptate.

Din această cauză şi din multe altele, datorită felului în care-mi vorbea, mă privea, mă mângâia, dar şi blândeţei cu care mă certa, nu aveam de ce să mă gândesc că nu este mama mea.

Dar iată cum am aflat că nu este decât doica mea.

Satul meu, sau, ca să spun mai exact, satul în care am fost crescut, căci eu nu am avut de fapt un sat al meu, un loc de naştere, aşa cum n-am avut nici mamă, nici tată, în sfârşit, satul în care mi-am petrecut copilăria se numeşte Chavanon; este unul dintre cele mai sărace din centrul Franţei.

Această sărăcie se datorează nu indiferenţei sau lenei locuitorilor săi, ci locului unde se află, într-o regiune puţin roditoare. Solul este arid şi, pentru a produce recolte bune, ar avea nevoie de multe îngrăşăminte, dar astfel de resurse nu se găsesc în ţinut. Aşa că nu sunt decât puţine câmpuri cultivate sau, cel puţin, nu erau în vremea despre care vorbesc; în schimb, peste tot sunt întinderi vaste pline de mărăcini, iarbă-neagră şi drobiţă.

Acolo unde se termină terenurile mărăcinoase încep landele şi pe aceste lande înalte vânturile se zbenguie în voie, izbind copacii, şi aşa piperniciţi, ce-şi întind ici şi colo ramurile răsucite şi chinuite tot timpul anului.

Pentru a găsi copaci frumoşi trebuie să cobori spre vâlcelele de pe malurile râurilor sau în luminişurile înguste, unde cresc castani înalţi şi stejari viguroşi.

Într-una dintre aceste vâlcele de pe malul unui râu care-şi pierde apele repezi într-unui dintre afluenţii Loarei, se află casa unde mi-am petrecut primii ani de viaţă.

Până la opt ani nu am văzut niciodată un bărbat în acea casă, totuşi mama mea nu era văduvă, dar bărbatul ei era cioplitor în piatră şi, asemenea multor altor muncitori din ţinut, lucra la Paris, dar nu mai venise în sat de când începusem să văd şi să înţeleg lucrurile ce mă înconjurau.

Din când în când trimitea veşti printr-unul dintre camarazii care se întorceau în sat.

— Tuşă Barberin, bărbatul dumitale este bine, m-a rugat să-ţi spun că totul merge bine şi să-ţi dau aceşti bani; vrei să-i numeri?

Asta era tot. Tuşa Barberin se mulţumea cu aceste veşti; bărbatul ei era sănătos, muncea şi îşi câştiga existenţa.

Chiar dacă Barberin se afla de atât de mult timp la Paris, asta nu însemna câtuşi de puţin că era supărat pe femeia lui.

Rămăsese la Paris pentru că munca îl ţinea acolo; când va îmbătrâni, va reveni să trăiască lângă femeia lui, iar cu banii adunaţi vor fi la adăpost de sărăcie atunci când vârsta le va fi împuţinat forţele şi le va fi măcinat, o dată cu trecerea timpului, sănătatea.

Într-o zi de noiembrie, pe când se însera, un bărbat pe care nu-l cunoşteam se opri în faţa casei noastre. Eram pe prispă şi făceam nişte surcele. Fără să împingă poarta, dar privind peste ea spre mine, bărbatul întrebă dacă acolo locuieşte tuşa Barberin.

I-am spus să intre.

Bărbatul împinse poarta care scârţâi şi încet-încet, abia târându-şi parcă picioarele, înainta spre casă.

Niciodată nu mai văzusem un om care să mi se pară

atât de murdar, bucăţi de noroi, unele încă umede, altele uscate, acoperindu-l din cap până-n picioare. Privindu-l, îţi dădeai seama că mergea de mult timp pe drumuri desfundate.

La zgomotul vocilor noastre, tuşa Barberin apăru imediat şi, în momentul în care bărbatul trecu pragul, se trezi nas în nas cu el.

— Aduc veşti de la Paris, spuse bărbatul.

Erau cuvinte simple, pe care le auzisem de mai multe ori, dar tonul cu care fuseseră spuse nu prevestea deloc cuvintele care urmau altă dată:

„Bărbatul dumitale este bine, munca merge.”

— Oh! Doamne! strigă tuşa Barberin, împreunându-şi mâinile, s-a întâmplat o nenorocire cu Jérôme!

— Ei bine, da! dar nu trebuie să-ţi pierzi firea; bărbatul dumitale a fost rănit, acesta-i adevărul. N-a murit, dar totuşi va rămâne schilod. Acum este la spital. Am fost vecin de pat cu el şi, deoarece mă întorceam acasă, m-a rugat să-ţi povestesc ce s-a întâmplat. Nu pot să stau, căci mai am trei leghe de parcurs şi noaptea se lasă repede.

Tuşa Barberin, care voia să ştie mai multe, îl rugă pe bărbat să rămână la cină; drumurile erau atât de periculoase! Se vorbea despre lupi care apăruseră în pădure, aşa că era mai bine să plece a doua zi dimineaţa.

Bărbatul se aşeză lângă foc şi, în timp ce mânca, ne povesti cum s-a întâmplat nenorocirea. Barberin a fost pe jumătate strivit de schelele care căzuseră şi, deoarece s-a dovedit că nu trebuia să se afle acolo, în locul în care a fost rănit, antreprenorul refuza să-i plătească vreo despăgubire.

— Nu a avut noroc, bietul Barberin, spuse bărbatul, nu a avut noroc; există şmecheri care ar fi profitat de această ocazie pentru a li se plăti rente, o pensie, dar bărbatul dumitale nu va avea nimic.

Şi, uscându-şi pantalonii care deveneau scorţoşi sub noroiul întărit, repeta întruna aceste cuvinte: „nu a avut noroc”, cu un sincer regret, care dovedea că el s-ar fi lăsat

schilodit dacă ar fi avut speranţa că astfel ar fi câştigat o pensie.

— Totuşi, spuse el, terminându-şi povestirea, l-am sfătuit să-l dea pe antreprenor în judecată.

— Un proces costă mult.

— Da, dar asta nu contează dacă îl câştigi!

Tuşa Barberin ar fi vrut să se ducă la Paris, dar i se păru a fi un drum foarte greu. Era o călătorie atât de lungă şi costisitoare!

A doua zi dimineaţă, ne-am dus în sat să-i cerem sfatul preotului. Acesta nu o sfătui să plece decât dacă era sigură că-i poate fi de folos bărbatului ei. Îi scrise totuşi preotului spitalului unde Barberin era îngrijit şi, peste câteva zile, primi un răspuns în care se spunea că tuşa Barberin nu trebuia s-o pornească la drum, ci doar să-i trimită ceva bani bărbatului ei, pentru că acesta îl va da în judecată pe antreprenorul la care lucra şi din pricina căruia fusese rănit.

Trecură zile, săptămâni şi, din când în când, soseau scrisori, iar în toate se cereau noi sume de bani; ultima, mai insistentă decât celelalte, spunea că, dacă nu are bani, să vândă vaca pentru a face rost de ei.

Numai cei ce au trăit la ţară, cu ţăranii, ştiu câtă disperare şi durere se poate ascunde în aceste două cuvinte:

„Vinde vaca”.

Pentru un naturalist, vaca este un rumegător, pentru un excursionist este un animal care dă bine în peisaj când îşi ridică botul umed din iarba plină de rouă, pentru un copil de la oraş este sursa cafelei cu lapte, a brânzei şi a smântânei; dar pentru un ţăran înseamnă cu mult mai mult. Oricât de sărac ar fi şi oricât de numeroasă i-ar fi familia, este sigur că nu va suferi de foame atâta timp cât are o vacă în staul. Cu o frânghie, sau doar cu un curmei înnodat în jurul coarnelor, un copil plimbă vaca de-a lungul drumurilor mărginite cu iarbă, acolo unde păşunea nu aparţine nimănui, iar seara toată familia are unt în supă şi lapte

pentru a-şi muia cartofii; tatăl, mama, copiii cei mari şi cei mici, toată lumea trăieşte de pe urma vacii.

Noi trăiam atât de bine de pe urma vacii noastre, tuşa Barberin şi cu mine, încât până atunci aproape că nu mâncasem carne. Dar nu ne asigura numai existenţa de fiecare zi, ci era tovarăşa, prietena noastră, căci nu trebuie să vă imaginaţi că vaca este un animal nătâng; din contră, este un animal inteligent şi cu multe însuşiri sufleteşti, cu atât mai dezvoltate dacă i le-ai cultivat prin educaţie. Noi o mângâiam pe a noastră, îi vorbeam, ne înţelegea şi, cu ochii ei mari şi rotunzi, plini de blândeţe, ştia să ne facă să înţelegem ce voia sau ce simţea.

În sfârşit, o iubeam şi ea ne iubea.

Totuşi, trebuia să ne despărţim, căci numai prin „vânzarea vacii” putea fi satisfăcută cererea de bani a lui Barberin.

Un negustor a venit şi, după ce a examinat-o bine pe Roşcata, după ce-a pipăit-o îndelung, dând din cap nemulţumit, după ce a repetat de sute de ori că nu-i trebuie, că este o vacă de oameni săraci, pe care n-o putea revinde că nu avea lapte, că dădea unt prost, s-a hotărât până la urmă să o ia, dar doar pentru că avea un suflet bun şi pentru a o ajuta pe tuşa Barberin, care era o femeie de treabă.

Sărmana Roşcata, ca şi cum ar fi înţeles ce se întâmplă, refuză să iasă din staul şi începu să mugească.

— Treci în spatele ei şi goneşte-o, mi-a spus negustorul, întinzându-mi biciul pe care-l avea în jurul gâtului.

— Asta nu, i-a răspuns tuşa Barberin.

Apucând vaca de frânghie, i-a vorbit cu căldură.

— Haide, frumoaso, vino, vino!

Şi Roşcata a ascultat-o; pe drum, negustorul a legat-o în urma căruţei şi ea n-a avut încotro şi a trebuit să urmeze calul.

Noi am intrat în casă. Dar mult timp i-am auzit mugetele.

Nu mai aveam lapte, nici unt. Dimineaţa aveam o bucăţică de pâine; seara, cartofi cu sare.

Lăsata Secului a sosit la puţin timp după ce-o vândusem pe Roşcata. Anul trecut, pentru Lăsata Secului, tuşa Barberin îmi făcuse clătite şi gogoşi, iar eu mâncasem atâtea, încât tuşa Barberin fusese foarte bucuroasă. Dar atunci o avea pe Roşcata, care ne dăduse laptele pentru a face aluatul şi untul pentru a le prăji în tigaie.

Roşcata nu mai era. Nu mai aveam nici unt, nici lapte, îmi spuneam cu tristeţe, deci nu va fi nici Lăsata Secului.

Totuşi, tuşa Barberin mi-a făcut o surpriză. Cu toate că nu împrumuta de la nimeni, a cerut o cană de lapte unei vecine, o bucată de unt alteia şi, când m-am întors spre prânz, am găsit-o punând făină într-o oală de lut.

— Oh, făină!, am spus eu, apropiindu-mă.

— Ei bine, da, spuse ea zâmbind, este făină, dragul meu Rémi, făină bună de grâu. Uite ce frumos miroase.

Dacă aş fi îndrăznit, aş fi întrebat-o la ce servea făina aceea; dar tocmai pentru că voiam să ştiu, nu îndrăzneam să vorbesc. Şi, pe de altă parte, nu voiam să-i spun că ştiam că este Lăsata Secului, pentru a nu o întrista pe tuşa Barberin.

— Ce se face din făină?, întrebă ea privindu-mă.

— Pâine.

— Şi mai ce?

— Terci.

— Şi mai ce?

— Păi… nu ştiu.

— Ba da, ştii, dar deoarece eşti un copil bun, nu îndrăzneşti să spui. Ştii că astăzi este Lăsata Secului, ziua clătitelor şi a gogoşilor, dar, fiindcă nu avem nici lapte, nici unt, nu îndrăzneşti să vorbeşti. Nu-i aşa?

— Oh, tuşă Barberin.

— Deoarece m-am gândit mai demult la toate astea, am făcut în aşa fel ca această sărbătoare să nu-ţi lase o amintire urâtă. Uită-te în covată şi în oală.

Când am ridicat capacul oalei şi pe urmă m-am uitat în covată, am văzut laptele, untul, ouăle şi trei mere.

— Dă-mi ouăle, mi-a spus tuşa Barberin, şi, în timp ce eu le sparg, cojeşte merele.

În timp ce tăiam merele felii, ea a spart ouăle în făină şi a început să bată totul, turnând deasupra, din când în când, o lingură de lapte.

Când aluatul a fost lungit, tuşa Barberin a pus vasul pe cenuşa fierbinte. Nu ne mai rămânea decât să aşteptăm seara, căci la cină trebuia să mâncăm clătitele şi gogoşile.

Pentru a fi sincer, trebuie să mărturisesc că ziua mi s-a părut lungă şi că am ridicat de multe ori şervetul care acoperea covată.

— Ai să răceşti aluatul, îmi spuse tuşa Barberin, şi nu va mai creşte.

Dar el creştea bine şi, din loc în loc, făcea un fel de băşicuţe, care se umflau şi apoi plesneau. Aluatul în dospire răspândea un miros de ouă şi lapte.

— Fă nişte surcele, îmi spuse ea, avem nevoie de un foc iute, fără fum.

În sfârşit, veni seara şi lumânarea fu aprinsă.

— Pune lemne pe foc, îmi spuse ea.

Nu fu nevoie să-mi spună de două ori acest lucru pe care-l aşteptam cu nerăbdare. Imediat, din vatră se înălţă o flacără dreaptă şi lumina ei mişcătoare umplu toată încăperea.

Atunci, tuşa Barberin luă tigaia de pe perete şi-o aşeză deasupra focului.

— Dă-mi untul!

Luă cu vârful cuţitului o bucată cât o nucă şi-o puse în tigaie, unde se topi sfârâind.

Ah, era într-adevăr un miros care-ţi gâdila nările, cu atât mai mult cu cât nu-l mai simţisem de mult timp.

Muzica produsă de sfârâiturile untului era într-adevăr o muzică veselă.

Cu toate că eram foarte atent la această muzică, am

auzit nişte paşi în curte.

Cine putea să ne deranjeze la această oră?

O vecină, fără îndoială, să ne ceară nişte cărbuni. N-am stăruit asupra acestui gând, căci tuşa Barberin, care scufundase polonicul în vasul cu aluat, îl scurse şi îl turnă în tigaie, unde se întinse ca o pânză de cocă albă, aşa că nu era momentul să te laşi distras.

Un toiag lovi pragul, apoi uşa se deschise brusc.

— Cine-i acolo?, întrebă tuşa Barberin, fără să se întoarcă.

Un bărbat îşi făcu apariţia şi flacăra vetrei care-l lumină din plin scoase în evidenţă o bluză albă şi un toiag pe care-l ţinea în mână.

— Aşadar, e sărbătoare? Nu vă deranjaţi, spuse bărbatul cu o voce dură.

— Ah! Dumnezeule!, spuse tuşa Barberin luând tigaia de pe foc, tu eşti Jérôme?

Apoi, luându-mă de braţ, mă împinse spre bărbatul care se oprise în prag.

— E tatăl tău!

2
Barberin

M-am apropiat la rândul meu să-l îmbrăţişez, dar bărbatul mă opri cu vârful toiagului.

— Cine-i ăsta? Mi-ai spus…

— Ei bine! Da, dar… nu era adevărat, pentru că…

— Ah! Nu era adevărat, nu era adevărat.

Bărbatul făcu în direcţia mea câţiva paşi cu toiagul ridicat, iar eu, instinctiv, m-am dat înapoi.

Ce făcusem oare? De ce eram vinovat? De ce mă privea astfel când eu voiam să-l îmbrăţişez?

Nu am avut timp să examinez aceste întrebări care se îmbulzeau în mintea mea tulburată.

— Văd că sărbătoriţi Lăsata Secului, spuse el, este

foarte bine, căci îmi este şi mie foame. Ce ai la cină?

— Făceam clătite.

— Văd; dar nu clătite dai să mănânce unui om care a făcut pe jos zece leghe.

— Nu am nimic altceva. Nu te aşteptam…

— Cum nimic? Nimic la cină?

Bărbatul privi în jurul lui.

— Iată nişte unt.

Apoi ridică ochii în tavan, acolo unde altădată era agăţată slănina; dar cârligul era demult gol; de bârnă atârnau doar nişte funii de usturoi şi ceapă.

— Iată şi ceapă, spuse el, dând jos cu toiagul o funie; patru cinci cepe şi o bucată de unt şi vom avea o supă bună. Scoate clătita de acolo şi prăjeşte-mi ceapa în tigaie.

Să scoată clătita din tigaie! Tuşa Barberin nu spuse nimic. Din contră, făcu repede ce-i ceruse omul ei, în timp ce acesta se aşeză pe bancheta din colţul vetrei.

Eu nu îndrăzneam să părăsesc colţul în care mă retrăsesem din cauza toiagului; sprijinit de masă, îl priveam.

Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, cu o faţă aspră şi cu un aer sever. Îşi ţinea capul aplecat pe umărul drept în urma rănii suferite, iar această diformitate îi dădea un aspect ameninţător.

Tuşa Barberin puse din nou tigaia pe foc.

— Cu această bucăţică de unt ai de gând să faci supa? întrebă el.

Şi luând el însuşi farfuria cu unt, turnă o jumătate din cantitate în tigaie.

Nu mai era unt, nu vor mai fi nici clătite!

În alt moment m-ar fi copleşit această catastrofă, dar acum nu mă mai gândeam nici la clătite, nici la gogoşi, ci la faptul că acest bărbat ce părea atât de dur era tatăl meu.

„Tatăl meu! Tatăl meu!” Aceste cuvinte mi le repetam mecanic.

Nu mă gândisem niciodată ce înseamnă un tată şi vag,

din instinct, crezusem că este o mamă cu voce groasă, dar, privindu-l pe cel ce-mi căzuse din cer, mă simţeam cuprins de o teamă dureroasă.

Am vrut să-l îmbrăţişez şi m-a îndepărtat cu vârful toiagului. De ce? Tuşa Barberin nu mă îndepărta niciodată când o îmbrăţişam. Din contră, mă lua în braţe şi mă strângea lângă ea.

— În loc să stai nemişcat, ca şi cum ai fi de gheaţă, îmi zise bărbatul, aşază mai bine farfuriile pe masă.

M-am grăbit să-l ascult. Supa era gata. Tuşa Barberin o puse cu polonicul în farfurii.

Bărbatul părăsi colţul vetrei; veni să se aşeze la masă şi începu să mănânce, oprindu-se doar din când în când să mă privească.

Eram atât de tulburat, atât de neliniştit, încât nu puteam mânca şi îl priveam şi eu, dar pe ascuns, lăsându-mi ochii în jos când îi întâlneam pe ai lui.

— Doar atât mănâncă de obicei?, întrebă el, întinzându-şi spre mine lingura.

— Ah, nu. Mănâncă bine.

— Cu atât mai rău. Mai bine n-ar mânca!

Bineînţeles că nu aveam chef să vorbesc şi nici tuşa Barberin nu avea poftă de conversaţie; se învârtea în jurul mesei, atentă să-şi servească bărbatul.

— Deci nu ţi-e foame?, întrebă bărbatul.

— Nu!

— Ei bine! Du-te de te culcă şi încearcă să adormi imediat, altfel mă supăr.

Tuşa Barberin se uită la mine cu o privire ce spunea că trebuie să mă supun fără a crâcni. Dar această recomandare era inutilă, căci nu aveam de gând să mă revolt.

Ca în mai toate casele de la ţară, bucătăria era în acelaşi timp şi dormitor. Lângă vatră se aflau toate cele ce serveau pentru mâncare: masa, covată, bufetul; de cealaltă parte erau aşezate mobilele ce serveau pentru dormit; într-

un colţ era patul tuşei Barberin, iar în colţul opus se afla culcuşul meu, pe un fel de laviţă înconjurată cu o draperie de pânză roşie.

M-am dezbrăcat repede şi m-am culcat. Dar să adorm era mult mai greu.

Nu poţi dormi la comandă! Adormi pentru că-ţi este somn şi pentru că eşti liniştit. Or, mie nu-mi era somn şi nu eram nici liniştit. Din contră, eram foarte neliniştit şi din ce în ce mai nefericit.

Cum se putea oare? Acest bărbat era tatăl meu. De ce mă trata atunci aşa de dur?

Cu faţa la perete, încercam să alung aceste gânduri şi să adorm aşa cum îmi ceruse; dar era imposibil; somnul nu venea. Niciodată nu fusesem mai treaz. După un timp, n-aş putea spune cât, am simţit că cineva se apropia de patul meu. După mersul târşâit şi greoi am ştiut imediat că nu era tuşa Barberin.

O suflare caldă îmi atinse părul.

— Dormi?, întrebă o voce răguşită.

Nici nu m-am gândit să răspund, căci cuvintele teribile „mă supăr” îmi răsunau încă în urechi.

— Doarme, spuse tuşa Barberin; imediat ce se culcă adoarme, aşa este obişnuit. Poţi vorbi fără teamă, căci nu te aude.

Fără îndoială că ar fi trebuit să le spun că nu dorm, dar nu îndrăzneam. Mi se ceruse să dorm şi eu nu dormeam, eram vinovat.

— Ce este cu procesul tău?, întrebă tuşa Barberin.

— Pierdut! Judecătorii au hotărât că am fost vinovat că mă aflam atunci sub schele şi că, deci, antreprenorul nu-mi datorează nimic.

Spunând acestea, lovi cu pumnul în masă şi începu să înjure, rostind tot felul de cuvinte fără noimă.

— Procesul pierdut, reluă el imediat, banii noştri pierduţi, schilodit, mizerie, iată ce avem! Şi, ca şi când n-ar fi fost de ajuns, când ajung acasă găsesc un copil. Îmi

explici de ce n-ai făcut cum ţi-am zis?

— Pentru că n-am putut!

— N-ai putut să-l duci la orfelinat?

— Nu abandonezi aşa un copil pe care l-ai hrănit cu laptele tău şi pe care îl iubeşti.

— Nu era copilul tău!

— Am vrut să fac cum mi-ai cerut, dar s-a îmbolnăvit.

— Îmbolnăvit?

— Da, nu era momentul să-l dau acolo să moară.

— Dar când s-a făcut bine?

— Nu s-a însănătoşit imediat. După acea boală a venit o alta: tuşea de ţi se rupea inima. Aşa a murit şi micul nostru Nicolas. Am crezut că dacă-l duceam şi pe acesta la oraş va pieri şi el.

— Dar după aceea?

— Timpul a trecut. Dacă aşteptasem atât, mai puteam aştepta.

— Câţi ani are acum?

— Opt.

— Ei bine! Se va duce la opt ani acolo unde ar fi trebuit să se ducă de mult; atâta pagubă dacă n-o să-i placă!

— Ah, Jérôme, nu poţi face asta!

— Nu pot face asta? Cine mă împiedică? Crezi că putem să-l păstrăm aici pentru totdeauna?

Urmă un moment de tăcere şi putui să respir; emoţia îmi strângea gâtul aproape să mă sufoce. Imediat, tuşa Barberin a continuat.

— Ah! Cum te-a schimbat Parisul! N-ai fi vorbit aşa altădată.

— Poate. Dar ceea ce este sigur este că, dacă Parisul m-a schimbat, m-a şi schilodit. Cum să-mi mai câştig existenţa acum, a ta şi a mea? Nu mai avem bani. Am vândut vaca. Trebuie să hrănim şi un copil care nu este al nostru, când n-avem nimic de mâncare!

— Este al meu.

— Nu este al tău, cum nu este nici al meu. Nu este un

copil de ţăran. Îl priveam în timpul cinei; este un copil delicat, slab, nu are nici braţe, nu are nici picioare care să ducă la greu.

— Este cel mai frumos copil din ţinut.

— Frumos, nu spun ba. Dar solid, nu! Drăgălăşenia îi va da să mănânce? Poţi fi un bun muncitor cu nişte umeri ca ai lui? Este un copil de la oraş, dar de copii de oraş nu avem nevoie aici.

— Îţi spun că este un copil curajos, că are o minte ageră ca de pisică şi un suflet nespus de bun. Când va fi mare va munci pentru noi.

— Până atunci va trebui să muncim noi pentru el, iar eu nu mai pot munci.

— Dacă părinţii lui îl vor cere, ce le vei spune?

— Părinţii lui! Are oare părinţi? Dacă ar fi avut, l-ar fi căutat şi, în timpul ăstor opt ani, l-ar fi găsit. Ah! ce prost am fost crezând că are părinţi ce-l vor căuta într-o zi şi ne vor plăti pentru că l-am crescut. Am fost un nătâng, un imbecil. Este drept că era înfăşat în scutece frumoase cu dantelă, dar asta nu înseamnă că părinţii lui îl vor căuta. Poate că aceia au şi murit.

— Şi dacă n-au murit? Dacă într-o zi vin să ni-l ceară? Cred că vor veni.

— Cât sunt de încăpăţânate femeile!

— Dar dacă vin!

— Ei bine!, îi vom trimite la orfelinat. Am vorbit destul! Basta! Mâine îl voi duce la primar. În seara asta mă duc până la François. Într-o oră sunt înapoi.

Uşa se deschise şi se închise. Bărbatul plecase.

Atunci, m-am ridicat în capul oaselor şi am început s-o strig pe tuşa Barberin.

— Mamă!

Ea veni repede lângă patul meu.

— Îl laşi să mă ducă la orfelinat?

— Nu, micul meu Rémi, nu.

Mă îmbrăţişa cu duioşie, strângându-mă în braţe.

Această mângâiere îmi dădu curaj şi lacrimile mi se opriră.

— Nu dormeai? mă întrebă ea încet.

— Nu-s eu de vină.

— Nu te cert. Deci ai auzit ce-a spus Jérôme?

— Da, că tu nu eşti mama mea; în schimb, am aflat că nici el nu este tatăl meu.

Nu am pronunţat aceste cuvinte pe acelaşi ton, căci pe cât eram de trist că ea nu era mama mea, pe atât eram de fericit, aş spune chiar mândru, că el nu era tatăl meu. Cred că tot zbuciumul meu sufletesc răzbătuse în cele câteva cuvinte.

Tuşa Barberin păru să nu le dea atenţie.

— Poate că ar fi trebuit să-ţi spun mai demult adevărul, dar erai ca şi copilul meu şi nu puteam să-ţi spun aşa, deodată, că nu eram mama ta adevărată! Pe mama ta, ai^auzit, nu o cunoaştem. Trăieşte, nu trăieşte, nu ştiu nimic. Într-o dimineaţă, la Paris, când Jérôme se ducea la muncă, pe o stradă care se numeşte Breteuil, o stradă lată şi mărginită de copaci, a auzit scâncetele unui copil. Păreau să se audă de la poarta unei grădini. Era în luna februarie şi de-abia se luminase. S-a apropiat de poartă şi a văzut un copil de câteva luni, bine înfăşat, lăsat chiar pe pragul porţii grădinii. A privit în jurul lui să cheme pe cineva în ajutor şi a văzut un bărbat, care stătuse până atunci în spatele unui copac, luând-o la fugă. Fără îndoială că acel bărbat se ascunsese să vadă dacă cineva găseşte copilul pe care el îl pusese acolo.

Jérôme era foarte tulburat, căci copilul plângea foarte tare, ca şi cum ar fi înţeles că cineva venise în ajutorul lui şi nu voia să-l lase să plece. În timp ce Jérôme nu ştia ce să facă, fu ajuns din urmă de alţi muncitori; cu toţii au hotărât să ducă copilul la Comisariatul de poliţie, mai ales că acesta plângea întruna. Probabil că îi era frig. Dar cum copilul continua să plângă, cu toate că la comisariat era foarte cald, s-au gândit că-i este probabil foame şi s-au dus să caute o femeie care să poată să-l alăpteze. Cum sosiră cu

femeia, copilul începu să sugă cu poftă. Era, într-adevăr, tare înfometat. Atunci l-au dezbrăcat în preajma focului să vadă ce e cu el.

Era un băiat frumos, de cinci, şase luni, roz, dolofan, superb; scutecele în care era învelit dovedeau că aparţinea unor oameni bogaţi. Era, deci, un copil furat şi apoi abandonat. Cel puţin asta a fost concluzia comisarului. Ce să facă cu el? După ce comisarul notă ceea ce ştia Jérôme, adăugând descrierea copilului şi a scutecelor sale care nu aveau nicio monogramă, comisarul le spuse că-l vor trimite la orfelinat, dacă nimeni dintre cei prezenţi nu doreşte să-l ia.

Era un copil frumos, sănătos, bine făcut, care nu va fi prea greu de crescut; părinţii săi, care, bineînţeles, îl vor căuta până ce îl vor găsi, vor plăti o recompensă serioasă celor ce-l vor îngriji.

Atunci, Jérôme spuse că vrea să-l ia el şi i l-au dat. Şi eu aveam un copilaş de aceeaşi vârstă, aşa că pentru mine nu era prea greu să cresc încă unul. Astfel am devenit mama ta.

— Oh, mamă!

— După trei luni mi-am pierdut copilul, şi atunci m-am legat şi mai mult de tine. Aproape că am uitat că tu nu erai adevăratul nostru fiu. Din păcate, Jérôme nu a uitat acest lucru şi văzând, după trei ani, că părinţii tăi nu te căutau a vrut să te ducă la orfelinat. Ai auzit de ce nu am făcut cum voia el.

— Oh! Nu vreau la orfelinat, am strigat agăţându-mă de ea. Nu la orfelinat, te rog!

— Nu, copile, nu te vei duce acolo. Am să am eu grijă de asta. Jérôme nu este un om rău, vei vedea, numai supărările şi grija zilei de mâine l-au făcut să spună ce-a spus. Vom munci şi tu vei munci când vei mai creşte.

— Da, fac tot ce vrei tu, dar nu mă trimite la orfelinat.

— Nu te vei duce, dar cu o condiţie: să te culci imediat, nu trebuie să te găsească treaz când se va întoarce.

După ce m-a îmbrăţişat, m-a întors cu faţa la perete.

Aş fi vrut să adorm imediat, dar fusesem prea tulburat, prea emoţionat pentru a-mi găsi liniştea şi somnul.

Deci, tuşa Barberin, atât de bună, de blândă, nu era mama mea! Dar, atunci, ce însemna o adevărată mamă? Era cineva mai bun şi mai blând? Oh! nu, nu era posibil.

Dar, ceea ce înţelegeam, ceea ce simţeam, era că un tată ar fi fost mai puţin dur decât Barberin, nu m-ar fi privit cu ochi atât de reci şi nu m-ar fi îndepărtat cu toiagul ridicat.

Voia să mă trimită la orfelinat, dar tuşa Barberin va reuşi, oare, să-l împiedice?

Ştiam că în sat erau doi copii despre care se spunea că sunt „copii de la orfelinat”; fiecare avea la gât o plăcuţă de plumb cu numele lui; erau murdari şi prost îmbrăcaţi. Toată lumea îşi bătea joc de ei; adesea erau chiar bătuţi, iar ceilalţi copii îi urmăreau aproape tot timpul, cum urmăreşti un câine de pripas pentru a te amuza, ştiind că acesta nu are pe nimeni să-l apere.

Oh! nu voiam să fiu ca acei copii, nu voiam să am un număr la gât, nu voiam să fiu urmărit cu strigătele „La orfelinat! La orfelinat!”

Numai acest gând mă înfricoşa şi mă făcea să tremur tot.

Şi nu puteam dormi.

Şi Barberin trebuia să se întoarcă.

Din fericire, Barberin nu veni aşa repede cum spusese, iar eu reuşii să adorm înainte de venirea lui.

3
Trupa lui *signor* Vitalis

Fără îndoială că am dormit întreaga noapte sub impresia tristeţii şi a fricii, căci a doua zi, când m-am trezit, primul meu gest a fost să-mi pipăi patul şi să privesc în jur să văd dacă nu am fost dus de acasă.

Toată dimineaţa Barberin nu mi-a spus nimic şi am început să cred că proiectul trimiterii mele la orfelinat fusese abandonat. Eram sigur că tuşa Barberin îi vorbise, că îl convinsese să mă păstreze.

Dar, când sună ora douăsprezece, Barberin mi-a spus să-mi pun şapca şi să-l urmez.

Înspăimântat, mi-am întors privirea spre tuşa Barberin pentru a-i implora ajutorul; pe furiş, mi-a făcut un semn care spunea că trebuie să mă supun; în acelaşi timp, cu mâna mi-a făcut un semn prin care voia să mă liniştească: nu aveam de ce mă teme.

Atunci, fără să spun nimic, am plecat în urma lui Barberin.

Distanţa între casa noastră şi sat era destul de mare, cam o oră de mers. Tot drumul nu mi-a adresat niciun cuvânt. Mergea înainte, încet, şchiopătând, fără să facă vreo mişcare cu capul, şi din când în când se întorcea cu totul să vadă dacă-l urmam.

Unde mă ducea? Această întrebare mă îngrozea, cu tot semnul liniştitor pe care mi-l făcuse tuşa Barberin, şi, pentru a scăpa de un pericol pe care-l presimţeam, fără a şti la ce mă puteam aştepta, mă gândeam să fug.

În acest scop am încercat să rămân în urmă; când voi fi destul de departe am să mă ascund într-un şanţ şi nu mă va mai putea găsi.

Mai întâi s-a mulţumit să-mi spună să merg pe urmele lui; dar, mai târziu, bănuind probabil intenţia mea, mă apucă de încheietura mâinii.

Nu puteam decât să-l urmez.

Când am intrat în sat, toată lumea se întorcea curioasă să ne vadă, căci, aşa cum mă ţinea strâns lângă el, semănăm cu un câine rău dus în lesă.

Ajungând în dreptul cafenelei, un bărbat care stătea în prag îl strigă pe Barberin şi-i spuse să intre. Acesta, luându-mă de urechi, mă împinse în faţa lui şi, după ce am intrat, a închis uşa.

Mă simţeam uşurat: nu mi se părea a fi un loc periculos şi, apoi, era vorba de cafeneaua în care doream de mult timp să intru.

Cafeneaua, cafeneaua hanului Notre-Dame! Ce să fie oare acolo, înăuntru?

De câte ori nu-mi pusesem această întrebare!

Văzusem oameni ieşind din cafenea cu faţa veselă şi de-abia ţinându-se pe picioare. Trecând prin faţa uşii, auzisem adesea strigăte şi cântece care făceau să zăngănească geamurile.

Ce se făcea înăuntru?

Ce se petrecea în spatele perdelelor roşii?

Voi afla acum ce doream să ştiu de atâta vreme.

În timp ce Barberin discuta cu patronul cafenelei care-l îndemnase să intre, m-am dus să mă aşez lângă foc şi am început să privesc în jurul meu.

În colţul opus celui în care stăteam se afla un bătrân înalt, cu barbă albă, care purta un costum ciudat, cum nu mai văzusem niciodată.

Pe cap avea o pălărie înaltă de fetru gri, ornată cu pene verzi şi roşii. Părul îi era alb şi lung până la umeri. Un cojoc de oaie cu blana întoarsă era strâns la talie. Acesta nu avea mâneci şi prin cele două deschizături ieşeau braţele protejate de mânecile unei haine de catifea ce fusese altădată albastră.

Jambierele din lână îi ajungeau la genunchi şi erau prinse cu panglici roşii care se încrucişau de mai multe ori în jurul picioarelor.

Stătea pe scaunul lui, căzut parcă pe gânduri, cu bărbia sprijinită în mâna dreaptă; cotul i se sprijinea de genunchiul îndoit.

Niciodată nu mai văzusem pe cineva într-o atitudine atât de calmă; semăna cu unul din sfinţii de lemn din biserica noastră.

Trei câini, îngrămădiţi sub scaunul lui, se încălzeau unul pe celălalt, fără să se mişte: un caniş alb, un barbet negru

şi o căţeluşă gri, blândă şi cu un aer şmecher; canişul avea pe cap o veche şapcă de poliţist, prinsă sub bot cu o cureluşă de piele.

În timp ce-l priveam pe bătrân cu o curiozitate pe care nu o puteam ascunde, Barberin şi patronul cafenelei discutau cu voce înceată, dar am înţeles că era vorba despre mine.

Barberin spunea că venise în sat ca să mă ducă la primar, cu speranţa că acesta va cere orfelinatului o pensie care să-i permită să mă ţină mai departe în grija lui.

Aceasta era promisiunea pe care tuşa Barberin reuşise să o obţină de la bărbatul ei şi am înţeles imediat că, dacă Barberin va obţine un profit în caz că mă păstrează lângă el, nu mai aveam de ce mă teme.

Bătrânul, fără a avea aerul că face acest lucru, asculta şi el ce discutau cei doi; deodată, întinse mâna dreaptă spre mine şi i se adresă lui Barberin:

— Asta-i copilul care te incomodează?, întrebă el cu un accent străin.

— Da, el.

— Şi crezi că administraţia orfelinatului din departamentul dumitale îţi va plăti pentru a-l întreţine?

— Păi, dacă nu are părinţi şi dacă îl cresc eu, trebuie să plătească cineva pentru el, aşa-i drept.

— Nu spun nu, dar crezi că astfel drepturile sunt respectate?

— Nu.

— Ei bine! Eu cred că nu vei obţine niciodată pensia pe care o vei cere.

— Atunci se va duce la orfelinat; nu există lege care să mă oblige să-l ţin în casa mea, dacă eu nu vreau.

— Altădată ai fost de acord să-l primeşti, asta înseamnă că ţi-ai luat angajamentul să-l păstrezi.

— Ei bine! Nu-l voi păstra şi, când va fi cazul să-l dau afară, o voi face.

— Poate că există un mijloc s-o faci imediat, spuse

bătrânul, după ce se gândi un moment, şi chiar să câştigi şi ceva.

— Dacă-mi spui acest mijloc, îţi ofer o sticlă de băutură, şi chiar din toată inima.

— Comandă sticla şi afacerea-i încheiată.

— Sigur?

— Sigur!

Bătrânul îşi părăsi scaunul şi veni să se aşeze în faţa lui Barberin. Lucru ciudat, în momentul în care s-a sculat, cojocul se ridică printr-o mişcare pe care nu mi-o puteam explica, parcă ar fi avut un căţel sub braţul stâng.

— Ceea ce vrei, nu-i aşa, este să nu mai hrăneşti mult timp acest copil sau, dacă continui să-l hrăneşti, să fii plătit pentru asta?

— Drept, pentru că…

— Oh!, motivul, ştii, nu mă interesează câtuşi de puţin, nu trebuie să mi-l spui, îmi ajunge să ştiu că nu mai vrei copilul; dacă-i aşa, dă-mi-l mie, îl iau în grija mea.

— Să ţi-l dau?

— Păi nu vrei să scapi de el?

— Să-ţi dau un copil ca acesta, un copil atât de frumos, căci este frumos, priveşte-l!

— L-am privit.

— Rémi, vino încoace!

M-am apropiat de masă tremurând.

— Haide, nu-ţi fie frică, micuţule, spuse bătrânul.

— Priveşte, spuse Barberin.

— Nu spun că este un copil urât… Dacă ar fi un copil urât, n-aş vrea să-l iau, monştrii nu-mi plac.

— Ah!, dacă ar fi un monstru cu două capete sau, cel puţin, un pitic…

— N-ai mai vrea să-l trimiţi la orfelinat. Ştii că un monstru are valoare şi poţi să profiţi de pe urma lui, fie închiriindu-l, fie exploatându-l tu însuţi. Dar acesta nu-i nici pitic, nici monstru, este la fel ca toată lumea, nu-i bun de nimic.

— Este bun de muncă.

— Este firav…

— Firav! Hai, că mi-ai plăcut! Este puternic ca un bărbat, solid şi sănătos, uită-te la picioarele lui, ai mai văzut picioare aşa drepte?

Barberin îmi ridică pantalonul.

— Prea subţiri, spuse bătrânul.

— Şi braţele, continuă Barberin…

— Braţele sunt ca şi picioarele; merg, dar nu rezistă la oboseală şi la sărăcie.

— Ei, cum să nu reziste; dar pipă-i-le, vezi singur. Bătrânul îşi trecu mâna descărnată peste picioarele mele pipăindu-le, dând din cap şi strâmbându-se, nemulţumit.

Mai asistasem la o astfel de scenă când negustorul venise să cumpere vaca. Şi el o pipăise. Şi el dăduse din cap şi se strâmbase nemulţumit: nu era o vacă bună, îi va fi imposibil s-o revândă şi, totuşi, o cumpărase şi o luase cu el.

Bătrânul mă va cumpăra şi mă va lua cu el? Oh, tuşă Barberin, tuşă Barberin!

Din păcate, ea nu era acolo să-mi ia apărarea!

Dacă aş fi îndrăznit, i-aş fi spus bătrânului că în ajun Barberin îmi reproşase tocmai că sunt delicat, că nu am nici braţe, nici picioare zdravene, dar am înţeles că acest lucru n-ar fi servit la nimic, că aş fi fost desigur bruftuluit, şi atunci am tăcut.

— Este un copil ca mulţi alţii, spuse bătrânul, iată adevărul, dar un copil de oraş. Este sigur, deci, că nu va fi niciodată bun pentru munca pământului; pune-l în faţa plugului, să mâne boii, şi-ai să vezi cât va rezista.

— Zece ani.

— Nicio lună.

— Dar uită-te la el!

Stăteam la marginea mesei între Barberin şi bătrân, împins de unul, respins de celălalt.

— În sfârşit, spuse bătrânul, aşa cum este, îl iau. Numai

că, bineînţeles, nu ţi-l cumpăr, ci îl închiriez. Îţi dau douăzeci de franci pe an.

— Douăzeci de franci!

— Este un preţ bun şi ţi-i dau în avans. Încasezi patru monede frumoase de cinci franci... şi ai scăpat de el!

— Dar dacă-l păstrez, orfelinatul îmi va plăti mai mult de zece franci pe lună.

— Spune mai bine şapte, opt, cunosc preţurile şi, pe deasupra, va trebui să-l şi hrăneşti.

— Va munci.

— Dacă ai fi sigur că va munci, nu l-ai trimite acolo. Copiii nu se iau de la orfelinat pentru pensie, ci pentru munca pe care-o vor face. Sunt transformaţi în servitori care muncesc şi care nu sunt plătiţi. Şi încă ceva, dacă acesta ar fi în stare să vă facă servicii, l-aţi păstra.

— Oricum, voi avea cei zece franci.

— Iar dacă orfelinatul, în loc să vi-l lase, l-ar da altuia, nu vei avea nimic; în timp ce eu îţi ofer ceva sigur: n-ai decât să întinzi mâna!

Bătrânul se scotoci în buzunar şi scoase o pungă de piele din care luă patru monede de argint pe care le aruncă pe masă, făcându-le să răsune.

— Gândeşte-te, strigă Barberin, că acest copil va avea nişte părinţi într-o zi.

— Şi ce e cu asta?

— Cei ce l-au crescut vor avea un profit; dacă nu m-aş fi gândit la acest lucru, nu l-aş fi luat.

Cele mărturisite de Barberin – „Dacă nu m-aş fi gândit la părinţii lui, niciodată nu l-aş fi luat.” – mă făcură să-l detest şi mai mult. Ce om rău!

— Şi pentru că acum nu te mai gândeşti la părinţii lui, spuse bătrânul, îl dai afară din casă. Cui se vor adresa aceşti părinţi, dacă vor apărea vreodată? Dumitale, nu-i aşa?, şi nu mie, pe care nici măcar nu mă cunosc.

— Şi dacă-i găseşti dumneata?

— Atunci să cădem de acord că, dacă va fi găsit de

părinţii lui într-o bună zi, vom împărţi profitul; acum, însă, îţi dau treizeci de franci.

— Pune patruzeci.

— Nu, pentru serviciile pe care mi le va face, nu se poate.

— Şi ce servicii vrei să-ţi facă? Picioare bune are, braţe la fel, aşa că menţin tot ce-am spus despre el. Dar la ce-i bun după dumneata?

Bătrânul îl privi pe Barberin cu un aer şiret şi, bând încet din pahar, îi răspunse:

— Să-mi ţină companie; îmbătrânesc, şi seara, câteodată, după o zi de oboseală, când timpul este urât, sunt trist; mă va distra.

— Este sigur că pentru aşa ceva picioarele-i sunt destul de solide.

— Dar nu destul, căci va trebui să danseze şi apoi să sară, să pornească împreună cu noi la drum şi, după ce vom merge o vreme, iar va trebui să danseze şi să sară. În sfârşit, va face parte din trupa lui *signor* Vitalis.

— Şi unde este această trupă?

— *Signor* Vitalis sunt eu, cum cred că bănuieşti, iar trupa ţi-o voi prezenta imediat, dacă vrei să o cunoşti.

Spunând aceasta, îşi deschise cojocul şi luă în mână un animal ciudat pe care-l ţinea sub braţul stâng, strâns la piept.

Acest animal ridicase de mai multe ori cojocul, dar nu era un căţeluş cum am crezut la început.

Nu ştiam ce nume să-i dau acestei creaturi bizare, pe care o vedeam acum pentru prima oară şi pe care o priveam cu stupefacţie.

Creatura era îmbrăcată cu o bluză roşie, brodată cu un galon auriu, dar picioarele şi braţele îi erau goale, căci avea picioare şi braţe şi nu labe; numai că acestea erau acoperite cu o piele neagră şi nu erau albe şi cărnoase.

Negru era şi capul mare cât un pumn închis; faţa îi era lată şi scurtă, nasul cârn, cu nările depărtate, buzele

galbene; dar ceea ce mă uimi cel mai tare fură cei doi ochi foarte apropiaţi unul de celălalt, de-o mobilitate deosebită, strălucitori ca nişte oglinzi.

— Ah, maimuţă scârboasă!, strigă Barberin.

Acest cuvânt m-a scos din încurcătură, căci, chiar dacă nu văzusem niciodată maimuţe, auzisem cel puţin vorbindu-se despre ele; deci, nu un copil negru se afla în faţa mea, ci o maimuţă.

— Iată primul membru al trupei, spuse Vitalis, este domnul Sufleţel. Sufleţel, prietene, salută asistenţa.

Sufleţel îşi duse lăbuţa la buze şi ne trimise tuturor o sărutare.

— Acum, continuă Vitalis, întinzând mâna către căţeluşul alb, un alt membru al trupei, bine cunoscutul *signor* Capi, va avea onoarea să se prezinte prietenilor lui, stimabilei asistenţe aici prezente.

La acest ordin, canişul, care până atunci nu se mişcase, sări repede şi, ridicându-se pe lăbuţele din spate, şi le încrucişa pe cele din faţă pe piept, apoi îl salută pe stăpân, aplecându-se atât de jos, încât şapca de poliţist atinse podeaua. După ce-şi îndeplini această obligaţie de politeţe, se întoarse spre prietenii lui şi cu o lăbuţă, în timp ce pe cealaltă o ţinea tot pe piept, le făcu semn să se apropie.

Ceilalţi câini, care stăteau cu ochii pironiţi pe camaradul lor, se ridicară imediat de la locul lor şi, întinzându-şi câte o lăbuţă din faţă, aşa cum îţi dai mâna în societate, făcură şase paşi în faţă, gravi, apoi trei înapoi şi salutară asistenţa.

— Cel pe care l-am numit Capi, continuă Vitalis, sau Capitano în italiană, este şeful câinilor; el este acela care, fiind cel mai inteligent dintre ei, îmi transmite ordinele. Acest tânăr elegant, cu blana neagră, este *signor* Zerbino, ceea ce înseamnă Cavalerul, nume pe care-l merită din plin. Iar tânăra persoană cu un aer atât de modest este *signora* Dolce, o tânără englezoaică ce-şi merită şi ea pe deplin numele pe care-l poartă.

— Cu aceşti membri ai trupei mele remarcabile din

anumite puncte de vedere, am norocul să parcurg lumea, câştigându-mi pâinea, mai bine sau mai prost, după noroc. Capi!

Canişul îşi încrucişa lăbuţele.

— Capi, vino aici, prietene, şi fii amabil să-i spui acestui băieţel, care te priveşte cu ochi rotunzi ca nişte bile, cât este ceasul.

Capi se lăsă jos pe toate picioarele, se apropie de stăpânul lui, dădu la o parte pulpana cojocului acestuia, căută cu o lăbuţă în buzunarul vestei, scoase un ceas mare cu lanţ din argint, îl lăsă cu atenţie pe duşumea, îi privi cadranul şi lătră de două ori tare, apoi, după aceste lătrături distincte, mai lătră încă de trei ori mai slab. Era, într-adevăr, ora două şi trei sferturi.

— Bine, spuse Vitalis, vă mulţumesc *signor* Capi, şi acum vă rog să o invitaţi pe *signora* Dolce să ne danseze puţin cu coarda.

Capi căută imediat în buzunarul vestei stăpânului său şi scoase de acolo o coardă. Îi făcu un semn lui *signor* Zerbino şi acesta veni repede în faţa lui.

Atunci, fiecare dintre ei apucă strâns cu dinţii câte un capăt al corzii şi amândoi, cu gravitate, începură s-o învârtească.

Când mişcarea deveni regulată, Dolce intră în joc şi începu să sară cu multă iscusinţă coarda, privind tandru spre stăpânul său.

— Vedeţi, spuse acesta, elevii mei sunt inteligenţi, dar inteligenţa nu este apreciată la justa ei valoare decât prin comparaţie. Iată de ce îl angajez pe acest tânăr în trupa mea. El va interpreta rolul prostului, iar inteligenţa elevilor mei va ieşi şi mai mult în evidenţă.

— Ah!, să faci pe prostul nu-i prea greu, îl întrerupse Barberin.

— Trebuie să ai duh pentru asta, continuă Vitalis, şi cred că acest băiat nu va duce lipsă de aşa ceva după ce va lua câteva lecţii de la mine. În rest, vom vedea şi, pentru

început, iată o dovadă! Dacă este inteligent, va înţelege că împreună cu *signor* Vitalis are norocul să se plimbe, să parcurgă Franţa şi alte ţări, să ducă o viaţă liberă în loc să rămână lângă voi, să meargă zilnic pe acelaşi câmp, de dimineaţa până seara. Dar dacă nu este inteligent, va plânge, va striga, şi cum lui *signor* Vitalis nu-i plac copiii răi, nu-l va lua cu el. Atunci, copilul cel rău se va duce la orfelinat, unde trebuie să munceşti din greu şi să mănânci puţin.

Eram destul de inteligent să înţeleg aceste cuvinte, dar de la a înţelege până la a face un anumit lucru este o distanţă enormă de parcurs.

Desigur, elevii lui *signor* Vitalis erau foarte caraghioşi, amuzanţi şi, probabil, că era plăcut să te plimbi tot timpul; dar, pentru a-i putea urma şi a mă plimba, trebuia s-o părăsesc pe tuşa Barberin.

Este adevărat că, dacă-l refuzam, nu puteam fi sigur că voi rămâne cu tuşa Barberin şi că nu voi fi trimis la orfelinat.

Cum stăteam aşa, tulburat şi cu lacrimile în ochi, Vitalis mă lovi uşor cu degetele peste obraz.

— Haide, spuse el, copilul înţelege pentru că nu plânge, raţiunea va intra în acest căpşor, şi mâine…

— Oh! Domnule! am strigat eu, lăsaţi-mă, vă rog, cu tuşa Barberin!

Dar, înainte de a mai spune ceva, am fost întrerupt de un formidabil lătrat al lui Capi, care imediat se avântă spre masa pe care rămăsese aşezat Sufleţel.

Acesta, profitând de un moment în care toată lumea era întoarsă spre mine, luase încet paharul stăpânului său, care era plin cu vin, şi începuse să bea din el. Dar Capi, care era un bun paznic, văzuse acest furtişag al maimuţoiului şi, ca un fidel servitor ce era, a vrut să-l împiedice.

— Domnule Sufleţel, spuse Vitalis cu o voce dură, eşti un gurmand şi un pungaş. Du-te acolo în colţ, cu faţa spre zid, şi tu, Zerbino, păzeşte-l; dacă mişcă, dă-i o labă. Iar tu,

Capi, eşti un câine bun, dă-mi laba să ţi-o strâng.

În timp ce maimuţa făcea ce i se spusese, scoţând strigăte înăbuşite, câinele, tare bucuros şi mândru, întinse laba stăpânului său.

— Acum, continuă Vitalis, să revenim la afacerile noastre, îţi dau, deci, treizeci de franci.

— Nu, patruzeci.

Începu o discuţie îndârjită, dar imediat Vitalis o întrerupse, spunând:

— Copilul se plictiseşte aici, spuse el. Lasă-l să se ducă să se joace în curtea hanului.

În acelaşi timp, îi făcu un semn lui Barberin.

— Da, spuse acesta, du-te în curte, dar să nu te mişti de acolo până nu te chem eu, sau mă supăr foarte tare.

Nu puteam decât să fac cum voia.

M-am dus în curte, dar n-aveam chef să mă joc. M-am aşezat pe o piatră şi am început să mă gândesc.

Soarta mea se hotăra chiar în acel moment. Care va fi ea? Frigul şi groaza mă făceau să tremur.

Discuţia dintre Vitalis şi Barberin dură mult timp, căci trecu mai mult de-o oră până când acesta din urmă veni în curte.

În sfârşit, l-am văzut apărând: era singur. Venea să mă caute pentru a mă preda lui Vitalis?

— Haide acasă, îmi spuse el.

Acasă! Deci n-o voi părăsi pe tuşa Barberin. Voiam să-l întreb, dar nu îndrăzneam, căci părea foarte supărat.

Am făcut drumul în linişte.

Dar cu zece minute înainte de-a ajunge acasă, Barberin, care mergea în faţă, se opri:

— Dacă povesteşti un singur cuvânt din ce-ai auzit azi, îmi spuse el, apucându-mă cu putere de ureche, vei plăti scump, deci, atenţie!

4
Casa părintească

— Ei, a întrebat tuşa Barberin când ne-am întors acasă, ce-a spus primarul?

— Nu l-am văzut.

— Cum nu l-aţi văzut?

— Nu, am întâlnit nişte prieteni la cafeneaua Notre-Dame şi, când am plecat de acolo, era prea târziu, ne ducem din nou mâine.

Deci, Barberin se hotărâse să renunţe la târgul cu omul cu câinii.

Pe drum mă întrebasem dacă această întoarcere acasă nu era o şmecherie; ce spusese acum Barberin a alungat îndoielile din mintea mea tulburată. Deoarece trebuia să ne întoarcem a doua zi în sat, să-l vedem pe primar, însemna că Barberin nu acceptase propunerile lui Vitalis.

Totuşi, cu toate ameninţările, i-aş fi vorbit tuşei Barberin despre îndoielile mele, dacă aş fi putut rămâne, măcar un moment, singur cu ea, dar toată seara Barberin nu părăsi casa, aşa că m-am culcat fără să pot găsi ocazia pe care o aşteptam.

Am adormit, spunându-mi că voi face acest lucru a doua zi. Dar a doua zi, când m-am trezit, n-am văzut-o pe tuşa Barberin.

Deoarece o căutam prin jurul casei, Barberin m-a întrebat ce doream.

— Unde-i mama?

— Este în sat, nu se întoarce decât după-amiază.

Fără să ştiu de ce, această absenţă m-a neliniştit. Nu-mi spusese în ajun că se duce în sat. De ce n-a aşteptat să meargă cu noi după-amiază? Va reveni până când vom pleca şi noi?

M-a cuprins o teamă vagă: fără să-mi dau seama de pericolul ce mă ameninţa, aveam totuşi presentimentul acestuia.

Barberin mă privea cu un aer ce nu mă liniştea deloc; vrând să scap de această privire, m-am dus în grădină.

Grădina, care nu era mare, avea pentru noi o importanţă deosebită, căci ea ne hrănea, dându-ne, cu excepţia grâului, aproape tot ceea ce mâncam: cartofi, bob, varză, morcovi, napi. Nu exista nicio bucăţică de pământ necultivat.

Totuşi, mama Barberin îmi lăsase un colţ în care puteam să fac ceea ce voiam, aşa că am adunat tot felul de plante, ierburi, muşchi, culese dimineaţa, la marginea pădurii sau de-a lungul gardurilor vii, în timp ce păzeam vaca, şi replantate după-amiaza, în grădina mea, la întâmplare, îngrămădite unele peste altele.

Desigur, nu era o grădină frumoasă, cu alei pavate cu nisip şi cu straturi de flori perfect aliniate; cei ce treceau pe drum nu se opreau să o admire pe deasupra gardului de mărăcini tuns cu foarfecă, dar aşa cum era avea meritul şi farmecul de a-mi aparţine!

Era lucrul meu, bunul meu, opera mea; o aranjasem cum doream, după fanteziile mele de moment şi când vorbeam despre ea, şi asta o făceam de douăzeci de ori pe zi, spuneam „grădina mea”.

Vara trecută recoltasem şi plantasem tot soiul de plante, deci acum urmau să răsară, cele timpurii chiar înainte de terminarea iernii, celelalte, mai târziu.

Nerăbdarea mea era, deci, firească.

Brânduşele începuseră să-şi arate bobocii ale căror vârfuri se îngălbeneau, liliacul pipernicit îşi iţea vârfurile mugurilor pătate cu violet, iar din mijlocul frunzelor uscate de ciuboţica-cucului mugurii păreau gata să plesnească.

Când vor înflori? Curios cum eram, veneam zilnic să le urmăresc.

Dar mai era o parte a grădinii mele pe care o urmăream nu curios, ci cu un fel de teamă.

În această parte plantasem o legumă pe care o procurasem cu greu şi care era aproape necunoscută în satul nostru – napul porcesc. Mi se spusese că produce tuberculi mai buni decât cartoful, având gustul anghinarei,

al napului şi al altor legume laolaltă. Aceste promisiuni îmi dăduseră ideea să-i fac o surpriză tuşei Barberin. Nu-i spusesem nimic şi plantasem tuberculii în grădina mea; când vor da tulpini, am s-o las să creadă că sunt flori; apoi, într-o zi, când vor ajunge la maturitate, voi aştepta ca mama să nu fie acasă, o să scot napii şi o să-i coc. Dar cum? Nu prea ştiam, dar imaginaţia mea nu se împiedica de un astfel de detaliu banal şi mă gândeam că, atunci când mama Barberin se va întoarce la cină, îi voi servi felul de mâncare pregătit de mine.

Vom avea cum să înlocuim veşnicii cartofi, iar tuşa Barberin nu va mai suferi atât din cauza vânzării Roşcatei.

Şi inventatorul acestui nou fel de mâncare voi fi eu, eu, Rémi; aveam să fiu, deci, folositor în casă.

Cu un astfel de proiect în minte, trebuia să urmăresc atent creşterea legumei mele; în fiecare zi veneam să privesc în colţul în care o plantasem, iar nerăbdarea mă făcea să cred că nu va mai creşte niciodată.

Stăteam în genunchi pe pământ, sprijinit pe mâini, cu nasul în locul unde pusesem napi, când îmi auzii numele strigat cu nerăbdare. Era Barberin.

M-am grăbit să intru în casă.

Am fost de-a dreptul surprins să-i văd pe Vitalis şi pe câini în faţa vetrei.

Imediat am înţeles ce dorea Barberin de la mine. Vitalis venise să mă ia cu el şi, pentru ca tuşa Barberin să nu-mi poată lua apărarea, Barberin o trimisese de dimineaţă în sat.

Dându-mi seama că nu mă puteam aştepta la ajutor şi milă din partea lui Barberin, am fugit spre Vitalis.

— Oh! Domnule! Vă rog, nu mă luaţi! Am izbucnit în lacrimi.

— Haide, dragul meu, îmi spuse el cu blândeţe, nu vei fi nefericit cu mine, eu nu bat copiii şi, apoi, îi vei avea ca tovarăşi pe elevii mei, care sunt foarte amuzanţi. Ce regreţi?

— Pe mama Barberin!

— Oricum, nu vei rămâne aici, îmi strigă Barberin, apucându-mă de ureche, te duci cu domnul sau la orfelinat, alege!

— Nu! Mamă!, strigai cât am putut de tare.

— Ei, ai ajuns să mă enervezi, strigă din nou Barberin, care se înfurie rău de tot; dacă trebuie să te alung de aici cu ciomagul, am s-o fac.

— Acest copil plânge după mama sa, Barberin, spuse Vitalis, nu trebuie să-l baţi pentru asta, are suflet, este un semn bun.

— Dacă-l plângi şi dumneata, va urla şi mai tare.

— Şi acum să ne vedem de afacerile noastre.

Vitalis puse pe masă opt monede de cinci franci, pe care Barberin le făcu să dispară ca prin minune în buzunar.

— Unde este pachetul? întrebă Vitalis.

— Iată-l, spuse Barberin, arătând bocceluţa de pânză albastră.

Vitalis desfăcu bocceluţa şi se uită ce este înăuntru: două cămăşi şi o pereche de pantaloni de pânză tare uzaţi.

— Nu aşa ne-am înţeles, spuse Vitalis; trebuia să-mi dai catrafusele lui şi nu găsesc aici decât nişte zdrenţe.

— Nu are altele.

— Dacă l-aş întreba pe copil, sunt sigur că mi-ar spune că nu-i adevărat. Dar nu vreau să mă cert cu dumneata. Nu am timp. Trebuie să plecăm. Haide, micuţule! Cum îl cheamă?

— Rémi.

— Haide, Rémi. Ia-ţi bocceluţa şi mergi înainte. Capi, să mergem!

Mi-am întins mâinile într-un gest de implorare spre el, apoi spre Barberin, dar amândoi întoarseră capul şi am simţit cum Vitalis mă ia de mână.

A trebuit să merg cu el.

Ah!, biata mea casă. Când am ieşit, mi s-a părut că las acolo o bucăţică din mine.

Priveam în jurul meu, ochii înlăcrimaţi nu văzură pe nimeni căruia să-i cer ajutor: nu era ţipenie de om pe drum, nici pe câmp.

Am început să strig:

— Mamă! Mamă Barberin!

Nimeni nu-mi răspunse şi izbucnii într-un hohot de plâns.

Trebuia, aşadar, să-l urmez pe Vitalis care mă ţinea strâns de mână.

— Drum bun!, strigă Barberin şi apoi intră în casă.

Din păcate, totul se sfârşise.

— Hai, Rémi, copile, să mergem, spuse Vitalis. Şi mă trase de mână.

Am început să merg lângă el. Din fericire, nu se grăbea, ba chiar cred că şi-a potrivit pasul după al meu.

Drumul pe care-l urmam urca şerpuind de-a lungul muntelui. La fiecare cotitură zăream casa tuşei Barberin din ce în ce mai mică. Urcasem adesea acest drum şi ştiam că la ultima cotitură voi mai zări încă o dată casa, iar apoi, ajungând pe platou, ea va dispărea. În faţa mea nu era decât necunoscutul; în spate, casa în care trăisem până atunci fericit şi pe care, desigur, n-o voi mai revedea niciodată.

Îmi părea bine că urcuşul era lung; dar, tot urcând, am ajuns în vârf.

Vitalis nu dăduse drumul mâinii mele.

— Vrei să mă laşi să mă odihnesc puţin?, l-am întrebat.

— Cu plăcere, băiete.

Pentru prima oară îmi slobozi mâna.

În acelaşi timp, l-am văzut privind spre Capi şi făcându-i un semn pe care acesta îl înţelese.

Imediat, ca un câine de pază, Capi abandonă capul trupei şi veni să se aşeze în spatele meu.

Acest lucru îmi confirmă ceea ce semnul mă făcuse să bănuiesc. Capi era paznicul meu; dacă făceam vreo mişcare încercând s-o iau la sănătoasa, trebuia să mă apuce de

picioare.

M-am dus să mă aşez pe tăpşanul plin de iarbă, cu Capi alături. Căutam cu privirea vâlceaua de unde urcasem, până aici, iar mai jos se zărea, izolată, casa părintească, cea în care fusesem crescut. Era foarte uşor de găsit printre arbori, căci o coloană de fum alb-gălbui ieşea din coş şi se ridica dreaptă în aer…

Fie că mi se părea, fie că era adevărat, acest fum îmi aducea mirosul frunzelor de stejar care se uscaseră pe vreascurile cu care făcusem focul toată iarna. Aveam impresia că eram încă în colţul vetrei, pe băncuţa mea, cu picioarele în cenuşă, când vântul ce urla în horn ne aducea fumul în faţă.

Cu toată distanţa şi înălţimea la care ne aflam, lucrurile se vedeau la fel de clar, numai că erau mai mici.

Pe grămada de gunoi, găina noastră, ultima ce ne mai rămăsese, se plimba de colo-colo. Nu mai părea la fel de mare ca de obicei şi, dacă n-aş fi recunoscut-o, aş fi crezut că este un porumbel. Lângă casă se vedea părul cu trunchiul înclinat, pe care-l călărisem în chip de cal. Apoi, lângă pârâu, care trasa o linie albă în iarba verde, bănuiam că se află canalul de scurgere pe care-l săpasem cu atâta greutate pentru a putea pune în mişcare o roată de moară făcută de mine, roată care, din păcate, nu funcţionase niciodată, cu toată râvna ce-o depusesem ca s-o meşteresc.

Totul era la locul lui, şi roata mea, şi plugul făcut dintr-un ciot de copac, şi cuşca în care creşteam iepuri pe vremea când aveam iepuri, şi grădina mea, draga mea grădină.

Cine va vedea înflorind florile mele? Cine va mânca napii porceşti? Barberin, fără îndoială, hainul Barberin.

Dacă mai făceam doar câţiva paşi, toate astea vor dispărea pentru totdeauna.

Deodată, pe drumul care urcă din sat spre casă am zărit o bonetă albă. Dispăru în spatele unor copaci, apoi apăru din nou. Distanţa era foarte mare şi nu distingeam decât

albul bonetei, care, asemenea unui fluture în culori primăvăratice, zbura printre ramuri.

Dar sunt momente în care inima vede mai bine şi mai departe decât ochii cei mai ageri. Am recunoscut-o pe tuşa Barberin: ea era, eram sigur, simţeam că este ea.

— Ei bine! O pornim la drum?, mă întrebă Vitalis.

— Oh! Domnule, vă rog…

— Deci nu este adevărat ce se spunea, că ai picioare bune; ai şi obosit, asta ne va face probleme.

Nu i-am răspuns, continuând să privesc spre drum.

Era mama, boneta ei, fusta ei albastră. Ea era.

Mergea repede, ca şi cum s-ar fi grăbit să ajungă acasă.

Ajunsă în faţa porţii intră în curte şi o traversă repede.

M-am suit imediat pe tăpşan, fără să mă mai gândesc la Capi, care sări lângă mine.

Mama nu rămase mult timp în casă. Ieşi şi începu să fugă prin curte de colo-colo, cu mâinile întinse parcă spre cer.

Mă căuta.

M-am aplecat înainte şi, cu toată forţa, am început să strig:

— Mamă! Mamă!

Dar vocea mea nu putea ajunge atât de departe, dominată de murmurul pârâului ce se pierdea în aer.

— Ce s-a întâmplat, m-a întrebat Vitalis, ai înnebunit?

Fără să-i răspund, am rămas cu ochii pironiţi spre cea care fusese până atunci mama mea; dar nu ştia că sunt atât de aproape de ea şi nu se gândi să ridice capul.

Traversase curtea, ieşise pe drum şi privea în toate părţile.

Am strigat mai tare, dar, ca şi prima oară, în zadar.

Atunci, Vitalis, bănuind adevărul, se urcă şi el pe tăpşan.

Nu-i trebui mult să vadă boneta albă.

— Sărmane copil, spuse el încet.

— Vă rog, am strigat, încurajat de aceste cuvinte de

compătimire, lăsaţi-mă să mă întorc.

Dar el mă luă de mână şi mă coborî de pe tăpşan.

— Dacă te-ai odihnit, spuse el, s-o pornim la drum, băiete.

Am vrut să mă smulg din mâna lui, dar mă ţinea zdravăn.

— Capi!, strigă el, Zerbino!

Cei doi câini mă înconjurară. Capi în spate, Zerbino în faţă.

După câţiva paşi am întors capul.

Depăşisem creasta muntelui şi n-am mai zărit nici valea, nici casa noastră; departe se vedeau colinele albastre ce păreau că urcă la cer; ochii mi se pierdură în depărtări.

5
La drum

Atunci când cumperi copii cu patruzeci de franci nu înseamnă că eşti un căpcăun şi că vrei să-ţi faci provizii de carne proaspătă pentru masă. Vitalis nu voia să mă mănânce şi, excepţie rară printre cumpărătorii de copii, nu era un om rău. Am avut în curând dovada.

Chiar pe coasta muntelui ce separă bazinul Loarei de cel al Dordonei, m-a luat din nou de mână şi, aproape imediat, am început să coborâm pe versantul sudic.

După ce am mers cam un sfert de oră, mi-a dat drumul la mână.

— Acum, mi-a spus el, mergi încet lângă mine, dar să nu uiţi că, dacă vrei să fugi, Capi şi Zerbino te vor ajunge imediat din urmă şi amândoi au colţii ascuţiţi.

Simţeam că acum era imposibil să fug şi că, deci, orice încercare nu avea niciun rost. Am suspinat.

— Te doare sufletul, continuă Vitalis, te înţeleg şi nu sunt supărat pe tine. Poţi să plângi în voie, dacă simţi nevoia. Te rog să încerci să înţelegi şi tu că nu te-am luat

decât pentru binele tău. Ce-ai fi devenit? Ai fi ajuns cu siguranţă la orfelinat. Cei ce te-au crescut nu sunt tatăl şi mama ta. Mama ta, cum îi spui tu, a fost bună cu tine, o iubeşti şi eşti trist că a trebuit s-o părăseşti; toate acestea sunt foarte bune, dar gândeşte-te că n-ar fi putut să te ţină lângă ea fără acordul bărbatului ei. Acest bărbat s-ar putea să nu fie aşa rău cum crezi tu. Nu mai are cu ce trăi, este schilod, nu poate să mai muncească şi-şi face socoteala că nu are cum să-şi ia de la gură pentru a te hrăni şi pe tine. Înţelege, băiete, că viaţa este cel mai adesea o luptă în care nu faci ce vrei.

Erau, fără îndoială, cuvinte pline de înţelepciune sau, cel puţin, dovedeau o mare experienţă de viaţă. Dar era ceva care, în acel moment, conta mai mult decât toate cuvintele: despărţirea.

N-o voi mai vedea pe cea care m-a crescut, care m-a mângâiat, pe care o iubeam.

Şi acest gând mă sufoca, îmi sfâşia sufletul.

Totuşi, mergeam alături de Vitalis încercând să-mi repet în gând ceea ce-mi spusese.

Fără îndoială că toate astea erau adevărate; Barberin nu era tatăl meu şi nu avea niciun motiv care să-l oblige să sufere de foame din cauza mea; mă adunase de pe drumuri şi mă crescuse. Dacă astăzi mă alunga, însemna că nu mă mai putea ţine. Nu trebuia să-mi aduc aminte de această zi nefericită când mă gândeam la el, ci la anii petrecuţi în casa lui.

— Gândeşte-te la ce ţi-am spus, băiete, repeta din când în când Vitalis, nu vei fi niciodată trist alături de mine.

După ce am coborât o pantă destul de abruptă, am ajuns într-o vastă landă care se întindea monotonă, cât vedeai cu ochii. Nu erau nici copaci, nici case. Era un fel de platou acoperit cu iarbă-neagră şi drobiţă pipernicită care se unduiau în vânt.

— Vezi, îmi spuse Vitalis arătând landa, ar fi inutil să încerci să fugi, vei fi imediat prins de Capi şi Zerbino.

Să fug? Nu mă gândeam la aşa ceva. Unde să mă duc? La cine? Poate că acest bărbat cu barba albă nu era aşa de teribil pe cât crezusem la început şi, dacă va fi stăpânul meu, poate că nu va fi un stăpân fără milă. Am mers mult prin acel ţinut singuratic. Am părăsit apoi landa, ajungând într-o zonă cu zăvoaie pline de ciulini, unde, cât vedeai cu ochii, nu erau decât coline rotunjite, cu vârfuri pleşuve.

Crezusem că o călătorie înseamnă cu totul altceva, şi când, în visele mele copilăreşti, îmi părăseam satul, o făceam pentru nişte ţinuturi care nu semănau deloc cu cele pe care le străbăteam acum.

Era pentru prima oară când făceam un drum atât de lung fără să mă odihnesc niciun pic.

Stăpânul meu mergea cu paşi regulaţi, mari, ducându-l pe Sufleţel pe umăr sau pe un fel de raniţă pe care o purta în spate, iar în jurul lui câinii înaintau cu paşi mărunţi, fără să se îndepărteze.

Din când în când, Vitalis le adresa cuvinte prieteneşti, atât în franceză, cât şi într-o limbă pe care nu o cunoşteam.

Nici el, nici ei nu păreau obosiţi. Dar nu acelaşi lucru se întâmpla cu mine. Eu eram epuizat. Oboseala fizică şi tulburările sufleteşti îmi sleiseră puterile.

Îmi târâm picioarele şi de-abia puteam să mă ţin după stăpânul meu. Totuşi, nu îndrăzneam să-l rog să ne oprim.

— Saboţii tăi sunt de vină că oboseşti aşa, îmi spuse Vitalis. La Ussel îţi voi cumpăra pantofi.

Aceste cuvinte mă îmbărbătară.

Îmi dorisem atât de mult să am o pereche de pantofi. Băiatul primarului şi cel al hangiului aveau pantofi, şi duminica, când veneau la biserică, aceştia alunecau parcă pe dalele sonore, în timp ce noi, ţăranii, încălţaţi cu saboţii noştri grei de lemn, făceam un zgomot asurzitor.

— Ussel este departe?

— Iată ce te preocupă acum, spuse Vitalis râzând, doreşti o pereche de pantofi, nu-i aşa, băiete? Ei bine, îţi promit o pereche cu ţinte. Îţi promit să-ţi mai cumpăr o

pereche de pantaloni de catifea, o haină şi o pălărie. Sper ca acestea să-ţi usuce lacrimile şi să-ţi dea aripi la picioare pentru următoarele şase leghe pe care le mai avem de străbătut.

Pantofi, şi cu ţinte pe deasupra. Eram surprins. Pantofii erau deja un lucru extraordinar pentru mine, dar când am auzit şi de ţinte am uitat cu totul supărarea.

Pantofi! Pantofi cu ţinte! O pereche de pantaloni de catifea! O haină! O pălărie!

Of! Dacă tuşa Barberin m-ar putea vedea! Ar fi aşa de fericită şi de mândră de mine!

Cu toate că pantofii şi pantalonii de catifea se aflau la capătul celor şase leghe ce ne mai rămâneau de străbătut, mi se părea că nu pot merge aşa departe.

Cerul, care fusese senin de când plecasem, se acoperise încetul cu încetul cu nori cenuşii şi începu să cadă o ploaie fină, care nu mai încetă.

Cu cojocul său, Vitalis era destul de bine apărat şi-l putea adăposti pe Sufleţel, care la prima picătură de ploaie intrase în ascunzătoarea lui. Dar câinii şi cu mine, care nu aveam nimic cu care să ne acoperim, am fost udaţi repede până la piele; câinii puteau să se scuture din când în când, în timp ce eu nu puteam face acelaşi lucru. Trebuia să înaintez cu hainele grele, muiate de ploaie, ce mă striveau şi mă îngheţau.

— Răceşti uşor?, mă întrebă stăpânul meu.

— Nu ştiu, nu-mi amintesc să fi fost vreodată răcit.

— Este bine atunci. Ai şi lucruri bune. Dar nu vreau să te expun inutil, nu vom merge mai departe astăzi. Iată un sat, vom petrece noaptea acolo.

În sat nu exista un han şi nimeni n-a vrut să primească un bătrân care târa după el un copil şi trei câini, unii mai murdari decât ceilalţi.

— Nu primim oaspeţi, ni se spunea şi ni se închidea uşa în nas.

Mergeam de la o casă la alta şi nimeni nu ne deschidea.

Trebuia, oare, să continuăm să mergem cele patru leghe care ne mai despărţeau de Ussel?

Noaptea se lăsase, ploaia ne îngheţase, iar eu îmi simţeam picioarele ţepene ca nişte buşteni.

Ah! unde era casa tuşei Barberin?

Până la urmă, un ţăran, mai milos decât vecinii lui, ne deschise uşa unui hambar. Dar, înainte de-a ne lăsa să intrăm, ne spuse că n-avem voie să aprindem focul.

— Daţi-mi chibriturile, îi spuse lui Vitalis, vi le voi înapoia când plecaţi.

Cel puţin aveam un acoperiş deasupra capului şi ploaia nu ne mai uda.

Vitalis era un om prudent, care nu pornea la drum fără provizii. În raniţa ce-o purta în spate se afla o pâine mare pe care o împărţi în patru bucăţi.

Atunci am văzut pentru prima oară cum menţinea supunerea şi disciplina trupei.

În timp ce mergeam din poartă în poartă în căutarea unui loc unde să dormim, Zerbino intrase, neobservat de nimeni, într-o casă şi ieşise repede cu o coajă de pâine în bot. Vitalis nu-i spusese atunci decât câteva cuvinte:

— Pe diseară, Zerbino!

Nu mă gândeam la acest furt, când l-am văzut pe Zerbino, în timp ce stăpânul tăia pâinea, spăşit, cu urechile lăsate în jos.

Vitalis şi cu mine stăteam pe două maldăre de fân, unul lângă altul, cu Sufleţel între noi; cei trei câini erau aliniaţi în faţa noastră. Capi şi Dolce îl priveau ţintă pe stăpân, iar Zerbino stătea cu botul în jos şi cu urechile lăsate.

— Hoţii să iasă din rând, spuse Vitalis pe un ton poruncitor, şi să se ducă la colţ; se vor culca fără să mănânce.

Imediat, Zerbino îşi părăsi locul şi se duse târându-se în colţul pe care i-l arătase stăpânul. Se vârî în întregime sub o grămadă de fân şi nu-l mai zărirăm, dar îl auzeam scâncind jalnic.

După această pedeapsă, Vitalis îmi întinse bucata mea de pâine şi, în timp ce o mânca pe a lui, le împărţi lui Sufleţel, Dolce şi Capi, în îmbucături ceva mai mici, bucăţile care le erau destinate.

În ultimele luni pe care le-am petrecut lângă tuşa Barberin nu am fost răsfăţat, dar schimbarea mi se părea prea dură.

Of! Cât de bună era supa făcută de tuşa Barberin în fiecare seară, chiar dacă nu avea unt!

Cât de plăcut ar fi fost acum în colţul meu de lângă foc, cum m-aş fi strecurat bucuros în cearşafurile mele, acoperindu-mă cu pătura până peste ochi.

Dar, din păcate, nici nu putea fi vorba de cearşafuri, nici de pături, şi trebuia să ne considerăm fericiţi că avem un pat de fân.

Sfârşit de oboseală, cu picioarele numai răni din cauza saboţilor, tremuram de frig în hainele mele ude leoarcă. Era târziu, dar eu nu mă gândeam să dorm.

— Îţi clănţănesc dinţii, spuse Vitalis. Îţi este frig?

— Puţin.

L-am auzit deschizând raniţa.

— Nu am o garderobă prea bogată, spuse el, dar uite o cămaşă şi o vestă în care te poţi înveli după ce-ţi scoţi hainele ude. Apoi te vâri în fân. Te vei încălzi şi vei adormi.

Totuşi, nu m-am încălzit aşa de repede cum credea Vitalis; mult timp m-am răsucit în fân. Mă durea tot corpul şi eram tare nefericit ca să pot adormi.

Toate zilele vor fi, oare, la fel cu cea de azi, de acum înainte? Vom merge prin ploaie, ne vom culca prin hambare, vom tremura de frig, nu vom avea decât o bucată de pâine la cină? Şi nu va mai fi nimeni care să mă compătimească, nimeni care să mă iubească? Nu va mai exista o tuşă Barberin?

În timp ce mă gândeam la toate acestea, trist, amărât şi cu ochii plini de lacrimi, am simţit o suflare călduţă pe obraz.

Am întins mâna şi am dat peste blana cârlionţată a lui Capi.

Se apropiase încet de mine, înaintând cu grijă pe fân, şi mă mirosea; suflarea lui o simţeam pe faţă şi în păr.

Ce voia oare?

Se culcă pe fân lângă mine şi începu să-mi lingă mâna cu delicateţe.

Foarte mişcat, m-am ridicat pe jumătate şi l-am sărutat pe nas.

Scoase un schelălăit înăbuşit, apoi îşi puse laba în mâna mea şi nu se mai mişcă.

Am uitat şi de oboseală şi de supărare; toată tristeţea care mă apăsa dispăruse; nu mai eram singur, aveam un prieten.

6
Debutul meu

A doua zi, am pornit-o la drum devreme.

Nu mai ploua. Cerul era albastru şi, datorită vântului care suflase toată noaptea, noroiul se uscase. Păsările cântau voioase prin tufişuri şi cei trei câini zburdau în jurul nostru. Din când în când, Capi se aşeza pe labele din spate şi-mi adresa două, trei lătrături a căror semnificaţie o înţelegeam foarte bine.

— Curaj! Curaj!, spuneau acestea.

Era un câine inteligent, care putea să înţeleagă totul şi ştia să se facă înţeles. Adesea am auzit spunându-se că nu-i lipsea decât graiul. Dar eu n-am gândit niciodată aşa. Când dădea din coadă, dovedea mai mult spirit şi reuşea să fie mai expresiv decât sunt vorbele sau privirea multor oameni. Oricum, graiul nu a fost niciodată necesar între el şi mine. Ne-am înţeles imediat, din prima zi.

Eram foarte curios să văd un oraş, pentru că nu ieşisem niciodată din satul meu. Trebuie să mărturisesc că oraşul Ussel nu m-a impresionat. Vechile case cu turnuleţe, care

fac, fără îndoială, bucuria istoricilor, m-au lăsat cu totul indiferent.

Este adevărat că nu pitorescul îl căutam eu în aceste case.

Nu aveam decât o idee în cap, care-mi întuneca privirea Şi nu-mi permitea să văd decât un singur lucru: o prăvălie cu pantofi.

Pantofii, pantofii promişi de Vitalis. Sosise ceasul să-i încalţ.

Unde era prăvălia binecuvântată în care îi vom afla?

Nu căutam decât această prăvălie; restul – turnuleţe, ogive, coloane – nu mă interesa.

Singura amintire pe care o păstrez din Ussel este cea a unei prăvălii întunecate şi afumate de pe lângă hale. În faţa prăvăliei erau expuse puşti vechi, un costum cu vipuşcă şi cu epoleţi argintaţi, multe lămpi şi coşuri cu tot felul de fierării, lacăte şi chei ruginite.

Trebuia să cobori trei trepte pentru a intra în prăvălioară şi atunci te aflai deodată într-o încăpere mare, în care mai mult ca sigur că nu intrase niciodată soarele de când fusese pus acoperişul.

Cum, oare, un lucru atât de frumos ca pantofii poate fi vândut într-un loc atât de îngrozitor?

Totuşi, Vitalis ştia el ce ştia când venise în această dugheană şi curând am avut fericirea să încalţ o pereche de pantofi cu ţinte, care cântăreau parcă de zece ori mai mult decât saboţii mei.

Generozitatea stăpânului meu nu s-a oprit aici; după pantofi, mi-a cumpărat o haină de catifea albastră, nişte pantaloni de stofă şi o pălărie de fetru: tot ce-mi promisese.

Voi purta catifea, eu care nu purtasem până atunci decât pânză; o pălărie, când până atunci nu avusesem decât părul să mă acopere; sigur că era cel mai bun om din lume, cel mai generos şi cel mai bogat.

Este adevărat că haina de catifea era decolorată şi mototolită, că pantalonii erau cam roşi, că era greu de

ghicit care fusese culoarea pălăriei, atâta ploaie şi praf înghiţise, dar, fermecat de atâta splendoare, eram insensibil la imperfecţiunile care se ascundeau sub strălucirea lor.

De-abia aşteptam să îmbrac aceste haine frumoase, dar, înainte de a mi le da, Vitalis le supuse unei transformări, care mă umplu de-o uimire dureroasă.

Întorşi la han, Vitalis luă foarfecă şi tăie pantalonii până la genunchi.

Deoarece îl priveam uimit, Vitalis îmi spuse:

— Fac asta doar ca să nu semeni cu toată lumea. Suntem în Franţa, te îmbrac aşa cum se îmbracă un italian; dacă ne ducem în Italia, ceea ce este posibil, vei fi îmbrăcat ca un francez.

Această explicaţie nu m-a lămurit. Atunci, Vitalis continuă: – Ce suntem noi? Artişti, nu-i aşa? Comedianţi care, doar prin aspectul lor, trebuie să provoace curiozitatea. Crezi că, dacă ne vom duce în piaţa publică îmbrăcaţi ca nişte burghezi sau ţărani, i-am putea face pe oameni să ne privească şi să se apropie de noi? Nu, nu-i aşa? Aş vrea să înveţi că în viaţă aparenţa este câteodată hotărâtoare; este neplăcut, dar asta este.

Iată, cum, din francezul care eram dimineaţa, am devenit italian seara.

Având pantalonii până la genunchi, Vitalis mi-a prins ciorapii cu nişte panglici roşii încrucişate pe picior, pe pălărie mi-a pus alte panglici şi a împodobit-o cu un buchet de flori de lână.

Nu ştiu ce gândeau alţii despre mine, dar eu trebuie să mărturisesc că mă găseam superb, şi cred că aşa era, căci prietenul meu Capi, după ce s-a uitat îndelung la mine, mi-a întins laba, complet satisfăcut.

Aprobarea lui Capi pentru transformarea mea era cu atât mai agreabilă cu cât, atunci când îmi îmbrăcam noile haine, Sufleţel s-a aşezat în faţa mea şi mi-a imitat gesturile, exagerându-mi-le. După ce am terminat cu

îmbrăcatul, şi-a pus mâinile pe şolduri şi, dându-şi capul pe spate, a început să râdă scoţând nişte strigăte batjocoritoare.

Auzisem spunându-se că o problemă ştiinţifică interesantă, pe care şi-o puseseră savanţii, era dacă maimuţele râdeau. Cred că cei ce şi-au pus această întrebare sunt nişte indivizi care nu ies niciodată din bibliotecă şi care nu şi-au dat niciodată osteneala să studieze maimuţele. Pentru mine, care am trăit mult timp în intimitatea lui Sufleţel, pot afirma că râdea, şi câteodată într-un fel care mă jignea. Fără îndoială că râsul lui nu era asemănător cu al omului. Dar atunci când un sentiment oarecare îi provoca veselia, i se vedeau colţurile gurii trăgându-se înapoi; pleoapele i se încreţeau, fălcile i se mişcau repede şi ochii lui negri păreau să arunce flăcări, ca nişte bucăţi de cărbune aprins peste care se suflase.

De altfel, am observat curând aceste semne caracteristice ale râsului său în nişte condiţii destul de penibile pentru amorul meu propriu.

— Acum, că ai terminat cu toaleta, îmi spuse Vitalis, după ce mi-am pus pălăria, vom începe să exersăm pentru ca mâine, zi de târg, să putem da o mare reprezentaţie, în care vei debuta.

L-am întrebat ce înseamnă să debutezi şi Vitalis mi-a explicat că înseamnă să apari prima oară în faţa publicului jucând teatru.

— Vom da mâine prima reprezentaţie, spuse el, şi tu vei face parte din ea. Deci, va trebui să repeţi rolul pe care ţi l-am pregătit.

Ochii mei miraţi îi spuneau că nu înţelegeam.

— Înţeleg prin rol ceea ce vei avea tu de făcut în acest spectacol. Dacă te-am luat cu mine, n-am făcut-o numai pentru a-ţi oferi plăcerea de-a te plimba. Nu sunt atât de bogat pentru aşa ceva. Te-am luat ca să munceşti. Şi munca aceasta constă în a juca teatru, cu câinii mei şi cu Sufleţel.

— Dar nu ştiu să joc teatru!, am strigat speriat.

— De aceea trebuie să te învăţ. Cred că îţi dai seama că nu de la sine merge Capi atât de graţios pe labele lui din spate şi nici Dolce nu sare din plăcere coarda. Pe Capi l-am învăţat să se ţină pe labele din spate şi pe Dolce am învăţat-o, de asemenea, să sară coarda; au muncit îndelung şi din greu pentru a căpăta aceste deprinderi, ca şi celelalte care-i fac actori iscusiţi. Ei bine, şi tu va trebui să munceşti pentru a învăţa diferitele roluri pe care le vei juca cu ei. Deci, să începem!

Aveam pe atunci idei foarte sumare despre muncă. Credeam că a munci înseamnă să sapi pământul, sau să tai un copac, sau să ciopleşti în piatră, aşa că nu-mi puteam imagina altceva.

— Piesa pe care o vom reprezenta, continuă Vitalis, se numeşte „Servitorul domnului Sufleţel” sau „Cel mai prost nu-i cel care credeţi”. Iată subiectul: Domnul Sufleţel a avut până astăzi un servitor de care este foarte mulţumit, pe Capi. Dar Capi a îmbătrânit şi domnul Sufleţel vrea un nou servitor. Capi se obligă să-i caute unul. Dar succesorul lui nu va fi un câine, ci un băieţel, un ţăran numit Rémi.

— Ca mine?

— Nu ca tine, ci chiar tu. Vii din satul tău pentru a deveni servitorul domnului Sufleţel.

— Maimuţele nu au servitori.

— În piesă au. Dar tu soseşti, şi domnului Sufleţel i se pare că eşti cam prostănac!

— Nu-i prea amuzant.

— Ce-ţi pasă? Lumea trebuie să râdă. De altfel, imaginează-ţi că vii într-adevăr la un domn pentru a deveni servitorul lui şi ţi se spune, de exemplu, să pui masa. Înaintează şi aşază masa.

Pe masă se aflau farfurii, un pahar, un cuţit, o furculiţă şi un şervet alb.

— Cum trebuie să aranjez toate astea?

Stăteam în faţa mesei cu braţele atârnate, înclinat în

faţă, cu gura deschisă, neştiind de unde să încep. Stăpânul meu bătu din mâini râzând cu hohote.

— Bravo, spuse el, bravo. Mimica feţei tale este excelentă. Băiatul pe care l-am avut înaintea ta avea o mutră de şmecher, care parcă spunea: „Veţi vedea cât de bine ştiu eu să fac pe prostul”. Tu nu spui nimic, eşti natural, naivitatea ta este extraordinară.

— Nu ştiu ce trebuie să fac.

— Chiar pentru asta eşti minunat. Mâine, sau poate peste câteva zile, vei şti foarte bine ce ai de făcut. Atunci va trebui să-ţi aduci aminte ce-ai simţit acum şi să te prefaci că simţi ceea ce sigur că n-o să mai simţi. Dacă vei putea să-ţi regăseşti mutra şi atitudinea de acum, îţi prezic un mare succes.

Ce este personajul tău în piesa mea? Este un băiat de la ţară, care nu a văzut nimic şi nu ştie nimic. Ajunge la maimuţă şi se dovedeşte a fi mai prost şi mai neîndemânatic decât ea. De aici şi titlul piesei mele: „Cel mai prost nu-i cel care credeţi”. Adică mai prost decât Sufleţel. Acesta-i rolul tău. Ca să-l joci la perfecţie nu trebuie decât să rămâi aşa cum eşti în acest moment; dar cum asta este imposibil, va trebui să-ţi aminteşti ce ai fost şi să devii, prin meşteşug, ceea ce nu vei mai fi în mod natural.

„Servitorul domnului Sufleţel” nu era o mare comedie şi reprezentaţia nu dura decât douăzeci de minute. Dar repetiţia a durat trei ore. Vitalis ne punea să o luăm de la capăt de zeci de ori, atât pe mine, cât şi pe câini.

Câinii uitaseră într-adevăr anumite părţi din rol şi trebuiau să-l înveţe din nou.

Am fost uimit să văd răbdarea şi blândeţea stăpânului. Nu aşa se purtau oamenii cu animalele în satul meu, unde înjurăturile şi loviturile erau singurele procedee educaţionale ce se întrebuinţau.

El, oricât s-a prelungit această repetiţie, nu s-a supărat niciodată; nu a înjurat nici măcar o dată.

— Haideţi s-o luăm de la capăt, spunea el cu severitate când ceea ce ceruse nu era bine făcut. Eşti prost, Capi, nu eşti atent. Sufleţel te va certa.

Asta era tot; totuşi, era destul.

— Ei bine, mă întreabă el când repetiţia a luat sfârşit, crezi că te vei obişnui să joci teatru?

— Nu ştiu.

— Te plictiseşte?

— Nu, mă amuză.

— Atunci, totul va fi bine, eşti inteligent şi, ceea ce este poate mai important, eşti atent. Cu atenţie şi cu ascultare poţi face totul. Uită-te la câinii mei şi compară-i cu Sufleţel. Sufleţel este poate mai plin de viaţă şi mai inteligent, dar nu ascultă. Reţine cu uşurinţă ce-l înveţi, dar uită imediat. De altfel, nu face niciodată cu plăcere ce-i cer; s-ar revolta bucuros şi întotdeauna te contrazice. Asta ţine de firea lui: maimuţa nu are, asemenea câinelui, conştiinţa datoriei şi prin aceasta îi este inferioară. Înţelegi ce-ţi spun?

— Cred că da.

— Fii, deci, atent, băiete, fii ascultător, fă cât poţi de bine ce ai de făcut. În viaţă asta-i totul!

Deoarece mi-a vorbit astfel, am avut curajul să-i spun că lucrul care m-a mirat cel mai mult în timpul acestei repetiţii a fost răbdarea nemăsurată de care a dat dovadă atât cu Sufleţel şi cu câinii, cât şi cu mine.

Atunci a început să surâdă blând.

— Se vede că n-ai trăit până acum decât în mijlocul ţăranilor care sunt duri cu animalele şi care cred că acestea ascultă doar de bâtă. Este o greşeală supărătoare: puţine lucruri se pot obţine cu brutalitate, în timp ce cu blândeţea obţii foarte mult, dacă nu chiar totul. Eu am obţinut întotdeauna tot ce-am vrut de la animalele mele, pentru că nu m-am supărat niciodată pe ele. Dacă le-aş bate, ele ar fi fricoase, iar frica le paralizează inteligenţa. Dacă m-aş fi înfuriat pe ele, n-aş mai fi ceea ce sunt şi n-aş fi căpătat această răbdare nemărginită, care m-a făcut să-ţi câştig

încrederea. Cei ce învaţă pe alţii se învaţă şi pe ei în acelaşi timp. Câinii mei mi-au dat tot atâtea lecţii câte au primit ei de la mine. Eu le-am dezvoltat inteligenţa, ei mi-au format caracterul.

Ceea ce auzeam mi se părea atât de ciudat, încât am izbucnit în râs.

— Toate astea ţi se par bizare, nu-i aşa? Cum poate un câine să dea lecţii unui om? Şi totuşi, este adevărat. Gândeşte-te puţin. Eşti de acord că un câine simte influenţa stăpânului său?

— Da, bineînţeles.

— Atunci vei înţelege că stăpânul este obligat să vegheze asupra lui însuşi când se apucă să educe un câine. Imaginează-ţi o clipă că, începând să-l educ pe Capi, m-aş fi lăsat pradă furiei şi mâniei. Ce-ar fi făcut Capi? Ar fi luat acest obicei să se înfurie şi să se mânie. Adică, dacă s-ar fi luat după mine, ar fi fost la fel de nervos ca mine. Câinele este întotdeauna oglinda stăpânului său şi cine se uită la unul, îl vede pe celălalt. Arată-mi câinele tău pentru a-ţi spune cine eşti. Ticălosul are drept câine un netrebnic. Hoţul, un hoţ. Ţăranul prost un câine grosolan. Omul politicos şi amabil un câine binecrescut.

Tovarăşii mei, câinii şi maimuţa, aveau asupra mea un mare avantaj; erau obişnuiţi să apară în public, încât pentru ei ziua următoare sosi fără să se teamă de ea. Nu trebuiau să facă decât ceea ce mai făcuseră de sute şi poate de mii de ori.

Dar eu nu aveam siguranţa lor calmă. Ce va spune Vitalis dacă eu voi juca prost. Ce vor spune spectatorii?

Acest gând îmi tulbură somnul şi, când, în sfârşit, am adormit, am visat oameni care râdeau în hohote, bătându-şi joc de mine.

Eram, deci, foarte emoţionat a doua zi când am părăsit hanul pentru a ne duce în piaţă, unde trebuia să aibă loc spectacolul nostru.

Vitalis mergea în frunte, cu capul sus, cu pieptul

bombat, dansând în ritmul unui vals pe care-l cânta la un fluier de metal. În urma lui venea Capi, ducându-l în spate pe Sufleţel, în costum de general englez, uniformă roşie, galonată cu auriu, purtând pe cap un joben cu o pană lată. Apoi, la o distanţă respectuoasă, avansau în acelaşi rând Zerbino şi Dolce. Eu încheiam cortegiul, care, datorită distanţei dintre noi, ocupa destul loc pe stradă.

Dar ceea ce atrăgea mai mult atenţia decât pompa defilării noastre era sunetul ascuţit al fluierului care ajungea până în ultimul ungher al caselor, trezind curiozitatea locuitorilor din Ussel. Lumea dădea fuga la porţi pentru a ne vedea, perdelele tuturor ferestrelor se trăgeau.

Câţiva copii ne urmăreau, mai mulţi ţărani uimiţi li se alăturaseră, şi când am ajuns la piaţă aveam în spatele şi în jurul nostru un adevărat cortegiu.

„Sala” noastră de spectacol a fost imediat construită. Ea consta dintr-o frânghie legată de patru copaci, în aşa fel încât să formeze un pătrat în mijlocul căruia au luat loc „artiştii”.

Prima parte a spectacolului a cuprins diferite figuri executate de câini, dar nu vă pot spune cum s-au desfăşurat pentru că eram ocupat să-mi repet rolul şi mă simţeam tulburat de nelinişte.

Îmi amintesc doar că Vitalis şi-a lăsat deoparte fluierul şi l-a înlocuit cu o vioară cu care însoţea exerciţiile câinilor, cântând când melodii de dans, când muzică lină şi duioasă.

Mulţimea se adunase în jurul frânghiei şi când am privit în jur, mai mult fără să-mi dau seama, am văzut o grămadă de ochi fixaţi asupra noastră, care ne înconjurau din toate părţile.

După ce s-a terminat prima parte, Capi a luat un taler mic de lemn între dinţi şi, mergând pe labele dinapoi, a început să facă turul „onorabilei societăţi”. Când nu cădeau bani în taler, Capi se oprea, lăsând talerul înăuntrul pătratului, departe de mâinile spectatorilor, îşi punea

lăbuţele pe cel care nu dăduse nimic, lătrând de două sau trei ori, şi lovea buzunarul din care voia ca spectatorul să scoată recompensa aşteptată.

Atunci, din public se auzeau strigăte când vesele, când batjocoritoare.

— Este şmecher câinele, îi cunoaşte bine pe cei cu buzunarele pline.

— Haide, bagă mâna în buzunar!

— Va da ceva!

— Nu va da nimic!

— O să-ţi recuperezi banii din moştenirea unchiului tău... Şi banii erau, în fine, smulşi din adâncurile buzunarului, în acest timp, Vitalis, fără să spună nimic, dar nescăpând din priviri talerul, interpreta arii vesele la vioara pe care o ridica sau o cobora în ritmul muzicii.

În curând, Capi veni la stăpânul lui cu talerul plin.

Acum era rândul nostru, al lui Sufleţel şi al meu, să intrăm în scenă.

— Doamnelor şi Domnilor, spuse Vitalis gesticulând cu o mână în care avea arcuşul şi cu cealaltă în care avea vioara, ne vom continua spectacolul cu o comedie minunată intitulată „Servitorul Domnului Sufleţel” sau „Cel mai prost nu-i cel care credeţi”. Un om ca mine nu se coboară să facă elogiul pieselor şi al actorilor săi. Deci, nu vă spun decât un singur lucru. Căscaţi bine ochii, deschideţi urechile şi pregătiţi-vă mâinile să aplaudaţi.

Ceea ce el numea „o minunată comedie” era în realitate o pantomimă, adică o piesă interpretată cu gesturi şi nu cu cuvinte. Şi asta pentru că doi dintre principalii actori, Sufleţel şi Capi, nu ştiau să vorbească, iar cel de al treilea, eu însumi, ar fi fost incapabil să rostească două vorbe.

Totuşi, pentru a face jocul actorilor mai uşor de înţeles, Vitalis spunea câteva cuvinte care explicau scenele piesei.

Cântând o melodie războinică în surdină, pregăti intrarea în scenă a domnului Sufleţel, general englez, care-şi câştigase gradele şi averea în războaiele din India.

Până în acea zi, domnul Sufleţel nu avusese decât un singur servitor, pe Capi, dar de-acum voia să fie servit de un om, averea permiţându-i acest lux; animalele fuseseră mult timp sclavele omului, era timpul ca acest lucru să se schimbe.

În aşteptarea acestui om-servitor, domnul Sufleţel se plimba în sus şi în jos şi-şi fuma trabucul. Trebuia să vedeţi cum arunca fumul în nasul spectatorilor!

Generalul devenise nervos şi-şi învârtea ochii asemenea cuiva care se înfurie; îşi muşca buzele şi lovea pământul cu laba. La cea de-a treia lovitură trebuia să intru eu în scenă, adus de Capi.

Dacă mi-aş fi uitat rolul, câinele mi l-ar fi adus aminte. La momentul potrivit mi-a întins laba şi m-a adus în faţa generalului.

Acesta, văzându-mă, ridică cele două labe din faţă într-un gest de dezolare. Ei bine!, acesta-i servitorul pe care i-l aducea? Apoi veni lângă mine şi mă privi în faţă şi se învârti în jurul meu ridicând din umeri!

Mutra îi era aşa de hazlie, încât toată lumea izbucni în râs: înţeleseseră că mă considera un imbecil notoriu; şi aceasta era şi opinia spectatorilor.

Piesa era în aşa fel construită, încât arăta această imbecilitate sub toate formele: în fiecare scenă trebuia să fac o nouă prostie, în timp ce Sufleţel, din contră, trebuia să găsească o nouă ocazie pentru a-şi arăta inteligenţa şi măiestria.

După ce mă examina îndelung, generalul, cuprins de milă, îmi servea masa.

— Generalul crede că, dacă băiatul va mânca, va fi mai puţin prost, spuse Vitalis, iar noi vom vedea dacă este aşa, adăugă el.

Eu luam loc în faţa unei mese mici pe care era aranjat tacâmul şi mă uitam nedumerit la şervetul de pe farfurie.

Ce să fac cu acest şervet?

Capi îmi arătă că trebuia să-l folosesc.

După ce m-am gândit bine, mi-am suflat nasul în el.

Văzând aceasta, generalul se strâmbă de râs, iar Capi căzu pe spate, cu lăbuţele în aer, din cauza prostiei mele.

Văzând că m-am înşelat, am privit din nou şervetul, întrebându-mă cum să-l folosesc.

În sfârşit, îmi veni o idee salvatoare: am răsucit şervetul şi mi-am făcut din el o cravată.

Alte râsete ale publicului, altă cădere a lui Capi pe spate.

Şi tot aşa, până când generalul exasperat îmi smulse scaunul, se aşeză în locul meu şi mancă prânzul ce-mi era destinat.

Ei! El ştia să se servească de un şervet. Şi-l trecu cu dexteritate prin butoniera uniformei şi-l întinse pe genunchi. Cu câtă graţie rupse pâinea şi bău vinul!

Dar momentul în care manierele sale produseseră un efect extraordinar fu acela în care, după ce termină dejunul, ceru o scobitoare şi şi-o trecu rapid printre dinţi.

Aplauzele izbucniră din toate părţile şi reprezentaţia luă sfârşit într-un mod triumfal.

Cât de inteligentă era maimuţa! Cât de dobitoc era servitorul! Revenind la han, Vitalis îmi făcu acest compliment, iar eu, ca un actor adevărat ce eram, am fost mândru de această laudă.

7
Învăţ să citesc

Cei ce compuneau trupa lui Vitalis aveau cu siguranţă talent de actori – mă gândesc la câini şi la maimuţă, dar acest talent nu era prea variat. După ce dădeau două, trei reprezentaţii, li se cunoştea tot repertoriul; nu făceau decât să se repete.

Trebuia, deci, să nu rămânem mult timp în acelaşi oraş. După trei zile de stat la Ussel a trebuit să plecăm. Unde ne duceam?

Devenisem ceva mai îndrăzneţ faţă de stăpânul meu, aşa că i-am pus această întrebare.

— Cunoşti regiunea?, mă întrebă stăpânul, privindu-mă.

— Nu.

— Atunci de ce mă întrebi unde mergem?

— Ca să ştiu.

— Să ştii ce?

Am rămas cu gura căscată, privind, fără să reuşesc să rostesc vreun cuvânt, drumul alb ce se întindea în faţa noastră, în fundul unei văi.

— Dacă-ţi spun că mergem acum la Amillac, că ne vom îndrepta apoi spre Bordeaux şi de la Bordeaux spre Pirinei, cu ce te ajută?

— Dar dumneata cunoşti ţinutul?

— Nu am mai fost niciodată pe aici.

— Şi totuşi, ştii unde mergem?

Mă privi îndelung, ca şi cum ar fi căutat ceva în mine.

— Nu ştii să citeşti, nu-i aşa?, mă întrebă.

— Nu.

— Ştii ce înseamnă o carte?

— Da. Oamenii iau cărţi când merg la biserică şi vor să citească în ele rugăciunile! Am văzut cărţi frumoase, cu poze înăuntru şi îmbrăcate în piele.

— Bun! Deci înţelegi că în cărţi poţi afla rugăciuni?

— Da!

— Dar se poate să găseşti şi altceva în cărţi. Când îţi faci rugăciunile, repeţi cuvintele pe care mama ta ţi le-a vârât în urechi şi care, din urechi, au ajuns în minte, pentru a reveni apoi pe limbă când le rosteşti. Ei bine, cei ce spun rugăciuni cu ajutorul cărţilor nu-şi iau cuvintele ce compun aceste rugăciuni din minte, ci le iau cu ochii din cărţi, adică le citesc.

— Am văzut oameni citind, am spus eu cu tonul glorios al unei persoane care nu era proastă şi care înţelegea bine ce i se spune.

— Ceea ce se face pentru rugăciuni se poate face şi

pentru toate celelalte. Într-o carte pe care ţi-o voi arăta când ne vom odihni, vom găsi numele şi istoria ţinuturilor pe care le traversăm. Oameni care au locuit sau au parcurs aceste ţinuturi au pus în cartea mea ce-au văzut şi ce-au învăţat, încât eu nu trebuie decât să deschid cartea şi să citesc pentru a cunoaşte aceste ţinuturi. Le văd ca şi cum le-aş privi cu propriii ochi, le învăţ istoria ca şi cum mi-ar fi povestită.

Fusesem crescut ca un adevărat sălbatic care nu are nicio idee despre viaţa civilizată. Aceste cuvinte au fost pentru mine ca o revelaţie, confuză mai întâi, dar care s-a lămurit încet, încet.

Este adevărat că fusesem trimis la şcoală, dar numai pentru o lună. Şi în acest răstimp nu mi s-a dat nicio carte, nu mi s-a vorbit nici despre lectură, nici despre scris, nu mi s-a dat nicio lecţie, de niciun fel.

Având în vedere ce se petrece acum în şcoli, nu trebuie să tragem concluzia că spun lucruri neadevărate. În timpul de care vorbesc, exista un mare număr de comune în Franţa care nu aveau şcoli, iar în unele din cele care aveau, erau învăţători care, dintr-un motiv sau altul, pentru că nu ştiau prea multe sau pentru că aveau altceva de făcut, nu-i învăţau nimic pe copiii ce li se încredinţau.

Acesta era şi cazul învăţătorului din şcoala noastră din sat. Ştia oare ceva? Poate, nu vreau să-l acuz de ignoranţă. Dar adevărul este că, atât timp cât am stat eu la şcoală, nu ne-a ţinut nici cea mai mică lecţie; avea altceva de făcut, fiind de fapt cizmar. De dimineaţa până seara scobea la saboţii lui şi în jurul lui zburau tot timpul aşchii de lemn de fag şi de nuc. Niciodată nu ne vorbea decât despre părinţii noştri, sau despre frig şi ploaie; dar despre citit sau socotit niciun cuvânt. O lăsa cu noi pe fiica lui, care-l înlocuia şi care ar fi trebuit să ţină lecţiile. Dar cum adevărata ei meserie era croitoria, proceda ca tatăl ei şi, în timp ce el scobea saboţii, ea împungea de zor cu acul.

Este adevărat că trebuiau să trăiască şi ei, şi cum noi

eram doisprezece elevi, ce plăteam fiecare câte cincizeci de centime pe lună, cei şase franci nu puteau hrăni două persoane timp de treizeci de zile: saboţii şi croitoria completau ceea ce şcoala nu le putea da.

Deci, nu învăţasem nimic la şcoală, nici măcar literele.

— Este greu de citit?, l-am întrebat pe Vitalis, după ce mersesem destul de mult tot gândindu-mă.

— Este dificil pentru cei ce sunt tari de cap şi, chiar mai greu, pentru cei ce nu au bunăvoinţă. Eşti tare de cap?

— Nu ştiu; dar cred că, dacă vrei să mă înveţi să citesc, voi avea bunăvoinţă.

— Bine! Vom vedea, avem tot timpul în faţa noastră. Tot timpul în faţa noastră! De ce nu începeam imediat? Nu ştiam cât de greu este să înveţi să citeşti şi-mi imaginam că imediat ce voi deschide o carte voi şti ce este în ea.

A doua zi, în timp ce mergeam, l-am văzut pe stăpânul meu aplecându-se şi luând de pe jos o bucată de scândură prăfuită.

— Iată cartea în care vei învăţa să citeşti, îmi spuse el.

— O carte, această bucată de scândură! M-am uitat cu atenţie să văd dacă nu-şi bate cumva joc de mine. Dar, pentru că era serios, am privit atent ce găsise.

Era, într-adevăr, o bucată de scândură de fag de lungimea unui braţ, lată cam de două palme, bine rindeluită; deasupra nu era nicio inscripţie şi niciun fel de desen.

— Cum să citesc pe această scândură şi ce anume?

— Mintea ta lucrează, îmi spuse Vitalis râzând.

— Vă bateţi joc de mine?

— Nu, niciodată, dragul meu; batjocura poate fi folositoare pentru a reforma un caracter vicios, dar când ea se adresează ignoranţei, nu înseamnă decât prostie din partea celui ce-o foloseşte. Aşteaptă să ajungem la copacii aceia; ne vom odihni şi vei vedea cum vreau să te învăţ să citeşti cu ajutorul acestei bucăţi de lemn.

Am ajuns repede la pâlcul acela de copaci şi, după ce

am pus jos tot ce purtam cu noi, ne-am aşezat pe iarba care începuse să înverzească şi care era presărată cu părăluţe.

Sufleţel, după ce i se scosese lănţişorul, se caţără într-un copac şi începu să-i scuture ramurile unele după altele, aşa cum faci când vrei să dai jos nuci, în timp ce câinii, mai liniştiţi şi mai obosiţi, s-au culcat covrig lângă noi.

Atunci, Vitalis, scoţând un cuţit din buzunar, începu să taie din scândură o lamă de lemn ceva mai subţire. Reuşind în cele din urmă, a îndreptat această lamă pe ambele feţe, în lungime, apoi a tăiat-o în douăsprezece pătrăţele egale ca mărime.

Eu îl priveam atent, dar, cu toată concentrarea, nu reuşeam să înţeleg cum din aceste mici bucăţele de lemn vroia să facă o carte; oricât de ignorant eram, ştiam că o carte se compune dintr-un număr de foi de hârtie, pe care erau trasate semne negre. Unde erau foile de hârtie? Unde erau semnele negre?

— Pe fiecare din aceste mici bucăţi de lemn, îmi spuse el, voi săpa cu vârful cuţitului o literă a alfabetului. Vei învăţa astfel forma literelor şi, când le vei şti pe de rost şi nu le vei mai încurca, când le vei recunoaşte dintr-o privire, le vei putea pune unele lângă altele şi vei forma cuvinte. Când vei reuşi să formezi toate cuvintele pe care ţi le voi spune, vei fi în stare să citeşti într-o carte.

Buzunarele mi s-au umplut în curând cu o colecţie de mici bucăţi de lemn şi am învăţat repede să recunosc literele alfabetului, dar ca să pot să le citesc mi-a trebuit ceva vreme şi a existat chiar un moment când am regretat că am vrut să învăţ să citesc.

Trebuie să spun totuşi, pentru a fi drept cu mine însumi, că nu lenea mi-a inspirat acest regret, ci amorul propriu.

Învăţându-mă literele alfabetului, Vitalis a crezut că-l poate învăţa în acelaşi timp şi pe Capi, deoarece câinele reuşise să memorizeze cifrele ceasului. De ce n-ar memoriza şi literele?

Şi am luat lecţiile împreună. Devenisem colegul de clasă al lui Capi, sau Capi devenise al meu, cum doriţi.

Bineînţeles, Capi nu trebuia să pronunţe literele pe care le vedea, căci nu avea grai. Când bucăţelele de lemn erau întinse pe iarbă, Capi trebuia să tragă cu laba literele pe care i le indica stăpânul meu.

Mai întâi am făcut progrese mult mai rapide decât el, dar dacă inteligenţa mea era mai vie, memoria lui era mai bună: un lucru învăţat era pentru el un lucru memorizat pentru totdeauna, nu-l mai uita şi, cum nu era distrat, nu ezita şi nu se înşela niciodată.

Când greşeam, stăpânul spunea întotdeauna:

— Capi va şti să citească înaintea lui Rémi.

Şi câinele, înţelegând, fără îndoială, dădea triumfător din codiţă.

— Să fii mai prost decât un animal merge într-o comedie, dar în realitate este ruşinos, spunea Vitalis.

Asta mă durea aşa de tare, încât mă străduiam din tot sufletul, şi în timp ce bietul câine nu ştia decât să-şi scrie numele, alegând cele patru litere din toate literele alfabetului, eu am reuşit, în sfârşit, să citesc într-o carte.

— Acum, după ce ai reuşit să citeşti literele, vrei să înveţi să citeşti muzica?

— Atunci când voi şti să citesc muzica, voi putea cânta ca dumneata?

— Ai vrea să cânţi ca mine?

— Oh, nu ca dumneata, ştiu bine că asta nu este posibil, dar să cânt.

— Îţi place să mă asculţi?

— Da, îmi face mare plăcere. Privighetoarea cântă frumos, dar mi se pare că dumneata cânţi şi mai bine; şi, apoi, nu-i acelaşi lucru. Când cânţi, poţi face din mine ce vrei, îmi vine să plâng sau să râd şi am să-ţi spun un lucru care poate ţi se va părea prostesc. Când cânţi o melodie tristă sau duioasă, îmi aduc aminte de tuşa Barberin, mă gândesc la ea, o văd în casa noastră şi totuşi nu înţeleg

cuvintele pe care le pronunţi, pentru că sunt în italiană.

Îi vorbeam uitându-mă la el şi mi s-a părut că ochii îi sunt înlăcrimaţi. Atunci m-am oprit şi l-am întrebat dacă-l mâhneam spunându-i aceste lucruri.

— Nu, copilul meu, îmi răspunse el cu o voce emoţionată, nu mă mâhneşti, din contră, îmi aduci aminte de tinereţea mea. Fii liniştit, te voi învăţa să cânţi şi, cum ai suflet şi tu, la rândul tău, vei face spectatorii să plângă şi vei fi aplaudat, vei vedea...

Vitalis se opri brusc şi am înţeles că nu mai voia să vorbească despre asta. Dar nu bănuiam motivele pentru care nu voia să mai vorbească. Le-am aflat mult mai târziu şi în nişte împrejurări dureroase, teribile pentru mine, pe care le voi povesti la timpul lor.

A doua zi, ca să mă înveţe să cânt, stăpânul meu a procedat aşa cum a făcut cu cititul, adică a tăiat pătrăţele de lemn pe care le-a gravat cu vârful cuţitului.

Dar de data aceasta a lucrat mai mult, căci diversele semne necesare notării muzicii oferă combinaţii mai complicate decât alfabetul.

Pentru a nu-mi îngreuna buzunarele, a gravat aceste pătrăţele pe ambele părţi, după ce-a scrijelit pe ele câte cinci liniuţe care reprezentau portativul. Pe una din părţi gravă cheia sol şi pe cealaltă parte, cheia fa.

Apoi, când totul a fost gata, am început lecţiile şi, trebuie să mărturisesc, că nu au fost mai puţin dure decât cele de care am avut parte când am învăţat cititul.

Vitalis, atât de răbdător cu câinii, se enervă de multe ori pe mine.

— Cu un animal, strigă el, te abţii pentru că ştii că este un animal, dar tu ai să mă omori.

Şi, ridicând mâinile spre cer, într-un gest teatral, le lăsă să cadă, lovindu-şi coapsele tare.

Sufleţel, căruia îi plăcea să repete tot ce i se părea hazliu, copiase acest gest şi, deoarece asista aproape întotdeauna la lecţiile mele, îmi era ciudă că, atunci când

greşeam, ridica braţele spre cer şi apoi şi le pocnea de coapse.

— Până şi Sufleţel îşi bate joc de tine, spunea Vitalis.

Dacă aş fi îndrăznit, i-aş fi răspuns că Sufleţel îşi bate joc atât de elev, cât şi de stăpân, dar respectul, ca şi o teamă vagă, mă opriră, din fericire; mă mulţumeam să o spun încet, pentru mine, când îl vedeam pe Sufleţel pocnind din mâini cu o strâmbătură, şi asta îmi mai calma jignirea.

În sfârşit, primii paşi au fost făcuţi şi am avut bucuria să solfegiez o melodie scrisă de Vitalis pe o bucată de hârtie.

În ziua aceea nu mai pocni din mâini, ci îmi dădu două palme prieteneşti pe obraji, spunându-mi că, dacă voi continua aşa, voi deveni cu siguranţă un mare cântăreţ.

Bineînţeles că aceste lecţii nu au avut loc într-o singură zi, ci timp de săptămâni, de luni de zile, vreme în care buzunarele mele au fost pline cu bucăţelele de lemn. De altfel, nu lucram regulat, ca un şcolar, stăpânul dându-mi lecţiile când aveam timp liber.

Zilnic trebuia să parcurgem un drum mai lung sau mai scurt, de la un sat la altul, trebuia să dăm spectacole peste tot pe unde puteam strânge ceva bani; trebuia să facem repetiţii cu câinii şi cu Sufleţel; trebuia să ne pregătim singuri masa de prânz şi pe cea de seară şi numai după aceea putea fi vorba despre lectură sau muzică, adesea la un popas la picioarele unui copac sau pe o grămadă de pietre, pe iarbă, acolo unde drumul îmi servea drept masă pentru a-mi etala bucăţelele de lemn.

Această educaţie nu semăna cu cea primită de majoritatea copiilor, care nu trebuie să muncească şi care, totuşi, se plâng că nu au timp să-şi facă temele ce li se dau.

Dar trebuie să spun că exista ceva mai important decât timpul pe care-l petreci învăţând: este râvna pe care o depui; nu ora petrecută să învăţăm lecţia contează, ci voinţa de a învăţa. Din fericire, eram capabil să-mi încordez voinţa fără să mă las prea tare distras de lucrurile care ne

înconjurau. Ce-aş fi învăţat oare dacă aş fi lucrat într-o cameră, cu mâinile pe urechi, cu ochii lipiţi de carte ca anumiţi elevi? Nimic, căci noi nu aveam o cameră în care să ne închidem şi, mergând de-a lungul drumului, trebuia să-mi privesc tot timpul vârful picioarelor pentru a nu da în nas.

În sfârşit, am învăţat ceva şi am reuşit în acelaşi timp să parcurg mari distanţe, care nu mi-au fost mai puţin folositoare decât lecţiile lui Vitalis. Eram un copil slăbuţ când trăiam la tuşa Barberin şi felul în care se vorbea despre mine o dovedeşte: „un copil de oraş” spusese Barberin; „braţe şi picioare subţiri” adăugase Vitalis.

Trăind în aer liber, lângă stăpânul meu, o viaţă mai dură, picioarele şi braţele prinseseră puteri, plămânii mi se dezvoltară, pielea mi se tăbăci, şi am reuşit să suport, fără să sufăr cine ştie ce, atât frigul, cât şi căldura, soarele, ca şi ploaia, eforturile, lipsurile, oboseala.

8
Peste munţi şi prin văi

Am străbătut o parte din sudul Franţei, Auvergne, Velay, Vivarais, Quercy, Rouergue, munţii Cévennes, Languedocul.

Felul nostru de a călători era însă foarte simplu: mergeam aproape la întâmplare, urmând drumul care se întindea drept în faţa noastră, şi când ne apropiam de un sat care de departe nu ni se părea prea sărac, ne pregăteam pentru o intrare triumfală. Eu mă ocupam de toaleta câinilor, pieptănând-o pe Dolce, îmbrăcându-l pe Zerbino, punând un plasture pe ochiul lui Capi, pentru ca acesta să poată juca rolul unui bătrân soldat, şi-l forţam pe Sufleţel să îmbrace uniforma de general. Asta era partea cea mai grea a sarcinii mele, căci maimuţa, care ştia foarte bine că această îmbrăcăminte însemna începutul muncii pentru ea, se apăra cât putea şi inventa ghiduşiile cele mai năstruşnice pentru a mă împiedica s-o îmbrac.

Atunci îl chemam pe Capi în ajutor, şi cu vigilenţa, cu instinctul şi fineţea lui reuşea aproape întotdeauna să dejoace farsele maimuţei. Când trupa era gata, în mare ţinută, Vitalis îşi lua fluierul şi, aşezându-ne frumos în rând, începeam defilarea prin sat.

Dacă numărul de curioşi pe care-l atrăgeam după noi era suficient, dădeam o reprezentaţie; dacă, din contră, era prea mic pentru a strânge ceva bani, ne continuam drumul.

Numai în oraşe rămâneam câteva zile, şi atunci, dimineaţa, puteam să mă duc unde doream. Îl luam pe Capi după mine – pe Capi, căţelul obişnuit, bineînţeles, fără costumul de scenă – şi hoinăream pe străzi. Vitalis, care de obicei mă ţinea cu străşnicie pe lângă el, de data asta îmi dădea voie.

— Deoarece întâmplarea, îmi spunea el, te face să cutreieri Franţa la o vârstă când copiii sunt în general la şcoală, deschide ochii, priveşte şi învaţă. Când vei avea vreo nelămurire, când vei vedea ceva ce nu vei înţelege, dacă ai întrebări să-mi pui, pune-mi-le fără teamă. Poate că nu voi putea să-ţi răspund întotdeauna, căci nu am pretenţia că ştiu totul, dar este posibil să-ţi satisfac în mare măsură curiozitatea. Nu am fost întotdeauna directorul unei trupe de animale savante şi am învăţat şi altceva decât ceea ce-mi este util în acest moment pentru a-i prezenta pe Capi sau pe nobilul Sufleţel în faţa „onorabilei societăţi”.

— Ce anume?

— Vom vorbi despre asta mai târziu. Pentru moment trebuie să ştii că dresorul de câini care sunt ar fi putut ocupa o anumită poziţie în lume. În acelaşi timp trebuie să înţelegi că, dacă acum eşti pe treapta cea mai de jos a societăţii, poţi, dacă vrei, să ajungi încet, încet pe cea mai înaltă. Asta depinde puţin de circumstanţe şi de tine în mai mare măsură! Ascultă lecţiile ce ţi le dau, ascultă-mi sfaturile, copile, şi, mai târziu, când vei fi mare, te vei gândi sper cu emoţie, cu recunoştinţă, la bietul muzicant care te-a speriat foarte tare când te-a luat de la doica ta. Cred că

întâlnirea noastră va fi cât se poate de benefică pentru tine.

Care fusese oare acea poziţie despre care vorbea stăpânul meu adesea, dar cu reţinere?

Această întrebare îmi stârnea curiozitatea şi-mi dădea de gândit. Dacă se aflase pe o treaptă înaltă a scării vieţii sociale, cum spusese, de ce era acum pe o treaptă de jos?

Pretindea că pot să mă ridic, dacă doream, eu, care eram un nimic, care nu ştia nimic, care nu avea familie, care nu avea pe nimeni să-l ajute.

Dar, atunci, el de ce coborâse?

După ce am părăsit ţinutul Auvergne, am ajuns în ţinuturile calcaroase din Quercy, întinse câmpii sinuoase, unde nu întâlneşti decât pământuri şi crânguri prăpădite. Niciun ţinut nu este mai trist, mai sărac. Această impresie a călătorului ce-l traversează este accentuată de lipsa totală de apă. Nu există râuri, pârâuri, iazuri. Doar, ici şi colo, albii de râu pietroase, dar secate. Apele s-au înfundat prin văgăuni şi au dispărut sub pământ pentru a ieşi la lumină mai departe, sub formă de râuri şi fântâni.

În mijlocul acestei câmpii, arsă de secetă în momentul când o traversam, se afla un sat mare, Labastide-Murat; am petrecut noaptea în şura unui han.

— Aici, îmi spuse Vitalis când discutam seara înainte de culcare, aici, în acest ţinut şi, probabil, în acest han s-a născut un om care a omorât mii de soldaţi şi care, începându-şi viaţa ca băiat de grajd, a devenit apoi prinţ şi rege, se numea Murat[1]; a fost un adevărat erou şi satului i s-a dat numele lui. L-am cunoscut şi adesea am stat de

---

1 Joachim Murat (1767-1815), mareşal francez. A participat la războaiele napoleoniene, remarcându-se în luptele de la Austerlitz (1805), Jena (1806) şi Eylan (1807). Căsătorit cu sora lui Napoleon I, Carolina Bonaparte, a primit din partea împăratului titlul de mare duce de Bery şi de Clèves (1806-1808), apoi pe cel de rege al Neapolului (1808-l815). Obligat să-şi părăsească regatul, a încercat să-l recucerească, dar a fost prins la Pizzo şi împuşcat (n.t.).

vorbă cu el.

Fără să vreau am întrebat:

— Când era băiat de grajd?

— Nu, răspunse Vitalis râzând, când era rege. Este prima oară când vin la Labastide; pe el l-am cunoscut la Neapole, la curtea lui.

— Ai cunoscut un rege!

Probabil că tonul exclamaţiei mele a fost atât de caraghios, încât râsul stăpânului meu izbucni din nou şi se prelungi mult timp.

Stăteam pe-o bancă în faţa grajdului, cu spatele sprijinit de zidul care păstra căldura zilei. Într-un sicomor înalt, al cărui frunziş ne apăra, greierii cântau monoton.

În faţa noastră, deasupra acoperişurilor caselor, luna plină care răsărise se ridica încet pe cer. Această seară era blândă, după căldura dogoritoare a zilei.

— Vrei să te culci?, mă întrebă Vitalis, sau vrei să-ţi povestesc istoria regelui Murat?

— Oh, povesteşte-mi, te rog!

Atunci îmi povesti pe îndelete această istorie şi timp de mai multe ore am rămas pe bancă, el vorbind, eu, cu ochii pironiţi pe faţa lui luminată de luna palidă, ascultându-l.

Până atunci nu ştiusem ce este istoria. Cine era să-mi vorbească despre ea? Oricum, nu tuşa Barberin, ea nici nu ştia ce este aceea. Se născuse la Chavanon şi tot acolo avea să moară. Mintea ei nu mersese mai departe decât privirea. Universul ei era ţinutul pe care-l putea vedea cu ochii de pe muntele Audouze.

Stăpânul meu văzuse un rege. Acest rege îi vorbise.

Cine fusese stăpânul meu în tinereţe?

Şi cum de ajunsese ceea ce vedeam eu acum, când era bătrân? Iată un subiect de meditaţie pentru imaginaţia vie, curioasă, atât de dornică de extraordinar a unui copil.

9
Uriaşul cu cizme de şapte poşte

Părăsind ţinutul sterp şi pietros, mă regăsesc, în amintire, într-o vale întotdeauna verde şi răcoroasă, cea a Dordognei, pe care o coborâm făcând dese popasuri, căci bogăţia regiunii se răsfrânge asupra locuitorilor şi reprezentaţiile noastre sunt numeroase, iar banii ajung destul de repede în talerul lui Capi.

Un pod aerian, uşor ca şi cum ar fi fost susţinut în ceată de firele din fusul Sfintei Fecioare, se înalţă deasupra unui râu lat, ale cărui ape curg domol; este podul Cubzac, iar râul este Dordogne.

Un oraş în ruină, cu şanţuri, turnuri şi, în mijlocul zidurilor prăbuşite ale unei mânăstiri, greieri care cântă printre arbuşti: este Saint-Emilion.

Dar toate aceste imagini devin confuze. Îmi apare însă în minte cea care m-a impresionat cel mai mult, deoarece şi-a lăsat asupra mea amprenta pentru totdeauna şi-o pot evoca Şi astăzi ca şi cum s-ar fi întâmplat chiar ieri.

Petrecusem noaptea într-un sat destul de sărac şi a doua zi dimineaţa o pornirăm din nou la drum.

Am mers mult timp pe un drum prăfos, când, deodată, Privirea, care până atunci întâlnise doar vii, mi se opri pe o întindere ce părea nesfârşită, ca şi cum ar fi fost înfăţişată pe o perdea ce s-a coborât brusc în faţa noastră.

Un râu ce mi se părea extraordinar de lat înconjura colina pe care ne aflam; dincolo de râu, acoperişurile caselor şi clopotniţele bisericilor unui mare oraş se întindeau până la orizont. Ce multe case! Ce de hornuri! Unele mai înalte şi mai înguste, înălţate ca nişte coloane, scoteau un fum negru ce era purtat de briză deasupra oraşului, unde forma un fel de ceaţă întunecoasă.

Pe râu, de-a lungul malurilor, se înghesuiau nenumărate corăbii care, asemenea copacilor dintr-o pădure, îşi amestecau catargele, parâmele, pânzele, drapelele multicolore care fluturau în vânt. Se auzeau uruituri surde, zgomote de fiare şi de cazangerie, lovituri de ciocan şi,

peste toate acestea, zgomotul produs de nenumăratele trăsuri ce circulau în sus şi în jos.

— Este oraşul Bordeaux, îmi spuse Vitalis.

Pentru un copil ca mine, care nu văzuse până atunci decât satele mizere din Creuse sau cele câteva orăşele pe care le întâlnisem în peregrinările noastre, era o feerie. Fără să-mi dau seama, picioarele mi se opriseră; rămăsesem nemişcat, privind în faţa mea, departe, la dreapta şi la stânga.

Dar privirea mi se opri curând într-o anumită direcţie: râul şi corăbiile care îl acopereau.

Se petrecea acolo ceva, o mişcare confuză care mă interesa cu atât mai mult cu cât nu înţelegeam absolut nimic.

Corăbii, cu pânzele în vânt, coborau râul, uşor înclinate pe-o parte, altele îl urcau. Erau unele care stăteau nemişcate ca nişte insule, iar altele se mişcau în jurul lor fără să-ţi dai seama cine le învârtea.

Mai erau şi unele care nu aveau pânze, ci un coş prin care se îndreptau spre cer vălătuci de fum; se mişcau repede, în toate direcţiile, pe apa gălbuie lăsând în urma lor dâre de spumă albă.

— Este ora mareei, îmi spuse Vitalis, răspunzând, fără să-l întreb, mirării mele; sunt corăbii care vin de pe mare după lungi călătorii. Sunt cele a căror vopsea este murdară şi care par ruginite; altele părăsesc portul; cele pe care le vezi în mijlocul râului, învârtindu-se în jurul ancorei, încearcă să se aşeze cu prora spre flux. Cele care fug învăluite în nori de fum sunt remorchere.

Ce de cuvinte stranii pentru mine! Ce de idei noi!

Când am ajuns la podul peste care trece drumul ce vine de la Labastide spre Bordeaux, Vitalis nu avusese timp să-mi răspundă nici la a suta parte din întrebările pe care voiam să i le pun.

Până atunci nu stătusem niciodată mai mult timp în oraşele pe care le întâlnisem în drum, căci spectacolul

nostru ne obliga să schimbăm zilnic locul reprezentaţiilor, pentru a avea mereu un public nou. Comediile reprezentate de „trupa ilustrului Vitalis” nu puteau constitui un repertoriu prea variat şi, jucând „Servitorul domnului Sufleţel”, „Moartea generalului”, „Triumful dreptăţii”, „Bolnavul purificat” şi alte trei-patru piese, terminam curând totul, actorii dând tot ce puteau. Trebuia să prezentăm din nou „Bolnavul purificat” sau „Triumful dreptăţii” în altă parte, în faţa unor spectatori care nu le văzuseră încă.

Dar Bordeaux este un oraş mare, unde publicul este mereu altul şi, schimbând cartierul, am putut da trei, patru reprezentaţii pe zi, fără a ni se striga, aşa cum păţisem la Cahors:

— Tot aia jucaţi?

De la Bordeaux urma să ne ducem la Pau. Am traversat astfel acel ţinut acoperit de nisipuri care se întindea de la porţile oraşului până la Pirinei.

Cu toate că nu mai eram şoricelul din fabulă care găseşte în tot ce vede un motiv de mirare, de admiraţie sau de teamă, am comis de la începutul călătoriei o greşeală care l-a făcut pe stăpânul meu să râdă şi să-şi bată joc de mine până la Pau.

Plecasem din Bordeaux de şapte sau opt zile şi, după ce urmasem malul râului Garonne, am părăsit râul la Langon Şi am luat drumul spre Mont-de-Marsan, care o ia peste câmpuri. Viile, pajiştile, cirezile au fost înlocuite cu păduri de pini Şi cu iarbă-neagră. Casele se răriră şi deveniră mai sărace. Apoi am ajuns într-un câmp imens, care se întindea în faţa noastră la nesfârşit, cu denivelări uşoare.

Nu erau culturi, păduri, ci, cât vedeai cu ochii, doar pământ cenuşiu şi, de-a lungul drumului acoperit cu un muşchi catifelat, ierburi uscate şi drobiţă pipernicită.

— Iată-ne în landă, spuse Vitalis. Trebuie să parcurgem douăzeci, douăzeci şi cinci de leghe prin acest ţinut. Înarmează-ţi picioarele cu curaj.

Nu numai picioarele aveau nevoie de curaj, ci şi mintea şi sufletul; căci, mergând pe acest drum ce părea fără sfârşit, mă cuprinsese o tristeţe vagă, un fel de disperare!

De atunci am făcut câteva călătorii pe mare şi, întotdeauna când m-am aflat în mijlocul oceanului, fără să văd nicio pânză în depărtare, am regăsit în mine acel sentiment de melancolie neînţeleasă care m-a cuprins în acea pustietate.

Ca şi pe ocean, privirea mi se pierdea la orizont, în ceaţa toamnei, fără a zări nimic decât câmpia cenuşie ce se întindea în faţa noastră, plată şi monotonă.

Mergeam. Şi, când priveam automat în jurul nostru, aveam impresia că am bătut pasul pe loc fără să înaintăm, căci spectacolul rămâne acelaşi: tot ierburi uscate, drobiţă pipernicită, muşchi; apoi ferigi ale căror frunze suple şi mişcătoare se ondulau în vânt, asemeni unor valuri.

Rar traversam păduri de mică întindere, dar acestea nu înfrumuseţau peisajul cum se întâmplă de obicei. Erau plantaţii de pini ale căror ramuri fuseseră tăiate până în vârf. De-a lungul trunchiului se făcuseră scrijelituri adânci, şi prin aceste cicatrice roşii se scurgea răşina în lacrimi albe cristalizate. Când vântul trecea în rafale printre ramurile lor, se auzea o muzică ce mi se părea atât de sfâşietoare, de parcă ar fi fost chiar vocea acestor arbori mutilaţi, care îşi plângeau rănile.

Vitalis îmi spusese că spre seară vom ajunge într-un sat în care vom înnopta. Dar seara se apropia şi nu zăream nimic care să ne anunţe vecinătatea vreunui sat: nici câmpuri cultivate, nici animale păscând pe o pajişte, nici măcar o coloană de fum care ne-ar fi anunţat o casă.

Eram obosit de atâta drum şi doborât de o plictiseală generală: satul ăla binecuvântat va mai apărea oare la capătul acestui drum fără sfârşit?

Deschisesem bine ochii şi priveam în depărtare, dar nu zăream decât landa şi iar landa, cu tufişurile care se estompau în obscuritatea ce se lăsa.

Speranţa de-a ajunge în curând ne făcuse să grăbim pasul, şi stăpânul meu, cu toată obişnuinţa drumurilor lungi, se simţea obosit. Vru să se oprească şi să se odihnească puţin pe marginea drumului.

Eu, în loc să mă aşez lângă el, m-am suit pe un dâmb plin de drobiţă, care se afla nu departe de drum, să văd dacă nu zăresc vreo luminiţă în depărtare.

L-am strigat pe Capi să vină cu mine. Dar şi Capi era obosit şi s-a făcut că nu mă aude, ceea ce constituia tactica lui obişnuită când nu vroia să asculte.

— Îţi este teamă?, mă întrebă Vitalis.

Această întrebare m-a făcut să nu insist şi am plecat singur să explorez împrejurimile. Nu voiam să mă expun glumelor stăpânului meu, cu atât mai mult cu cât nici nu-mi era deloc teamă.

Noaptea se lăsase, nu era lună, doar nişte stele sclipitoare luminau cerul şi-şi strecurau lumina prin ceaţa uşoară pe care privirea o putea străbate.

Mergând şi privind la dreapta sau la stânga, am remarcat că acest crepuscul vaporos dădea lucrurilor nişte forme ciudate: trebuia să ghiceşti tufişurile, mărăcinii şi, mai ales, cei câţiva arbuşti care-şi înălţau ici şi colo trunchiurile chircite şi ramurile strâmbe. De departe, acele tufişuri, acei mărăcini semănau cu nişte fiinţe vii aparţinând unei lumi fantastice.

Părea ceva ciudat, având impresia că noaptea transformase landa şi că aceasta se umpluse cu fiinţe misterioase.

Îmi trecu prin minte, nu ştiu de ce, că altcineva în locul meu ar fi fost speriat de aceste apariţii: probabil că aşa ar fi trebuit să fie deoarece Vitalis mă întrebase dacă-mi era teamă: totuşi, nu-mi era frică.

Pe măsură ce urcam panta dâmbului, drobiţa era mai deasă, iarba şi feriga mai înalte, vârfurile lor îmi treceau adesea peste cap şi trebuia să mă strecor pe sub ele.

Am ajuns în curând în vârful dâmbului. Degeaba m-am

uitat în jur, nu se zărea nicăieri vreo luminiţă.

Privirea mi se pierdea în întuneric: nu se vedeau decât forme neclare, umbre stranii, mărăcini care păreau că-şi întind spre mine ramurile, ca nişte braţe flexibile, tufişuri care dansau.

Nevăzând nimic care să vestească vecinătatea vreunei case, am început să ascult pentru a prinde măcar vreun zgomot, mugetul unei vaci, lătratul unui câine.

După un moment în care ascultasem cu atenţie ţinându-mi respiraţia, un fior mă făcu să tresar: liniştea mă speriase. Îmi era teamă, dar de ce anume? Nu puteam spune. De liniştea nefirească fără îndoială, de singurătate, de întuneric. În orice caz, simţeam că eram în primejdie.

În acel moment, privind în jurul meu cu spaimă, am zărit în depărtare o umbră care se mişca repede deasupra drobiţei şi, în acelaşi timp, am auzit parcă freamătul unor ramuri ce sunt atinse.

Încercam să mă conving că era doar frica ce pusese stăpânire pe mine şi că umbra era doar un copac pe care nu-l zărisem până atunci.

Nu bătea deloc vântul; ramurile copacilor, oricât de subţiri ar fi, nu se mişcă singure, trebuie să existe o briză care să le agite sau cineva care să le scuture.

Era, oare, cineva? Dar nu putea fi un om umbra aceea mare care venea spre mine, ci mai degrabă un animal pe care nu-l cunoşteam, o pasăre de noapte gigantică sau un păianjen imens ale cărui membre subţiri se proiectau, pe cerul pal, peste tufişuri.

Ceea ce era sigur era că acest animal, cocoţat pe picioare parcă fără de sfârşit, înainta în direcţia în care mă aflam făcând salturi bruşte.

Sigur că m-a văzut şi că aleargă spre mine.

Acest gând mă făcu să-mi iau picioarele la spinare şi am luat-o la goană în jos pe pantă, pentru a-l regăsi pe Vitalis.

Dar, lucru ciudat, coboram mai greu decât urcasem; m-am aruncat în tufele de mărăcini lovindu-mă, agăţându-mă

tot timpul.

Încercând să ies dintr-un tufiş, am privit înapoi. Fiara se apropia, venea chiar spre mine.

Din fericire, landa nu era plină de mărăcini şi puteam să fug mai repede prin ierburi. Totuşi, oricât de repede alergam, fiara înainta mai repede decât mine; nu aveam nevoie să întorc capul, o simţeam în spatele meu.

Aproape că nu mai respiram din cauza spaimei şi a cursei nebuneşti. Atunci am făcut un ultim efort şi am reuşit să ajung lângă stăpânul meu, căzând la picioarele lui în timp ce câinii care se ridicaseră lătrau din plin.

— Fiara! Fiara!

În mijlocul lătrăturilor am auzit un hohot de râs. În acelaşi timp, stăpânul meu, punându-mi o mână pe umăr, mă obligă să mă întorc.

— S-ar putea zice că fiara eşti tu, spuse el râzând, priveşte, dacă îndrăzneşti.

Râsul lui – mai mult chiar decât vorbele – m-a readus la realitate; am îndrăznit să deschid ochii şi să urmăresc direcţia mâinii lui.

Apariţia care mă îngrozise se oprise, şi rămăsese nemişcată în mijlocul drumului.

În primul moment am avut o clipă de repulsie şi de teamă, dar acum nu mai eram singur în mijlocul landei. Vitalis era lângă mine, câinii mă înconjurau. Nu mai simţeam influenţa tulburătoare a singurătăţii şi a liniştii.

Am îndrăznit să privesc. Era o fiară? Era un om?

Corpul, capul şi braţele erau de om. Dar avea o blană păroasă care-l acoperea în întregime şi două labe subţiri pe care era sprijinit.

Cu toate că întunericul devenise mai dens, distingeam aceste detalii, căci această umbră imensă se desena în negru, ca o siluetă pe cer, unde numeroase stele revărsau o lumină palidă.

Aş fi rămas probabil mult timp nedumerit, dacă stăpânul meu nu s-ar fi adresat în acelaşi moment acestei stranii

apariţii.

— Puteţi să-mi spuneţi dacă mai avem mult până la sat?, întrebă el.

Era deci un om dacă-i vorbea.

Dar, drept răspuns, am auzit doar un râs sec, asemenea strigătului unei păsări. Era deci un animal?

Totuşi, stăpânul meu continuă cu întrebările, ceea ce mi se părea stupid, căci, dacă animalele înţeleg câteodată ce le spunem, nu ne pot răspunde.

Am fost deci foarte mirat când acest animal a spus că nu există nicio casă prin împrejurimi, ci doar o stână, unde ne propuse să ne conducă.

„Dacă vorbeşte, de ce are labe?”, mi-a trecut prin gând.

Dacă aş fi îndrăznit, m-aş fi apropiat de el, să văd cum erau făcute aceste labe, dar, cu toate că nu părea rău, nu am îndrăznit şi, luându-mi traista la spinare, l-am urmat pe stăpânul meu fără să spun nimic.

— Acum vezi ce te-a înspăimântat aşa?, m-a întrebat el în timp ce mergeam.

— Da, dar nu ştiu ce este; există uriaşi în ţinutul ăsta?

— Da, când sunt însă pe picioroange.

Şi mi-a explicat cum locuitorii din lande, pentru a traversa pământurile nisipoase sau mlăştinoase fără să se înfunde în ele până la brâu, folosesc două prăjini lungi, având fiecare un fel de scăriţă, pe care şi le leagă de picioare.

Şi iată cum devin uriaşi cu cizme de şapte poşte pentru copiii fricoşi.

10
În faţa justiţiei

Din oraşul Pau mi-a rămas o amintire plăcută; în acest oraş vântul nu suflă aproape niciodată. Şi cum am rămas acolo în timpul iernii, petrecându-ne timpul pe străzi, în pieţele publice şi pe bulevarde, înţelegeţi că am preţuit

acest avantaj. Totuşi, nu din această cauză, contrar obiceiului nostru, am rămas atât de mult în acelaşi loc, ci dintr-una atotputernică pentru stăpânul meu: vreau să spun abundenţa câştigului.

Într-adevăr, toată iarna am avut un public format din copii care nu se plictisiseră de repertoriul nostru şi nu strigau niciodată „Tot aia jucaţi?” Cei mai mulţi dintre ei erau englezi, copii grăsuţi, cu pielea roz, fetiţele având ochii mari şi blânzi, aproape la fel de frumoşi ca ai lui Dolce.

Atunci am cunoscut prăjiturelele uscate – Albert, Huntley şi altele – cu care aceştia îşi umpleau buzunarele pentru a le împărţi cu generozitate lui Sufleţel, câinilor sau mie.

Când primăvara îşi anunţă sosirea prin zile mai calde, publicul nostru începu să se rărească şi, după reprezentaţie, mai mulţi copii veneau să dea mâna cu Sufleţel sau cu Capi. Îşi luau adio: a doua zi nu-i mai revedeam.

În curând nu am mai rămas decât noi în pieţele publice şi trebuia să ne gândim să părăsim, la rândul nostru, locurile unde dădusem atâtea reprezentaţii.

Într-o dimineaţă am pornit-o din nou la drum şi, în curând, am pierdut din ochi turnurile lui Gaston Phœubus şi Montauset.

Ne-am reluat viaţa de nomazi, de aventurieri aflaţi mereu pe drumuri.

Am mers tot înainte, zile, săptămâni, prin văi, urcând coline, lăsând întotdeauna la dreapta noastră vârfurile albastre, asemenea unor îngrămădiri de nori, ale Pirineilor.

Apoi, într-o seară, am ajuns într-un oraş mare, aşezat pe malul unui râu, în mijlocul unei câmpii roditoare; casele, foarte urâte majoritatea, erau construite din cărămizi roşii, străzile erau pavate cu piatră ascuţită, dureroase pentru picioarele călătorilor ce parcurseseră zece leghe pe zi.

Stăpânul îmi spuse că suntem la Toulouse şi că aici vom rămâne mai mult timp.

Ca de obicei, prima noastră grijă, a doua zi, a fost să căutăm locuri bune pentru reprezentaţiile noastre.

Am găsit mai multe, căci locurile de plimbare nu lipseau din Toulouse, mai ales în partea oraşului care se învecinează cu Grădina Botanică; o peluză umbrită de copaci mari în care dau mai multe bulevarde şi care sunt numite alei. Ne-am instalat pe una dintre aceste alei şi, de la primele reprezentaţii, am avut un numeros public.

Din nenorocire, sergentului care avea în pază această alee nu-i plăcu acest lucru şi, fie că nu iubea câinii, fie că-l deranjam din serviciu, fie din altă cauză, a vrut să scape de noi de acolo.

Poate că în situaţia noastră ar fi fost înţelept să cedăm, căci lupta dintre nişte bieţi saltimbanci ca noi şi oamenii poliţiei era inegală, dar stăpânul meu nu gândea aşa.

Cu toate că nu era decât un dresor de câini, sărac şi bătrân, cel puţin în prezent şi în aparenţă, stăpânul meu era un om mândru; în plus, avea ceea ce se numeşte convingerea dreptului său, adică, aşa cum mi-a explicat, convingerea că trebuie să fie protejat atât timp cât nu călca legile sau reglementările poliţiei.

Refuză deci să se supună agentului de poliţie când acesta voi să ne izgonească de pe alee.

Când stăpânul meu nu voia să se lase cuprins de furie sau când îşi bătea joc de oameni – ceea ce făcea adesea – avea obiceiul să-şi exagereze politeţea italiană: atunci aveam impresia că se adresează unor personaje importante.

— Illustrissimul reprezentant al autorităţii, spuse el scoţându-şi pălăria în faţa poliţistului, poate să-mi arate un regulament al sus-numitei autorităţi prin care se interzice unor neînsemnaţi saltimbanci ca noi să-şi exercite meseria în această piaţă publică?

Sergentul îi răspunse că nu are ce discuta cu el şi că trebuie să se supună.

— Bineînţeles, replică Vitalis, aşa vreau şi eu; vă promit

că mă voi conforma ordinelor dumneavoastră imediat ce-mi veţi arăta în virtutea căror regulamente mi le daţi?

În ziua aceea sergentul ne-a întors spatele, în timp ce stăpânul meu, cu pălăria în mână, cu braţele arcuite şi curbându-şi spatele, îl însoţi râzând în sinea lui.

A doua zi, poliţistul reveni din nou şi, trecând de funiile care formau scena teatrului nostru, ne întrerupse reprezentaţia.

— Trebuie să pui botniţe câinilor, îi spuse el răstit lui Vitalis.

— Să le pun botniţe?

— Este un regulament al poliţiei. Trebuia să-l cunoşti. Tocmai jucam „Bolnavul purificat”. Deoarece era prima ei reprezentaţie la Toulouse, publicul o urmărea cu atenţie. Intervenţia agentului de poliţie provocă murmure şi proteste:

— Nu-i întrerupe!

— Lasă-i să-şi termine spectacolul!

Dar, cu un gest, Vitalis ceru şi obţinu liniştea.

Scoţându-şi pălăria ale cărei pene măturară nisipul, atât de umil îi era salutul, Vitalis se apropie de sergent, făcând trei reverenţe adânci.

— Illustrissimul reprezentant al autorităţii îmi cere să le pun botniţă comedianţilor mei?, întrebă el.

— Da, pune-le botniţă câinilor, şi asta cât se poate de repede!

— Să le pun botniţă lui Capi, Zerbino şi Dolce, strigă Vitalis, adresându-se mai mult publicului decât poliţistului, cred că înălţimea Voastră nu ştie ce spune! Cum ar putea savantul medic Capi, cunoscut în toată lumea, să dea reţete, Purgative pentru a da afară bila nefericitului Sufleţel, dacă ar purta pe bot o botniţă? Dac-ar fi un alt instrument, mai apropiat profesiei de medic, şi dacă aceasta nu s-ar pune în nasul oamenilor, mai treacă-meargă!

Se auziră explozii de râs şi vocile cristaline ale copiilor

se amestecară cu cele guturale ale părinţilor.

Vitalis, încurajat de aceste aplauze, continuă:

— Şi cum fermecătoarea Dolce, infirmiera noastră, şi-ar putea folosi elocinţa şi farmecele pentru a-l face pe bolnav să lase să i se cureţe intestinele, dacă pe vârful nasului ar purta ceea ce „Illustrissimul reprezentant al autorităţii” vrea să-i pun? Cer onorabilei societăţi să examineze cazul şi o rog să-şi dea părerea.

„Onorabila societate”, chemată astfel să se pronunţe, nu răspunse direct, dar râsetele vorbeau de la sine; îl aproba pe Vitalis, îşi băteau joc de poliţist şi, în special, se amuza de strâmbăturile lui Sufleţel, care se aşezase în spatele „illustrissimului” reprezentant al autorităţii, maimuţărindu-se în spatele lui, încrucişându-şi braţele ca el, sprijinindu-şi pumnul în şold şi dându-şi capul pe spate, făcând nişte mutre şi strâmbături să te tăvăleşti de râs nu alta.

Enervat de discursul lui Vitalis, exasperat de râsetele publicului, sergentul, care nu părea un om răbdător, se întoarse brusc.

Îl zări pe maimuţoi ţinându-şi o lăbuţă pe şold ca un matador. Câteva secunde, omul şi maimuţa rămaseră unul în faţa celuilalt, privindu-se ca şi cum ar fi vrut să vadă care dintre ei va lăsa primul privirea în jos.

Râsetele care izbucniră, zgomotoase şi irezistibile, puseră punct acestei scene.

— Dacă mâine câinii nu au botniţe, strigă sergentul, ameninţându-ne cu pumnul, îţi fac proces-verbal, atâta-ţi spun!

— Pe mâine, *signor,* spuse Vitalis, pe mâine.

În timp ce agentul de poliţie se îndepărtă cu paşi mari, Vitalis rămase încovoiat din şale, într-o atitudine respectuoasă. Apoi reprezentaţia continuă.

Credeam că stăpânul va cumpăra botniţe pentru câini; dar nici nu se gândi la aşa ceva şi seara trecu fără ca măcar să comenteze cearta cu poliţistul.

Atunci, mi-am luat inima-n dinţi şi i-am spus:

— Dacă vreţi ca mâine dimineaţă Capi să nu rupă botniţa în timpul reprezentaţiei, cred că trebuie să i-o punem mai înainte. Dacă-l supraveghem, poate că se va obişnui cu ea.

— Crezi că le voi pune cu mâna mea o carcasă de fier pe bot?

— Păi, cred că poliţistul nu vă va lăsa în pace.

— Tu nu eşti decât un ţăran, şi ca toţi ţăranii îţi pierzi capul în faţa poliţiştilor şi a jandarmilor. Dar să fii liniştit, am să procedez în aşa fel încât sergentul să nu-mi întocmească proces-verbal şi nici elevii mei să nu fie prea nefericiţi. Pe de altă parte, voi face astfel încât să ne aducă fără voia lui un câştig bun şi să joace un rol comic în piesa pe care o pregătesc. Aceasta va aduce puţină variaţie în repertoriu şi ne va face şi pe noi să râdem puţin. Deci, tu te vei duce mâine singur cu Sufleţel în piaţă. Vei întinde frânghiile, vei cânta puţin la harpă şi, când vei avea în jurul tău un public suficient şi va sosi şi sergentul, eu îmi voi face intrarea cu câinii. Atunci de-abia va începe comedia.

Nu-mi plăcea să mă duc singur să pregătesc reprezentaţia, dar începusem să-mi cunosc stăpânul şi ştiam când puteam să nu mă supun ordinelor lui. Era evident că, în actualele condiţii, nu aveam nicio şansă să-l fac să renunţe la farsa pe care o pregătea. M-am hotărât deci să fac ce-mi spusese.

A doua zi m-am dus la locul nostru obişnuit şi am întins frânghiile. De-abia interpretasem câteva măsuri la harpă, că lumea începu să sosească din toate direcţiile şi se îngrămădi în jurul spaţiului pe care-l delimitasem.

În ultimul timp, mai ales cât am stat la Pau, stăpânul meu mă pusese să exersez la harpă şi începusem să cânt destul de bine cele câteva bucăţi pe care le învăţasem. Mai mult chiar, o anumită bucată, o canţonetă napolitană, era întotdeauna răsplătită cu aplauze atunci când o interpretam.

Deja devenisem un adevărat actor din multe puncte de vedere şi, prin urmare, eram dispus să cred, atunci când trupa avea succes, că acesta se datora şi talentului meu; totuşi, în acea zi am avut bunul simţ să înţeleg că nu din cauza canţonetei mele se îngrămădea lumea acolo.

Cei ce asistaseră în ajun la scena cu sergentul reveniseră Şi-şi aduseseră cu ei şi prietenii.

La Toulouse, poliţaii nu prea sunt iubiţi, ca de fapt peste tot, şi erau curioşi să vadă cum va reuşi bătrânul italian să iasă din încurcătură şi cum îl va înşela pe duşmanul său. Cu toate că Vitalis nu spusese ieri decât „Pe mâine, *signor”,* făcuse pe toată lumea să înţeleagă că fixarea acestei întâlniri era de fapt anunţul unei mari reprezentaţii la care se va râde de poliţie.

Văzându-mă doar cu Sufleţel, mai mulţi spectatori îngrijoraţi m-au întrebat dacă „italianul” va veni.

— Va veni imediat.

Şi mi-am continuat canţoneta.

Dar nu stăpânul meu îşi făcu apariţia, ci sergentul.

Sufleţel îl zări primul şi, sprijinindu-şi laba de şold şi dându-şi capul pe spate, începu imediat să se plimbe în jurul meu, în lung şi în lat, ţeapăn, cu pieptul scos înainte, ridicol. Publicul se porni să râdă şi aplaudă de mai multe ori. Sergentul fu descumpănit şi-mi aruncă priviri furibunde. Bineînţeles că asta făcu publicul să râdă cu şi mai mare poftă.

Şi eu aveam chef să râd, dar nu eram prea sigur pe mine.

Când se vor sfârşi toate astea? Când Vitalis era acolo, era bine, el îi răspundea agentului de poliţie. Dar eu eram acum singur şi trebuie să mărturisesc că nu ştiam ce să-i răspund sergentului dacă mă va lua la întrebări.

Faţa sergentului nu-mi prea dădea speranţe: era furios, exasperat de furie. Se plimba în jos şi în sus prin faţa frânghiei şi, când trecea pe lângă mine, avea un fel anume de a mă privi peste umăr care mă înspăimânta.

Sufleţel, care nu înţelegea gravitatea situaţiei, se amuza de atitudinea poliţaiului. Se plimba şi el de-a lungul frânghiei, dar înăuntru, în timp ce agentul de poliţie se plimba pe din afară, şi, trecând prin faţa mea, mă privea încruntat cu o mutră ce era atât de hazlie, încât râsetele publicului nu mai conteneau.

Nevrând să-l enervez şi mai tare pe sergent, l-am strigat pe Sufleţel, dar acesta nu avea chef să facă ce-i spuneam eu. Acest joc îl amuza şi refuză să mă asculte, continuându-şi plimbarea şi scăpându-mi din mână când vroiam să-l prind.

Nu ştiu cum s-a întâmplat, dar sergentul, pe care furia îl orbise desigur, îşi imagină că făceam dinadins în aşa fel încât să incit maimuţa şi trecu dincoace de frânghie.

În două salturi fu lângă mine şi cu o palmă zdravănă aproape că mă doborî.

Când m-am ridicat şi am deschis ochii, Vitalis, apărut nu ştiu de unde, se afla între mine şi sergent, ţinându-l pe acesta de încheietura mâinii.

— Îţi interzic să loveşti acest copil, spuse el, ceea ce-ai făcut este o laşitate.

Sergentul vru să-şi elibereze mâna, dar Vitalis i-o strânse şi mai tare.

Şi, timp de câteva secunde, cei doi bărbaţi se priviră în faţă; ochi în ochi.

Sergentul era nebun de furie.

Stăpânul meu era minunat, plin de nobleţe: îşi ţinea sus capul frumos, cu părul alb, şi faţa-i ce exprima atâta indignare era poruncitoare.

Mi se părea că în faţa acestei atitudini sergentul va intra în pământ; dar nu fu deloc aşa: cu o mişcare bruscă îşi smulse mâna, îl luă pe stăpânul meu de guler şi-l împinse în faţa lui cu brutalitate.

Vitalis fu cât pe-aci să cadă, atât de tare îl împinsese, dar îşi reveni şi, ridicându-şi braţul drept, lovi cu putere încheietura mâinii sergentului.

Stăpânul meu era un om bătrân, viguros, este adevărat, dar un bătrân: poliţaiul era un bărbat încă tânăr şi plin de forţă. Lupta între ei n-ar fi durat mult timp.

Dar nu avu loc nicio luptă.

— Ce doreşti?, îl întrebă Vitalis.

— Te arestez, urmează-mă la post.

— De ce-ai lovit copilul?

— Fără vorbe, urmează-mă!

Vitalis nu răspunse, dar, întorcându-se spre mine, îmi spuse:

— Întoarce-te la han, rămâi acolo cu câinii şi-ţi voi da de veste.

Nu putu spune mai mult căci sergentul îl târî după el. Astfel se derula această reprezentaţie, pe care stăpânul meu ar fi vrut-o amuzantă, dar care luă sfârşit în mod trist.

Primul imbold al câinilor fu să-şi urmeze stăpânul, dar le-am ordonat să rămână lângă mine şi, obişnuiţi să asculte, reveniră. Atunci am observat că aveau în jurul boturilor, în loc de botniţă de fier sau de sârmă, o panglică de mătase cu fundiţă. Capi, care avea blana albă, purta una roşie; Zerbino, care era negru, una albă; Dolce, care avea blană gri, purta una bleu. Erau botniţe de teatru şi Vitalis îşi costumase astfel câinii pentru farsa pe care voia s-o joace poliţaiului.

Publicul se împrăştie repede: doar câţiva rămaseră pe loc, discutând cele întâmplate.

— Bătrânul are dreptate.

— Ba nu are.

— De ce sergentul a lovit copilul, care nici nu-i făcuse nimic, nici nu-i spusese nicio vorbă.

— Proastă treabă; bătrânul nu va scăpa fără închisoare, dacă poliţaiul îl acuză de nesupunere.

M-am întors la han foarte necăjit şi neliniştit.

Trecuse timpul când Vitalis îmi inspira teamă. Ca să spun drept, acest timp nu durase decât câteva ore. M-am ataşat repede de el, nutream o afecţiune sinceră şi această

afecţiune crescuse zilnic. Duceam aceeaşi viaţă împreună, de dimineaţă până seara, şi, adesea, de seara până dimineaţa, când, pentru a dormi, împărţeam acelaşi maldăr de fân. Un tată n-ar fi avut mai multă grijă faţă de mine decât cum a avut el. M-a învăţat să citesc, să cânt, să scriu, să compun.

În timpul lungilor noastre drumuri, şi-a petrecut timpul dându-mi lecţii când despre un lucru, când despre altul, după cum ne cereau circumstanţele sau hazardul. În zilele geroase împărţise cu mine pătura, în zilele călduroase mă ajutase să-mi duc partea de obiecte şi bagaje de care aveam grijă. La masă, sau mai bine zis când mâneam, căci nu ne aşezam prea des la o masă, nu-mi dădea niciodată ce era mai rău, păstrându-şi lui bucata cea mai bună; din contră, împărţea frăţeşte şi ce era mai bun, şi ce era mai prost. Câteodată, este adevărat, mă trăgea de urechi sau îmi dădea o palmă mai grea decât cea a unui tată, dar niciodată aceste mici corecţii nu mă făceau să uit îngrijirile, cuvintele bune şi toate dovezile de tandreţe pe care mi le dădea de când îl însoţeam. Mă iubea şi îl iubeam.

Această despărţire mă afecta mult. Când ne vom revedea?

Se vorbise despre închisoare. Cât timp putea dura?

Stăpânul meu avea obiceiul să poarte asupra sa toată averea şi, înainte de a fi luat de poliţai, nu avusese timp să-mi dea nişte bani.

Nu aveam decât câţiva sfanţi în buzunar, vor fi oare suficienţi pentru a ne hrăni pe toţi, pe Sufleţel, câinii şi pe mine?

Au trecut aşa două zile. Nu îndrăzneam, de teamă, să ies din curtea hanului. Mă ocupam de Sufleţel şi de câini, care erau şi ei neliniştiţi şi trişti.

În sfârşit, în cea de-a treia zi, un om mi-a adus o scrisoare de la Vitalis.

Stăpânul meu îmi spunea că era ţinut în închisoare până sâmbăta viitoare, când urma să fie judecat de tribunalul

corecţional pentru vina de-a se fi împotrivit unui agent al autorităţii şi pentru acte de violenţă asupra acestei persoane.

„Lăsându-mă cuprins de furie”, adăugă el, „am făcut o mare greşeală, care ar putea să mă coste scump. Dar este prea târziu pentru a recunoaşte acest lucru. Vino la judecată. Va fi o lecţie bună pentru tine”.

Apoi adăugă câteva sfaturi de bună purtare şi termina îmbrăţişându-mă şi recomandându-mi să-i mângâi pe Capi, Sufleţel, Dolce şi Zerbino.

În timp ce citeam această scrisoare, Capi stătea cu nasul în scrisoare, mirosind-o, adulmecând-o, iar mişcările cozii îmi spuneau că, bineînţeles, recunoscuse, cu ajutorul mirosului, că aceasta trecuse prin mâinile stăpânului său; pentru prima oară de trei zile încoace era vioi şi bucuros.

M-am informat şi am aflat că şedinţa tribunalului corecţional începea la ora zece. La ora nouă, sâmbătă, eram acolo, sprijinit de uşă, şi am intrat primul. Încetul cu încetul sala se umplu şi am remarcat mai multe persoane care asistaseră la scena cu sergentul.

Nu ştiam ce sunt alea tribunale, justiţie, dar, din instinct, aveam o teamă teribilă de ele: mi se părea că, deşi era vorba de stăpânul meu şi nu de mine, eram în pericol; m-am ascuns după o sobă mare şi, lipindu-mă de zid, m-am făcut cât am putut de mic.

Nu stăpânul meu fu judecat primul, ci nişte oameni care furaseră, se bătuseră. Toţi se declarau nevinovaţi şi totuşi toţi fură condamnaţi.

În sfârşit, apăru şi Vitalis şi se aşeză, între doi jandarmi, pe aceeaşi bancă pe care stătuseră şi ceilalţi.

Ce s-a spus mai întâi, ce-a fost întrebat, ce-a răspuns nu prea ştiu; eram prea emoţionat ca să mai aud şi cu atât mai mult să înţeleg vorbele ce răsunau în sală. De altfel, nu mă puteam concentra să ascult, priveam doar.

Îl priveam pe stăpânul meu care stătea în picioare, cu pletele-i albe aruncate spre spate, ca un om ruşinat şi

îndurerat; îl priveam pe judecătorul care-l interoga.

— Deci, spunea acesta, recunoşti că i-ai dat câteva lovituri agentului care te-a arestat?

— Nu lovituri, domnule preşedinte, ci o singură lovitură; când am ajuns în piaţa unde trebuia să aibă loc reprezentaţia noastră, l-am văzut pe sergent dându-i o palmă copilului care mă însoţea.

— Acest copil este al dumitale?

— Nu, domnule preşedinte, dar îl iubesc ca şi cum ar fi fiul meu. Când l-am văzut pe sergent lovindu-l, m-am lăsat cuprins de furie, i-am apucat mâna, împiedicându-l să lovească din nou.

— Dar dumneata l-ai lovit pe agent?

— Când acesta m-a apucat de guler, am uitat cine era acest om care se aruncase asupra mea, sau mai degrabă nu am văzut în el decât un om şi nu un agent de poliţie şi m-am înfuriat; atunci am făcut un gest involuntar, instinctiv, lovindu-l peste mână…

— La vârsta dumitale nu te înfurii.

— N-ar trebui să mă înfurii; din păcate, nu faci întotdeauna ce trebuie, astăzi îmi dau mai bine seama de asta.

— Să-l ascultăm acum pe sergent.

Acesta povesti cele întâmplate aşa cum avuseseră loc, insistând mai ales asupra faptului că ne bătuserăm joc de el, de vocea lui, de gesturile lui, decât asupra loviturii primite.

În timpul acestei depoziţii, Vitalis, în loc să asculte cu atenţie, privea în toate părţile în sală.

Am înţeles că mă căuta. Atunci m-am hotărât să-mi părăsesc ascunzişul şi, fofilându-mă în mijlocul curioşilor, am ajuns în primul rând.

Vitalis mă zări şi figura lui tristă se lumină; simţeam că era bucuros să mă vadă şi, fără să vreau, ochii mi s-au umplut de lacrimi.

— Asta-i tot ce ai de spus în apărarea dumitale? întrebă

în sfârşit preşedintele.

— Pentru mine nu mai am nimic de adăugat: dar pentru copilul pe care-l iubesc din toată inima şi care va rămâne singur, pentru el cer indulgenţa tribunalului şi-l rog să nu ne despartă prea mult timp.

Am crezut că stăpânul meu va fi eliberat, dar nu fu aşa.

Un alt magistrat a vorbit câteva minute, apoi preşedintele, cu o voce gravă, spuse că numitul Vitalis, vinovat de injurii şi acte de violenţă asupra unui agent al forţei publice, era condamnat la două luni de închisoare şi la o sută de franci amendă.

Două luni de închisoare.

Printre lacrimi, am zărit uşa prin care intrase Vitalis deschizându-se, îl văzui urmând un jandarm, apoi uşa se închise din nou.

Două luni de despărţire. Unde să mă duc?

11
Pe vas

Când m-am întors la han, trist, cu ochii înroşiţi, m-am întâlnit cu hangiul care mă privi îndelung. Tocmai voiam să mă duc să văd ce fac câinii pe care-i lăsasem în grajd, dar acesta mă opri:

— Ei bine! Unde-i stăpânul tău?

— A fost condamnat.

— La cât?

— Două luni de închisoare.

— Şi ce amendă?

— O sută de franci.

— Două luni, o sută de franci, repetă el de trei, patru ori. Am vrut să-mi continui drumul, dar mă opri din nou.

— Şi tu ce vei face în aceste două luni?

— Nu ştiu, domnule.

— Ah! Nu ştii. Spui că ai bani să trăieşti şi să-ţi hrăneşti animalele?

— Nu, domnule.

— Şi te bizui că eu te voi găzdui?

— Oh, nu, domnule, nu mă bizui pe nimeni. Era foarte adevărat. Nu mă bizuiam pe nimeni.

— Ei bine, băiete, continuă hangiul, ai dreptate. Stăpânul tău îmi datorează deja destui bani, nu te pot credita timp de două luni fără să ştiu dacă voi fi plătit. Trebuie să pleci de aici.

— Să plec! Dar unde vrei să mă duc, domnule?

— Asta nu-i treaba mea; nu sunt tatăl tău şi nici stăpânul tău. De ce-ar trebui să te găzduiesc?

Am rămas un moment năucit. Ce să spun? Acest om avea dreptate. De ce m-ar fi găzduit la el? N-aş fi fost decât o povară pentru el.

— Hai, băiete, ia-ţi câinii şi maimuţa şi şterge-o; îmi vei lăsa, bineînţeles, raniţa stăpânului tău. Când va ieşi din închisoare va veni s-o ia şi atunci ne vom socoti.

Acest cuvânt mi-a dat o idee şi-am crezut că găsisem mijlocul să rămân în acest han.

— Dacă sunteţi sigur că veţi fi plătit atunci, lăsaţi-ne să stăm să-l aşteptăm şi veţi adăuga cheltuielile mele la cele ale stăpânului meu!

— Ce spui, băiete? Stăpânul tău îmi va putea plăti pentru câteva zile, dar două luni este cu totul altceva.

— Voi mânca foarte puţin, şi asta dacă veţi vrea să-mi daţi câte ceva.

— Şi animalele? Nu, trebuie să pleci! Vei reuşi să munceşti şi să-ţi câştigi existenţa prin sate.

— Dar, domnule, unde mă va găsi stăpânul când va ieşi din închisoare? Doar aici poate să vină să mă caute.

— N-ai decât să revii atunci; între timp fă o plimbare de două luni prin împrejurimi, prin staţiunile balneare. La Bagnères, Cauterets sau la Luz poţi câştiga bani.

— Şi dacă stăpânul îmi scrie?

— Îţi voi păstra scrisorile.

— Dar dacă nu-i răspund?

— Ah! începi să mă enervezi. Ţi-am spus să pleci, aşa că te invit s-o ştergi, şi cât mai repede! îţi dau cinci minute şi, dacă te mai găsesc aici când mă întorc în curte, ai să ai de furcă cu mine.

Mi-am dat seama că orice insistenţă era zadarnică. Cum spusese hangiul, trebuia „s-o şterg” de acolo.

Am intrat în grajd şi, după ce am dezlegat câinii şi pe Sufleţel, după ce-am luat traista şi mi-am pus harpa pe umăr, am ieşit din han.

Hangiul stătea în prag şi mă urmărea.

— Dacă va veni vreo scrisoare, îmi strigă acesta, sigur ţi-o voi păstra.

Mă pregăteam să ies din oraş, gândindu-mă cu teamă că niciunul dintre câinii mei nu avea botniţe. Ce-aş fi putut să spun dacă întâlneam un sergent? Că nu aveam bani să le cumpăr botniţe? Acesta era adevărul, căci în buzunar nu aveam decât unsprezece parale şi nu ajungeau pentru o astfel de achiziţie. Nu voi fi şi eu arestat? Dacă stăpânul meu era în închisoare şi eu ajungeam alături de el, ce se va întâmpla cu Sufleţel şi cu câinii? Acum, mă puteam socoti directorul trupei, şeful familiei, eu, copilul fără familie, şi simţeam că aveam o responsabilitate faţă de ei.

Mergeam repede. Câinii îşi ridicau capetele spre mine şi mă priveau cu un aer care nu avea nevoie de cuvinte pentru a fi înţeles: le era foame.

Sufleţel, pe care-l cocoţasem pe traista mea, mă trăgea din când în când de urechi pentru a mă obliga să întorc capul spre el: atunci îşi freca burtica cu un gest la fel de expresiv ca şi privirea rugătoare a câinilor.

Şi eu aş fi vorbit despre foame, căci nici eu nu mâncasem nimic. Dar la ce bun? Cu unsprezece sfanţi nu puteam avea un dejun şi o cină. Trebuia să ne mulţumim cu o singură masă, la mijlocul zilei, care să ne ţină loc de două.

Deoarece hanul din care tocmai fusesem alungaţi se afla în periferia Saint-Michel, pe drumul spre Montpellier, m-

am îndreptat firesc spre acest oraş.

În graba mea de-a părăsi un loc în care puteam să întâlnesc sergenţi, nu avusesem timp să mă întreb încotro duc drumurile; ceea ce doream era să ne îndepărtăm de Toulouse, restul nu avea importanţă. Nu eram interesat să mergem într-un loc anume; peste tot ni se vor cere bani, dacă vom vrea să mâncăm şi să fim găzduiţi, cu toate că locuinţa era acum mai puţin importantă; eram într-un anotimp cald şi puteam dormi sub cerul liber, la adăpostul unui tufiş sau al unui zid. Dar cu mâncarea ce era de făcut?

Cred c-am mers vreo două ore fără să îndrăznesc să mă opresc, în timp ce câinii mă priveau cu nişte ochi din ce în ce mai rugători, iar Sufleţel mă trăgea de urechi şi-şi freca burtica din ce în ce mai tare. În sfârşit, ajuns destul de departe de Toulouse pentru a nu mă mai teme sau cel puţin pentru a putea spune că le voi pune câinilor botniţa a doua zi, dacă mi s-ar fi cerut s-o fac, am intrat în prima brutărie pe care am întâlnit-o. Am cerut trei sferturi de kilogram de pâine.

— Mai bine ai lua un kilogram, îmi spuse brutăreasa, pentru menajeria ta nu este prea mult, dacă vrei să le hrăneşti pe aceste biete animale!

Fără îndoială că nu era prea mult pentru menajeria mea o pâine de un kilogram, căci, fără a-l mai pune la socoteală pe Sufleţel, care mânca foarte puţin, rămânea aproape un sfert de kilogram pentru fiecare dintre noi, dar pentru buzunarul meu o asemenea cheltuială era prea mare.

Pâinea costa pe atunci cinci parale jumătatea de kilogram şi, dacă luam un kilogram, mă costa zece parale şi rămâneam, deci, cu o singură para. Nu credeam că era prudent să fac o astfel de cheltuială înainte de a avea asigurată ziua de mâine. Dacă luam doar o jumătate de kilogram şi o litră[2], cheltuiam doar şapte parale şi trei centime, rămânându-mi pentru a doua zi trei parale şi două centime, adică atât cât să nu murim de foame şi să

---

2 Litră – măsură de greutate egală cu un sfert de kilogram (n.t.).

aşteptăm o ocazie pentru a câştiga câteva parale. Am făcut repede acest calcul şi i-am spus brutăresei, cu un aer sigur, că aveam nevoie doar de o jumătate de kilogram şi o litră şi că o rugam să nu-mi taie mai mult.

— Bine, bine, spuse ea.

Şi, dintr-o pâine de un kilogram şi jumătate pe care am fi mâncat-o în întregime, mi-a tăiat cantitatea pe care i-am cerut-o şi-o puse pe cântarul căruia îi dădu un bobârnac.

— Este mai mult, spuse ea, deşi nu era chiar aşa, face opt parale.

Şi băgă cele opt parale în sertar.

Am văzut oameni lăsând centimele ce li se dădeau rest, spunând că nu au ce face cu ele. Eu n-aş fi refuzat centimele ce mi se cuveneau, totuşi nu am îndrăznit să le cer şi am ieşit fără să spun nimic, cu pâinea strânsă bine sub braţ.

Ne-am dus nu prea departe.

Lângă primul copac întâlnit ne-am oprit, mi-am proptit harpa de trunchiul lui şi m-am întins pe iarbă; câinii s-au aşezat în faţa mea, Capi în mijloc şi Dolce şi Zerbino de-o parte şi de alta; Sufleţel, care nu era obosit, rămase în picioare, gata să fure bucăţile care-i conveneau.

Împărţirea unei pâini era o treabă foarte delicată. Am tăiat cinci bucăţi aproape egale şi, pentru a nu irosi nicio firimitură, le-am distribuit în bucăţi mai mici; fiecare şi-o primea pe a lui pe rând, ca şi cum am fi mâncat la cazan.

Sufleţel, care avea nevoie de mai puţină mâncare decât noi, fu cel mai favorizat şi se satură, în timp ce nouă ne era încă foame. Din partea lui am păstrat trei bucăţi pentru a le da câinilor mai târziu şi le-am pus în traista mea; cum mai rămăseseră patru bucăţele, fiecare am mai avut parte de câte una; fu suplimentul şi desertul nostru.

Cu toate că această masă nu semăna deloc cu cele ce cereau discursuri, momentul mi se păru potrivit pentru a le spune câteva cuvinte prietenilor mei. Mă consideram, bineînţeles, şeful lor, dar nu destul deasupra lor pentru a fi

scutit de-a le vorbi despre circumstanţele grave în care ne aflam.

— Da, prietene Capi, da, Dolce, Zerbino şi Sufleţel, da, dragi camarazi, am să vă dau o veste proastă: stăpânul nostru nu va fi cu noi timp de două luni.

— Ham!, latră Capi.

— Este trist pentru el, dar şi pentru noi. El ne purta de grijă şi în absenţa lui ne vom afla într-o situaţie disperată. Nu avem bani.

La acest cuvânt pe care Capi îl cunoştea foarte bine, s-a ridicat pe labele din spate şi a început să alerge în cerc ca şi cum ar face cheta în „rândurile onorabilei societăţi”.

— Vrei să dăm reprezentaţii, am continuat eu, e într-adevăr un sfat bun, dar vom reuşi să facem destui bani? Aceasta-i întrebarea. Dacă nu reuşim, vă anunţ că averea noastră se ridică la trei sfanţi. Va trebui deci să ne strângem cureaua. Aşa stând lucrurile, îndrăznesc să sper că veţi înţelege gravitatea circumstanţelor şi că, în loc să-mi jucaţi feste, vă veţi pune inteligenţa în serviciul societăţii. Vă cer ascultare, sobrietate şi curaj. Să ne strângem rândurile. Vă rog să contaţi pe mine, aşa cum şi eu contez pe voi.

Nu îndrăznesc să afirm că tovarăşii mei au înţeles toată frumuseţea discursului ce-l improvizasem, dar sigur au priceput ideile generale. Îşi dădeau seama că lipsa stăpânului însemna ceva grav şi aşteptau o explicaţie din partea mea. Dacă nu au înţeles tot ce le-am spus, au fost puţin satisfăcuţi de atitudinea mea faţă de ei şi mi-au dovedit mulţumirea lor prin atenţia ce mi-o acordau.

Când spun atenţie, mă refer doar la câini, căci, în ceea ce-l priveşte pe Sufleţel, acesta nu putea să-şi concentreze atenţia mult timp asupra unui subiect. În prima parte a discursului meu m-a ascultat cu foarte mare atenţie; dar, după vreo douăzeci de cuvinte, a sărit în copacul sub care stăteam şi a început să se distreze legănându-se şi sărind din cracă în cracă. Dacă şi Capi ar fi procedat într-un mod

asemănător, m-aş fi simţit poate jignit, dar nimic rău nu mă mira din ce făcea Sufleţel; nu era decât un zăpăcit, o minte uşuratică, şi apoi era firesc să dorească să se amuze puţin.

Mărturisesc că şi eu aş fi făcut la fel şi că m-aş fi legănat cu plăcere, dar importanţa şi demnitatea funcţiilor mele nu-mi mai permiteau asemenea distracţii.

După ce ne-am odihnit, am dat semnalul de plecare. Trebuia să ne câştigăm dormitul la noapte sau măcar dejunul de a doua zi, dacă, după cum probabil se va întâmpla, vom face economie şi vom dormi sub cerul liber.

După o oră de mers, am ajuns aproape de un sat care mi s-a părut potrivit realizării planului meu.

De departe părea destul de sărăcăcios şi câştigul nu putea fi, în consecinţă, decât modest, dar asta nu mă deranja, nu eram exigent în privinţa sumei ce trebuia s-o câştigăm şi-mi spuneam că în satele mici aveam mai multe şanse să nu întâlnim agenţi de poliţie.

Mi-am îmbrăcat comedianţii şi, într-o ordine ce mie mi se părea cât se poate de frumoasă, am intrat în sat; din păcate, ne lipsea fluierul lui Vitalis şi, de asemenea, prestanţa sa, care atrăgeau întotdeauna privirile. Nu aveam, ca el, avantajul unei talii înalte şi al unui cap expresiv. Eu eram, din contră, mic de statură, slab, şi mutra mea era mai mult neliniştită decât încrezătoare.

Priveam la dreapta şi la stânga pentru a vedea efectul pe care-l produceam: era nul, oamenii ridicau privirile, apoi le coborau şi nimeni nu ne urma.

Ajunşi într-o mică piaţetă în mijlocul căreia se afla o fântână umbrită de platani, mi-am luat harpa şi-am început să cânt un solo. Muzica era veselă, degetele mele uşoare, dar inima îmi era grea şi mi se părea că port pe umeri o greutate foarte mare. Le-am spus lui Zerbino şi Dolce să danseze; m-au ascultat şi au început imediat să se învârtească în ritm.

Dar nimeni nu s-a deranjat să vină să ne privească; şi totuşi, în faţa porţilor, vedeam femei care tricotau sau

sporovăiau.

Am continuat să cânt, iar Zerbino şi Dolce să danseze.

Poate cineva se va hotărî să se apropie de noi; dacă va veni o singură persoană, va veni a doua, apoi zece, apoi alte douăzeci. Dar degeaba cântam, degeaba Zerbino şi Dolce dansau, oamenii rămâneau acasă. Nici măcar nu priveau spre noi.

Era o situaţie disperată.

Totuşi nu m-am descurajat şi am continuat să cânt mai tare, ciupind corzile harpei aproape să le rup. Deodată, un copil care de-abia învăţa să meargă, o porni spre noi.

Maică-sa îl va urma fără îndoială, apoi, după mamă, va veni o prietenă, iar noi vom avea un public şi apoi un câştig.

Am cântat mai încet, să nu sperii copilul, ci mai degrabă să-l atrag.

Cu mâinile ridicate, clătinându-se pe picioruşe, înainta încet.

Venea… sosea; câţiva paşi doar şi va fi lângă noi.

Mama ridică uşor capul, surprinsă fără îndoială şi neliniştită de-a nu-şi mai vedea copilul lângă ea.

Îl zări imediat, dar, în loc să alerge după el, cum speram, se mulţumi să-l strige, iar copilul, ascultător, se întoarse lângă ea.

Poate că acestor oameni nu le plăcea dansul. De ce nu, era posibil.

Le-am comandat lui Zerbino şi Dolce să se culce şi am început să cânt canţoneta; şi niciodată, sigur, nu am pus atâta suflet:

Fereastră lângă tine-adesea am suspinat
Tot aşteptând măcar o clipă să o zăresc…

Începusem a doua strofă când am zărit îndreptându-se spre noi un bărbat îmbrăcat cu o haină şi având o pălărie de fetru.

În sfârşit!

Am cântat cu mai multă tragere de inimă.

— Hei!, strigă omul, ce faci aici, haimana?

Am încetat să mai cânt, surprins de această interpelare, şi am rămas cu gura căscată, privindu-l cum înainta spre mine.

— Ei bine, nu-mi răspunzi?, mă întrebă el.

— Vedeţi, domnule, cânt!

— Ai un permis să cânţi în piaţa comunei noastre?

— Nu, domnule.

— Atunci şterge-o de aici, dacă nu vrei să-ţi fac un proces-verbal.

— Dar, domnule…

— Spune-mi „domnule paznic sătesc" şi ia-ţi tălpăşiţa, cerşetorule!

Un paznic sătesc! Ştiam, din experienţa stăpânului meu, ce însemna să te revolţi împotriva sergenţilor din oraşe, ceea ce mă făcu să cred că nici paznicii săteşti nu pot fi mai buni.

N-am aşteptat să mi se spună de două ori; am luat-o din loc, cum mi se ordonase, şi repede am pornit-o pe drumul pe care venisem.

Cerşetor! Totuşi nu era drept. Nu cerşisem. Cântam, aşa munceam eu.

În cinci minute am ieşit din această comună puţin primitoare, dar bine păzită. Câinii mă urmau cu capetele plecate şi cu mutrele triste, înţelegând, desigur, că ni se întâmplase ceva rău.

Capi mă depăşea din când în când şi, întorcându-se spre mine, mă privea curios cu ochii lui inteligenţi. Oricare altul, în locul lui, mi-ar fi pus, cum ar fi ştiut, fel de fel de întrebări, dar Capi era prea bine educat şi prea disciplinat pentru a-şi permite orice întrebare indiscretă; se mulţumea doar să-şi manifeste curiozitatea şi-i vedeam botul tremurând de efortul pe care-l făcea să nu latre.

Când ne îndepărtarăm destul pentru a nu ne mai teme

de ameninţarea paznicului sătesc, am făcut un semn cu mâna şi imediat cei trei câini au format un cerc în jurul meu. Capi stătea în mijloc, nemişcat, privindu-mă în ochi.

Sosise momentul să le dau explicaţia pe care o aşteptau.

— Deoarece nu avem autorizaţie să dăm spectacole, am spus, am fost goniţi.

— Şi atunci, păru să mă întrebe Capi, făcând o mişcare cu capul…

— Şi atunci vom dormi sub cerul liber, nu are importanţă unde, şi fără să mai cinăm.

La cuvântul „cină” se auzi un mârâit general. Le-am arătat cei trei gologani.

— Vedeţi, asta-i tot ce mi-a rămas; dacă vom cheltui aceste trei parale în seara asta, nu vom mai avea nimic pentru mâine la dejun, or am mâncat deja astăzi, ceea ce mă face să cred că este mai înţelept să ne gândim la ziua de mâine.

Şi am pus din nou cele trei monede în buzunar.

Capi şi Dolce îşi lăsară capul în jos resemnaţi, dar Zerbino, care nu prea era ascultător, continuă să mârâie.

După ce l-am privit sever, fără a-l putea face să tacă, m-am întors spre Capi.

— Explică-i lui Zerbino, te rog, ceea ce nu prea vrea să înţeleagă; trebuie să ne lipsim de a doua masă astăzi, dacă vrem să mâncăm mâine măcar o dată.

Imediat, Capi îi dădu o labă camaradului său şi o discuţie păru că se încinge între ei.

Să nu credeţi că „discuţie” este un cuvânt nepotrivit pentru a-l aplica animalelor. Este sigur că animalele au un limbaj specific fiecărei specii.

Dacă aţi locuit într-o casă unde rândunelele şi-au făcut cuiburi la ferestre sau sub streaşină, sunteţi, desigur, convins că piuiturile stridente scoase de aceste păsări în zori nu sunt melodii, ci adevărate discursuri: poate fi vorba despre afaceri serioase sau pot fi cuvinte de tandreţe…

Sau furnicile din acelaşi muşuroi, când se întâlnesc pe un drum şi-şi freacă antenele unele de altele, ce credeţi că fac, dacă nu credeţi că-şi comunică lucruri ce le interesează?

În ceea ce-i priveşte pe câini, aceştia nu numai că ştiu să vorbească, dar ştiu să şi „citească” în felul lor: priviţi-i cu nasul în vânt sau cu capul în jos mirosind pământul, pietrele şi tufişurile; se opresc dintr-odată lângă un smoc de iarbă sau un zid şi rămân nemişcaţi un moment. Noi nu vedem nimic pe acest zid, în timp ce câinele citeşte tot felul de lucruri curioase, scrise cu nişte caractere misterioase pe care noi nu le cunoaştem.

Ce i-a spus Capi lui Zerbino nu am înţeles, căci, deşi câinii înţeleg limbajul oamenilor, oamenii nu înţeleg limbajul câinilor; am văzut doar că Zerbino nu voia să se lase convins şi că insista să cheltuim imediat cele trei monede; doar când Capi se supără şi-şi arătă colţii, Zerbino, care nu prea era curajos din fire, se resemna şi se potoli.

Această problemă fiind rezolvată, ne rămânea doar cea a dormitului.

Timpul era frumos, ziua, caldă şi nu era neplăcut să dormi în acest anotimp sub cerul liber; trebuie să te instalezi însă în aşa fel încât să scapi de lupi, dacă ar fi existat prin împrejurimi, şi, ceea ce mi se părea mai periculos, de paznicii săteşti, oamenii fiind mai de temut pentru noi decât animalele sălbatice.

Nu trebuia decât să mergem drept în faţa noastră pe drumul prăfuit, până vom întâlni un adăpost ce mi se va părea potrivit.

Ceea ce am şi făcut.

Am ajuns în dreptul unei păduri, în care se zăreau, din loc în loc, luminişuri în mijlocul cărora se înălţau blocuri de granit şi ne-am hotărât să ne oprim şi să ne petrecem noaptea acolo. Locul era trist, pustiu, dar nu aveam de ales şi m-am gândit că, în preajma acestor blocuri de granit,

puteam găsi un adăpost care să ne ferească de răcoarea nopţii. Am spus noi, gândindu-mă la mine şi la Sufleţel, căci pentru câini nu mă temeam că vor răci dacă dorm sub cerul liber. Dar eu trebuia să am grijă de mine, căci eram conştient de responsabilitatea pe care-o aveam. Ce va deveni trupa dacă mă îmbolnăveam? Iar eu, ce mă voi face dacă va trebui să-l îngrijesc pe Sufleţel?

Părăsind drumul, am intrat în pădure şi am reuşit să găsesc un bloc enorm de granit aşezat de-a curmezişul peste altele, în aşa fel încât se forma un fel de cavitate la bază şi un fel de acoperiş în partea de sus. În această cavitate vântul adunase un pat de ace de brad uscate. Nici nu puteam găsi ceva mai bun. O saltea pe care să ne întindem, un acoperiş deasupra capului; ne mai lipsea o bucată de pâine pentru cină, dar trebuia să nu ne gândim la asta. De altfel, proverbul nu spune „Cui doarme nu-i e foame”?

Înainte de a adormi, i-am spus lui Capi că mă bizuiam pe el să ne păzească, iar bietul câine, în loc să vină să se culce lângă noi pe acele de brad, rămase afară, pe post de santinelă. Puteam fi liniştit, ştiam că nimeni nu se putea apropia de noi fără a fi preveniţi.

Totuşi, cu toate că eram liniştit în această privinţă, n-am putut să adorm imediat şi m-am întins pe patul de ace de brad cu Sufleţel lângă mine, învelit în vesta mea, cu Zerbino şi Dolce făcuţi covrig la picioarele mele. Neliniştea mea era mai puternică decât oboseala.

Prima zi, această primă zi de călătorie fusese destul de rea, dar ce va fi oare mâine?

Îmi era foame, sete, nu mai aveam decât trei parale. Cu toate că-i tot învârteam în buzunar, nu se înmulţiseră: unu, doi, trei, mă opream mereu la această cifră.

Cum să-mi hrănesc trupa şi pe mine, dacă a doua zi şi în zilele următoare nu găseam unde să dăm spectacole? Botniţe, autorizaţie de a cânta, de unde să le iau? Trebuia să murim toţi de foame într-o pădure, sub un tufiş?

Tot gândindu-mă la aceste lucruri triste, priveam stelele ce străluceau pe cerul întunecat. Nu se simţea nicio adiere de vânt. Peste tot linişte, nicio mişcare a frunzişului, niciun strigăt de pasăre, niciun zgomot de căruţă pe drum; cât de departe puteam vedea în adâncurile fumurii, nu se zărea nici ţipenie, ca şi cum am fi fost singuri, abandonaţi!

Mi-am simţit ochii plini de lacrimi şi apoi, deodată, am început să plâng: biata tuşa Barberin, bietul Vitalis!

M-am aşezat cu faţa în jos şi plângeam fără să mă pot opri, când am simţit o răsuflare caldă în păr: m-am întors brusc şi am simţit o limbă mare, caldă, pe obraz. Era Capi, care mă auzise plângând şi care venise să mă consoleze, aşa cum îmi venise în ajutor şi în prima noapte de călătorie.

L-am luat de gât cu ambele braţe şi l-am sărutat pe boticul umed; atunci a început să geamă înăbuşit, ca şi cum ar fi plâns cu mine.

Când m-am trezit era ziuă, iar Capi, stând în faţa mea, mă privea, păsările ciripeau printre ramuri, departe se auzea sunetul unui clopot; soarele, deja sus pe cer, lansa raze calde şi reconfortante, atât pentru suflet, cât şi pentru corp.

După ce ne-am făcut rapid toaleta de dimineaţă, am pornit-o la drum, îndreptându-ne spre locul de unde se auzeau clopotele. Era un sat şi, desigur, şi o brutărie; când te-ai culcat fără să cinezi, foamea îţi dă brânci de dimineaţă.

Mă hotărâsem să cheltui cei trei gologani şi apoi vom vedea!

Ajungând în sat, n-a fost nevoie să întreb unde era brutăria. Nasul nostru ne-a dus direct la ea.

Aveam mirosul la fel de fin ca şi câinii mei pentru a simţi de departe aroma plăcută a pâinii calde.

Din pâinea de trei parale, când jumătate de kilogram costă cinci, ne-a revenit fiecăruia o bucăţică, aşa că dejunul luă repede sfârşit.

Sosise momentul în care nu mai aveam încotro şi

trebuia să găsesc mijloacele de-a câştiga ceva bani. Am început să cutreier satul căutând piaţa cea mai bună pentru reprezentaţie şi examinând, în acelaşi timp, feţele oamenilor pentru a-mi da seama dacă erau prietenoşi sau duşmănoşi.

Intenţia mea nu era să dau imediat reprezentaţia, căci nu era o oră potrivită. Trebuia să studiez satul, să găsesc locul cel mai potrivit şi să revin în mijlocul zilei, în acest loc, să ne încercăm norocul.

Eram absorbit de acest gând, când am auzit deodată strigăte în spatele meu: m-am întors brusc şi l-am văzut pe Zerbino, urmărit de-o bătrânică. Nu mi-a trebuit mult să înţeleg ce provocase această urmărire şi aceste strigăte: profitând de neatenţia mea, Zerbino o ştersese şi intrase într-o casă de unde furase o bucată de carne pe care o ducea în gură.

— Hoţul!, strigă bătrâna, arestaţi-l, arestaţi-i pe toţi!

Auzind aceste cuvinte şi simţindu-mă vinovat sau, cel puţin, responsabil de greşeala câinelui meu, am început şi eu să fug. Ce să fac dacă bătrânica îmi va cere să-i plătesc bucata de carne furată? Cum să i-o plătesc? Dacă vom fi arestaţi, vom ajunge în închisoare?

Văzându-mă fugind, Capi şi Dolce nu rămaseră nici ei în urmă şi i-am simţit pe urmele mele, în timp ce Sufleţel, pe care-l duceam pe umăr, mă luase imediat de gât şi mă ţinea strâns, ca să nu cadă.

Nu mă temeam că puteam fi ajunşi din urmă, dar puteam fi opriţi pe drum şi mi se păru că asta şi era intenţia a două, trei persoane care se vedeau în faţa noastră.

Din fericire, zării o uliţă ce se întretăia cu drumul pe care ne aflam şi noi, şi cei ce păreau că ne aşteaptă. M-am repezit pe uliţă, însoţit de câini, şi, fugind cât mă ţineau picioarele, am ajuns în curând în câmp deschis. Totuşi, nu ne-am oprit decât atunci când n-am mai putut respira, adică după ce parcursesem cel puţin doi kilometri. Atunci m-am întors, îndrăznind să privesc în urmă: nimeni nu ne

urmărea. Capi şi Dolce se aflau pe urmele mele, în timp ce Zerbino se zărea în depărtare. Probabil că se oprise, la un moment dat, să-şi mănânce bucata de carne.

L-am strigat, dar Zerbino, care ştia că merită o pedeapsă aspră, s-a oprit şi, în loc să vină la mine, a luat-o la goană peste câmp.

Zerbino furase bucata de carne împins de foame. Dar nu puteam accepta acest motiv ca scuză. Era vorba despre un furt. Trebuia ca vinovatul să plătească sau disciplina trupei ar fi avut de suferit. În satul următor, Dolce l-ar fi imitat şi chiar Capi ar fi cedat ispitei.

Eram nevoit să-i dau lui Zerbino o pedeapsă în public. Dar pentru asta ar fi trebuit să apară în faţa mea şi nu era uşor să-l fac să vină.

Am recurs la ajutorul lui Capi.

— Du-te şi caută-l pe Zerbino!

Capi plecă imediat să-şi îndeplinească misiunea pe care i-am încredinţat-o. Mi s-a părut totuşi că acceptă acest rol cu mai puţin zel decât de obicei, iar în privirea pe care mi-o aruncă înainte de a pleca am văzut că s-ar fi făcut mai degrabă avocatul lui Zerbino decât jandarmul meu.

Nu aveam decât să aştept întoarcerea lui Capi şi a prizonierului său, ceea ce putea să dureze, căci Zerbino, sigur, nu se va lăsa adus repede. Dar îmi plăcea această aşteptare. Eram destul de departe de sat pentru a nu mă teme că vom fi urmăriţi şi, pe de altă parte, eram destul de obosit după cursa pe care o făcusem şi vroiam să mă odihnesc puţin. De altfel, la ce bun să mă grăbesc, pentru că nu ştiam unde să mă duc şi n-aveam nimic de făcut.

Locul unde mă oprisem era parcă făcut pentru aşteptare şi odihnă. Fără să ştiu încotro mă îndrept în fuga mea nebună, am ajuns pe malul Canalului de Sud şi, după ce traversasem câmpia prăfuită de la plecarea din Toulouse, mă aflam într-un ţinut verde şi răcoros: apă, copaci, iarbă, un mic izvor ce curgea prin crăpăturile unei stânci acoperite cu plante ce cădeau parcă în cascade înflorite urmând firul

de apă: era minunat şi mă simţeam extraordinar acolo în timp ce-mi aşteptam câinii.

Trecuse o oră şi nu sosiseră niciunul, nici altul.

Începusem să mă neliniştesc, când Capi apăru brusc, cu capul lăsat în jos.

— Unde e Zerbino?

Capi se culcă într-o atitudine temătoare şi, privindu-l, am văzut că una dintre urechi îi era însângerată.

N-am avut nevoie de explicaţii pentru a înţelege ce se întâmplase. Zerbino se revoltase împotriva jandarmului, rezistase şi Capi, care probabil că nu ascultase decât cu regret de un ordin pe care-l considera prea sever, se lăsase bătut.

Trebuia oare să-l cert şi să-l pedepsesc şi pe el? Nu am avut curajul, nu vroiam să mâhnesc şi pe alţii, eram eu destul de necăjit.

Deoarece expediţia lui nu reuşise, nu-mi rămânea decât să-l aştept pe Zerbino să binevoiască să se întoarcă singur: îl cunoşteam; după un prim moment de revoltă, se resemna să-şi primească pedeapsa şi îl şi vedeam apărând spăşit.

M-am întins la umbră, ţinându-l pe Sufleţel legat, de teamă să nu-i treacă şi lui prin cap să se ducă după Zerbino, şi avându-i pe Capi şi Dolce culcaţi la picioarele mele.

Timpul trecea şi Zerbino nu-şi făcea apariţia. Mă cuprinse somnul şi adormii.

Când m-am trezit, soarele se înălţa deasupra capului, ceea ce însemna că trecuseră câteva ore. Dar n-aveam nevoie de soare pentru a-mi da seama că era târziu, stomacul meu striga că trecuse mult timp de când mâncasem bucăţica de pâine. Cei doi câini şi Sufleţel îmi arătau şi ei că le era foame. Capi şi Dolce cu nişte mutre jalnice, Sufleţel cu strâmbături.

Şi Zerbino tot nu apărea.

L-am strigat, l-am fluierat, dar totul a fost în zadar: nu a apărut. După ce mâncase ceva mai bine decât noi, acum

somnola probabil într-un tufiş.

Situaţia mea devenea critică: dacă plecam putea să se piardă şi să nu ne mai găsească, dacă rămâneam nu puteam găsi ocazia să câştig câţiva gologani şi să mâncăm.

Nevoia de a mânca devenea din ce în ce mai urgentă. Ochii câinilor mă priveau disperaţi şi Sufleţel îşi mângâia burtica scoţând nişte strigăte ascuţite de furie.

Timpul trecea şi Zerbino nu mai venea. L-am mai trimis o dată pe Capi să-l caute, dar după o jumătate de oră reveni singur şi mă făcu să înţeleg că nu l-a găsit.

Ce să fac?

Cu toate că Zerbino era vinovat şi ne-ar fi putut pune pe toţi într-o situaţie îngrozitoare, nu puteam să-l părăsesc. Ce va spune stăpânul meu dacă nu-i voi aduce cei trei câini? Şi apoi, îl iubeam pe şmecherul ăsta de Zerbino.

M-am hotărât să aştept până seara, dar era imposibil să stau aşa fără să fac nimic şi să ne auzim stomacurile chiorăind de foame, căci aceste ghiorţăieli erau cu atât mai dureroase, cu cât erau singurele care se auzeau; nu aveam nimic de făcut şi ele nu ne dădeau pace.

Trebuia să găsesc ceva care să ne ocupe timpul tuturor şi să ne distreze.

Dacă am uita că ne este foame, ne va fi sigur mai uşor în timpul acestor ore de uitare. Ce să facem?

În timp ce mă gândeam, mi-am adus aminte ce-mi spusese odată Vitalis: că, în timpul războiului, când un regiment era obosit, se cânta; auzind muzică veselă şi antrenantă, soldaţii uitau de oboseală.

Dacă voi cânta ceva vesel, poate vom uita de foame; oricum, eu ocupându-mă cu cântatul, iar câinii şi Sufleţel cu dansatul, timpul va trece mai repede pentru noi.

Mi-am luat harpa care era sprijinită de un copac şi, cu spatele la Canal, după ce mi-am aşezat comedianţii la locurilor lor, am început să cânt o melodie de dans, apoi un vals.

La început, actorii mei îmi arătară că nu prea aveau

chef de dans, că o bucată de pâine ar fi fost mai binevenită, dar încetul cu încetul s-au însufleţit, muzica făcându-şi efectul scontat: am uitat de bucata de pâine pe care n-o aveam şi nu ne-am mai gândit decât eu să cânt şi ei să danseze.

Deodată am auzit o voce clară de copil strigând: „Bravo!” Această voce se auzea din spatele meu. M-am întors brusc.

Un vas era oprit pe canal, aproape de malul pe care ne găseam; cei doi cai care-l trăgeau se opriseră pe celălalt mal.

Era un vas ciudat, cum nu mai văzusem până atunci; era mai scurt decât şlepurile care se foloseau de obicei pe canale, iar pe puntea puţin ridicată deasupra apei era construită un fel de galerie cu geamuri. În faţa acestei galerii se afla o verandă umbrită de plante agăţătoare, iar frunzişul prins ici şi colo pe acoperiş cobora în cascade verzi; pe această verandă am văzut două persoane: o femeie încă tânără, cu un aer nobil şi melancolic, care stătea în picioare, şi un copil, un băiat, cam de vârsta mea, care mi s-a părut că stă culcat.

Acest copil strigase probabil „Bravo!”

Revenindu-mi din surpriză, această apariţie neavând nimic înfricoşător, mi-am scos pălăria pentru a mulţumi astfel celui care mă aplaudase.

— Cântaţi şi dansaţi din plăcere?, m-a întrebat doamna, vorbind cu un accent străin.

— Mai mult ca să le dau de lucru comedianţilor mei şi să mă distrez şi eu alături de ei.

Copilul făcu un semn doamnei, care se plecă spre el.

— Vrei să mai cânţi?, mă întrebă doamna, ridicându-şi capul.

Dacă vroiam să mai cânt? Să cânt pentru un public care venea la ţanc! Nu m-am lăsat rugat.

— Vreţi un dans sau o comedie?, am întrebat.

— Oh! O comedie!, strigă copilul.

Dar doamna îl întrerupse pentru a declara că ea preferă un dans.

— Dansul este prea scurt, strigă copilul.

— După dans, am putea, dacă onorabila societate o doreşte, să prezentăm diferite numere „aşa cum se văd în circurile din Paris”.

Era o frază pe care o spunea stăpânul meu şi eu am încercat s-o repet ca el, cu nobleţe. Dacă mă gândeam bine, eram uşurat că refuzaseră comedia, căci n-aş prea fi ştiut cum să organizez reprezentaţia, mai întâi pentru că Zerbino lipsea şi apoi pentru că nu aveam costumele şi accesoriile necesare.

Mi-am luat deci harpa şi am început să cânt un vals; imediat Capi o luă pe Dolce de mijloc cu cele două lăbuţe din faţă şi începură să se învârtească în ritm. Apoi, Sufleţel dansă singur. Am trecut în revistă tot repertoriul nostru. Nu ne simţeam obosiţi. În ceea ce-i priveşte pe comedianţii mei, înţeleseseră, desigur, că o cină bogată va fi mai mult ca sigur răsplata oboselii lor şi nu-şi cruţau forţele, aşa cum nici eu nu mi le cruţam!

Deodată, l-am văzut pe Zerbino ieşind dintr-un tufiş şi, când camarazii lui trecură pe lângă el, se duse cu neruşinare între ei şi-şi jucă rolul.

Cântând şi supraveghindu-mi comedianţii, priveam din când în când spre băiat şi, ciudat, cu toate că aveam impresia că-i place, nu se mişca; rămânea culcat, lungit, complet nemişcat, dând doar din mâini pentru a ne aplauda.

Să fi fost oare paralizat? Părea legat de o scândură.

Încet, vântul împinsese vasul spre malul unde ne găseam şi acum îl vedeam pe băiat ca şi cum aş fi fost lângă el pe vas; era blond, cu faţa palidă, atât de palidă încât i se vedeau venele albăstrii pe sub pielea transparentă; avea o expresie blândă şi tristă, cu un aer bolnăvicios.

— Cât se plătesc biletele la spectacolele voastre?, mă

întrebă doamna.

— Fiecare plăteşte după cum i-a plăcut.

— Atunci, mamă, trebuie să plăteşti foarte mult, spuse copilul.

Apoi, după ce schimbară câteva cuvinte într-o limbă pe care nu o înţelegeam, doamna îmi spuse:

— Arthur ar vrea să-i vadă pe actori mai îndeaproape. I-am făcut un semn lui Capi, care, luându-şi avânt, sări pe vas.

— Şi ceilalţi?, întrebă Arthur. Zerbino şi Dolce îşi urmară camaradul.

— Şi maimuţa!

Sufleţel ar fi sărit cu uşurinţă, dar niciodată nu puteam fi sigur cum are să reacţioneze; odată ajuns pe vas ar fi putut face fel de fel de glume, care nu i-ar fi plăcut doamnei.

— Este rea?, întrebă ea.

— Nu, doamnă, dar nu este prea ascultătoare şi mi-e teamă că nu se va comporta cum trebuie!

— Ei bine! Vino cu ea.

Spunând acestea, ea făcu semn unui om din echipaj care stătea lângă cârmă şi imediat acesta veni în faţă şi întinse o scândură ceva mai lată spre mal.

Era o punte, ceea ce mi-a permis să mă îmbarc fără să fiu nevoit să fac un salt periculos, şi am păşit cu gravitate pe vas, cu harpa pe umăr şi cu Sufleţel în braţe.

— Maimuţa! Maimuţa!, strigă Arthur.

M-am apropiat de copil şi, în timp ce acesta îl mângâia pe Sufleţel, l-am putut privi în voie.

Lucru surprinzător, era chiar legat de-o scândură, aşa cum mi se păruse la început.

— Ai un tată, nu-i aşa, copile?, mă întrebă doamna.

— Sunt singur în acest moment.

— Pentru mult timp?

— Pentru două luni.

— Două luni! Ah, dragul meu! Singur pentru atâta timp

şi la vârsta ta?

— Trebuia, doamnă!

— Stăpânul tău te obligă să-i aduci desigur o sumă de bani după aceste două luni?

— Nu, doamnă, nu mă obligă la nimic. Dacă reuşesc să trăiesc cu trupa mea, este de ajuns.

— Şi ai reuşit să găseşti din ce să trăieşti până astăzi? Am ezitat înainte de-a răspunde: nu întâlnisem niciodată o doamnă care să-mi inspire un sentiment de respect atât de puternic cum era cel pe care-l simţeam acum în faţa celei ce-mi adresase această întrebare. Îmi vorbea cu atâta bunătate, vocea îi era atât de blândă, privirea atât de caldă şi încurajatoare, încât m-am hotărât să-i spun adevărul. De altfel, de ce să tac?

I-am povestit cum a trebuit să mă despart de Vitalis, condamnat la închisoare pentru că îmi luase apărarea, şi cum, de când părăsisem oraşul Toulouse, nu câştigasem niciun ban.

În timp ce vorbeam, Arthur se juca cu câinii, dar asculta şi auzea tot ce spuneam.

— Cât de foame trebuie să vă fie!, spuse el.

La acest cuvânt pe care-l cunoşteau bine, câinii începură să latre, iar Sufleţel să-şi frece burtica cu frenezie.

— Oh, mamă!, spuse Arthur.

Doamna înţelese; spuse câteva cuvinte într-o limbă străină unei femei care-şi scosese capul printr-o uşă întredeschisă şi imediat această femeie aduse o măsuţă plină cu fel de fel de bunătăţi.

— Aşează-te, copile!, spuse doamna.

Nu m-am lăsat rugat, mi-am lăsat harpa deoparte şi m-am aşezat repede la masă; câinii luară loc în jurul meu, iar Sufleţel mi se aşeză pe genunchi.

— Câinii tăi mănâncă pâine?, mă întrebă Arthur.

Dacă mănâncă pâine? Le-am dat fiecăruia câte o bucăţică pe care au devorat-o.

— Şi maimuţa?, întrebă din nou Arthur.

Dar nu era nevoie să mă ocup de Sufleţel, căci în timp ce dădeam câinilor să mănânce, acesta luase o bucată de pateu cu care era cât pe ce să se sufoce sub masă.

La rândul meu m-am servit cu pateu şi, chiar dacă nu mă sufocam ca Sufleţel, mâneam la fel de lacom ca şi el.

— Biet copil!, spuse doamna, umplându-mi un pahar cu apă.

Arthur nu spunea nimic, ci ne privea cu ochi mari, miraţi de apetitul nostru, căci eram la fel de hămesiţi toţi, chiar şi Zerbino, care ar fi trebuit să se sature cu carnea furată.

— Şi unde-aţi fi cinat în seara asta, dacă nu ne întâlneam?, întrebă Arthur.

— Cred că n-am fi cinat.

— Şi mâine, unde veţi prânzi?

— Poate că mâine vom avea norocul să întâlnim oameni buni ca astăzi.

Fără a înceta să discute cu mine, Arthur se întoarse spre mama lui şi urmă o lungă conversaţie în acea limbă străină pe care o auzisem deja; părea că cere un lucru pe care ea nu vroia să i-l acorde, sau cel puţin împotriva căruia avea obiecţii.

Arthur îşi întoarse capul spre mine, căci corpul nu i se mişca.

— Vrei să rămâi cu noi?, întrebă el.

L-am privit fără să-i răspund, căci întrebarea mă luase pe nepregătite.

— Fiul meu te întreabă dacă vrei să rămâi cu noi.

— Pe vas?

— Da, pe acest vas; fiul meu este bolnav, medicii au recomandat să stea legat de această scândură, aşa cum vezi. Ca să nu se plictisească îl plimb cu acest vas. Veţi rămâne cu noi. Câinii şi maimuţa vor da spectacole pentru Arthur, care va fi bucuros să-i aplaude. Şi tu, copile, dacă vei dori, vei cânta la harpă. Ne vei face un serviciu, aşa cum şi noi îţi vom fi poate utili. Nu va trebui să cauţi zilnic un public de la care să câştigi câteva parale, ceea ce

pentru un copil de vârsta ta nu este întotdeauna uşor.

Pe vas! Nu mai fusesem niciodată pe un vas, deşi îmi dorisem aşa de mult acest lucru de cum le văzusem la Bordeaux. Voi trăi pe vas, pe apă, ce fericire!

La asta m-am gândit mai întâi şi am fost uluit. Ce vis frumos!

Câteva secunde de gândire m-au făcut să simt tot ce era fericire în această propunere şi cât de generoasă era cea care mi-o făcuse.

Am luat mâna doamnei şi am sărutat-o.

Ea fu foarte sensibilă la acest gest de recunoştinţă şi mă mângâie afectuos, chiar tandru, de câteva ori pe frunte.

— Biet copil!, spuse ea.

Deoarece mi se cerea să cânt la harpă, cred că nu trebuia să amân prea mult acest lucru: graba era până la un anumit punct un fel de a-mi dovedi bunăvoinţa şi recunoştinţa.

Mi-am luat instrumentul şi m-am aşezat la capătul vasului, apoi am început să cânt. În acelaşi timp, doamna a luat un mic fluier de argint şi a scos un sunet ascuţit.

Am încetat să mai cânt, întrebându-mă de ce fluieră aşa: pentru că nu cântam cum trebuie sau pentru că trebuia să mă opresc?

Arthur, care vedea tot ce se petrece în jurul său, îmi ghici neliniştea.

— Mama a fluierat ca să pună caii în mişcare, îmi spuse el. Într-adevăr, vasul care se îndepărtase de mal începu să alunece, tras de cai, pe apele liniştite ale canalului. Apa clipocea lovindu-se de carenă, şi de fiecare parte copacii fugeau în urma noastră, luminaţi de razele oblice ale soarelui ce apunea.

— Vrei să cânţi?, întrebă Arthur.

Şi cu un semn din cap o chemă pe mama lui lângă el, îi luă mâna şi o ţinu într-ale lui. În acest timp, eu cântam diferitele bucăţi pe care le învăţasem de la stăpânul meu.

12
Primul meu prieten

Mama lui Arthur era englezoaică; se numea doamna Milligan. Era văduvă, iar Arthur era singurul ei copil – cel puţin singurul în viaţă, căci avusese un fiu mai în vârstă, care dispăruse în condiţii misterioase.

La vârsta de şase luni, acest copil fusese pierdut sau furat şi nu i-au mai fost regăsite urmele. Este adevărat că, atunci când se întâmplase acest lucru, doamna Milligan nu putuse să facă ea însăşi cercetări. Soţul ei era pe moarte şi ea însăşi, foarte grav bolnavă, îşi pierduse cunoştinţa şi nu ştia ce se întâmplă în jurul ei. Când şi-a revenit, soţul ei murise şi copilul dispăruse. Căutările fuseseră conduse de James Milligan, cumnatul său. Dar era ceva ciudat în acest fapt, James Milligan avea interese contrare celor ale cumnatei sale. Odată cu moartea fratelui său, dacă acesta nu avea copii, el devenea moştenitorul. Căutările n-au dus la nimic, în Anglia, Franţa, Belgia, Germania, Italia, a fost imposibil să se descopere ceva în legătură cu copilul dispărut.

Totuşi, James Milligan nu-l moştenise pe fratele său, căci, la şapte luni după moartea soţului ei, doamna Milligan adusese pe lume un alt băiat, care era micul Arthur.

Dar acest copil plăpând şi bolnăvicios nu avea şanse să trăiască, spuneau medicii; putea să moară oricând, şi atunci James Milligan devenea, în sfârşit, moştenitorul titlului şi al averii fratelui său mai mare, căci legile cu privire la moştenire nu sunt aceleaşi în toate ţările; în Anglia, de pildă, ele permit, în anumite circumstanţe, ca un frate să moştenească averea familiei în detrimentul soţiei celui decedat.

Speranţele lui James Milligan fură întârziate de naşterea nepotului său; dar nu fură distruse cu totul. Trebuia doar să aştepte.

Şi aştepta cu răbdare.

Dar prezicerile doctorilor nu se îndepliniseră; Arthur era bolnăvicios, dar nu muri aşa cum hotărâseră ei. Îngrijirile mamei sale îl ţinuseră în viaţă. Era un miracol, care, slavă Domnului, se repeta adesea.

De mai multe ori crezuseră că moare, dar tot de atâtea ori se făcuse bine, având parte de toate bolile pe care le au în mod obişnuit copiii.

În ultima vreme îl lovise o boală teribilă, numită coxalgie, şi care este localizată la şold. I se recomandaseră apele sulfuroase şi de aceea doamna Milligan venise în Pirinei. Dar, după ce încercase fără rezultat aceste ape, i se recomandase un alt tratament, care consta în a ţine bolnavul culcat, fără a avea voie să se ridice.

Atunci, doamna Milligan a comandat, la Bordeaux, să se construiască vasul pe care mă îmbarcasem.

Nu-şi putea lăsa fiul închis în casă, unde ar fi murit de plictiseală şi de lipsă de aer. Dacă Arthur nu mai poate merge, va merge casa unde locuieşte pentru el.

A transformat vasul într-o casă plutitoare cu camere, bucătărie, salon, verandă. După cum era vremea, Arthur stătea în salon sau pe verandă, de dimineaţă până seara, cu mama sa alături, şi peisajele defilau prin faţa lui, fără ca el să se obosească să facă ceva… Trebuia doar să deschidă ochii.

Plecaseră din Bordeaux de-o lună şi, după ce urcaseră cursul Garonnei, intraseră în Canalul de Sud, prin care trebuiau să ajungă la lacurile şi canalele de pe malul Mediteranei, să urce apoi Rhônul, apoi Saône, să treacă din acest râu pe Loara până la Briare. Apoi, pe canalul cu acelaşi nume, să ajungă pe Sena şi să urmeze cursul fluviului până la Rouen, de unde se vor îmbarca pe un vapor pentru a se întoarce în Anglia.

Bineînţeles că nu am aflat toate aceste detalii despre doamna Milligan şi Arthur din ziua în care am urcat pe vas; le-am aflat încetul cu încetul, unul după altul, şi, dacă le-am grupat aici, am făcut-o pentru ca cititorii să-mi înţeleagă

mai bine povestirea.

În ziua în care am sosit, am făcut cunoştinţă doar cu încăperea pe care trebuia s-o ocup pe vasul numit Lebăda. Cu toate că era foarte mică, doi metri pe un metru, aceasta era cea mai fermecătoare cabină, cea mai surprinzătoare pentru imaginaţia unui copil.

Mobila consta dintr-o comodă, dar aceasta se asemăna cu jobenul fără fund al scamatorilor, care conţine atâtea lucruri. În loc să fie fixă, partea de sus era mobilă şi, când o ridicai, găseai sub ea un pat complet cu saltea, pernă şi pătură. Bineînţeles că patul nu era prea mare, totuşi era destul pentru a putea dormi bine. Sub acest pat era un sertar, în care se aflau toate obiectele necesare toaletei. Şi sub acesta se afla un altul, împărţit în mai multe compartimente, în care-ţi puteai aranja lenjeria şi hainele. Nu era nicio masă, niciun scaun, cel puţin în forma lor obişnuită. Lângă capul patului, lipită de perete, se afla o policioară care, dacă era lăsată în jos, forma o masă, iar la picioare o alta care se transforma în scaun.

Un mic hublou, care se închidea ca un geam obişnuit, dar rotund, servea la aerisirea cabinei, lăsând totodată lumina să pătrundă înăuntru.

Nu mai văzusem niciodată ceva mai frumos şi mai curat; totul era îmbrăcat în lemn de brad lăcuit şi pe jos era întinsă o muşama în carouri alb cu negru.

Dar nu numai ochii erau încântaţi.

Când, după ce m-am dezbrăcat, m-am întins în pat, am simţit o stare plăcută, nouă pentru mine; era pentru prima oară că nişte cearşafuri îmi mângâiau pielea în loc să mi-o zgârie; la tuşa Barberin cearşafurile erau din pânză de cânepă, ţepene şi aspre. Cu Vitalis dormeam adesea pe paie sau în fân, fără cearşaf, şi când, prin hanuri, căpătăm aşa ceva, aproape întotdeauna, ţi-ai fi dorit mai bine un aşternut din paie. Cât de fine erau cele în care mă înfăşurasem! Cât de moi erau şi ce frumos miroseau! Şi salteaua era mai moale decât acele de brad pe care

dormisem în ajun!

Liniştea nopţii nu mai mi se părea îngrijorătoare, tenebrele nu mai erau populate cu mistere, iar stelele pe care le priveam prin hublou nu-mi adresau decât cuvinte de încurajare şi de speranţă.

Oricât de bine aş fi dormit în acel pat, m-am sculat imediat ce s-a făcut ziuă, căci eram nerăbdător să văd cum şi-au petrecut comedianţii mei noaptea.

I-am găsit pe toţi în spaţiul adăpostit de pe punte unde-i lăsasem de cu seară, dormind, ca şi cum acest vas ar fi fost casa lor de luni de zile. Când m-am apropiat, câinii s-au sculat şi au venit la mine, cerându-şi mângâierile de dimineaţă. Numai Sufleţel, cu toate că avea ochii întredeschişi, nu se mişcă, dar începu să sforăie ca un trombon.

Nu trebuia să te gândeşti prea mult ce însemna asta. Domnul Sufleţel, care era foarte susceptibil, se supăra foarte uşor şi stătea îmbufnat mult timp. În cazul de faţă era supărat că nu-l luasem cu mine în cabină şi-mi arăta nemulţumirea prin acest somn prefăcut.

Nu puteam să-i explic ce mă obligase, spre marele meu regret, să-l las pe punte şi, deoarece simţeam, cel puţin în aparenţă, că eram vinovat faţă de el, l-am luat în braţe pentru a-l mângâia, arătându-i că regret.

Mai întâi, rămase tot îmbufnat, dar apoi, datorită firii lui nestatornice, începu să se gândească la altceva şi, printr-o pantomimă expresivă, mă făcu să înţeleg că, dacă vroiam să fiu iertat, trebuia să mă duc să-l plimb pe mal.

Marinarul pe care-l văzusem în ajun la cârmă se sculase şi curăţa puntea: sprijini scândura de mal şi am putut să cobor cu toată trupa mea pe pajişte.

Jucându-mă cu câinii şi cu Sufleţel, fugind, sărind peste şanţuri, urcându-ne în copaci, timpul trecu repede.

Când am revenit, caii erau înhămaţi la vas şi legaţi de un plop; nu aşteptau decât semnalul de plecare.

M-am îmbarcat repede, parâma care ţinea vasul la mal

fu desprinsă, marinarul luă loc la cârmă, cel ce mâna caii încalecă, scripetele prin care trecea odgonul scârţâi; o pornisem la drum.

Ce plăcere să călătoreşti cu un astfel de vapor! Caii mergeau pe drumul de remorcare şi noi alunecam pe apă, fără a simţi nicio mişcare; cele două maluri împădurite fugeau în spatele nostru şi nu se auzea decât clipocitul apei ce se lovea de carenă, amestecat cu clinchetul clopoţeilor pe care caii îi purtau la gât.

Aplecat peste bord, priveam plopii care se înălţau mândri, agitându-şi în aerul proaspăt al dimineţii frunzele tremurătoare; lungul şir aliniat pe mal forma un fel de perdea verde care oprea razele oblice ale soarelui şi nu lăsa să pătrundă decât o lumină blândă, cernută de ramuri.

Din loc în loc, apa era neagră, ca şi cum ar fi acoperit adâncuri de nepătruns; în alte părţi apa era clară, lăsând să se vadă pietre lucioase şi ierburi catifelate.

Eram absorbit în contemplare când mi-am auzit numele strigat din spate.

M-am întors brusc; era Arthur, aşezat pe scândura sa; mama lui era alături de el.

— Ai dormit bine?, m-a întrebat Arthur, mai bine decât pe câmp?

M-am apropiat şi am căutat cele mai politicoase cuvinte pe care le-am adresat atât mamei, cât şi fiului.

— Şi câinii?, mă întrebă din nou Arthur.

I-am strigat şi pe ei, şi pe Sufleţel; câinii au venit salutând, iar Sufleţel strâmbându-se, ca şi cum ar fi fost vorba de o reprezentaţie.

Dar nu era vorba de nicio reprezentaţie în acea zi.

Doamna Milligan îşi aşeză fiul la umbră şi luă loc lângă el.

— Vrei să duci câinii şi maimuţa de aici? îmi spuse ea, trebuie să lucrăm.

Am făcut ce mi-a cerut şi m-am dus cu trupa în celălalt capăt al vasului.

Ce fel de lucru putea să facă acest băiat bolnav?

Am văzut-o pe mama lui ajutându-l să repete o lecţie al cărui text îl urmărea într-o carte deschisă.

Întins pe scândură, Arthur repeta fără să facă vreo mişcare.

Sau mai bine zis încerca să repete, căci ezita la tot pasul şi nu rostea trei cuvinte cum trebuie; se mai şi încurca adesea.

Mama sa îl corecta cu blândeţe, dar cu fermitate.

— Dumneata nu ştii fabula, îi spuse ea.

Mi s-a părut ciudat s-o aud spunându-i dumneata fiului ei, căci atunci nu ştiam că englezii nu se tutuiesc.

— Oh, mamă!, spuse el, cu o voce dezolată.

— Faci mai multe greşeli astăzi decât ieri.

— Am încercat s-o învăţ.

— Dar n-ai învăţat-o.

— N-am putut.

— De ce?

— Nu ştiu… pentru că n-am putut… Sunt bolnav.

— Nu eşti bolnav la cap. Nu voi fi niciodată de acord să nu înveţi nimic şi, sub pretextul bolii, să creşti ca un ignorant.

Doamna Milligan mi se părea prea severă, şi totuşi vorbea cu tandreţe, fără furie în glas.

— De ce mă amărăşti neînvăţându-ţi lecţiile?

— Nu pot, mamă, te asigur că nu pot.

Dar doamna Milligan nu se lăsă impresionată de lacrimi, cu toate că părea emoţionată şi chiar amărâtă, cum spusese ea.

— Aş fi vrut să te las să te joci astăzi cu Rémi şi cu câinii, continuă ea, dar nu te vei juca până ce nu vei recita fabula fără greşeală.

Spunând acestea, îi dădu cartea lui Arthur şi făcu câţiva paşi, ca şi cum ar fi vrut să intre în interiorul vasului, lăsându-şi fiul pe scândură.

Acesta plângea în hohote şi, de acolo de unde mă

dusesem cu animalele mele, îi auzeam vocea întreruptă de suspine.

Cum era posibil ca doamna Milligan să fie atât de severă cu acest copil, pe care mi se părea că-l iubeşte cu atâta tandreţe? Dacă nu putea învăţa lecţia, nu era vina lui, era din cauza bolii, fără îndoială. Cum putea să plece fără să-i spună o vorbă bună?

Dar nu plecă. În loc să intre în salon, se întoarse la fiul ei.

— Vrei să încercăm să învăţăm împreună? întrebă ea. Atunci luă loc lângă el şi începu să citească încet fabula, care se numea „Lupul şi mielul”. Arthur repetă după ea cuvintele şi frazele.

După ce citi de trei ori fabula, îi dădu cartea lui Arthur, spunându-i să înveţe singur, şi ea se întoarse în salon.

Imediat, Arthur începu să citească fabula şi, din locul în care mă aflam, l-am văzut cum mişcă buzele.

Era clar că-şi dădea toată silinţa să înveţe.

Dar această silinţă nu durä mult; în curând îşi ridică ochii de pe carte, buzele i se mişcară din ce în ce mai încet, apoi se opriră.

Nu mai citea şi nu mai învăţa.

Ochii lui, care se plimbau de ceva timp de colo-colo, îi întâlniră pe ai mei.

Cu mâna i-am făcut un semn să-şi reia lecţia.

Îmi surâse blând, ca şi cum mi-ar fi mulţumit pentru avertisment, şi-şi coborî din nou ochii pe carte.

Dar în curând şi-i ridică din nou ca să şi-i plimbe când pe un mal, când pe celălalt al canalului.

Deoarece nu privea în direcţia mea, m-am ridicat, atrăgându-i astfel atenţia, şi i-am arătat cartea.

Din păcate, două minute mai târziu, un pescăruş, rapid ca o săgeată, traversă canalul prin faţa vasului, lăsând în urma lui o dâră albastră.

Arthur ridică imediat capul pentru a-l urmări.

Apoi mă privi şi-mi spuse:

— Nu pot, deşi vreau să învăţ.

M-am apropiat.

— Fabula nu este prea grea, i-am răspuns.

— Oh! Ba da! Este grea.

— Mie mi s-a părut foarte uşoară ascultând-o pe mama ta citind; cred că am şi învăţat-o.

Începu să surâdă neîncrezător.

— Vrei să ţi: o spun?

— De ce? Este imposibil s-o ştii…

— Nu, nu este imposibil. Vrei să mă controlezi? Ia cartea.

Luă cartea şi eu am început să recit; nu mă corectă decât de trei, patru ori.

— Cum este posibil? O ştii!, strigă el.

— Nu prea bine, dar acum cred că o voi spune fără greşeală.

— Cum ai făcut de-ai învăţat-o?

— Am ascultat-o pe mama ta citind, dar am ascultat-o cu atenţie, fără să mă uit în dreapta şi în stânga.

Arthur se înroşi şi-şi întoarse privirea; apoi, după un moment de ruşinare, spuse:

— Am înţeles cum ai ascultat şi voi încerca să ascult ca tine, dar cum ai făcut să reţii toate acele cuvinte care se încurcă în mintea mea?

Cum am făcut? Nu prea ştiam, căci nu mă gândisem la asta; totuşi am încercat să-i explic ce mă întrebase, explicându-mi şi mie în acelaşi timp.

— Despre ce este vorba în fabula asta? De-un miel. Încep deci să mă gândesc la oi, ce fac ele. „Oile stăteau în ţarcul lor.”

Văd unele negre şi altele albe, văd miei şi oi; văd chiar şi ţarcul; este din nuiele împletite.

— Atunci nu vei mai uita?

— Oh! Nu.

— De obicei, cine păzeşte oile?

— Câinii.

— Câinii nu trebuie să păzească oile pentru că acestea sunt în siguranţă. Ce fac câinii?

— Nu au nimic de făcut.

— Atunci pot dormi. Vom spune deci „Câinii dormeau”.

— Exact, este uşor.

— Nu-i aşa că este foarte uşor? Acum să trecem la altceva. Cine mai păzeşte oile împreună cu câinii?

— Un cioban.

— Dacă oile sunt în siguranţă, ciobanul nu are ce face şi atunci cum îşi petrece timpul?

— Cântând din fluier.

— Îl vezi?

— Da.

— Unde este?

— La umbra unui ulm înalt.

— Este singur?

— Nu, este împreună cu alţi ciobani vecini.

— Atunci, dacă vezi ţarcul, oile, câinii şi ciobanul, nu poţi reproduce fără greşeală începutul fabulei?

— Aşa cred.

— Încearcă.

Auzindu-mă vorbind şi explicându-i cum să facă să înveţe uşor o lecţie care părea la început grea, Arthur mă privea cu emoţie şi cu teamă, ca şi cum n-ar fi fost convins de ce-i spuneam, totuşi, după câteva secunde de ezitare, se hotărî.

— „Oile stăteau în ţarcul lor, câinii dormeau, şi ciobanul, la umbra unui ulm înalt, cânta din fluier cu alţi ciobani vecini.”

Atunci, lovindu-şi mâinile una de alta, strigă:

— Ştiu, n-am făcut nicio greşeală.

— Vrei să înveţi şi restul fabulei la fel?

— Da, sunt sigur că pot s-o învăţ. Ah, mama va fi foarte mulţumită!

Şi începu să înveţe restul fabulei, aşa cum reuşise să înveţe prima frază.

După un sfert de oră ştia tot textul la perfecţie şi tocmai îl repeta fără greşeală când mama lui apăru în spatele nostru.

La început se supără văzându-ne împreună, căci credea că nu făceam altceva decât să ne jucăm, dar Arthur nu o lăsă să spună nimic.

— O ştiu, strigă el fericit, Rémi m-a învăţat s-o spun.

Doamna Milligan m-a privit surprinsă şi tocmai voia să mă întrebe ce se întâmplă, când Arthur începu, fără ca ea să-l roage, să spună pe de rost „Lupul şi mielul”. O făcu bucuros şi triumfător, fără să ezite şi fără greşeală.

În acest timp, eu o priveam pe doamna Milligan; i-am văzut faţa frumoasă iluminându-se de un surâs, apoi am avut impresia că ochii i se umpluseră de lacrimi; dar cum tocmai se aplecase asupra fiului ei pentru a-l îmbrăţişa şi săruta, nu ştiu dacă plângea.

— Cuvintele, spuse Arthur, nu înseamnă mai nimic, dar lucrurile poţi să le vezi, şi Rémi m-a făcut să-l văd pe cioban cu fluierul său. Când am ridicat ochii, repetând frazele, nu mă mai gândeam la ce mă înconjoară, ci la fluierul ciobanului şi auzeam melodia pe care-o cânta. Vrei să ţi-o cânt, mamă?

Şi cântă în engleză un cântec melancolic.

De data aceasta, doamna Milligan plângea de-a binelea, şi când se ridică i-am văzut lacrimile pe obrajii copilului ei. Atunci se apropie de mine şi, luându-mi mâna, mi-o strânse atât de uşor, încât m-am emoţionat.

— Eşti un băiat bun, îmi spuse ea.

Dacă am povestit această întâmplare, am făcut-o pentru a înţelege mai bine schimbarea care, din acea zi, se petrecu în situaţia mea: ieri fusesem luat la bord ca dresor de animale, pentru a înveseli împreună cu ele un copil bolnav, dar aceasta lecţie mă separă oarecum de câinii şi de maimuţa mea, transformându-mă într-un tovarăş, într-un prieten apropiat al băieţelului.

Trebuie să spun imediat ceea ce nu am aflat decât mai

târziu: că doamna Milligan era foarte amărâtă că fiul ei nu învaţă sau că nu poate să înveţe nimic. Cu toate că era bolnav, ea voia să-l vadă lucrând şi, tocmai pentru că boala era de lungă durată, dorea să-i obişnuiască de acum mintea cu exerciţii care să-i permită să câştige timpul pierdut, atunci când se va însănătoşi.

Până acum nu reuşise: dacă Arthur nu era îndărătnic la lucru, era însă neatent şi nu-şi dădea osteneala; lua cartea care i se punea în mână, fără a se împotrivi, chiar deschidea mâinile cu plăcere s-o primească, dar mintea nu şi-o deschidea, şi repeta mecanic, precum o maşină, rău sau bine, mai mult rău, cuvintele ce i se băgau cu forţa în cap.

Din această cauză mama lui era tare amărâtă.

Şi de aceea fu foarte satisfăcută când îl auzi repetând fabula pe care-l învăţasem într-o jumătate de oră s-o spună, în timp ce ea nu reuşise timp de câteva zile să i-o bage în cap.

Când mă gândesc acum la zilele petrecute pe vas, alături de doamna Milligan şi de Arthur, cred că sunt cele mai frumoase din copilăria mea.

Eu am devenit pentru Arthur un foarte bun prieten, iar el pentru mine un adevărat frate; nu ne-am certat niciodată, nu a făcut niciun gest de superioritate care să-mi amintească de poziţia mea, iar eu nu eram deloc stingherit, nici nu-mi trecea prin gând că aş fi putut fi.

Aceasta se datora, fără îndoială, într-o oarecare măsură, vârstei mele şi necunoaşterii lucrurilor vieţii; dar sunt sigur că se datora în şi mai mare măsură delicateţii şi bunătăţii doamnei Milligan, care adesea mi se adresa ca şi cum aş fi fost copilul ei.

Şi apoi, această călătorie cu vasul Lebăda era pentru mine o încântare; nu aveam niciun moment de plictiseală sau de oboseală, de dimineaţa până seara timpul nostru fiind ocupat.

De la construcţia căii ferate, nu se mai vizitează şi,

practic, nu se mai foloseşte Canalul de Sud, care rămâne totuşi una dintre curiozităţile Franţei.

De la Villefranche-de-Lauraguais am fost la Avignonnet şi de acolo la Pietrele Naurouse, unde se află monumentul ridicat în cinstea lui Riquet, constructorul canalului, chiar pe creasta muntelui, acolo unde se despart râurile care se varsă în Ocean şi cele care coboară spre Mediterană.

Apoi am traversat Castelnaudary, oraşul morilor, Carcassonne, cetatea medievală, şi prin ecluza de la Fouserannes, atât de ciudată, cu sasurile ei alăturate, am coborât la Béziers.

Când peisajul era interesant nu făceam decât câteva leghe pe zi, iar când, din contră, era monoton, mergeam mai repede.

Drumul hotăra pentru noi plecările şi mersul; nu aveam niciuna din grijile obişnuite călătorilor, nu aveam nevoie să parcurgem etape lungi, pentru a găsi un han unde am fi fost siguri că găsim un pat şi o masă.

La ore fixe, mesele ne erau servite afară, pe veranda vasului; în timp ce mâneam, admiram spectacolul mişcător al celor două maluri.

Când apunea soarele, ne opream acolo unde ne surprindea întunericul şi rămâneam acolo până când reapărea astrul zilei.

În această minunată casă plutitoare nu cunoşteam orele de plictiseală ale serii, atât de lungi şi de triste pentru călătorii obişnuiţi.

Din contră, aceste ore ale serii erau pentru noi prea scurte şi ora culcării ne surprindea adesea când nici nu ne gândeam să dormim.

Când vasul se oprea şi era răcoare, ne duceam în salon şi, după ce aprindeam focul pentru a alunga umiditatea şi ceaţa care erau supărătoare pentru bolnav, se aduceau lămpile. Arthur era instalat în faţa mesei, eu luam loc lângă el, iar doamna Milligan ne arăta cărţi cu ilustraţii sau cu imagini fotografice. Aşa cum vasul fusese construit pentru

această călătorie specială, tot aşa fuseseră alese şi cărţile acestea bogat ilustrate.

Când simţea că ochii încep să ne obosească, doamna Milligan se oprea la una dintre aceste cărţi şi ne citea pasaje care ne interesau şi pe care le puteam înţelege; sau închidea cărţile şi albumele şi ne povestea legende şi fapte istorice legate de regiunile pe care le traversam. Vorbea privindu-şi fiul, şi era un lucru emoţionant să vezi câtă osteneală îşi dădea să nu exprime decât idei accesibile pentru noi şi să folosească cuvinte uşor de înţeles.

Eu aveam un rol activ când serile erau frumoase. Îmi luam harpa şi coboram pe ţărm. Mă aşezam la o anumită distanţă şi de acolo, ascuns după un copac, cântam toate cântecele pe care le ştiam. Lui Arthur îi plăcea să asculte muzică în liniştea serii, fără a-l vedea pe cel ce cânta. Adesea îmi striga: „încă odată!” şi eu reluam de la capăt cântecul pe care-l interpretasem. Era o viaţă calmă şi fericită pentru un copil care, părăsind-o pe tuşa Barberin, îl urmase pe *signor* Vitalis pe drumuri.

Ce diferenţă între castronul cu cartofi fierţi cu sare al bietei mele doici şi tartele cu fructe, gemurile, cremele, pateurile bucătăresei doamnei Milligan.

Ce contrast între lungile călătorii pe jos, prin noroaie, prin ploaie sau sub un soare arzător, urmându-mi stăpânul, şi această călătorie pe Lebăda.

Dar, pentru a fi drept cu mine însumi, trebuie să spun că eram mai sensibil la bucuria morală pe care o găseam în această viaţă nouă, decât la plăcerile materiale pe care mi le oferea. Da, erau bune prăjiturile doamnei Milligan, da, era agreabil să nu mai suferi de foame, de cald sau de frig; dar, mult mai bune şi mai plăcute decât toate acestea erau, pentru mine, sentimentele ce mă însufleţeau.

De două ori văzusem sfărâmându-se sau desfăcându-se legăturile ce mă ţineau lângă cei pe care-i iubeam; prima oară când fusesem smuls de lângă tuşa Barberin, a doua oară când fusesem despărţit de Vitalis, şi astfel de două ori

mă trezisem singur pe lume, fără ajutor, fără sprijin, neavând alţi prieteni decât animalele.

Şi iată că, în izolarea şi deznădejdea mea, găsisem pe cineva care-mi arătase dragoste şi pe care îl puteam iubi: o femeie frumoasă, o doamnă blândă, politicoasă şi tandră, cât şi un copil de vârsta mea, care mă trata ca şi cum aş fi fost camaradul său.

De câte ori, privindu-l pe Arthur, culcat pe scândură, palid şi fără vlagă, nu i-am invidiat fericirea, eu care eram plin de sănătate şi de forţă.

Nu bunăstarea ce-l înconjura i-o invidiam, nu vasul pe care călătorea, ci dragostea pe care mama lui o nutrea pentru el.

Cât de fericit era să fie astfel iubit, să fie sărutat de zece ori, de douăzeci de ori pe zi şi să o poată şi el săruta cu toată dragostea pe această doamnă frumoasă, mama sa, căreia eu de-abia îndrăzneam să-i ating mâna atunci când mi-o întindea.

Şi îmi spuneam cu tristeţe că eu nu voi avea niciodată o mamă care să mă sărute şi pe care s-o sărut: poate că într-o zi o voi revedea pe tuşa Barberin şi aceasta va fi o mare bucurie pentru mine, dar atunci nu-i voi mai putea spune ca altădată „Mamă”, pentru că nu era mama mea.

Singur, voi fi mereu singur!

Acest gest mă făcea să gust cu şi mai multă intensitate bucuria pe care o simţeam, văzându-mă tratat cu afecţiune de doamna Milligan şi de Arthur.

Nu trebuia să fiu prea exigent cu partea mea de fericire în această lume şi, deoarece nu voi avea niciodată nici mamă, nici tată, nici familie, trebuia să fiu bucuros că aveam prieteni.

Trebuia să fiu bucuros şi, într-adevăr, eram.

Totuşi, oricât de dulci mi se păreau aceste obişnuinţe noi, a trebuit să le pun capăt în curând şi să mă întorc la cele vechi.

13
Copil găsit

Timpul a trecut repede în această călătorie şi se apropia momentul când stăpânul meu urma să iasă din închisoare.

Pe măsură ce ne îndepărtam de Toulouse, acest gând nu-mi dădea pace.

Era plăcut să călătoreşti aşa cu vasul, fără oboseală şi fără griji, dar trebuia să revin şi să refac pe jos drumul parcurs pe apă. Va fi mai puţin plăcut. Gata cu patul bun, cu cremele, cu prăjiturile, cu serile petrecute citind în jurul mesei.

Şi ceea ce mă întrista mai tare era că trebuia să mă despart de Arthur şi de doamna Milligan; trebuia să renunţ la afecţiunea lor, să-i pierd aşa cum o pierdusem deja pe tuşa Barberin. Nu voi iubi deci, nu voi fi iubit decât pentru a fi separat brutal de cei lângă care aş vrea să-mi petrec viaţa!

Pot spune că această grijă a fost singurul nor al acestor zile luminoase.

Într-o zi m-am hotărât să-i spun doamnei Milligan şi s-o întreb de cât timp aveam nevoie să mă întorc la Toulouse, căci trebuia să fiu în faţa închisorii în momentul în care stăpânul meu va ieşi.

Auzindu-mă vorbind de plecare, Arthur începu să protesteze vehement.

— Nu vreau ca Rémi să plece!, striga el.

I-am răspuns că nu eram liber să fac ce vreau, că aparţineam stăpânului meu, căruia părinţii mei mă închiriaseră, şi că trebuia să-mi reiau serviciul pe lângă el atunci când va avea nevoie de mine. Le-am povestit despre părinţii mei, fără să le spun că ei nu sunt adevăraţii mei părinţi, căci ar fi trebuit să mărturisesc în acelaşi timp că nu eram decât un copil găsit; era o ruşine pe care nu o puteam înfrunta. Suferisem atât de mult de când începusem să-mi dau seama de sentimentele mele, de dispreţul cu care

văzusem, în satul meu, cum erau trataţi la tot pasul copiii proveniţi din orfelinate: a fi „copil găsit” mi se părea că este lucrul cel mai abject. Stăpânul meu ştia că sunt un copil găsit, dar el era stăpânul meu, în timp ce mai bine muream decât să le mărturisesc doamnei Milligan şi lui Arthur, care mă trataseră atât de bine, că eram un copil găsit. M-ar fi îndepărtat şi respins cu dezgust!

— Mamă, trebuie să-l opreşti pe Rémi, continuă Arthur, care, în afară de lecţii, era stăpânul mamei sale şi făcea din ea tot ce dorea.

— Aş fi foarte bucuroasă să-l ţinem la noi pe Rémi, răspunse doamna Milligan; v-aţi împrietenit, iar eu am pentru el multă afecţiune. Dar, ca să-l putem păstra cu noi, există două condiţii pe care nici eu, nici tu nu le putem arbitra. Prima este dacă Rémi vrea să rămână cu noi.

— Oh! Rémi va dori, o întrerupse Arthur. Nu-i aşa, Rémi, că nu vrei să te întorci la Toulouse?

— A doua, continuă doamna Milligan, fără a aştepta răspunsul meu, este ca stăpânul lui să fie de acord să renunţe la drepturile sale asupra lui.

— Rémi! Rémi mai întâi, o întrerupse din nou Arthur, urmându-şi gândul.

Desigur, Vitalis fusese un stăpân bun pentru mine şi eu îi eram recunoscător pentru grija şi pentru lecţiile pe care mi le dăduse; nu exista însă aproape nicio asemănare între viaţa pe care o duceam alături de el şi cea pe care mi-o oferea doamna Milligan, şi ce mare deosebire constatam între afecţiunea pe care o simţeam pentru Vitalis şi cea pe care o simţeam pentru doamna Milligan şi pentru Arthur.

Când mă gândeam la asta, îmi reproşam că prefer nişte străini, pe care-i cunoşteam de puţin timp, stăpânului meu. Dar chiar aşa era: îi iubeam cu tandreţe pe doamna Milligan şi pe Arthur.

— Înainte de a răspunde, continuă doamna Milligan, Rémi trebuie să se gândească la faptul că nu-i ofer doar o viaţă de plăcere şi de călătorii, ci o viaţă de muncă: va

trebui să studieze, să stea aplecat asupra cărţilor, să înveţe împreună cu tine; va trebui să pună în balanţă această viaţă cu libertatea vieţii de hoinar.

— Nu există nicio balanţă, doamnă, vă asigur că ştiu să preţuiesc propunerea dumneavoastră.

— Vezi, mamă!, strigă Arthur. Rémi vrea să rămână.

Şi începu să aplaude. Era evident că se liniştise; căci atunci când mama lui vorbise despre muncă şi despre cărţi, i-am văzut privirea neliniştită. Dacă voi refuza! Şi această teamă fusese mare pentru el, care nu iubea cărţile.

Dar, din fericire, eu nu mă temeam de ele; din contră, cărţile mă atrăgeau. Este adevărat că de-abia de puţin timp făcusem cunoştinţă cu ele, însă îmi produseseră mai multă plăcere decât osteneală. Deci oferta doamnei Milligan mă făcea fericit şi eram foarte sincer când i-am mulţumit.

Nu voi părăsi Lebăda, nu voi renunţa la această existenţă comodă, nu mă voi despărţi de Arthur şi de mama sa.

— Acum, continuă doamna Milligan, trebuie să obţinem şi acordul stăpânului lui. Am să-i scriu să vină să ne întâlnim la Cette, căci nu ne putem întoarce la Toulouse; am să-i trimit bani pentru călătorie şi, după ce-i voi explica de ce nu ne ducem noi cu trenul, sper să vrea să răspundă invitaţiei noastre.

Dacă acceptă propunerile mele, nu-mi mai rămâne decât să mă înţeleg cu părinţii lui Rémi, căci şi ei trebuie să fie consultaţi.

Până aici totul fusese perfect, ca şi cum o zână mă atinsese cu bagheta ei fermecată; dar aceste ultime cuvinte mă făcură să mă trezesc brusc din vidul în care pluteam şi să revin în trista realitate.

Să-mi consulte părinţii!

Desigur, aceştia vor povesti ceea ce voiam să ţin ascuns. Adevărul va ieşi la suprafaţă. Copil găsit!

Atunci, Arthur şi doamna Milligan vor fi cei ce nu mă vor mai dori, prietenia lor se va nărui, chiar şi amintirea mea le

va fi neplăcută. Arthur se jucase cu un copil găsit, îşi făcuse din el un camarad, un prieten.

Am rămas încremenit.

Doamna Milligan m-a privit surprinsă şi vru să-mi vorbească, dar eu nu îndrăzneam să-i răspund la întrebări. Crezând că este vorba, fără îndoială, despre apropiata sosire a stăpânului meu, care mă tulbura astfel, nu a mai insistat.

Din fericire, toate acestea se petreceau seara, cu puţin timp înainte de culcare; am putut scăpa destul de repede privirii curioase a lui Arthur şi m-am închis în cabina mea, cu temerile şi gândurile care mă frământau.

A fost prima noapte neplăcută la bordul Lebedei; dar a fost cât se poate de rea, lungă şi înfrigurată.

— Ce să fac? Ce să spun?

Nu găseam nimic.

Şi după ce mi-am sucit şi răsucit pe toate părţile gândurile, după ce luasem hotărârile cele mai contradictorii, m-am hotărât să nu fac nimic şi să nu spun nimic. Voi lăsa lucrurile să-şi urmeze cursul şi mă voi resemna, dacă nu voi putea face altceva mai bun, cu ce se va întâmpla.

Poate că Vitalis nu va dori să renunţe la mine şi atunci nu va trebui să le spun adevărul.

Teama mea de acel adevăr pe care-l credeam atât de oribil era aşa de mare, încât am început să-mi doresc ca Vitalis să nu accepte propunerea doamnei Milligan.

Fără îndoială, va trebui să mă despart de Arthur şi de mama lui, să renunţ la a-i mai vedea probabil vreodată, dar cel puţin nu vor păstra o amintire urâtă despre mine.

La trei zile după ce-i scrisese stăpânului meu, doamna Milligan primi un răspuns. Vitalis îi spunea că este onorat să răspundă invitaţiei şi că va sosi la Cette sâmbăta următoare, cu trenul de ora două.

I-am cerut doamnei Milligan permisiunea să merg la gară şi, luând câinii şi pe Sufleţel cu mine, m-am dus să-mi

aştept stăpânul.

Câinii erau neliniştiţi, ca şi cum ar fi bănuit ceva. Sufleţel era indiferent, iar eu eram foarte emoţionat. Urma să mi se hotărască viaţa. Ah! Dacă aş fi îndrăznit, l-aş fi rugat pe Vitalis să nu spună că sunt un copil găsit!

Dar n-aş fi îndrăznit să vorbesc şi găseam că aceste două cuvinte – „copil găsit” – nu vor putea niciodată să-mi iasă pe gură.

Mă aşezasem pe peronul gării într-un colţ, ţinându-i pe cei trei câini în lesă şi pe Sufleţel sub haină, şi aşteptam fără să văd ce se petrecea în jurul meu.

Câinii au fost cei ce m-au avertizat de sosirea trenului şi care l-au recunoscut pe stăpânul lor. Deodată, m-am simţit tras în faţă şi, cum nu eram prea atent, câinii mi-au scăpat.

Fugeau lătrând veseli şi aproape imediat i-am văzut sărind în jurul lui Vitalis, care tocmai îşi făcuse apariţia în costumul lui obişnuit. Mai rapid, cu toate că era mai puţin suplu decât camarazii săi, Capi sărise în braţele stăpânului său, în timp ce Zerbino şi Dolce i se agăţaseră de picioare.

Am înaintat şi eu, iar Vitalis, punându-l pe Capi jos, m-a îmbrăţişat: pentru prima oară m-a îmbrăţişat, repetându-mi de mai multe ori:

— *Buon di, povero caro!* (Bună ziua, bietul meu drag!)

Stăpânul meu nu fusese niciodată dur cu mine, dar niciodată nu mă mângâiase şi nu eram obişnuit cu astfel de efuziuni. Am fost foarte mişcat şi mi-au dat lacrimile, căci eram într-o stare sufletească în care plângi cu uşurinţă.

Îl priveam şi mi se părea că îmbătrânise mult în închisoare: spatele i se încovoiase, era palid.

— Hei! Nu-i aşa că mă găseşti schimbat, băiete? mă întrebă el. Închisoarea este un loc neplăcut, iar plictiseala o boală grea; dar acum totul va fi bine!

Apoi, schimbând subiectul, mă întrebă:

— Unde ai cunoscut-o pe doamna care mi-a scris?

Atunci i-am povestit cum am întâlnit vasul Lebăda şi cum de atunci am trăit alături de doamna Milligan şi de

Arthur, fiul său, ce am văzut, ce am făcut.

Povestirea mea era cu atât mai lungă cu cât îmi era teamă să ajung la sfârşit şi să abordez un subiect care mă îngrozea, căci niciodată nu-i voi putea spune stăpânului meu că voiam să-l părăsesc şi să rămân cu doamna Milligan şi Arthur.

Dar n-a trebuit să-i mărturisesc acest lucru, căci am ajuns la hotelul unde stătea doamna Milligan înainte de a-mi termina povestirea.

De altfel, Vitalis nu-mi spuse nimic despre scrisoarea doamnei Milligan şi nu-mi vorbi despre propunerile pe care i le făcuse în această scrisoare…

— Şi această doamnă mă aşteaptă? întrebă când am intrat în hotel.

— Da, te voi conduce în apartamentul ei.

— Nu este nevoie, spune-mi numărul apartamentului ei şi rămâi aici să mă aştepţi cu câinii şi cu Sufleţel.

Când stăpânul meu vorbea, nu obişnuiam să-i răspund sau să discut: aş fi vrut, totuşi, să-l însoţesc până la doamna Milligan, ceea ce mi se părea firesc şi drept; dar, cu un gest, mi-a închis gura şi l-am ascultat, rămânând la uşa hotelului, pe o bancă, cu câinii lângă mine. Şi ei ar fi vrut să-l urmeze, dar şi ei se supuseră ordinului de a nu intra, ca şi mine: Vitalis ştia să comande.

M-am tot întrebat de ce nu voia să asist şi eu la întâlnirea cu doamna Milligan. Încă nu găsisem un răspuns, când l-am văzut revenind.

— Du-te şi ia-ţi rămas bun de la doamnă, îmi spuse el; te aştept aici; plecăm peste zece minute.

Am rămas cu gura căscată.

— Ei bine!, îmi spuse după câteva momente de aşteptare, n-ai înţeles ce ţi-am spus? Ce stai aşa ca prostul, trebuie să ne grăbim!

Nu eram obişnuit să-mi vorbească dur, mai ales că de când eram cu el nu-mi vorbise astfel niciodată.

M-am ridicat mecanic pentru a-i face pe plac, fără să

înţeleg nimic.

Dar după ce am făcut câţiva paşi spre apartamentul doamnei Milligan, l-am întrebat:

— I-ai spus că…

— I-am spus că am nevoie de tine şi că şi eu îţi sunt acum necesar, deci nu intenţionez să-i cedez drepturile pe care le am asupra ta; du-te şi întoarce-te în aşa fel încât să putem pleca la timp.

Aceste vorbe mi-au dat puţin curaj, căci eram cu totul sub influenţa ideii mele fixe că eram un copil găsit şi-mi imaginam că, dacă trebuia să plecăm peste zece minute, aceasta se datora faptului că stăpânul meu le povestise ce ştia despre naşterea mea.

Intrând în apartamentul doamnei Milligan l-am zărit pe Arthur plângând şi pe mama sa aplecată asupra lui, consolându-l.

— Nu-i aşa, Rémi, că n-ai să pleci?, strigă Arthur. Doamna Milligan fu cea care răspunse în locul meu, explicându-i că trebuie să-mi ascult stăpânul.

— I-am cerut stăpânului tău să te lase să rămâi cu noi, îmi spuse ea cu o voce care mă făcu să plâng, dar n-a acceptat acest lucru şi nimic n-a putut să-l facă să-şi schimbe hotărârea.

— Este un om rău!, strigă Arthur.

— Nu, nu este un om rău, continuă doamna Milligan. Îi eşti folositor şi, în plus, cred că te îndrăgeşte foarte mult. De altfel, cuvintele lui vădesc nu numai un om cinstit, ci şi un om cu adevărat superior. Iată ce mi-a spus, pentru a-mi explica de ce mă refuză: „Îl iubesc pe acest copil şi el mă iubeşte. Ucenicia dură despre viaţă pe care o face pe lângă mine va fi mai folositoare pentru el decât rolul de servitor deghizat în care ar trăi, fără să vreţi, la dumneavoastră. Îl veţi instrui, îl veţi educa, este adevărat: îi veţi forma spiritul, într-adevăr, dar nu şi caracterul. Nu poate fi fiul dumneavoastră; va fi al meu; este mai bine decât să fie jucăria fiului dumneavoastră bolnav, oricât de blând şi de

amabil pare acest copil. Şi eu îl pot instrui!”.

— Dar nu este tatăl lui Rémi!, strigă Arthur.

— Este adevărat că nu este tatăl lui, dar este stăpânul lui, şi Rémi îi aparţine pentru că părinţii lui i l-au închiriat. Trebuie ca, deocamdată, Rémi să-l asculte.

— Nu vreau ca Rémi să plece!

— Trebuie să-şi urmeze totuşi stăpânul, dar sper că nu pentru mult timp. Le vom scrie părinţilor lui şi mă voi înţelege cu ei!

— Oh! Nu!, am strigat eu.

— Cum nu?

— Oh! Nu, vă rog!

— Nu există decât acest mijloc, copilul meu.

— Vă rog să nu faceţi asta!

Dacă doamna Milligan n-ar fi pomenit de părinţii mei, mi-aş fi luat adio de la ei în mai mult timp decât în cele zece minute pe care mi le acordase stăpânul meu.

— Locuiesc la Chavanon, nu-i aşa?, mă întrebă doamna Milligan.

Fără a-i răspunde, m-am apropiat de Arthur şi, luându-l în braţe, l-am sărutat de mai multe ori, cu toată prietenia pe care o aveam pentru el, apoi, smulgându-mă din îmbrăţişarea lui, am revenit în faţa doamnei Milligan şi am îngenunchiat în faţa ei, sărutându-i mâna.

— Biet copil!, îmi spuse ea, aplecându-se asupra mea. Mă sărută pe frunte, iar eu m-am ridicat brusc şi am fugit spre uşă, spunând cu o voce întretăiată de hohote de plâns:

— Arthur, te voi iubi mereu! Şi pe dumneavoastră, doamnă, n-am să vă uit niciodată!

— Rémi! Rémi!, strigă Arthur.

Dar nu îl mai auzeam: ieşisem şi închisesem uşa. În scurt timp eram lângă stăpânul meu.

— La drum!, îmi spuse acesta.

Am ieşit din Cette pe drumul spre Frontignan.

Astfel mi-am părăsit primul prieten şi m-am lansat în nişte aventuri de care cred, acum, că aş fi putut fi scutit

dacă, din cauza unei stupide prejudecăţi, nu m-aş fi lăsat copleşit de-o teamă prostească.

14
Zăpadă şi lupi

A trebuit să-mi urmez din nou stăpânul şi, cu harpa sprijinită pe umărul care mă durea din pricina greutăţii ei, să merg de-a lungul drumurilor, pe ploaie şi pe soare, prin praf şi noroi. A trebuit să fac pe prostul în pieţele publice şi să râd sau să plâng pentru a amuza „onorabila societate”. Revenirea la vechea mea situaţie a fost dificilă, pentru că te obişnuieşti repede cu bunăstarea şi fericirea.

Am avut stări de dezgust, de plictiseală, de oboseală, pe care nu le cunoşteam înainte de-a duce două luni viaţa plăcută a fericiţilor acestei lumi.

De mai multe ori, în timpul lungilor noastre drumuri, am rămas în urmă pentru a-mi aminti în linişte de Arthur, de doamna Milligan, de Lebăda şi pentru a mă întoarce măcar în gând alături de ei şi a trăi în trecut.

Ah! Ce timpuri fericite! Când, în serile în care ne culcam într-un han murdar, mă gândeam la cabina mea de pe Lebăda, cearşafurile mi se păreau şi mai aspre!

Nu mă voi mai juca cu Arthur, îmi spuneam, nu voi mai auzi vocea blândă a doamnei Milligan!

Din fericire, pentru această durere care era foarte intensă şi persistentă aveam o consolare: stăpânul meu era mai blând, chiar mai tandru, dacă acest epitet poate fi aplicat lui Vitalis, decât fusese vreodată.

Caracterul i se schimbase mult, sau cel puţin felul în care se purta cu mine, şi acest lucru mă împiedica să plâng atunci când amintirea lui Arthur îmi strângea inima. Simţeam că nu eram singur pe lume şi că stăpânul meu era mai mult decât un stăpân.

Dacă aş fi îndrăznit, l-aş fi îmbrăţişat, atâta nevoie aveam să-mi exteriorizez sentimentele de afecţiune care

mă copleşeau, dar nu îndrăzneam, căci Vitalis nu era un om cu care să te porţi familiar.

La început, teama mă ţinuse la distanţă de el; acum era altceva, ceva vag, care semăna cu un sentiment de respect.

Plecând din satul meu, Vitalis nu era pentru mine decât un om ca toţi ceilalţi, căci pe atunci eram incapabil să fac deosebiri între oameni, dar timpul petrecut alături de doamna Milligan mi-a deschis ochii şi mintea; şi, lucru ciudat, mi se părea, dacă-l priveam pe stăpânul meu cu atenţie, că găseam în el, în ţinuta lui, în aerul lui, în manierele lui, asemănări cu ţinuta, aerul şi manierele doamnei Milligan.

Îmi spuneam că este imposibil, că stăpânul meu nu este decât un dresor, în timp ce doamna Milligan este o mare doamnă.

Dar ceea ce-mi spunea raţiunea nu mă putea împiedica să văd ceea ce era atât de evident uneori: când Vitalis voia, era un domn, aşa cum doamna Milligan era o mare doamnă; singura diferenţă între ei consta în faptul că în timp ce doamna Milligan era întotdeauna o mare doamnă, stăpânul meu nu era un domn decât în anumite ocazii; dar atunci era un domn desăvârşit, care impunea în faţa tuturor.

Dar, cum nu eram nici îndrăzneţ, nici obraznic, suportam această influenţă şi nu îndrăzneam să mă las pradă sentimentelor mele, nici măcar atunci când le provoca prin cuvinte calde.

După ce plecasem din Cette, câteva zile nu am vorbit despre doamna Milligan şi despre şederea mea pe Lebăda, dar, încetul cu încetul, stăpânul meu a fost primul care a abordat acest subiect şi de atunci aproape că nu trecea o zi în care numele doamnei Milligan să nu fie pronunţat.

— O iubeai pe doamna aceea?, mă întrebă la un moment dat Vitalis. Da, înţeleg, a fost bună, foarte bună cu tine, nu trebuie să te gândeşti la ea decât cu recunoştinţă.

Apoi adăuga:

— Nu se putea altfel!

La început nu am înţeles prea bine la ce se gândea; dar, încetul cu încetul, mi-am dat seama că ceea ce „nu se putea” era acceptarea propunerii doamnei Milligan de-a rămâne cu ea.

La aceasta, desigur, se gândea stăpânul meu când spunea „nu se putea altfel!” şi aveam impresia că în aceste cuvinte răzbate un fel de regret: ar fi vrut să mă lase lângă Arthur, dar acest lucru era imposibil.

Şi, în fundul sufletului meu, îi mulţumeam pentru acest regret, cu toate că nu înţelegeam de ce nu fusese de acord cu propunerea doamnei Milligan, căci explicaţiile pe care i le dăduse acesteia nu mi se păreau de înţeles!

— Poate că acum va accepta cererea ei, îmi spuneam în sinea mea.

Şi o rază de speranţă îmi lumina sufletul.

— Oare nu ne vom întâlni cu Lebăda?

Vasul trebuia să urce pe cursul Rhônului, iar noi mergeam de-a lungul ambelor maluri.

Când ajungeam într-un oraş, Arles, Tarascon, Avignon, Montélimart, Valence, Tournon, Vienne, mă duceam imediat pe chei şi pe poduri; căutam Lebăda şi, când zăream de departe vreun vas învăluit în ceaţă, aşteptam să se apropie pentru a vedea dacă nu este cel aşteptat.

Dar nu era el.

Câteodată îndrăzneam să-i întreb pe marinari şi le descriam vasul pe care-l căutam; nu-l văzuseră trecând.

Acum, că stăpânul meu era hotărât să mă cedeze doamnei Milligan, cel puţin aşa credeam eu, nu trebuia să mă mai tem că se va vorbi despre naşterea mea sau că i se va scrie tuşei Barberin; discuţiile vor avea loc între stăpânul meu şi doamna Milligan; în visul meu copilăresc gândeam aşa: doamna Milligan o să poată să mă ia cu ea, căci stăpânul meu va renunţa la drepturile lui. Asta era tot.

Am rămas mai multe săptămâni la Lyon şi tot timpul

meu liber îl petreceam pe cheiurile Rhônului şi Saônei. Cunosc podurile Ainay, Tilsitt, Guillotière, Hôtel-Dieu la fel de bine ca un lionez de baştină.

Dar căutam în zadar; nu zăream Lebăda.

A trebuit să părăsim Lyonul şi să ne îndreptăm spre Dijon. Atunci, speranţa de a-i mai regăsi pe doamna Milligan şi pe Arthur începu să mă părăsească; la Lyon, studiasem toate hărţile Franţei care se găseau pe mesele anticarilor şi ştiam că, la Chalon, Canalul din centru, pe care trebuia să treacă Lebăda pentru a intra pe Loara, se desparte de Saône.

Am ajuns la Chalon şi am plecat fără să vedem Lebăda; trebuia deci să renunţ la visul meu.

Parcă tocmai pentru a-mi mări disperarea, care şi aşa era destul de mare, timpul se înrăutăţi; se apropia iarna şi mersul prin ploaie şi noroaie devenea din ce în ce mai greu. Când ajungeam seara într-un han prost sau într-un hambar, zdrobiţi de oboseală, uzi până la piele, murdari de noroi până la creştetul capului, nu mă culcam cu gânduri frumoase.

Când, după ce părăsisem Dijonul, am traversat colinele de la Côte-d'Or, am dat peste un frig umed, care m-a pătruns până la oase, şi Sufleţel deveni mai trist şi mai ursuz decât mine.

Stăpânul meu voia să ajungem la Paris cât mai repede, căci numai acolo am fi avut şansa să mai dăm câteva reprezentaţii în timpul iernii; dar fie că punga nu i-a permis să luăm trenul, fie din alt motiv, trebuia să parcurgem pe jos drumul de la Dijon la Paris.

Când timpul ne permitea dădeam câte o reprezentaţie în. oraşele şi satele pe care le străbăteam; apoi, după ce strângeam ceva parale, o porneam din nou la drum.

Până la Châtillon, lucrurile merseră cum merseră, cu toate că am suferit tot timpul din cauza umezelii şi a frigului; dar, după ce am părăsit acest oraş, ploaia încetă şi vântul începu să bată dinspre nord.

La început nu ne-am plâns, cu toate că nu era plăcut să mergi cu vântul dinspre nord în faţă; oricum, tot mai bine era cu acest vânt decât cu umiditatea în care putrezeam de câteva săptămâni.

Vântul nu rămase uscat, cerul se umplu de nori groşi, negri, soarele dispăru şi totul anunţa venirea iminentă a zăpezii.

Am reuşit să ajungem într-un sat mare fără a fi prinşi din urmă de ea, dar intenţia stăpânului meu era să ajungem la Troyes cât mai repede, pentru că este un oraş mare, în care am fi putut da mai multe reprezentaţii, dacă timpul ne-ar fi ţinut acolo pe loc.

— Culcă-te repede, mi-a spus el, când ne-am instalat la han, vom pleca mâine devreme, îmi este teamă să nu înceapă să ningă.

El nu se culcă imediat, rămase în colţul vetrei pentru a-l încălzi pe Sufleţel, care suferise foarte mult de frig şi nu încetase să geamă, cu toate că-l învelisem în pături.

A doua zi ne-am sculat de dimineaţă cum îmi spusese, nu se luminase încă, cerul era înnourat, fără o stea; părea că un capac imens se lăsase spre pământ pentru a-l strivi.

Când am deschis uşa, un vânt aspru pătrunse în vatră şi învioră tăciunii care seara fuseseră acoperiţi de cenuşă.

— În locul dumitale, spuse hangiul, adresându-se stăpânului meu, eu n-aş pleca; va ninge.

— Sunt grăbit, spuse Vitalis, şi sper să ajung la Troyes înaintea zăpezii.

— Treizeci de kilometri nu se parcurg într-o oră pe o vreme ca asta.

Totuşi am plecat.

Vitalis îl ţinea pe Sufleţel sub vesta lui pentru a-i da puţin din propria căldură, în timp ce câinii, bucuroşi de această vreme, fugeau în faţa noastră; stăpânul îmi cumpărase la Dijon un cojocel pe care l-am strâns pe lângă mine şi pe care vântul aspru mi-l lipea de corp. Nu deschideam gura, mergeam în linişte şi unul şi celălalt,

grăbind pasul ca să ajungem cât mai repede şi ca să ne încălzim.

Cu toate că sosise vremea să se lumineze, cerul nu se însenina deloc.

— În sfârşit, spre răsărit, o bandă albicioasă rupse tenebrele, dar soarele nu se arătă; nu era noapte, dar ar fi fost o exagerare să spui că era ziuă.

Totuşi, pe câmp, obiectele începuseră să se distingă, lumina palidă care atingea pământul, izvorâtă dinspre răsărit, ca dintr-o imensă răsuflătoare, ne dezvăluia copacii desfrunziţi şi, ici şi colo, tufişuri de mărăcini ale căror frunze uscate încă nu căzuseră şi care, mişcate de vântul care le scutura şi le răsucea, făceau un zgomot sec.

Nu era nimeni pe drum, nimeni pe câmp, niciun zgomot de căruţe, de bici, singurele fiinţe vii erau păsările care se auzeau, dar nu se vedeau, căci stăteau pitite pe sub frunze: doar nişte coţofene săltau pe drum, cu coada ridicată, cu ciocul în sus, luându-şi zborul din apropierea noastră pentru a se aşeza în vârful unui copac, de unde ne puteau urmări cu flecăreala lor care semăna cu nişte înjurături sau cu nişte avertismente că avea să se întâmple ceva.

Deodată apăru un punct palid pe cer, înspre nord; crescu repede, îndreptându-se spre noi, şi am auzit un murmur ciudat de strigăte discordante: erau gâşte sau lebede sălbatice, care emigrau dinspre nord şi se îndreptau spre sud; trecură pe deasupra capetelor noastre şi erau deja departe când am văzut zburând prin aer câţiva fulgi de puf, a căror albeaţă se detaşa pe cerul negru.

Regiunea pe care o traversam era de-o tristeţe lugubră, sporită de liniştea din jur. Cât puteai vedea cu ochii în această zi întunecată, nu se zăreau decât câmpuri pustii, dealuri golaşe şi păduri ruginii.

Vântul sufla tot dinspre nord, cu o uşoară tendinţă de-a se întoarce spre vest; din acea parte a orizontului veneau nori arămii, grei şi joşi, care păreau că apasă peste vârfurile arborilor.

Imediat, câţiva fulgi de nea, mari ca nişte fluturi, ne trecură prin faţa ochilor: se ridicau, coborau şi se învârteau fără a atinge pământul.

Nu străbătusem o parte prea mare din drum şi mi se părea imposibil să ajungem la Troyes înainte de a se porni ninsoarea; în rest, nu-mi păsa, şi-mi spuneam chiar că, dacă va cădea zăpada, vântul dinspre nord va fi oprit şi frigul se va potoli.

Dar nu ştiam încă ce este aceea o furtună de zăpadă.

Nu am întârziat să aflu, de aşa manieră încât nu am uitat niciodată această lecţie.

Norii care veneau dinspre nord-vest se apropiaseră şi un fel de licărire lumina cerul în acea parte; pântecele lor se deschise: ningea. În faţa noastră nu mai erau fluturi care zburau, ci o ninsoare deasă, care ne învălui dintr-o dată.

— Era scris că nu vom ajunge la Troyes, spuse Vitalis; va trebui să ne adăpostim în prima casă pe care o vom întâlni.

Era o vorbă care-mi plăcea; dar unde vom găsi acea casă ospitalieră?

Înainte ca zăpada să ne învăluie în întunecimea ei albă, am examinat ţinutul cât am putut cu privirea şi nu am zărit nici casă, nici ceva ce-ar fi anunţat un sat. Din contră, eram pe cale să intrăm într-o pădure ale cărei profunzimi sumbre se confundau cu infinitul atât în faţa noastră, cât şi pe colinele ce ne înconjurau.

Nu prea trebuia să contăm pe acea casă dorită; dar poate că nu va continua să ningă la infinit. Dar continuă, ba se şi înteţi.

În câteva minute ninsoarea acoperi drumul şi ceea ce se afla pe marginea lui: grămezi de pietre, ierburi, mărăcinişuri, tufişurile de prin şanţuri, căci, împinsă de vântul care nu se domolise, troienea tot ce întâlnea în cale. Neplăcut pentru noi era faptul că făceam parte din acest „tot ce întâlnea în cale”. Când ne lovea, zăpada aluneca pe suprafeţele rotunde, dar acolo unde găsea vreo

deschizătură cât de mică, pătrundea precum praful şi imediat se topea.

Eu o simţeam cum îmi curge pe gât, iar stăpânul meu, al cărui cojoc era ridicat ca să-i permită lui Sufleţel să respire, nu era mai bine protejat.

Continuam, totuşi, să înaintăm împotriva vântului şi a zăpezii fără să vorbim; din când în când ne întorceam capul ca să respirăm mai uşor.

Câinii nu mai mergeau înaintea noastră, ci pe urmele noastre, cerându-ne parcă un adăpost pe care nu li-l puteam da.

Înaintam încet, cu greutate, orbiţi, uzi, îngheţaţi, şi cu toate că eram în pădure nu găseam niciun adăpost, drumul fiind expus din plin vântului.

Din fericire, vântul care sufla în rafale se domoli puţin câte puţin, dar zăpada se înteţi şi, în loc să cadă ca o pudră, fulgii deveniră mai mari şi mai denşi.

În câteva minute, drumul se acoperi cu un strat gros de zăpadă prin care înaintam fără zgomot.

Din când în când, stăpânul meu privea spre stânga, ca şi cum ar fi căutat ceva, dar nu se zărea nimic altceva decât un spaţiu ce părea imens, rămas liber după ce se tăiaseră copacii în primăvara trecută şi, din loc în loc, tinere vlăstare flexibile culcate la pământ de greutatea zăpezii.

Ce spera să găsească acolo?

Eu priveam în faţa mea pe drum, cât de departe puteam, încercând să-mi dau seama dacă această pădure nu se sfârşea şi dacă nu se zărea vreo casă.

Dar era aproape imposibil să pătrund cu privirea prin acea aversă albă: la câţiva metri obiectele erau înceţoşate şi nu se vedeau decât fulgii de nea, din ce în ce mai denşi, care ne învăluiau ca într-o plasă imensă.

Situaţia nu era deloc veselă, căci niciodată nu privisem cum cade zăpada, chiar când mă aflam într-o cameră bine încălzită, în spatele ferestrelor, fără a încerca un sentiment de tristeţe, iar acum camera încălzită era foarte departe.

Trebuia să înaintăm şi să nu ne descurajăm, chiar dacă picioarele se afundau în stratul de zăpadă din ce în ce mai mare, iar neaua ce se acumula pe pălăriile noastre era tot mai apăsătoare.

Deodată, Vitalis întinse mâna spre stânga, ca şi cum ar fi vrut să-mi atragă atenţia. Am privit şi mi s-a părut că zăresc, într-un luminiş, o colibă din ramuri.

Nu i-am cerut explicaţii, înţelegând că, dacă stăpânul îmi arătase această colibă, nu o făcuse pentru pitorescul peisajului: trebuia să găsim drumul spre această colibă.

Era greu, căci zăpada se aşternuse destul de înaltă şi acoperea orice urmă de potecă sau de drum; totuşi, la capătul luminişului, acolo unde reîncepea pădurea, mi s-a părut că şanţul drumului principal era întrerupt: fără îndoială că acolo începea poteca ce ducea la colibă.

Aveam dreptate, am trecut peste şanţ şi curând am ajuns la colibă.

Era construită din mănunchiuri de vreascuri şi nuiele, peste care fuseseră aşezate ramuri mai mari drept acoperiş. Acest acoperiş era destul de strâns făcut pentru a nu lăsa zăpada să pătrundă.

Adăpostul făcea cât o casă.

Mai grăbiţi, sau mai iuţi decât noi, câinii intraseră primii în colibă şi se tăvăleau pe pământul uscat, în praf, lătrând vesel.

Bucuria noastră nu era mai mică decât a lor, dar ne-am manifestat-o altfel decât tăvălindu-ne în praf, cu toate că, pentru a ne usca, n-ar fi fost rău să încercăm şi aşa ceva.

— Îmi închipuiam că trebuie să fie o colibă de tăietor de lemne pe undeva pe aici, spuse Vitalis. Acum poate cădea zăpada cât vrea.

— Da, poate să cadă, am răspuns eu cu un aer de sfidare.

Şi m-am îndreptat spre uşă, sau mai degrabă spre deschiderea colibei, căci aceasta nu avea nici uşă, nici fereastră, pentru a-mi scutura cojocelul şi pălăria în aşa fel

încât să nu ud interiorul „casei” noastre.

„Casa” era foarte rudimentară, atât în ce priveşte construcţia, cât şi mobilierul. Acesta consta dintr-un fel de bancă de pământ şi din câteva pietroaie ce serveau drept scaune. Dar ceea ce avea un preţ mai mare pentru noi în condiţiile în care ne găseam erau cinci sau şase cărămizi aşezate într-un colţ şi formând o vatră.

Foc! Puteam face focul!

Este adevărat că o vatră nu este suficientă pentru a face un foc bun, că era nevoie şi de lemne pentru a o alimenta.

Dar în „casa” noastră nu era greu să găsim lemne, le puteam lua din pereţi şi din acoperiş, trăgând din ele vreascuri şi nuiele, doar având grijă de unde le luăm ca să nu stricăm soliditatea colibei.

Zis şi făcut! O flacără veselă nu întârzie să strălucească în vatră.

Este adevărat că flacăra făcea fum, că acesta nu ieşea pe un horn, ci se împrăştia în colibă; dar nu ne păsa: era o flacără care ne dădea căldura pe care o doream.

În timp ce suflam în foc, câinii se aşezaseră în jurul vetrei, pe labele din spate, cu gâtul întins, cu pieptul şi burta ude şi îngheţate spre flăcări.

Sufleţel dădu la o parte cojocul stăpânului şi, scoţându-şi cu prudenţă nasul afară, privi în jurul lui încântat de ceea ce vedea, sări jos şi, ocupând cel mai bun loc în faţa focului, îşi întinse lăbuţele ce tremurau spre flacără.

Stăpânul nostru era un om cu multă experienţă şi foarte precaut. Dimineaţa, înainte ca eu să mă trezesc, făcuse proviziile de drum: o pâine şi o bucată de brânză; cum nu era momentul să facem nazuri, când am văzut apărând pâinea, toţi am fost foarte bucuroşi.

Din păcate, bucăţile nu fură prea mari, stăpânul nu ne dădu decât jumătate din pâine.

— Nu cunosc drumul, ne spuse el, răspunzând întrebării din privirea mea, nu ştiu dacă până la Troyes vom întâlni

vreun han unde să putem mânca ceva. În plus, nu cunosc nici această pădure. Ştiu doar că regiunea este foarte împădurită şi că păduri imense urmează una după alta. Chaource, Rumilly, Othe, Aumont. Poate ne aflăm la mai multe leghe de vreo locuinţă. Poate vom rămâne mai mult timp blocaţi în această colibă. Trebuie să mai păstrăm provizii şi pentru diseară.

Eu înţelegeam, dar câinii, care văzuseră restul pâinii pusă în raniţă, deşi ei mâncaseră doar o bucăţică, întinseră lăbuţele spre Vitalis, îl zgâriară pe genunchi şi făcură fel de fel de mutre pentru a-l convinge să deschidă raniţa spre care erau îndreptate privirile lor rugătoare.

Rugăminţile lor mute şi mângâierile fură inutile, căci rucsacul nu se deschise.

Totuşi, oricât de frugală fusese masa noastră, ea ne reconfortase într-o anumită măsură. Eram la adăpost, iar focul ne pătrundea cu căldura lui binefăcătoare; puteam aştepta acum ca zăpada să se oprească.

Eu nu eram speriat că suntem nevoiţi să rămânem în această colibă, cu atât mai mult cu cât nu credeam că vom rămâne mult timp blocaţi în ea, cum spusese Vitalis, pentru a ne explica economia proviziilor: zăpada nu va cădea la infinit. Este adevărat că nu exista niciun semn care să ne facă să credem că urma să se oprească în curând.

Prin deschizătura colibei vedeam fulgii căzând repede şi deşi; deoarece vântul se oprise, aceştia cădeau drept unii peste alţii, fără întrerupere.

Cerul nu se mai zărea şi lumina, în loc să cadă de sus, urca parcă de jos, din pătura strălucitoare care acoperea pământul.

Câinii se resemnaseră cu acest popas forţat şi se instalară toţi trei în faţa focului, unul făcut covrig, altul pe-o parte, iar Capi dormind cu botul în cenuşă.

Mi-a venit ideea să-l imit, căci mă sculasem devreme şi ar fi fost mai plăcut să călătoresc în ţara viselor, poate pe Lebăda, decât să privesc această zăpadă ce nu se mai

sfârşea.

Nu ştiu cât timp am dormit; când m-am trezit nu mai ningea. Am privit afară. Stratul din faţa colibei crescuse considerabil. Dacă ar trebui s-o pornim la drum, ne-ar ajunge mai sus de genunchi.

Cât să fi fost ceasul?

Nu puteam să-l întreb pe stăpânul meu pentru că, în ultimul timp, banii câştigaţi cu reprezentaţiile fuseseră foarte puţini şi nu reuşise să recupereze banii cheltuiţi în închisoare şi pe proces, încât la Dijon, pentru a-mi cumpăra cojocelul şi alte câteva obiecte ce ne erau strict necesare, a trebuit să-şi vândă ceasul, ceasul de argint pe care Capi arăta ora când Vitalis mă angajase în trupa lui.

Ziua trebuia să-mi arate ceea ce nu mai puteam cere bunului nostru ceas.

Dar afară nimic nu-mi putea răspunde: pe jos, pe pământ, o linie strălucitoare, sus, în aer, o ceaţă întunecoasă, pe cer o lumină palidă, cu pete galben murdar din loc în loc. Nimic din toate acestea nu-mi puteau indica ora zilei.

Nici urechile nu auzeau nimic, căci se lăsase o linişte mormântală, netulburată nici de strigătul vreunei păsări, nici de pocnetul unui bici, nici de zgomotul vreunei căruţe; niciodată nu fusese parcă mai multă liniştite decât acum.

În jurul nostru totul era nemişcat. Zăpada blocase orice mişcare, pietrificase parcă totul. Numai din când în când, după un zgomot înăbuşit, de-abia auzit, se vedea câte o creangă de brad mişcându-se uşor; sub greutatea zăpezii creanga se înclina spre pământ şi, încet, zăpada aluneca în jos. Atunci, creanga se ridica brusc, şi verdele ei întunecat contrasta cu linţoliul alb care învelea ceilalţi arbori de sus până jos, încât aveai impresia, când priveai de departe, că vezi nişte găuri întunecate deschizându-se ici şi colo în linţoliu.

Stăteam în deschiderea colibei, minunându-mă de acest spectacol, când m-am auzit chemat de stăpânul meu.

— Ai chef s-o pornim la drum?, mă întrebă acesta.

— Nu ştiu, nu am chef, dar voi face aşa cum vrei dumneata.

— Ei bine! Sfatul meu este să rămânem aici, unde avem cel puţin un adăpost şi foc.

Mă gândeam că nu mai aveam pâine, dar mi-am păstrat gândul pentru mine.

— Cred că va începe din nou să ningă, continuă Vitalis, şi nu trebuie s-o pornim la drum fără să ştim la ce distanţă ne aflăm de vreo casă: noaptea nu va fi blândă în mijlocul acestei zăpezi: mai bine am petrece-o aici, cel puţin nu ne vom uda la picioare.

Această hotărâre nu-mi displăcu, dacă lăsam la o parte problema mâncării; de altfel, pornind-o la drum imediat nu eram siguri că am fi găsit vreun han unde să putem mânca ceva, înainte de a se însera. Puteam fi însă siguri că vom găsi pe drum un strat gros de zăpadă; de străbătut.

Trebuia să ne strângem cureaua şi să rămânem în colibă; asta era…

De fapt, asta se şi întâmplă atunci când Vitalis împărţi în şase bucata de pâine rămasă.

Vai! Cât de puţină ne rămăsese şi acest puţin fu repede înghiţit, cu toate că îl împărţeam în bucăţele foarte, foarte mici, pentru a ne prelungi masa.

Când biata cină, oricât de sărăcăcioasă şi de scurtă fusese, luă sfârşit, am crezut că îi voi vedea pe câini reîncepându-şi figurile de la dejun, căci era evident că le era destul de foame. Dar nu făcură nimic din ce mă aşteptam să facă şi mi-am dat seama încă o dată cât de inteligenţi erau.

Când stăpânul îşi puse briceagul în buzunar, ceea ce însemna că ospăţul nostru luase sfârşit, Capi se ridică şi, după ce făcu un semn cu capul tovarăşilor săi, se duse să miroasă raniţa cu provizii. În acelaşi timp puse delicat laba pe ea şi o pipăi. Acest dublu examen îl convinse că nu mai era nimic de mâncare. Atunci, reveni la locul lui în faţa

vetrei şi, făcând un nou semn cu capul lui Dolce şi Zerbino, se întinse cât era de lung, scoţând un suspin de resemnare ce avea un sens cât se poate de clar:

— Nu mai este nimic, nu are rost să mai cerem.

Se exprimă astfel mai uşor decât ar fi făcut-o cu ajutorul cuvintelor.

Tovarăşii lui, înţelegând mai bine acest limbaj, se întoarseră şi ei în faţa focului, scoţând acelaşi suspin, dar cel al lui Zerbino nu era de resemnare, căci el era nu numai flămând, dar era şi tare lacom, şi acest sacrificiu era pentru el mai dureros decât pentru ceilalţi.

Începuse din nou să ningă, la fel de stăruitor. Încet, încet, stratul de zăpadă din jurul lăstarilor se mărise; se mai zăreau doar mlădiţele în acea maree albă, dar în curând urmau să fie şi ele înghiţite.

Când terminasem de mâncat, nu se mai zărea decât confuz ce se întâmplă în afara colibei, căci întunericul se lăsase aproape fără să ne dăm seama.

Noaptea nu opri căderea zăpezii, fulgi mari continuau să se cearnă din cerul negru pe pământul acoperit parcă de o lumină difuză.

Dacă tot trebuie să dormim aici, mai bine era să ne culcăm mai repede: m-am învelit în cojocel, care se uscase în timpul zilei, şi m-am întins lângă foc, cu capul pe o piatră plată, care-mi servea drept pernă.

Dormi, mi-a spus Vitalis, te voi trezi când mă voi culca şi eu, căci, chiar dacă nu avem de ce să ne temem de animale sau de oameni în această colibă, unul dintre noi trebuie să vegheze focul; trebuie să ne luăm precauţii împotriva frigului care poate deveni aprig, dacă se opreşte ninsoarea.

Când stăpânul mă trezi, era foarte târziu sau cel puţin aşa mi s-a părut: nu mai ningea şi focul ardea destul de puternic.

— Este rândul tău acum, îmi spuse Vitalis, nu trebuie decât să pui din când în când lemne pe foc; ţi-am făcut o

provizie acolo.

Într-adevăr, o grămadă de vreascuri se aflau la îndemână. Stăpânul meu, care avea un somn mai uşor decât al meu, nu voia să-l trezesc de fiecare dată când m-aş fi dus să iau câte o ramură din pereţii colibei şi-mi pregătise această grămadă din care puteam lua fără să fac zgomot.

Era, fără îndoială, o precauţie înţeleaptă; dar, din păcate, nu avu urmările pe care le aştepta Vitalis.

Văzându-mă treaz şi gata să-mi iau în primire postul, se întinse la rândul lui în faţa focului, cu Sufleţel lângă el, învelit într-o pătură, şi imediat respiraţia lui regulată mă înştiinţa că adormise.

Atunci m-am ridicat încet şi, în vârful picioarelor, m-am dus până la deschiderea colibei să văd ce se întâmplă afară.

Zăpada acoperise totul, ierburile, tufişurile, lăstarii, copacii. Cât puteai cuprinde cu privirea nu se zărea decât un covor inegal, dar uniform de alb; cerul era plin de stele strălucitoare, dar, oricât de puternică le-ar fi fost sclipirea, tot zăpada dădea lumina palidă ce scălda peisajul. Frigul se înteţise şi probabil că era ger, pentru că aerul care intra în colibă era îngheţat. În liniştea lugubră a nopţii se auzeau, din când în când, pârâituri uşoare, care mă făceau să cred că suprafaţa zăpezii se acoperă cu o pojghiţă de gheaţă.

Fusesem norocoşi că dădusem peste această colibă. Ce-am fi făcut în mijlocul pădurii, pe zăpadă şi în acest frig năprasnic?

Oricât de uşor am păşit, tot am trezit câinii, şi Zerbino se ridică şi veni cu mine la intrare. Cum nu privea cu aceiaşi ochi ca mine splendorile nopţii, se plictisi repede şi vru să iasă.

I-am făcut semn cu mâna să intre; ce idee pe el să iasă afară pe frigul ăsta? Nu era mai bine să stea lângă foc decât să vagabondeze? Mă ascultă, dar rămase cu nasul spre deschiderea colibei, ca un câine încăpăţânat care nu-şi

abandonează ideea.

Am mai rămas puţin ca să privesc nemărginirea zăpezii, căci, deşi acest spectacol îmi umplea sufletul de tristeţe, simţeam un fel de plăcere să-l contemplu; îmi venea să plâng şi, cu toate că mi-ar fi fost uşor să nu-l mai văd, închizând ochii şi revenind lângă foc, nu m-am mişcat o vreme din locul unde mă aflam. În sfârşit, m-am apropiat de foc şi, după ce am pus câteva bucăţi unele peste altele, m-am aşezat fără grijă pe piatra ce-mi servise drept pernă.

Stăpânul meu dormea liniştit, câinii şi Sufleţel la fel, în timp ce din vatră se ridicau flăcări ce se înălţau spre acoperiş, aruncând scântei sfârâitoare, care tulburau liniştea.

Mult timp m-am distrat privind scânteile, dar, încetul cu încetul, mă cuprinse toropeala fără să-mi dau seama.

Dacă ar fi trebuit să mă ocup de aprovizionarea cu lemne, m-aş fi ridicat şi, mergând în jurul cabanei în căutarea lor, aş fi rămas treaz; dar aşa, rămânând aşezat, neavând nicio mişcare de făcut, decât să întind mâna pentru a pune vreascuri pe foc, m-am lăsat copleşit de somnolenţa ce mă cuprinsese şi, fiind sigur că pot rămâne treaz, am adormit.

Deodată am fost trezit de un lătrat furios.

Era noapte, dormisem, fără îndoială, destul de mult, căci focul se stinsese sau, cel puţin, nu mai producea flăcările ce luminau mai înainte coliba.

Lătrăturile continuau. Era glasul lui Capi, dar, lucru curios, nici Zerbino, nici Dolce nu-i răspundeau.

— Ei, dar ce este?, strigă Vitalis, trezindu-se şi el, ce se întâmplă?

— Nu ştiu.

— Ai adormit şi focul aproape că s-a stins.

Capi fugise spre deschiderea colibei, dar nu ieşise, ci lătra acolo.

Întrebarea pe care mi-o pusese stăpânul mi-o puneam şi eu. Ce se întâmpla?

La lătrăturile lui Capi răspunseră câteva urlete tânguitoare în care recunoscui vocea lui Dolce. Aceste urlete veneau din spatele colibei şi de la mică distanţă.

Voiam să ies, dar stăpânul îmi puse mâna pe umăr, comandându-mi:

— Pune mai întâi lemne pe foc.

În timp ce făceam ce-mi spusese, Vitalis luă din foc un tăciune peste care suflă pentru a-l înviora. Apoi, în loc să-l pună la loc, îl ţinu în mână.

— Hai să vedem ce se întâmplă, dar să mergi în urma mea. Haide, Capi!

În momentul în care tocmai ieşeam, un urlet îngrozitor sfâşie tăcerea şi Capi se aruncă speriat în picioarele noastre.

— Lupii! Unde sunt Zerbino şi Dolce?

Nu puteam răspunde la această întrebare. Fără îndoială că cei doi câini ieşiseră în timp ce dormeam: Zerbino îşi realiza dorinţa pe care şi-o manifestase şi la care eu mă împotrivisem, iar Dolce îşi urmase cu siguranţă tovarăşul.

Îi prinseseră lupii? Mi s-a părut că vocea stăpânului, când mă întrebase unde sunt, trădase această teamă.

— Ia un tăciune, îmi spuse el, şi să le venim în ajutor. Auzisem în satul meu nişte poveşti îngrozitoare cu lupi;

totuşi, nu am ezitat, m-am înarmat cu un tăciune şi mi-am urmat stăpânul.

Dar când am ieşit, nu am zărit nici câinii, nici lupii.

Pe zăpadă se zăreau doar urmele celor doi câini.

Le-am urmat; se învârteau în jurul colibei, apoi, la o anumită distanţă, am dat de o zonă unde zăpada fusese răscolită, ca şi cum nişte animale se tăvăliseră prin ea.

— Caută, Capi, caută, spuse stăpânul meu.

Şi, în acelaşi timp, fluieră, chemându-i pe Zerbino şi Dolce.

Dar niciun lătrat nu îi răspunse, niciun zgomot nu tulbura liniştea lugubră a pădurii, iar Capi, în loc să caute, aşa cum i se spusese, rămase între picioarele noastre, dând

semne de nelinişte şi teamă, el care, de obicei, era foarte ascultător şi îndrăzneţ.

Strălucirea zăpezii nu ne oferea însă o lumină suficientă pentru a ne deplasa în întuneric şi a căuta urmele câinilor; la mică distanţă ochii se pierdeau în tenebre. Vitalis fluieră din nou şi cu o voce puternică îi strigă pe Zerbino şi Dolce.

Ascultam cu atenţie, dar liniştea rămânea aceeaşi; mi s-a strâns inima.

— Bietul Zerbino! Biata Dolce! Vitalis îmi confirmă temerile.

— I-au luat lupii, spuse el, de ce i-ai lăsat să iasă? Oh, da, de ce? Nu puteam să-i răspund.

— Trebuie să-i căutăm, am spus.

Am luat-o înainte, dar Vitalis m-a oprit.

— Şi unde vrei să-i cauţi?, m-a întrebat.

— Nu ştiu, peste tot.

— Cum să ne orientăm în acest întuneric şi pe această zăpadă?

Într-adevăr, zăpada era aproape până la genunchi, iar lumina celor doi cărbuni nu reuşea să străbată întunericul.

— Dacă nu au răspuns la chemarea mea, înseamnă că... sunt departe, mi-a spus el; şi, apoi, trebuie să avem grijă să nu ne atace lupii şi pe noi; nu avem nimic cu care să ne apărăm.

Era groaznic să-i abandonăm astfel pe cei doi bieţi câini, pe cei doi tovarăşi, adevăraţi prieteni în special pentru mine, care mă simţeam responsabil de greşeala lor; dacă n-aş fi adormit, nu i-aş fi lăsat să iasă afară.

Stăpânul meu se îndreptă spre colibă şi l-am urmat, privind în urma mea la fiecare pas şi oprindu-mă să ascult; dar nu vedeam altceva decât albul zăpezii şi nu auzeam decât pârâiturile zăpezii îngheţate.

În colibă ne aştepta o altă neplăcută surpriză. În absenţa noastră, ramurile pe care le pusesem pe foc se aprinseseră şi ardeau din plin, aruncându-şi lumina în cele mai întunecate colţuri. Dar nu l-am văzut nicăieri pe

Sufleţel.

Pătura îi rămăsese lângă foc, dar maimuţa nu era sub ea.

L-am strigat, Vitalis făcu la fel; nu apăru.

Vitalis îmi spuse că atunci când s-a trezit l-a simţit lângă el, deci dispăruse după ce plecasem.

Am luat nişte crengi aprinse şi am ieşit cu ele urmărind pe jos urmele lui Sufleţel.

Nu am găsit nimic. Este adevărat că mai vechile urme ale câinilor se amestecaseră cu cele ale paşilor noştri, dar nu într-atât încât să nu recunoaştem urmele unei maimuţe.

Ne-am întors în colibă să vedem dacă nu s-a ascuns cumva în vreascuri.

Căutarea noastră dură îndelung: de mai multe ori căutarăm în aceleaşi colţuri, în aceleaşi locuri; m-am suit chiar şi pe umerii lui Vitalis ca să cercetez acoperişul, dar toate căutările s-au dovedit zadarnice. Din când în când ne opream să-l strigăm. Vitalis era ca scos din minţi, iar eu adânc mâhnit.

Când l-am întrebat pe stăpânul meu dacă l-au luat lupii, acesta mi-a răspuns:

— Nu, lupii n-ar fi îndrăznit să intre în colibă; cred că au sărit asupra lui Zerbino şi a lui Dolce când au ieşit, dar nu au pătruns aici. Probabil că Sufleţel, înspăimântat, s-a ascuns undeva când noi eram afară şi asta mă nelinişteşte, căci pe acest timp îngrozitor mai mult ca sigur că va răci, iar răceala îi va fi fatală.

— Să-l mai căutăm.

Şi din nou ne-am continuat căutările, dar n-au dat rezultate nici de data asta.

— Trebuie să aşteptăm să se lumineze, spuse Vitalis.

— Şi când va fi asta?

— Cred că peste două-trei ore.

Se aşeză lângă foc cu capul în mâini.

Nu îndrăzneam să-l tulbur. Am rămas nemişcat lângă el, punând doar lemne pe foc; din când în când se scula şi se

ducea până la deschiderea colibei, privea cerul şi se apleca ascultând cu mare atenţie; apoi revenea şi-şi relua locul.

Cred c-aş fi preferat să mă certe decât să-l văd atât de trist şi de copleşit de necazuri.

Cele trei ore despre care vorbise trecură cu o încetineală exasperantă; îţi venea să crezi că această noapte nu se va mai sfârşi vreodată.

Stelele păliră în cele din urmă şi cerul se albi: era dimineaţă. Se va lumina în curând.

Dar, o dată cu ivirea zorilor, frigul se făcu şi mai pătrunzător; aerul care intra în colibă era îngheţat.

Dacă-l vom mai găsi pe Sufleţel, va mai fi în viaţă? Oare ce speranţă mai puteam avea?

Cine putea şti dacă ziua nu va aduce din nou zăpadă? Dar nu o aduse. Cerul, în loc să se acopere ca în ajun, se umplu de-o lumină trandafirie, care anunţa timp bun.

Când lumina rece a dimineţii dădu tufişurilor şi copacilor forma lor obişnuită, ieşirăm din nou din colibă.

Vitalis se înarma cu un ciomag serios şi eu am făcut la fel.

Capi nu mai părea că se află sub impresia groazei ce-l paralizase noaptea trecută şi, privindu-l pe stăpânul nostru în ochi, nu aştepta decât un semn pentru a o lua înainte.

În timp ce noi căutam pe zăpadă urmele lui Sufleţel, Capi îşi înălţă capul şi începu să latre bucuros; însemna că trebuia să căutăm pe sus, nu pe jos.

Şi, într-adevăr, am văzut că zăpada de pe acoperişul colibei fusese răscolită până la o creangă groasă ce stătea aplecată deasupra lui.

Am privit spre creanga de stejar şi, pornind de aici, nu a fost greu să vedem în vârful copacului, ghemuită între două crengi, o mogâldeaţă întunecată.

Era Sufleţel. Speriat de urletele lupilor şi ale câinilor, se suise pe acoperişul colibei, când noi ieşisem, şi, de acolo, se avântase pe stejar, unde, crezându-se în siguranţă, rămăsese ghemuit, fără să răspundă chemărilor noastre.

Bietul animal, atât de friguros, probabil că era îngheţat.

Stăpânul meu îl strigă încet, dar Sufleţel nu se mişcă, rămânând nemişcat, ca şi cum ar fi fost mort.

Vitalis continuă să-l strige, dar Sufleţel nu dădu niciun semn de viaţă.

Trebuia să-mi răscumpăr neglijenţa din noaptea trecută.

— Dacă vrei, mă duc să-l iau.

— Îţi vei frânge gâtul.

— Nu-i niciun pericol.

Nu prea era adevărat ce spusesem, din contră, era periculos, dar, mai ales, era greu: copacul era gros şi, în plus, era acoperit de zăpadă în partea expusă vântului.

Învăţasem de mic să mă caţăr în copaci şi căpătasem o oarecare îndemânare. Câteva crengi crescuseră de-a lungul copacului. Le-am folosit ca pe nişte trepte şi, cu toate că eram orbit de zăpada care îmi cădea în ochi de pe crengile pe care mâinile mele le atingeau, am ajuns repede la o cracă groasă. De acolo, urcarea devenea ceva mai uşoară; trebuia numai să fiu atent să nu alunec din cauza zăpezii.

Îi vorbeam încet lui Sufleţel, care nu se mişca, dar care mă privea cu ochişorii lui strălucitori.

Tocmai ajunsesem aproape de el şi întinsesem mâna să-l prind, când sări pe-o altă cracă.

L-am urmat pe această cracă, dar oamenii, din păcate, chiar şi copiii, sunt inferiori maimuţelor când e vorba să sară prin copaci.

Probabil că n-aş fi reuşit niciodată să-l ating pe Sufleţel, dacă ramurile n-ar fi fost acoperite cu zăpadă. Această zăpadă însă îi udase lăbuţele, obosindu-l repede. Coborî din cracă în cracă şi de-acolo pe umerii stăpânului său, ascunzându-se imediat sub cojoc.

Îl găsisem pe Sufleţel, dar asta nu era totul: trebuia să căutăm şi câinii.

După câţiva paşi, am ajuns din nou în locul unde fusesem noaptea trecută.

Acum, ziua, ne-a fost uşor să ghicim ce se petrecuse:

zăpada păstra urmele morţii câinilor.

Ieşind din cabană, unul după altul, au mers pe lângă pereţii colibei şi urmele lor se vedeau clar pe vreo douăzeci de metri; apoi, urmele dispărură. Se vedeau altele, unde săriseră lupii asupra câinilor, şi altele care spuneau pe unde îi târâseră, după ce-i doborâseră.

Nu mai erau deloc urme de câini, cu excepţia unei dâre roşii care însângera zăpada ici şi colo.

Nu aveam de ce să ne continuăm cercetările mai departe: cei doi câini fuseseră strangulaţi şi duşi mai departe pentru a fi devoraţi în vreun mărăciniş.

De altfel, era important să ne ocupăm imediat de Sufleţel, care trebuia să fie încălzit.

Am intrat în colibă şi, în timp ce Vitalis îi ţinea lăbuţele în faţa focului, aşa cum faci cu copiii, eu i-am încălzit bine pătura şi l-am învelit în ea.

Dar ar fi trebuit să-l aşezăm într-un pat bine încălzit şi, mai ales, să-i dăm o băutură caldă, pe care n-o aveam însă nici noi; eram mulţumiţi totuşi că aveam focul.

Stăpânul meu şi cu mine ne-am aşezat în preajma acestuia fără să mai spunem nimic şi am rămas aşa nemişcaţi, privind jocul flăcărilor.

— Bietul Zerbino, biata Dolce, bieţi prieteni!

Am murmurat fiecare aceste cuvinte pentru sine, sau cel puţin le gândeam în sufletele noastre.

Fuseseră camarazii noştri şi la bine, şi la rău, iar pentru mine, în zilele de disperare şi de singurătate, prietenii mei, aproape copiii mei.

Nu puteam să mi-o iert; dacă aş fi făcut cum trebuie de gardă, dacă n-aş fi adormit, n-ar fi ieşit din colibă, iar lupii n-ar fi îndrăznit să ne atace aici, ar fi fost ţinuţi la distanţă, speriaţi de foc.

Aş fi vrut ca Vitalis să mă certe, să mă bată.

Dar el nu spunea nimic, nici măcar nu mă privea; stătea cu capul aplecat deasupra vetrei: desigur, se gândea la ce vom face fără câini.

15
Domnul Sufleţel

Semnele prevestitoare ale zorilor se adeveriseră: soarele strălucea pe cerul fără nori şi razele lui palide erau reflectate de zăpada imaculată; pădurea, atât de tristă şi mohorâtă în ajun, era acum fermecătoare, iar lumina reflectată de zăpadă te orbea.

Din când în când, Vitalis pipăia capul lui Sufleţel sub pătură, dar acesta nu se încălzise încă şi, când ne-am aplecat asupra lui, l-am văzut tremurând. Era evident că nu puteam să-i încălzim aşa sângele aproape îngheţat în vene.

— Trebuie să ajungem într-un sat, îmi spuse Vitalis ridicându-se, sau bietul de el va muri aici. Să plecăm!

L-am învelit pe Sufleţel în pătura bine încălzită şi stăpânul meu îl puse sub cojoc, pe pieptul lui. Eram gata.

— Hanul ăsta, deşi ne-a salvat, ne-a făcut să plătim din plin ospitalitatea pe care ne-a oferit-o.

Spunând acestea, vocea îi tremura. Ieşi primul şi eu îl urmai.

A trebuit să-l strigăm pe Capi, care rămăsese nemişcat în faţa colibei, cu nasul în direcţia în care camarazii îi fuseseră surprinşi de lupi.

După zece minute am ajuns la drum şi am întâlnit o sanie cu cai, iar cel ce-i mâna ne-a spus că după vreo oră vom ajunge într-un sat.

Asta ne dădu aripi la picioare, cu toate că era greu să înaintăm prin zăpadă, în care te afundai aproape până la mijloc.

Din când în când îl întrebam pe Vitalis cum se simte Sufleţel, iar el îmi da acelaşi răspuns, că-l simţea cum tremură.

În sfârşit, la poalele unei coline zărirăm acoperişurile unui sat ce părea destul de întins; încă puţin şi ajungeam.

Nu aveam obiceiul să tragem la cele mai bune hanuri, cele care prin înfăţişarea lor atrăgătoare promiteau culcuş şi hrană bună; din contră, ne opream la intrările în sat sau prin mahalale, alegând vreo casă ceva mai sărăcăcioasă, de la poarta căreia nu eram izgoniţi şi unde nu ni se golea punga.

Dar de data aceasta nu fu la fel; în loc să ne oprim la intrarea în sat, Vitalis îşi continuă drumul până la han, unde în faţa uşii se legăna o frumoasă firmă aurită; prin uşa care era larg deschisă se vedea masa încărcată cu tot felul de cărnuri şi pe o sobă mare mai multe oale de aramă ce cântau vesel, aruncând spre tavan mici nori de aburi; din stradă se simţea mirosul îmbietor al supei grase, care ne gâdila plăcut stomacurile înfometate.

Stăpânul meu, luându-şi un aer de domn, intră şi, cu pălăria pe cap, ţanţoş, îi ceru hangiului o cameră bună, bine încălzită.

La început, hangiul, care era un bărbat cu multă prestanţă, nici nu binevoi să se uite la noi, dar aerele mândre ale stăpânului meu îl impresionară, aşa că îi porunci unei servitoare să ne conducă în cameră.

— Repede, culcă-te, îmi spuse Vitalis, în timp ce servitoarea aprindea focul.

Am rămas o clipă nedumerit; de ce să mă culc? Aş fi preferat să mă aşez la masă, nu în pat.

— Hai, repede, îmi repetă Vitalis. M-am supus.

Vitalis mă acoperi cu plapuma până la gât.

— Încearcă să te încălzeşti, îmi spuse el, cu cât îţi va fi mai cald, cu atât va fi mai bine.

Mi se părea că Sufleţel era cel ce avea mai multă nevoie de căldură decât mine, căci mie nu mi-era frig.

În timp ce stăteam nemişcat sub plapumă pentru a mă încălzi, Vitalis, spre marea mirare a servitoarei, îl răsucea pe Sufleţel ca şi cum ar fi vrut să-l pună la frigare.

— Îţi este cald?, mă întrebă Vitalis după câteva minute.

— Mă sufoc.

— Exact ce trebuie.

Îl puse apoi pe Sufleţel în pat lângă mine, recomandându-mi să-l ţin strâns la piept.

Bietul animal, care era foarte încăpăţânat când i se impunea ceva ce nu-i plăcea, părea resemnat cu totul.

Stătea lipit de mine, fără să se mişte; nu-i mai era frig, corpul îi ardea.

Stăpânul meu se duse la bucătărie; peste puţin reveni cu un bol cu vin fiert îndulcit.

Vru să-l facă să bea câteva înghiţituri din pahar, dar acesta nu-şi putea descleşta dinţii.

Cu ochii lui strălucitori ne privea trist, ca şi cum ne-ar fi rugat să nu-l mai chinuim.

În acelaşi timp îşi scoase o lăbuţă de sub plapumă şi ne-o întinse.

Mă întrebam ce însemna acest gest pe care-l repeta tot timpul.

Vitalis îmi povesti că, mai înainte de a face eu parte din trupă, Sufleţel făcuse o aprindere la plămâni şi i se luase sânge din braţ; acum, simţindu-se din nou bolnav, ne întindea braţul pentru a i se lua sânge şi pentru a se face astfel bine ca şi prima oară.

Era ceva emoţionant!

Nu numai că Vitalis era tulburat, dar deveni neliniştit. Era evident că bietul Sufleţel era bolnav, şi chiar foarte bolnav dacă refuzase vinul care-i plăcea atât de mult.

— Bea tu vinul, îmi spuse Vitalis, şi stai în pat, mă duc după un doctor.

Trebuie să mărturisesc că îmi plăcea vinul îndulcit şi că, în plus, îmi era şi foarte foame; nu aşteptai deci să mi se spună de două ori şi, după ce am golit bolul, m-am aşezat din nou sub plapumă, unde, probabil şi din cauza vinului cald, aveam senzaţia că mă sufoc.

Stăpânul meu nu lipsi mult, revenind curând cu un domn cu ochelari cu ramă de aur: medicul.

Fiindu-i teamă că acest important personaj nu se va

deplasa pentru o maimuţă, Vitalis nu-i spusese despre ce pacient era vorba.

Văzându-mă în pat, roşu ca un mac, medicul se îndreptă spre mine şi, punându-mi mâna pe frunte, spuse:

— Congestie.

Dădu din cap cu un aer care nu anunţa nimic bun. Era timpul să-i spunem că se înşela sau, dacă nu, riscam să-mi ia sânge.

— Nu eu sunt bolnav, am spus.

— Cum nu eşti bolnav? Acest copil delirează.

Fără să-i răspund, am ridicat puţin plapuma şi, arătându-i-l pe Sufleţel care-şi pusese braţul în jurul gâtului meu, am spus:

— El este bolnavul!

Medicul se dădu înapoi doi paşi şi, întorcându-se spre Vitalis, strigă:

— O maimuţă! Cum, m-aţi deranjat pe un astfel de timp pentru o maimuţă?

Stăpânul meu era un om amabil şi care nu-şi pierdea uşor capul. Politicos, şi impunând respect prin aerul lui de „domn” îl opri pe medic. Apoi îi explică situaţia: cum am fost surprinşi de ninsoare şi cum, din cauza lupilor, Sufleţel se refugiase într-un stejar, unde răcise.

— Fără îndoială, pacientul nu este decât o maimuţă, dar ce maimuţă de geniu! În plus, este un camarad şi un prieten al nostru! Cum să dăm pe mâna unui simplu veterinar un comediant atât de remarcabil! Toată lumea ştie că veterinarii nu sunt decât nişte prostănaci. În timp ce medicii sunt toţi, la diferite nivele, oameni de ştiinţă. Până şi în cel mai mic sat, ştii sigur că vei găsi un bun profesionist, de o mare generozitate, dacă vei bate la uşa unui medic. Chiar dacă maimuţa nu este decât un animal, conform spuselor naturaliştilor, ea se apropie atât de mult de om, încât bolile ei sunt aceleaşi ca ale lui. Nu este oare interesant, din punct de vedere al ştiinţei, să studiezi asemănarea şi deosebirea între bolile lor?

Italienii sunt nişte măgulitori abili, Vitalis reuşind astfel să-l facă pe medic să revină spre pat.

În timp ce stăpânul nostru vorbea, Sufleţel, care ghicise probabil că acel personaj era un medic, îşi scosese de mai multe ori braţul pentru a i se lua sânge.

— Uitaţi-vă cât de inteligentă este această maimuţă, ştie că sunteţi medic şi vă întinde braţul să-i luaţi pulsul.

Acest gest îl înduplecă pe medic.

— Adevărat, spuse el, cazul este ciudat.

Era, din păcate, foarte trist şi îngrijorător pentru noi. Sărmanul Sufleţel era ameninţat de-o pneumonie.

Acest braţ mic pe care-l întindea atât de des fu imediat avut în vedere de doctor, şi acul unei seringi se înfipse în venă fără ca el să scoată nici cel mai mic geamăt. Ştia că asta trebuia să-l vindece.

Apoi urmară cataplasmele cu muştar, siropurile şi ceaiurile medicale.

Bineînţeles că eu n-am rămas în pat, devenind infirmierul lui Sufleţel sub îndrumarea lui Vitalis. Bietului Sufleţel îi plăceau îngrijirile mele şi-mi mulţumea cu un surâs blând: privirea îi devenise cu adevărat umană.

El, care altădată era atât de vioi şi de zvăpăiat, atât de încăpăţânat, gata tot timpul să ne joace vreo festă, era acum atât de liniştit şi docil.

Simţea nevoia de prietenie, cerând-o chiar şi pe a lui Capi, care fusese victima sa de atâtea ori.

Ca un copil răsfăţat, voia să ne aibă pe toţi pe lângă el şi, când unul dintre noi ieşea, se supăra.

Boala urma toate stadiile obişnuite ale unei pneumonii, curând începu să şi tuşească, obosind mult din cauza spasmelor care-i scuturau bietul trup.

Aveam doar cinci centime, toată averea mea, şi i-am cumpărat acadele lui Sufleţel; dar îi agravam fără să vreau răul în loc să i-l uşurez.

Îşi dădu seama în scurt timp că nu-i dădeam acadea decât atunci când tuşea. Isteţul de el se grăbi să profite de

acest lucru, şi începu să tuşească tot timpul, pentru a i se da acadeaua care îi plăcea foarte mult, cu toate că acest remediu, în loc să-l însănătoşească, îi făcea mai mult rău.

Când mi-am dat seama de şmecheria lui, nu i-am mai dat, bineînţeles, acadele, ceea ce însă nu-l descurajă: începu să mă implore cu ochi rugători, apoi, când văzu că astfel de rugăminţi erau inutile, se aşeză pe labele din spate şi, încovoiat, cu o mână pe burtică, tuşea din toate puterile, faţa i se învineţea de efort, venele de pe frunte i se umflau, lacrimile i se prelingeau pe faţă şi începea să se sufoce de-a binelea.

Stăpânul meu nu-mi vorbise niciodată despre afacerile lui şi aflasem, cu totul întâmplător, că-şi vânduse ceasul pentru a-mi cumpăra cojocul, dar, în condiţiile grele pe care le traversam acum, crezu de cuviinţă să încalce această regulă.

Într-o dimineaţă, după ce mâncasem, în timp ce stăteam lângă Sufleţel pe care nu-l lăsam singur niciodată, mi-a spus că hangiul i-a cerut să-i plătească tot ce-i datoram, şi că nu mai rămăsese decât cu cincizeci de centime.

Nu vedea decât o singură soluţie pentru a ieşi din acest impas: să dăm o reprezentaţie chiar în acea seară.

O reprezentaţie fără Zerbino, fără Dolce, fără Sufleţel mi se părea imposibilă.

Nu puteam să ne lăsăm descurajaţi în faţa acestei imposibilităţi; trebuia cu orice preţ să-l îngrijim pe Sufleţel şi să-l salvăm; medicul, remediile, focul, camera, toate acestea ne obligau să strângem cel puţin patruzeci de franci pentru a plăti hangiul care ne deschisese un nou credit.

Patruzeci de franci în acest sat, pe acest ger şi doar cu mijloacele noastre mult diminuate, ce tur de forţă!

În timp ce-l păzeam pe bolnavul nostru, Vitalis găsi o sală destul de bună pentru spectacol, gândindu-se să folosim în acest scop şura unei gospodării din centrul

satului, căci o reprezentaţie în aer liber, pe frigul acela, era imposibilă; făcu afişe şi le lipi; aranja o scenă din câteva scânduri şi cheltui cele cincizeci de centime cumpărând lumânări, pe care le tăie în două pentru a dubla iluminarea scenei. Pe fereastra camerei îl vedeam mergând încoace şi încolo prin zăpadă, prin faţa hanului, şi mă întrebam, cu nelinişte, care va fi programul spectacolului nostru.

M-am lămurit repede, căci toboşarul satului, cu un chipiu roşu, se opri în faţa hanului şi, după ce bătu în tobă, anunţă acest program.

Vă puteţi imagina destul de uşor cum arăta, căci Vitalis promisese lucruri care mi se păreau extravagante: era vorba despre „un artist celebru în lumea întreagă”- Capi era acela. Şi despre „un tânăr cântăreţ, copil minune”- copilul minune eram eu.

Dar partea cea mai interesantă a acestui anunţ era aceea în care se spunea că preţurile locurilor nu erau fixate şi că era lăsat la bunăvoinţa spectatorilor, care nu plăteau decât după ce au văzut, auzit şi aplaudat.

Mi s-a părut o idee îndrăzneaţă, căci vom fi oare aplaudaţi? Capi merita într-adevăr să fie celebru. Dar eu? Nu eram deloc convins că eram un copil minune.

Auzind toba, Capi lătrase vesel, iar Sufleţel se ridicase pe jumătate din pat, cu toate că se simţea foarte rău: amândoi bănuiau desigur că era vorba de reluarea spectacolelor noastre.

Această bănuială îmi fu confirmată de pantomima lui Sufleţel: vru să se ridice şi a trebuit să-l reţin cu forţa; atunci m-a făcut să înţeleg că vrea să-l îmbrac cu costumul de general englez, tunica şi pantalonii roşii cu vipuşcă aurie, jobenul cu pană.

Îşi împreuna lăbuţele şi îngenunche parcă pentru a mă implora.

Când văzu că nu obţine astfel nimic de la mine, încercă să se înfurie, apoi izbucni în lacrimi.

Eram sigur că vom reuşi greu să-l facem să renunţe la

ideea lui de a juca în seara aceea şi m-am gândit că cel mai bine era să nu ştie când vom pleca.

Când Vitalis, care nu ştia ce se întâmplase în lipsa lui, se întoarse, primul lucru ce-mi spuse fu să-mi pregătesc harpa şi toate accesoriile necesare pentru spectacol.

La toate cuvintele cunoscute de el, Sufleţel începu din nou cu rugăminţile, adresându-le de data aceasta stăpânului meu. Nici dacă ar fi putut vorbi n-ar fi putut exprima mai bine dorinţa sa decât o făcea prin sunetele pe care le scotea, prin grimasele şi mimica întregului corp. Lacrimi adevărate îi brăzdau faţa în timp ce îi acoperea mâinile lui Vitalis cu sărutări.

— Vrei să joci?, îl întrebă acesta.

— Da, da, strigă parcă tot trupul lui Sufleţel.

— Dar eşti bolnav, bietul meu Sufleţel!

— Nu mai sunt bolnav, strigă el, nu mai puţin expresiv. Era un lucru emoţionant să vezi pasiunea pe care bietul bolnav, deşi respirând din ce în ce mai greu, o punea în rugăminţi, grimasele pe care le făcea şi pozele pe care le lua pentru a ne îndupleca, dar ar fi însemnat să-l condamnăm la o moarte sigură, dacă am fi acceptat cererea.

Sosise ora să ne ducem la spectacol; făcusem un foc bun, cu buşteni mari, care să dureze, aşa că l-am învelit bine în pătură pe Sufleţel, care plângea de ţi se rupea inima şi care mă săruta întruna, apoi am plecat.

Mergând prin zăpadă, stăpânul meu mi-a explicat ce aştepta de la noi.

Nu puteam juca piesele noastre obişnuite, deoarece principalii comedianţi nu mai erau cu noi; Capi şi cu mine trebuia să facem dovada talentului şi zelului nostru.

Trebuia să strângem patruzeci de franci, ceea ce mi se părea un lucru aproape imposibil.

Totul fusese deja pregătit de Vitalis, nu trebuia decât să aprindem lumânările. Dar era un lux pe care nu ni-l puteam permite decât atunci când sala improvizată ar fi fost

aproape plină, căci trebuia ca iluminarea ei să nu ia sfârşit înainte de terminarea spectacolului.

În timp ce noi eram deja pe scenă, toboşarul mai parcurgea încă o dată tot satul şi auzeam bătăile tobei care se apropia sau se depărta după cum erau orientate ulicioarele.

Am terminat toaleta lui Capi şi a mea şi m-am aşezat în spatele unui stâlp de unde puteam privi lumea care urma să sosească.

Se auziră bubuiturile tobei apropiindu-se şi o zarvă vagă pe stradă. Era produsă de vreo douăzeci de copii care veneau după toboşar ca la paradă.

Fără a înceta cu bătăile, toboşarul luă loc între două lampioane aprinse la intrare, iar publicul nu trebuia decât să-şi ocupe locurile pentru ca spectacolul să poată începe.

Din păcate, publicul sosea încet şi, cu toate acestea, toboşarul îşi continua ra-ta-ta-urile cu o energie sporită. Cred că toţi puştanii satului luaseră loc în sală, dar nu de la copii aveam noi să adunăm cei patruzeci de franci. Aveam nevoie de oameni de vază, cu pungi pline şi darnici. În sfârşit, stăpânul meu se decise să începem, cu toate că sala nu era plină nici pe departe. Dar nu puteam aştepta mai mult din cauza lumânărilor.

Eu am apărut primul pe scenă şi, acompaniindu-mă de harpă, am cântat două cântecele. Ca să fiu sincer, trebuie să mărturisesc că aplauzele pe care le-am primit au fost rare.

Nu am avut niciodată amorul propriu al unui artist, dar în aceste circumstanţe răceala publicului m-a întristat.

Desigur, dacă nu le-am plăcut, nu-şi vor deschide pungile. Nu cântam pentru glorie, ci pentru Sufleţel. Ah! Cât aş fi vrut să impresionez acest public, să-l entuziasmez, să-l fac să-şi piardă capul; dar, atât cât puteam vedea în această seară plină cu umbre bizare, mi-am dat seama că nu-l interesam şi că nu mă acceptau ca pe un copil minune.

Capi avu mai mult noroc, fu aplaudat de mai multe ori şi

cu toată forţa de spectatori.

Continuând astfel, datorită lui Capi, reprezentaţia luă sfârşit în urale. Publicul nu bătea numai din palme, ci şi din picioare. Momentul hotărâtor sosise. În timp ce pe scenă, acompaniat de Vitalis, interpretam un dans spaniol, Capi, cu tăviţa în bot, parcurgea rândurile spectatorilor.

Va aduna oare cei patruzeci de franci? Aceasta era întrebarea care nu-mi dădea pace, în timp ce surâdeam publicului cât puteam mai amabil.

Eram la capătul puterilor şi dansam în continuare, căci nu trebuia să mă opresc decât în momentul în care Capi revenea: nu se grăbea şi, când nu i se dădea nimic, lovea cu lăbuţa buzunarul ce nu voia să se deschidă.

În sfârşit, l-am văzut apărând şi vroiam să mă opresc, dar Vitalis mi-a făcut semn să continui. Am continuat şi m-am apropiat de Capi. Am văzut că tăviţa nu era nici pe departe plină.

În acel moment, Vitalis, care şi el văzuse încasările, se ridică.

— Pot să spun, fără să mă laud, că am interpretat tot programul pe care îl aveam pregătit; totuşi, deoarece lumânările încă mai ard, voi cânta şi eu, dacă asistenţa doreşte, câteva arii; Capi va face din nou turul şi persoanele care n-au putut să-şi găsească buzunarele prima oară vor fi poate mai îndemânatice de data aceasta: le atrag atenţia să se pregătească.

Cu toate că Vitalis era profesorul meu, nu-l auzisem niciodată cântând de-adevăratelea, sau nu aşa cum cântă în seara aceea.

Alese două arii pe care toată lumea le cunoştea pe atunci: romanţa lui Joseph – „De-abia m-am văzut şi eu tânăr” – şi cea a lui Richard Inimă de Leu – „O, Richard, o regele meu!”

Pe atunci nu puteam aprecia dacă cineva cânta bine sau prost, cu artă sau nu, dar ceea ce pot mărturisi este sentimentul pe care felul de-a cânta al lui Vitalis îl trezi în

mine. În colţul scenei în care mă retrăsesem, am izbucnit în plâns.

Printre lacrimi, am văzut totuşi o doamnă, care se aşezase în primul rând, aplaudând din tot sufletul. O remarcasem deja pentru că nu era o ţărancă aşa cum erau celelalte spectatoare. Era o adevărată doamnă, tânără, frumoasă şi, după haina de blană, am bănuit că este cea mai bogată din sat. Lângă ea stătea un copil care îl aplaudase şi el mult pe Capi; era fără îndoială, fiul ei, căci semăna tare mult cu ea.

După romanţă, Capi începu din nou cheta, şi am văzut cu surprindere că frumoasa doamnă nu a pus nimic pe tăviţă.

Când stăpânul meu termină şi aria lui Richard, doamna îmi făcu semn cu mâna, iar eu m-am apropiat încetişor de ea.

— Aş vrea să vorbesc cu stăpânul tău, îmi spuse ea. Acest lucru mă miră puţin. Cred că ar fi făcut mai bine să-şi pună obolul pe tăviţă; totuşi, i-am transmis stăpânului meu această dorinţă. Între timp, Capi revenise lângă noi.

Cea de-a doua chetă fusese şi mai puţin productivă decât prima.

— Ce vrea doamna?, mă întrebă Vitalis.

— Să-ţi vorbească.

— N-am nimic să-i spun.

— Nu i-a dat nimic lui Capi; poate vrea să-i dea acum.

— Atunci Capi trebuie să se ducă la ea şi nu eu. Totuşi se hotărî să se ducă, luându-l şi pe Capi cu el. I-am urmat.

În acest timp, un servitor ce purta o lanternă şi o pătură veni să se aşeze lângă doamnă şi copil.

Vitalis se apropiase şi salutase cu răceală.

— Scuzaţi-mă că v-am deranjat, dar am vrut să vă felicit.

Vitalis se înclină fără să spună nimic.

— Sunt şi eu muziciană, spuse doamna, deci apreciez foarte mult talentul dumitale.

Un mare talent la stăpânul meu, la Vitalis, cântăreţul de stradă, dresorul de animale! Am rămas uimit.

— Nu există talent la un bătrân ca mine, spuse Vitalis.

— Să nu credeţi că vă vorbesc dintr-o curiozitate indiscretă, spuse doamna.

— Dar sunt gata să vă satisfac această curiozitate. Aţi fost surprinsă să auziţi cântând astfel un dresor de câini?

— Am fost încântată.

— Este totuşi simplu. Nu am fost întotdeauna ce sunt acum; altădată, în tinereţea mea, este mult de atunci, am fost... da, am fost servitorul unui mare cântăreţ şi, prin imitaţie, ca un papagal, am început să repet câteva arii pe care stăpânul le studia în prezenţa mea, asta-i tot.

Doamna nu răspunse, ci îl privi îndelung pe Vitalis cum stătea în faţa ei, într-o atitudine încurcată.

— La revedere, domnule, spuse ea, apăsând pe cuvântul domnule, pe care-l pronunţă cu un accent ciudat; la revedere şi, încă o dată, lăsaţi-mă să vă mulţumesc pentru emoţia pe care am resimţit-o.

Apoi, aplecându-se spre Capi, puse pe tăviţă o monedă de aur. Am crezut că Vitalis o va conduce pe această doamnă, dar nu făcu nimic şi, când ea se îndepărtă câţiva paşi, spuse câteva înjurături în italiană.

— I-a dat un napoleon lui Capi, i-am spus.

Am crezut că îmi va da o palmă; totuşi îşi opri mâna în zbor.

— Un napoleon, spuse el ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un vis. Ah! Da!, este adevărat, bietul de Sufleţel, aproape că l-am uitat; haideţi să vedem ce face.

Am strâns repede tot ce adusesem cu noi şi ne-am întors la han. Am urcat primul scările şi am intrat fuga în cameră; focul nu se stinsese, dar nu mai avea flacără.

Am aprins repede o lumânare şi l-am căutat pe Sufleţel, surprins că nu-l aud.

Culcat peste pătură, reuşise să se acopere cu uniforma de general şi părea că doarme.

M-am aplecat asupra lui pentru a-i lua lăbuţa, fără să-l trezesc.

Lăbuţa era rece.

În acel moment intră în cameră şi Vitalis.

M-am întors spre el.

— Sufleţel este rece! Vitalis se apleacă spre el.

— Din păcate, spuse el, este mort. Trebuia să se întâmple aşa. Vezi tu, Rémi, sunt vinovat că te-am luat de la doamna Milligan. Sunt pedepsit pentru asta. Zerbino, Dolce şi acum Sufleţel. Şi încă nu s-a sfârşit.

16
Sosirea la Paris

Eram încă departe de Paris.

Trebuia s-o pornim din nou pe drumurile înzăpezite şi să mergem de dimineaţă până seară, împotriva vântului de nord care ne sufla în faţă.

Ce triste au fost acele lungi etape! Vitalis mergea în frunte, eu îl urmam, iar Capi venea în urma mea.

Avansam aşa, în şir indian, fără să schimbăm măcar o vorbă ore întregi, cu faţa vânătă de frig, cu picioarele ude, cu stomacul gol, oferindu-le o imagine sumbră oamenilor pe care îi întâlneam şi care se opreau să ne privească defilând.

Desigur, idei bizare le treceau prin cap: unde se duceau oare bătrânul, copilul şi câinele?

Liniştea mi se părea dureroasă: aş fi avut nevoie să vorbesc, să conversez cu cineva, dar Vitalis îmi răspundea cu greu, monosilabic când îi adresam un cuvânt, şi chiar fără să se întoarcă spre mine.

Din fericire, Capi era mai vesel şi adesea, în timp ce mergeam, simţeam o limbă umedă şi caldă pe mână; era Capi, care parcă voia să-mi spună:

— Hei! Eu, Capi, prietenul tău, sunt aici!

Atunci îl mângâiam uşor, fără să mă opresc.

Era la fel de bucuros de această dovadă de afecţiune pe cât eram eu de-a lui. Ne înţelegeam, ne iubeam.

Pentru mine era un sprijin şi sunt sigur că şi eu, pentru el, eram la fel: inima unui câine nu este mai puţin sensibila decât cea a unui copil.

Aceste mângâieri îl consolau pe Capi, încât reuşea să uite câteodată absenţa camarazilor săi. Obişnuinţa îşi spunea însă cuvântul şi, din când în când, se oprea pe drum pentru a aştepta restul trupei, ca în vremurile când el era caporal şi trebuia să-i treacă adesea în revistă. Dar nu treceau decât câteva secunde, până ce-şi aducea aminte de ce camarazii lui nu mai veneau, ne depăşea repede şi-l privea insistent pe Vitalis, ca şi cum ar fi vrut să-l ia drept martor că nu el era vinovatul. Dacă Zerbino şi Dolce nu mai veneau, însemna că aşa trebuia să fie. Făcea acest lucru cu nişte ochi atât de expresivi, atât de inteligenţi, care parcă vorbeau, încât mi se strângea inima.

Sigur că toate astea nu ne înveseleau drumul, cu toate că am fi avut nevoie şi de distracţii, măcar din când în când.

Peste tot, peste câmpuri, se întindea linţoliul alb al zăpezii. Soarele nu se arăta pe cer, ziua era palidă, nu se vedeau ţărani pe câmp, nu se auzea nici nechezatul cailor, nici mugetul boilor: numai croncănitul ciorilor, care, cocoţate sus pe crengile desfrunzite, strigau de foame, neavând unde coborî pe pământ ca să caute seminţe sau viermişori; în sate, toate casele erau bine închise, domnea liniştea şi singurătatea; gerul era aspru, ceea ce-i făcea pe toţi să stea adunaţi în jurul vetrei sau să muncească doar înăuntru, în grajduri şi hambare bine ferecate.

Şi noi, pe drumurile gloduroase şi alunecoase, mergeam drept spre ţinta pe care o aveam în faţa noastră, fără să ne oprim decât pentru a dormi noaptea în vreun grajd sau stână, mâncând doar o bucată de pâine atât de mică, din păcate, încât n-avea cum să ţină loc şi de prânz şi de cină, aşa că eram mai tot timpul flămânzi. Când aveam norocul

să fim primiţi la vreo stână, eram foarte bucuroşi, căci oile ne ţineau de cald şi, cum era perioada în care oile îşi alăptează mieii, ciobanii îmi permiteau câteodată să mulg o oaie care avea mai mult lapte; nu spuneam nimănui că muream de foame, dar Vitalis, care era foarte isteţ, ştia să insinueze că „băiatului îi place mult laptele de oaie, căci în copilărie a fost obişnuit cu el şi asta-i aduce aminte de ai săi”. Această poveste nu ţinea întotdeauna. Dar când era acceptată aveam o seară minunată. Bineînţeles că-mi place laptele de oaie şi, când aveam şansa să beau, a doua zi eram bine dispus şi plin de forţă.

Kilometrii străbătuţi unul după altul ne apropiau de Paris. Chiar dacă bornele de pe marginea drumului nu ne-ar fi avertizat, ne puteam da seama că ne apropiam după circulaţia mai intensă şi după culoarea zăpezii tot mai murdară faţă de câmpurile din Champagne.

Lucru curios, cel puţin pentru mine, întreg ţinutul, cât şi satele nu mi se păreau mai frumoase decât cele pe care le traversasem cu câteva zile în urmă. Auzisem de atâtea ori vorbindu-se de minunăţiile Parisului, încât îmi imaginasem, cu naivitate, că aceste minunăţii trebuiau să se facă anunţate de departe prin ceva extraordinar. Nu ştiam la ce să mă aştept şi nu îndrăzneam să întreb, dar, în sfârşit, mă aşteptam la minuni, aşa că mi s-ar fi părut firesc să întâlnim copaci de aur, străzi mărginite de palate de marmură şi locuitori în haine de mătase.

Oricât de atent aş fi fost să găsesc copacii de aur, remarcasem că oamenii pe care-i întâlneam nici nu ne priveau: fără îndoială că erau foarte grăbiţi sau poate că erau obişnuiţi cu spectacole mai dureroase decât cel pe care-l ofeream noi.

Acest lucru mă îngrijora.

— Ce vom face la Paris în starea de mizerie în care ne aflăm?

Era întrebarea pe care mi-o puneam cu nelinişte şi care mă chinuise de-a lungul acestui drum atât de lung.

Aş fi vrut să-l întreb pe Vitalis, dar nu îndrăzneam, atât de mâhnit şi de tăcut era.

Într-o zi, însă, binevoi să se aşeze lângă mine şi, după felul în care mă privi, am simţit că voi afla ceea ce voiam să ştiu.

Era într-o dimineaţă, dormisem într-o fermă, la mică distanţă de un sat, care, aşa cum era scris pe plăcile albastre de pe drum, se numea Boissy-Saint-Léger. Plecasem de cu zori şi, după ce trecusem pe lângă o grădină şi traversasem întreg satul, din vârful unui deal am zărit în faţa noastră un nor de fum negru care plana deasupra unui oraş imens, din care nu reuşeam să disting decât câteva turle mai înalte.

Am făcut ochii mari pentru a cuprinde această grămadă de acoperişuri, de clopotniţe, de turnuri care se vedeau prin ceaţă şi fum, când Vitalis, încetinind pasul, veni lângă mine.

— Iată cum ni se va schimba viaţa, îmi spuse el, ca şi cum ar fi continuat o conversaţie începută demult. Peste patru ore vom fi la Paris.

— Ah! Deci acesta-i Parisul?

— Exact.

Chiar în momentul în care Vitalis îmi spunea că acela era Parisul, o rază de lumină se ivi din cer, străbătând norii şi făcându-mă să zăresc, rapid ca un fulger, o strălucire aurită.

Desigur, nu mă înşelasem; voi găsi aici copaci de aur. Vitalis continuă:

— La Paris ne vom despărţi.

Deodată se făcu noapte şi n-am mai văzut copacii de aur.

Mi-am întors privirea spre Vitalis. Şi el mă privi, paloarea feţei mele, tremurul buzelor spunându-i foarte limpede ce se petrecea cu mine.

— Eşti neliniştit, îmi spuse el, mai mult chiar, eşti tare amărât.

— Să ne despărţim!, am exclamat după ce mi-a trecut

primul moment de uimire.

— Sărmane copil!

Aceste cuvinte, dar mai ales tonul cu care fuseseră rostite, mă făcură să-mi dea lacrimile: nu mai auzisem de mult timp un cuvânt de simpatie.

— Ah! Ce bun eşti!, am strigat eu.

— Tu eşti bun, copile, un băiat bun, cu o inimă de aur. Vezi tu, sunt momente în viaţă când eşti nevoit să recunoşti aceste lucruri şi să te emoţionezi. Când totul merge bine, mergi pe drumul tău, fără să te gândeşti prea mult la cei ce te însoţesc, dar când totul merge prost, când te simţi mai ales bătrân, adică fără speranţă în ziua de mâine, atunci ai nevoie să te sprijini pe cei care te înconjoară şi eşti fericit că ei sunt lângă tine. Te miri când mă auzi spunând că eu mă sprijin de tine, nu-i aşa? Dar, totuşi, aşa este. Şi doar pentru că te văd cu lacrimi în ochi şi mă simt uşurat. Căci şi eu, micul meu Rémi, sunt întristat!

Doar mai târziu, când am iubit pe cineva, am simţit adevărul cuvintelor sale.

— Nenorocirea face, îmi spuse Vitalis, că trebuie întotdeauna să te desparţi tocmai când ai dori, din contră, să te apropii de persoana îndrăgită.

— Dar, am spus eu timid, nu mă vei abandona în Paris?

— Nu, bineînţeles, nu vreau să te abandonez, crede-mă. Ce-ai face la Paris singur, bietul meu copil? Şi apoi, nu am dreptul să te abandonez, să-ţi fie clar: în ziua în care nu am vrut să te las în grija acelei bune doamne care voia să te crească alături de propriul ei fiu, mi-am luat obligaţia să te cresc eu, cât pot de bine. Din nenorocire, împrejurările îmi sunt potrivnice. Nu pot face nimic pentru tine în acest moment şi de aceea mă gândesc să ne despărţim, nu pentru totdeauna, ci pentru câteva luni, în aşa fel încât să trăim fiecare cum vom putea, până trece iarna. Vom ajunge la Paris peste câteva ore. Ce vrei să facem cu o trupă din care nu a mai rămas decât Capi?

Auzindu-şi numele pronunţat, câinele veni să se aşeze

în faţa noastră şi, ducându-şi lăbuţa la ureche pentru salutul militar, şi-o puse apoi pe piept, ca şi cum ar fi vrut să spună că putem conta pe devotamentul lui.

În situaţia în care ne aflam, acest gest nu ne risipi emoţia. Dimpotrivă, Vitalis se opri un moment pentru a-l mângâia pe cap.

— Şi tu eşti un câine minunat; dar, din păcate, nu se trăieşte din bunătate în lumea asta; este nevoie de ea pentru fericirea celor din jurul nostru, dar este nevoie şi de altceva, care nouă ne lipseşte. Ce vrei să facem doar cu Capi? înţelegi, nu-i aşa, că nu mai putem da spectacole.

— Este adevărat.

— Copiii şi-ar bate mai mult ca sigur joc de noi şi ar arunca cu cotoare de mere, aşa că n-am reuşi să strângem nici douăzeci de centime pe zi. Crezi că s-ar putea să trăim toţi trei cu douăzeci de centime, care în zilele de ploaie, ger, s-ar reduce la nimic?

— Dar harpa mea?

— Dacă aş avea doi copii ca tine, mai treacă-meargă, dar un bătrân ca mine, cu un copil de vârsta ta, nu merge. Nu sunt nici destul de bătrân. Dacă aş fi infirm sau orb... Dar, din nenorocire, sunt cum sunt, adică nu inspir milă, şi, la Paris, pentru a provoca mila oamenilor grăbiţi, care se duc la treburile lor, trebuie să fii într-o stare lamentabilă. Şi trebuie, în plus, să nu-ţi fie ruşine să faci apel la mila publică, dar asta eu nu voi putea s-o fac niciodată. Iată, deci, la ce m-am gândit şi ce am hotărât. Te voi da până la sfârşitul iernii la un padrone, care te va pune să cânţi cu alţi copii la harpă.

Amintindu-i de harpa mea, nu la asta mă gândisem.

Vitalis nu-mi lăsă timp să-l întrerup.

— Eu, continuă, voi da lecţii de harpă, cimpoi, vioară copiilor italieni care cântă pe stradă. Sunt cunoscut la Paris, unde am locuit de mai multe ori şi de unde veneam când am ajuns în satul tău: voi avea chiar mai multe lecţii decât pot eu da. Vom trăi, dar fiecare separat. În acelaşi timp cu

lecţiile, mă voi ocupa să dresez alţi doi câini care să-i înlocuiască pe Zerbino şi Dolce. Îi voi învăţa repede, pentru ca la primăvară să putem s-o pornim din nou la drum, amândoi, dragul meu Rémi, pentru a nu ne mai despărţi, căci norocul surâde celor ce au curajul să lupte. Asta-ţi cer acum: curaj şi resemnare. Mai târziu, lucrurile vor merge mai bine. Nu este decât un moment pe care trebuie să-l depăşim. La primăvară ne vom relua viaţa noastră liberă. Te voi duce în Germania, Anglia. Creşti pe zi ce trece şi mintea ta se deschide. Te voi învăţa multe lucruri şi voi face din tine un om cu care să nu-mi fie ruşine. Mi-am luat acest angajament faţă de doamna Milligan. Îl voi ţine. În vederea acestor călătorii, pe lângă cititul şi scrisul în franceză, am început să te învăţ engleza şi italiana; toate astea reprezintă deja ceva pentru un copil de vârsta ta, fără să mai spun că acum eşti mai puternic decât atunci când te-am luat cu mine. Vei vedea, Rémi, vei vedea, nu este totul pierdut.

Această hotărâre era poate cel mai bun lucru pentru noi în acele condiţii: şi acum, când mă gândesc la cele întâmplate, recunosc că stăpânul meu a făcut tot posibilul pentru a ne scoate din situaţia penibilă în care ne aflam. Dar gândurile care-ţi vin după o adâncă chibzuială nu sunt aceleaşi cu cele ce-ţi vin pe moment.

Atunci nu vedeam decât două lucruri: despărţirea noastră şi un *padrone.*

În lungile peregrinări prin sate şi oraşe am întâlnit mai mulţi padrone care-şi supravegheau copiii, angajaţi ici-colo, cu ciomagul. Nu semănau deloc cu Vitalis, erau duri, nedrepţi, exigenţi, beţivi, înjurând tot timpul şi cu mâna gata în orice moment să lovească.

Puteam da peste un astfel de patron.

Şi chiar dacă soarta îmi va hărăzi unul mai bun, era tot o schimbare pe care nu o doream.

După doică, Vitalis.

După Vitalis, altul.

Aşa va fi mereu?

Nu voi găsi oare niciodată pe nimeni să iubesc pentru totdeauna?

Încetul cu încetul mă legasem de Vitalis ca de un tată. Nu voi avea deci niciodată un tată. Niciodată o familie. Voi fi întotdeauna singur pe lume. Eram pierdut pe acest vast pământ, unde nu mă voi putea fixa nicăieri.

Aş fi avut multe de spus şi cuvintele îmi veneau pe buze din suflet, dar le-am îndepărtat.

Stăpânul îmi ceruse curaj şi resemnare, voiam să-l ascult şi să nu-i sporesc tristeţea.

De altfel, nu mai mergea alături de mine, luând-o cu câţiva paşi înainte, ca şi cum i-ar fi fost frică să audă ceea ce bănuia că i-aş răspunde.

Îl urmam şi am ajuns la un râu pe care l-am traversat trecând peste un pod acoperit tot de noroi, cum nu mai văzusem până atunci; zăpada, neagră ca şi cărbunele pisat, acoperea şoseaua cu un strat în care intrai până la glezne.

La capătul podului se afla un sat cu străduţe înguste, apoi, după acest sat, începea din nou câmpia, dar o câmpie pe care erau risipite ici şi colo case cu un aspect mizerabil.

Pe şosea, căruţele se ţineau lanţ şi se încrucişau fără întrerupere. M-am apropiat de Vitalis şi am mers la dreapta lui, în timp ce Capi ne urma îndeaproape.

Câmpia luă sfârşit în curând şi am ajuns pe-o stradă al cărui capăt nu-l vedeam: de fiecare parte se aflau case, dar sărăcăcioase, murdare şi mai urâte decât cele pe care le văzusem la Bordeaux, Toulouse sau Lyon.

Zăpada fusese adunată în grămezi din loc în loc, şi peste aceste grămezi fuseseră aruncate cenuşă, legume stricate, gunoaie de tot soiul. Aerul era încărcat de mirosuri grele şi în fiecare moment treceau diligente, trăsuri, iar trecătorii le evitau, fără să pară că le dau importanţă.

— Unde suntem?, îl întrebai pe Vitalis.

— La Paris, băiete.

— La Paris!

Unde erau oare casele de marmură? Unde erau locuitorii îmbrăcaţi în mătase?

Cât de urâtă şi de mizerabilă era realitatea!

Acesta era Parisul pe care dorisem atât de mult să-l văd?

Din păcate, da, şi aici îmi voi petrece iarna, despărţit de Vitalis... şi de Capi!

17
Un *padrone* din strada Lourcine

Totul mi se părea oribil, dar am deschis, totuşi, bine ochii, uitând aproape de gravitatea situaţiei mele, pentru a privi la tot ce se afla în jurul nostru.

Cu cât înaintam în Paris, cu atât tot ce zăream răspundea mai puţin viselor mele copilăreşti şi speranţelor pe care mi le făcusem: şanţurile îngheţate răspândeau un miros îngrozitor, noroiul, amestecat cu zăpada şi gheaţa, era din ce în ce mai negru şi acolo unde nu era îngheţat se lipea de roţile trăsurilor, care-l aruncau pe vitrinele galantarelor şi pe zidurile caselor sărăcăcioase şi murdare.

Hotărât lucru, Parisul nu se asemăna nici măcar cu Bordeaux.

După ce am mers mult timp pe o stradă lată, mai puţin sărăcăcioasă decât cele pe care le străbătusem şi unde magazinele erau din ce în ce mai mari şi mai frumoase pe măsură ce înaintam, Vitalis o luă la dreapta şi imediat ne-am trezit într-un cartier mizerabil; între casele înalte şi negre, chiar pe mijlocul străzii, se scurgeau zoaiele, şi mulţimea, fără să se sinchisească de mirosul greu al acestora, mişuna alunecând pe pavajul cleios.

În cârciumile numeroase se aflau bărbaţi şi femei care beau în picioare în faţa tejghelelor, strigând cât puteau de tare.

Pe colţul unei case am citit numele străzii: Lourcine.

Vitalis, care ştia unde merge, dădea la o parte cu

blândeţe grupurile care-i împiedicau trecerea, iar eu îl urmam îndeaproape.

— Fii atent să nu mă pierzi, îmi spuse el.

Dar recomandarea era inutilă, pentru că mergeam pe urmele lui şi, pentru mai multă siguranţă, îl ţineam de pulpana cojocului.

După ce am traversat o curte mare şi un pasaj, am ajuns într-un fel de puţ întunecat şi mucegăit, unde, sigur, nu intrase niciodată soarele. Era mai urât şi mai înfricoşător decât tot ce văzusem până atunci.

— Garofoli este acasă?, îl întrebă Vitalis pe un bărbat care agăţa nişte rufe pe un perete, servindu-se de-o lanternă.

— Nu ştiu, urcaţi singuri şi o să vedeţi: ştiţi unde, la capătul scării, uşa din faţă.

— Garofoli este cel despre care ţi-am vorbit, îmi spuse el, în timp ce urcam scara ale cărei trepte, acoperite cu un strat de mâzgă, erau alunecoase ca şi cum ar fi fost săpate în argilă umedă. Aici locuieşte.

Strada, casa, scara nu aveau aerul să mă îmbărbăteze. Dar *padrone,* cum o fi oare? Am urcat până la etajul patru. Vitalis, fără să bată, împinse uşa şi am intrat într-o cameră mare, un fel de pod.

În mijloc era un spaţiu liber, iar de jur împrejur vreo douăsprezece paturi. Pereţii şi tavanul aveau o culoare nedefinită: altădată fuseseră albe, dar fumul, praful, murdăriile de tot soiul înnegriseră tencuiala care era găurită sau crăpată din loc în loc; alături de un cap desenat cu cărbune, fuseseră scrijelite flori şi păsări.

— Garofoli, strigă Vitalis când intră, pe unde te-ai ascuns? Nu văd pe nimeni. Răspunde-mi, te rog, sunt Vitalis!

Într-adevăr, camera părea pustie, atât cât îţi puteai da seama la lumina opaiţului atârnat de perete, dar la întrebarea stăpânului meu răspunse o voce slabă, o voce de copil:

— *Signor* Garofoli a ieşit; nu se întoarce decât peste două ore. Cel ce vorbise se arătă: era un băiat cam de zece ani. Înainta spre noi târându-se cu greu şi am fost atât de surprins de înfăţişarea lui, încât şi astăzi îl văd în faţa mea; s-ar fi putut spune că nu avea corp, iar capul mare şi disproporţionat părea aşezat direct pe picioare, ca în acele desene comice care au fost la modă acum câţiva ani. Capul avea însă o expresie de adâncă durere şi de blândeţe; ochii îi erau plini de resemnare şi de disperare. Deşi aşa cum arăta nu avea cum să fie frumos, totuşi îţi atrăgea atenţia şi simpatia datorită farmecului aparte care se degaja din ochii mari, umezi şi tandri precum cei ai unui câine, cât şi buzelor lui care păreau să vorbească de la sine.

— Eşti sigur că se întoarce peste două ore?, întrebă Vitalis.

— Da, sigur, atunci este ora mesei şi nimeni altcineva nu o poate servi.

— Ei bine! Dacă se întoarce înainte, spune-i că Vitalis va reveni peste două ore.

— Peste două ore, da, *signor.*

Mă pregăteam să-l urmez pe stăpânul meu, când acesta mă opri.

— Rămâi aici să te odihneşti, îmi spuse el.

Şi, cum făcusem o mişcare de teamă, continuă:

— Te asigur că voi reveni.

Aş fi preferat, cu toată oboseala, să-l urmez pe Vitalis, dar când comanda ceva aveam obiceiul să-l ascult; am rămas deci.

Când zgomotul paşilor se stinse, băiatul, care ascultase cu urechea lipită de uşă, se întoarse spre mine:

— Eşti de prin părţile noastre? mă întrebă el în italiană. De când eram cu Vitalis învăţasem destulă italiană pentru a înţelege tot ce se spunea în această limbă, dar nu o vorbeam destul de bine pentru a o folosi în mod curent.

— Nu, i-am răspuns în franceză.

— Ah!, spuse el trist, privindu-mă cu acei ochi mari şi

expresivi, nu-i nimic, dar mi-ar fi făcut plăcere să fii din ţinutul nostru.

— De unde?

— Din Lucea; ai fi putut să-mi spui noutăţi de acasă.

— Sunt francez, am precizat eu.

— Ah! Cu atât mai bine.

— Îi iubeşti mai mult pe francezi decât pe italieni?

— Nu, şi nu pentru mine spun că este mai bine, ci pentru tine, pentru că, dacă erai italian, ai fi venit aici pentru a intra în serviciul lui *signor* Garofoli şi nu se poate spune că este bine pentru cei ce intră în slujba lui…

Aceste cuvinte nu au avut deloc darul să mă liniştească.

— Este rău?

Băiatul nu-mi răspunse la această întrebare directă, dar privirea îi fu îngrozitor de grăitoare. Apoi, ca şi cum n-ar fi vrut să continue acest subiect, îmi întoarse spatele şi se îndreptă spre un cămin mare care se afla în fundul camerei şi unde ardea un foc bun, din lemne luate de la dărâmături, iar pe foc fierbea o oală mare de tuci. M-am apropiat de cămin pentru a mă încălzi şi atunci am văzut că acea oală avea ceva special, ceva ce nu mai văzusem până atunci. Capacul, de care era fixat un tub drept, prin care ieşea aburul, era prins de oală cu un lacăt.

Am înţeles că nu trebuia să pun întrebări indiscrete despre Garofoli, dar despre oală?…

— De ce este închisă cu un lacăt?

— Pentru a nu se putea lua din supă. Eu sunt cel ce face supa, dar stăpânul nu are încredere în mine.

Nu am putut să mă abţin să nu surâd.

— Râzi, spuse el trist, pentru că poţi să crezi că sunt un mâncăcios. Şi tu, dacă ai fi în locul meu, ai fi la fel. În niciun caz nu sunt mâncăcios, ci sunt înfometat, şi mirosul supei ce iese prin acest tub mă face să-mi fie şi mai foame.

— *Signor* Garofoli vă lasă să muriţi de foame?

— Dacă intri aici, în serviciul său, vei afla că aici nu mori de foame, ci suferi tot timpul de foame. Mai ales eu, pentru

că sunt pedepsit.

— Eşti pedepsit? Să mori de foame?

— Da, în plus, pot să-ţi povestesc ceva. Dacă Garofoli te ia în serviciul său, exemplul meu va putea să-ţi fie de folos. *Signor* Garofoli este unchiul meu şi m-a luat din milă. Trebuie să-ţi spun că mama mea este văduvă şi, cum poţi să-ţi închipui, nu este bogată. Când Garofoli a venit în Italia anul trecut, pentru a lua copii, i-a propus să mă ducă cu el. Mama nu voia să mă lase; dar când trebuie... trebuie, pentru că eram şase copii acasă şi eu eram cel mai mare. Garofoli ar fi vrut să-l ia pe fratele meu Leonardo, pentru că el este frumos, în timp ce eu sunt urât, iar pentru a câştiga bani nu trebuie să fii urât; cei urâţi nu primesc decât lovituri şi înjurături. Dar mama mea nu a vrut să-l dea pe Leonardo: „Mattia este cel mai mare, el trebuie să plece, dacă trebuie să plece unul dintre ei; Dumnezeu l-a desemnat, nu pot să fac altfel!”. Am plecat deci cu unchiul Garofoli. Îţi dai seama cât de greu a fost să părăsesc casa, pe mama care plângea, pe surioara mea Cristina, care mă iubea mult – era cea mai mică şi-o duceam mereu în braţe –, să-mi părăsesc fraţii, prietenii, ţinutul.

Ştiam cât de greu este să te desparţi de cineva şi nu uitasem durerea ce-o resimţisem când am zărit pentru ultima oară boneta albă a tuşei Barberin.

Micul Mattia îşi continuă povestirea.

— Eram doar eu cu Garofoli, continuă Mattia, când am părăsit casa, dar după opt zile eram doisprezece şi am pornit-o spre Franţa. Oh! Drumul a fost lung pentru mine şi pentru camarazii mei, care şi ei erau trişti. În sfârşit, am ajuns la Paris; nu mai eram decât unsprezece, căci unul rămăsese în spitalul din Dijon.

La Paris, Garofoli a făcut o triere a copiilor; cei ce erau puternici au fost plasaţi la sobari sau coşari, cei ce nu erau destul de puternici să muncească trebuiau să cânte pe stradă sau să învârtească viela. Bineînţeles că eu nu eram destul de puternic să muncesc şi se pare că eram prea urât

pentru a câştiga bani învârtind viela. Atunci, Garofoli mi-a dat doi şoareci albi, pe care trebuia să-i arăt la lume, pe la porţi, prin pasaje, şi mi-a fixat ziua la treizeci de bani. „Câţi bani îţi vor lipsi seara, atâtea lovituri de ciomag vei căpăta”. Treizeci de bani erau greu de adunat, dar şi loviturile de ciomag sunt greu de suportat, mai ales când cel ce ţi le administrează este Garofoli. Făceam deci tot ce puteam pentru a strânge acea sumă; dar, cu toată osteneala, nu prea reuşeam. Aproape întotdeauna camarazii mei veneau cu toţi banii: eu nu-i aveam aproape niciodată. Aceasta îl înfuria foarte tare pe Garofoli. „Ce face imbecilul ăsta de Mattia”, spunea el. Mai era un copil care, ca şi mine, arăta şoareci albi şi care fusese taxat la patruzeci de bani, şi pe care-i aducea în fiecare seară. De mai multe ori am ieşit cu el să văd cum face de-i mai abil decât mine. Atunci am înţeles cum de obţinea el atât de uşor banii şi eu nu.

Când un domn sau o doamnă ne dădeau bani, doamna spunea întotdeauna: „Dă-i celui drăguţ, nu urâtului ăluia”. Urâtul eram eu. Nu am mai ieşit cu camaradul meu, pentru că, dacă este trist să primeşti lovituri de ciomag acasă, este şi mai trist să fii batjocorit pe stradă, în faţa tuturor. Tu nu ştii ce înseamnă asta, căci nimeni nu ţi-a spus că eşti urât, dar eu… În sfârşit, Garofoli, văzând că loviturile de ciomag nu ajută la nimic, a folosit alt mijloc. „Pentru fiecare ban ce-ţi lipseşte îţi voi reţine un cartof la cină”, îmi spuse el. „Dacă ai pielea tăbăcită de lovituri, atunci poate că burta o să simtă foamea.” Ameninţările nu te-au speriat niciodată, nu-i aşa?

— Păi, depinde.

— Pe mine, niciodată. De altfel, nu puteam face mai mult decât făcusem până atunci; şi nu puteam spune celor cărora le cerşeam: „Dacă nu-mi daţi nimic, n-o să mănânc cartofi diseară.” Oamenii care dau bani copiilor nu se înduplecă la astfel de cuvinte.

— Dar la care? Dai ca să faci plăcere.

— Ah! Eşti încă un copil; dau bani pentru a-şi face lor înşişi plăcere şi nu celorlalţi; îi dau pentru că este drăguţ, ăsta este motivul principal; îi dau pentru copilul pe care l-au pierdut sau pentru cel pe care şi-l doresc; îi dau pentru că lor le este cald, în timp ce tu tremuri pe la porţi. Ah! Îi cunosc bine; am avut timp să-i studiez; uite, astăzi este frig, nu-i aşa?

— Foarte frig.

— Ei bine! Du-te şi te aşază la o poartă şi întinde mâna unui domn pe care-l vezi venind repede, rebegit, într-un palton subţire, şi n-ai să capeţi mare lucru; întinde-o şi când vezi un domn ce merge încet, îmbrăcat într-un palton gros sau de blană, şi mai mult ca sigur că-ţi va da măcar un gologan. După o lună sau şase săptămâni de acest regim, nu mă îngrăşasem; devenisem palid, atât de palid, încât adesea auzeam în jurul meu: „Iată un copil care moare de foame.” Atunci suferinţa făcu ceea ce urâţenia nu putuse să facă: m-a făcut să fiu băgat în seamă: oamenilor din cartier li se făcu milă de mine şi, dacă nu adunam mai mulţi gologani, mi se dădea în schimb o bucăţică de pâine sau o farfurie de supă. A fost o vreme norocoasă pentru mine; nu mai primeam lovituri de ciomag şi, dacă eram lipsit de cartofi la cină, nu-mi prea păsa, pentru că mâncasem deja ceva. Dar, într-o zi, Garofoli m-a zărit la o precupeaţă pe când mâncam o farfurie de supă şi a înţeles de ce suportam fără să mă plâng lipsa cartofilor. Atunci a hotărât că nu voi mai ieşi în stradă, ci voi rămâne în cameră să gătesc şi să fac curăţenie. Dar deoarece pregătind supa aş fi putut mânca din ea, a inventat această oală: în fiecare dimineaţă, înainte de a pleca, pune în oală carnea şi legumele, apoi prinde capacul cu lacătul. Eu n-am decât să fierb supa. Simt mirosul supei, dar doar atât. Este imposibil să iei din ea prin acest tub atât de subţire. De când sunt la bucătărie, am devenit atât de gălbejit; mirosul supei nu hrăneşte, ci măreşte doar foamea. Sunt galben, nu-i aşa? Cum nu mai ies din casă, nimeni nu-mi mai spune cum arăt, şi aici nu

sunt oglinzi.

Nu prea aveam experienţă pe atunci, dar, cu toate acestea, îmi dădeam seama că nu trebuie să-i sperii pe cei bolnavi spunându-le că sunt bolnavi.

— Nu eşti mai palid decât alţii, i-am spus eu.

— Cred că-mi spui asta ca să mai prind puţin curaj, dar mi-ar face plăcere să fiu galben ca ceara, pentru că asta ar însemna că sunt foarte bolnav şi aş vrea să fiu bolnav.

Îl priveam cu mirare.

— Nu mă înţelegi, îmi spuse el surâzând, totuşi este simplu. Când eşti foarte bolnav, te îngrijeşte sau te lasă să mori. Dacă m-ar lăsa să mor, totul s-ar termina şi nu mi-ar mai fi foame, nu aş mai fi bătut; şi, apoi, se spune că cei ce mor trăiesc în cer; de acolo aş putea-o vedea pe mama, acolo la noi acasă, şi dacă aş vorbi cu Bunul Dumnezeu, rugându-l din tot sufletul, poate aş împiedica-o pe sora mea Cristina să fie nefericită. Dacă, din contră, aş fi îngrijit, aş fi trimis la spital şi aş fi fericit să mă duc acolo.

Îmi era o frică instinctivă de spitale şi adesea, în drumurile noastre, când doborât de oboseală mă simţeam rău, nu aveam decât să mă gândesc la spitale şi imediat reuşeam să găsesc puterea să continui să merg; am fost mirat auzindu-l pe Mattia vorbind astfel.

— Dacă ai ştii ce bine este la spital, îmi spuse el; am fost la „Sfânta Eugenia”. Este acolo un doctor înalt, blond, care are întotdeauna în buzunar o acadea din cele sfărâmate; este adevărat că sunt mai ieftine, dar sunt tot aşa de bune; apoi, sunt infirmierele care-ţi vorbesc blând. „Fă asta, micuţule; scoate limba, dragul meu!” Mie îmi place să mi se vorbească blând, îmi vine să plâng, şi atunci sunt foarte fericit. Este o prostie, nu-i aşa? Dar mama îmi vorbea întotdeauna blând. Infirmierele vorbesc ca mama şi, chiar dacă nu sunt aceleaşi vorbe, muzica lor este aceeaşi. Când te simţi mai bine, ţi se aduce o supă, vin. Când am început să mă simt vlăguit, pentru că nu mâneam, am fost mulţumit. Mi-am spus: „Voi fi bolnav şi Garofoli mă va

trimite la spital.” Ah, da, bolnav. Am fost destul de bolnav pentru a suferi eu însumi, dar nu destul pentru a-l incomoda pe Garofoli. Şi atunci nu m-a trimis la spital. Cât de grea este viaţa celor lipsiţi de noroc! Din nefericire, Garofoli nu şi-a pierdut obiceiul să mă bată pe mine, cât şi pe ceilalţi. Acum opt zile m-a lovit cu ciomagul în cap. De data asta cred că am rezolvat problema. Am capul umflat. Vezi punctul ăsta mare şi alb? Ieri spunea c-ar putea fi o tumoare. Eu nu ştiu ce este aia o tumoare, dar după felul cum vorbea, cred că este ceva grav. Oricum, sufăr foarte tare. Am junghiuri în cap, mai dureroase decât durerile de dinţi, şi capul mi-l simt greu, ca şi cum ar avea o sută de ocale; îmi pierd vederea, am ameţeli şi noaptea gem şi strig în somn. Cred că în două, trei zile se va hotărî să mă trimită la spital pentru că, vezi tu, un mucos care strigă noaptea îi deranjează pe ceilalţi şi lui Garofoli nu-i place să fie deranjat. Ce fericire că mi-a dat cu ciomagul în cap! Sincer, sunt galben ca lămâia?

Spunând acestea, veni în faţa mea şi mă privi drept în ochi. Nu mai aveam aceleaşi motive să tac, totuşi nu îndrăzneam să-i răspund sincer şi să-i spun ce senzaţie groaznică îmi produceau ochii lui arzători, obrajii traşi şi buzele vineţii.

— Cred că acum eşti destul de bolnav ca să te ducă la spital.

— În sfârşit!

Şi, cu piciorul pe care-l târa, a încercat să facă o reverenţă. Apoi, îndreptându-se spre masă, a început s-o şteargă.

— Am vorbit destul, îmi spuse el. Garofoli trebuie să se întoarcă şi nimic nu este gata; deoarece crezi că am destule lovituri pentru a intra în spital, nu este cazul să mai recoltez şi altele; astea nu numai că ar fi în plus, dar cele pe care le primesc acum mi se par mai dureroase decât cele pe care le primeam în urmă cu câteva luni. Sunt oameni buni cei ce spun că te obişnuieşti cu toate, nu-i

aşa?

Tot vorbind, se mişca de colo-colo, şchiopătând în jurul mesei, aranjând farfuriile şi tacâmurile. Am numărat douăzeci de farfurii, ceea ce însemna că Garofoli avea douăzeci de copii în subordine. Deoarece nu vedeam decât douăsprezece paturi, am înţeles că dormeau câte doi într-un pat. Ce paturi! Nu aveau cearşafuri, ci nişte pături roşcate, care fuseseră cumpărate, desigur, de la vreun grajd, când nu mai ţineau destul de cald cailor.

— Aşa-i peste tot, ca aici?, am întrebat înspăimântat.

— Unde, peste tot?

— Peste tot la cei ce au copii.

— Nu ştiu, nu am fost niciodată în alte părţi; tu încearcă să te duci în altă parte.

— Unde?

— Nu ştiu; oriunde va fi mai bine decât aici.

Oriunde! Era ceva vag, şi cum aş fi putut să-l determin pe Vitalis să-şi schimbe hotărârea?

Pe când mă gândeam cum să fac, fără să-mi vină vreo idee, bineînţeles, se deschise uşa şi intră un băiat; avea o vioară sub braţ şi în mâna liberă o bucată groasă de lemn luată de la o casă care se demola.

Această bucată de lemn, asemănătoare cu cele puse în cămin, mă făcură să înţeleg de unde-şi procura Garofoli lemnele şi care era preţul dat pe ele.

— Dă-mi bucata ta de lemn, îi spuse Mattia, ieşind în întâmpinarea noului venit.

— Ah! Nu, spuse acesta.

— Dă-mi-o, supa va fi mai bună.

— Nu am adus-o pentru supă; nu am adunat decât treizeci şi şase de gologani şi cu ajutorul ei poate că Garofoli nu mă va face să plătesc prea scump pentru cei patru gologani ce-mi lipsesc.

— Lemnul nu te va ajuta, vei plăti pentru gologanii lipsă, fiecare la rândul lui.

Mattia spuse aceasta pe un ton răutăcios, ca şi cum s-ar

fi bucurat de bătaia care-l aştepta pe camaradul său. Am fost surprins de această scânteie de duritate pe faţa lui atât de blândă; de-abia mai târziu am înţeles că, trăind împreună cu cei răi, te poţi înrăi şi tu.

Era ora de întoarcere a tuturor elevilor lui Garofoli; după băiatul cu bucata de lemn sosi un altul, apoi alţi zece. Fiecare, după ce intră, îşi atârnă instrumentul într-un cui deasupra patului; unul o vioară, altul o harpă, un flaut sau un cimpoi; cei ce nu cântau, ci prezentau diverse animale, puneau într-o cuşcă marmotele sau cobaii.

Un pas greoi răsună pe scară. M-am gândit că trebuie să fie Garofoli şi am văzut intrând un bărbat mic de statură, cu o faţă roşie, cu un mers clătinat. Nu purta costumul italienesc, ci avea un palton gri.

Mie îmi aruncă prima privire, o privire ce-mi îngheţă sângele în vine.

— Ce-i cu băiatul ăsta?, întrebă el.

Mattia îi răspunse repede şi politicos, dându-i explicaţiile pe care Vitalis îl rugase să le dea.

— Ah! Vitalis este la Paris? Ce vrea?

— Nu ştiu, a răspuns Mattia.

— Nu cu tine vorbesc, ci cu băiatul ăsta.

— *Padrone* va veni curând, am spus fără să îndrăznesc să-i răspund sincer şi vă va explica singur ce vrea.

— Iată un puşti care ştie valoarea vorbelor. Nu eşti italian?

— Nu, sunt francez.

Doi copii se apropiaseră de Garofoli imediat ce acesta intrase şi amândoi aşteptau, lângă el, să termine de vorbit. Ce voiau oare? Am avut imediat răspunsul la această întrebare pe care mi-o puneam cu curiozitate.

Unul îi luă pălăria şi o aşeză uşor pe pat, altul îi aduse imediat un scaun; după gravitatea, respectul cu care îndeplineau aceste gesturi simple, ai fi crezut că sunt doi copii evlavioşi, care îl ajută pe preot în biserică. Mi-am dat seama cât de temut era Garofoli, căci, sigur, nu din

tandreţe făceau aceste lucruri.

Când Garofoli luă loc pe scaun, un alt copil îi aduse repede o pipă şi un al patrulea îi prezentă un chibrit aprins.

— Miroase a sulf, animalule!, strigă acesta când chibritul fu apropiat de pipă.

Îi smulse chibritul şi îl aruncă în cămin.

Vinovatul se grăbi să-şi repare greşeala, aprinzând un alt chibrit pe care-l lăsă să ardă mai mult timp înainte de a-l prezenta stăpânului său.

Dar acesta nu-l acceptă.

— Nu tu, mizerabilule, spuse el împingându-l cu brutalitate pe copil.

Apoi, întorcându-se, cu un surâs, spre un alt copil, ceea ce era desigur o favoare deosebită, îi spuse:

— Riccardo, un chibrit, micuţule.

Şi micuţul se grăbi să-i îndeplinească ordinul.

— Acum, spuse Garofoli, când pipa începu să ardă, să ne vedem de treburile noastre, scumpii mei îngeraşi. Mattia, condica!

Era, într-adevăr, un semn de mare bunătate din partea lui Garofoli că binevoia să le vorbească, căci elevii îi pândeau atât de atenţi dorinţele, încât le ghiceau înainte chiar ca el să apuce să şi le exprime.

Nici nu ceruse bine condica, şi aceasta îi şi fu pusă în faţă. Era un mic registru unsuros.

Garofoli făcu un semn copilului care-i adusese chibritul rău mirositor.

Acesta se apropie.

— Îmi datorezi un gologan de ieri, mi-ai promis că mi-l aduci azi, cât ai adunat?

Copilul ezită îndelung înainte să-i răspundă; era roşu la faţă.

— Îmi lipseşte un gologan.

— Ah! îţi lipseşte un gologan şi-mi spui asta foarte liniştit.

— Nu este gologanul de ieri, este unul pentru astăzi.

— Deci sunt doi gologani. Ştii că n-am mai văzut o figură ca tine?

— Nu-i vina mea.

— Gata cu prostiile; cunoşti regula: scoate-ţi haina; două lovituri de ieri, două pentru astăzi şi, în plus, pentru îndrăzneala ta, nu vei mânca niciun cartof. Riccardo, drăguţule, ţi-ai meritat recompensa pentru gentileţea ta; ia biciul.

Riccardo era copilul care adusese chibritul cel bun cu atâta grabă; luă de pe perete un bici cu coadă scurtă care se termina cu două curele având noduri în vârf. În acest timp, cel căruia îi lipsea un gologan îşi scoase haina şi-şi dădu jos cămaşa până la talie.

— Aşteaptă puţin, poate nu vei fi singurul şi este întotdeauna o plăcere să ai companie, iar Riccardo nu va trebui s-o ia de la capăt de mai multe ori.

În picioare, în faţa stăpânului lor, copiii stăteau nemişcaţi. La această glumă crudă, toţi râseră silit.

— Cel ce-a râs mai tare, spuse Garofoli, este, desigur, cel căruia îi lipsesc cei mai mulţi gologani. Cine a râs tare?

Toţi îl arătară pe cel care sosise primul, aducând o bucată de lemn.

— Hei, tu! Câţi gologani îţi lipsesc?, întrebă Garofoli.

— Nu-i vina mea.

— De-acu' înainte, cel ce va răspunde „nu-i vina mea” va primi o lovitură de bici în plus, peste ceea ce i se cuvine. Câţi gologani îţi lipsesc?

— Am adus o bucată de lemn, aia frumoasă.

— Este ceva; dar du-te la bucătărie şi cere o bucată de pâine în schimbul bucăţii ăleia de lemn, îţi va da cineva? Câţi gologani îţi lipsesc, vorbeşte!

— Am făcut doar treizeci şi şase.

— Îţi lipsesc patru! Ticălosule, mizerabilule, patru gologani! Şi îndrăzneşti să apari în faţa mea? Riccardo, eşti un fericit, te vei amuza. Dă-ţi jos haina!

— Dar bucata de lemn?

— Ţi-o voi da s-o mănânci.

Această glumă stupidă îi făcu să râdă pe copiii care nu erau pedepsiţi.

În timpul acestui adevărat interogatoriu, mai sosiră vreo zece copii. Toţi, rând pe rând, veniră să dea socoteală de cele ce-au făcut.

Celor doi deja condamnaţi la lovituri de bici li se mai alăturară alţi trei, care nu aduseseră suma fixată.

— Deci sunt cinci tâlhari care mă fură şi mă jefuiesc!, strigă Garofoli cu o voce pe care încerca să şi-o facă plângăcioasă. Uite ce înseamnă să fii prea generos! Cum vreţi să plătesc carnea bună şi cartofii mari pe care vi-i dau, dacă nu vreţi să munciţi? Preferaţi să vă jucaţi; în loc să plângeţi pe lângă naivii ce vă dau bani, voi preferaţi să râdeţi între voi. Nu credeţi că este mai bine să vă văitaţi când întindeţi mâna decât să urlaţi de-a binelea când oferiţi spinarea biciului? Hei! Daţi-vă jos hainele!

Riccardo stătea cu biciul în mână, iar cei cinci ce urmau a fi pedepsiţi se aliniaseră lângă el.

— Ştii, Riccardo, spuse Garofoli, n-am să mă uit la tine când loveşti, căci aceste lovituri îmi fac rău, dar voi auzi după zgomotul biciului cât de tare ai lovit. Hai! Cu toată inima, drăguţule, munceşte să-ţi câştigi pâinea.

Şi se întoarse cu faţa spre foc, ca şi cum n-ar fi putut privi această execuţie.

Eu, uitat în colţul meu, fremătam de indignare şi furie.

Acesta era omul ce trebuia să devină stăpânul meu: dacă nu-i voi aduce cei treizeci sau patruzeci de gologani pe care mi-i va fixa, va trebui să-i întind spinarea lui Riccardo. Ah! înţelegeam acuma cum de putea Mattia să vorbească despre moarte atât de liniştit şi cu un sentiment de speranţă.

Prima lovitură pe pielea celui biciuit mă făcu să-mi dea lacrimile.

Deoarece credeam că nu mă vede nimeni, nu m-am abţinut. Dar mă înşelasem. Garofoli mă privea pe furiş. Am

avut imediat dovada.

— Iată un copil cu inima bună, spuse el arătându-mă cu degetul. Nu este ca voi, pungaşilor, care râdeţi de nenorocirea camarazilor voştri şi de supărarea mea! Dacă ar fi camaradul vostru, v-ar servi de exemplu!

Aceste cuvinte mă făcură să mă cutremur: camaradul lor!

La a doua lovitură, pedepsitul scoase un geamăt groaznic, iar la a treia, un strigăt sfâşietor.

Garofoli ridică mâna şi Riccardo rămase cu biciul în aer. Credeam că-l va ierta; dar nu de iertare era vorba.

— Ştii cât de rău îmi fac strigătele, spuse încet Garofoli, adresându-se victimei; ştii că, dacă biciul îţi sfâşie pielea, mi se sfâşie şi mie inima; te previn că pentru fiecare strigăt vei primi o nouă lovitură şi asta doar din cauza ta. Gândeşte-te să nu mă îmbolnăveşti: dacă m-ai iubi puţin, dacă ai avea puţină recunoştinţă, ai tăcea. Hai, Riccardo, continuă! Acesta ridică biciul şi lovi spatele nenorocitului.

— Mammmmmăă... Mammăă...!, strigă acesta.

Din fericire, n-am văzut mai mult, căci uşa se deschise şi intră Vitalis.

O privire îl făcu să înţeleagă de unde veneau strigătele pe care le auzise când urcase scara; se îndreptă repede spre Riccardo şi-i smulse biciul din mână, apoi, întorcându-se spre Garofoli, se aşeză în faţa lui cu braţele încrucişate pe piept.

— Nu-i aşa că e groaznic? Acest copil nu are inimă.

— Este o ruşine!, spuse Vitalis.

— Exact asta spun şi eu, răspunse Garofoli.

— Nu te mai strâmba, spuse stăpânul meu, ştii bine că nu vorbesc despre acest copil, ci despre tine. Este o ruşine, o laşitate să martirizezi astfel aceşti copii care nu se pot apăra.

— Ce te amesteci, bătrâne nebun? spuse Garofoli, schimbând tonul.

— Este treaba poliţiei.

— Poliţia! strigă Garofoli ridicându-se. Mă ameninţi cu poliţia, tocmai tu?

— Da, eu, răspunse stăpânul meu, fără să se lase intimidat de furia lui Garofoli.

— Ascultă, Vitalis, spuse acesta potolindu-se şi luându-şi un ton batjocoritor, nu trebuie să faci pe răul şi să mă ameninţi că vei vorbi, căci şi eu pot să fac acelaşi lucru. Şi atunci cine va fi nemulţumit? Bineînţeles că eu nu mă duc să spun nimic la poliţie, afacerile tale nu-i privesc, dar sunt altele care i-ar interesa şi, dacă le-aş spune ce ştiu, dacă aş spune numai un nume, un singur nume, cine ar fi obligat să se ascundă de ruşine?

Stăpânul meu rămase un moment fără să scoată o vorbă. Ruşine?

Eram stupefiat. Înainte de a-mi reveni din surpriză, Vitalis m-a luat de mână.

— Urmează-mă!

Şi mă trase spre uşă.

— Ei bine! Fără supărare, bătrâne, spuse Garofoli râzând. Voiai să-mi vorbeşti?

— Nu mai am nimic să-ţi spun.

Şi, fără să mai spună nimic, fără să se întoarcă, coborî scara, ţinându-mă în continuare de mână. Cu câtă uşurinţă îl urmam! Scăpasem, deci, de Garofoli? Dacă aş fi îndrăznit, l-aş fi sărutat pe Vitalis.

18
Carierele de piatră de la Gentilly

Cât timp am mers pe stradă, unde era lume, Vitalis nu spuse nimic. Când am ajuns pe-o străduţă pustie, stăpânul meu se aşeză pe o piatră şi-şi trecu de mai multe ori mâna peste frunte, ceea ce era un semn că se află în mare încurcătură.

— S-ar putea zice că este frumos să faci pe mărinimosul, spuse el, ca şi cum ar fi vorbit singur, dar

acum iată-ne pe stradă, la Paris, fără o para chioară în buzunare şi fără o bucăţică de pâine în stomac. Îţi este foame?

— Nu am mâncat nimic de azi de dimineaţă când mi-ai dat bucăţica aceea.

— Ei bine, copile, te vei culca şi diseară fără să mănânci; de-am şti măcar unde vom dormi.

— Plănuiai să dormim la Garofoli?

— Mă gândisem că tu vei dormi acolo şi, cum mi-ar fi dat douăzeci de franci pentru iarna ce-ai fi petrecut-o la el, mă puteam descurca. Dar văzând cum se poartă cu copiii, nu m-am putut abţine. Nu voiai să rămâi la el, nu-i aşa?

— Oh! Nu! Cât eşti de bun!

— Probabil că inima de copil n-a murit încă în bătrânul vagabond. Din nenorocire, vagabondul nu şi-a făcut bine socotelile şi copilul a dat totul peste cap. Unde o să ne ducem acum?

Era deja târziu şi frigul, care se înmuiase în timpul zilei, redevenise aspru şi glacial; vântul sufla dinspre nord şi noaptea se anunţa geroasă.

Vitalis rămase mult timp aşezat pe piatră, în timp ce Capi şi cu mine stăteam nemişcaţi, aşteptând să ia o hotărâre.

În sfârşit, se ridică.

— Unde mergem?

— La Gentilly, să căutăm o carieră de piatră în care dormeam altă dată. Eşti obosit?

— M-am odihnit la Garofoli.

— Nenorocirea este că eu nu m-am odihnit şi că abia mai pot să mă mişc. Dar trebuie să mergem. Haideţi, copii!

Era vorba lui de bună dispoziţie pentru câini şi pentru mine, dar în seara aceea o spusese cu tristeţe.

Iată-ne din nou pe străzile Parisului… Noaptea era întunecoasă şi gazul, a cărui flacără se zbătea în felinare din cauza vântului, lumina prost drumul; alunecam la fiecare pas pe-un firicel de apă sau pe-o băltoacă îngheţată.

Vitalis mă ţinea de mână, în timp ce Capi ne urma îndeaproape. Din când în când rămânea în urmă, căutând în grămezile de gunoi vreun os sau vreun colţ de pâine, căci foamea îi chinuia şi lui stomacul; dar gunoaiele erau îngheţate şi căutările lui erau zadarnice: ne ajungea din urmă cu capul plecat.

După ce am străbătut câteva străzi mai mari, am ajuns pe nişte străduţe, apoi pe alte străzi mari; mergeam încontinuu şi rarii trecători ne priveau cu nedumerire: oare din cauza costumelor noastre sau a mersului obosit? Sergenţii pe care-i întâlneam se învârteau în jurul nostru şi ne urmăreau cu privirea.

Totuşi, fără să spună nimic, Vitalis înainta îndoit de şale; în ciuda frigului, mâna lui ardea şi aveam impresia că tremură. Câteodată, când se oprea pentru a se sprijini puţin de umărul meu, îi simţeam tot corpul scuturat de un tremur nestăpânit.

De obicei nu îndrăzneam să-l întreb ceva, dar de data asta am încălcat regula; simţeam nevoia să-i spun că-l iubeam sau cel puţin să fac ceva pentru el.

— Eşti bolnav!, i-am zis când ne-am oprit odată.

— Aşa cred; oricum, sunt tare obosit; aceste zile grele de mers au fost prea lungi pentru mine şi frigul din noaptea asta este prea puternic pentru sângele meu bătrân; aş avea nevoie de un pat bun, de-o cină într-o cameră încălzită. Dar toate astea sunt doar un vis. Înainte, copii!

Înainte! Ieşisem din oraş, sau cel puţin nu mai întâlneam case; mergeam când între două rânduri de ziduri, când în plin câmp. Mergeam mereu. Nu mai întâlneam trecători, nici sergenţi, nici felinare de gaz; din când în când se zărea în depărtare câte-o fereastră luminată şi deasupra noastră cerul senin cu stele rare. Vântul, care sufla şi mai tare şi mai îngheţat, ne lipea hainele pe trup; din fericire, ne lovea din spate, dar, deoarece mâneca mea era descusută, vântul intra prin acea gaură, de-a lungul braţului, ceea ce nu mă prea

încălzea.

Cu toate că era întuneric şi drumurile se tot încrucişau, Vitalis mergea aşa cum merge cineva care ştie unde se duce şi este sigur că va ajunge unde trebuie.

Îl urmam fără teama de-a ne rătăci, gândindu-mă doar că trebuie să ajungem mai repede la cariera aceea.

Deodată însă se opri.

— Vezi un pâlc de arbori?, mă întrebă.

— Nu văd nimic.

— Nu vezi o masă neagră?

Am privit în toate părţile înainte de a-i răspunde. Cred că ne aflam în mijlocul unei câmpii, căci ochii mi se pierdură în profunzimile întunecate fără a fi oprite de nimic, nici arbori, nici case; în jurul nostru era pustiu, se auzea numai zgomotul vântului prin mărăcinii pe care nu-i zăream.

— Ah! Dacă aş avea ochii tăi, spuse Vitalis, dar văd tulbure. Priveşte acolo.

Întinse mâna dreaptă în faţa lui, apoi, deoarece nu răspundeam, căci nu îndrăzneam să spun că nu văd nimic, o porni din nou la drum.

Câteva minute se scurseră în linişte, apoi se opri din nou şi mă întrebă iar dacă nu văd un pâlc de arbori. Nu mai eram la fel de sigur ca înainte şi o teamă vagă făcea să-mi tremure vocea când i-am răspuns că nu văd nimic.

— Teama te face să nu vezi nimic, îmi răspunse Vitalis.

— Te asigur că nu văd arbori.

— Niciun drum?

— Nu se vede nimic.

— Ne-am înşelat.

Nu aveam ce să-i răspund, nu ştiam nici unde ne aflăm, nici încotro ne îndreptăm.

— Să mai mergem cinci minute şi, dacă nu vedem arbori, ne întoarcem; înseamnă că ne-am rătăcit.

Acum, când am înţeles că poate ne-am rătăcit, parcă nu mai aveam forţă. Vitalis mă trase de braţ.

— Hei! Ce-i cu tine?

— Nu mai pot să merg.

— Şi ce, crezi că te pot purta eu? Dacă mă mai ţin pe picioare o fac doar de teamă că, atunci când ne vom aşeza, nu ne vom mai ridica şi vom muri aici de frig. Haide!

Îl urmai.

— Drumul are şanţuri adânci?

— Nu are deloc.

— Trebuie să ne întoarcem.

Vântul, care până atunci suflase din spate, ne lovi în faţă atât de tare, că mă sufocă; am avut pentru o clipă senzaţia unei arsuri.

Nu mersesem prea repede nici la dus, dar acum, la întoarcere, mergeam şi mai încet.

— Când vei vedea şanţuri, spune-mi; drumul cel bun trebuie să fie la stânga, acolo unde sunt nişte mărăcinişuri la răspântie, îmi explică el.

Timp de un sfert de oră am tot mers, luptându-ne cu vântul; în liniştea nopţii, zgomotul paşilor noştri răsuna pe pământul îngheţat. Cu toate că de-abia puteam pune un picior în faţa celuilalt, acum eu îl târâm pe Vitalis. Cu câtă grijă scrutam partea stângă a drumului!

O mică lumină roşie străluci deodată în umbră.

— O lumină, am spus, întinzând mâna.

— Unde?

Vitalis privi, dar cu toate că lumina strălucea la o distanţă care nu era prea mare, nu o văzu. Am înţeles că vederea îi slăbise, căci de obicei vedea foarte bine noaptea.

— Ce ne pasă nouă de lumina aia, îmi răspunse el, poate că este o lampă care arde pe masa unui muncitor sau la capul unui mort, nu putem să batem la acea poartă. La ţară, în plină noapte, poţi cere cuiva să te primească în casă, dar aici, în jurul Parisului, nu. Nu există casă pentru noi. Hai!

Am mai mers câteva minute, apoi mi s-a părut că zăresc un drum ce se încrucişa cu al nostru şi, la capătul acestui

drum, o masă neagră, care era probabil mărăcinişul. Am dat drumul mâinii lui Vitalis pentru a merge mai repede. Acel drum avea şanţuri adânci.

— Iată mărăcinişul şi şanţurile.

— Dă-mi mâna, suntem salvaţi, cariera se află la cinci minute de aici; priveşte bine, trebuie să vezi un pâlc de arbori!

Mi se părea că văd ceva întunecat şi i-am spus că s-ar putea să fie arborii.

Speranţa ne reda energia, picioarele erau mai puţin grele, iar pământul mai puţin dur.

Cele cinci minute anunţate de Vitalis mi se părură totuşi o veşnicie.

— Au trecut demult cele cinci minute de când mergem pe drumul cel bun, spuse el oprindu-se.

— Da, aşa cred.

— Unde sunt şanţurile?

— Continuă drept.

— Intrarea în carieră trebuia să fie pe stânga, am trecut, probabil, prin faţa ei fără s-o vedem; în noaptea asta neagră este posibil; totuşi, ar fi trebuit să ne dăm seama după şanţuri că mergem prea departe.

— Sunt sigur că şanţurile nu au luat-o la stânga.

— În sfârşit, să ne întoarcem, încă o dată ne-am întors din drum.

— Vezi pâlcul de arbori?

— Da, acolo la stânga.

— Şi şanţurile?

— Nu sunt.

— Am orbit oare? întrebă Vitalis trecându-şi mâna peste ochi. Să mergem drept spre pâlcul de arbori şi dă-mi mâna.

— Este un zid.

— Este o grămadă de pietre.

— Nu, te asigur că este un zid.

Ceea ce spuneam era uşor de verificat, nu ne aflam decât la câţiva paşi de zid. Vitalis făcu acei paşi şi, cum nu

mai era sigur pe ochii lui, îşi puse mâinile pe obstacolul pe care eu îl numeam zid şi pe care el îl numea grămadă de pietre.

— Este într-adevăr un zid, pietrele sunt aşezate regulat şi simt mortarul. Unde naiba se află intrarea? Caută şanţul.

M-am aplecat spre pământ şi am urmat zidul până la capătul lui, fără să găsesc vreun şanţ. Apoi am revenit şi am căutat în cealaltă parte. Rezultatul a fost acelaşi; peste tot era un zid! Nicăieri nu exista nicio deschidere în acest zid, sau vreo urmă pe sol, vreun drum, vreun indiciu care să ne ducă la vreo intrare.

— Nu găsesc decât zăpadă.

Situaţia era groaznică; fără îndoială că stăpânul meu se rătăcise şi nu acolo era cariera pe care-o căuta.

Când i-am spus că nu găsesc şanţul, ci numai zăpadă, a rămas un moment fără să spună nimic; apoi şi-a pus din nou mâinile pe zid, l-a parcurs de la un capăt la altul. Capi, care nu înţelegea nimic din ce se întâmpla, lătra nerăbdător.

Mergeam în spatele lui Vitalis.

— Trebuie să căutăm mai departe?

— Nu, cariera este zidită.

— Zidită?

— I-au închis deschiderea şi este imposibil să intrăm.

— Şi atunci?

— Ce să facem, nu-i aşa? Nu ştiu. Vom muri aici.

— Oh!, stăpâne.

— Da, tu nu poţi muri, tu eşti tânăr, viaţa îţi aparţine; ei bine, să mergem. Mai poţi merge?

— Dar dumneata?

— Când nu voi mai putea, voi cădea asemenea unui cal bătrân.

— Unde mergem?

— Ne întoarcem la Paris; când vom întâlni vreun sergent, ne va conduce la postul de poliţie. Aş fi vrut să evit acest lucru, dar nu te pot lăsa să mori de frig; haide, micul

meu Rémi, haide, copile, curaj!

Şi am luat-o înapoi, pe drumul pe care venisem. Cât era ceasul? Nu ştiam. Am mers mult, foarte mult şi încet. Miezul nopţii, ora unu noaptea, poate? Cerul era la fel de albastru întunecat, fără lună, cu stele rare care păreau mai mici decât de obicei. Vântul, departe de a se calma, îşi dublase forţa şi ridica nori de pulbere albă pe marginea drumului, biciuindu-ne obrajii.

Casele prin dreptul cărora treceam erau închise şi neluminate. Aveam impresia că oamenii care dormeau acolo, la cald, dacă ar fi ştiut cât de frig ne este, ar fi deschis poarta.

Mergând repede ne-am fi putut lupta cu frigul, dar Vitalis înainta foarte încet, răsuflând din greu; respiraţia îi era rapidă şi întretăiată, ca şi cum ar fi fugit. Când îl întrebam nu-mi răspundea şi, cu mâna, încet, îmi făcea semn că nu putea vorbi.

De pe câmp am revenit la marginea oraşului, adică acum înaintam printre ziduri în înaltul cărora se balansa, cu un zgomot de fierătănii, câte un felinar.

Vitalis se opri; am înţeles că ajunsese la capătul puterilor.

— Vrei să bat la vreuna din aceste porţi?, l-am întrebat.

— Nu, nu ni se va deschide; aici locuiesc grădinarii, zarzavagiii. Nu se scoală la această oră. Să mai mergem.

Dar avea mai multă voinţă decât forţă. După câţiva paşi, se opri iarăşi.

— Trebuie să mă odihnesc puţin, îmi spuse el, nu mai pot. Dincolo de un gard de uluci se vedea o grămadă de bălegar, aşa cum se văd de obicei în grădinile zarzavagiilor. Vântul uscase paiele de deasupra şi le împrăştiase pe stradă, chiar lângă gard.

— Am să mă aşez aici, spuse Vitalis.

— Spuneai că, dacă ne aşezăm, vom îngheţa şi nu ne vom mai putea ridica.

Fără să-mi răspundă, îmi făcu semn să strâng paiele

lângă portiţa ce se vedea în gard şi se lăsă mai mult să cadă decât se aşeză pe ele; îi clănţăneau dinţii şi tremura din tot corpul.

— Mai adu paie, îmi spuse, grămada de bălegar ne apără de vânt.

Eram la adăpost de vânt, era adevărat, dar nu la adăpost de frig. Când am adunat toate paiele, m-am aşezat lângă Vitalis.

— Aşează-te lângă mine, spuse el, şi pune-l pe Capi peste tine, îţi va da puţin din căldura lui.

Vitalis avea multă experienţă. Ştia că frigul, în condiţiile în care ne aflam noi, putea deveni mortal. Ca să se expună acestui pericol, trebuia să fi ajuns la capătul puterilor.

Şi într-adevăr era… De cincisprezece zile se culcase în fiecare seară epuizat, iar această ultimă noapte, după toate celelalte, îl găsea prea slăbit pentru a o mai putea suporta, epuizat de un lung şir de eforturi, de lipsuri, de vârstă.

Să fi fost conştient de starea în care se afla? N-am aflat-o niciodată. Dar în momentul în care, după ce ne-am acoperit cu paie, m-am strâns lângă el, am simţit cum se apleacă asupra mea şi cum mă sărută. Era a doua oară şi a fost, din păcate, şi ultima.

Frigul îi împiedică pe oamenii care se vâră în pat tremurând să adoarmă, dar un frig prelungit îi toropeşte şi îi amorţeşte pe cei ce dorm în aer liber. Acesta fu şi cazul nostru.

De-abia m-am lipit de Vitalis, că frigul m-a şi doborât şi ochii mi s-au închis. Am făcut un efort pentru a-i deschide şi, cum nu reuşeam, mi-am ciupit braţul cu putere; dar pielea mea era insensibilă şi de-abia am reuşit să simt ceva. Totuşi, zbuciumul acesta mă mai ţinea în viaţă. Vitalis, cu spatele sprijinit de gard, respira greu, scurt şi des. Capi, sprijinit de pieptul meu, dormea deja. Vântul sufla şi ne acoperea cu paie care cădeau peste noi ca frunzele uscate care se detaşau din copaci. Pe stradă nu era nimeni; în jurul nostru era o linişte de moarte.

Această linişte mă sperie; nu-mi dădeam seama de ce, dar o teamă vagă, amestecată cu tristeţe, îmi umplu ochii de lacrimi. Mi se părea că voi muri aici.

Şi gândul morţii mă readuse la Chavanon. Biata tuşă Barberin, să mor fără s-o revăd, fără să mai văd casa noastră, grădina. Şi, nu ştiu prin ce ciudăţenie a imaginaţiei, m-am văzut în acea grădină... soarele strălucea, vesel şi cald, narcisele galbene îşi deschideau florile de aur, mierlele cântau prin tufişuri şi, pe gardul de mărăcini, tuşa Barberin întindea rufele pe care le spălase în râul ce susura pe prundiş.

Brusc, părăsii Chavanon-ul şi imaginaţia mă duse pe vasul Lebăda: Arthur dormea în patul lui; doamna Milligan era trează şi, deoarece sufla vântul, se întreba pe unde oi fi umblând oare pe acest frig.

Apoi ochii mi se închiseră din nou, inima îmi amorţi; mi se părea că leşin...

19
Liza

Când m-am trezit eram culcat într-un pat; flacăra unui foc zdravăn lumina camera în care mă aflam. Camera îmi era necunoscută. Nu cunoşteam nici figurile care mă înconjurau: un bărbat cu o haină gri şi saboţi galbeni, trei sau patru copii, dintre care mai aproape de mine era o fetiţă de cinci, şase ani care mă privea cu nişte ochi mari, miraţi, iar aceşti ochi erau stranii, parcă vorbeau.

M-am ridicat cu greu.

Toţi s-au adunat în jurul patului.

— Vitalis?, am întrebat.

— Întreabă de tatăl lui, spuse o fetişcană care părea să fie cea mai mare dintre copii.

— Nu este tatăl meu, este stăpânul meu. Unde este? Unde-i Capi?

Dacă Vitalis ar fi fost tatăl meu, probabil că mi s-ar fi

vorbit mai pe ocolite; dar, deoarece nu era decât stăpânul meu, au considerat că nu este cazul să mă menajeze şi atunci mi-au spus tot adevărul.

Iată ce am aflat:

Gardul şi portiţa în faţa căreia ne aşezasem erau ale unui grădinar. Pe la ora două dimineaţa, acesta a deschis porţile pentru că trebuia să se ducă la piaţă şi ne-a găsit întinşi pe patul nostru de paie. Ni s-a spus să ne ridicăm pentru a lăsa căruţa să treacă, apoi, deoarece nu ne mişcăm niciunul, ci doar Capi lătra apărându-ne, am fost apucaţi de braţ şi scuturaţi. Nu ne-am mişcat nici atunci. Aşa şi-au dat seama că se întâmplă ceva grav şi au adus un felinar. Rezultatul examenului a fost că Vitalis murise de frig şi că nici eu nu mai aveam mult. Totuşi, datorită lui Capi, care dormise pe pieptul meu, inima îmi fusese încălzită, rezistasem şi mai puteam respira. Am fost dus în casa grădinarului şi am fost culcat în patul unuia dintre copii. Am rămas acolo vreo şase ore aproape mort, apoi circulaţia sângelui s-a restabilit, am început să respir normal şi m-am trezit.

Oricât de amorţit eram şi oricât de paralizate îmi erau corpul şi mintea, eram totuşi destul de treaz pentru a înţelege toată grozăvia cuvintelor ce le spuseseră. Vitalis era mort!

Cel ce povestea era bărbatul cu haina gri, grădinarul; şi, în timp ce vorbea, fetiţa cu privirea mirată nu mă slăbea din ochi. Când tatăl său a spus că Vitalis era mort, ea a înţeles, fără îndoială, ce era în sufletul meu, intuind imediat lovitura pe care această veste mi-o producea, căci, părăsindu-şi rapid colţul în care stătea, se îndreptă spre tatăl ei şi, punându-i o mână pe braţ, a arătat spre mine cu cealaltă mână, scoţând în acelaşi timp un sunet straniu, care nu semăna cu vorbirea omenească; era un fel de suspin uşor şi înţelegător.

De altfel, gestul era aşa de elocvent, încât nu avea nevoie şi de cuvinte; am descoperit în acel gest şi în

privirea care-l însoţea o simpatie instinctivă şi, pentru prima oară de la despărţirea de Arthur, am simţit un sentiment nedefinit de încredere şi de tandreţe, ca pe vremea când tuşa Barberin mă privea înainte de a mă îmbrăţişa. Vitalis era mort, eram abandonat, şi totuşi mi se părea că nu sunt singur, ca şi cum ar mai fi fost cineva alături de mine.

— Ei bine? Da, micuţa mea Liza, spuse tatăl, aplecându-se spre fiica lui, îl doare, dar trebuie să-i spunem adevărul, căci, dacă nu i-l spunem noi, i-l vor spune cei de la poliţie.

Şi continuă să-mi povestească cum a anunţat sergenţii şi cum Vitalis a fost luat de ei, în timp ce eu eram instalat în patul lui Alexis, fiul cel mare.

— Şi Capi?, am întrebat când a terminat de povestit.

— Capi?

— Da, câinele.

— Nu ştiu, a dispărut.

— Mergea pe lângă targa, a spus unul dintre copii.

— L-ai văzut, Benjamin?

— Da, mergea cu capul în jos pe urmele celor ce-l duceau pe stăpânul lui şi, din când în când, sărea pe targa; apoi, când era dat jos, scotea un schelălăit jalnic, ca un urlet.

Bietul Capi, el, care urmase de atâtea ori, în glumă, înmormântarea lui Zerbino, prefăcându-se, ca un bun comediant, că este trist şi scoţând nişte suspine ce-i făceau să râdă în hohote chiar pe copiii cei mai încruntaţi, trăia acum aievea acest rol.

Grădinarul şi copiii lui m-au lăsat singur şi, fără să ştiu prea bine ce făceam şi mai ales ce voi face, m-am dat jos din pat. Harpa îmi fusese pusă lângă patul în care eram culcat; mi-am pus-o pe umăr şi-am intrat în camera în care se retrăseseră grădinarul cu copiii. Trebuia să plec, dar unde să mă duc?... Nu ştiam, dar îmi dădeam seama că trebuie să plec... şi plecam.

Nu mă simţeam prea rău, eram doar foarte obosit şi mă

durea foarte tare capul. Când m-am dat jos din pat am avut impresia că nu mă pot ţine pe picioare şi m-am sprijinit de un scaun. Totuşi, după un moment, m-am simţit mai bine şi am împins uşa. În cealaltă cameră, grădinarul şi copiii lui erau aşezaţi la o masă lângă un foc care ardea într-un cămin înalt, mâncând supă de varză.

Mirosul supei m-a ameţit şi mi-a adus aminte că nu mâncasem nimic în ajun; am fost cuprins de-un fel de ameţeală şi m-am clătinat pe picioare. Se vedea pe faţa mea că-mi era rău.

— Ţi-e rău, băiete?, întrebă grădinarul cu o voce compătimitoare.

I-am răspuns că, într-adevăr, nu mă simt prea bine şi că, dacă mi se va permite, aş vrea să stau puţin jos, lângă foc.

Dar nu de căldură aveam eu nevoie, ci de mâncare; focul nu mă ajută prea mult, iar mirosul supei, zgomotul lingurilor în farfurii, plescăitul celor care mâncau mi-au sporit slăbiciunea.

Dacă aş fi îndrăznit, aş fi cerut o farfurie de supă! Dar Vitalis nu mă învăţase să întind mâna, nu mă făcuse cerşetor.

Mai bine aş fi murit de foame decât să spun: „Mi-e foame”. De ce? Nu ştiu prea bine de ce, poate pentru că nu voiam să cer ceea ce nu puteam să dau înapoi.

Fetiţa cu privirea stranie, cea care nu vorbea şi căreia tatăl ei îi spunea Liza, era în faţa mea şi, în loc să mănânce, mă privea drept în ochi. Deodată se ridică de la masă şi, luând farfuria ei plină cu supă, mi-o aduse şi mi-o puse pe genunchi.

Cu o voce slabă, căci nu mai aveam putere nici să vorbesc, şi schiţând un gest cu mâna, am încercat să-i mulţumesc şi s-o refuz, dar tatăl ei nu mă lăsă şi-mi spuse:

— Acceptă băiete, ceea ce Liza dă este dat din toată inima, şi dacă vrei poţi să mai mănânci o farfurie de supă.

Dacă voiam! Farfuria de supă fu înghiţită în câteva

secunde. Când am pus lingura jos, Liza, care rămăsese lângă mine, mă privi fix, scoase un strigăt care nu era un suspin, ci, de data asta, o exclamaţie de mulţumire. Apoi, luându-mi farfuria, o întinse tatălui ei pentru a o umple din nou şi, când fu plină, mi-o aduse, surâzându-mi atât de blând, de încurajator, încât, cu toate că-mi era foame, am rămas un moment privind-o, fără să iau farfuria. Ca şi prima oară, supa dispăru imediat; de data aceasta surâsul copiilor care mă priveau se transformă într-un râs adevărat, care le umplu parcă gura.

— Ei bine, băiete, spuse grădinarul, dar ştiu că eşti un mâncăcios!

M-am roşit tot, dar, după un moment, am crezut că este mai bine să nu ascund adevărul şi să nu mă las acuzat de lăcomie, aşa că le-am spus că nu cinasem ieri.

— Dar ai dejunat?

— Nu.

— Dar stăpânul tău?

— Nici el nu mâncase.

— Deci a murit şi de frig, şi de foame.

Supa îmi dădu forţe: mă ridicai pentru a pleca.

— Unde vrei să te duci? m-a întrebat tatăl copiilor.

— Vreau să plec.

— Unde?

— Nu ştiu.

— Ai prieteni la Paris?

— Nu.

— Cineva din satul tău?

— Nimeni.

— Unde locuieşti?

— Nu avem locuinţă. Am sosit abia ieri.

— Ce vrei să faci?

— Să cânt din harpă şi din gură şi să-mi câştig aşa existenţa.

— Unde?

— La Paris.

— Ai face mai bine să te întorci în satul tău, la părinţii tăi.

— Nu am părinţi.

— Spuneai că bătrânul cu barbă albă nu era tatăl tău?

— Nu am tată.

— Şi mama ta?

— Nu am mamă.

— Trebuie să ai vreun unchi, vreo mătuşă, veri, verişoare, pe cineva!

— Nu, nu am pe nimeni.

— De unde vii?

— Stăpânul m-a cumpărat de la bărbatul doicii mele... Aţi fost bun cu mine, vă mulţumesc din tot sufletul; şi, dacă vreţi, mă întorc duminică să vă cânt la harpă şi să dansaţi.

Spunând acestea, mă îndreptasem spre uşă, dar de-abia făcusem câţiva paşi că Liza, care mă urma, mă luă de mână şi-mi arătă harpa surâzând.

Nu mă puteam înşela.

— Vrei să cânt?

Liza făcu un gest cu capul şi bătu veselă din mâini.

— Ei bine, spuse tatăl, cântă-i ceva!

Mi-am luat harpa şi, cu toate că nu-mi era inima nici la cântat, nici la dansat, am început să cânt un vals, cel pe care-l ştiam mai bine. Ah! Cât aş fi vrut să cânt frumos ca Vitalis şi să-i fac plăcere acestei fetiţe care mă înduioşa cu ochii ei!

Mai întâi m-a ascultat privindu-mă fix, apoi începu să bată măsura cu piciorul şi, ca şi cum ar fi fost dusă de muzică, începu să se învârtească prin bucătărie, în timp ce fraţii şi sora ei mai mare rămăseseră pe scaune liniştiţi; nu ştia să danseze vals, bineînţeles, şi nu făcea paşii obişnuiţi, dar se învârtea cu multă graţie, cu faţa radiind de fericire.

Aşezat lângă foc, tatăl ei n-o pierdea din ochi, părea emoţionat şi bătea din mâini. Când valsul s-a sfârşit, fetiţa veni în faţa mea şi-mi făcu o reverenţă. Apoi, lovind cu degetul harpa, a făcut un semn care spunea: „Mai cântă!”

Aş fi cântat pentru ea toată ziua cu plăcere, dar tatăl ei spuse că este de ajuns, pentru că nu voia ca ea să se obosească învârtindu-se.

Atunci, în loc de-un vals, am cântat canţoneta napolitană pe care o învăţasem de la Vitalis.

Fereastră lângă tine-adesea am suspinat
Tot aşteptând măcar o clipă să o zăresc...

Această canţonetă a fost pentru mine ceea ce a fost „Vitejii din ţara mea” din „Robert-Diavolul” pentru Nourrit şi „Vino după mine” din „Wilhelm Teii” pentru Duprez, adică bucata mea preferată, cea în care obişnuiam să dau ce am mai bun: muzica este melancolică şi plăcută, având ceva tandru, care-ţi încălzeşte sufletul.

La primele măsuri, Liza se aşeză în faţa mea, privindu-mă ţintă în ochi, mişcând buzele ca şi cum, în gând, ar fi repetat cuvintele pe care le rosteam: apoi, când muzica a devenit mai tristă, s-a dat înapoi câţiva paşi, încât, la ultima strofă, s-a aruncat în braţele tatălui ei plângând.

— Ajunge!, mi-a spus acesta.

— Este o proastă, spuse unul dintre fraţii ei, cel ce se numea Benjamin. Dansează şi apoi, deodată, începe să plângă.

— Nu-i aşa de proastă cum crezi! înţelege mai multe decât tine, spuse sora mai mare, aplecându-se asupra ei pentru a o săruta.

În acest timp, eu mi-am aşezat harpa pe umăr şi m-am îndreptat spre uşă.

— Unde te duci?, m-a întrebat grădinarul.

— Plec.

— Îţi place chiar atât de mult meseria asta, de muzicant ambulant?

— Nu am alta.

— Drumurile nu te sperie?

— Nu am casă.

— Totuşi, noaptea pe care ai petrecut-o afară ţi-a dat, cred, mult de gândit.

— Desigur, mi-ar plăcea mai mult să am parte de un pat şi de un colţ unde să mă încălzesc lângă foc.

— Vrei un pat şi un colţ lângă foc, dar cu muncă bineînţeles? Dacă vrei să rămâi, vei munci şi vei trăi cu noi. Înţelegi, nu-i aşa, că nu-ţi propun nici bogăţie, nici huzureală. Dacă accepţi, vei avea de tras, va trebui să-ţi stropeşti cu sudoare pâinea pe care o vei câştiga. Dar pâinea îţi va fi asigurată; nu vei mai fi nevoit să dormi sub cerul liber ca noaptea trecută şi să-ţi fie teamă că o să mori abandonat într-un şanţ sau lângă o bornă: seara vei găsi un pat gata făcut şi când îţi vei mânca supa vei avea satisfacţia de-a o fi câştigat chiar tu, ceea ce o face şi mai bună, te asigur. Şi apoi, dacă eşti băiat bun, şi cred că eşti, aşa-mi spune inima, vei găsi în noi o adevărată familie.

Liza se întoarse spre mine şi, printre lacrimi, mă privea surâzând.

Surprins de această propunere, am rămas un moment nehotărât, neînţelegând bine ce auzisem.

Atunci, Liza se îndreptă spre mine şi, luându-mă de mână, mă duse în faţa unei icoane ce era agăţată de perete; icoana îl reprezenta pe Sfântul Ioan copil, într-un cojocel.

Cu mâna făcu semn tatălui şi fraţilor ei să privească icoana şi, în acelaşi timp, îmi mângâie cojocelul şi arătă spre părul meu care, asemenea celui al sfântului Ioan, avea o cărare chiar pe mijloc şi îmi cădea buclat pe umeri.

Am înţeles că Liza credea că semăn cu Sfântul Ioan şi, fără să ştiu bine de ce, mi-a făcut plăcere şi m-a emoţionat!

— Este adevărat că seamănă cu Sfântul Ioan, spuse tatăl.

Liza bătu din mâini râzând.

— Ei bine, spuse tatăl, revenind la propunerea ce mi-o făcuse, eşti de acord, băiete?

O familie!

Voi avea, deci, o familie. Ah! De câte ori acest vis atât de dorit nu se spulberase; tuşa Barberin, doamna Milligan, Vitalis, toţi, unul după altul, dispăruseră.

Nu voi mai fi singur!

Eram într-o situaţie îngrozitoare: văzusem murind un om lângă care trăisem mai mult timp şi care era pentru mine aproape ca un tată; în acelaşi timp, îmi pierdusem tovarăşul, prietenul, pe bunul meu Capi, pe care-l iubeam aşa de mult şi care, la rândul lui, mă îndrăgise. Şi, cu toate astea, când grădinarul îmi propuse să rămân la el, mă cuprinse un sentiment de încredere.

Deci, totul nu se sfârşise pentru mine: puteam să iau viaţa de la capăt. Şi, ceea ce mă atrăgea mai mult decât pâinea despre care mi se vorbise, era această familie pe care o vedeam atât de unită, această viaţă de familie ce mi se promitea.

Băieţii vor fi fraţii mei. Mica şi frumoasa Liza va fi sora mea.

În visele mele copilăreşti îmi imaginasem de nenumărate ori că-mi voi găsi tatăl şi mama, dar nu mă gândisem niciodată la fraţi şi surori. Şi iată că acum mi se oferea această şansă.

Este adevărat că nu erau fraţii mei buni de sânge, dar puteam deveni chiar mai mult împrietenindu-ne: pentru asta nu trebuie decât să-i iubesc (ceea ce eram dispus să fac) şi să mă fac iubit de ei, ceea ce nu era greu, căci păreau toţi buni la suflet.

Mi-am dat jos repede harpa de pe umăr.

— Iată un răspuns, spuse tatăl râzând, şi chiar unul bun. Văd că este plăcut pentru tine. Agaţă-ţi instrumentul acolo, băiete. Şi în ziua când nu te vei mai simţi bine cu noi ţi-l vei putea lua de acolo şi vei pleca, numai că trebuie să fii cu grijă şi să faci ca rândunelele şi privighetorile, să-ţi alegi bine anotimpul când vei porni la drum.

Casa la poarta căreia ne prăbuşisem frânţi de oboseală ţinea de Glacière, iar grădinarul care locuia aici se numea

Acquin. În momentul când am fost primit în această casă, familia număra cinci persoane: tatăl, căruia aveam să-i spun nenea Pierre, doi băieţi, Alexis şi Benjamin, şi două fete, Etiennette, cea mai mare, şi Liza, cel mai mic dintre copii.

Liza era mută, dar nu din naştere, adică muţenia nu era consecinţa surzeniei. Timp de doi ani vorbise, apoi, deodată, înainte de-a împlini patru ani, îşi pierduse glasul. Acest accident, survenit în urma unui puternic şoc emoţional, nu-i atinsese şi inteligenţa, care, din contră, se dezvolta cu o precocitate extraordinară: nu numai că înţelegea totul, dar reuşea să se exprime, prin mimică şi gesturi, să spună astfel totul. În familiile sărace şi chiar în multe alte familii, infirmitatea unui copil duce adesea la abandonare sau la respingerea lui. Dar nu la fel s-a întâmplat şi cu Liza, care, datorită vioiciunii şi drăgălăşeniei ei, bunătăţii expansive, a scăpat acestei fatalităţi. Fraţii ei o suportau fără să-i amintească de infirmitatea ei; tatăl ei nu avea ochi decât pentru ea, sora ei mai mare, Etiennette, o adora.

Altădată, dreptul primei născute era un avantaj în familiile nobile. Astăzi, în familiile de muncitori, este o dură responsabilitate de-a fi prima născută. Doamna Acquin murise la un an după ce-o născuse pe Liza şi, din ziua aceea, Etiennette, care nu avea decât doi ani mai mult decât fratele mai mare, luase locul mamei, preluând îngrijirea întregii familii. În loc să se ducă la şcoală, a trebuit să rămână acasă, să gătească, să coasă un nasture sau să peticească hainele tatălui sau ale fraţilor ei şi s-o ducă pe Liza în braţe; tatăl parcă uitase că este fiica lui, iar fraţii că este sora lor şi se obişnuiseră s-o considere un fel de servitoare pe care n-o menajau, căci ştiau că nu va părăsi casa şi nu se va supăra niciodată.

Etiennette nu avusese timp să fie un copil, să se joace, să râdă. Trebuise s-o ţină pe Liza în braţe, să-l ducă pe Benjamin de mână, să lucreze toată ziua, sculându-se cu

noaptea în cap pentru a pregăti supa tatălui ei, înainte ca acesta să plece să-şi ducă marfa la piaţă, se culcase târziu pentru a pune totul în ordine după cină, spălase rufele copiilor, udase grădina, vara, când avea un moment liber, se sculase noaptea pentru a pune rogojini peste straturile de flori când venea bruma, frigul. La paisprezece ani, faţa ei era tristă şi melancolică, parcă ar fi fost o fată bătrână de treizeci şi cinci de ani. Totuşi, avea o expresie de blândeţe şi resemnare.

Nu trecuseră nici cinci minute de când îmi atârnasem harpa în cuiul în care mi se spusese şi începusem să povestesc cum am fost surprinşi de frig şi de oboseală când ne întorceam de la Gentilly, unde sperasem să dormim în carieră, când am auzit un râcâit la uşa ce dădea spre grădină şi un schelălăit.

— Este Capi, am spus, ridicându-mă repede.

Dar Liza mi-o luă înainte, fugi la uşă şi o deschise.

Sărmanul Capi sări repede spre mine şi, când l-am luat în braţe, începu să-mi lingă faţa, scoţând schelălăieli de bucurie; îi tremura tot corpul.

— Şi Capi?, am întrebat, întrebarea mea fu înţeleasă imediat.

— Ei bine, Capi va rămâne cu tine.

Ca şi cum ar fi înţeles, câinele sări jos din braţe şi, punându-şi lăbuţa dreaptă în dreptul inimii, salută. Copiii râseră, mai ales Liza, şi pentru a-i amuza am vrut să-l fac să interpreteze una dintre piesele din repertoriul său, dar n-a vrut să mă asculte şi, sărindu-mi pe genunchi, a început din nou să mă lingă pe faţă, apoi, după ce coborî, începu să mă tragă de mâneca hainei.

— Vrea să plec cu el.

— Să te ducă la stăpânul tău.

Poliţiştii care-l luaseră pe Vitalis spuseseră că mă vor interoga şi că vor veni în timpul zilei, după ce mă voi trezi şi mă voi încălzi. Nu puteam să-i aştept. Eram nerăbdător să aflu noutăţi despre Vitalis. Poate că nu murise aşa cum se

crezuse? Eu nu murisem. Poate că şi el, ca şi mine, îşi revenise.

Văzându-mi neliniştea şi bănuind care era cauza, grădinarul mă conduse la comisariat, unde mi s-au pus zeci de întrebări, la care nu am răspuns decât după ce am fost sigur că Vitalis a murit. Ceea ce ştiam era simplu şi am povestit. Dar comisarul voia să ştie mai multe şi m-a interogat îndelung despre Vitalis şi despre mine.

Despre mine i-am spus că nu aveam părinţi şi că Vitalis mă închiriase, plătindu-i în avans o sumă de bani bărbatului doicii mele.

— Şi acum?, mă întrebă comisarul.

Auzind această întrebare, grădinarul interveni.

— Îl luăm la noi, dacă binevoiţi să ni-l încredinţaţi. Comisarul nu numai că nu avea nimic împotrivă să mă încredinţeze grădinarului, dar îl felicită pentru gestul lui.

Acum trebuia să răspund la întrebările pe care voia să mi le pună despre Vitalis şi asta era foarte greu, căci nu ştiam nimic sau aproape nimic despre el.

Exista, totuşi, un mister despre care aş fi vrut să vorbesc: era vorba despre ultima noastră reprezentaţie, când Vitalis cântase atât de frumos, încât provocase admiraţia şi mirarea doamnei aceleia; era şi ameninţarea lui Garofoli, dar mă întrebam dacă nu era cazul să nu spun nimic despre acest subiect.

Ceea ce stăpânul meu ascunsese cu atâta grijă toată viaţa lui, trebuia oare scos la lumină după moartea sa?

Nu îi este prea uşor unui copil să ascundă ceva unui comisar de poliţie care-şi cunoaşte meseria, căci oamenii aceştia au un fel aparte de a te interoga, făcându-te să spui totul, chiar când nu vrei.

În cinci minute, comisarul m-a făcut să spun ceea ce eu voiam să ascund, iar el voia să afle.

— Trebuie să-l ducem la Garofoli, îi spuse comisarul unui agent de poliţie; când va ajunge pe strada Lourcine, va recunoaşte casa. Urcaţi împreună cu el şi-l interogaţi pe

Garofoli.

Am pornit-o toţi trei, agentul, grădinarul şi cu mine.

Aşa cum spusese comisarul, mi-a fost uşor să recunosc casa şi am urcat la etajul patru. Nu l-am văzut pe Mattia, care fusese probabil internat în spital. Trezindu-se cu un agent de poliţie şi recunoscându-mă, Garofoli se îngălbeni; cu siguranţă că îi era frică.

Dar îşi reveni repede când află de la agent de ce venisem la el.

— Ah! Bietul bătrân, a murit, spuse el.

— Îl cunoşteai?

— Da, foarte bine.

— Ei bine! Spune-mi tot ce ştii despre el.

— Este foarte simplu. Numele lui nu era Vitalis, ci Carlo Balzani, şi dacă aţi fi trăit în Italia, acum treizeci şi cinci, patruzeci de ani, acest nume ar fi de-ajuns pentru a vă spune cine era acest om. Carlo Balzani era pe atunci cel mai faimos cântăreţ al Italiei şi succesele lui pe marile scene au fost celebre; a cântat peste tot: la Napoli, Roma, Milano, Veneţia, Florenţa, Londra, Paris. Dar a venit o zi în care şi-a pierdut vocea şi atunci, nemaiputând fi regele artiştilor, nu a vrut ca gloria lui să-i fie compromisă în teatre nedemne de reputaţia lui. Şi-a părăsit numele de Carlo Balzani şi a devenit Vitalis, ascunzându-se de toţi cei care-l cunoscuseră în timpurile bune; totuşi, trebuia să trăiască. A încercat mai multe meserii, dar nu a reuşit; decăzând din ce în ce mai mult, s-a făcut dresor de câini. Dar în mizeria lui îi rămăsese mândria şi ar fi murit de ruşine dacă publicul ar fi aflat că strălucitul Carlo Balzani devenise bietul Vitalis.

O întâmplare nefericită mă făcuse să-i aflu secretul.

Aceasta era deci explicaţia misterului care mă intrigase atâta.

Bietul Carlo Balzani! Scump Vitalis!

20
Grădinar

Stăpânul meu avea să fie înmormântat a doua zi şi grădinarul îmi promise să mă ducă la înmormântare. Dar a doua zi nu am putut să mă scol din pat, căci am făcut febră mare, care începu cu frisoane urmate de bufeuri; aveam impresia că pieptul îmi luase foc şi că eram bolnav ca Sufleţel, după noaptea petrecută în copac, în zăpadă.

De fapt, făcusem o aprindere la plămâni din cauza frigului pe care îl îndurasem în noaptea în care bietul meu stăpân şi cu mine căzusem epuizaţi în faţa porţii grădinarului.

Această aprindere la plămâni m-a făcut să-mi dau seama de bunătatea familiei Acquin şi, mai ales, de devotamentul lui Etiennette.

Cu toate că oamenii săraci nu apelează de obicei la medic, familia Acquin făcu excepţie de la regulă pentru mine, atât de violentă era boala ce mă cuprinsese. Medicul ce fusese chemat nu avu nevoie să mă examineze îndelung şi nici să i se explice în detaliu ce se întâmplase pentru a-şi da seama ce boală aveam; imediat spuse că trebuie să fiu dus la spital.

Era lucrul cel mai simplu şi cel mai uşor de făcut. Totuşi, acest sfat nu fu acceptat de grădinar.

— Dacă a căzut la poarta noastră, spuse el, şi nu la cea a spitalului, la noi trebuie să rămână.

Medicul a încercat să combată acest raţionament fatalist, dar grădinarul nu a cedat. Trebuia să rămân acolo, şi acolo rămâneam.

Biata Etiennette mai adăugă la toate ocupaţiile pe care le avea şi pe aceea de infirmieră. M-a îngrijit cu blândeţe, metodic, cum ar fi făcut o maică de la spitalul Saint-Vincent de Paul, fără să se enerveze vreodată, fără să uite ceva. Când mă părăsea pentru treburile casei, o înlocuia Liza; în delirul meu, de nenumărate ori am văzut-o la picioarele patului, fixându-mă cu ochii ei mari şi îngrijoraţi. Credeam că este îngerul meu păzitor şi-i vorbeam aşa cum îi vorbeşti

unui înger, povestindu-i despre speranţele şi dorinţele mele. De atunci am considerat-o, fără să vreau, o fiinţă ideală, înconjurată de un fel de aură, şi eram mirat să o văd trăind viaţa noastră obişnuită în loc s-o văd luându-şi zborul cu aripi mari şi albe.

Boala mea fu lungă şi dureroasă; m-a întors chiar de câteva ori, ceea ce ar fi deranjat poate nişte părinţi, dar n-a făcut-o pe Etiennette să-şi piardă răbdarea, nici devotamentul. Timp de mai multe nopţi a trebuit să fiu supravegheat, căci mă sufocam. Alexis şi Benjamin m-au vegheat, rând pe rând. În sfârşit, veni şi convalescenţa, dar deoarece boala fusese lungă şi capricioasă, a trebuit să aştept să vină primăvara, să înverzească livezile din Glacière, pentru a putea ieşi şi eu din casă.

Atunci, Liza, care nu avea ce să muncească, fiind încă prea mică, îi luă locul lui Etiennette şi ea fu cea care mă plimbă pe malurile Bièvrei. Plecam la amiază, când soarele era mai puternic, şi, ţinându-ne de mână, mergeam încet, urmaţi de Capi. Primăvara fu blândă şi frumoasă în anul acela sau cel puţin aşa a rămas în amintirea mea, ceea ce era acelaşi lucru.

Cartierul ce se află între Maison-Blanche şi Glacière este foarte cunoscut de parizieni; se ştie că există undeva o mică vale, dar deoarece râul care o scaldă se numeşte Bièvre, se spune şi se crede că această vale este unul dintre locurile cele mai murdare şi mai triste de la marginea Parisului. Dar nu este aşa, locul fiind cu totul altfel decât se crede. Râul Bièvre, pe care lumea îl ponegreşte din cauza industriilor din mahalaua Saint-Marcel şi nu după cum arată el la Verrières sau Rungis, curge acolo, sau cel puţin curgea pe vremea mea, printre sălcii şi plopi, şi pe malurile lui se întindeau livezi înverzite care urcau uşor pe coasta unor deluşoare înconjurate de case şi grădini; iarba era proaspătă şi viguroasă primăvara, păpăluţele înstelau covorul de smarald şi prin sălciile care înmugureau şi plopii ai căror muguri erau plini de o răşină vâscoasă, păsările,

mierlele, silvia de grădină, cintezoiul zburau bucurându-se în cântecele lor că suntem încă la ţară şi nu în oraş.

Aşa vedeam eu această mică vale – care s-a schimbat de atunci – destul de mult – şi impresia pe care mi-a lăsat-o este încă vie în mintea mea, ca în prima zi. Dacă aş fi pictor, v-aş desena perdeaua de plopi fără a omite niciun copac, şi marile sălcii cu agrişii spinoşi care le înverzeau vârfurile, cu rădăcinile bine înfipte în trunchiul lor putrezit, şi povârnişurile fortificaţiilor pe care ne dădeam pe gheaţă într-un singur picior, şi Dealul Prepeliţelor cu moara lui de vânt, şi curtea Saint-Hélène cu spălătoresele ei, şi tăbăcăriile care murdăreau şi otrăveau apele râului, şi ferma ospiciului Sainte-Anne, unde bieţii nebuni care cultivă pământul trec pe lângă tine cu un surâs tâmp, cu mâinile bălăngănindu-se sau cu gura deschisă şi cu limba atârnându-le, strâmbându-se îngrozitor.

În plimbările noastre, bineînţeles că Liza nu vorbea, dar, lucru ciudat, nu aveam nevoie de cuvinte, ne priveam şi ne înţelegeam atât de bine din priviri, încât nici eu nu mai vorbeam.

Cu timpul, forţele mi-au revenit şi am început să lucrez la grădină; aşteptam acest moment cu nerăbdare, căci voiam să fac pentru ceilalţi ce făceau şi ei pentru mine, adică să muncesc pentru ei şi să le dau, după puterile mele, ceea ce-mi dăduseră şi ei. Nu muncisem niciodată, căci, oricât de penibile sunt drumurile lungi, ceea ce făcusem în peregrinările cu Vitalis nu putea fi considerat o muncă neîntreruptă, care să ceară voinţă şi sârg, dar mi se părea că voi munci bine, cel puţin cu tragere de inimă, ca şi cei pe care îi vedeam în jurul meu. Era anotimpul în care micsandrele apar pe pieţele Parisului, şi nenea Acquin cultiva aceste flori, grădina fiind plină cu ele: aveam flori roşii, albe, violete, plantate pe culori, separate în lădiţe, în aşa fel încât vedeam rânduri albe, rânduri roşii, ceea ce era o încântare… Seara, înainte ca lădiţele să fie închise, aerul era înmiresmat de parfumul tuturor acestor flori.

Sarcina care mi s-a dat, ţinând seama de forţele mele încă slabe, consta în a ridica dimineaţa capacele cu geamuri ale lădiţelor, după ce trecuse frigul, şi să le închid seara, înainte de-a se lăsa bruma. Ziua trebuia să le acopăr cu paie pe care le aşezam deasupra pentru a le feri de soare. Nu era nici greu, nici neplăcut, dar dura mult timp, căci aveam câteva sute de capace pe care trebuia să le mişc de două ori pe zi şi tot atâtea lădiţe să le supraveghez pentru a le feri de soarele puternic sau, dimpotrivă, pentru a-i permite luminii soarelui să pătrundă înăuntru când acesta nu era prea tare.

În acest timp, Liza rămânea lângă roata care ajuta la scoaterea apei necesare udării plantelor şi atunci când bătrâna Cocotte, cu ochii acoperiţi cu masca de piele şi obosită să mai învârtă roata, încetinea pasul, ea o grăbea pocnind dintr-o biciuşca. Unul dintre fraţi golea găleţile cu apă, iar celălalt îl ajuta pe tatăl său: fiecare avea astfel locul lui bine stabilit şi nimeni nu-şi pierdea timpul.

Văzusem ţărani muncind în satul meu, dar nu ştiam cu câtă râvnă, curaj şi dragoste lucrau grădinarii din împrejurimile Parisului, care, sculaţi înainte de răsăritul soarelui şi culcaţi mult timp după ce acesta apunea, munceau din greu toată ziua. Văzusem cultivându-se pământul, dar nu ştiam cât îl puteau face să producă, nelăsându-i nicio clipă de răgaz. Am fost la o bună şcoală la nenea Acquin.

Nu am muncit tot timpul la lădiţele cu flori, pentru că mi-am revenit şi mi-am recăpătat în curând forţele, aşa că am avut satisfacţia să pot cultiva şi eu ceva şi să văd cum creşte şi rodeşte. Era un lucru făcut de mine, aş putea zice creaţia mea, şi asta mi-a dat un fel de sentiment de mândrie; eram deci bun la ceva, o puteam dovedi şi, ceea ce era şi mai satisfăcător, simţeam acest lucru. Asta, vă pot asigura, îţi răscumpără din plin truda.

Cu toată osteneala pe care acest trai mi-o impunea, m-am obişnuit repede cu viaţa de grădinar care nu semăna

deloc cu existenţa mea de hoinar. În loc să fiu liber ca altădată, neavând altă grijă decât să merg înainte pe drumuri, acum trebuia să rămân închis între cele patru ziduri ale grădinii şi să muncesc din greu, de dimineaţă până seara, cu cămaşa transpirată în spate, ducând stropitori pline în ambele mâini, mergând cu picioarele goale prin pământul mocirlos, dar în jurul meu toţi lucrau din greu; stropitorile tatălui erau mai grele decât ale mele şi cămaşa lui era mai udă decât ale noastre. Este o uşurare să vezi că toţi muncesc la fel. Şi, apoi, găsisem ceva pe care crezusem că-l pierdusem pentru totdeauna: viaţa de familie. Nu mai eram singur, nu mai eram copilul abandonat; aveam patul meu, aveam locul meu la masa la care ne adunam cu toţi. Dacă, în timpul zilei, Alexis sau Benjamin îmi dădeau, în joacă, trecând pe lângă mine, câte o palmă, nici nu mă gândeam la ea, tot aşa cum nici ei nu se gândeau la cea pe care le-o dădeam şi eu, iar seara, toţi în jurul castronului cu supă, eram prieteni şi fraţi! Pentru a spune tot adevărul, nu munceam nici noi tot timpul. Aveam şi ceasuri de odihnă, de distracţie, scurte bineînţeles, dar tocmai de aceea mai plăcute.

Duminica după-amiază ne odihneam cu toţii sub o boltă de viţă de lângă casă. Eu îmi luam harpa din cuiul unde stătea toată săptămâna şi cântam pentru ca fraţii şi surorile să danseze. Niciunul nu învăţase să danseze, dar Alexis şi Benjamin fuseseră odată la o nuntă la Mille Colonnes şi-şi aminteau, mai mult sau mai puţin, de paşii de dans. Aceste amintiri îi ghidau. Când se plictiseau de dans, mă puneau să-mi cânt restul repertoriului, şi canţoneta mea napolitană producea aceeaşi impresie puternică asupra Lizei.

Fereastră lângă tine-adesea am suspinat…

Niciodată nu am cântat ultima strofă fără să-i văd ochii în lacrimi. Atunci, pentru a o înveseli, jucam împreună cu Capi o scenetă comică. Şi pentru el aceste duminici erau

zile de sărbătoare, care îi aduceau aminte de trecut, iar când îşi termina rolul aveam impresia că ar fi vrut să-l ia de la capăt.

Aceste duminici erau şi pentru mine zile în care mă gândeam la Vitalis. Cântam la harpă şi din gură ca şi cum ar fi fost şi el de faţă.

Bunul Vitalis! Pe măsură ce creşteam, creştea şi respectul meu pentru memoria sa. Înţelegeam mai bine ce însemnase el pentru mine.

Trecură astfel doi ani şi, pentru că nenea Acquin mă lua adesea cu el la piaţă, pe Cheiul cu Flori, la Madeleine, sau la Castelul de Apă, sau la florarii cărora le duceam plantele noastre, ajunsesem să cunosc puţin câte puţin Parisul şi să înţeleg că, dacă nu era un oraş din marmură şi aur, aşa cum mi-l închipuisem cândva, nu era niciun oraş noroios, aşa cum crezusem când intrasem pe la Charenton în cartierul Mouffetard.

Am văzut monumentele, am şi vizitat câteva, m-am plimbat de-a lungul cheiurilor, pe bulevarde, în grădinile Luxembourg, Tuileries, pe Champs-Elysées. Am văzut nenumărate statui, am privit fascinat mulţimea care se înghesuia peste tot. Mi-am făcut o idee ce înseamnă viaţa unei mari capitale.

Din fericire, educaţia mea nu s-a făcut numai privind totul în timpul plimbărilor sau curselor prin Paris. Înainte de a deveni florar pe cont propriu, Acquin lucrase la pepinierele din Grădina Botanică şi deci fusese în contact cu oameni de ştiinţă, ceea ce-i dăduse şi lui gustul să citească şi să înveţe. Timp de mai mulţi ani îşi folosise economiile pentru a-şi cumpăra cărţi şi orele libere pentru a le citi. Când s-a căsătorit şi au apărut copiii, timpul liber a devenit foarte rar. Trebuia mai întâi să câştige pâinea cea de toate zilele. Cărţile au fost abandonate, dar nici nu se pierduseră, nici nu fuseseră vândute, ci au fost păstrate într-un dulap. Prima iarnă pe care am petrecut-o în familia Acquin a fost foarte lungă, ceea ce făcu ca treburile

grădinăritului să fie încetinite timp de mai multe luni de zile. Atunci, pentru a umple cu folos timpul în serile petrecute în faţa căminului, vechile cărţi fură scoase din dulap şi împărţite printre noi. Majoritatea erau lucrări de botanică şi despre istoria plantelor, alături de care se aflau câteva jurnale de călătorii. Alexis şi Benjamin nu moşteniseră gustul tatălui pentru studiu şi, regulat, în fiecare seară, după ce-şi deschideau cărţile, adormeau după a treia sau a patra pagină citită.

Eu, mai puţin dispus la somn sau mai curios din fire, citeam până sosea timpul să mergem la culcare. Primele lecţii ale lui Vitalis nu fuseseră în zadar şi, spunându-mi aceasta, când mă culcam, mă gândeam la el cu dragoste.

Dorinţa mea de a învăţa îi amintea lui nenea Acquin de epoca în care punea deoparte doi gologani din leafă pentru a-şi cumpăra cărţi şi, în curând, adăugă altele celor din dulap, aducându-le pentru mine de la Paris. Alegerea lor o făcea fie după titlu, fie la întâmplare; dar erau toate cărţi bune şi, chiar dacă au stârnit o zăpăceală în mintea mea lipsită de o călăuză, această zăpăceală se şterse mai târziu şi ceea ce era mai important în ele mi-a rămas în memorie. Orice lectură îşi aducea într-un fel sau altul contribuţia ei.

Liza nu ştia să citească, dar văzându-mă cufundat în cărţi imediat ce aveam un moment liber, vru să ştie ce mă interesa aşa de mult în ele. Mai întâi a vrut să-mi ia aceste cărţi care mă împiedicau să mă joc cu ea. Apoi, văzând că tot la ele mă întorceam, mi-a cerut să i le citesc şi ei, iar după aceea s-o învăţ să citească.

Cu toată infirmitatea ei, datorită inteligenţei cu care era înzestrată, am reuşit s-o fac să înţeleagă. Dar lectura mea cu glas tare îi plăcea cel mai mult.

Aceasta crea o nouă legătură între noi. Retrasă în ea, cu o inteligenţă vie, neinteresând-o frivolităţile sau prostiile ce se spun de obicei într-o conversaţie, găsea în lectură o distracţie şi o hrană spirituală.

Câte ore n-am petrecut astfel: ea, aşezată în faţa mea,

urmărindu-mă tot timpul, şi eu citind! Adesea mă opream când dădeam peste cuvinte sau paragrafe pe care nu le înţelegeam şi o priveam. Atunci rămâneam aşa, câteodată mai mult timp, încercând să înţelegem, apoi, când nu reuşeam, ea îmi făcea semn să continui cu un gest care vroia să spună „mai târziu”. Am învăţat-o şi să deseneze sau ceea ce eu numeam a desena. A luat mult timp, a fost greu, dar, în sfârşit, încetul cu încetul am reuşit. Fără îndoială că eram un prost maestru, dar ne înţelegeam, iar înţelegerea dintre maestru şi elev valorează chiar mai mult decât talentul. Ce bucurie când a desenat câteva linii în care puteam recunoaşte ce a vrut să facă! Nenea Acquin m-a îmbrăţişat.

— Hei, îmi spuse el râzând, aş fi fost în stare să fac o prostie mai mare decât să te adopt pe tine. Liza îţi va plăti asta ceva mai târziu.

„Mai târziu”, adică atunci când va vorbi, căci nu renunţaseră la speranţa că-şi va recăpăta glasul. Medicii spuneau că, pentru moment, nu puteau face nimic şi că trebuiau să aştepte o criză.

„Mai târziu” însemna şi gestul trist pe care-l făcea ea când îi cântam. A vrut s-o învăţ să cânte la harpă şi foarte repede degetele ei s-au obişnuit să le imite pe ale mele. Dar bineînţeles că nu putea să înveţe să cânte din gură şi asta o întrista. Adesea am văzut lacrimi în ochii ei care-şi mărturiseau astfel tristeţea şi amărăciunea. Dar, datorită caracterului ei bun şi blând, tristeţea se risipea repede: îşi ştergea ochii şi, cu un surâs resemnat, îmi făcea acel gest „mai târziu”.

Adoptat de nenea Acquin şi tratat ca un frate de către copiii săi, probabil c-aş fi rămas pentru totdeauna la Glacière, dacă o catastrofă nu mi-ar fi schimbat încă o dată viaţa. Probabil că mi-era scris să nu fiu mult timp fericit, căci atunci când credeam că mi-am găsit echilibrul, soarta m-a aruncat iar, din cauza unor evenimente independente de voinţa mea, într-o existenţă aventuroasă.

21
Familia împrăştiată

Erau unele zile când, fiind singur, mă tot gândeam şi-mi spuneam:

— Eşti prea fericit, băiete, situaţia asta nu va dura! Ce se va întâmpla şi cum va veni nenorocirea nu puteam să prevăd, dar eram aproape sigur că aceasta va veni nu peste multă vreme.

Asta mă făcea să fiu adesea trist; dar, pe de altă parte, acest lucru avea şi o parte bună; pentru a evita orice fel de nenorocire, mă străduiam să fac tot mai bine ceea ce aveam de făcut, gândindu-mă că, dacă va interveni ceva, asta se va întâmpla doar din cauza mea.

Nu a fost din cauza mea, dar, chiar dacă m-am înşelat asupra acestui punct, am presimţit din timp nenorocirea.

Am spus că nenea Acquin cultiva micsandre; este o cultură destul de uşoară, pe care grădinarii din jurul Parisului o reuşesc foarte bine. Şi ce dovadă ar putea fi mai convingătoare decât florile mari şi frumoase pe care le aduc în piaţă, în aprilie şi mai? Singura îndemânare ce se cere grădinarului este de-a alege plantele cu flori duble, căci moda respinge florile simple. Dar, deoarece seminţele ce se pun în pământ dau atât flori simple, cât şi flori duble aproape în aceeaşi proporţie, interesul este să păstrezi doar plantele cu flori duble, altfel ai fi nevoit să îngrijeşti cu mari eforturi jumătate din plante, pe care să le arunci apoi în momentul în care vor înflori, adică după un an de cultură. Această operaţie se face după examinarea frunzelor şi a tulpinii. Puţini grădinari ştiu s-o facă şi este chiar un secret care s-a păstrat din tată în fiu în câteva familii.

Când cultivatorii de micsandre vor să facă alegerea plantelor duble, se adresează unora dintre confraţii lor care posedă acest secret şi aceştia fac o „vizită” acasă, la fel ca medicii sau experţii, să dea „consultaţii”.

Nenea Acquin era unul dintre cei mai renumiţi specialişti din jurul Parisului, astfel că, în momentul în care trebuia să aibă loc această operaţie, toate zilele îi erau ocupate. Atunci, pentru noi, şi mai ales pentru Etiennette, era perioada cea mai grea, căci între colegi nu faci vizite fără să bei un litru, câteodată doi sau chiar trei de vin, şi, după ce vizita astfel doi sau trei grădinari, nenea Acquin se întorcea acasă roşu la faţă, cu limba împleticită şi cu mâinile tremurând.

Niciodată Etiennette nu se culca înainte de întoarcerea tatălui ei, chiar atunci când acesta revenea foarte, foarte târziu. Atunci când eram treaz sau când zgomotul pe care-l făcea mă trezea, auzeam conversaţia dintre ei:

— De ce nu te-ai culcat?, întreba nenea Acquin.

— Pentru că am vrut să fiu sigură că nu ai nevoie de ceva.

— Deci, domnişoara Jandarm mă supraveghează!

— Dacă nu te-aş fi aşteptat, cu cine ai mai fi vorbit?

— Vrei să vezi dacă nu merg pe două cărări; ei, uită-te, pun pariu că ajung la uşa camerei copiilor fără să merg alături de şirul ăsta de pietre.

Din bucătărie se auzea un zgomot de paşi împleticiţi, apoi se lăsa tăcerea.

— Liza este bine?, întreba el.

— Da, doarme. Ar fi bine să nu faci zgomot.

— Nu fac zgomot. Merg drept... trebuie să merg drept, deoarece fetele îşi acuză taţii. Ce-a spus Liza când a văzut că nu mă întorc pentru cină?

— Nimic. A privit locul tău gol de la masă.

— Ah! A privit locul meu gol.

— Da.

— De mai multe ori? A privit de mai multe ori?

— Adesea.

— Şi ce spunea?

— Ochii ei spuneau că nu eşti acolo.

— Atunci, te întreba de ce nu sunt acolo şi tu îi

răspundeai că sunt cu prietenii?

— Nu, nu mă întreba nimic şi eu nu-i răspundeam nimic; ştia bine unde eşti.

— Ştia, ştia că… A adormit de mult?

— Nu, numai de un sfert de oră; voia să te aştepte.

— Şi tu, tu ce voiai?

— Voiam să nu te vadă când te întorci.

Apoi, după un moment de linişte, vocea tatălui se auzea din nou:

— Tiennette, eşti o fiică bună. Ascultă, mâine mă duc la Louisot… Ei bine, îţi jur, ascultă bine, îţi jur că mă întorc la cină; nu vreau să mă mai aştepţi şi nici ca Liza să adoarmă îngrijorată.

Dar promisiunile, jurămintele nu erau întotdeauna respectate şi nu se întorcea mai devreme, dacă accepta un pahar cu vin. Acasă, Liza era atotputernică, dar în afară uita şi de ea.

— Vezi tu, spunea tatăl, bei un pahar fără să te gândeşti, căci nu-ţi poţi refuza prietenii; îl bei pe al doilea pentru că l-ai băut pe primul şi eşti hotărât să nu-l bei pe al treilea, dar când bei ţi se face sete. Apoi, vinul ţi se urcă la cap; ştii că atunci când bei uiţi de necazuri, nu te mai gândeşti la datorii, vezi totul însorit; ieşi din pielea ta pentru a te plimba într-altă lume, lumea în care ai vrea să te duci. Şi bei. Asta-i!

Trebuie să spun că nu se întâmpla prea des acest lucru, de altfel nici perioada cât ţine această operaţiune de alegere a micsandrelor nu este prea lungă, iar după ce trecea sezonul, tatăl, nemaiavând motive să plece de acasă, nu mai pleca. Nu-i plăcea să se ducă singur la bodegă şi nici să-şi piardă timpul.

După ce se termina perioada micsandrelor, pregăteam alte flori, căci nu era obiceiul ca un grădinar să lase un loc gol în grădină; după ce ai vândut anumite flori şi le-a trecut vremea, altele le iau locul.

Pentru un grădinar care munceşte ca să-şi vândă cât

mai bine florile la piaţă, arta constă în a le aduce în momentul în care are şansa să obţină cel mai bun preţ pe ele, iar acest moment este cel al sărbătorilor, îndeosebi de Sfântul Petru, de Sfânta Maria şi de Sfântul Ludovic, căci numărul celor ce poartă numele de Petru, Maria, Ludovic sau Luiza este mare şi, deci, şi numărul ghivecelor sau al buchetelor ce se vând în acele zile pentru a însoţi urările de „La mulţi ani!” adresate unei rude sau unui prieten este la fel de mare. Toată lumea a văzut în perioada acestor sărbători străzile Parisului pline de flori, nu numai în florării sau în pieţe, ci şi pe trotuare, în colţul străzilor, pe treptele caselor, peste tot unde se poate amenaja o tarabă.

După perioada micsandrelor, nenea Acquin se pregătea pentru marile sărbători din lunile iulie şi august, când cad Sfânta Maria sau Sfântul Ludovic; pentru această ocazie cultivam mii de margarete, cerceluşi, leandri, cât puteau cuprinde răsadniţele şi lăzile noastre; toate aceste plante trebuiau să înflorească în ziua respectivă, nici mai devreme, căci ar fi fost trecute în ziua vânzării, nici mai târziu, căci nu ar fi fost înflorite. Acest lucru cere un anumit talent, căci nu poţi fi stăpân pe soare sau pe vreme. Acquin era un maestru în această artă, niciodată florile lui nu ajungeau pe piaţă nici prea devreme, nici prea târziu. Dar câtă grijă! Câtă muncă!

În momentul în care s-au întâmplat cele pe care vi le povestesc, anotimpul se anunţa excelent: eram la începutul lui august şi florile noastre erau tocmai cum trebuie. În grădină, margaretele îşi arătau corolele gata să înflorească, iar în răsadniţe sau în lădiţe, ale căror capace cu geamuri erau date cu lapte de var pentru a cerne lumina, cerceluşii şi leandrii începeau să înflorească. Erau ca nişte buchete sau piramide pline de boboci de sus până jos, priveliştea era superbă, şi-l vedeam pe nenea Acquin cum îşi freca adesea mâinile cu mulţumire.

— Sezonul va fi bun, le spunea el băieţilor.

Şi, surâzând, făcea socoteala banilor pe care-i va obţine

din vânzarea florilor.

S-a muncit din greu pentru a se ajunge aici, fără o oră de repaus, chiar şi duminicile. Totul fiind în ordine, nenea Acquin s-a hotărât să ne recompenseze într-un fel şi să ne ducă, pe 5 august, la Arcueil, la un prieten de-ai lui, grădinar ca şi el. Chiar şi Capi va veni cu noi. Urma să lucrăm până pe la ora trei sau patru, apoi, după ce vom închide poarta cu cheia, ne vom duce veseli la Arcueil, unde vom ajunge pe la ora cinci sau şase; după cină, vom pleca imediat spre casă, ca să nu ajungem prea târziu şi să fim din nou la lucru, luni devreme, odihniţi şi binedispuşi. Ce bucurie!

După ce în cursul dimineţii am făcut totul aşa cum s-a hotărât, cu câteva minute înainte de ora patru nenea Acquin închidea poarta cu cheia.

— La drum cu toţii, spuse el bucuros.

— Înainte, Capi!

Şi luând-o pe Liza de mână am început să fug cu ea, însoţiţi de lătratul vesel al lui Capi, care sărea pe lângă noi. Credea, probabil, că o pornisem pentru mai mult timp la drum, ceea ce sunt sigur că ar fi preferat decât să stea acasă, unde se plictisea, căci nu puteam întotdeauna să mă ocup de el, ceea ce-i plăcea mai mult decât orice.

Eram cu toţii îmbrăcaţi de duminică, cu hainele bune de ieşit în oraş; unii din cei pe care-i întâlneam se întorceau pe stradă după noi să ne vadă mai bine. Nu ştiu cum arătam eu, dar Liza, cu pălăria ei de pai, cu rochia albastră şi cu ghetuţele de pânză cenuşie, era cea mai drăguţă fată şi cea mai veselă. Era graţia şi vivacitatea întruchipată, ochii, nările fremătătoare, umerii, braţele, totul în ea striga de bucurie.

Timpul s-a scurs aşa de repede, încât nici nu mi-am dat seama când a trecut: tot ce ştiu este că, aproape de sfârşitul cinei, unul dintre noi observă cum cerul se acoperise cu nori negri spre apus şi, cum mâneam afară, sub un soc mare, nu ne fu prea greu să ne dăm seama că

venea furtuna.

— Copii, trebuie să ne întoarcem la Glacière. La aceste vorbe se auzi o exclamaţie generală:

— Deja?

Liza nu spunea nimic, dar făcu gesturi de protest şi negare.

— Dacă se porneşte vântul, zise nenea Acquin, poate să ne doboare capacele lădiţelor. Haideţi să pornim imediat la drum!

Nu aveam ce să mai spunem; ştiam cu toţii că lădiţele cu capace cu geamuri sunt averea grădinarilor şi, dacă vântul le-ar sparge, această pierdere i-ar ruina.

— Eu o iau înainte, iar Benjamin şi Alexis o să vină cu mine. Noi o să mergem cât putem de repede. Rémi va veni cu Etiennette şi cu Liza.

Şi, fără să mai spună nimic, o porniră în grabă, în timp ce noi îi urmam mai încet, Etiennette şi cu mine, potrivindu-ne paşii, după cei ai Lizei.

Nu mai era vorba să râdem, să fugim sau să zburdăm.

Cerul devenea din ce în ce mai întunecat, în timp ce furtuna se apropia cu paşi repezi, precedată de nori de praf, pe care vântul, ce se pornise dintr-o dată, îl învârtejea pe drum. Când aceşti nori ne înconjurau trebuia să ne oprim, să ne întoarcem cu spatele spre vânt şi să ne acoperim ochii cu ambele mâini, căci praful ne orbea; dacă respirai, simţeai în gură gust de pământ.

Tunetele se auzeau venind din depărtare şi bubuiturile lor răsunau tot mai aproape, în vreme ce fulgerele brăzdau cerul.

Etiennette şi cu mine am luat-o pe Liza de mână şi o trăgeam după noi, dar ne urma cu greu şi nu puteam merge atât de repede pe cât am fi vrut.

Vom reuşi să ajungem înainte de izbucnirea furtunii?

Nenea Acquin, Benjamin şi Alexis ajunseseră oare?

Pentru ei era vorba de ceva mult mai important: să pună lădiţele la adăpost, adică să le închidă capacele,

pentru ca vântul să nu le poată răsturna şi sparge; noi nu aveam altă grijă decât aceea de a nu fi udaţi de ploaie.

Bubuiturile tunetelor erau din ce în ce mai apropiate şi norii deveniseră atât de negri, încât părea că se lăsase noaptea. Când vântul reuşea să îi împrăştie puţin, puteai zări printre ei adâncuri ruginii. Era limpede că aceşti nori se vor descărca în curând.

Lucru ciudat! Printre tunete am desluşit un zgomot neobişnuit care venea spre noi şi pe care nu mi-l puteam explica. Parcă era zgomotul unui regiment de cavalerie care fugea pentru a se adăposti de furtună, dar o astfel de fugă mi se părea un lucru absurd: ce să caute acel regiment într-un cartier mărginaş al Parisului.

Deodată începu să cadă grindina; câteva bobite la început ne loviră feţele, apoi, aproape instantaneu, se porni o adevărată avalanşă; a trebuit să ne adăpostim sub o poartă înaltă.

Şi atunci am văzut căzând grindina cea mai teribilă ce se poate imagina. Într-o clipită, strada a fost acoperită cu un strat alb ca în plină iarnă; grindina era mare, ca un ou de porumbel, şi căzând făcea un zgomot asurzitor, întretăiat din când în când de zgomotul geamurilor sparte. Odată cu grindina care se rostogolea de pe acoperişuri cădeau în stradă tot felul de lucruri: bucăţi de ţiglă, moloz, cărămizi sfărâmate, în special bucăţi de ardezie care păreau nişte pete negre pe albeaţa grindinei.

— Geamurile de la lădiţe!, strigă Etiennette. Tot la ele mă gândeam şi eu.

— Poate că nenea Acquin a ajuns la timp.

— Chiar dacă ar fi ajuns înainte de începerea grindinei, nu a avut timp să le acopere cu rogojini: totul se va pierde.

— Se spune că grindina cade doar în anumite părţi…

— Suntem prea aproape ca să putem spera că ne-a ocolit. Dacă a căzut în grădină ca aici, bietul tata va fi ruinat; oh, Doamne, se baza aşa de mult pe vânzarea florilor şi avea atâta nevoie de banii ăştia!

Fără să cunosc prea bine valoarea lucrurilor, auzisem adesea spunându-se că preţul capacelor cu geamuri era de o mie cinci sute sau o mie opt sute de franci suta, aşa că am înţeles imediat ce dezastru ar fi fost pentru noi dacă grindina ne-ar fi spart cele cinci sau şase sute de capace, fără a mai vorbi de răsadniţe sau de florile distruse de grindină.

Aş fi vrut s-o întreb pe Etiennette, dar abia ne puteam auzi, atât de mare era zgomotul produs de grindină; şi, în plus de asta, Etiennette nu prea părea dispusă să vorbească. Privea grindina cu disperarea unui om ce-şi vede casa arzând.

Această groaznică aversă nu dură mult, poate cinci sau şase minute, şi luă sfârşit brusc, tot aşa cum începuse. Norul de grindină se îndreptă spre Paris şi noi puturăm ieşi din adăpostul nostru. Pe stradă, boabele de grindină, rotunde şi dure, ne alunecau sub paşi, ca şi pietrele de pe malul mării, şi stratul era aşa de gros, încât picioarele ni se înfundau până la glezne în el.

Liza nu putea merge pe acest strat de gheaţă cu botinele ei de pânză, aşa că am luat-o în spate; faţa ei atât de veselă la plecare era acum tristă, iar din ochii verzi îi curgeau lacrimi pe obraji.

Am ajuns în curând acasă, unde poarta rămăsese deschisă. Am intrat repede în grădină.

Ce spectacol ne aştepta! Totul era sfărâmat, rupt. Capacele, florile, bucăţile de geamuri, boabele de grindină formau un amestec, o grămadă fără formă; din acea grădină aşa de frumoasă, atât de bogată de dimineaţă, nu mai rămăseseră decât nişte resturi.

Dar unde era nenea Acquin?

Nevăzându-l de la început am căutat peste tot, şi astfel am ajuns la răsadniţa din fundul grădinii, ale cărei geamuri fuseseră toate distruse; l-am găsit aşezat, mai bine zis prăbuşit pe un scăunel în mijlocul resturilor ce acopereau pământul, cu Alexis şi Benjamin lângă el.

— Oh, bieţii mei copii! strigă el, ridicând capul la apropierea noastră pe care o simţise după zgomotul paşilor pe bucăţile de sticlă. Oh, bieţii mei copii!

Şi, luând-o pe Liza în braţe, începu să plângă fără a mai spune niciun cuvânt.

Ce era să mai spună, de altfel?

Era un dezastru; dar, oricât de mare mi s-ar fi părut acum, avea să fie şi mai groaznic prin consecinţele lui.

Am aflat în curând, de la Etiennette şi băieţi, cât de îndreptăţită era deznădejdea tatălui lor. Nenea Acquin cumpărase această grădină acum zece ani şi construise casa cu mâinile lui. Cel ce-i vânduse terenul îi împrumutase şi banii de care avea nevoie pentru a-şi cumpăra materialele necesare meseriei de florar. Totul trebuia plătit în rate anuale, în decurs de cincisprezece ani. Până acum nenea Acquin reuşise să plătească la timp ratele, muncind din greu şi lipsindu-se de multe lucruri. Aceste plăţi trebuiau făcute regulat, căci creditorul nu aştepta decât o ocazie, adică o întârziere, pentru a-şi lua înapoi terenul, casa, materialele, păstrându-şi bineînţeles cele zece rate anuale pe care le încasase deja. În aceasta consta, se pare, înşelătoria. Spera ca, în decursul celor cincisprezece ani, să vină o zi în care nenea Acquin să nu poată plăti şi de aceea recursese la această şmecherie, pentru el neriscantă, în timp ce pentru datornic era, din contră, plină de primejdii.

Această zi sosise datorită grindinei.

Ce se va întâmpla acum?

Această stare de nedumerire nu dură mult, căci chiar a doua zi, când nenea Acquin trebuia să-şi plătească rata cu banii adunaţi din vânzarea florilor, am văzut intrând în casă un domn îmbrăcat în negru, care nu avea un aer prea politicos şi care îi înmâna o hârtie timbrată pe care erau scrise câteva cuvinte într-un spaţiu rămas în alb.

Era un portărel.

Şi, din acea zi, veni mereu, încât ajunsese să ne cunoască la toţi numele.

— Bună ziua, Rémi, spunea el, bună ziua, Alexis, ce mai faceţi, domnişoară Etiennette?

Şi ne înmâna hârtia aceea timbrată, surâzându-ne ca unor prieteni.

— La revedere, copii!

— La naiba cu tine!

Acquin nu mai stătea pe acasă. Cutreiera oraşul. Unde se ducea? Nu ştiu, căci el, care altădată era aşa de comunicativ, nu mai scotea o vorbă. Se ducea pe la avocaţi şi, fără îndoială, la tribunal.

La acest gând mi se făcu frică. Şi Vitalis fusese în tribunal şi ştiam ce urmase.

Cu nenea Acquin lucrurile au durat mai mult, astfel că se scurse o parte din iarnă. Deoarece n-am putut, bineînţeles, să ne reparăm răsadniţele şi lădiţele şi să punem noi geamuri capacelor, cultivam grădina cu legume şi flori care nu aveau nevoie de adăpost; nu puteau aduce mare câştig, dar, oricum, era ceva şi, în special, munceam.

Într-o seară, nenea Acquin se întoarse şi mai copleşit ca de obicei.

— Copii, totul s-a sfârşit!

Am vrut să ies, căci mi-am dat seama că se va întâmpla ceva grav, şi deoarece se adresa copiilor lui, mi se părea că nu aveam de ce să ascult.

Dar făcu un gest să rămân.

— Nu faci şi tu parte din familie?, întrebă el. Chiar dacă nu ai vârsta să înţelegi ce voi spune, ai fost deja lovit de nenorocire pentru a putea înţelege: copii, am să vă părăsesc.

Se auzi un strigăt de durere.

Liza îi sări în braţe şi începu să-l îmbrăţişeze plângând.

— Oh! Cred că vă daţi seama că nu părăsesc nişte copii atât de buni ca voi de bunăvoie. Mai ales o fetiţă atât de dragă cum eşti tu, Liza.

Şi o strânse tare la piept.

— Dar am fost condamnat să-mi plătesc datoria şi,

pentru că nu am bani, am pierdut totul. Dar cum nici aceasta nu este de ajuns, voi fi închis. Pentru că nu pot plăti cu bani, voi plăti cu persoana mea, cu libertatea mea, timp de cinci ani.

Începurăm să plângem cu toţii.

— Da, este foarte trist, spuse el, dar nu poţi face nimic, legea-i lege.

— Cinci ani! Ce se va întâmpla în tot acest timp? Este îngrozitor!

Urmă o tăcere îndelungă.

— Vă imaginaţi că m-am gândit la asta şi iată ce am hotărât pentru a nu vă lăsa singuri şi abandonaţi după ce voi fi arestat.

M-am mai liniştit puţin.

— Rémi va scrie surorii mele Catherine Suriot, la Dreuzy, în Nièvre; îi va explica ce s-a întâmplat şi o va ruga, în numele meu, să vină aici; împreună cu Catherine, care nu-şi pierde uşor capul şi care se pricepe la afaceri, vom hotărî ce este mai bine pentru toată lumea.

Era pentru prima oară când scriam o scrisoare; a fost un debut greu şi crud.

Cu toate că explicaţiile pe care mi le dăduse nenea Acquin nu erau prea clare, ele cuprindeau totuşi o speranţă, iar în situaţia în care ne aflam era ceva să mai poţi spera.

Ce?

Nu ne dădeam prea bine seama, dar speram. Catherine va veni curând şi, cum ea se pricepea la afaceri, aceste vorbe erau de ajuns pentru nişte copii simpli şi neştiutori ca noi. Pentru cei ce se pricep la afaceri, totul este uşor în această lume.

Totuşi, Catherine nu ajunse aşa de repede cum sperasem noi, guarzii comerciali, adică cei ce îi arestează pe datornici, sosind înaintea ei şi luându-l pe cel ce trebuia întemniţat.

Nenea Acquin tocmai ieşea din casă, vrând să se ducă la unul din prietenii săi, când în stradă se pomeni faţă în

faţă cu ei! Eu îl însoţeam şi am fost înconjuraţi într-o secundă. Acquin nu voia să fugă. Se albi la faţă, ca şi cum i s-ar fi făcut rău, şi le ceru guarzilor să-i permită să-şi îmbrăţişeze copiii.

— Nu trebuie să fii aşa de mâhnit, spuse unul dintre ei; închisoarea pentru datornici nu este aşa de teribilă ca celelalte, acolo poţi să întâlneşti şi oameni cumsecade.

Am intrat în casă, înconjuraţi de guarzii comerciali.

M-am dus să-i caut pe băieţi în grădină.

Când am revenit, nenea Acquin o ţinea în braţe pe Liza, care plângea tare.

Atunci, unul dintre guarzi îi spuse ceva la ureche, dar nu am auzit ce anume.

— Da, răspunse tatăl, aveţi dreptate, trebuie.

Şi, ridicându-se brusc, o puse pe Liza jos, dar ea se agăţă de el şi nu vru să-i dea drumul la mână.

Atunci îi îmbrăţişa pe Etiennette, pe Alexis şi pe Benjamin. Eu stăteam într-un colţ, cu ochii plini de lacrimi. Nenea Acquin mă strigă:

— Şi tu, Rémi, nu vii să mă îmbrăţişezi? Nu eşti şi tu copilul meu?

Eram cu toţii copleşiţi de durere.

— Rămâneţi aici, spuse nenea Acquin pe un ton poruncitor, vă ordon!

Şi a ieşit repede, după ce şi-a desprins cu blândeţe mâna din cea a Lizei.

Aş fi vrut să-l urmez şi mă îndreptam spre uşă, când Etiennette îmi făcu semn să mă opresc.

— Unde să mă duc? Ce să fac?

Am rămas zdrobiţi în mijlocul bucătăriei, plângând cu toţii, şi niciunul dintre noi nu scotea o vorbă.

Ce să spună, de altfel?

Ştiam bine că această arestare va avea loc într-o zi, dar am crezut că atunci Catherine va fi aici, şi ea va fi cea care să ne apere.

Dar Catherine nu era aici.

Totuşi sosi, cam la o oră după plecarea lui nenea Acquin, şi ne găsi pe toţi în bucătărie, tăcuţi. Cea care ne susţinuse până atunci era şi ea dărâmată. Etiennette, cea atât de puternică, atât de curajoasă, era acum la fel de slabă ca şi noi. Nu ne mai încuraja, nu mai avea voinţă, încredere, se lăsase şi ea pradă durerii pe care nu şi-o înăbuşea decât pentru a o consola pe Liza. Cârmaciul navei noastre căzuse în apă, şi noi, copiii, fără să mai avem pe cineva la cârmă, fără far să ne călăuzească, fără nimic pentru a ne conduce într-un port, fără măcar să ştim dacă exista un port pentru noi undeva, rămăsesem în mijlocul oceanului vieţii, în bătaia vântului, incapabili să facem vreo mişcare sau să gândim, cu frica în suflet şi disperarea în inimă.

Tuşa Catherine era o femeie şi jumătate, plină de iniţiativă şi voinţă. Fusese doică la Paris, timp de zece ani, în cinci rânduri. Cunoştea greutăţile vieţii şi, aşa cum spunea şi ea, ştia să se adapteze.

A fost o uşurare pentru noi s-o auzim comandând şi s-o ascultăm; găsisem o direcţie, fusesem din nou puşi pe picioare.

Pentru o ţărancă fără educaţie şi fără avere, era o responsabilitate enormă ce-i cădea pe cap şi care ar fi dat de gândit şi celor mai bravi; o familie de orfani în care cel mai mare nu avea încă şaptesprezece ani şi cea mai mică era mută. Ce să facă cu aceşti copii? Cum să te ocupi de ei când tu însăţi abia poţi trăi?

Tatăl unuia dintre copiii unde fusese doică era notar; se duse să-l consulte şi soarta noastră fu hotărâtă, conform sfaturilor şi îndemnurilor sale. Apoi se duse la închisoare să se înţeleagă cu nenea Acquin şi, după opt zile de la sosirea ei la Paris, fără să ne fi spus nimic despre demersurile şi intenţiile sale, ne comunică hotărârea ce fusese luată.

Deoarece eram prea mici ca să continuăm să muncim şi să ne întreţinem singuri, fiecare copil urma să fie trimis la un unchi sau la o mătuşă care se vor învoi să-i ia: Liza la

mătuşa Catherine, la Dreuzy; Alexis, la un unchi care era miner la Varses, în Cévennes; Benjamin, la un unchi care era grădinar la Saint-Quentin; Etiennette, la o mătuşă care era măritată la Charente, la Esnandes, pe malul mării.

— Şi eu?

— Tu nu faci parte din familie.

— Voi munci pentru dumneavoastră.

— Nu faci parte din familie.

— Întrebaţi-i pe Alexis şi Benjamin, ei pot să vă spună dacă nu sunt harnic.

— Harnic şi la mâncare, nu-i aşa?

— Da, dar face parte din familie, răspunseră toţi.

Liza înainta şi-şi împreună mâinile în faţa tuşei Catherine, într-un gest care spunea mai mult decât orice cuvânt.

— Draga mea, îi răspunse tuşa Catherine, te înţeleg bine, vrei să vină cu tine, dar, vezi tu, în viaţă nu faci ce vrei. Tu eşti nepoata mea şi, dacă bărbatu-meu va spune ceva vreodată sau dacă se va uita chiorâş la tine, îi pot spune: „Face parte din familie. Cine să aibă grijă de ea, dacă nu noi?” Şi ceea ce spun este valabil şi pentru unchiul din Saint-Quentin, şi pentru cel din Varses, şi pentru mătuşa din Esnandes. Rudele se acceptă, dar străinii nu se primesc; pâinea este puţină şi pentru familie, nu ajunge şi pentru alţii.

Am simţit că nu mai este nimic de făcut, nimic de zis. Ceea ce spusese era clar şi adevărat. Nu făceam parte „din familie”. Nu aveam dreptul să cer nimic. A cere înseamnă a cerşi; totuşi, n-aş fi putut să-i iubesc mai mult dacă aş fi făcut parte din familia lor. Alexis şi Benjamin nu erau fraţii mei? Etiennette şi Liza nu erau surorile mele? Nu le iubeam îndeajuns? Şi Liza nu mă iubea la fel ca pe Alexis sau Benjamin?

Tuşa Catherine nu revenea niciodată asupra hotărârilor pe care le lua. Ne spuse că a doua zi ne vom despărţi şi ne trimise la culcare.

De-abia am ajuns în cameră, că toţi mă înconjurară şi Liza mi se aruncă în braţe plângând. Atunci am înţeles că, oricât de mâhniţi am fi fost din cauza despărţirii, ei se gândeau la mine, mă compătimeau şi mă priveau ca pe un frate al lor.

Atunci mi-a venit o idee sau, mai degrabă – căci trebuie să spun şi binele, şi răul – am simţit un imbold al inimii.

— Ascultaţi, le-am spus imediat, văd că, deşi rudele voastre nu mă vor, voi mă socotiţi ca făcând parte din familie.

— Da, au răspuns toţi trei, vei fi mereu fratele nostru.

Liza, care nu putea vorbi, întări aceste cuvinte cu o strângere de mână şi cu o privire atât de adâncă, încât îmi dădură lacrimile.

— Ei bine, voi fi fratele vostru şi vă voi dovedi-o.

— Unde vrei să te angajezi?, întrebă Benjamin.

— Am auzit că există un loc la Pernuit, vrei să mă duc mâine să-l cer pentru tine?, întrebă Etiennette.

— Nu vreau să intru la stăpân, pentru că aş fi nevoit să rămân la Paris şi n-aş avea cum să vă mai văd. Am să-mi iau cojocelul, harpa din cui şi voi merge la Saint-Quentin, la Varses şi de acolo la Esnandes, apoi la Dreuzy; o să vă întâlnesc pe toţi pe rând şi astfel, pentru mine, veţi fi mereu împreună. Nu am uitat cântecele şi dansurile învăţate de la Vitalis şi îmi voi putea câştiga astfel existenţa.

După satisfacţia ce apăru pe toate figurile mi-am dat seama că ideea mea venea în întâmpinarea dorinţelor lor şi, în nefericirea mea, m-am simţit fericit. Am vorbit îndelung despre acest proiect, despre despărţirea noastră, despre trecut, despre viitor. Apoi, Etiennette ne-a cerut să ne culcăm, dar nimeni nu dormi bine în acea noapte şi eu cred că mai puţin decât ceilalţi.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, Liza mă duse în grădină şi am înţeles că voia să-mi spună ceva.

— Vrei să-mi vorbeşti?

Liza dădu afirmativ din cap.

— Nu vrei să vin la Dreuzy?

Ca să ne înţelegem, puneam întrebări şi ea îmi răspundea afirmativ sau negativ.

Aşa am înţeles că voia să vin la Dreuzy, dar, întinzând succesiv mâna în trei direcţii diferite, mă făcu să înţeleg că înainte trebuia să mă duc să-i văd fraţii şi sora.

— Vrei să mă duc mai întâi la Varses, Esnandes şi Saint-Quentin?

Liza surâse fericită că înţelesesem.

— De ce? Vreau să te văd pe tine prima…

Dar atunci, cu mâinile, cu buzele, dar mai ales cu ochii ei foarte expresivi, m-a făcut să înţeleg de ce dorea acest lucru. Am să vă traduc ce mi-a explicat în felul ei. Dorea să-i aduc veşti despre Etiennette, Alexis şi Benjamin, aşa că trebuia să trec mai întâi pe la ei. Apoi mă voi duce şi la ea şi-i voi spune ce-am văzut şi ce mi-au spus fraţii ei.

Draga de Liza!

Trebuiau să plece la ora opt dimineaţa, aşa că tuşa Catherine ceruse să vină o birjă mare care să-i conducă mai întâi la închisoare, pentru a-şi îmbrăţişa tatăl, apoi, pe fiecare, cu traista lui, la gară, de unde aveau să ia trenul.

La ora şapte, Etiennette, la rândul ei, mă duse în grădină:

— Ne vom despărţi, mi-a spus ea; aş vrea să-ţi las o amintire. Ia asta! Este o trusă de cusut: vei găsi înăuntru aţă de cusut, ace şi foarfecele mele, pe care mi le-a dat naşul meu; pe drum vei avea nevoie de toate astea, căci eu nu voi mai fi cu tine să-ţi pun un petic la haină sau să-ţi cos un nasture. Când te vei servi de foarfece, te vei gândi la noi.

În timp ce Etiennette îmi vorbea, Alexis ne dădea târcoale. Când ea intră în casă, lăsându-mă foarte emoţionat, s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

— Am două monezi de cinci franci; dacă-ai vrea să accepţi una, mi-ai face plăcere.

Dintre noi cinci, Alexis era singurul care ştia ce este banul şi noi ne băteam întotdeauna joc de el din cauza zgârceniei lui: punea deoparte ban cu ban şi-i făcea plăcere să aibă monede noi de cincizeci sau douăzeci de centime pe care le tot număra în mână, făcându-le să strălucească în soare şi ascultându-le cum sună.

Darul lui m-a emoţionat, am vrut să-l refuz, dar el insistă şi-mi vârî în mână o frumoasă monedă strălucitoare, am simţit astfel că prietenia lui era foarte mare, pentru că era mai puternică decât dragostea lui pentru mica sa comoară.

Nici Benjamin nu mă uită şi vru să-mi facă un cadou. Îmi dădu cuţitul său şi, în schimb, îmi ceru cinci centime „deoarece cuţitele ce se primesc în dar taie prietenia”.

Timpul trecea repede: încă un sfert de oră, încă cinci minute şi ne vom despărţi. Liza nu se gândea la mine?

În momentul când se auzi birja, Liza ieşi din camera mătuşii sale Catherine şi-mi făcu semn să vin în grădină.

— Liza!, o strigă mătuşa Catherine.

Dar Liza, făcându-se că nu o aude, îşi continuă drumul înspre grădină.

În grădina florarilor şi zarzavagiilor tot pământul este folosit cu chibzuinţă, nefiind loc pentru plante care-ţi fac doar plăcere. Totuşi, în grădina noastră exista un trandafir de Bengal care nu fusese smuls din locul lui pentru că se afla într-un colţ îndepărtat al grădinii, unde nu se putea cultiva nimic altceva.

Liza se îndreptă spre acest trandafir din care tăie o crenguţă cu doi boboci ce stăteau să înflorească, apoi, întorcându-se spre mine, o rupse în două şi-mi dădu un boboc.

Ah! Cât de sărac este graiul buzelor faţă de cel al ochilor! Cât de reci şi goale sunt cuvintele în comparaţie cu ochii!

— Liza! Liza!, o strigă mătuşa ei. Bagajele se aflau deja în birjă.

Mi-am luat harpa şi l-am strigat pe Capi, iar acesta, la vederea instrumentului şi a vechiului meu costum care pe el nu-l speria, începu să ţopăie de bucurie, înţelegând că vom porni din nou la drum şi că va putea fugi liber, ceea ce pentru el era mai amuzant decât să stea închis în curte.

Momentul despărţirii noastre sosise. Mătuşa Catherine îl scurtă: îi sui pe Etiennette, Alexis şi Benjamin în trăsură, rugându-mă să i-o pun pe Liza pe genunchi.

Apoi, deoarece rămăsesem năucit în mijlocul drumului, ea mă împinse uşor şi închise portiera.

— Îmbrăţişaţi-l pe nenea Acquin pentru mine, am strigat, pentru că…

Un hohot de plâns îmi sufocă vocea.

— La drum!, spuse mătuşa Catherine. Şi birja se urni imediat din loc.

Printre lacrimi am văzut capul Lizei aplecându-se peste geamul coborât, trimiţându-mi cu mâna o sărutare. Apoi, birja o coti brusc la colţul străzii şi n-am mai văzut decât un nor de praf.

Se terminase totul.

Sprijinit pe harpă, cu Capi la picioare, am rămas mult timp aşa, privind praful care se aşternea pe drum.

Un vecin fusese însărcinat să închidă casa şi să păstreze cheile pentru proprietar. Acesta mă trezi din visare la realitate.

— Rămâi aici?, m-a întrebat acesta.

— Nu, plec.

— Unde te duci?

— Unde voi vedea cu ochii.

Fără îndoială, i se făcu milă de mine, căci, întinzându-mi mâna, îmi spuse:

— Dacă vrei să rămâi, am să te ţin la mine, dar fără leafă, căci nu eşti prea puternic; mai târziu vom vedea.

I-am mulţumit.

— Cum vrei! Îţi voiam binele! Drum bun! Şi plecă.

Birja plecase, casa era închisă.

Mi-am trecut cureaua harpei peste umăr. Acest gest, pe care-l făcusem de atâtea ori, i-a atras atenţia lui Capi; se ridică, privindu-mă cu ochii lui strălucitori.

— Hai, Capi!

Înţelese şi sări în faţa mea lătrând.

Mi-am întors privirea de la această casă în care trăisem doi ani, unde crezusem că voi trăi mereu şi am privit în faţa mea.

Soarele era sus pe cer, iar cerul senin. Era cald. Nu semăna deloc cu noaptea îngheţată în care mă prăbuşisem de oboseală şi epuizare lângă acest zid.

Aceşti doi ani nu fuseseră decât o haltă; trebuia să plec din nou la drum.

Dar această haltă fusese binefăcătoare. Mi-a dat forţe noi. Dar mai puternică decât forţa ce-o simţeam în corp era prietenia pe care o simţeam în suflet.

Nu mai eram singur pe lume.

Aveam un scop în viaţă: să fiu util şi să fac plăcere celor pe care-i iubeam şi care mă iubeau la rândul lor.

În faţa mea se deschidea viaţă nouă. Mi-am amintit de Vitalis şi mi-am spus şi eu: înainte!

Partea a doua

22
Înainte!

Înainte!

Lumea se deschidea în faţa mea şi mă puteam îndrepta spre nord sau spre sud, spre vest sau spre est, după cum aş fi vrut.

Nu eram decât un copil şi eram propriul meu stăpân! Din păcate, acest lucru era trist pentru mine. Câţi copii nu-

şi spun: „Ah! Dacă aş putea face ce-aş vrea; dacă aş fi liber; dacă nu aş mai depinde de nimeni!” Câţi nu se gândesc cu nerăbdare la acea zi în care vor avea acea libertate deplină... de-a face prostii!

Eu îmi spuneam: „Ah! Dacă aş avea pe cineva să mă sfătuiască, să mă îndrume!”

Pentru că între acei copii şi mine era o deosebire... enormă. Dacă aceşti copii fac prostii, au pe cineva în spate care să le întindă o mână atunci când se poticnesc sau să-i ridice când au căzut, în timp ce eu nu aveam pe nimeni; dacă voi cădea, o să mă rostogolesc până la fund şi odată ajuns acolo o să fiu nevoit să mă scol singur, dacă voi mai fi întreg.

Şi aveam destulă experienţă ca să-mi dau seama că puteam să nu mai ajung teafăr la capătul drumului.

Cu toată tinereţea mea, fusesem destul de încercat de nenorocire pentru a fi mai atent şi mai prudent decât ceilalţi copii de vârsta mea; era un avantaj pe care-l plătisem scump.

Deci, înainte de a mă avânta pe drumul ce-mi era deschis, m-am dus să-l văd pe cel ce-mi fusese ca un tată în aceşti ultimi ani; dacă tuşa Catherine nu m-a luat, împreună cu ceilalţi copii, să-mi iau rămas bun de la el, puteam sau, mai bine zis, trebuia să mă duc singur să-l îmbrăţişez.

Fără să fi fost vreodată la închisoarea datornicilor, auzisem destule vorbindu-se despre ea, aşa că nu-mi va fi prea greu s-o găsesc.

Voi merge spre biserica Madeleine, pe care o cunoşteam bine, şi acolo voi întreba pe cineva.

Dacă tuşa Catherine şi copiii putuseră să-l vadă, desigur că voi putea şi eu. Şi eu eram, sau, cel puţin, fusesem copilul lui, şi eu îl iubeam!

Nu am îndrăznit să traversez tot Parisul cu Capi în urma mea. Ce le-aş fi spus sergenţilor dacă m-ar fi întrebat despre câinele meu?

Din toate spaimele pe care mi le inspirase experienţa de până acum, cea faţă de poliţie era cea mai mare. Nu uitasem ce păţisem la Toulouse. L-am legat pe Capi cu o sfoară, ceea ce l-a rănit profund în amorul propriu de câine instruit şi bine educat, apoi, ţinut aşa în lesă, am pornit-o amândoi spre închisoarea Clichy.

Există lucruri triste în această lume şi care te pun pe gânduri; dar nu cunosc vreun lucru mai urât şi mai trist decât poarta unei închisori.

M-am oprit un moment înainte de a îndrăzni să intru în închisoarea Clichy, ca şi cum mi-ar fi fost teamă să nu mă oprească acolo, ca această îngrozitoare poartă, odată închisă în urma mea, să nu se mai deschidă.

Îmi închipuiam că este greu să ieşi dintr-o închisoare, dar nu ştiam că este greu şi să intri. Am aflat-o pe propria-mi piele, în sfârşit, cum nu m-am lăsat nici descurajat, nici alungat, am reuşit să-l văd pe nenea Acquin.

M-au dus într-un vorbitor unde erau gratii aşa cum crezusem şi apoi, imediat, a venit şi el, fără cătuşe la mâini.

— Te aşteptam, micul meu Rémi, şi am certat-o pe Catherine că nu te-a adus cu copiii.

De dimineaţă eram trist şi copleşit; aceste cuvinte mă înseninară.

— Tuşa Catherine n-a vrut să mă ia cu dânsa.

— Nu era posibil, bietul meu copil, nu faci ce vrei în această lume. Sunt sigur c-ai fi muncit din greu pentru a-ţi câştiga pâinea; dar Suriot, cumnatul meu, n-ar fi putut să-ţi dea de lucru, este muncitor la stăvilarul Nivernais, şi acolo nu au nevoie de grădinari. Copiii mi-au spus că vrei să-ţi reiei meseria de cântăreţ. Ai uitat, oare, că era să mori de frig şi de foame la poarta noastră?

— Nu, n-am uitat!

— Nu uita că atunci nu erai singur, că aveai un stăpân pe care îl însoţeai. Este greu ce vrei să faci, băiete, la vârsta ta şi singur.

— Îl am pe Capi.

Ca întotdeauna când îşi auzea numele, Capi răspunse printr-un lătrat ce vroia să spună: „Prezent! Dacă aveţi nevoie de mine, sunt aici!”

— Da, Capi este un câine bun, dar nu este decât un câine. Cum îţi vei câştiga existenţa?

— Eu voi cânta, iar Capi va juca teatru.

— Capi nu poate juca teatru de unul singur.

— Am să-l învăţ câteva giumbuşlucuri; nu-i aşa, Capi, că vei învăţa tot ce voi dori?

Capi îşi puse lăbuţa pe piept.

— Copile, dacă eşti înţelept, te vei angaja la stăpân; eşti un muncitor bun; ar fi mai bine decât să hoinăreşti pe drumuri, ceea ce este o meserie de puturoşi.

— Nu sunt puturos, o ştii bine şi niciodată nu m-am plâns că am prea mult de lucru. La dumneata aş fi lucrat cât aş fi putut şi aş fi rămas întotdeauna cu voi, dar nu vreau să mă angajez la alţii.

Probabil c-am rostit aceste ultime vorbe într-un fel ciudat, căci nenea Acquin mă privi un moment fără să-mi răspundă.

— Ne-ai povestit, spuse el în sfârşit, că Vitalis, deşi nu ştiai cine este cu adevărat, te uimea adesea prin felul cum îi privea pe oameni şi prin aerele lui de domn, care păreau că spun că şi el este cineva: ştii că şi tu eşti la fel? Nu vrei să serveşti la alţii? Cum vrei, băiete; ce te sfătuiam era doar pentru binele tău, nu din altă cauză, crede-mă. Trebuia să-ţi vorbesc aşa cum am făcut-o, dar eşti propriul tău stăpân, pentru că nu ai părinţi şi pentru că eu nu-ţi mai pot fi tată. Unul ca mine nu are dreptul să-ţi poruncească.

Tot ce-mi spuse nenea Acquin mă tulbură, cu atât mai mult cu cât aceste lucruri mi le spusesem şi eu, dar în alţi termeni.

Da, era periculos să mă duc singur pe drumuri, simţeam acest lucru şi îmi dădeam seama că nu o să-mi fie uşor. Atunci când, ca mine, ai hoinărit pe drumuri şi ai petrecut nopţi ca cea în care lupii ne-au devorat câinii sau ca cea

când am căutat Cariera Gentilly, când ai suferit de frig şi foame, aşa cum am suferit eu când am fost alungat din sat în sat, fără a putea câştiga un sfanţ, aşa cum mi s-a întâmplat când Vitalis a fost în închisoare, ştiai care sunt pericolele şi mizeriile acestei vieţi de hoinar, în care nu numai ziua de mâine nu-ţi este niciodată asigurată, dar şi ora prezentă este nesigură şi precară.

Dacă renunţam la această existenţă, nu aveam decât o soluţie – şi nenea Acquin mi-o spusese – să mă angajeze la stăpân. Dar nu puteam renunţa la această viaţă de libertate şi de călătorii fără a renunţa la promisiunile făcute lui Etiennette, Alexis, Benjamin şi Liza.

De fapt, Etiennette, Alexis şi Benjamin se puteau lipsi de mine, îşi vor scrie, dar Liza! Liza nu ştia să scrie, nici tuşa Catherine. Liza va rămâne deci singură, dacă o voi abandona. Ce va gândi ea despre mine? Un singur lucru: că nu o mai iubeam, pe ea, care-mi arătase atâta prietenie, pe ea, care mă făcuse atât de fericit! Nu puteam face acest lucru.

— Nu vrei să-ţi aduc din când în când, noutăţi despre copii?, l-am întrebat.

— Mi-au spus despre asta, dar nu la noi mă gândeam atunci când te-am sfătuit să renunţi la viaţa ta de muzicant ambulant; niciodată nu trebuie să te gândeşti întâi la tine, înainte de-a te fi gândit la ceilalţi.

— Exact, nene, vezi, chiar dumneata îmi spui ceea ce trebuie să fac. Dacă aş renunţa la angajamentul pe care mi l-am luat, de teama pericolelor despre care mi-ai vorbit, m-aş gândi doar la mine, nu la dumneata, nu la Liza.

Nenea Acquin mă privi din nou, dar mai mult timp de data asta: apoi îmi luă ambele mâini într-ale lui şi-mi spuse:

— Trebuie să te îmbrăţişez, băiete, pentru aceste cuvinte; ai un suflet bun şi nu cu vârsta l-ai căpătat.

Eram singuri în vorbitor, aşezaţi unul lângă altul pe o bancă, şi m-am aruncat în braţele lui.

— N-am să-ţi mai spun decât ceva, dragul meu băiat:

cum o vrea Cel de Sus!

Şi amândoi am rămas nemişcaţi şi tăcuţi câteva minute; dar timpul trecuse şi sosise momentul despărţirii.

Nenea Acquin se căută în buzunarul vestei şi scoase un ceas mare de argint, care era prins de-o butonieră cu o cureluşă de piele.

— Nu ne vom despărţi fără să ai o amintire de la mine. Iată ceasul meu, ţi-l dăruiesc. Nu are mare valoare, căci poţi fi sigur că, dacă ar fi avut, l-aş fi vândut. Nu merge prea bine şi din când în când are nevoie de un bobârnac. Dar asta este tot ce posed şi de aceea ţi-l dau.

Spunând acestea îmi puse ceasul în mână, apoi, când am vrut să-i spun că nu pot accepta un cadou atât de frumos, a adăugat trist:

— Înţelege că n-am nevoie să ştiu cât este ceasul aici. Timpul este şi aşa foarte lung; aş muri dacă i-aş ţine socoteala. Adio, micul meu Rémi, îmbrăţişează-mă încă o dată, eşti un băiat bun, adu-ţi aminte că întotdeauna trebuie să fii aşa.

Şi cred că m-a luat de mână să mă ducă spre ieşire; dar nu ţin minte ce s-a petrecut în acele ultime clipe, ce ne-am spus, căci eram foarte emoţionat, tulburat.

Când mă gândesc la această despărţire, ceea ce-mi amintesc este sentimentul de stupoare şi de descurajare care m-a cuprins când am ajuns în stradă.

Cred că am rămas mult timp în drum, în faţa porţii închisorii, fără să mă pot hotărî dacă s-o iau la dreapta sau la stânga, şi cred c-aş fi rămas acolo până noaptea dacă mâna mea n-ar fi întâlnit din întâmplare în buzunar un obiect rotund şi tare.

Fără să-mi dau seama prea bine ce făceam, l-am pipăit: ceasul meu!

Deodată, supărări, nelinişti, temeri, totul fu uitat: copilul ce încă eram nu se mai gândi decât la ceas. Aveam un ceas, un ceas al meu, în buzunar, la care puteam citi ora! Şi l-am scos din buzunar să văd cât este ceasul: ora

douăsprezece, miezul zilei. Nu avea nicio importanţă pentru mine că era ora douăsprezece, sau zece, sau două, dar eram foarte bucuros că era miezul zilei. De ce? N-aş fi putut spune de ce, dar aşa era. Ah! Ora douăsprezece, deja miezul zilei. Ştiam că era miezul zilei, ceasul meu mi-o spusese, ce chestie! Şi aveam impresia că era un fel de confident, căruia îi cereai sfatul şi cu care puteai discuta.

— Cât este ora, prietene ceas?

— Miezul zilei, dragul meu Rémi.

— Ah, miezul zilei! Trebuie să fac asta şi asta, nu e aşa?

— Da, bineînţeles.

— Ai făcut bine că mi-ai adus aminte. Fără tine aş fi uitat!

— De aceea sunt aici, ca să nu uiţi. Avându-i pe Capi şi ceasul, aveam cu cine vorbi. Ceasul meu! Iată două cuvinte plăcute auzului. Dorisem atât de mult să am un ceas şi fusesem convins că nu voi putea avea niciodată unul! Nu mergea prea bine, spusese nenea Acquin. Nu avea nicio importanţă. Mergea, şi asta mi-era de ajuns. Avea nevoie de un bobârnac. Îl voi da, şi chiar unul puternic, iar dacă nu va fi de ajuns, îl voi demonta chiar eu. Va fi ceva interesant, voi vedea ce este înăuntru şi-l voi face să meargă. Trebuia să se poarte cum trebuie, căci altfel va fi vai de capul lui.

Mă lăsasem cuprins de bucurie şi n-am văzut că şi Capi era aproape la fel de bucuros ca şi mine: mă trăgea de pantaloni şi lătra din când în când. În sfârşit, lătrăturile lui din ce în ce mai puternice m-au smuls din visare.

— Ce vrei, Capi?

Acesta mă privi, şi cum eram prea emoţionat să-l pot înţelege, după câteva secunde de aşteptare se ridică pe lăbuţele din spate şi-şi puse una dintre lăbuţele din faţă pe buzunarul în care era ceasul.

Voia să ştie ora pentru a o spune „onorabilei adunări”, ca pe vremea când lucra cu Vitalis.

I l-am arătat: l-a privit îndelung, ca şi cum ar fi vrut să-şi amintească, apoi, începând să dea din coadă, a lătrat de

douăsprezece ori; nu uitase. Ah! Vom câştiga bani cu ceasul nostru! Era încă un număr în repertoriul nostru, la care nu mă gândisem.

Deoarece toate acestea se petreceau vizavi de poarta închisorii, erau oameni care ne priveau şi care chiar se opreau. Dacă aş fi îndrăznit, aş fi dat o reprezentaţie imediat, dar teama de sergenţi mă opri.

De altfel, era ora douăsprezece şi sosise momentul să o pornim la drum.

— Înainte!

Am privit ultima oară închisoarea în spatele zidurilor căreia bietul nenea Acquin va rămâne închis, în timp ce eu mă voi duce liber unde voi dori, şi am pornit-o la drum.

Obiectul care mi-ar fi fost cel mai util în meseria mea era o hartă a Franţei. Ştiam că se vindeau pe chei şi m-am hotărât să cumpăr una; m-am îndreptat, deci, spre chei.

Trecând prin piaţa Carrousel, ochii mi s-au îndreptat fără să vreau spre orologiul castelului Tuileries şi m-am gândit să văd dacă ceasul meu arată aceeaşi oră ca cel de la castel, aşa cum ar fi trebuit.

Ceasul meu arăta ora douăsprezece şi jumătate, iar cel de la castel ora unu. Care mergea mai repede sau mai încet? Am vrut să dau un bobârnac ceasului meu, dar m-am oprit: nimic nu dovedea că ceasul meu, frumosul şi dragul meu ceas, mergea prost; era posibil ca ceasul castelului să o fi luat razna. Aşa că mi-am pus ceasul în buzunar, spunându-mi că, pentru ce treabă aveam eu, ceasul meu era cel bun!

Mi-a trebuit ceva timp să găsesc o hartă aşa cum doream eu, adică lipită pe pânză, ce se putea plia şi care nu costa mai mult de douăzeci de parale, ceea ce pentru mine era o sumă importantă; am găsit una aşa de îngălbenită, încât vânzătorul nu mi-a luat pe ea decât cinci parale.

Acum puteam ieşi din Paris, ceea ce m-am hotărât să şi fac imediat.

Puteam să apuc spre Fontainebleau, prin bariera Italiei, sau spre Orléans, prin Montrouge. Nu aveam nicio preferinţă, şi doar întâmplarea m-a făcut s-o iau spre Fontainebleau.

Am apucat-o pe strada Mouffetard, al cărui nume, înscris la loc vizibil pe o plăcuţă, mi-a amintit de Garofoli, Mattia, Riccardo, de oala cu lacăt, de bici şi de Vitalis, bietul şi bunul mei stăpân, care murise pentru că nu mă mai închiriase patronului din strada Lourcine. Mi s-a părut că recunosc într-un copil de pe stradă, rezemat de un zid, lângă biserica Saint-Médard, pe micul Mattia; acelaşi cap mare, aceiaşi ochi umezi, aceleaşi buze vorbăreţe, acelaşi aer blând şi resemnat, acelaşi aer comic; dar, lucru ciudat, dacă el era, nu mai crescuse deloc.

M-am apropiat pentru a-l vedea mai bine; nu mă puteam înşela, el era. Mă recunoscuse şi el, căci faţa lui palidă se lumină de un surâs.

— Tu eşti cel care a venit la Garofoli, cu bătrânul cu barbă albă, înainte de a mă fi internat eu în spital! Oh! Cât de tare mă durea capul în acea zi!

— Şi Garofoli este tot stăpânul tău?

Mattia privi în jurul lui înainte de a-mi răspunde; apoi, cu o voce înceată, îmi spuse:

— Garofoli este în închisoare pentru că l-a omorât pe Orlando în bătaie.

Mi-a făcut plăcere să aud că Garofoli este în închisoare şi, pentru prima oară, m-am gândit că închisorile care-mi produceau atâta teamă puteau fi şi utile.

— Şi copiii?, am întrebat eu.

— Ah! Nu ştiu. Nu eram acolo când Garofoli a fost arestat. Când am ieşit din spital, Garofoli, văzând că nu mai sunt bun de bătut fără să mă îmbolnăvească, a vrut să se descotorosească de mine şi m-a închiriat pentru doi ani, cu plata în avans, la circul Gassot. Ştii circul Gassot? Ei bine! Nu este un circ mare, dar totuşi este un circ. Aveau nevoie de un copil care să poată să-şi contorsioneze corpul în toate

felurile, şi Garofoli m-a închiriat lui taica Gassot. Am rămas la el până la începutul săptămânii trecute, când m-au dat afară pentru că aveam capul prea mare şi prea sensibil ca să mai pot încăpea în cutia de unde trebuia să ies la un moment dat.

Atunci m-am întors de la Gisors, unde era circul, la Garofoli, dar nu am mai găsit pe nimeni acolo; casa era închisă şi un vecin mi-a povestit ceea ce ţi-am spus deja, că Garofoli este în închisoare. Am venit atunci aici, în preajma bisericii, neştiind unde să mă duc şi ce să fac.

— De ce nu te-ai întors la Gisors?

— Pentru că, în ziua când am plecat din Gisors, circul părăsea oraşul şi se îndrepta spre Rouen; cum vrei să ajung la Rouen? Este prea departe şi nu am bani; n-am mâncat nimic de ieri de la prânz.

Nu eram bogat, dar totuşi aveam destul pentru a nu-l lăsa pe acel copil să moară de foame; cum l-aş fi binecuvântat pe cel ce mi-ar fi dat un codru de pâine atunci când hoinăream, nu departe de Toulouse, înfometat ca şi Mattia!

— Rămâi aici, i-am spus.

Şi am fugit la o brutărie ce se afla în colţul străzii; am revenit cu o pâine pe care i-am oferit-o; o apucă cu lăcomie şi-o devoră în doi timpi şi trei mişcări.

— Şi acum ce vrei să faci?

— Nu ştiu.

— Trebuie să faci ceva.

— Când ne-am întâlnit, mă gândeam să-mi vând vioara şi cred că aş fi vândut-o până acum dacă nu mi-ar fi tare greu să mă despart de ea. Vioara este bucuria şi consolarea mea, când sunt prea trist; când găsesc un loc unde să fiu singur, cânt pentru mine; văd atunci diferite lucruri în cer. Este mai frumos decât în vis.

— De ce nu cânţi din vioară pe stradă?

— Am cântat, dar nimeni nu mi-a dat niciun ban. Ştiam ce înseamnă să cânţi şi nimeni să nu bage mâna în

buzunar.

— Şi tu?, întrebă Mattia, tu ce faci acum?

Nu ştiu ce sentiment de lăudăroşenie copilărească mă făcu să spun:

— Sunt şef de trupă!

În realitate era adevărat, căci aveam o trupă compusă din Capi, dar acest adevăr nu era prea departe de minciună.

— Oh! Dacă ai vrea!, spuse Mattia.

— Ce?

— Să mă iei la tine în trupă.

— Dar iată toată trupa mea, spusei, arătându-i-l pe Capi.

— Şi ce, vom fi doi. Oh! Te rog, nu mă abandona şi tu! Ce voi deveni? Nu-mi rămâne decât să mor de foame.

Să moară de foame! Toţi cei ce aud acest strigăt nu-l înţeleg la fel şi nu-i emoţionează în aceeaşi măsură.

Pe mine m-a emoţionat însă profund, pentru că ştiam ce înseamnă să mori de foame!

— Am să muncesc, continuă Mattia; mai întâi, ştiu să cânt la vioară, apoi, pot să fac fel de fel de exerciţii de gimnastică, mă contorsionez, dansez pe frânghie, trec prin cercuri, cânt, vei vedea, voi face ce doreşti, voi fi servitorul tău, te voi asculta, nu-ţi cer bani, numai mâncare. Dacă n-am să fac bine lucrurile, mă poţi bate, cu asta sunt de acord; ce-ţi cer este să nu mă loveşti în cap, căci am capul foarte sensibil, după ce Garofoli mi l-a tot lovit.

Auzindu-l pe bietul Mattia vorbind aşa, îmi venea să plâng. Cum puteam să-i spun că nu-l puteam lua în trupa mea? Să moară de foame! Dar cu mine nu avea oare aceleaşi şanse să moară de foame?

Asta am încercat să-i explic, dar n-a vrut să mă asculte.

— Nu, în doi nu murim de foame, ne ajutăm, ne susţinem, unul îi dă celuilalt, aşa cum ai făcut tu adineauri.

Aceste cuvinte mi-au învins ezitările; deoarece eu puteam să-mi asigur cele necesare, trebuia să-l ajut şi pe

el.

— Bine, sunt de acord, i-am spus.

Deodată mi-a luat mâna şi mi-a sărutat-o, şi asta m-a emoţionat foarte mult, încât mi-au dat lacrimile.

— Vino cu mine, i-am spus, dar nu ca servitor, ci ca un prieten.

Şi, potrivindu-mi cureaua harpei pe umăr, i-am spus:

— Înainte!

După un sfert de oră am ieşit din Paris.

Vântul de martie uscase noroiul drumurilor şi pe pământul tare se mergea mult mai bine.

Aerul era cald, soarele de aprilie strălucea pe un cer fără nori.

Ce diferenţă faţă de ziua în care intrasem pentru prima oară în Parisul după care aspirasem atât de mult, aşa cum aspiri după pământul făgăduinţei!

De-a lungul şanţurilor începuse să crească iarba şi, ici şi colo, pământul era parcă stropit cu brânduşe ce-şi întorceau corolele spre soare!

Când treceam pe lângă grădini vedeam liliacul ale cărui flori începeau să se coloreze înconjurate de verdele tandru al frunzelor şi câte o briză răspândea deasupra capetelor noastre petalele pomilor înfloriţi care începeau să se scuture. În grădini, în tufişurile de pe drum, în copacii mari se auzeau cântând vesel păsările şi în faţa noastră rândunelele brăzdau cerul, în căutarea musculiţelor.

Călătoria noastră începea bine şi înaintam plini de încredere. Capi, eliberat din lesa improvizată, fugea în jurul nostru, lătrând la trăsuri, la grămezile de pietre, lătrând peste tot şi la nimic, decât doar pentru plăcerea de a lătra, ceea ce pentru câini trebuia să fie acelaşi lucru cu a cânta pentru oameni.

Lângă mine, Mattia mergea tăcut, gândindu-se probabil, iar eu nu spuneam nimic pentru a nu-l deranja şi pentru că şi eu mă gândeam.

Unde ne duceam astfel?

Să vă spun drept, nu ştiam deloc.

Înainte!

Dar după aceea?

Îi promisesem Lizei că mă voi duce să-i văd fraţii şi pe Etiennette înaintea ei, dar nu hotărâsem care dintre ei va fi primul: Benjamin, Alexis sau Etiennette? Puteam începe cu oricare dintre ei, după cum doream eu, adică cu Cévennes, Charente sau Picardie.

Deoarece ieşisem din Paris prin sud, nu puteam să mă îndrept spre Benjamin. Aveam de ales, deci, între Alexis şi Etiennette.

Aveam un motiv să o pornesc spre sud şi nu spre nord; era dorinţa de-a o revedea pe tuşa Barberin.

Dacă nu am mai vorbit de mult timp despre ea, nu înseamnă că o uitasem, ca un ingrat.

Nu eram un ingrat nici pentru că nu-i scrisesem de când fusesem despărţit de ea.

De câte ori nu mă gândisem să-i scriu, pentru a-i spune: „Mă gândesc la tine şi te iubesc la fel de mult!” Dar, pe de-o parte, ea nu ştia să citească, iar, pe de altă parte, o teamă groaznică de Barberin mă reţinea. Dacă Barberin mă găsea în urma scrisorii şi mă lua din nou la el? Dacă mă va vinde din nou unui nou Vitalis, care nu va fi ca Vitalis. Fără îndoială că avea acest drept şi, gândindu-mă la acest pericol, preferam să fiu acuzat de ingratitudine de către tuşa Barberin decât să risc să ajung din nou sub autoritatea lui Barberin, fie că va uza de această autoritate pentru a mă vinde, fie că mă va obliga să muncesc sub ordinele lui. Preferam să mor de foame decât să risc aşa ceva.

Dar, dacă nu îndrăznisem să-i scriu tuşei Barberin, mă gândeam că acum, fiind liber să mă duc unde doream, puteam încerca s-o văd. Şi, de când îl angajasem pe Mattia în „trupa mea”, mi se părea că este chiar mai uşor. Îl voi trimite pe Mattia înainte, în timp ce eu voi rămâne prudent în urmă; va intra la tuşa Barberin şi se va da în vorbă cu ea, sub un pretext oarecare; dacă era singură, îi va povesti

adevărul, va veni să-mi spună şi voi intra în casa în care îmi petrecusem copilăria şi mă voi arunca în braţele bunei mele doici. Dacă, din contră, Barberin era în sat, Mattia îi va cere tuşei să vină într-un loc anume şi acolo o voi îmbrăţişa.

Mergând, mă gândeam la acest plan şi de asta eu eram cel tăcut, căci aveam nevoie de toată atenţia, de toată silinţa pentru a concepe un astfel de plan.

Nu mă gândeam doar la tuşa Barberin, ci şi la oraşele şi satele din drumul nostru, unde am putea avea o şansă să scoatem ceva bani.

Pentru asta ar fi fost mai bine să studiez harta.

În acel moment ne aflam în plin câmp şi puteam să facem un popas pe o grămadă de pietre, fără a fi deranjaţi.

— Dacă vrei, Mattia, ne vom odihni puţin.

— Vrei să vorbim?

— Ai ceva să-mi spui?

— Aş vrea să te rog să-mi spui tu.

— Vreau, ne vom spune tu.

— Dumneata da, dar eu nu.

— Şi eu şi tu, îţi ordon, şi dacă nu mă asculţi te lovesc!

— Bine, loveşte-mă, dar nu în cap.

Şi începu să râdă, cu un râs sincer şi blând, arătându-şi toţi dinţii, a căror albeaţă strălucea pe faţa lui bronzată.

Ne-am aşezat şi mi-am scos harta pe care am întins-o pe iarbă. Îmi trebui mult timp să mă orientez, dar, amintindu-mi de felul în care proceda Vitalis, am reuşit să-mi trasez itinerariul: Corbeil, Fontainebleau, Montargis, Gien, Bourges, Saint-Amand, Montluçon. Era deci posibil să mă duc la Chavanon şi, dacă aveam puţin noroc, era posibil să nu murim de foame pe drum.

— Ce este asta?, mă întrebă Mattia, arătându-mi harta. I-am explicat ce înseamnă o hartă şi la ce serveşte, folosind aproape aceleaşi vorbe ca Vitalis, atunci când mi-a dat prima lecţie de geografie.

M-a ascultat cu atenţie, privindu-mă în ochi.

— Dar, atunci înseamnă că trebuie să ştii să citeşti.

— Bineînţeles; tu nu ştii să citeşti?

— Nu.

— Vrei să înveţi?

— Oh, da!, aş vrea foarte mult.

— Ei bine, am să te învăţ.

— Pe hartă se poate găsi drumul de la Gisors la Paris?

— Desigur, este foarte uşor. Şi i-am arătat.

Dar la început nu a vrut să creadă ce-i spusesem când cu o mişcare a degetului i-am arătat drumul de la Gisors la Paris.

— Am făcut drumul pe jos, este cu mult mai lung decât ăsta. Atunci i-am explicat, cât am putut eu de bine, chiar dacă nu cred că a fost prea clar, cum se marchează distanţele pe hărţi; mă ascultă cu atenţie, dar nu păru prea convins de ştiinţa mea.

Apoi, mi-am deschis raniţa şi, vrând să-i arăt lui Mattia comorile mele, am deşertat totul pe iarbă.

Aveam trei cămăşi de pânză, trei perechi de ciorapi, cinci batiste, totul în stare foarte bună, şi o pereche de pantofi puţin cam uzaţi.

Mattia fu uimit.

— Şi tu, ce ai?, l-am întrebat.

— Vioara şi ce port pe mine.

— Ei bine, i-am spus, vom împărţi totul aşa cum se cuvine, pentru că suntem prieteni: tu vei avea două cămăşi, două perechi de ciorapi şi trei batiste; doar că, pentru că este drept să împărţim totul, vei duce raniţa mea timp de o oră şi eu altă oră.

Mattia vru să refuze prima parte a ofertei mele, dar mă obişnuisem deja să comand, ceea ce, de altfel, mi se părea foarte agreabil şi i-am interzis să-mi răspundă.

Pusesem peste cămăşi trusa de cusut dată de Etiennette şi o cutiuţă în care aşezasem trandafirul dat de Liza. Mattia vru să desfacă această cutie, dar nu i-am dat voie şi am pus-o din nou în raniţă, fără să o deschid.

— Dacă vrei să-mi faci o plăcere, să nu te atingi

niciodată de această cutie, este un cadou...

— Bine, îţi promit că n-o voi atinge niciodată.

De când îmi luasem din nou la purtare cojocelul şi-mi pusesem harpa pe umăr, mă deranja un singur lucru: pantalonii. Mi se părea că un artist nu trebuie să poarte pantaloni lungi; pentru a apărea în public trebuie să ai pantaloni şi ciorapi peste care se încrucişează panglici colorate! Pantalonii lungi erau buni pentru un grădinar, dar acum eu eram un artist.

Când ai o idee şi eşti stăpân pe voinţa ta, nu întârzii să ţi-o realizezi. În timp ce am deschis trusa de cusut de la Etiennette şi am scos foarfecele, i-am spus lui Mattia:

— În timp ce îmi aranjez pantalonii, arată-mi cum cânţi la vioară.

— Oh, ce bine!

Şi, luându-şi vioara, începu să cânte.

În acest timp, eu băgai foarfecele în pânza pantalonilor deasupra genunchiului şi începui să tai.

Şi totuşi era o pereche de pantaloni buni din pânză gri, la fel cu haina şi cu vesta, şi fusesem foarte bucuros când nenea Acquin mi le făcuse cadou; dar nu credeam că-i voi strica, dacă-i tăiam astfel, ci din contră.

La început l-am ascultat pe Mattia în timp ce-mi tăiam pantalonii, dar în curând mă oprii ascultându-l cu toată atenţia; Mattia cânta aproape la fel ca Vitalis.

— Cine te-a învăţat să cânţi la vioară? l-am întrebat.

— Nimeni, deşi s-ar putea spune că am învăţat de la toată lumea sau că am învăţat de unul singur, exersând mereu.

— Cine te-a învăţat notele?

— Nu le ştiu; cânt ce am auzit.

— Am să te învăţ eu şi notele.

— Ştii deci totul?

— Trebuie, pentru că sunt şeful trupei.

Nu eşti cu adevărat artist dacă nu ai un pic de amor propriu. Am vrut să-i arăt lui Mattia că şi eu eram muzicant.

Mi-am luat harpa şi, imediat, pentru a-l da gata, i-am cântat canţoneta mea.

Fereastră lângă tine-adesea am suspinat…

Şi atunci, aşa cum ar trebui să fie între artişti, Mattia mi-a întors complimentele pe care i le făcusem lui; avea un mare talent, aveam un mare talent, eram demni unul de celălalt.

Dar nu puteam rămâne aşa, tot felicitându-ne unul pe altul, trebuia, după ce cântasem pentru noi, pentru plăcerea noastră, să cântăm pentru a mânca şi a dormi.

Mi-am închis raniţa şi Mattia o puse pe umăr.

Înainte!, pe drumul prăfuit. Acum trebuia să ne oprim în primul sat care se afla în drumul nostru pentru a da o reprezentaţie: „Debutul trupei Rémi”.

— Învaţă-mă şi pe mine canţoneta ta, îmi ceru Mattia, o vom cânta împreună şi cred că te voi acompania în curând cu vioara mea; ar fi foarte frumos.

Sigur că ar fi fost foarte frumos şi „onorabila societate” ar fi trebuit să aibă o inimă de piatră ca să nu ne umple de gologani. Această nenorocire ne ocoli. Am ajuns într-un sat care se găseşte după ce treci de Villejuif şi ne pregăteam să căutăm un loc pentru reprezentaţia noastră, când am trecut prin faţa porţii unei ferme a cărei curte era plină de oameni îmbrăcaţi de sărbătoare, care purtau buchete de flori legate cu panglici: bărbaţii la butonierele hainelor şi femeile la piept; nu trebuia să fii prea deştept ca să-ţi dai seama că era vorba de o nuntă.

M-am gândit că aceşti oameni ar fi bucuroşi să aibă muzicanţi care să-i facă să danseze şi imediat am intrat în curtea fermei cu Mattia şi Capi; apoi, cu pălăria în mână şi cu o reverenţă adâncă, nobilul salut al lui Vitalis, am propus acest lucru primei persoane pe care am întâlnit-o. Era un tânăr voinic, cu o faţă roşie, înconjurată de un guler înalt şi tare, care-i tăia urechile; avea un aer bun şi prostănac.

Nu-mi răspunse, dar, întorcându-se către ceilalţi cu o mişcare ţeapănă, căci redingota de postav lucitoare îl deranja desigur pe la încheieturi, îşi vârî două degete în gură şi scoase din acest instrument un fluierat atât de formidabil, încât Capi sări speriat.

— Hei! Voi, ceilalţi, ce ziceţi de puţină muzică? Ne-au sosit artiştii.

— Da, da, muzică, strigară bărbaţii şi femeile.

— Toată lumea pe locuri pentru cadril.

Şi, în câteva minute, grupurile de dansatori se formară în mijlocul curţii, ceea ce puse pe fugă orătăniile din gospodărie.

— Ai mai cântat cadriluri?, l-am întrebat pe Mattia în italiană şi cât am putut de încet, căci eram destul de neliniştit.

— Da.

Şi-mi cântă la vioară primele măsuri ale unui cadril; norocul făcu să-l ştiu şi eu. Eram salvaţi.

Au scos o căruţă dintr-un hangar şi ne-am suit în ea.

Cu toate că nu cântasem niciodată împreună, Mattia şi cu mine, ne-am descurcat binişor cu cadrilul. Norocul nostru a fost că nu cântam pentru urechi delicate, nici pretenţioase.

— Ştie vreunul din voi să cânte din trompetă?, ne-a întrebat voinicul roşu la faţă.

— Da, eu, răspunse Mattia, dar nu am trompetă.

— Mă duc să-ţi aduc eu una, pentru că vioara sună foarte frumos, dar este fadă.

— Cânţi deci şi din trompetă?, l-am întrebat pe Mattia, tot în italiană.

— Şi din trompetă, şi din flaut, din tot ce se poate cânta.

Hotărât lucru, Mattia era foarte preţios.

Trompeta fu adusă şi am început să cântăm cadril, polcă, valsuri, dar mai ales cadriluri.

Am cântat aşa până noaptea târziu, căci dansatorii nu ne-au lăsat niciun moment de răgaz. Asta nu era prea grav

pentru mine, dar pentru Mattia era, căci lui îi revenea partea cea mai grea şi era obosit de nemâncare şi călătorie. Îl vedeam din când în când palid, ca şi cum i s-ar fi făcut rău; totuşi, cânta înainte, suflând din plin în trompetă. Din fericire, n-am fost singurul care i-am observat paloarea; mireasa văzu şi ea acest lucru.

— Gata, gata, spuse ea, întrerupându-i pe dansatori; micuţul nu mai poate; acum scoateţi banii din buzunar pentru muzicanţi.

— Dacă vreţi, am spus eu sărind din căruţă, vom face cheta cu ajutorul casierului nostru.

Şi i-am aruncat lui Capi pălăria mea, pe care-o prinse din zbor fără să ezite.

Lumea aplaudă îndelung graţia cu care ştia să salute când i se dădea ceva. Şi i se dădea, nu glumă. Eu, care-l urmam îndeaproape, vedeam cum cădeau monezile de argint în pălărie; mireasa fu ultima care puse o monedă de cinci franci.

Ce comoară! Dar asta nu fu totul. Furăm invitaţi să mâncăm la bucătărie şi să dormim în grajd. A doua zi, când am părăsit această casă primitoare, aveam un capital de douăzeci şi opt de franci!

— Ţie ţi-i datorăm, micul meu Mattia, îi spusei camaradului meu, singur n-aş fi putut forma o orchestră.

Şi amintirea unei fraze pe care mi-o spusese nenea Acquin, atunci când începusem să-i dau lecţii Lizei, îmi reveni în memorie dovedindu-mi că eşti întotdeauna recompensat când faci bine.

— N-aş fi putut face o prostie mai mare decât să nu te fi luat în trupa mea.

Cu cei douăzeci şi opt de franci în buzunar ne simţeam ca nişte mari seniori şi, când am ajuns la Corbeil, am putut face câteva cumpărături pe care le socoteam indispensabile, fără să fac imprudenţe: mai întâi, o trompetă care ne-a costat trei franci şi pe care am luat-o de la un vânzător de fierătănii; bineînţeles că, luată cu această

sumă, trompeta nu era nici nouă, nici frumoasă, dar, curăţată şi lustruită, ne vom putea face treaba cu ea! Apoi nişte panglici pentru ciorapii noştri şi o raniţă veche pentru Mattia, căci am socotit că este de preferat să cari ceva mai uşor tot timpul, decât o raniţă foarte grea din când în când; vom împărţi pe din două lucrurile pe care le aveam şi vom fi mai sprinteni.

Când am părăsit Corbeil eram bogaţi; după ce făcuserăm toate cumpărăturile, aveam în buzunare treizeci de franci, căci şi aici reprezentaţiile fuseseră fructuoase; repertoriul nostru era astfel alcătuit încât puteam rămâne mai multe zile în acelaşi loc fără să ne repetăm; în sfârşit, ne înţelegeam aşa de bine, Mattia şi cu mine, încât eram ca doi fraţi…

— Ştii, spunea el râzând câteodată, să ai parte de un şef de trupă ca tine, care să nu bată, mi se pare un lucru prea frumos.

— Deci eşti mulţumit?

— Dacă sunt mulţumit? Este prima oară în viaţa mea, de când am plecat din Italia, când nu regret spitalul.

Această situaţie prosperă îmi inspiră nişte idei ambiţioase.

După ce-am plecat din Corbeil, ne-am îndreptat spre Montargis, în drum spre tuşa Barberin.

Vreau să mă achit de datoria de recunoştinţă pe care o am faţă de tuşa Barberin, ducându-mă să o îmbrăţişez; dar, în acest fel, ar însemna să mă achit prea ieftin.

Dacă i-aş cumpăra ceva?

Acum, că eram bogat, îi datoram un cadou.

— Ce cadou să-i fac?

Nu m-am gândit prea mult. Era unul care ar face-o foarte fericită nu numai pe moment, ci pentru toată bătrâneţea – o vacă, o vacă care s-o înlocuiască pe Roşcata.

Ce bucurie ar fi fost pe tuşa Barberin dacă aş fi putut să-i dau o vacă, şi ce bucurie şi pentru mine!

Înainte de a ajunge la Chavanon, aş cumpăra o vacă, iar Mattia ar duce-o în curtea tuşei Barberin. Bineînţeles că Barberin nu va fi acasă.

— Doamnă Barberin, va spune Mattia, vă aduc o vacă.

— O vacă? Te înşeli, copile (şi va suspina).

— Nu, doamnă; sunteţi doamna Barberin din Chavanon, nu-i aşa?

Ei bine, prinţul (ca în poveşti) mi-a spus să duc vaca aceasta, pe care v-o dăruieşte, la doamna Barberin.

— Ce prinţ?

Atunci voi apărea eu, mă voi arunca în braţele tuşei Barberin şi, după ce o voi îmbrăţişa, vom face „clătite” şi „gogoşi” pe care le vom mânca doar noi trei, fără Barberin, aşa cum voiam să facem în acea zi de Lăsata Secului în care se întorsese acasă şi răsturnase coca noastră de clătite pentru a-şi turna untul în supa de ceapă.

Ce vis frumos! Numai că, pentru a-l realiza, trebuia să pot cumpăra o vacă. Cât costa oare o vacă? Nu aveam nici cea mai mică idee. Scump, fără îndoială, foarte scump. Şi ce dacă?

Ceea ce doream nu era o vacă mare, prea grasă. Mai întâi, pentru că vacile, cu cât sunt mai grase, sunt mai scumpe. Apoi, pentru că vacile mari cer mai multă hrană şi nu voiam ca acest cadou să devină o povară pentru tuşa Barberin.

Important, pentru moment, era să aflu preţul vacilor sau, mai bine zis, al unei vaci aşa cum doream eu să-i dăruiesc.

Din fericire, acest lucru nu era prea greu, căci în drumul nostru întâlnisem destui vânzători de vite; era simplu să-l întreb pe unul dintre ei preţul unei vaci. Dar prima oară când l-am întrebat un pe văcar, care mi se păruse un om bun, acesta mi-a râs în nas. Văcarul s-a răsturnat pe scaun, lovind cu pumnul în masă şi hohotind de râs; apoi îl chemă pe hangiu.

— Ştii ce mă întreabă acest muzicant? Cât costă o vacă,

nu prea mare, nu prea grasă, deci o vacă bună. Trebuie să fie o savantă?

Şi râsetele se porniră din nou; dar nu m-am lăsat intimidat.

— Trebuie să dea lapte bun şi să nu mănânce prea mult.

— Trebuie să se lase dusă în lesă pe drum ca şi câinele tău? După ce şi-a terminat tot repertoriul de glume, după ce făcu pe spiritualul, văcarul se hotărî să-mi răspundă serios.

Avea exact vaca ce-mi trebuia, blândă, dând mult lapte, un lapte ca o smântână, şi care aproape că nu mănâncă nimic; dacă-i puneam pe masă cincisprezece napoleoni, adică cincizeci de monede de aur, vaca era a mea.

Cât de greu îmi fusese să-l fac să vorbească la început, acum nu-l mai puteam opri.

În sfârşit, ne-am putut duce la culcare şi m-am gândit la discuţia pe care o avusesem.

Cincisprezece napoleoni sau cincizeci de monede de aur, asta făcea cam o sută cincizeci de franci, dar eu nu aveam această sumă imensă.

Era oare imposibil să-i câştig? Mi se părea că nu şi, dacă şansa din primele zile nu ne părăsea, aş putea, bănuţ cu bănuţ, să adun cei o sută cincizeci de franci. Numai că aveam nevoie de timp. Atunci, în mintea mea a încolţit o nouă idee; dacă, în loc să mă duc imediat la Chavanon, am merge întâi la Varses, vom câştiga timp.

Trebuia deci să ne ducem mai întâi la Varses şi apoi la tuşa Barberin; atunci voi avea, desigur, cei o sută cincizeci de franci şi vom putea juca feeria mea: „Vaca prinţului”.

Dimineaţa i-am vorbit şi lui Mattia despre ideea mea, iar el fu de acord cu mine.

— Să mergem la Varses, îmi spuse el; aş vrea să vizitez minele de acolo.

23
Oraşul negru

Drumul este lung de la Montargis la Varses, care se află în mijlocul regiunii Cévennes, pe versantul dinspre Mediterana, cinci sau şase sute de kilometri în linie dreaptă, mai mult de o treime pentru noi din cauza ocolişurilor ce ne erau impuse de felul nostru de viaţă. Trebuia să căutăm oraşe şi sate mari pentru a da reprezentaţii care să ne aducă beneficii.

Am avut nevoie de trei luni pentru a parcurge cei o mie de kilometri, dar, când am ajuns în împrejurimile oraşului Varses, am avut bucuria, numărându-mi banii, să constat că ne întrebuinţasem bine timpul; în punga mea de piele aveam o sută douăzeci şi opt de franci economie, nu ne mai lipseau decât douăzeci şi doi de franci pentru a cumpăra vaca tuşii Barberin.

Mattia era la fel de fericit ca şi mine şi era mândru că reuşise să contribuie la câştigarea acestei sume. Este adevărat că aportul lui era considerabil şi că, fără el, în special fără trompeta lui, n-am fi adunat niciodată o sută douăzeci şi opt de franci, Capi şi cu mine.

De la Varses la Chavanon vom reuşi, desigur, să câştigăm şi francii ce ne mai lipseau.

Varses fusese acum o sută de ani un biet sătuc, pierdut în munţi, şi era cunoscut doar pentru că servise drept refugiu Copiilor Domnului, comandaţi de Jean Cavalier. Aşezarea lui în munţi fusese importantă în timpul războiului cu hughenoţii, dar contribuise şi la sărăcia lui. Spre 1750, un bătrân gentilom, care avea pasiunea săpăturilor, a descoperit aici zăcăminte de cărbune şi de atunci Varses a devenit unul dintre bazinele carbonifere care, împreună cu Alais, Saint-Gervais, Bessèges, aprovizionează sudul şi încearcă să-şi dispute piaţa cărbunelui mediteranean cu englezii. Când îşi începuse cercetările, toată lumea îşi bătuse joc de el, şi când ajunsese la o adâncime de 150 de metri, fără să găsească nimic, se făcuseră diverse demersuri pentru a fi închis la ospiciu, căci toată averea şi-

o putea pierde în aceste săpături nebuneşti. Varses avea mine de fier, dar cărbune nu se va găsi niciodată. Fără să răspundă şi pentru a scăpa de acest scandal, bătrânul gentilom coborî în puţul său şi nu mai ieşi de acolo; acolo mânca, dormea şi nu trebuia să mai suporte decât îndoielile muncitorilor care lucrau cu el. La fiecare lovitură de târnăcop, aceştia ridicaseră resemnaţi din umeri, dar excitaţi de credinţa stăpânului lor, continuau săpăturile, adâncind astfel puţul. La 200 de metri se găsi un strat de cărbune; bătrânul gentilom deveni, din nebun, un om genial, metamorfoza fiind astfel completă.

Astăzi, Varses este un oraş de 12.000 de locuitori, care are în faţa lui un mare viitor industrial şi constituie, pentru moment, împreună cu Alais şi Bessèges, speranţa sudului.

Ceea ce face şi va face bogăţia oraşului este ceea ce se află sub pământ şi nu ce este deasupra. La suprafaţă, într-adevăr, aspectul este trist şi dezolant: terenuri calcaroase, acoperite de gangă, adică sterilitate; copaci puţini: ici şi colo castani, duzi şi câţiva măslini piperniciţi; pământul nu este arabil, doar pietre gri şi albe; doar acolo unde stratul de pământ este mai adânc, solul este mai umed şi creşte o vegetaţie sănătoasă care schimbă peisajul dezolant al munţilor stâncoşi.

Din cauza lipsei de vegetaţie au loc inundaţii groaznice, apa curgând pe pantele golaşe ca pe străzile pavate, iar râuleţele, de obicei secate, umflând imediat râurile din văi şi făcându-le să debordeze; în câteva minute, nivelul apei urcă cu trei, patru, cinci metri sau chiar mai mult.

Varses este construit pe malurile unui râu numit Divonne, care este alimentat în oraş de două pâraie: cel din râpa Truyère şi Saint-Andéol. Nu este un oraş frumos, nici curat, nici bine construit.

Vagonetele încărcate cu minereu de fier sau cu cărbune, care circulă de dimineaţa până seara pe şine prin mijlocul străzilor, lasă încontinuu în urma lor un praf roşu sau negru, care, în zilele ploioase, formează o clisă adâncă

şi moale, ca mâlul din mlaştini; în zilele cu vânt şi soare, din contră, praful te orbeşte şi se ridică deasupra oraşului. Casele sunt negre de sus până jos din cauza clisei şi a prafului de pe străzi ce se ridică în sus, cât şi din cauza fumului din furnale ce coboară de pe acoperişuri pe străzi; totul este negru: solul, cerul şi apele râului Divonne. Oamenii ce merg pe străzi sunt şi mai negri decât zidurile ce-i înconjoară; cai negri, căruţe negre, frunzele copacilor sunt tot negre; ca şi cum un nor de funingine s-ar fi abătut asupra oraşului sau un val de păcură l-ar fi acoperit până la acoperişuri. Străzile nu au fost făcute pentru căruţe sau trecători, ci pentru şinele de cale ferată şi vagonetele minelor; peste tot, pe jos, linii ferate şi macazuri; deasupra capetelor, poduri mişcătoare, curele, arbori de transmisie, care se învârtesc cu un zgomot asurzitor. Marile clădiri pe lângă care treci tremură până la fundaţii şi, dacă-ţi bagi capul pe uşă sau ferestre, vezi bucăţi de fontă incandescentă care se mişcă asemenea unor bolizi imenşi, prese uriaşe care aruncă în jurul lor ploi de scântei şi peste tot pistoanele maşinilor cu aburi se ridică şi se coboară cu regularitate. Nu există monumente, grădini, statui, pieţe; totul se aseamănă şi a fost construit după acelaşi model: cubul. Bisericile, tribunalul, şcolile – toate par a fi nişte cuburi străpunse de mai multe sau mai puţine ferestre, după nevoi.

Când am ajuns în împrejurimile oraşului Varses era ora două sau trei după-amiază şi un soare strălucitor se înălţa pe cerul senin; dar, pe măsură ce înaintam, ziua se întuneca: între cer şi pământ se interpusese un nor de fum care se târâia greoi, sfâşiindu-se de vârfurile furnalelor. De o oră auzeam sforăituri puternice: un muget asemănător cu cel al mării, cu lovituri surde; sforăiturile erau produse de ventilatoare, loviturile surde de ciocane şi piloni.

Ştiam că unchiul lui Alexis era miner la Varses, că lucra în mina Truyère, dar asta era totul… Locuia la Varses sau în împrejurimi? Nu ştiam.

Când am intrat în oraş, am întrebat unde se află mina Truyère şi am fost trimişi pe malul stâng al râului Divonne, într-o mică vale traversată de râpe ce dăduseră numele minei.

Dacă aspectul minei este puţin plăcut, aspectul văii este lugubru: un fel de căldare, înconjurată de dealuri sterpe, fără copaci sau ierburi, cu şiruri lungi de pietre gri care taie ici şi colo câteva fâşii de pământ roşu; la intrarea văii, clădirile minei, hangarele, grajdurile, magaziile, birourile şi coşurile maşinii cu aburi, apoi, în jur, grămezi de pietre şi cărbuni.

Când ne-am apropiat de clădire, o femeie tânără, cu un aer rătăcit, cu părul fluturând pe umeri şi ţinând de mână un copil, veni în întâmpinarea noastră.

— Vrei să-mi spui unde se află un drum umbros?, m-a întrebat ea.

Am privit-o stupefiat.

— Un drum cu arbori, cu umbră, cu un pârâu a cărui apă să clipocească pe pietre, iar printre ramurile arborilor păsări care să cânte.

Şi începu să fredoneze un cântec vesel.

— N-aţi întâlnit un asemenea drum, continuă ea, văzând că nu-i răspund, dar fără a părea să-şi dea seama de mirarea mea. Ce păcat, probabil că este departe. La dreapta sau la stânga? Spune-mi, băieţaş. Îl caut şi nu-l găsesc.

Vorbea cu o vervă uluitoare, gesticulând cu o mână, în timp ce cu cealaltă mângâia capul copilului.

— Te întreb de acest drum, pentru că sunt sigură că-l voi întâlni pe Marius. L-ai cunoscut pe Marius? Nu? Ei bine, este tatăl copilului meu. Când a fost ars în mină de grizu s-a dus pe acel drum umbros; acum nu se mai plimbă decât pe drumuri umbroase, îi face bine la arsuri. El ştie să găsească acele drumuri, eu nu. Iată de ce nu l-am mai întâlnit de şase luni. Şase luni este mult când iubeşti. Şase luni, şase luni!

Se întoarse spre clădirile minei şi, arătând cu o furie sălbatică coşurile maşinii ce vărsa torente de fum, strigă:

— Munca sub pământ este munca diavolului! Redaţi-mi-l pe Marius!

Apoi, întorcându-se spre mine, mă întrebă:

— Nu eşti de pe aici, nu-i aşa? Cojocelul, cât şi pălăria îmi spun că vii de departe; du-te în cimitir şi numără: unu, doi, trei, toţi morţi în mină.

Apoi îşi luă copilul şi-l strânse în braţe:

— Dar pe Pierre nu ţi-l dau niciodată! Apa este bună, este răcoroasă. Unde este drumul? Dacă nu ştii, eşti la fel de prost ca şi ceilalţi ce-mi râd în nas. Atunci de ce mă ţii în loc? Marius mă aşteaptă.

Femeia îmi întoarse spatele şi începu să meargă cu paşi mari, fredonându-şi cântecelul vesel.

Mi-am dat seama că era o biată nebună ce-şi pierduse bărbatul într-o explozie a gazului de mină, acel pericol înfricoşător, şi întâlnirea cu ea chiar la intrarea în mină, în acel peisaj dezolant, sub acel cer negru, ne umplu sufletele de tristeţe.

Cineva ne spuse unde stă unchiul Gaspard: locuia nu departe de mină, pe o stradă întortocheată şi în pantă, ce cobora de la colină la râu.

Când ne-am apropiat de casă şi am întrebat de el, o femeie ce stătea sprijinită de poartă, discutând cu o vecină, sprijinită şi ea de o altă poartă, îmi răspunse că unchiul Gaspard nu se întorcea acasă decât la ora şase, după lucru.

— Ce vrei cu el?

— Vreau să-l văd pe Alexis.

Atunci ea mă privi din cap până în picioare, apoi îl privi şi pe Capi.

— Eşti Rémi?, întrebă ea. Alexis ne-a vorbit despre tine. Te aşteaptă. Cine este celălalt?

Şi îl arătă pe Mattia.

— Este prietenul meu.

Femeia era mătuşa lui Alexis. Am crezut că ne va invita

să intrăm şi să ne odihnim, căci picioarele noastre pline de praf şi feţele noastre bronzate de soare arătau cât eram de obosiţi; dar ea nu spuse nimic şi-mi repetă, simplu, că, dacă doream să vin la ora şase, îl voi găsi pe Alexis, care acum era la mină.

Nu puteam să cer ceea ce nu ni se oferea. I-am mulţumit pentru răspuns şi ne-am dus în oraş să căutăm o brutărie, căci ne era tare foame; nu mâncasem nimic de dimineaţă, decât un biet coltuc ce ne rămăsese din ajun. Îmi era ruşine de această primire, căci simţeam că Mattia se întreba ce poate însemna modul în care fusesem trimişi la plimbare.

Mi se părea că Mattia îşi va face o impresie proastă despre prietenii mei şi că atunci când îi voi vorbi mai târziu despre Liza nu mă va mai asculta cu simpatie. Şi eu voiam ca el să simtă înainte de a o cunoaşte prietenie şi simpatie pentru Liza.

Felul în care fusesem primiţi ne făcu să nu mai avem chef să revenim la casa unchiului Gaspard, aşa că ne-am dus, cu puţin înainte de ora şase, să-l aşteptăm pe Alexis la ieşirea din mină.

Exploatarea minelor de la Truyère se face prin trei puţuri: Saint-Julien, Sainte-Alphonsine şi Saint-Pancrace, căci aşa este obiceiul în minele de cărbuni, să se dea, de regulă, numele unui sfânt puţurilor de extracţie, de aerisire sau de evacuare a apelor din mină; numele acestui sfânt, care este ales din calendar în ziua în care încep săpăturile pe verticală, serveşte nu numai la botezarea puţurilor, dar şi la amintirea datelor. Aceste trei puţuri nu sunt folosite la urcarea sau la coborârea minerilor din adâncuri. Coborârea şi urcarea lor se fac printr-o galerie care porneşte de lângă magazia de lămpi şi ajunge la primul nivel de exploatare, de unde comunică cu toate părţile minei. S-a dorit, astfel, să se ia toate măsurile de prevedere în cazul accidentelor care sunt foarte frecvente în puţuri, atunci când se rupe un cablu sau cuşca se agaţă de un obstacol şi oamenii se pot

prăbuşi la o adâncime de două, trei sute de metri; în acelaşi timp, s-a încercat să se evite trecerea bruscă la care sunt supuşi minerii atunci când cuşca îi urcă brusc de la o adâncime de două sute de metri, unde temperatura este constantă şi ridicată, la suprafaţă, unde temperatura este variabilă, astfel că se pot îmbolnăvi de pleurezie sau de congestii pulmonare.

M-am postat împreună cu Mattia şi Capi în faţa acestei deschideri şi, la câteva minute după ora şase, am început să văd în adâncul galeriei puncte luminoase care se măreau treptat. Erau minerii care, cu lampa în mână, urcau la suprafaţă, după terminarea muncii.

Înaintau încet, cu un mers greoi, ca şi cum i-ar fi durut genunchii, ceea ce mi-am explicat ceva mai târziu, după ce am parcurs şi eu scările şi treptele care duc la ultimul nivel; fata le era neagră ca cea a coşarilor, hainele şi pălăriile erau acoperite de praf de cărbune şi de noroi. Trecând prin faţa magaziei, fiecare intra şi-şi agăţa lampa într-un cui.

Cu toate că eram foarte atent, nu l-am văzut pe Alexis ieşind şi, dacă nu mi-ar fi sărit de gât, l-aş fi lăsat să treacă fără să-l recunosc, nemaisemănând acum, aşa negru cum era, din cap până în picioare, cu băiatul care altădată fugea prin grădină, cu cămaşa curată, având mânecile suflecate şi cu gulerul deschis, lăsând să i se vadă pielea albă.

— Este Rémi, spuse el, întorcându-se spre un bărbat de vreo patruzeci de ani, care mergea alături de el şi avea o faţă deschisă şi bună, la fel ca nenea Acquin. Nici nu era de mirare, deoarece erau fraţi!

Am înţeles că era unchiul Gaspard.

— Te aşteptam de mult, spuse el cu bunătate.

— Drumul de la Paris la Varses este lung.

— Şi picioruşele scurte, spuse el râzând.

Capi, fericit că-l regăsise pe Alexis, îşi manifesta bucuria trăgându-l de mânecă.

Eu i-am explicat unchiului Gaspard că Mattia era prietenul meu şi asociatul meu, un băiat bun pe care l-am

cunoscut mai de mult, pe care l-am regăsit şi care cântă din trompetă ca nimeni altul.

— Şi iată-l pe domnul Capi, spuse unchiul Gaspard; mâine este duminică; după ce vă veţi odihni, ne veţi da un spectacol. Alexis spune că este un câine savant, mai savant decât un profesor sau decât un artist.

Pe cât de stingherit mă simţisem în faţa soţiei lui, pe atât de în largul meu mă simţeam alături de unchiul Gaspard care era, cu adevărat, bunul frate al lui nenea Acquin.

— Probabil că aveţi multe să vă povestiţi, băieţi. În acest timp eu voi sta de vorbă cu acest tânăr care cântă atât de bine din trompetă.

Cred că o săptămână nu ne-ar fi ajuns să ne povestim tot ce doream. Alexis voia să ştie cum se desfăşurase călătoria noastră, iar eu eram grăbit să aflu cum se obişnuise cu noua lui viaţă.

Mergeam destul de încet, aşa că muncitorii care se grăbeau spre casele lor ne depăşeau. Un şir lung ce umplea întreaga stradă, toţi negri, la fel ca şi strada, acoperită de acelaşi praf.

Când ne-am apropiat de casă, unchiul Gaspard ne-a spus:

— Băieţi, veţi cina cu noi.

Niciodată nicio invitaţie nu mi-a făcut mai multă plăcere, căci, în timp ce mergeam, mă gândeam că, odată ajunşi la poartă, va trebui să ne despărţim, primirea mătuşii nelăsându-mi mari speranţe.

— Iată-l pe Rémi şi pe prietenul lui, spuse unchiul intrând în casă.

— I-am văzut mai devreme.

— Cu atât mai bine! Aţi făcut cunoştinţă; vor cina cu noi. Bineînţeles că eu eram fericit să cinez cu Alexis, adică să-mi petrec seara alături de el, dar, ca să fiu sincer, trebuie să spun că eram fericit şi să cinez. De la plecarea noastră din Paris mâncasem ce dăduse Dumnezeu, un colţ

de pâine ici, o franzelă colea, dar rar o mâncare adevărată, aşezaţi pe un scaun, cu o farfurie de supă în faţă.

Cu ce câştigam, ne puteam considera, este adevărat, destul de bogaţi ca să cinăm într-un han, dar trebuia să facem economii pentru vaca prinţului, şi Mattia era un băiat foarte bun, căci şi el era aproape la fel de fericit ca şi mine la gândul de-a cumpăra vaca.

Bucuria unei mese adevărate nu ne-a fost dată în seara aceea; ne-am aşezat la masă, fiecare pe câte-un scaun, dar nu ni se servi supă. Companiile miniere înfiinţaseră nişte magazine de aprovizionare în care muncitorii puteau găsi, la preţuri ceva mai mici, tot ce aveau nevoie pentru traiul zilnic. Avantajele acestor magazine sunt evidente: muncitorul găseşte produse de bună calitate şi cu preţ redus, pe care le plăteşte oprindu-i-se contravaloarea lor din chenzină; astfel, este ferit de creditele micilor vânzători, care i-ar ruina dacă ar face datorii la ei. Numai că, la fel ca toate lucrurile bune, acest sistem are şi partea lui proastă: la Varses, nevestele minerilor nu au obiceiul să muncească în timp ce soţii lor coboară în mină; fac ordine în casă, se vizitează reciproc, bând cafele şi ciocolată pe care le cumpără de la magazin, pălăvrăgesc vrute şi nevrute, iar când vine seara, atunci când bărbaţii ies din mină şi vin să cineze, ele constată că nu au avut timp să pregătească această cină. Atunci fug la magazin şi aduc mezeluri. Sigur că acest lucru nu a devenit un obicei, dar se petrece adesea. Şi, din acest motiv, nu am avut parte de supă; aşa cum avusesem ocazia să constat mai devreme, mătuşa Gaspard îşi pierduse timpul flecărind. De altfel, acest lucru era ceva obişnuit la ea şi am văzut mai târziu că de la magazin nu cumpăra decât două produse: fie cafea sau ciocolată, fie mezeluri. Unchiul era un bărbat blând, căruia îi plăcea liniştea; îşi mânca mezelurile şi nu se plângea sau, dacă făcea o observaţie, o făcea cu binişorul.

— Dacă nu beau mult, spunea el întinzând paharul să-i fie umplut cu vin, înseamnă că sunt un om bun; aşa că se

cuvine să ne faci o supă bună pentru mâine seară.

— Dacă am timp!

— Timp? De ce este timpul mai scurt la suprafaţă decât în adânc?

— Şi cine o să vă cârpească lucrurile? Rupeţi totul…

Atunci, privindu-şi hainele murdare de cărbune şi rupte, spuse:

— Adevărul este că suntem îmbrăcaţi ca nişte prinţi. Cina n-a durat mult.

— Băiete, îmi spuse unchiul Gaspard, te vei culca în aceeaşi cameră cu Alexis.

Apoi, adresându-se lui Mattia, continuă:

— Şi tu, dacă vrei să dormi în şopron, îţi voi face un pat bun de fân.

Seara, dar şi o bună parte din noapte, n-am dormit nici eu, nici Alexis.

Unchiul Gaspard spărgea cărbunele cu târnăcopul, iar Alexis lucra cu el, împingând vagonetele cu cărbune pe şine în interiorul minei, de la locul de extracţie până la unul din puţuri: ajuns aici, vagonetul era agăţat de un cablu care, tras de maşină, îl ridica sus.

Cu toate că nu era miner de mult timp, Alexis începuse să iubească mina şi era mândru de ea: era cea mai frumoasă, cea mai curioasă din regiune; îmi povestea cu înflăcărarea unui călător ce vine dintr-o ţară necunoscută şi găseşte un public dornic să-l asculte.

Ca să intri în mină trebuie, mai întâi să intri într-o galerie săpată în rocă şi, după zece minute de mers, cobori o scară dreaptă; apoi, când ajungi jos, găseşti o altă scară de lemn, apoi o alta, şi încă una, şi ajungi astfel la primul nivel, la cincizeci de metri adâncime. Pentru a atinge al doilea nivel, la nouăzeci de metri, şi al treilea, la două sute de metri, există acelaşi sistem de scări. Alexis muncea la al treilea nivel şi, pentru a ajunge la acea adâncime, trebuia să facă un drum de trei ori mai lung decât cei ce urcă în turnurile catedralei Notre-Dame din Paris.

Dar, dacă urcarea şi coborârea sunt uşoare în turnurile catedralei, unde scara este regulată şi luminată, nu acelaşi lucru era şi în mină, unde treptele săpate în rocă erau când mai înalte, când mai joase, când largi, când înguste. Nu ai altă lumină decât cea a lămpii pe care o duci în mână, iar pe jos este o mâzgă lunecoasă, umezită tot timpul de apa ce se infiltrează strop cu strop şi câteodată îţi cade rece pe faţă.

Să cobori două sute de metri e mult, dar asta nu e totul; trebuie să ajungi, prin galerii, la diversele nivele şi apoi la locul de muncă; galeriile de la Truyère aveau cam 30-40 de kilometri. Nu trebuie să parcurgi toţi aceşti kilometri, dar câteodată această cursă este obositoare, căci eşti nevoit să mergi prin apa ce se adună în mijlocul galeriei şi se scurge astfel până la bazinele de colectare, unde nişte pompe o preiau şi o aruncă afară.

Când aceste galerii traversează roci dure, sunt nişte tunele; dar când traversează terenuri sfărâmicioase sau mişcătoare, trebuie să fie căptuşite pe tavan şi pe părţile laterale cu trunchiuri de brad cioplite cu barda, căci dacă sunt tăiate cu ferăstrăul putrezesc repede. Cu toate că aceste bârne sunt în aşa fel aşezate încât să reziste la apăsările rocii, câteodată această apăsare este aşa de puternică, încât bârnele sunt curbate şi galeriile se micşorează sau se îngustează până când nu mai poţi să treci decât târându-te. Pe aceste lemne cresc ciuperci şi un fel de mucegai ca un praf alb, ce contrastează cu negrul terenului; fermentarea ierburilor produce un miros de răşină şi, pe ciuperci, pe plantele necunoscute, pe mucegaiul alb se văd tot felul de muşte, păianjeni, fluturi, dar care nu seamănă deloc cu cei de la suprafaţă.

Sunt şi şobolani care fug de colo-colo, şi lilieci agăţaţi de lemn sau de tavanul stâncos cu picioarele şi cu capul în jos.

Aceste galerii se încrucişează din când în când, precum străzile de la Paris, formând un fel de pieţe şi răspântii; unele galerii sunt late, frumoase ca bulevardele, altele

înguste şi joase, ca străzile din cartierul Saint-Marcel, numai că tot acest oraş subteran este mai prost luminat decât oraşele de la suprafaţă în timpul nopţii, căci nu există felinare sau becuri cu gaz, ci doar lămpile pe care minerii le poartă cu ei. Chiar dacă lumina lipseşte, din cauza zgomotului nu te poţi crede pe tărâmul morţilor; din abataje se aud detunăturile, iar curentul de aer duce până departe mirosul şi fumul; în galerii se aude uruitul vagonetelor, iar în puţuri frecarea cuştilor de pereţi, totul fiind acoperit de vuietul maşinii cu aburi instalată la cel de-al doilea nivel.

Dar cel mai ciudat spectacol îl vezi în galeriile săpate de-a lungul filonului de cărbune; zi şi noapte, minerii lucrează pe jumătate goi pentru a extrage cărbunele, culcaţi pe-o parte sau ghemuiţi pe genunchi. Din aceste galerii, cărbunele coboară la diverse niveluri, de unde este dus până la puţurile de extracţie.

Acesta era aspectul obişnuit al minei în zilele lucrătoare; dar se întâmpla uneori să se producă şi accidente. Două săptămâni după ce ajunsese la Varses, Alexis fusese martorul unui astfel de accident şi abia scăpase să nu se numere şi el printre victimele unei explozii de gaz de mină, de grizu; grizuul este un gaz care se formează în mod natural în minele de cărbuni şi care explodează imediat ce ajunge în contact cu o flacără; nimic nu este mai teribil decât aceste explozii care ard şi dărâmă totul în calea lor; nu se pot compara decât cu explozia unui depozit de praf de puşcă. Imediat ce flacăra unei lămpi sau a unui chibrit vine în contact cu gazul, aprinderea este instantanee în toate galeriile; aceasta distruge totul în mină, chiar şi puţurile de extracţie sau de aerisire, ale căror capace le aruncă în aer. Temperatura ajunge să fie atât de mare, încât cărbunele se poate transforma în cocs.

O explozie de gaz ucisese în urmă cu şase săptămâni zece mineri şi văduva celui mai tânăr dintre ei înnebunise. Am înţeles că era vorba despre femeia pe care o întâlnisem cu copilul ei, căutând un drum umbros.

Se luau toate măsurile de protecţie împotriva acestor explozii: fumatul era interzis şi, adesea, inginerii, făcându-şi rondul, îi puneau pe muncitori să le sufle în nas pentru a-l descoperi pe cel ce încălcase legea. Pentru a preveni aceste îngrozitoare accidente, se foloseau lămpile Davy, numite aşa după numele savantului englez ce le inventase. Aceste lămpi au o plasă metalică foarte fină, care nu lasă să treacă flacăra printre ochiurile ei, în aşa fel încât lampa poate fi purtată chiar într-un mediu exploziv; gazul arde în interior, dar flacăra nu se propagă în afară.

Tot ceea ce Alexis mi-a povestit mi-a aţâţat curiozitatea, care şi aşa era mare, de-a coborî în mină; dar, când i-am vorbit a doua zi unchiului Gaspard despre dorinţa mea, acesta mi-a spus că era imposibil, căci în mină nu intrau decât cei ce lucrau acolo.

— Dacă vrei să te faci miner, adăugă el râzând, nu-i nicio problemă să cobori în mină şi vei putea câştiga cât să trăieşti. În rest, meseria nu este mai urâtă decât altele, iar dacă-ţi este frică de ploaie şi tunete, atunci este exact ce-ţi trebuie; oricum, cred că este mai bună decât cea de cântăreţ pe străzi. Dacă vrei, poţi să rămâi cu Alexis. Vrei, băiete? Vom găsi ceva şi pentru Mattia, dar nu să cânte din trompetă!

Nu venisem să rămân la Varses, aveam o altă menire, un alt scop decât să împing toată ziua un vagonet la nivelul doi sau trei de la Truyère.

Trebuie, deci, să renunţ la a-mi mai satisface curiozitatea şi credeam că voi pleca fără să ştiu mai multe despre mină decât cele povestite de Alexis sau aflate din răspunsurile smulse unchiului Gaspard, când, datorită unor întâmplări neprevăzute, am aflat toată oroarea, groaza, pericolele la care sunt expuşi câteodată minerii.

24
Vagonetar

Meseria de miner nu mi se părea nesănătoasă, căci în afară de câteva boli datorate lipsei aerului şi luminii, care cu timpul sărăcesc sângele, minerul poate fi la fel de zdravăn ca un ţăran care locuieşte într-o regiune cu un climat sănătos; în plus, eram convins că, atât timp cât se află în mină, are şi avantajul că este la adăpost de intemperiile anotimpurilor, de ploaie, frig sau de caniculă.

Pentru mineri, marele pericol constă în surpări, explozii şi inundaţii, cât şi în accidentele ce rezultă din munca lor, din imprudenţă sau neîndemânare.

În ajunul plecării noastre, Alexis s-a întors rănit serios de un bloc de cărbune ce-i căzuse peste mâna dreaptă; un deget părea aproape zdrobit şi toată mâna era o rană.

Medicul companiei a venit imediat să-l examineze şi să-l panseze. Starea sa nu era gravă, mâna se va vindeca, şi degetul, de asemenea, dar avea nevoie de mai mult timp de odihnă.

Unchiul Gaspard lua viaţa aşa cum era, fără supărare sau furie: un singur lucru îl făcea să-şi piardă buna dispoziţie, şi anume imposibilitatea de a munci.

Auzind că Alexis nu avea voie, mai multe zile, să coboare în mină, începu să se lamenteze, întrebându-se cine-i va duce vagonetele în acest timp. Nu avea pe nimeni cu care să-l înlocuiască pe Alexis; dacă ar fi fost vorba să-l schimbe, ar fi putut să afle pe cineva, dar, pentru câteva zile doar, era imposibil să găsească pe cineva să-l ajute, mai ales un copil.

Începu, totuşi, să caute un vagonetar, dar se întoarse acasă fără să-l fi găsit.

Începu din nou să se plângă; era în culmea disperării, căci însemna că şi el era condamnat să nu muncească, dar buzunarul nu-i prea permitea să facă acest lucru.

Văzând toate acestea şi înţelegând motivele supărării sale, dându-mi seama, totodată, că în aceste condiţii era aproape o datorie din partea mea să-l răsplătesc pentru ospitalitatea cu care m-a primit, l-am întrebat dacă meseria

de vagonetar este dificilă.

— Nimic mai uşor; nu trebuie decât să împingi un vagonet ce alunecă pe şine.

— Şi este greu vagonetul?

— Aş zice că nu prea greu, pentru că Alexis îl împinge destul de uşor.

— Dacă Alexis poate să-l împingă, voi putea să fac şi eu la fel.

— Tu, băiete?

Şi începu să râdă în hohote, dar imediat, redevenind serios, îmi spuse:

— Bineînţeles că vei putea, dacă vrei.

— Vreau, dacă vă pot fi de folos.

— Eşti un băiat bun, mâine vei coborî cu mine în mină. Este adevărat că-mi eşti de folos, dar poate să-ţi fie şi ţie într-un fel. Dacă o să-ţi placă meseria, o să rămâi şi o să-ţi fie mai bine decât să hălăduieşti pe drumuri; în mină nu sunt lupi.

Ce va face Mattia cât timp voi fi eu în mină? Nu puteam să-l las pur şi simplu pe capul unchiului Gaspard.

L-am întrebat dacă nu vrea să se ducă cu Capi, singur, să dea reprezentaţii prin împrejurimi, şi Mattia acceptă imediat.

— Voi fi foarte bucuros să câştig singur ceva bani pentru vacă, îmi răspunse râzând.

În cele trei luni de când eram împreună şi trăiam în aer liber, Mattia nu mai semăna cu băiatul slăbănog, trist şi înfometat pe care-l întâlnisem lângă biserica Saint-Médard, şi cu atât mai puţin cu băiatul diform pe care-l văzusem prima dată în podul lui Garofoli, supraveghind oala cu supă şi sprijinindu-şi, din când în când, capul care-l durea între mâini.

Pe Mattia nu-l mai durea capul, nu mai era trist, nici slăbuţ. Podul din strada Lourcine îl făcuse să fie trist; soarele şi aerul, dându-i sănătate, îi redaseră şi dragostea de viaţă.

În timpul călătoriei noastre fusese vesel şi râsese tot timpul, luând doar partea bună a lucrurilor, amuzându-se din orice, fericit dintr-un nimic.

Ce m-aş fi făcut fără el? De câte ori oboseala şi melancolia nu m-ar fi doborât!

Această diferenţă dintre noi se datora, desigur, caracterului şi naturii noastre, dar şi originii şi rasei noastre.

El era italian, având un fel de nepăsare, de generozitate, o anumită uşurinţă de-a se resemna în faţa dificultăţilor, fără să se supere sau să se revolte, pe care oamenii din ţara mea nu o au, dispuşi mai degrabă la rezistenţă şi la luptă.

„Care-i ţara ta?”, mă veţi întreba. „Ai vreuna?”

Voi răspunde la astfel de întrebări ceva mai târziu. Pentru moment, nu mă gândeam la toate astea, dar, oricum, vă spun că eu şi Mattia nu ne asemănăm deloc, de aceea ne şi înţelegeam aşa de bine, chiar când îl puneam să înveţe notele şi să citească. Lecţiile de muzică fuseseră, este adevărat, foarte uşoare, dar cu cititul n-a fost la fel şi am fi putut să ne certăm de multe ori, căci eu nu am nici răbdarea, nici indulgenţa unui profesor adevărat. Totuşi, nu ne-am certat niciodată şi chiar şi atunci când am fost nedrept, şi asta mi s-a întâmplat nu doar o dată, Mattia nu s-a supărat.

Ne-am înţeles, deci, ca a doua zi, când eu voi coborî în mină, el să se ducă prin împrejurimi să dea reprezentaţii muzicale şi dramatice, pentru a ne mări comoara. Capi, căruia i-am explicat acest lucru, păru să înţeleagă şi că este de acord cu noi.

A doua zi, mi s-au dat hainele lui Alexis.

După ce le-am spus lui Mattia şi lui Capi să fie cuminţi, am plecat cu unchiul Gaspard.

— Fii atent, mi-a spus acesta dându-mi lampa, să mergi tot timpul pe urmele mele, iar atunci când cobori scara să fii cu băgare de seamă unde pui piciorul.

Ne-am înfundat în galerie, el primul, eu pe urmele lui.

— Dacă aluneci pe trepte, ţine-te bine de ele, nu te lăsa să aluneci, că până jos este mult şi te zdrobeşti.

Nu aveam nevoie de aceste recomandări ca să fiu emoţionat, căci nu părăseşti lumina pentru a intra în întuneric, suprafaţa pământului pentru a coborî în adâncuri fără să fii tulburat.

M-am întors instinctiv să privesc în urmă, dar pătrunsesem destul de adânc în galerie, şi ziua de la capătul acelui tunel lung şi negru nu mai era decât un glob alb ca luna pe un cer întunecat ori fără stele. Mi-a fost ruşine de acest gest instinctiv, care nu dură decât o clipă, şi începui din nou să calc pe urmele unchiului Gaspard.

— Scara, îmi atrase acesta atenţia în curând.

Ne aflam în faţa unei găuri negre, iar în adâncurile ei de nepătruns pentru ochii mei se zăreau luminiţe ce se mişcau ici şi colo, mari la început şi din ce în ce mai mici, ca nişte puncte, pe măsură ce se îndepărtau.

Erau lămpile celor care intraseră înaintea noastră în mină. Zgomotul discuţiilor lor, ca un murmur surd, ajungea până la noi, adus de un aer cald ce ne sufla în faţă; acest aer avea un miros pe care-l respiram pentru prima oară; era un fel de amestec de eter şi răşină.

După scară, urmară treptele de lemn; după acestea, alte scări.

— Iată-ne ajunşi la primul nivel, îmi spuse unchiul Gaspard. Ne aflam într-o galerie cu o boltă în semicerc şi cu pereţii drepţi; aceşti pereţi erau din cărămidă. Bolta era mai înaltă decât este un om obişnuit; totuşi, erau şi porţiuni scunde, unde trebuia să te apleci pentru a trece, fie că bolta superioară era mai coborâtă, fie că solul era mai ridicat.

— Este din cauza terenului care se ridică, îmi spuse unchiul. Deoarece muntele a fost găurit peste tot şi sunt numeroase galerii, straturile de pământ tind să coboare şi, când ajung să fie prea grele, strivesc galeriile.

Pe jos se aflau linii de cale ferată şi de-a lungul galeriei

curgea un fel de pârâiaş.

Acest pârâiaş se varsă în altul, care, ca şi el, adună apele infiltrate; toate se scurg într-un canal. Unchiul Gaspard îmi spuse că pompa trebuie să evacueze o mie sau o mie două sute de metri cubi de apă în fiecare zi în râul Divonne.

— De altfel, adăugă el, chiar în acest moment ne aflăm sub râu.

Şi pentru că am făcut o mişcare necontrolată de-a mă retrage cu teamă, unchiul începu să râdă.

— La cincizeci de metri adâncime nu este niciun pericol să ne cadă apa în cap.

— Dar dacă se face o gaură?

— Da, o gaură, dar aici nu se poate întâmpla aşa ceva. Galeriile trec de zeci de ori pe sub râu, dar roca dură nu-i permite apei să pătrundă în ele. Există mine unde inundaţiile sunt de temut, dar aici nu; aici avem însă destul gaz de mină şi prăbuşiri.

Când am ajuns la locul nostru de muncă, unchiul îmi arătă ce trebuie să fac. Când vagonetul nostru fu plin de cărbune, îl împinse cu mine ca să mă înveţe cum să-l conduc până la puţ şi cum să mă retrag pe o linie secundară când întâlnesc alţi vagonetari ce vin din sens opus.

Este adevărat că nu era o meserie prea grea şi că, după câteva ore, am reuşit să mă descurc, chiar dacă nu devenisem cu mult mai îndemânatic. Îmi lipsea dibăcia şi obişnuinţa fără de care nu reuşeşti în nicio meserie, fiind nevoit să le înlocuiesc cu mai mult efort, ceea ce avea drept rezultat mai puţină muncă utilă şi mai multă oboseală.

Din fericire, mă obişnuisem cu efortul şi cu oboseala, atât în timpul din ultimele luni cât lucrasem în grădină, cât şi de-a lungul peregrinărilor; nu mă plângeam şi unchiul Gaspard declară că eram un copil bun şi că, într-o zi, voi deveni un bun miner.

Chiar dacă dorisem nespus să cobor în mină, nu voiam să-mi fac din asta o meserie; fusesem doar curios, ceea ce nu înseamnă că aceasta ar fi vocaţia mea.

Pentru a-ţi trăi viaţa în subteran este nevoie de nişte calităţi pe care eu nu le aveam; trebuie să iubeşti tăcerea, singurătatea, reculegerea. Ore şi zile întregi trebuie să stai retras în tine, aproape fără să schimbi un cuvânt cu cineva, fără să te distrezi. Or, eu nu prea aveam aceste calităţi, deoarece trăisem acea viaţă de vagabond, cântând şi mergând zile în şir. Orele în care împingeam vagonetul în galeriile întunecate, neavând altă lumină decât cea dată de lampa mea, neauzind alt zgomot decât uruitul vagonetelor, clipocitul apei din pârâiaşe şi, ici şi colo, puşcăturile care, izbucnind în acea linişte mormântală, o făceau să pară şi mai apăsătoare, şi mai lugubră, aceste ore erau pentru mine triste şi melancolice.

Deoarece durează mult să urci şi să cobori în mină, rămâi acolo toată ziua, timp de douăsprezece ore, şi nu ieşi la suprafaţă ca să mănânci la prânz acasă; mănânci acolo, în adâncul pământului.

Alături de galeria în care muncea unchiul Gaspard lucra un alt miner, dar vagonetarul acestuia, în loc să fie un copil, ca mine şi ca ceilalţi, era, din contră, un bărbat cu barbă albă; când spun barbă albă trebuie să înţelegeţi că era albă duminica, în ziua în care făcea baie, căci, în cursul săptămânii, începea prin a fi gri lunea, pentru ca sâmbăta să fie neagră de tot. Avea mai mult de şaizeci de ani.

Fusese dulgher, având grijă să fixeze şi să întreţină bârnele care formează galeriile, dar, când avusese loc o prăbuşire, îi fuseseră strivite trei degete, ceea ce-l obligase să renunţe la meseria lui. Compania pentru care lucrase îi dăduse o mică pensie, căci atunci când avusese loc incidentul îşi salvase de la moarte trei dintre camarazi cu preţul propriei sale accidentări. Câţiva ani trăise din această pensie. Apoi, compania dăduse faliment şi rămăsese fără niciun venit care să-i asigure existenţa.

Atunci se angajase vagonetar la mina Truyère. I se spunea Dascălul, adică învăţătorul, deoarece ştia foarte multe lucruri, pe care nici măcar minerii cu experienţă nu le ştiu, şi îi plăcea să vorbească, foarte mândru, despre ele.

Făcusem cunoştinţă în timpul răgazului de odihnă de la prânz şi, în curând, ne împrietenirăm; eu puneam nenumărate întrebări, lui îi plăcea să vorbească, şi astfel devenirăm nedespărţiţi. În mină, de obicei, se vorbeşte puţin; cum noi eram o excepţie, am fost numiţi „vorbăreţii”.

Povestirile lui Alexis nu-mi dezvăluiseră tot ce voiam să ştiu, iar răspunsurile unchiului Gaspard nu mă satisfăcuseră nici ele pe deplin, căci, atunci când îl întrebam ce este cărbunele de pământ, îmi răspundea întotdeauna:

— Este un cărbune ce se găseşte în pământ.

Acest răspuns nu mi se părea suficient, căci Vitalis mă obişnuise să nu mă mulţumesc cu un răspuns simplu, care nu mă lămureşte pe deplin. Când l-am întrebat acelaşi lucru pe Dascăl, acesta mi-a dat un alt răspuns.

— Cărbunele de pământ nu este altceva decât un cărbune de lemn. În loc să punem în sobe copaci din vremea noastră, pe care oameni ca tine şi ca mine îi transformăm în mangal, punem copaci ce au crescut în păduri foarte vechi şi care au fost transformaţi în cărbune de forţele naturii, adică de incendii, vulcani, cutremure de pământ sau de alte fenomene.

Şi, deoarece eu îl priveam cu mirare, adăugă:

— Nu avem timp să vorbim acum despre asta, căci trebuie să ne împingem vagonetele, dar mâine este duminică şi te invit la mine acasă ca să-ţi explic ceea ce vrei să ştii, căci am adunat timp de treizeci de ani numeroase bucăţi de rocă şi cărbune care te vor face să înţelegi cu ochii ce vei auzi cu urechile. Toţi îmi spun Dascălul, dar vei vedea că Dascălul este bun şi el la ceva; viaţa omului nu este toată doar în mâinile lui, ci şi în capul lui. Şi eu eram curios ca şi tine la vârsta ta; trăiam în mină şi am vrut să înţeleg tot ce vedeam zilnic; i-am descusut pe

ingineri atunci când voiau să-mi răspundă şi am citit tot ce am reuşit să găsesc. După accident am avut mult timp liber şi l-am folosit învăţând. Când ai ochi să priveşti şi pe ei îţi pui ochelarii pe care ţi-i dau cărţile, sfârşeşti prin a vedea lucrurile aşa cum sunt ele cu adevărat. Acum nu mai am mult timp să citesc şi nu am nici bani ca să cumpăr cărţi, dar mai am ochi şi îi ţin larg deschişi.

Vino mâine la mine şi voi fi fericit să te învăţ să priveşti în jurul tău. Nu se ştie ce poate aduce un cuvânt care cade într-o ureche atentă. Ideea că trebuie să învăţ mi-a venit când am condus prin minele de la Bessèges un mare savant, pe nume Brongniart, şi l-am auzit vorbind în timpul cercetărilor pe care le-a făcut acolo. De aceea ştiu astăzi mai mult decât camarazii mei. Pe mâine!

A doua zi i-am spus unchiului Gaspard că mă voi duce la Dascăl.

— Ah!, spuse el râzând, a găsit pe cineva cu care să vorbească. Du-te, băiete, dacă vrei. De fapt, tu vei crede ce vei dori. Dacă vei învăţa ceva de la el, să nu devii fudul; dacă Dascălul n-ar fi fudul, ar fi un om bun.

Dascălul nu locuia ca ceilalţi mineri în oraş, ci în afară, într-un loc trist şi sărac numit Espétagues, în împrejurimile căruia se găseau numeroase găuri săpate de natură în munţi. Locuia acolo la o femeie în vârstă, văduva unui miner ucis într-o prăbuşire. Văduva îi închiriase un fel de pivniţă, în care-şi pusese un pat în locul cel mai uscat, ceea ce nu era chiar aşa, căci pe picioarele de lemn ale patului creşteau ciuperci; dar, pentru un miner obişnuit să trăiască cu picioarele în umezeală şi să-i picure toată ziua apă pe corp, nu avea nicio importanţă. El fusese mulţumit când închiriase această locuinţă, pentru că se afla aproape de cavernele din munte, în care putea face cercetări, şi mai ales că avea unde să-şi aranjeze colecţiile de bucăţi de cărbune, de pietre şi de fosile.

Când am ajuns, mi-a venit în întâmpinare şi bucuros mi-a spus:

— Am rugat-o pe gazda mea să facă şi pentru tine o biruladă, pentru că, dacă tinereţea are ochi şi urechi, are în acelaşi timp şi un stomac. Cel mai bun mijloc de-a fi prieteni este de-a le satisface pe toate.

Dacă nu ştii, află că birulada este o mâncare din castane coapte, muiate în vin alb, foarte gustată în Cévennes. După ce ne vom delecta cu ea, continuă Dascălul, vom vorbi despre ceea ce te interesează şi-ţi voi arăta colecţia mea.

Rostise aceste ultime cuvinte pe un ton ce justifica reproşul pe care i-l făceau camarazii lui şi, mai mult ca sigur, niciodată conservatorul vreunui muzeu nu le rostise cu mai multă mândrie.

De altfel, această colecţie părea foarte bogată, cel puţin cât puteam eu să-mi dau seama, şi ocupa aproape toată încăperea. Pe rafturi şi mese erau aranjate eşantioanele mici, iar pe jos cele mari. De douăzeci de ani adunase tot ce i se păruse mai interesant sau mai ciudat şi, deoarece minele de la Cère şi de la Divonne sunt bogate în fosile vegetale, avea exemplare rare, cu care, îmi dau acum seama, s-ar fi mândrit orice geolog sau naturalist.

Era grăbit să-mi vorbească, cum, de altfel, eram şi eu grăbit să-l ascult, aşa că birulada fu repede biruită.

— Pentru că ai vrut să ştii ce este cărbunele de pământ, am să încerc să-ţi explic în puţine cuvinte, ca să poţi să-mi priveşti colecţia, care-ţi va explica mai bine decât mine, căci, cu toate că mi se spune Dascălul, nu sunt un savant, departe de mine aşa ceva.

Pământul pe care-l locuim nu a fost întotdeauna aşa, a trecut odată cu scurgerea timpului prin mai multe stări, care au fost modificate de ceea ce numim revoluţiile globului. Au fost epoci în care locurile acestea au fost acoperite de plante care azi nu mai cresc decât în ţările calde, cum sunt ferigile uriaşe. Apoi a venit o revoluţie şi această vegetaţie a fost înlocuită cu o alta complet diferită, care şi ea, la rândul ei, a fost înlocuită de alta, şi tot aşa,

timp de mii de milioane de ani.

Această acumulare de plante şi arbori care s-au descompus şi s-au suprapus a produs straturile de cărbune. Nu mă privi aşa de neîncrezător, am să-ţi arăt imediat în colecţia mea câteva bucăţi de cărbune şi, mai ales, pietre luate din locurile pe care noi le numim „pereţi” sau „acoperiş” şi care poartă amprentele acestor plante care s-au conservat ca şi plantele de ierbar. Huila s-a format, aşa cum îţi spuneam, printr-o acumulare de plante şi arbori: nu este decât lemn descompus şi comprimat. Cum s-a format această acumulare, mă vei întreba. Asta este mai greu de explicat şi cred că aceste îngrămădiri de arbori şi plante s-au format ca nişte imense plute pe mări şi au eşuat ici şi colo, aduse de curenţi. Alţii spun că zăcămintele de cărbune se datorează acumulării lente a vegetalelor care, succedându-se, au fost acoperite de pământ acolo unde au crescut.

Şi savanţii au făcut zeci de calcule de te doare capul: ei spun că dintr-un hectar de pădure tăiată şi întinsă pe pământ nu se poate obţine decât un strat de lemn de opt milimetri grosime; transformat în huilă, acest strat nu va avea decât doi milimetri. Or, în pământ se află îngropate straturi de cărbune care au douăzeci şi chiar treizeci de metri grosime. De cât timp a fost deci nevoie pentru formarea acestor straturi? înţelegi că o pădure nu creşte într-o zi, având nevoie de cel puţin o sută de ani pentru a se dezvolta. Pentru a forma un strat de cărbune de treizeci de metri este nevoie de o succesiune de cinci mii de păduri care să crească în acelaşi loc, adică de cinci sute de mii de ani. Este o cifră surprinzătoare, nu este aşa? Totuşi nu este exact, căci copacii nu se succed cu această regularitate, au nevoie de mai mult de o sută de ani pentru a creşte şi a muri şi, când o epocă sau o perioadă o înlocuieşte pe alta, este nevoie de o serie de transformări pentru ca acest strat de plante descompuse să fie capabil să hrănească altul nou. Vezi bine că cinci sute de mii de ani nu înseamnă

nimic şi că, deci, este nevoie de mult mai mult. De cât? Nu ştiu şi nici nu sunt eu cel ce poate stabili acest lucru! Tot ce-am vrut a fost să-ţi explic puţin ce înseamnă cărbunele de pământ, pentru a putea să-mi priveşti colecţia. Acum, hai s-o vedem!

Şi eu am rămas acolo până s-a făcut noapte, căci la fiecare bucată de piatră, la fiecare urmă de plantă, Dascălul îşi reîncepea explicaţiile, încât spre sfârşitul vizitei am început să înţeleg puţin câte puţin ceea ce la început mă mirase atât de tare.

25
Inundaţia

A doua zi, dis-de-dimineaţă ne-am întâlnit din nou în mină.

— Ei bine, ai fost mulţumit de băiat, Dascăle?

— Da, are urechi şi în curând sper că va avea şi ochi.

— Până atunci sper să aibă braţe astăzi, spuse unchiul Gaspard.

Şi mă luă cu el într-un colţ din care voia să scoată o bucată de cărbune pe care o desprinsese de dedesubt, căci minerii sunt ajutaţi de vagonetarii cu care lucrează.

Când mă întorceam pentru a treia oară cu vagonetul de la puţul Sainte-Alphonsine, am auzit un zgomot extraordinar venind dinspre puţ, un vuiet înfricoşător, cum nu mai auzisem niciodată de când lucram în mină. Era o surpare, o prăbuşire generală? Ascultam. Zgomotul continua şi se propaga în toate direcţiile. Ce însemna asta? Primul sentiment pe care l-am încercat a fost groaza, gândindu-mă să fug pe scări; dar cum râseseră de mine adesea din cauza sperieturilor mele, mă ruşinai. Era o explozie, un vagon care cădea în puţ? Poate doar grinzi care se prăbuşeau.

Deodată, şobolani, o mulţime, îmi trecură printre picioare, fugind ca un escadron de cavalerie; apoi am avut

impresia că aud un fel de fâsâit pe jos şi pe pereţii galeriei, ca un clipocit de apă. Locul unde mă oprisem era perfect uscat, deci zgomotul mi se părea cu totul de neexplicat.

Mi-am luat lampa şi am aplecat-o ca să văd mai bine.

Era într-adevăr apă, venea dinspre puţ, urcând prin galerii. Acest zgomot extraordinar, acest vuiet era produs de apa care se precipita în mină.

Abandonându-mi vagonetul pe şine, am fugit spre locul unde lucra unchiul Gaspard.

— Unchiule, apa a pătruns în mină!

— Iarăşi spui prostii!

— Râul Divonne a făcut o spărtură, să fugim.

— Lasă-mă în pace!

— Ascultă, te rog.

Eram aşa de emoţionat, că unchiul Gaspard a rămas cu târnăcopul în mână ascultând; se auzea acelaşi zgomot, acum chiar mai puternic, mai înfricoşător. Nu te puteai înşela, era apa care pătrundea în mină.

— Fugi repede! Apa a intrat în mină.

Strigând „Apă în mină”, unchiul Gaspard şi-a luat lampa, căci acesta este primul gest al unui miner, apoi a coborât în galerie.

Nici nu făcusem zece paşi că l-am văzut pe Dascăl coborând şi el în galerie ca să vadă ce este cu zgomotul pe care-l auzise.

— Apă în mină!, îi strigă unchiul Gaspard.

— Divonne a făcut o spărtură, am adăugat eu.

— Eşti un prost!

— Fugi, băiete!, îmi strigă Dascălul.

Nivelul apei crescuse repede în galerie; acum ne ajungea la genunchi, ceea ce ne îngreuna fuga.

Dascălul fugea împreună cu noi şi toţi trei strigam trecând prin dreptul locurilor unde ştiam că se lucrează.

— Salvaţi-vă! Apa a pătruns în mină!

Nivelul apei se ridică cu rapiditate; din fericire, nu eram prea departe de scări, căci altfel n-am fi putut niciodată să

mai ajungem la ele. Dascălul ajunsese primul, dar se opri şi spuse:

— Urcaţi-vă voi mai întâi, eu sunt cel mai bătrân şi vreau să fiu cu conştiinţa împăcată.

Nu aveam vreme de pierdut cu politeţurile. Unchiul Gaspard urcă primul, eu al doilea, urmaţi de Dascăl, apoi, după el, dar la ceva distanţă, câţiva mineri care aproape că ne ajunseră din urmă.

Nu cred că, vreodată, cei patruzeci de metri care separă cel de-al doilea nivel de primul au fost parcurşi atât de repede; dar, înainte de-a ajunge la ultima treaptă, un val de apă ne căzu în cap şi ne stinse lămpile. Era o adevărată cascadă.

— Ţineţi-vă bine!, strigă unchiul Gaspard.

El, Dascălul şi cu mine ne-am prins bine de scară încercând să rezistăm şi să înaintăm, dar cei ce veneau în urma noastră au fost luaţi de apă; sunt sigur că şi noi, dacă n-am mai fi avut decât vreo zece trepte de urcat, am fi fost duşi ca şi ei, căci cascada era din ce în ce mai puternică.

Ajunşi la primul nivel, nu însemna însă că eram salvaţi, căci mai aveam cincizeci de metri de urcat până la ieşire, iar apa ajunsese şi în această galerie; pe deasupra, nu mai aveam nici lumină, căci ni se stinseseră lămpile.

— Suntem pierduţi, spuse Dascălul cu o voce care mi se păru aproape calmă. Roagă-te, Rémi!

Dar chiar în acel moment se zăriră în galerie şapte sau opt lămpi care veneau în goană spre noi; apa ne ajungea deja la genunchi; fără să ne aplecăm, o puteam simţi cu mâna. Nu era o apă care înainta liniştită, ci un torent, o vâltoare care lua totul cu ea pe unde trecea şi învârtea bucăţile de lemn ca şi cum ar fi fost nişte pene.

Oamenii care fugeau spre noi voiau şi ei să traverseze galeria şi să ajungă la scara care ducea spre ieşire; dar cu un astfel de torent era imposibil; cum să-i rezişti şi cum să eviţi bucăţile de lemn pe care le ducea cu el.

Toţi strigau aceleaşi cuvinte pe care le rostise mai

înainte Dascălul:

— Suntem pierduţi!

Oamenii cu lămpile ajunseră lângă noi.

— Pe aici!, strigă Dascălul, care părea singurul dintre noi care-şi păstrase sângele rece, ultimul nostru refugiu este vechea galerie.

Vechea galerie era o parte a minei abandonată de mult timp, unde minerii nu se aventurau, dar pe care el, Dascălul, o vizitase adesea, căutând vreo piesă rară pentru colecţia lui.

— Luaţi-o înapoi, strigă el, şi daţi-mi o lampă să vă conduc!

De obicei, când Dascălul spunea ceva i se râdea în nas sau i se întorcea spatele, ridicându-se din umeri; dar cei mai puternici îşi pierduseră forţa de care erau aşa de mândri şi, auzind vocea acestui bătrân de care şi-ar fi bătut joc doar în urmă cu cinci minute, toţi se supuseră şi, instinctiv, îi fură întinse toate lămpile.

Apucă repede una dintre ele şi, luându-mă de mână, porni în fruntea grupului. Înaintam repede, căci pornisem în aceeaşi direcţie cu curentul.

Nu ştiam unde mergem, dar speranţa îmi revenise.

După ce am urmat galeria un timp, dar nu ştiu dacă au trecut câteva minute sau doar câteva secunde, căci nu mai aveam noţiunea timpului, Dascălul se opri.

— Nu mai avem timp să ajungem, strigă el, apa urcă prea repede.

Într-adevăr, de la genunchi îmi ajunsese la mijloc.

— Trebuie să mergem împotriva curentului. Trebuie să ajungem la un refugiu aflat în apropiere, spuse cu hotărâre Dascălul.

— Şi după aceea?

— Refugiul nu duce nicăieri, dar o să vedem când vom fi în siguranţă ce ne rămâne de făcut.

Să mergi contra curentului însemna să te afunzi în el, dar nu aveam altă soluţie; trebuia fie să mergem împotriva

curentului şi să mai profităm de câteva minute, adică să întreţinem o mică speranţă de salvare, sau să continuăm să mergem prin galerie, cu siguranţa că vom fi înghiţiţi de apă în câteva secunde.

Cu Dascălul în frunte am pornit-o spre refugiul care părea a fi ultima noastră şansă. Câţiva dintre camarazii noştri au continuat să înainteze însă prin galerie, dar nu aveam să-i mai vedem niciodată.

Atunci, venindu-ne în fire, am auzit un zgomot infernal care ne asurzea acum şi pe care urechile nu-l percepuseră când începusem să fugim; prăbuşiri, vârtejuri şi căderi de apă, grinzi care se rupeau, explozii provocate de aerul comprimat; în toată mina era un vacarm îngrozitor care ne năucea.

— Este potopul!

— Sfârşitul lumii!

— Doamne, Dumnezeule, ai milă de noi!

Până n-am ajuns în acel refugiu ca o fundătură, Dascălul nu scosese niciun cuvânt, căci nu-i plăceau văicărelile inutile.

— Oameni buni, spuse el când n-am mai putut înainta, acum nu trebuie să facem niciun efort, dar dacă vom sta aici, agăţându-ne cu mâinile şi picioarele de pereţi, ca să rămânem deasupra apei, vom obosi repede; trebuie să ne săpăm nişte puncte de sprijin în şist.

Sfatul era bun, dar greu de executat, căci nimeni nu luase cu el un târnăcop; toţi aveau lămpile, dar nicio unealtă.

— Putem să încercăm să lucrăm cu cârligele lămpilor, continuă Dascălul.

Şi fiecare începu să scrijelească cu cârligul lămpii sale, dar treaba mergea foarte greu, căci peretele refugiului era înclinat şi alunecos. Dar când ştii că, dacă aluneci, moartea te aşteaptă jos, în apă, asta îţi dă forţă şi îndemânare. În câteva minute, toţi am săpat nişte găuri în care ne puteam pune piciorul.

După asta ne-am odihnit puţin şi ne-am uitat unul la altul; eram şapte: Dascălul, eu, unchiul Gaspard, trei mineri – Pages, Compayrou şi Bergounhoux – şi un vagonetar, Carrory; ceilalţi mineri care fuseseră cu noi dispăruseră în galerie.

Zgomotele continuau să se audă cu aceeaşi intensitate. Nu găsesc cuvinte pentru a reda intensitatea acelui vacarm: lovituri de tun, amestecate cu tunete şi cu vuietul unor prăbuşiri de teren n-ar fi produs un zgomot mai puternic.

Îngroziţi, înspăimântaţi, ne priveam unul pe celălalt, căutând în ochii vecinului explicaţia pe care mintea noastră nu ne-o putea da.

— Este potopul!, spuse unul.

— Un cutremur!

— Geniul rău al minei s-a supărat şi se răzbună.

— O inundaţie din cauza apei adunate în vechea galerie.

— O spărtură în matca râului Divonne.

Această ultimă ipoteză îmi aparţinea şi ţineam mult la ea. Dascălul nu spunea nimic şi ne privea pe rând, ridicând din umeri ca şi cum am fi discutat despre aceste lucruri afară, în plină lumină, la umbra unui dud, mâncând o ceapă.

— Sigur este o inundaţie, deschise şi el, în sfârşit, gura după ce toată lumea îşi spusese părerea.

— Datorită unui cutremur.

— Trimisă de geniul rău al minei.

— Venită din vechea galerie.

— Apa din Divonne s-a prăvălit printr-o spărtură.

Fiecare repeta ce mai spusese.

— Este o inundaţie, continuă Dascălul.

— Ei şi? De unde vine? întrebară în acelaşi timp mai multe glasuri.

— Nu ştiu, dar în ceea ce priveşte geniul rău al minei, asta-i o prostie; din vechea galerie nu este posibil să vină decât dacă ar fi fost inundat doar nivelul trei, dar aţi văzut

că sunt inundate şi primul, şi al doilea. Ştiţi bine că apa nu urcă, ci coboară întotdeauna.

— Spărtura?

— Nu se fac spărturi aşa, din nimic.

— Cutremurul?

— Nu ştiu, nu l-am simţit.

— Atunci, dacă nu ştii, taci din gură.

— Ştiu că este o inundaţie, dar o inundaţie nu vine aşa, din nimic; mai mult ca sigur că s-a întâmplat ceva neobişnuit.

— La naiba! Se vede! Apa ne-a ajuns din urmă.

Şi deoarece de când apa încetase să se mai înalţe ne cuprinsese un sentiment de siguranţă, nimeni nu voia să-l mai asculte pe Dascăl.

— Nu face pe savantul, dacă nu ştii mai multe decât noi.

Autoritatea pe care i-o dăduse curajul dovedit în momentul apariţiei apei se pierduse deja. Dascălul tăcea fără să mai insiste.

Pentru a domina vacarmul, vorbeam cu toţii tare, dar, totuşi, glasurile ne erau înăbuşite.

— Zi ceva, îmi spuse după un timp Dascălul.

— Ce să spun?

— Orice, numai vorbeşte, câteva cuvinte doar.

Am rostit câteva cuvinte.

— Bine, acum mai încet. Exact. Bine.

— Ţi-ai pierdut minţile, Dascăle?, întrebă Pages.

— Ai înnebunit din cauza fricii?

— Crezi că ai murit?

— Cred că apa nu va mai urca aici şi că, dacă vom muri, nu vom muri înecaţi.

— Adică?

— Priveşte-ţi lampa.

— Ei bine, ce e cu asta? Arde.

— Ca de obicei?

— Nu, flacăra este mai puternică, dar mai scurtă.

— Este vorba despre gazul de mină?

— Nu, răspunse Dascălul, nu avem de ce ne teme; nici gaz de mină, nici apă.

— Nu face pe deşteptul.

— Nu fac deloc pe deşteptul. Ne aflăm într-un fel de clopot de aer comprimat, şi acest aer comprimat împiedică apa să urce: refugiul acesta închis are acelaşi efect pentru noi ca un clopot pentru un scafandru. Aerul împins de apă s-a strâns în acest fund de galerie şi acum rezistă, se opune apei şi o împinge înapoi.

Auzindu-l pe Dascăl explicându-ne că ne aflăm într-un fel de clopot de scafandru, unde apa nu poate urca până la noi, pentru că aerul o împiedică, se porniră murmure de neîncredere.

— Ei bine! Ce prostie! Apa este mai puternică decât orice.

— Da, afară, liberă, dar când îţi bagi paharul cu gura în jos, într-o găleată plină, apa ajunge în fundul paharului? Nu, nu-i aşa? Rămâne un gol. Ei bine, acest gol este făcut de aer. Aici se întâmplă acelaşi lucru. Ne aflăm în fundul paharului, apa nu va ajunge până la noi.

— Asta aşa e, spuse unchiul Gaspard, şi cred că sunteţi nişte proşti, voi, ceilalţi, când vă bateţi joc de Dascăl. El ştie lucruri pe care noi nu le ştim.

— Suntem deci salvaţi!, strigă Carrory.

— Salvaţi? Nu am spus asta. Nu ne vom îneca, asta vă promit. Salvarea noastră constă în faptul că, refugiul fiind închis, aerul nu poate ieşi afară. Aerul nu poate ieşi, este prizonier, dar şi noi suntem prizonieri o dată cu el, nu putem ieşi de aici.

— Când apa va scădea…

— Dar când o să scadă? Nu ştiu. Ca să răspund ar trebui să ştiu ce s-a întâmplat, dar nimeni nu poate să-mi spună acest lucru.

— Păi, spui că este o inundaţie.

— Da, este sigur o inundaţie, dar de unde vine? Râul Divonne s-a revărsat până a ajuns la puţ? Este vorba de o

fisură? Un izvor care a ţâşnit? Un cutremur? Ar trebui să fim afară pentru a putea spune ce şi cum, dar, din păcate, suntem înăuntru.

— Poate că apa a măturat tot oraşul!

— Poate.

Urmă un moment de tăcere şi spaimă. Zgomotul apei încetase; numai din când în când se auzeau prin pereţi bubuituri înfundate şi se simţeau vibraţiile solului.

— Mina este probabil plină, spuse Dascălul, apa nu mai pătrunde înăuntru.

— Şi Pierre?, strigă Pages disperat.

Pierre era fiul lui, miner ca şi el, şi lucra la nivelul trei. Până în acel moment, sentimentul de autoconservare atât de puternic îl împiedicase să se gândească la fiul său; dar cuvintele Dascălului – „mina este probabil plină” – îl dezmeticiră.

— Pierre! Pierre!, strigă el disperat. Pierre!

Nimeni nu răspunse, nici măcar ecoul; vocea înăbuşită nu ieşi din clopotul nostru.

— Cred că a găsit şi el un refugiu, spuse Dascălul; o sută cincizeci de oameni înecaţi ar fi groaznic; bunul Dumnezeu nu o va permite.

Mi s-a părut că nu spunea acest lucru prea convingător. 0 sută cinci-zeci de oameni coborâseră în mină azi dimineaţă. Câţi dintre ei reuşiseră oare să urce prin puţuri sau să-şi găsească un refugiu ca noi? Toţi camarazii noştri pierduţi, înecaţi, morţi? Nimeni nu mai îndrăzni să spună ceva!

Dar, într-o situaţie cumplită ca cea în care ne aflam, nici simpatia şi nici mila nu sunt dominante.

— Ei bine, dar noi, întrebă Bergounhoux, după un moment de tăcere, ce vom face?

— Ce-ai vrea să faci? întrebă unchiul Gaspard.

— Nu avem altceva de făcut decât să aşteptăm, răspunse însă Dascălul.

— Ce să aşteptăm?

— Să aşteptăm să fim salvaţi; cum vrei să sapi cei patruzeci sau cincizeci de metri ce ne despart de exterior cu cârligul lămpii?

— Dar vom muri de foame.

— Nu cred că foamea este cel mai mare pericol pentru noi.

— Haide, Dascăle, vorbeşte; ne înspăimânţi; unde este pericolul, marele pericol?

— Foamei îi poţi rezista mai mult timp; am citit că nişte mineri, surprinşi ca noi de apă într-o mină, au stat acolo douăzeci şi patru de zile fără să mănânce. Sunt mulţi, mulţi ani de atunci; s-a întâmplat în timpul războaielor religioase, dar, chiar dacă s-ar fi întâmplat ieri, tot acelaşi lucru înseamnă. Nu, nu foamea mă sperie.

— Atunci ce, dacă susţii că apa nu mai poate năvăli peste noi?

— Vă simţiţi capul greu, vă vâjâie urechile? Respiraţi uşor?

Eu nu.

— Pe mine mă doare capul.

— Mie mi-e greaţă.

— Mie îmi zvâcnesc tâmplele.

— Eu sunt ameţit.

— Ei bine, ăsta-i pericolul. Cât timp vom putea rezista în aerul acesta? Nu ştiu. Dacă aş fi un savant şi nu un om obişnuit, v-aş putea spune. Aşa nu. Ne aflăm la vreo patruzeci de metri sub pământ şi probabil că avem vreo treizeci sau patruzeci de metri de apă deasupra; asta înseamnă că aerul suportă o presiune de patru-cinci atmosfere. Cum să trăieşti în aer comprimat? Iată ce ar trebui ştiut şi ceea ce vom afla poate pe pielea noastră.

Nu ştiam ce înseamnă aer comprimat şi probabil că din această cauză am fost foarte împovăraţi de aceste cuvinte, căci nici ei nu ştiau mai multe decât mine şi necunoscutul avea acelaşi efect neliniştitor.

În ceea ce-l priveşte pe Dascăl, el îşi dădea seama de

situaţia noastră disperată şi, cu toate că o vedea în toată oroarea ei, se gândea doar la mijloacele pe care le aveam la dispoziţie pentru a ne apăra.

— Acum, spuse el, trebuie să ne organizăm dacă vrem să rezistăm aici fără să cădem în apă.

— Avem scobiturile făcute.

— Credeţi că nu veţi obosi stând mereu agăţaţi în aceeaşi poziţie?

— Deci, vom rămâne aici vreme îndelungată?

— Nu ştiu.

— Va veni cineva să ne salveze?

— Asta-i sigur, dar, ca să ne vină în ajutor, va trebui să poată. Cât timp va trece până va începe salvarea noastră? Numai cei ce sunt afară pot spune. Noi suntem aici dedesubt, trebuie să ne aranjăm în aşa fel încât să ne simţim cât mai bine, căci, dacă unul dintre noi alunecă în apă, va fi foarte greu să-l scoatem de acolo.

— Trebuie să ne legăm unul de altul.

— Şi de unde luăm corzi?

— Trebuie să ne ţinem de mâini.

— Părerea mea este că ar trebui să săpăm nişte platforme, cum sunt treptele unei scări; suntem şapte, deci pe două platforme putem sta toţi: patru pe prima, trei pe a doua.

— Cu ce să săpăm?

— Nu avem târnăcoape.

— Cu cârligele de la lampă în pământ şi cu cuţitele în roca mai dură.

— Niciodată nu vom fi scoşi de aici.

— Să nu mai spui asta, Pages, pentru că, în situaţia noastră, trebuie să facem tot ce este posibil pentru a ne salva viaţa; dacă somnul îl cuprinde pe vreunul dintre noi înainte de a ne fi pregătit, acela este mai mult ca sigur pierdut.

Cu sângele lui rece şi cu hotărârea sa, Dascălul căpătase un prestigiu care creştea din clipă în clipă. Curajul

se impune prin măreţia şi frumuseţea lui. Din instinct, simţeam că forţa lui morală lupta împotriva nenorocirii care pe noi ne descurajase cu totul, iar noi aşteptam ajutor de la această forţă.

Ne pregătirăm să muncim, căci era evident că săparea acestor platforme era primul lucru ce trebuia făcut; aveam nevoie să stăm undeva, dacă nu comod, cel puţin să nu alunecăm în hăul de sub noi. Patru lămpi erau aprinse, dând destulă lumină pentru a ne descurca.

— Să alegem locurile unde nu este prea greu să săpăm, ne spuse Dascălul.

— Ascultaţi, spuse unchiul Gaspard. Am să vă fac o propunere: dacă cineva dintre noi are capul pe umeri, acela este Dascălul. Când noi ni l-am pierdut cu totul, el şi-a păstrat cumpătul şi ne-a salvat; este un om curajos şi are şi suflet. A fost miner ca şi noi, dar ştie mai multe lucruri decât noi. Propun să fie şef şi să ne conducă.

— Dascălul?, îl întrerupse Carrory, care era un fel de brută, fără pic de minte. Dar de ce nu eu? Dacă vreţi un vagonetar, şi eu sunt vagonetar ca el.

— Nu de un vagonetar avem nevoie, animalule; el este un om şi, dintre noi toţi, este cel mai om.

— Nu asta spuneaţi ieri.

— Ieri eram la fel de prost ca tine şi ne băteam cu toţii joc de Dascăl, pentru că nu voiam să recunoaştem că ştie mai multe decât noi. Astăzi vă cer să ne fie şef. Hei, Dascăle, ce să fac? Am braţe puternice, ştii doar. Şi voi, ceilalţi?

— Da, Dascăle, te ascultăm!

— Şi te vom asculta.

— Ascultaţi, spuse Dascălul, dacă voi vreţi să vă fiu şef, accept, dar cu condiţia să faceţi ce vă spun. S-ar putea să rămânem aici mult timp şi n-avem de unde să ştim ce se va întâmpla. Vom fi ca nişte naufragiaţi pe o plută, dar într-o situaţie şi mai rea, căci pe o plută cel puţin ai aer şi lumină, respiri şi vezi. Orice s-ar întâmpla, trebuie să mă ascultaţi,

dacă mă vreţi ca şef.

— O să te ascultăm, spuseră toţi.

— Dacă voi credeţi că ceea ce vă cer este drept, da, mă veţi asculta, dar dacă nu veţi crede?

— Vom crede.

— Ştim că eşti un om cinstit, Dascăle!

— Şi un om curajos.

— Şi care ştie multe.

— Nu trebuie să-ţi aminteşti de glumele făcute pe seama ta, Dascăle!

Pe atunci îmi lipsea experienţa pe care aveam să o capăt mai târziu şi nu ştiam că circumstanţele pot schimba părerile şi sentimentele anumitor oameni; aşa că eram foarte mirat să văd că aceiaşi oameni care, doar cu câteva ore mai înainte, nu făceau decât să-şi bată joc de Dascăl, îi recunoşteau acum calităţile.

— Juraţi?, întrebă Dascălul.

— Jurăm!, răspunserăm toţi.

Şi ne puserăm pe treabă. Toţi aveam cuţite în buzunare cuţite bune, cu prăsele solide şi lame rezistente.

— Cei mai voinici dintre noi vor începe să sape în perete spuse Dascălul, iar cei mai slabi, Rémi, Carrory, Pages, şi cu mine, vom bătători pământul.

— Nu, tu nu, întrerupse Compayrou, care era un colos, tu nu trebuie să munceşti, Dascăle, nu eşti destul de rezistent; tu eşti inginerul: inginerii nu muncesc cu braţele.

Toată lumea fu de acord cu Compayrou, spunând că, dacă Dascălul era inginerul nostru, nu trebuia să muncească.

Simţeam aşa de mult utilitatea şefiei Dascălului, încât l-am fi pus în vată pentru a-l feri de pericol şi accidente: era pilotul nostru.

Munca pe care o aveam de făcut ar fi fost foarte uşoară, dacă am fi avut uneltele necesare, dar cu cuţitele era foarte grea şi de durată. Trebuia să facem două platforme scobind şistul, iar pentru a nu aluneca în josul pantei, acestea

trebuiau să fie destul de late ca să ne cuprindă pe toţi.

Unii dintre noi săpau în roca mai dură, iar ceilalţi cărau bucăţile de şist din fiecare şantier. Dascălul, cu o lampă în mână, trecea de la unul la altul.

În urma săpăturilor am găsit în praful ce se adunase când fusese săpat refugiul câteva bucăţi de lemn ce fuseseră părăsite acolo şi care ne-au fost de mare folos pentru a împiedica dărâmăturile să alunece în jos.

După mai multe ore de lucru neîntrerupt, săpasem platformele pe care ne puteam aşeza.

— Ajunge deocamdată, comandă Dascălul, mai târziu le vom lărgi în aşa fel încât să stăm culcaţi; nu trebuie să ne obosim inutil, vom avea nevoie de forţe.

Ne-am aşezat, Dascălul, unchiul Gaspard, Carrory şi cu mine pe platforma inferioară, iar ceilalţi trei pe cea mai înaltă.

— Trebuie să ne menajăm lămpile, spuse Dascălul, să le stingem şi să nu păstrăm decât una.

Ordinele erau executate chiar în momentul în care erau date. Tocmai voiam să stingem lămpile, când Dascălul ne făcu semn să ne oprim.

— Staţi puţin, spuse el, un curent de aer ar putea să ne stingă lampa; deşi nu cred c-o să se întâmple aşa ceva, trebuie să luăm în calcul şi imposibilul. Cine are chibrituri ca să le putem aprinde din nou?

Cu toate că era cu desăvârşire interzisă aprinderea focului în mină, aproape toţi minerii au chibrituri în buzunare; cum nu era cu noi niciun inginer ca să constate încălcarea regulamentului, la întrebarea Dascălului patru voci răspunseră „Eu!”

— Şi eu am, spuse Dascălul, dar sunt ude.

La fel erau şi ale celorlalţi, căci apa ne ajunsese până la piept sau la umeri.

Carrory, care judeca mai încet şi vorbea la fel de lent, răspunse în sfârşit:

— Şi eu am chibrituri.

— Udate?

— Nu ştiu, sunt în căciulă.

În loc să dea căciula, aşa cum i se ceruse, o căciulă de lutru mare, ca un turban turcesc de bâlci, Carrory îi dădu o cutie de chibrituri care, datorită locului unde stătuse, scăpase de umezeală.

— Acum puteţi să stingeţi lămpile, comandă Dascălul. Numai o lampă rămase aprinsă, care de-abia lumina bârlogul unde ne adăpostisem.

26
Îngropaţi de vii

Liniştea se aşternuse în întreaga mină; nu se mai auzea niciun zgomot; la picioarele noastre, apa rămânea nemişcată, fără nicio încreţitură. Mina era plină de apă aşa cum spusese Dascălul, iar aceasta, după ce inundase toate galeriile, de jos până sus, ne prinsese într-o adevărată capcană, mai solid, mai ermetic decât un zid de piatră. Această linişte grea, de nepătruns, această linişte a morţii era mai înfricoşătoare, mai uimitoare decât îngrozitorul vacarm pe care l-am auzit în momentul năvălirii apelor; eram ca într-un mormânt, îngropaţi de vii, şi treizeci, patruzeci de metri de pământ ne apăsau piepturile.

Munca îţi ocupă timpul şi-ţi distrage atenţia, dar odihna forţată ne făcea să vedem mai limpede situaţia reală, şi toţi, chiar şi Dascălul, furăm descurajaţi un moment.

Deodată am simţit căzându-mi pe mâini nişte picături calde. Era Carrory, care plângea în tăcere.

În acelaşi moment, pe platforma de sus se auziră nişte suspine adânci şi o voce murmură de câteva ori:

— Pierre! Pierre!

Era Pagès, care se gândea la fiul lui.

Aerul era greu de respirat; simţeam că mă înăbuş şi îmi ţiuiau urechile.

Fie că Dascălul nu era aşa de descurajat ca noi, fie că

vru să ne împiedice să ne lăsăm pradă disperării, rupse tăcerea şi ne spuse:

— Acum trebuie să vedem ce provizii avem.

— Crezi că vom rămâne mult timp închişi aici?, întrebă unchiul Gaspard.

— Nu, dar trebuie să ne luăm măsuri de prevedere; cine are pâine?

— Eu, am spus, am un coltuc în buzunar.

— Ce buzunar?

— Al pantalonilor.

— Atunci este muiat tot. Totuşi, arată-mi ce ai.

M-am căutat în buzunarul în care dimineaţa pusesem un coltuc de pâine prăjită; am scos de acolo un fel de pastă pe care am vrut s-o arunc, dar Dascălul m-a oprit.

— Păstrează-ţi mâncarea, spuse el, oricât de proastă ar fi, o vei găsi foarte gustoasă în curând.

Nu era o prezicere prea optimistă, dar atunci nu am dat atenţie; mi-am reamintit de aceste cuvinte ceva mai târziu şi mi-a dat seama că Dascălul ştia exact ce ne aşteaptă şi că, deşi nu cunoştea chiar toate suferinţele oribile pe care le vom avea de suportat, nu-şi făcea prea mari iluzii în legătură cu salvarea noastră imediată.

— Nimeni nu mai are pâine?, întrebă el. Tăcere.

— Nu-i bine, continuă el.

— Îţi este foame?, îl întrebă Compayrou.

— Nu vorbesc pentru mine, ci pentru Rémi şi Carrory, la ei mă gândeam.

— Şi de ce să n-o împărţim cu toţii? întrebă Bergounhoux, nu este drept; toţi suntem egali în faţa foamei.

— În acest caz, dacă am fi avut pâine ne-am fi certat. Aţi promis, totuşi, că mă veţi asculta; dar văd că nu mă ascultaţi decât după lungi discuţii, după ce vă gândiţi dacă am sau nu dreptate.

— Te-am fi ascultat!

— Adică s-ar fi lăsat cu bătaie. Ei bine, nu trebuie să

aibă loc nicio bătaie, şi pentru asta ar trebui să vă explic de ce pâinea ar fi fost pentru Rémi şi Carrory. Nu eu am făcut această regulă, aşa-i legea nescrisă admisă de toată lumea; când mai multe persoane sunt victimele unui accident, s-a constatat că cea care moare ultima este cea mai în vârstă, ceea ce înseamnă că Rémi şi Carrory, având în vedere tinereţea lor, vor opune mai puţină rezistenţă morţii decât Pages şi Compayrou.

— Dar tu, Dascăle, ai peste şaizeci de ani!

— Oh! Eu nu contez! De altfel, eu sunt obişnuit să nu mănânc prea mult.

— Deci, spuse Carrory după un moment de gândire, pâinea ar fi fost a mea, dacă aş fi avut?

— Da, ar fi fost pentru tine şi Rémi.

— Şi dacă n-aş fi vrut să-i dau?

— Ţi-aş fi luat-o; doar ai jurat că mă asculţi.

Carrory rămase mult timp tăcut, apoi, deodată, scoase o bucată de pâine din căciulă.

— Iată o bucată.

— Deci Carrory are o căciulă fermecată inepuizabilă?

— Dă căciula, spuse Dascălul.

Carrory vru să-şi apere căciula; i se smulse cu forţa de pe cap şi îi fu dată Dascălului.

Acesta ceru lampa şi se uită să vadă ce se află în căciulă. Atunci, cu toate că nu eram într-o dispoziţie de veselie, am avut un moment de destindere.

În căciulă se găseau mai multe lucruri decât te-ai fi aşteptat: o pipă, tabac, o cheie, o bucată de cârnat, un sâmbure de piersică găurit şi transformat în fluier, o arşică de miel, trei nuci, o ceapă; căciula era, deci, un adevărat dulap de provizii.

— Pâinea şi cârnatul le vei împărţi diseară cu Rémi.

— Dar îmi este foame, îi răspunse Carrory cu o voce abia auzită, mi-e foame acum.

— Diseară îţi va fi şi mai foame.

— Ce păcat că băiatul ăsta nu are şi un ceas în dulapul

lui cu provizii! Am şti cât este ora; ceasul meu s-a oprit.

Şi al meu se oprise, pentru că intrasem cu el în apă.

Cuvântul ceas ne readuse la realitate. Cât era ora oare? De cât timp ne aflam acolo? Ne-am consultat, dar nu am căzut de acord. Pentru unii era miezul zilei, pentru alţii ora şase seara. După unii ne aflam acolo de mai mult de cinci ore, după alţii de mai bine de zece ore. De acum începură diferenţele de apreciere a timpului, diferenţe care se repetară tot timpul, ajungându-se la abateri considerabile.

Nu prea aveam chef să vorbim. Când discuţia despre ceas luă sfârşit, fiecare se retrase în sine şi rămase cu gândurile lui.

Care erau oare gândurile camarazilor mei? Nu ştiu, dar, dacă judec după mine, nu cred că erau prea vesele.

Cu toate asigurările Dascălului, eu nu eram sigur de salvarea noastră. Îmi era frică de apă, de întuneric, de moarte; tăcerea mă apăsa; pereţii nesiguri mă striveau ca şi cum toată greutatea lor mă apăsa pe piept. Deci nu o voi mai revedea pe Liza, nici pe Etiennette, Alexis şi Benjamin? Cine le va mai da veşti unii altora? Nu-i voi mai revedea pe Arthur, pe doamna Milligan, nici pe Mattia, nici pe Capi? Va şti, oare, Liza că am murit pentru ea? Şi tuşa Barberin, biata tuşă Barberin! Gândurile mi se buluceau în cap unele mai repede decât altele; când îmi priveam camarazii, încercând să scap de îngrijorările mele, îi vedeam şi pe ei tot aşa de descurajaţi, de distruşi ca şi mine, şi atunci reveneam la gândurile mele, mai trist şi mai înfricoşat. Ei, cel puţin, erau obişnuiţi cu viaţa lor de mină şi nu sufereau ca mine de lipsa de aer, de soare, de libertate; pământul nu-i apăsa.

Deodată, în această tăcere se auzi vocea unchiului Gaspard:

— Cred că nu au început încă lucrările de salvare.

— De ce spui asta?

— Nu auzim nimic.

— Eu cred – interveni cineva – că tot oraşul a fost

distrus în urma unui cutremur.

— Dar dacă toţi au pierit, cine ar mai putea să facă ceva pentru noi?

— Atunci, suntem părăsiţi?

— De ce gândiţi aşa despre camarazii noştri? îi întrebă Dascălul. Nu-i drept să-i acuzaţi. Ştiţi că, atunci când se produc accidente, nimeni nu-şi abandonează tovarăşii şi că douăzeci, treizeci, chiar o sută de mineri şi-ar risca viaţa, dar nu şi-ar abandona un camarad fără ajutor. Ştiţi asta, nu-i aşa?

— Este adevărat.

— Dacă-i adevărat, de ce credeţi că pe noi ne-au părăsit?

— Nu auzim nimic.

— Este adevărat că nu auzim nimic. Dar putem, oare, să auzim ceva de aici? Cine poate şti asta? Eu nu. Şi chiar dacă am auzi şi am avea dovada că nu lucrează, asta nu înseamnă că ne-au abandonat. Ştim cum s-a întâmplat catastrofa? Dacă a fost un cutremur, se lucrează în oraş pentru a-i salva pe cei ce au scăpat cu viaţă. Dacă este numai o inundaţie, cum cred eu, trebuie să ştim în ce stare sunt puţurile. Poate că s-au prăbuşit, galeria prin care coborâm în mină s-a surpat şi ea. Este nevoie de timp pentru a se organiza salvarea. Nu cred că vom fi salvaţi imediat, dar sunt sigur că se acţionează pentru salvarea noastră.

Spuse acest lucru pe un ton energic, care ar fi trebuit să-i convingă şi pe cei mai neîncrezători şi mai speriaţi dintre noi. Totuşi, Bergounhoux răspunse:

— Dar dacă ne cred pe toţi morţi?

— Se va lucra, oricum, dar, dacă-ţi este teamă de acest lucru, să le dovedim că suntem încă în viaţă; să lovim peretele cât putem de tare. Ştiţi cum se propagă sunetul sub pământ; dacă suntem auziţi, vor şti că trebuie să se grăbească şi zgomotul le va spune încotro să-şi îndrepte cercetările.

Fără a mai aştepta, Bergounhoux, care era încălţat cu bocanci grei, începu să lovească peretele cu putere, aşa cum fac minerii când vor să comunice între ei, şi acest zgomot, sau mai bine zis ideea pe care el o trezea în noi, ne scoase din amorţeală. Vom fi auziţi? Ni se va răspunde?

— Dascăle, întrebă unchiul Gaspard, dacă vom fi auziţi, ce vor face pentru a ne veni în ajutor?

— Nu sunt decât două posibilităţi şi sunt sigur că inginerii le vor folosi pe amândouă: să sape tuneluri pentru a ajunge până la noi şi să scoată apa din puţuri şi din galerii.

— Oh, să sape tuneluri!

— Ah, să scoată apa!

Cele două întreruperi nu-l derutară pe Dascăl.

— Ne aflăm la patruzeci de metri adâncime, nu-i aşa? Dacă se sapă un puţ adânc de şase sau opt metri pe zi, au nevoie de şapte sau opt zile ca să ajungă la noi.

— Nu se pot săpa şase metri pe zi.

— De obicei nu, dar când vrei să salvezi nişte camarazi se poate.

— Nu vom putea rezista opt zile, gândeşte-te, Dascăle! Opt zile!

— Ei bine, dar apa cum va fi scoasă?

— Asta nu ştiu. Ar trebui să aflăm mai întâi ce cantitate de apă se află în mină, poate 200.000-300.000 metri cubi. Dar pentru a se ajunge la noi nu este necesar să fie scoasă toată cantitatea de apă infiltrată. Ne aflăm la primul nivel şi, cum vor lucra la cele trei puţuri în acelaşi timp, cu două vagonete, asta înseamnă şase vagonete de 25 de hectolitri fiecare, care vor scoate apa, adică 150 de hectolitri de apă vor fi scoşi în acelaşi timp. Vedeţi că se poate face totul mai repede!

Începu o discuţie confuză asupra mijloacelor ce vor fi întrebuinţate, dar concluzia pe care eu am tras-o din aceste discuţii a fost că vom rămâne în acest mormânt cel puţin opt zile.

Opt zile! Dascălul ne vorbise despre minerii care rămăseseră îngropaţi în adânc douăzeci şi patru de zile. Dar asta părea mai mult o poveste, în timp ce noi ne aflam în această situaţie în realitate. Când acest gând puse stăpânire pe mine, nu am mai auzit nimic din discuţii. Opt zile!

Nu ştiu de cât timp eram copleşit de acest gând, când discuţia se opri.

— Ascultaţi, spuse deodată Carrory, care, pentru că era aproape o brută, avea probabil simţurile mai dezvoltate decât ale noastre.

— Ce?

— Se aude ceva în apă.

— Poate că a căzut o piatră.

— Nu, este un zgomot surd. Am ascultat cu toţii.

Aveam urechea fină, dar eram sensibil la zgomotele naturii, ale vieţii; nu am auzit nimic. Tovarăşii mei, care erau obişnuiţi cu zgomotele minei, s-au dovedit mai norocoşi decât mine.

— Da, spuse Dascălul, se întâmplă ceva în apă.

— Ce anume, Dascăle?

— Nu ştiu.

— Este apa care curge.

— Nu, zgomotul nu este continuu, sunt nişte zgomote regulate.

— Zguduituri regulate, suntem salvaţi! Este zgomotul vagonetelor de secare a puţurilor.

— Vagonetele de secare…

Toţi, în acelaşi timp, am repetat aceste două cuvinte ca şi cum am fi fost electrocutaţi şi ne-am ridicat imediat.

Nu mai eram la patruzeci de metri sub pământ, aerul nu mai era rarefiat, pereţii nu ne mai apăsau, ne încetaseră vâjâielile din urechi, respiram mai uşor, ne bătea inima în piept!

Carrory îmi luă mâna şi mi-o strânse tare.

— Eşti un băiat bun, îmi spuse.

— Nu, tu eşti.

— Îţi spun că tu eşti.

— Tu eşti primul care a auzit vagonetele.

Carrory voia cu tot dinadinsul ca eu să fiu un băiat bun, parcă era beat şi, de fapt, nu eram oare beţi de speranţă? Dar această speranţă nu avea să se realizeze prea curând, şi nu pentru toţi.

Înainte de-a vedea lumina caldă a soarelui, înainte de-a auzi zgomotul produs de vântul care face frunzele să foşnească trebuia să mai rămânem acolo zile lungi şi crunte, îndurând multe suferinţe, întrebându-ne, cu teamă, dacă vom mai revedea vreodată această lumină şi dacă vom mai auzi acea dulce muzică.

Când coborâsem în mină luni dimineaţă, cerul era acoperit cu nori negri care anunţau o furtună. Spre ora şapte furtuna izbucnise, însoţită de un adevărat potop. Nori negri şi joşi se lăsaseră în valea Divonnei şi, prinşi în căldarea colinelor, nu se mai putuseră ridica. Îşi vărsaseră ploaia acolo, în vale. Nu era doar o aversă, ci un adevărat potop. În câteva minute apele Divonnei şi ale afluenţilor ei se umflaseră, ceea ce este lesne de înţeles, căci pe un pământ pietros apa de ploaie nu este absorbită, ci alunecă pe povârniş până în vale. Apa umplu albia râului Divonne la refuz, iar afluenţii acestuia, Saint-Andéol şi Truyère, se revărsară. Neavând unde să se scurgă, apele râului Truyère se împrăştiară pe terenul de deasupra minei. Această revărsare se produse parcă într-o clipită. Cei ce lucrau afară, la spălarea minereului, obligaţi de furtună să se adăpostească, nu erau în primejdie. Nu era prima oară că râul se revărsa şi pentru că deschiderile celor trei puţuri se aflau la niveluri unde apele nu puteau ajunge, nu-şi făceau nicio grijă, poate doar pentru soarta grămezilor de lemne pregătite pentru sprijinirea galeriilor.

Inginerul minei tocmai se ocupa de aceste lemne când văzu apele învârtejindu-se şi scurgându-se cu zgomot printr-o surpătură pe care reuşiseră să o adâncească doar

în câteva minute. Apele se scurgeau acum printr-un canal ce se afla chiar deasupra unui strat de cărbune.

Nu avu nevoie de mult timp pentru a-şi da seama ce se întâmplase: apele năvăliseră prin galeria de coborâre în mină, stratul de cărbune servindu-le drept albie; scădeau în exterior, dar mina începuse să fie inundată şi curând urma să se umple; minerii se vor îneca.

Inginerul fugi spre puţul Saint-Julien şi dădu ordin să fie coborât imediat, dar când vru să pună piciorul în vagonet se opri. Din mină se auzea un zgomot asurzitor; era torentul apelor.

— Nu coborâţi, îi spuseră oamenii care-l înconjurau, încercând să-l reţină.

Dar inginerul se desprinse de ei şi, scoţându-şi ceasul din buzunar, îl dădu unuia dintre oameni:

— Ţine, îl vei da fiicei mele dacă nu mă mai întorc. Apoi, adresându-se celui care manevra vagonetele, îi spuse:

— Coboară-mă!

Vagonetul începu să coboare, în timp ce inginerul îşi ridică privirea spre cel căruia îi încredinţase ceasul şi adăugă:

— Să-i spui că tata o îmbrăţişează.

Vagonetul fu coborât, iar cei de sus îl auziră pe inginer strigând: „Sosesc cinci mineri”. Îi urcă în vagonet. În timp ce aceştia erau ridicaţi la suprafaţă, inginerul strigă din nou, dar în zadar; chemările sale erau acoperite de zgomotul apei şi al prăbuşirilor.

Apele ajunseră în galerie şi în acel moment inginerul zări lumina câtorva lămpi. Fugi spre ele prin apa care ajungea până la genunchi şi mai aduse trei oameni. Vagonetul fu coborât din nou, îi sui pe cei trei şi vru să se întoarcă spre lămpile ce se zăreau! Dar oamenii pe care-i suise în vagonet îl traseră după ei şi dădură semnalul de ridicare. Era şi timpul, apa invadase totul.

Acest mijloc de salvare nu mai era bun de nimic. Trebuia să găsească altul. Dar care? În jurul lui nu se mai

afla aproape nimeni. O sută cincizeci de mineri coborâseră în mină, pentru că tot atâtea lămpi fuseseră luate din magazie, dar numai treizeci din ele fuseseră aduse înapoi, deci o sută douăzeci de oameni rămăseseră în adânc. Muriseră? Erau în viaţă? Reuşiseră să-şi găsească un refugiu? Aceste întrebări nu-i mai dădeau pace.

Tocmai când inginerul constată că o sută douăzeci de oameni rămăseseră închişi în mină, la suprafaţă se auziră explozii puternice în diferite locuri: pietre amestecate cu pământ fură aruncate la o mare înălţime, în vreme ce casele tremurau ca şi cum ar fi fost scuturate de un cutremur. Acest fenomen era uşor de înţeles pentru inginer. Gazul şi aerul împinse de apă s-au comprimat în diversele fundături din mină şi, acolo unde stratul de pământ era mai slab, au spart scoarţa pământului aşa cum se sparg pereţii unui cazan când presiunea din interior este prea mare. Mina este deci plină. Catastrofa cuprinsese totul.

Ştirea se răspândise în Varses; din toate părţile, mulţimea se îndrepta spre Truyère, mineri, tot felul de curioşi, dar mai ales nevestele şi copiii celor rămaşi în adâncuri. Aceştia întrebau, cereau, căutau şi, deoarece nu li se putea răspunde nimic, furia luă locul durerii. Li se ascunde adevărul! Este vina inginerului! La moarte cu el! La moarte! Şi se pregăteau să ia cu asalt birourile unde inginerul, aplecat deasupra unui plan, surd la strigătele mulţimii, căuta locurile unde s-ar fi putut refugia muncitorii şi în direcţia căruia ar fi trebuit să fie începute lucrările de salvare.

Între timp, din fericire, inginerii din minele învecinate sosiseră în grabă în fruntea muncitorilor lor şi, împreună cu ei cei din oraş, puteau ţine mulţimea în frâu, o puteau tempera. Dar ce să li se spună? Lipseau o sută douăzeci de oameni. Unde erau?

— Tata!

— Unde este bărbatul meu?

— Daţi-mi fiul înapoi!

Glasurile sunt frânte, întrebările înăbuşite de hohote de plâns. Ce să răspunzi acestor copii, acestor neveste, acestor mame?

Nu puteau să le spună altceva decât ceea ce inginerii hotărâseră într-un consiliu operativ.

— Vom căuta peste tot, vom face tot posibilul să-i găsim pe supravieţuitori.

Şi lucrările de salvare începură.

Vor reuşi să găsească în viaţă măcar un miner din cei o sută douăzeci? Îndoiala este mare, speranţa slabă. Dar nu are importanţă. Înainte!

Lucrările de salvare sunt organizate aşa cum prevăzuse Dascălul. Vagonetele de extracţie sunt amplasate în cele trei puţuri şi merg continuu, zi şi noapte, până când ultima picătură de apă va fi vărsată în Divonne.

În acelaşi timp se începe săparea unui tunel. Nu se ştie sigur unde vor ajunge; aproape la întâmplare, dar se sapă. În consiliul inginerilor se exprimaseră opinii diferite despre utilitatea unor astfel de tuneluri săpate la întâmplare, din cauza incertitudinii că existau sau nu supravieţuitori. Dar inginerul spera că unii dintre minerii lui au reuşit să se refugieze în vechea mină, unde era sigur că apa nu putea ajunge. El propuse să se încerce o străpungere directă spre vechea mină, chiar cu riscul de-a nu mai găsi pe nimeni în viaţă.

Această străpungere se face pe-o lăţime foarte mică, pentru a nu pierde mult timp, şi doar un miner sapă; cărbunele este îndepărtat imediat în coşuri ce se trec din mână în mână; minerul este înlocuit imediat ce oboseşte. Astfel, fără încetare, zi şi noapte, se continuară operaţiunile de săpare şi de degajare a materialului scos din tunel.

Dacă timpul le pare lung celor din exterior care muncesc pentru a ne salva, el este şi mai lung pentru noi, neputincioşi şi prizonieri, care nu putem decât să aşteptăm, fără să avem siguranţa că vom fi salvaţi!

Zgomotul vagonetelor de extracţie nu l-am mai urmărit

cu aceeaşi bucurie de la început. Sigur că ne-am mai liniştit, căci ne-am dat seama că nu eram abandonaţi, că se lucra pentru salvarea noastră. Aveam o speranţă. Salvarea se va face însă repede? Aceasta era întrebarea care ne frământa.

Gândurilor care ne torturau minţile li se adăugară chinurile trupeşti. Poziţia în care eram obligaţi să stăm pe platformă era foarte obositoare; nu puteam face nicio mişcare pentru a ne dezmorţi, iar durerea de cap devenise foarte puternică şi stânjenitoare.

Carrory părea a fi cel mai puţin afectat dintre noi.

— Mi-e foame, spunea el din când în când. Dascăle, aş vrea pâine.

Până la urmă, Dascălul se hotărî să ne dea un coltuc din bucata de pâine scoasă din căciulă.

— Nu-mi ajunge, spuse Carrory.

— Bucata de pâine trebuie să dureze cât se poate de mult. Ceilalţi ar fi împărţit cu plăcere masa noastră, dar juraseră să asculte şi-şi ţineau jurămintele.

— Dacă ne este interzis să mâncăm, spuse Compayrou, ne este permis să bem?

— Da, cât vreţi, avem apă la discreţie.

— Soarbe mai bine toată apa din galerie, adăugă un glumeţ. Pages vru să coboare, dar Dascălul nu-i dădu voie.

— Ai putea să provoci o surpare; Rémi este mai suplu şi mai îndemânatic, el va coborî şi ne va da apă.

— În ce?

— În cizma mea, se oferi Carrory.

Mi se dădu cizma şi mă pregăteam să cobor spre apă.

— Aşteaptă puţin, să-ţi dau mâna, zise Dascălul.

— Nu vă fie teamă, dacă am să cad, nu se va întâmpla nimic. Ştiu să înot.

— Vreau să-ţi dau mâna.

Dar alunecă imediat ce încercă să se aplece; fie că-şi calculase greşit mişcarea, fie că avea corpul amorţit de nemişcare, fie că-i fugise pământul de sub picioare, căzu în

apă cu capul în jos, lampa pe care o avea în mână ca să lumineze locul pe unde urma să cobor se stinse şi căzu şi ea. Deodată, ne-am pomenit cufundaţi în întuneric şi un strigăt de groază se auzi, în acelaşi timp din toate piepturile. Din fericire, fiind în poziţie de coborâre, m-am lăsat uşor pe spate şi-am ajuns în apă imediat după Dascăl.

În călătoriile mele cu Vitalis învăţasem să înot şi să plonjez, aşa că mă simţeam la fel de bine în apă, ca şi pe uscat. Dar cum să mă descurc în bezna aceea? Nu m-am gândit la asta când m-am lăsat să alunec în apă, nu mă gândeam decât la Dascăl, ce urma să se înece, şi, cu instinctul unui câine Terra-Nova, m-am aruncat în apă.

Unde să-l caut? în ce parte să-mi întind braţele? Cum să mă scufund? Acestea erau întrebările ce mă torturau când m-am simţit apucat de umăr de-o mână crispată şi am fost tras sub apă. Cu o lovitură de picioare am ieşit la suprafaţă; mâna nu dăduse drumul umărului meu.

— Ţine-mă bine, Dascăle, ridică-ţi capul, eşti salvat! Salvaţi nu eram însă niciunul dintre noi, căci nu ştiam încotro să înot. Mi-a venit o idee.

— Hei, voi de-acolo, vorbiţi!, am strigat.

— Unde eşti, Rémi?

— Aprindeţi o lampă.

Aproape imediat se aprinse una dintre ele; nu aveam decât să întind braţul pentru a atinge peretele refugiului pe care ne săpasem platformele; m-am prins de-o bucată de cărbune ce ieşea în afară cu o mână şi l-am tras pe Dascăl cu cealaltă.

Era timpul, căci înghiţise destulă apă şi începea să se sufoce. I-am menţinut capul deasupra apei şi şi-a revenit în scurt timp.

Unchiul Gaspard şi Carrory, aplecaţi mult în faţă, întindeau braţele spre noi, în timp ce Pages, coborât şi el pe platforma inferioară, ne lumina. Dascălul, apucat de-o mână de unchiul Gaspard şi de cealaltă de Carrory, fu ridicat pe platformă, în timp ce eu îl împingeam din spate.

M-am urcat apoi la rândul meu. Deja îşi revenise.

— Vino să te îmbrăţişez, îmi spuse el, mi-ai salvat viaţa.

— Şi dumneata ne-ai salvat-o pe-a noastră.

— Din cauza asta, spuse Carrory, pe care nu-l emoţiona nimic şi nu-şi uita interesele, mi-am pierdut cizma şi nici n-am mai băut apă.

— Mă duc să-ţi aduc cizma. Dar am fost oprit.

— Îţi interzic să intri din nou în apă, îmi spuse Dascălul.

— Ei bine, cineva să-mi dea alta, măcar să aduc apă de băut.

— Nu-mi mai este sete, spuse Compayrou.

— Să bem totuşi în sănătatea Dascălului, şi am coborât pentru a doua oară spre apă, cu o altă cizmă în mână, dar mai încet decât prima dată şi cu mai multă prudenţă.

Scăpasem de înec, dar Dascălul şi cu mine eram uzi leoarcă. La început nu m-am gândit la asta, dar din cauza răcelii hainelor ude m-a cuprins frigul.

— Daţi-i o vestă lui Rémi, spuse Dascălul. Dar nimeni nu răspunse.

— Nimeni nu-mi răspunde?

— Mie mi-e frig, spuse Carrory.

— Ei bine, şi nouă, care suntem uzi leoarcă, crezi că ne e cald?

— Nu trebuia să cădeţi în apă.

— Dacă aşa gândiţi, vom trage la sorţi să stabilim cine va da o parte din haine. Aş fi vrut să evit asta. Dar acum cer egalitate pentru toţi.

Cum eram cu toţii uzi, Dascălul şi cu mine până la gât, iar cei mai înalţi cel puţin până la mijloc, a-ţi schimba hainele nu era prea mare scofală; cu toate astea Dascălul ţinea ca acest schimb să se facă şi, favorizat de soartă, am luat haina lui Compayrou. Acesta fiind foarte înalt, haina lui era aproape uscată. M-am învelit în ea şi m-am încălzit repede.

După acest incident dezagreabil, care ne mai dezmorţise puţin, ne-am cufundat iarăşi în gândurile

noastre negre. Fără îndoială că aceste gânduri erau mai apăsătoare pentru camarazii mei, căci, în timp ce ei rămăseseră treji, eu am adormit.

Dar locul nu era prea sigur pentru dormit, căci puteam să mă rostogolesc în apă. Atunci, Dascălul, văzând aceasta, îmi luă capul în poală, sprijinindu-l cu braţul lui. Nu mă strângea prea tare, dar destul pentru a mă împiedica să alunec, şi stăteam acolo ca pe genunchii mamei. Nu era numai un om cu capul pe umeri, dar era şi un om bun. Când mă trezeam puţin, îşi schimba doar braţul amorţit, apoi imediat îşi lua poziţia nemişcată şi cu glas încet îmi şoptea:

— Dormi, băiete, nu-ţi fie frică, am eu grijă de tine; dormi, micuţule.

Şi eu adormeam la loc, fără să-mi fie frică, căci ştiam că nu-mi va da drumul. Timpul trecea şi auzeam regulat vagonetele scufundându-se în apă.

27
Salvarea

Poziţia noastră devenise aproape insuportabilă pe platformele acelea înguste. Ne-am hotărât să le lăţim şi fiecare se puse pe treabă. Cu cuţitele am început să săpăm în peretele de cărbune.

Munca era mai uşoară acum, când aveam de ce ne sprijini solid picioarele. Încet, încet, am reuşit să pătrundem tot mai adânc în vâna de cărbune şi să ne lărgim închisoarea.

Am răsuflat uşuraţi când am reuşit să ne întindem, nemaifiind obligaţi să rămânem aşezaţi şi cu picioarele atârnate în gol.

Cu toate că bucata de pâine a lui Carrory ne fusese împărţită de Dascăl cu zgârcenie, ea se termină curând. Ultima bucăţică ajunse cu bine la noi. Căci atunci când ne-o dădu, fu lesne de văzut, după privirile celorlalţi, că nu ar

mai fi suportat o nouă distribuire fără să-şi ceară şi ei partea şi că, dacă nu le-ar fi fost dată, şi-ar fi luat-o singuri.

Aproape că nu ne mai vorbeam deloc; pe cât de vorbăreţi fusesem la începutul captivităţii, pe atât de tăcuţi devenisem acum, când aceasta se prelungea.

Singurele subiecte care mai apăreau în conversaţiile noastre erau cele două întrebări: ce mijloace se foloseau pentru a se ajunge la noi şi de cât timp eram închişi acolo.

Dar aceste conversaţii nu se mai purtau cu pasiunea din primele momente. Dacă unul dintre noi spunea un cuvânt, nimeni nu-i răspundea sau i se răspundea sec şi scurt. Nimic nu mai trezea mânia sau simpla contrazicere, oricare ar fi fost subiectul.

— Bine, vom vedea, părea a fi replica noastră preferată. Eram îngropaţi de vii de două zile sau de şase? Vom vedea când vom fi salvaţi. Dar acest moment va veni vreodată? În ceea ce mă priveşte, începusem să mă îndoiesc.

De altfel, nu eram singurul, şi camarazii mei făceau nişte remarci care dovedeau că şi ei se îndoiau.

— Ceea ce mă consolează dacă îmi vor rămâne oasele aici, spuse Bergounhoux, este faptul că nevasta şi copiii vor avea o pensie din partea Companiei; cel puţin ei nu vor ajunge să cerşească.

Dascălul, când acceptase să ne fie şef, o făcuse, desigur, nu doar să ne apere de accidentele datorate catastrofei, ci şi ca să ne apere de noi înşine. Aşa că atunci când se părea că unul dintre noi este la pământ, intervenea prompt cu un cuvânt care ne ridica moralul.

— Nu cred că vom mai rămâne mult timp aici, vagonetele lucrează şi apa scade.

— Unde scade?

— În puţuri.

— Şi în galerii?

— Va veni şi momentul ăsta, trebuie să avem răbdare şi să aşteptăm.

— Hei, Bergounhoux, îl întrerupse Carrory, care vorbea

când nu trebuia, dacă această Companie dă faliment cum s-a întâmplat cu cea a Dascălului, nevasta ta va fi cea în pagubă!

— Vrei să taci, imbecilule?! Compania este bogată!

— Era bogată atunci când avea mina, dar acum, când mina este sub apă, crezi că mai este? Totuşi, dacă aş fi afară, în loc să fiu aici, aş fi mulţumit!

— De ce?

— Pentru că erau îngâmfaţi inginerii şi directorii noştri. Asta o să-i înveţe minte. Dacă şi inginerul ar fi înăuntru, crezi că ar fi vesel, nu? „Domnule inginer, pot să vă duc busola?”

— Dacă inginerul ar fi înăuntru, alături de noi, tu ai rămâne pe veci aici şi noi de asemenea.

— Ah! Voi faceţi ce vreţi, dar eu am alte lucruri la care să mă gândesc. Cine va avea grijă să-mi usuce castanele din recolta de anul ăsta? Vreau ca inginerul să se întoarcă sus, am spus că vreau să fie aici, cu noi, doar ca să râdem. „Salut, domnule inginer!”

Cu excepţia Dascălului, care-şi ascundea sentimentele, şi a lui Carrory, care era insensibil la toate, nu prea mai vorbeam despre salvarea noastră, ci doar de moarte şi abandonare.

— Degeaba ai vorbit, Dascăle, vagonetele nu pot scoate destulă apă.

— V-am făcut calculul de zeci de ori; aveţi răbdare.

— Nu calculul ne va scoate de aici.

— Şi atunci cine?

— Dumnezeu.

— Posibil, fie ca voinţa lui să se îndeplinească, răspunse Dascălul. El ne poate scăpa.

— Dacă ne aflăm aici, este că printre noi se află oameni răi, pe care Dumnezeu vrea să-i pedepsească.

— Asta este sigur, spuse Bergounhoux, Dumnezeu vrea să dea unuia dintre noi ocazia să-şi ispăşească păcatele şi să-şi răscumpere o greşeală. Tu eşti acela, Pages? Sau eu?

Nu ştiu. În ceea ce mă priveşte, pot să-ţi spun că voi apărea în faţa lui Dumnezeu cu conştiinţa împăcată; chiar dacă nu m-am purtat mai creştineşte în ultimul timp, îi cer iertare pentru greşelile mele din tot sufletul.

Şi, îngenunchind, se lovi peste piept.

— Eu, spuse Pages, nu pot spune că nu am păcate pe conştiinţă, şi mă spovedesc vouă, tuturor, dar îngerul meu păzitor şi sfântul Ioan, patronul meu, ştiu că nu am păcătuit cu intenţie şi că nu am făcut rău nimănui.

Nu ştiu dacă influenţa acestei adevărate închisori, frica de moarte, slăbiciunea datorată foamei, strălucirea misterioasă a lămpii ce de-abia lumina acea scenă ciudată puteau explica ceea ce simţeam, dar eram profund emoţionat ascultând acea confesiune publică şi, asemenea lui Pages şi Bergounhoux, eram gata să îngenunchez şi să mă spovedesc.

Deodată, am auzit în spatele meu un plânset în hohote şi, întorcându-mă, l-am văzut imediat pe imensul Compayrou care îngenunchease. De câteva ore îşi părăsise locul de pe platforma de sus şi se mutase jos, în locul lui Carrory, fiind acum vecinul meu.

— Vinovatul, strigă el, nu este nici Pages, nici Bergounhoux, eu sunt acela. Pe mine mă pedepseşte bunul Dumnezeu, dar mă căiesc, mă căiesc. Iată adevărul! Ascultaţi-l! Dacă ies viu de aici, jur să repar răul, dacă nu, voi îl veţi repara în locul meu. Acum un an, Rouquette a fost condamnat la cinci ani închisoare pentru că a furat un ceas din camera lui Vidai. Este nevinovat. Eu am furat ceasul. Ceasul este ascuns sub patul meu; dacă ridicaţi a treia scândură, de la stânga, îl veţi găsi.

— În apă cu el! În apă!, strigară în acelaşi timp Pages şi Bergounhoux.

— Dacă vreţi să-l aruncaţi în apă, atunci mă veţi arunca împreună cu el, spuse Dascălul.

— Ei bine, nu! Nu-l vom arunca în apă, spuseră ei, dar cu o condiţie: să-l laşi într-un colţ. Nimeni să nu-i

vorbească, nimeni să nu-i dea nicio atenţie.

— Asta este drept, spuse Dascălul. Nu are decât ce merită.

După cuvintele Dascălului, care însemnau de fapt o condamnare a lui Compayrou, ne-am înghesuit toţi trei, unul într-altul, unchiul Gaspard, Dascălul şi cu mine, lăsând un loc gol între noi şi nenorocitul care se prăbuşise pe platforma săpată în cărbune.

Timp de mai mult ore a rămas aşa, fără să facă vreo mişcare, repetând doar din când în când:

— Mă căiesc! Mă căiesc!

Atunci, Pages şi Bergounhoux îi strigau:

— Acum este prea târziu, te căieşti pentru că îţi este frică, laşule! Ar fi trebuit să te căieşti acum şase luni, acum un an!

El gemea şi, fără să le răspundă în mod direct, repeta:

— Mă căiesc! Mă căiesc!

Fu cuprins de frisoane, căci tot corpul i se zgâlţâia şi dinţii începură să-i clănţăne.

— Mi-e sete, daţi-mi cizma.

Dar în cizmă nu mai era apă. M-am ridicat să mă duc să mai aduc, dar Pages, cum mă văzu, îmi strigă să mă opresc; în acelaşi timp, unchiul Gaspard mă apucă de braţ.

— Am jurat să nu-i mai dăm nicio atenţie, spuse Pages. Câteva minute, Compayrou continuă să repete că-i este sete; apoi se ridică să se ducă singur să-şi ia apă.

— Va dărâma parapetul, strigă Pages.

— Lasă-l în pace să facă ce vrea, spuse Dascălul.

Compayrou mă văzuse mai devreme coborând uşor spre apă; vru şi el să facă la fel, dar eu eram uşor, în timp ce el era greu, eu eram suplu, iar el, o masă inertă. Imediat ce ajunse la marginea platformei, cărbunele se prăbuşi sub el şi, fără să se poată prinde de ceva cu picioarele sau cu braţele ce băteau aerul, alunecă în gaura neagră. Apa ţâşni până la noi, apoi se închise în urma lui şi nu se mai deschise. M-am aplecat în faţă, dar unchiul Gaspard şi

Dascălul mă ţinură de braţe.

Tremurând de groază, m-am dat înapoi; eram îngheţat de spaimă, pe jumătate mort.

— Nu era un om cinstit, spuse unchiul Gaspard.

— Acum, totul va fi bine, spuse Pages, lovind puternic cu ambele picioare peretele refugiului în care ne aflasem salvarea, făcând parcă în ciuda morţii care ne arăta că încă nu ne-a uitat.

Dacă totul n-a mers bine şi repede, cum sperase Pages, n-a fost din vina inginerilor şi a minerilor care lucrau la salvarea noastră.

Tunelul pe care începuseră să-l sape înainta fără întrerupere. Dar munca era grea.

Cărbunele prin care îşi deschideau drum era un cărbune pe care minerii îl numesc „viguros”, adică dur, şi, pentru că un singur miner putea lucra din cauza îngustimii tunelului, se schimbau des.

Aerisirea galeriei se făcea prost; pe măsură ce se săpa, se puneau tuburi de aerisire din tablă, ale căror îndoituri erau lipite cu lut; dar, cu toate că un ventilator puternic trimitea aerul în aceste tuburi, lămpile nu ardeau decât în faţa gurii de aerisire.

Acest lucru îngreuna înaintarea, ceea ce făcuse ca în a şaptea zi de când fusesem îngropaţi de vii să nu se ajungă decât la douăzeci de metri adâncime. În condiţii normale, aceste săpături ar fi durat o lună; dar cu mijloacele de care dispuneau şi cu râvna minerilor, aveau să dureze mai puţin.

De altfel, era nevoie de toată încăpăţânarea şi curajul inginerului pentru a se continua această străpungere, căci, conform părerii tuturor celorlalţi, operaţiunea era inutilă. Toţi minerii înghiţiţi de mină pieriseră. De acum nu mai era altceva de făcut decât să fie scoasă apa cu ajutorul vagonetelor şi cândva se vor găsi şi cadavrele, aşa că ce importanţă avea dacă ajungeau cu câteva ore mai devreme sau mai târziu?

Aceasta era părerea specialiştilor, ca şi a tuturor, de

altfel; părinţii, nevestele, mamele celor prinşi în mină se îmbrăcaseră în doliu. Nimeni nu va mai ieşi viu din Truyère.

Fără a încetini lucrările de scoatere a apei, care se desfăşurau fără întrerupere, oprindu-se doar pentru puţin timp, atunci când era obligatorie repararea utilajelor, inginerul, în ciuda criticilor şi mustrărilor primite din partea colegilor şi prietenilor, continua săparea tunelului. Avea acea obstinaţie şi credinţă care-l făcuseră pe Columb să descopere Lumea Nouă.

— Încă o zi, prieteni, le spunea el muncitorilor, şi, dacă mâine nu vom găsi nimic, vom renunţa; vă cer asta pentru camarazii voştri, cum aş cere şi pentru voi dacă aţi fi fost în locul lor.

Încrederea ce-l anima îi molipsise şi pe minerii care veneau tulburaţi de ceea ce se vorbea în oraş şi care plecau, după ce-şi terminau munca, împărtăşind convingerile inginerului. Şi astfel tunelul continuă să avanseze.

Pe de altă parte, trebuia căptuşită cu lemn galeria prin care se cobora în mină şi care se prăbuşise în mai multe locuri, încercau astfel, prin toate mijloacele posibile, să-i smulgă minei teribilul ei secret şi să-i salveze pe cei ce supravieţuiseră inundaţiei.

În ziua a şaptea, la o schimbare de tură, minerul ce sosise pentru a continua străpungerea avu impresia că aude un zgomot, ca nişte lovituri slabe. În loc să lovească în stratul de cărbune cu târnăcopul, îşi lipi urechea de perete. Apoi, crezând că se înşelase, mai chemă un camarad să asculte şi el. Amândoi rămaseră nemişcaţi şi tăcuţi; după un moment, un sunet slab, repetat la intervale regulate, ajunse până la ei.

Imediat vestea se răspândi din gură în gură, întâlnind mai mult neîncrederea, şi ajunse la inginer, care se repezi în galerie.

În sfârşit, avea un motiv să continue săpăturile, erau acolo supravieţuitori, pe care încrederea lui îi va salva. Mai

mulţi camarazi îl urmaseră; îi dădu la o parte pe mineri să asculte şi el, dar era aşa emoţionat şi tremura tot, încât nu auzi nimic.

— Nu aud nimic, spuse el disperat.

— Este geniul rău al minei, spuse un miner mai în vârstă, vrea să-şi bată joc de noi şi loveşte în peretele unei galerii pentru a ne înşela.

Dar cei doi mineri care auziseră primii zgomotul spuseră că nu se înşelaseră şi că loviturile auzite răspunseseră la loviturile lor. Erau mineri cu multă experienţă, a căror părere avea mare greutate pentru toţi ceilalţi.

Inginerul îi scoase din tunel pe toţi minerii, lăsându-i lângă el doar pe cei doi ce auziseră zgomotele.

Începură să lovească cu târnăcopul foarte puternic, la intervale egale, reţinându-şi apoi respiraţia şi lipindu-şi urechile de peretele de cărbune.

După un moment de aşteptare, inima le tresări puternic: se auzeau, drept răspuns, lovituri slabe, grăbite.

— Mai loviţi, făcând pauză între lovituri, pentru a ne da seama dacă nu este cumva ecoul loviturilor noastre.

Minerii loviră şi, imediat, aceleaşi bătăi ritmate pe care le auziseră şi înainte, adică semnalul minerilor, răspunseră loviturilor lor. Îndoiala nu mai era posibilă, existau oameni în viaţă şi puteau fi salvaţi.

Noutatea făcu imediat înconjurul oraşului, ca şi cum ar fi fost o urmă de praf de puşcă, şi toată lumea veni în goană la Truyère, mai emoţionată decât în ziua catastrofei. Femeile, copiii, mamele, părinţii victimelor sosiră tremurând, strălucind de speranţă în veşmintele lor de doliu. Câţi mai erau oare în viaţă? Poate că erau mulţi. Al tău, fără îndoială, al meu, sigur.

Voiră să-l îmbrăţişeze pe inginer.

Dar el, indiferent în faţa bucuriei, aşa cum fusese şi în faţa îndoielii şi a glumelor, nu se gândea decât la salvare şi, pentru a-i îndepărta pe curioşi, ca şi pe părinţi, ceru garnizoanei să-i trimită soldaţi pentru a apăra gura

tunelului ca să se poată munci în siguranţă.

Sunetele pe care le auziseră erau atât de slabe, încât era imposibil să determini locul de unde veneau. Dar, totuşi, erau suficiente ca să-şi dea seama că minerii scăpaţi din inundaţie se aflau într-unui dintre cele trei refugii ale galeriei din vechea mină. Se vor săpa trei tuneluri pentru a se ajunge în cele trei locuri unde s-ar fi putut afla prizonierii din mină. Când vor fi avansat destul şi vor auzi mai bine, îşi vor da seama care dintre tuneluri vor fi abandonate şi-şi vor concentra toate forţele doar la cel bun.

Lucrul se reluă cu mai multă ardoare şi toate companiile îi trimiseră pe cei mai buni mineri să ia parte la săpături.

La speranţa pe care le-o da săparea tunelurilor se adăugă aceea de a ajunge prin galerie, căci nivelul apei coborâse în puţ.

Când am auzit în refugiul nostru chemarea repetată a inginerului, efectul a fost acelaşi ca atunci când am auzit vagonetele de secare a apelor pătrunzând în puţuri.

— Suntem salvaţi!

A fost un strigăt de bucurie izbucnit din toate gurile şi, fără a ne gândi prea mult, am crezut că este suficient să le întindem mâinile pentru a ne scoate de acolo.

Apoi, ca şi în cazul vagonetelor, după speranţă urmă disperarea.

Zgomotul târnăcoapelor ne făcea să înţelegem că lucrătorii erau încă departe. Douăzeci, treizeci de metri poate. De cât timp vor avea oare nevoie ca să străpungă aceste stânci? Evaluările noastre variau: o lună, o săptămână, şase zile. Cum să aşteptăm o lună, o săptămână, şase zile? Care dintre noi va mai fi în viaţă peste şase zile? Câte zile trecuseră de când nu mai mâncasem nimic?

Doar Dascălul mai vorbea cu încredere, dar cu timpul starea noastră de disperare începu să pună stăpânire şi pe el, iar slăbiciunea îi scădea şi lui fermitatea.

Dacă puteam bea pe săturate, nu aveam ce mânca, şi

foamea devenise atât de puternică, încât am încercat să mâncăm lemn putrezit muiat în apă.

Carrory, care era cel mai înfometat dintre noi, îşi tăiase cizma ce-i rămăsese şi mesteca întruna bucăţi de piele.

Văzând până unde-i poate duce foamea pe camarazii mei, mărturisesc că începuse să mă cuprindă teama care, adăugată celorlalte temeri ale mele, mă făcea să mă simt prost. Îl auzisem adesea pe Vitalis povestind despre naufragii, căci călătorise mult pe mare, la fel de mult ca şi pe pământ, şi, printre alte povestiri, era una care-mi revenea mereu în minte, de când foamea începuse să ne tortureze: nişte marinari fuseseră aruncaţi pe o insulă de nisip unde nu se găsea nimic de mâncare şi atunci îl uciseseră pe mus ca să-l mănânce. Mă întrebam, văzând cât de mare este foamea tovarăşilor mei, dacă nu mă aştepta şi pe mine aceeaşi soartă şi dacă, pe insula noastră de cărbuni, nu voi fi şi eu ucis pentru a fi mâncat. Eram sigur că mă vor apăra unchiul Gaspard şi Dascălul, dar Pages, Bergounhoux şi Carrory, mai ales Carrory, cu dinţii lui mari şi albi pe care şi-i tot ascuţea pe bucăţile alea de piele, nu-mi inspirau nicio încredere.

Fără îndoială că aceste temeri erau nebuneşti; dar, în situaţia în care ne aflam, nu raţiunea cuminte şi rece ne dirija mintea sau imaginaţia.

Lipsa luminii ne sporea teama. Pe rând, lămpile noastre îşi epuizaseră rezerva de ulei şi, când nu mai rămăseseră decât două lămpi, Dascălul hotărî că ele nu vor fi aprinse decât atunci când lumina va fi neapărat necesară. Acum ne petreceam tot timpul în întuneric. Nu numai că acesta era înfricoşător, dar era şi periculos, căci, dacă făceam o mişcare greşită, puteam cădea în apă.

Nu eram decât trei pe fiecare palier şi astfel aveam mai mult loc: unchiul Gaspard era într-un colţ, Dascălul, într-altul, iar, eu la mijloc.

La un moment dat, când moţăiam pe jumătate, am fost surprins să-l aud pe Dascăl vorbind încet de tot, ca şi cum

ar fi vorbit în vis.

M-am trezit şi l-am ascultat.

— Sunt norii, spunea el. Norii sunt un lucru frumos. Există oameni care nu-i iubesc: eu însă îi iubesc. Ah! Vom avea vânt! Cu atât mai bine! îmi place vântul!

Visa oare? L-am scuturat de braţ, dar el a continuat:

— Dacă vrei să-mi dai o omletă, atunci să fie din şase ouă, nu din opt; dar pune douăsprezece mai bine, am s-o mănânc când o să mă întorc.

— Îl auzi, unchiule Gaspard?

— Da, visează.

— Nu, este treaz.

— Spui prostii.

— Nu, te asigur că este treaz.

— Hei, Dascăle!

— Vrei să vii să cinezi cu mine, Gaspard? Vino, numai că va veni un vânt puternic.

— Îşi pierde minţile, spuse unchiul Gaspard, din cauza foamei şi a febrei.

— Nu, este mort, spuse Bergounhoux, cel ce vorbeşte este sufletul lui; vedeţi că nu-i aici. Unde este vântul, Dascăle? Este mistralul?

— Nu este mistralul! strigă Pages.

Îşi pierduseră oare cu toţii minţile? Înnebuniseră? Dar atunci se vor lua la bătaie, se vor ucide. Ce să fac?

— Vrei să bei apă, Dascăle?

— Nu, mulţumesc, am să beau atunci când am să-mi mănânc omleta!

Vorbiră mult timp toţi trei, fără să-şi răspundă unul altuia, şi printre vorbele lor incoerente reveneau tot timpul cuvintele: a mânca, a ieşi, cer, vânt.

Deodată, îmi veni ideea să aprind lampa, care era aşezată lângă Dascăl, împreună cu chibriturile.

Când lampa începu să lumineze, toţi tăcură. Apoi, după un moment de tăcere, întrebară ce se întâmplă, ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un vis.

— Delirai!, spuse unchiul Gaspard.

— Cine?

— Tu, Dascăle, Pages şi Bergounhoux, spuneaţi că sunteţi afară şi că este vânt.

Din când în când loveam în perete pentru a le anunţa salvatorilor noştri că eram încă în viaţă şi îi auzeam săpând încontinuu în stratul de cărbune. Dar loviturile lor se auzeau destul de încet, ceea ce însemna că erau încă departe.

Când am aprins lampa, am coborât să aduc apă în cizmă şi am avut impresia că apa scăzuse cu câţiva centimetri.

— Apele scad.

— Dumnezeule!

Şi încă o dată sufletele ni se umplură de speranţă.

Aş fi vrut să rămână lampa aprinsă pentru a vedea cum scade apa, dar Dascălul nu fu de acord. Atunci am crezut că va izbucni revolta. Dar Dascălul nu ne cerea niciodată nimic fără să ne explice de ce trebuie să facem aşa.

— Vom avea nevoie de lampă mai târziu; dacă le consumăm acum degeaba, ce vom face când vom avea nevoie de ele? Şi, apoi, nu credeţi că veţi muri de nerăbdare tot pândind apa care scade foarte încet? Căci nu trebuie să vă aşteptaţi să scadă dintr-odată. Vom fi salvaţi, nu vă pierdeţi curajul. Mai avem treisprezece chibrituri. Le vom folosi când veţi dori.

Lampa fu stinsă. Toţi am băut din plin şi nu am mai fost cuprinşi de delir. Şi timp de multe ore, poate zile, am rămas nemişcaţi, neavând alt suport moral decât zgomotul târnăcoapelor ce săpau în tunel şi pe cel al vagonetelor ce scoteau apa din puţuri.

Pe nesimţite, aceste zgomote deveneau din ce în ce mai puternice; apa scădea, deci se apropiau de noi. Dar vor ajunge oare la timp? Dacă truda salvatorilor noştri se dovedea a fi, din clipă în clipă, încununată cu succes, în aceeaşi măsură creştea şi slăbiciunea noastră; devenea mai mare, mai dureroasă, atât cea a corpului, cât şi cea a

minţii. Din ziua inundaţiei, camarazii mei nu mai mâncaseră. Şi, ceea ce era mai groaznic, respiram un aer, care, pentru că nu se împrospăta deloc, devenea din ce în ce mai nociv. Din fericire, o dată cu scăderea apelor, presiunea aerului se diminuase, căci, dacă ar fi rămas cea din primele ore, am fi murit probabil sufocaţi. Oricum, faptul că în cele din urmă am fost salvaţi s-a datorat promptitudinii cu care salvarea a fost organizată.

Zgomotul târnăcoapelor şi al vagonetelor erau de-o regularitate perfectă, asemenea celei a unei pendule, şi fiecare întrerupere ne dădea emoţii. În timpul unei astfel de întreruperi se auzi un zgomot formidabil, ca un sfârâit, ca un suflu puternic.

— Apele năvălesc din nou în mină, spuse Carrory.

— Nu este apa, răspunse Dascălul.

— Atunci ce este?

— Nu ştiu, dar nu este apa.

Cu toate că Dascălul ne dăduse destule dovezi de înţelepciune şi de intuiţie, nu-l credeam decât dacă-şi întărea spusele cu argumente convingătoare. Mărturisind că nu cunoştea originea acestui zgomot, care, am aflat-o mai târziu, era al unui ventilator uriaş, montat pentru a trimite aer celor ce lucrau în tunel, am revenit cu o teamă nebună la varianta inundaţiei.

— Aprinde lampa.

— Este inutil.

— Aprinde, aprinde…

Dascălul trebui să se supună, căci toate vocile se reuniseră cerând acest lucru. Lumina lămpii ne făcu să vedem însă că apa nu se ridicase din nou şi că, din contră, mai scăzuse.

— Vedeţi şi singuri, spuse Dascălul.

— Va creşte din nou, de data asta vom muri.

— Ei bine, atunci e mai bine s-o sfârşesc acum, nu mai pot.

— Dă-mi lampa, Dascăle, vreau să scriu un bilet pentru

nevastă şi copii.

— Scrie-mi şi mie unul.

— Şi mie.

Bergounhoux fusese cel care ceruse lampa pentru a le scrie, înainte de-a muri, nevestei şi copiilor. Avea în buzunarul de la haină o bucăţică de hârtie şi un creion. Se pregăti să scrie.

— Iată ce vreau să le spun:

Noi, Gaspard, Pages, Dascălul, Carrory şi Rémi, închişi în această fundătură, vom muri!

Eu, Bergounhoux, îi cer lui Dumnezeu să fie soţul văduvei şi tatăl orfanilor mei. Le dau binecuvântarea.

— Şi tu, Gaspard?

Gaspard îi lasă tot ce are nepotului său Alexis. Pages îşi lasă nevasta şi copiii în grija lui Dumnezeu, a Fecioarei şi a Companiei miniere.

— Şi tu, Dascăle?

— Eu nu am pe nimeni, răspunse cu tristeţe Dascălul, nimeni nu mă va plânge.

— Tu, Carrory?

— Eu, strigă Carrory, nu vreau să-mi fie vândute castanele înainte de-a se coace.

— Hârtia nu este pentru prostiile astea.

— Nu este o prostie.

— Nu ai pe nimeni să îmbrăţişezi? Nici pe maică-ta?

— Mama mă va moşteni.

— Şi tu, Rémi?

Rémi îi lasă harpa şi pe Capi lui Mattia; îl îmbrăţişează pe Alexis şi-i cere să se ducă la Liza şi s-o îmbrăţişeze din partea lui şi să-i dea trandafirul uscat care se află în haină.

— Vom semna cu toţii.

— Eu voi face o cruce, spuse Pages.

— Acum, spuse Bergounhoux, când hârtia fu semnată de toţi, cer să fiu lăsat să mor liniştit, fără să mi se vorbească. Adio, camarazi.

Părăsind platforma de sus, coborî pe a noastră pentru a ne îmbrăţişa pe toţi trei, se urcă din nou la locul lui, îi îmbrăţişa pe Pages şi pe Carrory, apoi strânse o grămadă de praf pe care-şi puse capul, se întinse cât era de lung şi nu mai mişcă.

Emoţiile redactării şi hotărârea lui Bergounhoux de a renunţa la toate nu ne dădură prea mult curaj.

Totuşi, loviturile de târnăcop se auzeau din ce în ce mai puternice. Se apropiaseră de noi într-atât, încât probabil că vor ajunge aici în curând.

Dascălul făcu această precizare pentru a ne da forţă şi curaj.

— Dacă ar fi aşa de aproape cum crezi, i-am auzi strigând, dar nu-i auzim, aşa cum nici ei nu ne aud pe noi.

— Pot să fie doar la câţiva metri şi să nu ne audă vocile; asta depinde de natura rocii ce trebuie străpunsă.

— Sau de distanţă.

Totuşi, apa scădea şi am avut în curând dovada că nu mai atingea tavanul galeriei.

Am auzit un fel de râcâit pe pereţii refugiului şi apa plescăi ca şi cum ar fi căzut în ea bucăţi de cărbune.

Am aprins atunci o lampă şi am văzut mai mulţi şobolani fugind speriaţi. Ca şi noi, îşi găsiseră şi ei un refugiu într-un clopot de aer, iar când apele scăzuseră îşi părăsiseră adăpostul pentru a căuta ceva de mâncare. Dacă putuseră ajunge până aici, însemna că apa nu mai umplea până sus galeriile.

Şobolanii aceştia au fost pentru noi ceea ce a fost porumbelul pentru arca lui Noe: sfârşitul potopului.

— Bergounhoux, spuse Dascălul urcându-se până la el, curaj.

Şi-i explică cum şobolanii anunţau apropiata noastră eliberare.

Dar Bergounhoux nu se lăsă impresionat.

— Dacă trebuie să trec din nou de la speranţă la disperare, mai bine nu mai sper; aştept moartea; dacă vine scăparea, Dumnezeu să fie binecuvântat.

Am coborât să văd mai de aproape unde a ajuns nivelul apei. Scăderea era vizibilă, între tavanul galeriei şi pânza de apă rămânând acum un gol destul de mare.

— Prinde nişte şobolani, strigă Carrory, să avem ce mânca. Dar, pentru a prinde şobolanii, trebuia să fii ceva mai agil decât mine.

Totuşi, speranţa puse stăpânire pe mine şi golul rămas deasupra apei din galerie îmi dădu o idee. M-am suit din nou pe platformă.

— Dascăle, am o idee: dacă şobolanii circulă prin galerie, înseamnă că aş putea trece şi eu; mă duc înot până la scări. Aş putea să strig, să mă fac auzit, să-i ajut să ne salveze. Sunt sigur că vor veni să ne caute şi pe aici, pe unde ar ajunge mai uşor la noi decât prin tunel.

— Îţi interzic să faci aşa ceva!

— Dar, Dascăle, înot aşa cum dumneata mergi şi mă simt ca un peşte în apă.

— Şi aerul stricat?

— Dacă şobolanii trec pe acolo, înseamnă că aerul nu este aşa de stricat!

— Du-te, Rémi, strigă Pages, îţi dau ceasul meu.

— Gaspard, ce spui?, întrebă Dascălul.

— Nimic. Dacă el crede că poate ajunge la scări, să încerce, n-am dreptul să-l împiedic.

— Şi dacă se îneacă?

— Şi dacă reuşeşte să se salveze, în loc să moară aici aşteptând?

Dascălul rămase un moment pe gânduri, apoi mă luă de mână şi-mi spuse:

— Eşti un băiat cu mult suflet, aşa că fă cum vrei; eu

cred că este aproape imposibil să izbândeşti în ceea ce tu încerci să faci, dar nu este prima oară că imposibilul reuşeşte. Îmbrăţişează-mă.

L-am îmbrăţişat, apoi l-am îmbrăţişat pe unchiul Gaspard, mi-am scos hainele şi am coborât în apă.

— Să strigaţi tot timpul, am spus înainte de a intra în apă, vocea voastră mă va conduce, prin întuneric, înapoi spre voi.

Cât de mare era golul din galerie? Mă puteam mişca liber? Aceasta era întrebarea.

După câteva mişcări mi-am dat seama că puteam să înot destul de uşor, fără să mă lovesc cu capul de tavanul galeriei: aventura era deci posibilă. La capătul ei se afla eliberarea sau moartea?

M-am întors şi am zărit lumina lămpii pe care-o reflecta apa neagră: era ca un far.

— Eşti bine? strigă Dascălul.

— Da.

Şi continuam să avansez cu grijă.

Dificultatea consta în stabilirea direcţiei pe care trebuia s-o urmez, căci îmi aduceam aminte că, la un moment dat, galeriile se întâlneau şi acest moment nu era prea departe. Trebuia să nu mă înşel în întunericul care mă înconjura, căci altfel m-aş fi pierdut.

Pentru a mă orienta nu aveam la dispoziţie decât pereţii şi tavanul galeriei, care nu erau însă de ajuns, dar pe jos aveam şinele care erau mai sigure. Urmându-le, eram sigur că voi găsi mai uşor scările.

Din când în când îmi lăsam în jos picioarele şi, după ce întâlneam şinele, le ridicam şi înotam mai departe. Cu şinele sub mine şi cu vocea camarazilor în spate, ştiam că nu eram pierdut.

Slăbirea vocilor, pe de-o parte, şi zgomotul mai puternic al vagoneţilor pe de alta, îmi anunţa că înaintam. În sfârşit, voi revedea lumina zilei şi, datorită ajutorului meu, camarazii de suferinţă din aceste zile vor fi şi ei salvaţi.

Această convingere îmi dădu curaj.

Înotând prin mijlocul galeriei nu era nevoie decât să-mi cobor picioarele pentru a întâlni şinele şi mă mulţumeam să le ating doar cu vârful degetelor. La un moment dat, negăsindu-le cu picioarele, am plonjat să le caut cu mâinile, dar totul a fost în zadar, m-am dus de la un perete la altul, dar n-am găsit nimic.

Mă înşelasem.

Am rămas nemişcat pentru a mă orienta şi a mă gândi: vocile camarazilor mei nu mai ajungeau până la mine decât ca un murmur slab.

M-am odihnit puţin făcând pluta, am luat apoi aer în piept şi am plonjat din nou, dar nu am fost mai norocos ca prima oară. Şinele dispăruseră.

Mă îndreptasem greşit, spre cealaltă galerie, fără să-mi dau seama. Trebuia să mă întorc. Dar cum? Camarazii mei nu mai strigau sau eu nu-i mai auzeam, ceea ce era acelaşi lucru.

Am rămas un moment ca paralizat de-o teamă cumplită, neştiind încotro s-o iau. Mă pierdusem în acea noapte neagră, sub acel tavan apăsător, în acea apă rece ca gheaţa.

După ce am luat-o în direcţia care mi s-a părut a fi cea bună, am plonjat din nou şi am găsit şinele. Deci pe acolo pe undeva se afla bifurcaţia. Am căutat macazul, dar nu l-am găsit; în locul gurilor galeriilor, la dreapta şi la stânga nu am dat decât de pereţi. Unde duceau şinele?

Le-am urmat până la capăt. Se întrerupeau brusc. Atunci am înţeles că şinele fuseseră smulse de apă şi că nu mai aveam nicio călăuză care să mă orienteze spre ieşire.

În aceste condiţii, proiectul meu devenea imposibil şi nu mai aveam altă soluţie decât să mă întorc de unde plecasem.

Parcursesem deja drumul şi ştiam că nu era nicio primejdie, aşa că am înotat mai repede întorcându-mă la refugiu; vocile mă călăuzeau.

Pe măsură ce mă apropiam, mi se părea că aceste voci erau mai sigure, ca şi cum camarazii mei prinseseră curaj.

Am ajuns în curând la intrarea refugiului şi i-am strigat şi eu:

— Haide, haide, mă strigă Dascălul, suntem aici.

— Nu am găsit trecerea.

— Nu face nimic, tunelul avansează, ne aud şi îi auzim şi noi pe ei; în curând ne vom putea înţelege.

M-am suit repede pe platformă şi am ascultat cu atenţie, într-adevăr, loviturile târnăcoapelor erau din ce în ce mai puternice, iar strigătele celor ce munceau, deşi erau încă slabe, mi se păreau distincte.

După primele cuvinte de bucurie mi-am dat seama că eram îngheţat, dar cum nu aveam haine calde ca să mă usuc, m-am îngropat până la gât în praful de cărbune, care păstrează puţină căldură, în vreme ce unchiul Gaspard şi Dascălul se strânseră lângă mine. Le-am povestit aventura mea şi cum am pierdut şinele.

— Ai îndrăznit să plonjezi?

— De ce nu? Din păcate, nu am găsit nimic.

Dar, aşa cum spusese Dascălul, asta nu mai avea nicio importanţă acum, căci, dacă nu ne vom putea salva prin galerie, vom fi salvaţi prin tunel.

Strigătele deveniseră tot mai clare, ceea ce ne dădea speranţa că şi cuvintele vor fi în curând distincte.

Într-adevăr, nu peste multă vreme am înţeles aceste cuvinte:

— Câţi sunteţi?

Dintre noi, unchiul Gaspard era cel ce avea vocea cea mai puternică şi mai clară. Deci, el fu cel ce le răspunse:

— Şase!

Urmă un moment de tăcere. Fără îndoială că se aşteptaseră să fim mai mulţi.

— Grăbiţi-vă, le strigă unchiul Gaspard, am ajuns cu toţii la capătul puterilor.

— Cum vă numiţi?

Unchiul spuse numele noastre.

— Bergounhoux, Pages, Dascălul, Carrory, Rémi, Gaspard. Pentru cei din exterior, acesta a fost momentul cel mai dureros. Când aflaseră că, în curând, salvatorii vor putea comunica cu noi, toate rudele şi toţi prietenii celor îngropaţi în mină veniseră în goană, soldaţii abia reuşind să-i împiedice să intre în tunel.

Când inginerul a anunţat că nu eram decât şase, o dezamăgire dureroasă îi cuprinsese pe toţi, dar, în fundul sufletului, fiecare mai avea o speranţă că vreunul din cei şase era cel aşteptat.

Inginerul ne repetă numele.

Vai! Din cele o sută douăzeci de mame sau neveste, doar patru şi-au văzut speranţele realizate. Câtă durere! Ce de lacrimi!

Şi noi ne gândeam la cei ce fuseseră deja salvaţi.

— Câţi au fost salvaţi?, întrebă unchiul Gaspard. Nu ni se răspunse.

— Întreabă unde este Pierre?, ceru Pages.

Cererea fu îndeplinită; ca şi prima rămase însă fără răspuns.

— Nu au auzit.

— Spune mai degrabă că nu vor să răspundă. Era o întrebare care mă tortura.

— Întreabă-i de câte zile suntem aici?

— De paisprezece zile.

Paisprezece zile! Niciunul dintre noi nu se gândise la mai mult de cinci-şase zile.

— Nu mai este mult de stat acolo. Curaj! Gata cu vorba, că ne împiedică să ne terminăm treaba. Mai aveţi răbdare câteva ore.

Cred că au fost cele mai lungi ore din captivitatea noastră, oricum cele mai dureroase. Fiecare lovitură de târnăcop credeam că este cea din urmă, dar după ea venea o alta, şi apoi alta.

Din când în când reîncepeau întrebările.

— Vă este foame?

— Da, murim de foame.

— Puteţi aştepta? Dacă sunteţi prea slăbiţi, putem să facem o sondă ca să vă trimitem o supă caldă, dar asta va întârzia eliberarea voastră; dacă mai puteţi aştepta, veţi fi mai repede scoşi de acolo.

— Aşteptăm, grăbiţi-vă!

Funcţionarea vagonetelor nu se oprise niciun minut, şi nivelul apei scădea cu regularitate.

— Spune-le că apa scade mereu, îl îndemnă Dascălul pe unchiul Gaspard.

— Ştim; sosim la voi fie prin tunel, fie prin galerie, în curând.

Loviturile de târnăcop deveniseră mai slabe. Se aşteptau să facă o spărtură dintr-o clipă în alta şi, deoarece le explicasem poziţia noastră, se temeau să nu provoace o surpare care să ne cadă în cap, să ne strivească, să ne omoare sau să ne arunce în apă împreună cu pământul surpat.

Dascălul ne spuse că trebuie să ne temem de năvălirea aerului, care, în momentul când se va face o gaură, va fi asemenea unei ghiulele de tun şi va răsturna totul în cale. Trebuia, deci, să fim foarte atenţi şi să avem grijă de noi, ca şi lucrătorii de afară.

Zguduirea şistului din cauza loviturilor de târnăcop făcea să cadă din înaltul plafonului bucăţele de cărbune care alunecau pe pantă şi cădeau în apă.

Lucru bizar, cu cât se apropia momentul eliberării noastre, cu atât eram mai slăbiţi; eu nici nu mai puteam să mă ţin pe picioare şi, stând culcat în praful de cărbune, îmi era imposibil să mă ridic în cot; tremuram tot şi, totuşi, nu-mi era frig.

În sfârşit, câteva bucăţi mai mari de cărbune se desprinseseră şi alunecară pe lângă noi. Deschiderea era făcută în înaltul refugiului şi o clipă am fost orbiţi de lumina lămpilor.

Dar imediat am rămas pe întuneric. Curentul de aer, un curent teribil, ca o trombă, aducând cu el bucăţi de cărbune şi resturi de tot felul, le stinsese.

— Este curentul de aer, nu vă temeţi, le vom aprinde din nou afară. Aşteptaţi puţin.

— Să aşteptăm! Iarăşi să aşteptăm!

Dar în acelaşi moment am auzit un zgomot puternic în apa galeriei şi, întorcându-mă, am văzut o lumină care venea spre noi pe apă.

— Curaj! Curaj!, ni se striga.

Şi în timp ce prin tunel li se întindea mâna celor de pe platforma superioară, alţi salvatori se apropiau de noi prin galerii.

Inginerul era în frunte; el fu primul ce se urcă pe platforma unde ne aflam şi m-am trezit în braţele lui înainte de-a reuşi să spun vreun cuvânt.

Era şi timpul, căci leşinasem. Totuşi, simţeam că eram dus în braţe, apoi, când am ieşit din galeria minei vechi, că sunt învelit în pături.

Am întredeschis ochii, dar în curând am simţit un fel de strălucire care m-a obligat să mi-i deschid.

Era ziuă. Eram afară în aer curat.

În acelaşi moment, un corp alb se aruncă peste mine în braţele inginerului. Era Capi, care-mi lingea faţa. Cineva îmi luă mâna dreaptă şi mi-o sărută.

— Rémi, spuse o voce slabă. Era vocea lui Mattia.

Am privit în jurul meu şi am zărit o mulţime imensă care se îngrămădise pe două rânduri lăsând o trecere la mijloc. Această mulţime era tăcută, căci li se recomandase să nu ne emoţioneze prin strigăte, dar atitudinea oamenilor, privirile lor vorbeau în locul buzelor.

În primul rând mi s-a părut că văd o sutană albă tivită cu aur ce strălucea în soare. Era preotul din Varses, care venise la intrarea minei să se roage pentru salvarea noastră.

Când am apărut, s-a aşezat în genunchi în praful

drumului, căci în cele paisprezece zile pământul muiat avusese timp să se usuce.

Douăzeci de braţe se întinseră să mă ia, dar inginerul nu vru să mă dea şi, mândru de trofeul său, bucuros şi superb în gestul său ocrotitor, mă duse până în birou, unde se pregătiseră mai multe paturi pentru a ne primi.

Două zile mai târziu, deşi mă simţeam încă tare slăbit, mă plimbam pe străzile oraşului; urmat de Mattia şi Capi, şi toată lumea se oprea să mă privească. Erau unii care veneau la mine şi-mi strângeau mâna cu lacrimi în ochi.

Dar erau şi alţii care întorceau capul. Aceştia erau în doliu şi se întrebau cu amărăciune de ce orfanul fusese cel salvat, în timp ce tatăl sau fiul lor se aflau încă în mină, cadavre mizerabile purtate de apă.

Printre cei ce mă opreau erau şi unii care mă stinghereau; mă invitau la cină sau la cafenea.

— Să ne povesteşti ce-ai simţit, spuneau ei.

Şi eu le mulţumeam fără să le accept invitaţia, căci nu voiam să povestesc ce se întâmplase unor indiferenţi, care credeau că pot plăti cu o cină sau cu un pahar de bere pentru relatarea chinurilor pe care le îndurasem.

De altfel, mie îmi plăcea mai mult să ascult decât să povestesc şi-i ascultam pe Alexis sau pe Mattia, care-mi spuneau ce se petrecuse cât timp noi am fost sub pământ.

— Când mă gândeam că muriseşi pentru mine, simţeam că înnebunesc, spunea Alexis. Te credeam mort de-a binelea.

— Eu n-am crezut niciun moment că ai murit, spunea Mattia. Nu ştiam dacă vei ieşi viu din mină sau dacă te vor elibera la timp, dar ştiam că nu te lăsaseşi înecat, astfel încât, dacă lucrările de salvare înaintau cât se poate de repede, te vor găsi pe undeva.

În timp ce Alexis plângea, eu mă îmbărbătam zicându-mi: „Nu a murit, dar s-ar putea să moară.”. Şi întrebam pe toată lumea: „Cât poţi trăi fără să mănânci?”, „Când se va scoate apa din puţuri?”, „Când se va termina tunelul?” Dar

nimeni nu-mi răspundea aşa cum voiam eu. Când aţi fost întrebaţi cum vă numiţi şi inginerul a rostit, după Carrory, numele tău, Rémi, am căzut jos plângând şi atunci am fost călcat de unii în picioare, dar nici n-am simţit, atât de fericit eram.

Am fost foarte mândru să văd că Mattia avea atâta încredere în mine, încât, de la început, nu crezuse nicio clipă că am pierit.

28
Lecţia de muzică

Îmi făcusem mai mulţi prieteni în mină; astfel de momente grele, cum sunt cele prin care trecusem, unesc oamenii: suferi, speri împreună, inimile bat la unison. Unchiul Gaspard şi, în special, Dascălul mă îndrăgiseră; şi inginerul, deşi nu fusese prizonier cu noi, mă îndrăgi ca pe un copil pe care-l salvezi de la moarte. M-a invitat la el acasă şi i-am povestit fetiţei lui tot ce s-a întâmplat cât timp am fost îngropaţi de vii.

Toată lumea dorea să rămân la Varses.

— Am să-ţi găsesc un miner de nădejde cu care să lucrezi, îmi promise unchiul Gaspard, şi nu ne vom despărţi.

— Dacă vrei o slujbă la birouri, îmi spuse şi inginerul, am să-ţi dau una potrivită.

Unchiului Gaspard i se părea foarte normal să mă întorc în mină, unde şi el va coborî în curând, cu indiferenţa celor care sunt obişnuiţi să traverseze zilnic primejdiile; dar eu nu eram deloc dispus să reiau meseria de vagonetar. Mina mi se părea a fi un loc deosebit, cu o frumuseţe a ei aparte; eram fericit că văzusem una, dar o văzusem destul şi nu aveam nici cea mai mică dorinţă să mă întorc acolo.

Numai la acel gând mi se făcea rău. Categoric, nu eram făcut pentru munca în subteran; viaţa în aer liber, cu cerul deasupra capului, chiar înnorat, îmi convenea mai mult.

Le-am explicat acest lucru unchiului Gaspard şi

Dascălului; cel dintâi fu surprins, celălalt, mâhnit că nu apreciam munca în mină. Carrory, pe care îl întâlnisem într-o zi, îmi spusese că sunt un laş.

Inginerului, căruia nu-i puteam spune doar că nu vreau să lucrez în subteran, căci îmi oferise un loc în birouri şi-mi propusese să mă instruiască, am preferat să-i spun toată povestea.

— Îţi plac viaţa în aer liber, aventura şi libertatea, nu am dreptul să te împiedic, băiete, să-ţi urmezi drumul, îmi spuse el.

Era adevărat că iubeam viaţa în aer liber, nu simţisem mai bine acest lucru decât atunci când fusesem îngropat de viu. Aşa păţesc cei ce sunt obişnuiţi să se ducă unde vor, să facă ce le trece prin cap, să fie propriii stăpâni.

În timp ce lumea încerca să mă reţină la Varses, Mattia părea trist şi preocupat; l-am întrebat ce se întâmplă cu el; mi-a răspuns că nu avea nimic şi numai când i-am spus că plecăm peste trei zile mi-a mărturisit cauza tristeţii sale, luându-mă de gât.

— Deci, nu mă părăseşti, strigă el.

I-am dat un pumn în spate să-l învăţ minte să se mai îndoiască de mine, ascunzându-mi astfel emoţia ce mă cuprinsese când am auzit strigătul său de prietenie.

Căci doar prietenia îl făcea să se manifeste astfel, nu interesul. Mattia nu mai avea nevoie de mine pentru a-şi câştiga cele necesare, era perfect capabil să şi le câştige singur.

Ca să spun drept, avea calităţi înnăscute pe care eu nu le aveam nici pe departe. Mai întâi, era capabil să cânte la toate instrumentele, să danseze, să cânte din gură, să joace toate rolurile; apoi, reuşea mult mai bine decât mine să invite „onorata societate”, cum spunea Vitalis, să scoată banul din buzunar.

Aşa cum arăta acum, slăbuţ, cu ochii blânzi, dinţii albi, strălucitori şi aerul lui misterios, reuşea să înduioşeze şi inimile cele mai puţin sensibile; fără să ceară nimic, îi făcea

pe oameni să dea cu generozitate din puţinul pe care-l aveau ca să-i facă plăcere. Dovada era că, în scurtele expediţii cu Capi, în timp ce eu făceam pe vagonetarul, reuşise să adune optsprezece franci, ceea ce era o sumă considerabilă.

Cei o sută douăzeci şi opt de franci pe care-i aveam puşi deoparte şi cei optsprezece câştigaţi de Mattia făceau o sută patruzeci şi şase de franci; nu ne mai lipseau decât patru franci ca să cumpărăm vaca prinţului.

Cu toate că nu voiam să muncesc în mină, am părăsit cu greu oraşul Varses, căci trebuia să mă despart de Alexis, de unchiul Gaspard şi de Dascăl. Dar aceasta era soarta mea, să mă despart de cei pe care-i iubeam şi care mă iubeau.

Înainte!

Cu harpa pe umăr şi cu raniţa pe spate, iată-ne din nou pe drum, în frunte cu Capi, ce se tăvălea prin praf de bucurie.

Mărturisesc că, la ieşirea din Varses, am călcat cu nespusă bucurie pe pământul bătătorit al drumului, care suna altfel decât solul noroios al minei. Bunul soare, frumoşii copaci!

Înainte de a pleca, stabilisem împreună cu Mattia itinerarul, căci îl învăţasem să citească hărţile şi acum nu-şi mai imagina că distanţele erau mai lungi pentru picioarele care parcurg un drum decât pentru degetul care, pe-o hartă, trece de la un oraş la altul. După ce ne-am gândit bine, ne-am hotărât să nu mergem direct la Ussel şi de acolo la Chavanon, ci să trecem mai întâi prin Clermont, ceea ce nu ne lungea prea mult itinerarul, dar ne oferea ocazia să vizităm localităţile balneare, în acel moment pline de vilegiaturişti: Saint-Nectaire, Mont-Dore, Royat, la Bourboule. În timp ce eu eram vagonetar, Mattia, în timpul uneia dintre excursiile sale, întâlnise un ursar care se ducea în aceste localităţi, unde, spunea el, se puteau câştiga bani frumoşi. Iar Mattia voia să câştige bani cât mai mulţi, căci

se gândea că doar o sută cincizeci de franci s-ar putea să nu fie de ajuns pentru a cumpăra o vacă. Cu cât vom avea mai mulţi bani, cu atât vaca va fi mai frumoasă; cu cât va fi mai frumoasă vaca, cu atât tuşa Barberin va fi mai mulţumită şi cu cât tuşa Barberin va fi mai mulţumită şi noi vom fi mai fericiţi.

Aşadar, trebuia să ne îndreptăm spre Clermont.

Pe drumul de la Paris la Varses, îl învăţasem pe Mattia să citească şi-i dădusem primele noţiuni de muzică. Şi de la Varses la Clermont ne-am continuat lecţiile.

Fie că eu nu ştiam cum să fiu un bun profesor, ceea ce era posibil, fie că Mattia nu era un prea bun elev – ceea ce, de asemenea, era posibil – cititul mergea încet şi greu.

Mattia îşi dădea toată silinţa şi stătea cu ochii lipiţi de carte, dar spunea nişte aiureli care ţineau mai mult de imaginaţia lui decât de ceea ce era scris acolo.

Câteodată îmi pierdeam răbdarea şi, lovind cartea, strigam furios că, probabil, era tare de cap.

Fără să se supere, mă privea cu ochii lui mari, blânzi şi îmi spunea surâzând:

— Este adevărat, nu-i moale decât atunci când îl loveşti; Garofoli, care nu era un prost, a aflat repede acest lucru.

Cum să mai fii furios în faţa unui astfel de răspuns: râdeam şi continuam lecţiile.

Dar, în ceea ce priveşte muzica, Mattia nu întâmpina aceleaşi dificultăţi şi, de la început, făcea progrese uimitoare şi atât de mari, încât mă uimi în curând cu întrebările pe care mi le punea; după ce mă uimi, mă puse în încurcătură şi apoi mă lăsă cu gura căscată.

Mărturisesc că acest lucru m-a supărat şi chiar m-a umilit, căci îmi luam în serios rolul de profesor: era de neconceput ca elevul să-mi pună întrebări la care nu ştiam să răspund… Mi se părea că eu eram cel ce îl înşelam.

Şi elevul meu nu mă slăbea cu întrebările.

— De ce se întrebuinţează diezul la urcare şi bemolul la coborâre?

— De ce prima şi ultima măsură a unei bucăţi muzicale nu au întotdeauna un număr întreg de timpi?

— De ce se acordează o vioară pe anumite note şi nu pe altele?

La această ultimă întrebare am răspuns cu demnitate că, vioara nefiind un instrument cu care să fiu obişnuit, nu m-am interesat niciodată cum trebuie acordată, iar Mattia n-a mai avut ce replică să-mi dea.

Dar acest fel de răspunsuri nu mai erau valabile şi pentru întrebările referitoare la diezi sau bemoli: acestea ţineau de muzică, de teoria muzicii; eram profesorul de muzică, de solfegii, trebuia, deci, să-i răspund sau mi-aş fi pierdut, o simţeam, autoritatea şi prestigiul; or, eu ţineam foarte mult la autoritatea şi prestigiul meu.

Atunci când nu ştiam ce să răspund, ieşeam din încurcătură asemenea unchiului Gaspard, care, atunci când l-am întrebat ce este cărbunele de pământ, îmi răspunsese cu promptitudine că „e un cărbune ce se găseşte în pământ”.

Cu nu mai puţină promptitudine îi răspundeam lui Mattia atunci când nu ştiam ce să-i răspund:

— Este aşa pentru că aşa trebuie să fie; este o lege. Mattia nu era unul dintre cei ce se răzvrătesc împotriva legii, dar avea un fel ciudat de a mă privi, deschizând gura şi făcând ochii mari, ceea ce nu mă prea făcea să mă mândresc cu mine.

Părăsisem Varses de trei zile, când Mattia îmi puse o întrebare încuietoare. În loc să-i răspund „Nu ştiu”, i-am răspuns mândru „Pentru că aşa este”.

Atunci a căzut pe gânduri, preocupat de ceva, şi toată ziua nu a mai scos o vorbă, ceea ce era neobişnuit, căci era întotdeauna dispus să flecărească, să râdă.

L-am tot presat cu întrebările, încât în cele din urmă mi-a spus:

— Sunt sigur că eşti un bun profesor şi că nimeni nu m-ar fi putut învăţa atât de multe cum m-ai învăţat tu, dar,

totuşi…

Şi se opri.

— Ce, totuşi?

— Totuşi, poate sunt lucruri pe care nu le ştii nici tu; li se întâmplă şi savanţilor, nu-i aşa? De exemplu, atunci când îmi răspunzi „Pentru că aşa este”, poate că există alte explicaţii pe care nu mi le dai, pentru că nici ţie nu ţi-au fost date. Deci, gândindu-mă bine, mi-am spus că, dacă ai vrea, am putea să cumpărăm… o carte, nu prea scumpă, unde se găsesc principiile muzicii.

— Ai dreptate.

— Nu-i aşa? Eram sigur că vei fi de acord cu mine, căci nu ai cum să ştii tot ce se află în cărţi, mai ales că tu n-ai învăţat din ele lucrurile pe care le cunoşti.

Un bun profesor valorează mai mult decât cea mai bună carte.

— Ceea ce mi-ai spus mă face să te mai rog ceva; dacă ai fi de acord, aş vrea să iau lecţii cu un profesor adevărat. Numai una, dar va trebui să-mi spună tot ce nu ştiu.

— De ce nu te-ai dus la un adevărat profesor cât ai fost singur?

— Pentru că adevăraţii profesori trebuie plătiţi şi nu am vrut să iau din banii tăi.

Eram profund rănit că Mattia îmi vorbea aşa despre un adevărat profesor, dar vanitatea mea prostească nu mai rezistă în faţa acestor cuvinte.

— Eşti un băiat bun, i-am răspuns eu. Banii mei sunt şi banii tăi, pentru că tu câştigi ca şi mine, adesea chiar mai bine decât mine; vei lua câte lecţii vrei şi le voi lua şi eu cu tine.

Apoi, vitejeşte, am adăugat mărturisirea ignoranţei mele:

— Astfel, voi putea şi eu să învăţ ceea ce nu ştiu. Profesorul, adevăratul profesor de care aveam nevoie, nu avea să fie un lăutar de ţară, ci un adevărat artist, un mare artist, aşa cum nu se găsesc decât în marile oraşe. Harta

îmi arătă că, înainte de Clermont, cel mai important oraş este Mende. Oare Mende era într-adevăr un oraş important? Nu ştiam, dar mărimea literei cu care era notat pe hartă îi dădea acea importanţă; nu puteam decât să cred ce-mi spunea harta.

Am hotărât, deci, ca la Mende să facem marea cheltuială pentru o lecţie de muzică. Căci, chiar dacă câştigurile noastre fuseseră mai mult decât mediocre în acei trişti munţi din Lozère, unde satele sunt rare şi sărace, nu voiam să amân prea mult bucuria lui Mattia.

După ce am traversat toată întinderea podişului calcaros Méjean, care este regiunea cea mai dezolantă şi cea mai săracă din lume, fără păduri, fără ape, culturi, sate, locuitori, fără nimic din ceea ce înseamnă viaţa, dar cu imense şi triste singurătăţi, care nu pot avea farmec decât pentru cei ce le parcurg în mare grabă în trăsură, am ajuns în sfârşit la Mende.

Deoarece se înserase deja nu am putut să luăm lecţia de muzică chiar în acea seară; de altfel, eram frânţi de oboseală.

Totuşi, Mattia, care era nerăbdător să afle dacă la Mende, care nu i se păruse acel oraş important de care îi vorbisem, exista sau nu un profesor de muzică, a întrebat-o pe stăpâna hanului unde ne oprisem dacă putem găsi în oraş un bun muzician care să dea lecţii de muzică.

Aceasta ne răspunse că era foarte mirată de întrebarea noastră: nu-l cunoşteam, deci, pe domnul Espinassous?

— Venim de departe, i-am spus eu.

— De foarte departe, probabil, adăugă ea.

— Din Italia, confirmă Mattia.

Atunci, mirarea ei se risipi şi păru să admită că, venind de atât de departe, nu aveam cum să-l cunoaştem pe domnul Espinassous; deci, dacă am fi venit doar de la Lyon sau Marsilia, nici n-ar fi stat de vorbă cu nişte oameni atât de inculţi, încât să nu fi auzit de domnul Espinassous.

— Sper c-am nimerit bine, i-am spus lui Mattia în

italiană.

Şi ochii asociatului meu se luminaseră. Era sigur că domnul Espinassous va răspunde imediat tuturor întrebărilor noastre, că va afla de la el, cu promptitudine, de ce se folosesc bemolii când cobori şi diezii când urci.

Totuşi, mă cuprinse o uşoară teamă: un artist atât de celebru va consimţi să dea lecţii unor necunoscuţi ca noi?

— Este foarte ocupat domnul Espinassous? am întrebat eu.

— Oh, da! Bineînţeles, că este foarte ocupat, cum să nu fie?

— Credeţi că va accepta să ne primească mâine dimineaţă?

— Bineînţeles, primeşte pe toată lumea care are bani în pungă, bineînţeles.

Aşa ne gândisem şi noi, deci ne-am liniştit şi, înainte de a adormi, am discutat îndelung, cu toată oboseala care ne cuprinsese, despre toate întrebările pe care i le vom pune mâine ilustrului profesor.

După ce ne-am făcut toaleta cât am putut mai bine, adică ne-am periat îndelung hainele, căci nu aveam altele decât cele pe care le purtam, ne-am luat instrumentele, Mattia, vioara, eu, harpa, şi am pornit-o spre domnul Espinassous. Capi a vrut, ca de obicei, să vină cu noi, dar l-am legat în grajdul hanului, crezând că nu era convenabil să ne prezentăm cu un câine la celebrul muzician din Mende.

Când am ajuns în faţa casei ce ne fusese indicată, am crezut că ne-am înşelat, căci deasupra uşii se legănau două castronaşe de alamă pentru bărbierit, ceea ce niciodată nu fusese emblema unui profesor de muzică.

Stăteam şi priveam nedumeriţi vitrina, care nu putea fi decât a unui bărbier, iar când trecu cineva pe lângă noi l-am oprit şi l-am întrebat unde locuia domnul Espinassous.

— Aici, ne spuse, arătându-ne prăvălia bărbierului.

De fapt, de ce un profesor de muzică n-ar locui la un

bărbier?

Am intrat. Prăvălia era împărţită în două: în dreapta, pe etajere, erau aşezate perii, piepteni, borcane cu pomadă, săpunuri, iar în stânga, pe masă şi pe pereţi, erau sprijinite sau agăţate diverse instrumente de muzică, viori, trompete, trâmbiţe.

— Domnul Espinassous?, întrebă Mattia.

Un bărbat iute şi vioi ca o păsărică, care tocmai bărbierea un ţăran aşezat pe un scaun, răspunse cu o voce profundă de bas:

— Eu sunt.

I-am aruncat o scurtă privire lui Mattia pentru a-i spune că bărbierul-muzicant nu era omul pe care-l căutam pentru lecţia de muzică şi că înseamnă să aruncăm banii pe fereastră dacă ne adresăm lui, dar, în loc să-mi arate că mă înţelege şi să mă asculte, Matia s-a aşezat pe un scaun şi cu un aer hotărât spuse:

— Vreţi să mă tundeţi când veţi termina cu domnul?

— Desigur, tinere, am să vă şi rad, dacă doriţi.

— Vă mulţumesc, îi răspunse Mattia; îmi făcu apoi cu ochiul pe furiş, spunându-mi astfel să am puţintică răbdare înainte de-a mă supăra.

Espinassous termină în curând cu ţăranul şi, cu şervetul în mână, se îndreptă spre Mattia pentru a-l tunde.

— Domnule, spuse Mattia în timp ce acesta îi lega şervetul în jurul gâtului, eu şi prietenul am avut o discuţie, şi pentru că ştiu că sunteţi un muzician renumit, cred că puteţi să ne spuneţi părerea dumneavoastră în legătură cu nedumerirea noastră.

— Spune-mi ce vă nedumireşte, tinere.

Am înţeles unde voia Mattia să ajungă: mai întâi, dorea să-şi dea seama dacă acest bărbier-muzicant era capabil să răspundă la întrebări, apoi, dacă aceste răspunsuri ne conveneau, să-i ceară să ne dea o lecţie de muzică la preţul unui tuns: mare şmecher mai era şi Mattia ăsta!

— De ce, întrebă Mattia, o vioară se acordă după

anumite note şi nu după altele?

Am crezut că acest bărbier, care tocmai îşi trecea pieptenul prin părul lung al lui Mattia, va răspunde ca mine şi, în sinea mea, râdeam deja, când acesta îi răspunse:

— A doua coardă din stânga instrumentului trebuind să dea nota la la diapazon natural, celelalte coarde urmează să fie în aşa fel acordate încât să dea notele din chintă în chintă, sol, coarda a patra; re, coarda a treia; la, coarda a doua; mi, prima coardă sau coarda subţire.

Nu eu eram cel ce râdea acum, ci Mattia, care părea să-şi bată joc de mutra mea mirată sau poate că era doar vesel pentru că aflase ce voia? Fapt este că râdea în hohote.

Cât dură tunsul, Mattia nu mai încetă cu întrebările, la toate bărbierul răspunzându-i imediat şi cu aceeaşi uşurinţă cu care îi răspunsese la prima dintre ele.

Dar, după ce termină cu răspunsurile, îi veni şi lui rândul să ne ia la întrebări şi află în scurt timp cu ce intenţie intrasem la el în prăvălie.

Atunci, începu să râdă şi el în hohote.

— Iată nişte puşti simpatici.

Apoi îi ceru lui Mattia, care sunt sigur că-i era mai simpatic decât mine, să-i cânte ceva; luându-şi vioara, Mattia începu să cânte un vals.

— Şi spui că nu cunoşti notele muzicale?, râse bărbierul, lovindu-şi palmele şi îmbrăţişându-l pe Mattia ca şi cum l-ar fi cunoscut de mult timp.

Am spus că erau tot felul de instrumente aşezate pe o masă şi altele agăţate de perete. Mattia, după ce termină valsul, luă un clarinet.

— Ştiu să cânt şi la clarinet, şi la trompetă.

— Haide, cântă, strigă Espinassous.

Şi Mattia interpretă câte o bucată la fiecare instrument.

— Acest copil este un geniu! exclamă Espinassous. Dacă vrei să rămâi cu mine, am să fac din tine un mare muzician! Dimineaţa vei tunde şi rade cu mine, iar restul

zilei exersezi... Să nu crezi că nu te pot învăţa pentru că sunt un simplu bărbier; trebuie să trăieşti, să mănânci, să bei, să dormi, şi pentru asta este bună meseria de bărbier. Cu toate că este bărbier, Jasmin[3] rămâne cel mai mare poet al Franţei. Ceea ce este Jasmin pentru Agen, să ştii că este Espinassous pentru Mende. Auzind acest discurs l-am privit pe Mattia. Ce va răspunde oare? Îmi voi pierde prietenul, camaradul, fratele, aşa cum îi pierdusem până acum pe toţi cei pe care-i iubeam? Mi se strânse inima. Totuşi, nu m-am lăsat cuprins de acest sentiment. Situaţia era, până la un anumit punct, asemănătoare cu cea în care m-am aflat când doamna Milligan îi ceruse lui Vitalis să mă lase să rămân lângă ea; nu doream să-mi pară rău mai târziu, aşa cum s-a întâmplat cu Vitalis.

— Nu te gândi decât la tine, Mattia, i-am spus cu o voce care tremura de emoţie.

Dar el se îndreptă spre mine şi mă luă de mână.

— Să-mi părăsesc prietenul? N-aş putea să fac aşa ceva niciodată. Vă mulţumesc, mult, domnule.

Espinassous insistă, spunându-i că, atunci când va învăţa totul de la el, va găsi un mijloc de a-l trimite la Fontana, apoi la Paris, la Conservator; dar Mattia îi răspunse:

— N-o să pot să-l părăsesc pe Rémi niciodată!

— Ei bine, vreau să fac ceva pentru tine, spuse Espinassous; îţi voi da o carte din care vei putea învăţa tot ce nu ştii.

Şi începu să răscolească prin sertare. După câtva timp, reuşi să găsească o carte: „Teoria muzicii”. Era o carte veche, cu foile mototolite, dar ce importanţă avea?

Luă un toc şi scrise pe prima pagină:

Oferit copilului care, devenind un artist, îşi va aminti de bărbierul din Mende.

---

3 Jacques Boc (1798-1864), zis Jasmin sau Bărbierul poet, născut la Agen, în Provence (n.t.).

Nu ştiu dacă la Mende mai erau pe atunci şi alţi profesori de muzică în afara bărbierului Espinassous, dar acesta este omul pe care l-am cunoscut şi pe care nici Mattia, nici eu, nu-l vom uita niciodată.

29
Vaca prinţului

Îl iubeam mult pe Mattia când am ajuns la Mende, dar când am părăsit oraşul îl iubeam şi mai mult. Există ceva mai bun, mai plăcut decât certitudinea că eşti iubit de cei pe care-i iubeşti?

Şi ce dovadă mai mare de afecţiune putea să-mi dea Mattia decât aceea de a refuza, aşa cum o făcuse, propunerea lui Espinassous, adică liniştea, speranţa, bună starea, învăţătura şi gloria viitoare, pentru a-mi împărtăşi existenţa aventuroasă şi precară, fără viitor, şi poate chiar fără siguranţa zilei de mâine.

N-am putut să-i mărturisesc faţă de Espinassous emoţia ce m-a cuprins când l-am auzit spunând: „N-o să pot să-l părăsesc pe Rémi niciodată.”

Când am ieşit din prăvălie, l-am luat însă de mână şi, strângându-i-o, i-am spus:

— Ştii că acum suntem fraţi de cruce?

Mattia începu să râdă şi, privindu-mă cu ochii lui mari, îmi spuse:

— Ştiam asta dinainte.

Mattia, căruia nu-i prea plăcuse până atunci cititul, începu să facă progrese uimitoare din ziua în care încercă să citească „Teoria muzicii” de Kuhn. Din păcate, nu am reuşit să-l fac să lucreze atât cât aş fi dorit şi eu, şi el, căci eram obligaţi să mergem de dimineaţă până seara, parcurgând etape lungi pentru a traversa regiunile Lozère şi Auvergne, care nu sunt prea ospitaliere pentru cântăreţi şi muzicanţi. Pe aceste pământuri sărace, ţăranul care

munceşte din greu şi câştigă puţin nu este dispus să bage mâna în buzunar; ascultă placid tot ce i se cântă, dar când îşi dă seama că începe cheta o ia din loc sau îţi închide uşa în nas.

În sfârşit, străbătând Saint-Flour şi Issoire, am ajuns în staţiunile balneare care erau ţinta călătoriei noastre, iar informaţiile date de ursar s-au dovedit adevărate: la Bourboule şi, mai ales, la Mont-Dore am câştigat bani buni.

Ca să spun drept, aceşti bani i-am câştigat mai ales datorită lui Mattia, îndemânării şi tactului său. Eu, când vedeam un grup de oameni, îmi luam harpa şi încercam să cânt cât puteam de bine; dar cu o oarecare indiferenţă. Mattia nu proceda aşa primitiv ca mine; el nu începea imediat să cânte când vedea mai mulţi oameni la un loc. Înainte de a-şi lua vioara sau trompeta, îşi studia publicul şi nu-i trebuia prea mult timp să vadă dacă merita să cânte sau nu pentru acel public şi, mai ales, ce bucăţi trebuia să interpreteze.

La şcoala lui Garofoli, care exploata pe scară largă mila publică, Mattia învăţase în cele mai mici amănunte arta atât de grea de a forţa generozitatea sau simpatia oamenilor. Când îl întâlnisem pentru prima dată, în podul din strada Lourcine, mă uimise explicându-mi motivele pentru care trecătorii se hotărăsc să scoată banii din buzunar; dar mă uimi şi mai mult când l-am văzut la lucru.

Îşi etala toată măiestria în staţiunile balneare, cântând pentru publicul său parizian pe care-l regăsise aici şi pe care învăţase să-l cunoască.

— Atenţie, îmi spuse el, când vedea venind către noi o doamnă în doliu, să cântăm ceva trist, să căutăm s-o înduioşăm şi s-o facem să se gândească la cel pierdut; dacă plânge, ne-am îmbogăţit.

Şi începeam să cântăm atât de trist, de ţi se rupea inima.

În împrejurimile orăşelului Mont-Dore, pe acolo pe unde se plimba lumea, se află nişte locuri numite „saloane”; sunt

nişte grupuri de copaci, la umbra cărora vilegiaturiştii petrec câteva ore în aer curat. Mattia studia atent publicul acestor saloane şi după aceste observaţii ne alcătuiam repertoriul.

Când vedeam câte un bolnav melancolic retras pe o bancă, palid, cu ochii pierduţi, cu obrajii traşi, nu ne duceam să ne aşezăm în faţa lui pentru a-l sustrage din gândurile sale triste, începeam să cântăm departe de el, ca şi cum am fi cântat doar pentru noi, şi cu multă tragere de inimă. Îl priveam pe furiş: dacă ne privea furios, plecam; dar dacă părea că ne ascultă cu plăcere, ne apropiam, iar Capi putea să-şi prezinte farfurioara cu îndrăzneală; nu trebuia să se teamă că va fi gonit cu o lovitură de picior.

Dar succesele cele mai mari Mattia le avea la copii; cu arcuşul lui îi îndemna să danseze şi cu surâsul lui blând îi făcea să râdă, chiar dacă erau supăraţi. Cum făcea? Nu ştiu. Dar acesta era adevărul: plăcea şi era iubit.

Rezultatul turneului nostru fu minunat; după ce am achitat tot ceea ce însemna casă şi masă, am rămas cu şaizeci şi opt de franci.

Şaizeci şi opt plus o sută patruzeci şi şase, pe care îi adunasem mai înainte, făceau două sute paisprezece franci. Sosise ceasul să ne îndreptăm spre Chavanon, trecând prin Ussel, unde, am mai spus, trebuia să se ţină un târg important de vite.

Un târg era ce ne trebuia; vom cumpăra, în sfârşit, acea faimoasă vacă despre care vorbeam atât de des şi pentru care ne străduisem atâta timp să economisim tot mai mult.

Până atunci nu făcusem decât să visăm că vaca noastră va fi albă, aşa dorea Mattia, sau va fi roşcată, aşa doream eu, în amintirea Roşcatei; va fi blândă şi va da mai multe găleţi de lapte; totul era superb, încântător.

Dar acum trebuia să trecem de la vis la realitate, la îndeplinirea visului, şi asta era ceva mai complicat.

Cum să alegem o vacă cu toate calităţile pe care am fi vrut să le aibă? Aceasta era o problemă gravă. Ce

responsabilitate! Nu ştiam cum se recunoaşte o vacă bună, iar Mattia era la fel de neştiutor ca şi mine.

Ceea ce ne făcea să fim şi mai nelinişti erau poveştile ciudate pe care le auzeam prin hanuri de când ne pusesem în cap să cumpărăm o vacă. Cine spune geambaş de cai sau vite spune artist în ale şmecheriei şi înşelătoriei. Multe poveşti ne rămăseseră viu imprimate în minte şi erau suficiente pentru a ne speria. Bunăoară, un ţăran a cumpărat odată o vacă, fiind sigur că aceasta avea cea mai frumoasă coadă ce se văzuse până atunci; cu o astfel de coadă putea să se apere de muşte până la bot, ceea ce toată lumea ştie că este un mare avantaj. Se întoarse acasă triumfător, căci nu dăduse mult pe această vacă extraordinară; a doua zi de dimineaţă se duse s-o vadă şi cu uimire constată că nu mai are coadă deloc. Ceea ce-l impresionase cu o zi înainte era o coadă falsă lipită de un ciot.

Un altul cumpărase o vacă ce avea coarne false, iar altul, când a vrut să-şi mulgă vaca, şi-a dat seama că aceasta avea ugerul umflat cu aer şi că nu va obţine de la ea nici măcar două pahare de lapte pe zi.

În ceea ce priveşte coada, Mattia nu se temea; se va agăţa de cozile tuturor vacilor care ne-ar putea interesa şi va trage de ele, încât, dacă vor fi lipite, se vor dezlipi. Pentru ugerul umflat cu ţeava avea un alt mijloc la fel de sigur; să-l înţepe cu un ac gros şi lung.

Fără îndoială că aceste mijloace păreau a fi garantate în ceea ce priveşte coada şi ugerul fals; dar dacă avea coadă adevărată, nu trebuia să se teamă de-o lovitură de picior în pântece sau la cap când va trage de ea? La fel se va întâmpla şi când îi va înţepa ugerul.

Gândul că ar putea primi o lovitură potoli imaginaţia lui Mattia, dar am rămas cu îndoielile noastre; ar fi groaznic să-i oferim tuşei Barberin o nouă Roşcată care nu ar da lapte sau care n-ar avea coarne.

Printre poveştile ce ne fuseseră spuse era una în care

un veterinar juca un rol hotărâtor în ceea ce priveşte pedepsirea vânzătorilor necinstiţi de vite. Dacă am lua cu noi un veterinar să ne ajute, sigur că va fi o cheltuială în plus, dar am putea fi liniştiţi în ceea ce priveşte alegerea vacii!

Ne-am oprit la această ultimă soluţie, care părea cea mai înţeleaptă sub toate raporturile, şi ne-am continuat veseli drumul.

Distanţa între Mont-Dore şi Ussel nu este mare; am parcurs-o în două zile şi am ajuns destul de devreme la Ussel.

Mă aflam la mine acasă, aş putea spune; la Ussel apărusem pentru prima dată în public în „Secretul Domnului Sufleţel” şi în „Cel mai prost nu-i cel pe care-l credeţi”, şi tot aici Vitalis îmi cumpărase prima pereche de pantofi cu ţinte, care-mi făcuseră atâta plăcere.

Bietul Sufleţel, cu frumoasa lui uniformă roşie de general, nu mai era, şi nici Zerbino, şi nici blânda Dolce.

Bietul Vitalis! Îl pierdusem şi nu-l voi mai vedea mergând în fruntea trupei cu capul sus, cu pieptul bombat, bătând tactul cu mâinile şi picioarele, cântând un vals din fluierul ce mi se părea că sună strident.

Din şase câţi eram atunci, numai doi mai rămăsesem: Capi şi cu mine. Această amintire mă făcea să fiu trist şi melancolic. Mi se părea că zăresc pălăria lui Vitalis în colţul fiecărei străzi şi că-l aud rostind îndemnul pe care-l auzisem de atâtea ori: „Înainte!”

Prăvălia în care mă dusese Vitalis să mă îmbrace ca pe un artist îmi alungă aceste gânduri, şi am revăzut-o, neschimbată, aşa cum era când o văzusem prima oară şi coborâsem cele trei trepte alunecoase. La uşă se balansa acelaşi costum cu galoane pe care îl admirasem atunci, iar în vitrină erau aceleaşi puşti şi lămpi vechi.

Am vrut să-i arăt lui Mattia şi piaţa unde debutasem, jucând rolul servitorului domnului Sufleţel, adică cel mai prost dintre cei doi. Capi recunoscu şi el locul şi începu să

dea din coadă.

După ce ne-am lăsat raniţele şi instrumentele la hanul unde locuisem cu Vitalis, am pornit-o în căutarea unui veterinar.

Când acesta auzi pentru ce îl căutăm, ne râse în nas.

— Dar nu există vacă savantă în această regiune, ne spuse el.

— Nu avem nevoie de una care să ştie să facă de toate, ci de una care să dea mult lapte.

— Şi care să aibă o coadă adevărată, adăugă Mattia, pe care îl frământa gândul cozii false lipite pe un ciot.

— Domnule veterinar, vrem să vă cerem să ne ajutaţi cu ştiinţa dumneavoastră, ca să nu fim furaţi de negustorii de vite.

Am spus aceasta încercând să iau aerul nobil pe care-l lua Vitalis când voia să cucerească oamenii.

— Şi de ce naiba aveţi voi nevoie de o vacă?

În câteva cuvinte i-am spus ce doream să facem cu această văcuţă.

— Sunteţi nişte copii buni, constată veterinarul; am să vă însoţesc mâine la târg şi vă promit că vaca pe care am să v-o aleg nu va avea o coadă falsă.

— Nici coarne false, adăugă Mattia.

— Nici coarne false.

— Va fi o vacă frumoasă şi bună; dar ca s-o cumpăraţi trebuie să aveţi şi bani.

Fără să-i răspund, am dezlegat batista în care aveam adunată comoara noastră.

— Este perfect. Veniţi mâine dimineaţă, la ora şapte, să mă luaţi.

— Cât vă datorăm, domnule veterinar?

— Nimic. Nu pot lua bani de la nişte copii buni ca voi!

Nu ştiam cum să-i mulţumim acestui om, dar Mattia avu o idee:

— Domnule, vă place muzica?

— Mult, băiete.

— Şi vă culcaţi devreme?

Întrebările păreau cam ciudate, totuşi veterinarul ne răspunse:

— La ora nouă.

— Mulţumesc, domnule, pe mâine la ora şapte, înţelesesem ideea lui Mattia.

— Te gândeşti să dăm un concert pentru veterinar? l-am întrebat.

— Exact: să-i cântăm o serenadă când se va culca; aşa se face pentru cei pe care-i iubeşti.

— Ai avut o idee foarte bună, să ne întoarcem la han şi să repetăm bucăţile pentru concert; faţă de publicul care plăteşte nu prea trebuie să ne sinchisim, dar când plătim noi înşine, trebuie să cântăm cât mai bine.

La ora nouă fără două trei minute ne aflam în faţa casei veterinarului, Mattia, cu vioara, eu, cu harpa; strada era întunecoasă, căci luna urma să răsară curând după ora nouă şi atunci nu mai aveau de ce să aprindă felinarele; prăvăliile erau închise şi trecătorii rari.

La prima bătaie a ceasului am început să cântăm; pe străduţa aceea îngustă, liniştită, instrumentele noastre răsunau ca în cea mai bună sală de concert. Se deschiseră ferestrele şi văzurăm apărând capete cu bonete de noapte sau înfăşurate cu batiste şi fulare, din direcţia cărora se auzeau întrebări pline de mirare.

Veterinarul nostru locuia într-o casă care avea un turnuleţ; una dintre ferestrele acestui turnuleţ se deschise şi veterinarul se aplecă pe fereastră să vadă cine cântă.

Fără îndoială că ne recunoscu şi ne înţelese intenţia, căci ne făcu semn cu mâna să încetăm.

— Am să vă deschid poarta, spuse el, veţi cânta în grădină. Şi imediat se deschise poarta.

— Sunteţi nişte copii minunaţi, ne spuse el, dându-mi mâna, dar tare sunteţi zăpăciţi. Nu v-aţi gândit că poliţaiul vă poate închide pentru că tulburaţi liniştea publică?

Concertul reîncepu în grădină, care nu era prea mare,

dar era foarte cochetă, având o boltă acoperită de plante agăţătoare.

Deoarece veterinarul era căsătorit şi avea mai mulţi copii, în jurul nostru se adună imediat un public destul de numeros; au fost aprinse lumânări sub boltă şi am cântat până după ora zece. Când ultima bucată luă sfârşit, furăm aplaudaţi şi ni se ceru un bis.

Dacă veterinarul nu ne-ar fi îndemnat să plecăm, cred că, la cererea copiilor, am fi cântat o bună parte din noapte.

— Lăsaţi-i să se ducă la culcare; mâine la ora şapte trebuie să fie din nou aici.

Dar nu ne lăsă să plecăm până nu ne servi cu o gustare foarte bună; pentru a-i mulţumi, Capi făcu câteva giumbuşlucuri, ceea ce-i distra pe copii; era aproape miezul nopţii când am plecat.

Orăşelul Ussel, atât de liniştit noaptea, era a doua zi plin de larmă şi de mişcare; înainte de a se lumina de ziuă am auzit un zgomot neîntrerupt de căruţe, de nechezat de cai, mugete de vaci, behăit de oi, strigăte ale ţăranilor ce veneau la târg.

Când am ieşit, curtea hanului era plină de căruţe, înghesuite unele în altele, de trăsuri din care coborau târgoveţi îmbrăcaţi de duminică, care-şi luaseră nevestele în braţe pentru a le da jos; apoi, toată lumea se scutura de praf şi femeile îşi netezeau fustele mototolite.

Pe stradă, lumea se îndrepta spre târg; deoarece nu era decât ora şase, ne-am gândit să ne ducem întâi acolo să trecem în revistă vacile ce fuseseră deja aduse şi să alegem.

Ah! Ce vaci frumoase erau! De toate culorile şi taliile: unele grase, altele slabe, unele cu viţei, altele târându-şi ugerele pline cu lapte. La târg erau şi cai ce nechezau, iepe ce-şi lingeau mânjii, porci graşi care scormoneau în pământ, purcei de lapte care guiţau ca şi cum ar fi fost jupuiţi de vii, oi, găini, gâşte. Dar ce ne păsa nouă! Noi nu

aveam ochi decât pentru vaci, care clipeau din ochi, mişcându-şi încet maxilarele, rumegându-şi liniştite masa de seară, nebănuind că nu vor mai paşte iarba păşunilor unde fuseseră crescute.

După o jumătate de oră de plimbare, găsisem vreo optsprezece vaci care ne plăceau, unele pentru o calitate, altele pentru altele, trei pentru că erau roşcate, două pentru că erau albe, ceea ce, bineînţeles, iscă o discuţie între Mattia şi mine.

La ora şapte ne-am dus la veterinar, care ne aştepta, şi am revenit cu el la târg, descriindu-i din nou calităţile vacii pe care doream s-o cumpărăm.

Ele se rezumau de fapt la două cerinţe esenţiale: să dea lapte mult şi să mănânce cât mai puţin.

— Uitaţi una care cred că este foarte bună, spuse Mattia, arătându-i o vacă albă.

— Eu cred că asta este mai bună, am spus şi eu, arătându-i una roşcată.

Veterinarul ne linişti, neoprindu-se la niciuna, şi se îndreptă către o a treia: era o vacă micuţă, cu picioare subţiri, roşcată, cu urechile şi capul cafenii, cu ochii înconjuraţi cu negru şi cu un cerc alb în jurul botului.

— Este o vacă Rouergue, este exact ce vă trebuie, spuse el. Un ţăran slab o ţinea de funie; veterinarul i se adresă pentru a afla cât cerea pe ea.

— Trei sute de franci.

Vaca aia mică şi vioaie, cu silueta delicată şi coloritul atât de plăcut privirii ne cucerise de la început, dar când am auzit preţul am rămas împietriţi.

— Trei sute de franci!

Nu era pentru noi. I-am făcut un semn veterinarului, vrând să-i spun să trecem mai departe. La rândul lui, îmi făcu un altul, că trebuie să insistăm.

Începu să se târguiască cu ţăranul. El oferi o sută cincizeci de franci; ţăranul lăsă doar zece franci. Veterinarul urcă la o sută şaptezeci, ţăranul scăzu la două sute optzeci.

Dar, ajunşi la acest preţ, lucrurile nu continuară la fel, ceea ce ne făcu să întrezărim o rază de speranţă. În loc să mai ofere ceva, veterinarul începu să examineze vaca în amănunt; are picioarele prea slabe, gâtul prea scurt, coarnele prea lungi, nu are suflu şi ugerul nu este prea bine dezvoltat.

Ţăranul ne răspunse că, dacă ne pricepeam aşa de bine, ne va lăsa vaca la două sute cincizeci de franci, ca s-o dea cuiva de încredere.

Când am auzit asta, ne-a cuprins teama, închipuindu-ne amândoi că era o vacă de proastă calitate.

— Haideţi să mai vedem şi altele, am spus eu.

Auzind acestea, ţăranul făcu un efort şi mai scăzu zece franci. În sfârşit, din scădere în scădere, ajunse la două sute zece franci, din care nu mai vru să scadă nimic.

Veterinarul ne făcu un semn cu cotul ca să înţelegem că tot ce spusese despre vacă nu era adevărat şi că vaca, departe de a fi proastă, era excelentă. Dar două sute zece franci era o sumă prea mare pentru noi.

În acest timp, Mattia, care se tot învârtea în spatele vacii, încercă să-i smulgă acesteia un fir de păr din coadă, dar vaca îi dădu un picior.

Asta mă făcu să mă hotărăsc.

— Bine, două sute zece franci să fie, am spus crezând că am terminat şi am întins mâna să apuc funia, dar ţăranul nu mi-o dădu.

— Şi aldămaşul?, mă întrebă el.

Începu o nouă tocmeală şi, în sfârşit, căzurăm de acord cu douăzeci de centime pentru aldămaş. Ne mai rămâneau doar trei franci.

Din nou am întins mâna; ţăranul mi-o apucă şi mi-o strânse prieteneşte.

Dar, pentru că acum mi-era prieten, nu se putea să uit şi să nu-l cinstesc şi cu nişte vin. Cinstea ne costă zece centime.

Pentru a treia oară am vrut să iau frânghia, dar ţăranul,

mă opri.

— V-aţi adus căpăstru?, mă întrebă el. Vând vaca, dar nu şi căpăstrul.

Totuşi, deoarece eram prieteni, putea să mi-l cedeze pe al lui pentru treizeci de centime, ceea ce nu era scump deloc.

Aveam nevoie de un căpăstru ca să ducem vaca; i-am dat cele treizeci de centime, socotind că ne mai rămâneau doar douăzeci. I-am numărat, deci, cei două sute treisprezece franci şi, pentru a patra oară, i-am întins mâna.

— Unde vă este funia? ne-a întrebat ţăranul; ţi-am vândut căpăstrul, dar nu şi funia.

Funia ne costă douăzeci de centime, ultimii noştri bani. Şi când şi aceştia fură daţi, vaca ne fu livrată cu căpăstru şi funie cu tot.

Aveam o vacă, dar nu mai aveam un gologan în buzunare, nici măcar unul pentru a hrăni vaca şi pe noi înşine.

— Vom munci, cum am făcut şi până acum, spuse Mattia: cafenelele sunt pline de lume, aşa că, dacă ne despărţim, putem să cântăm în toate şi să adunăm bani pentru diseară.

Şi, după ce am dus vaca în grajdul hanului, unde am legat-o bine, ne-am dus să lucrăm fiecare pe cont propriu. Seara, când ne-am făcut socotelile, am văzut că Mattia câştigase patru franci şi cincizeci de centime, iar eu, trei franci.

Cu şapte franci şi cincizeci de centime eram din nou bogaţi.

Dar bucuria acestui câştig era mică în comparaţie cu bucuria cheltuirii cu folos a celor două sute paisprezece franci adunaţi cu atâta trudă.

Am reuşit s-o convingem pe fata de la bucătărie să ne mulgă vaca şi am băut lapte la cină. Niciodată nu mai băusem unul la fel de bun. Mattia declară că era îndulcit şi

mirosea a flori de portocale, ca cel pe care-l băuse la spital, ba chiar şi mai bun.

Şi, în entuziasmul nostru, am sărutat vaca pe botul cel negru înconjurat de o dungă albă. Fără îndoială că-i plăcea, căci ne linse feţele cu limba ei aspră.

— Ştii că ne sărută, spuse Mattia fericit.

Ca să înţelegeţi bucuria noastră de-a săruta vaca şi de-a fi sărutaţi de ea, trebuie să vă amintesc că nici Mattia, nici eu nu fusesem prea răsfăţaţi cu sărutări; soarta noastră nu era aceea a copiilor îndrăgiţi de părinţi, care se apără de îmbrăţişările mamelor lor, şi amândoi aveam atâta nevoie să fim mângâiaţi.

A doua zi ne-am trezit odată cu răsăritul soarelui şi imediat am pornit-o spre Chavanon.

Deoarece îi eram recunoscător lui Mattia pentru ajutorul dat, căci fără el niciodată n-aş fi adunat suma de două sute paisprezece franci, am vrut să-i fac o plăcere şi l-am lăsat pe el să ducă primul vaca de funie. A fost foarte bucuros s-o tragă după el, în timp ce eu mergeam în urma lor. Numai când am ieşit din oraş am venit lângă el, să discutăm împreună, ca de obicei, şi să privim vaca din faţă. Niciodată nu mai văzusem una la fel de frumoasă.

Şi, într-adevăr era o frumuseţe, mergând lent, legănându-se şi fălindu-se, aşa cum face cineva foarte mândru de valoarea lui.

Acum nu mai aveam nevoie să privesc harta tot timpul, aşa cum făcusem de când ieşisem din Paris; ştiam unde merg şi, cu toate că trecuseră câţiva ani de când trecusem pe aici cu Vitalis, regăseam parcă fiecare piatră, fiecare tufiş acolo unde le lăsasem atunci.

Intenţia mea, pentru a nu obosi vaca şi pentru a nu ajunge prea târziu la Chavanon, era să ne petrecem noaptea în satul în care îmi petrecusem prima noapte cu Vitalis, în acel pat de fân, atunci când, înţelegându-mi tristeţea, Capi venise să se lungească lângă mine şi-şi pusese lăbuţa pe mâna mea, spunându-mi astfel că este

prietenul meu. De aici vom pleca a doua zi ca să ajungem devreme la tuşa Barberin.

Dar soarta, care până atunci ne fusese favorabilă, ne schimbă planurile.

Hotărâsem să împărţim ziua în două, făcând un popas pentru prânz, în special pentru prânzul vacii noastre, care consta în iarba proaspătă de prin şanţurile drumului. Spre ora zece, găsind un loc unde iarba era verde şi grasă, ne-am pus jos raniţele şi am coborât vaca în şanţ.

La început, am vrut s-o ţin de funie, dar văzând cât de liniştită este, şi fiind preocupată doar să pască, i-am înfăşurat funia în jurul coarnelor şi ne-am aşezat alături de ea pentru a ne mânca colţul de pâine.

Bineînţeles că am terminat de mâncat înaintea ei. Atunci, neştiind ce să mai facem, după ce am admirat-o o vreme, am început să jucăm bile, căci nu trebuie să credeţi că Mattia şi cu mine eram doi omuleţi gravi şi serioşi, care nu se gândesc tot timpul decât cum să câştige tot mai mulţi bani.

Chiar dacă duceam o viaţă care era neobişnuită pentru nişte copii de vârsta noastră, aveam gândurile şi ideile copilăriei, adică ne plăcea şi nouă să ne distrăm şi nu trecea o zi să nu ne jucăm cu bilele, cu mingea sau să nu sărim capra. Deodată, ca din senin, Mattia mă întreba: „Jucăm?” Şi atunci ne aruncam imediat raniţele pe jos, puneam instrumentele deoparte şi începeam să ne jucăm în mijlocul drumului. Adesea, dacă nu aş fi avut ceasul, ne-ar fi prins noaptea jucându-ne; dar ceasul îmi spunea că sunt conducător de trupă, că trebuia să muncesc, să câştig bani pentru a trăi, şi atunci îmi puneam harpa pe umărul pe care-l simţeam dureros şi repetam îndemnul lui Vitalis. „înainte!”

Am terminat de jucat înainte ca vaca să termine de păscut şi, când ne-am dus lângă ea, începu să mănânce mai repede, ca şi cum ar fi vrut să ne spună că încă îi mai este foame.

— Să mai aşteptăm puţin, spuse Mattia.

— Nu ştii că o vacă mănâncă toată ziua?

— Numai puţin.

Ne-am luat raniţele şi instrumentele.

— Dacă i-aş cânta ceva din trompetă?, întrebă Mattia, care nu prea avea astâmpăr; în circul Gassot aveam o vacă căreia îi plăcea muzica.

Şi, fără să mai aştepte vreun răspuns, Mattia începu să cânte un marş.

La primele note, văcuţa ridică privirea spre noi, apoi, deodată, fără să mai am timp s-o apuc de coarne ca să-i dezleg funia, o luă la goană.

Am început să fug după ea, strigând-o. I-am strigat lui Capi s-o oprească, dar nu poţi avea toate talentele: un câine de văcar i-ar fi sărit în faţă; Capi, care era un câine savant, îi sări la picioare.

Bineînţeles că asta nu o opri, ba, dimpotrivă, o goni şi mai tare, aşa că ne-am continuat cursa, ea înainte, noi după ea.

Din fugă, i-am strigat de mai multe ori lui Mattia: „Nătărăule!”, iar el, fără să se oprească, mi-a răspuns gâfâind: „Mă poţi bate, o merit”.

Ne oprisem să mâncăm cu vreo doi, trei kilometri înaintea unui sat mare, iar vaca, speriindu-se, se îndreptă în goană chiar spre el. Bineînţeles că intră în sat înaintea noastră şi, deoarece drumul era drept, am putut vedea, cu toată distanţa, că mai mulţi oameni îi barează drumul, vrând s-o prindă. Atunci, ne-am încetinit puţin goana: vaca nu va fi pierdută; nu aveam decât s-o cerem de la cei care o opriseră din goană şi care ne-o vor înapoia.

Pe măsură ce înaintam, numărul oamenilor ce se adunau în jurul vacii noastre se mărea, şi când am ajuns lângă ea se aflau acolo vreo douăzeci de bărbaţi, femei şi copii, care discutau privindu-ne cum ne apropiam.

Îmi imaginam că n-aveam decât să cer vaca pentru a o lua înapoi, dar, în loc să ne-o dea, oamenii ne-au înconjurat

şi au început să ne pună întrebări peste întrebări: „De unde veniţi?” apoi „De unde aveţi vaca asta?”

Răspunsurile noastre erau la fel de simple pe cât de uşoare erau întrebările; totuşi, ele nu-i convinseseră pe aceşti oameni şi se ridicaseră două, trei voci care spuneau că furasem vaca ce ne scăpase şi că trebuia să fim arestaţi până se vor lămuri lucrurile.

Groaza pe care mi-o provoca cuvântul „închisoare” mă tulbură şi ne pierdu: am început să mă bâlbâi, să mă îngălbenesc şi, deoarece gâfâiam după cursa pe care o făcusem, nu am putut să mă apăr aşa cum s-ar fi cuvenit.

Sosi şi poliţaiul satului; i se povesti în câteva cuvinte ce se întâmplase şi, deoarece situaţia nu i se părea prea clară, declară că ne va închide şi că va duce vaca în grajdul jandarmeriei, după care va vedea el ce e de făcut.

Am vrut să protestez, Mattia vru să vorbească şi el, dar poliţaiul ne ordonă să ne ţinem gura; atunci mi-am amintit de cele întâmplate lui Vitalis cu sergentul de la Toulouse şi i-am spus lui Mattia să nu mai spună nimic.

Tot satul ne însoţi până la primărie, unde se afla închisoarea; am fost înconjuraţi, împinşi, înghiontiţi, înjuraţi şi cred că, dacă nu era sergentul care ne proteja, am fi fost omorâţi cu pietre, ca şi cum am fi fost cei mai mari hoţi, asasini sau piromani. Şi totuşi noi nu comisesem nicio crimă. Dar, adesea, gloata se comportă aşa cum se comporta acum: se ia după aparenţe şi se înverşunează contra celor pe care îi are în faţă, fără să ştie dacă aceştia sunt vinovaţi sau inocenţi.

Ajungând la închisoare, am avut un moment de speranţă, căci paznicul primăriei, care era şi temnicer, şi pândar, nu vru la început să ne primească. Îmi spuneam că era un om cumsecade. Dar poliţaiul insistă şi temnicerul cedă; trecând prin faţa noastră, deschise o uşă care se închidea pe dinafară cu două zăvoare şi cu o încuietoare mare. Am văzut atunci de ce se opusese la început să ne primească; îşi pusese acolo proviziile de ceapă la uscat,

întinzând-o pe jos. Furăm scotociţi prin buzunare şi sergentul ne luă banii, cuţitele, chibriturile. În acelaşi timp, temnicerul strânse în grabă ceapa într-un colţ.

Ne-au lăsat acolo şi uşa se închise cu un zgomot de fiare vechi, îngrozitor.

Eram în închisoare. Pentru cât timp?

Mattia veni în faţa mea şi-mi spuse:

— Loveşte-mă, loveşte-mă chiar şi în cap, şi tot nu voi fi destul de pedepsit pentru prostia mea.

— Ai făcut prostia, iar eu te-am lăsat s-o faci, sunt la fel de vinovat ca tine.

— Aş prefera să mă loveşti, ar fi mai puţin trist… Biata noastră vacă, vaca prinţului!

Şi începu să plângă.

Am încercat să-l consolez, explicându-i că nu era prea grav dacă eram la închisoare. Nu am făcut nimic şi nu ne va fi greu să dovedim că am cumpărat vaca. Bunul veterinar din Ussel va depune mărturie pentru noi.

— Şi dacă vom fi acuzaţi că am furat banii cu care am cumpărat vaca, cum vom dovedi că i-am câştigat cinstit?

Mattia avea dreptate.

— Şi apoi, continuă Mattia plângând, când vom ieşi din această închisoare, când ni se va înapoia vaca, suntem siguri că o vom găsi pe tuşa Barberin?

— De ce să n-o găsim?

— De când ai plecat s-ar putea să fi murit.

Aceste vorbe parcă m-au lovit în suflet. Este adevărat că tuşa Barberin ar fi putut muri, cu toate că nu avea o vârstă la care să admiţi uşor ideea morţii, dar ştiam din propria mea experienţă că-i poţi pierde atât de uşor pe cei dragi. Nu l-am pierdut pe Vitalis? Cum de nu mă gândisem la aşa ceva?

— De ce nu mi-ai spus asta mai devreme?, l-am întrebat pe Mattia.

— Pentru că, atunci când sunt fericit, nu am decât idei vesele în capul meu stupid; iar atunci când sunt trist, îmi

trec tot felul de gânduri negre prin el; eram aşa de fericit că-i poţi oferi vaca tuşei Barberin, că nu vedeam decât mulţumirea tuşei, a noastră, şi eram ameţit de fericire.

— Capul tău nu este mai prost decât al meu, dragul meu Mattia, căci şi eu am avut aceleaşi gânduri; şi eu am fost ameţit de fericire.

— Ah, vaca prinţului!, strigă Mattia plângând. Vai de capul prinţului!

Apoi se ridică brusc şi începu să gesticuleze.

— Dacă tuşa Barberin a murit, iar îngrozitorul Barberin trăieşte, ce va fi dacă ne ia vaca, dacă pune mâna pe ea şi pe tine?

Sigur că strigătele mulţimii şi atmosfera acestei închisori ne inspiraseră aceste gânduri negre, de asemenea poliţaiul, scrâşnetul zăvoarelor…

Dar Mattia nu se gândea doar la noi, ci şi la vaca noastră.

— Cine o să-i dea să mănânce? Cine o va mulge? Trecură astfel mai multe ore. Cu cât trecea timpul, cu atât eram mai trişti.

Am încercat atunci să-l încurajez pe Mattia, explicându-i că vom fi în curând interogaţi.

— Şi ce vom spune?

— Adevărul.

— Atunci te vor da pe mâna lui Barberin sau, dacă tuşa Barberin este singură acasă, anchetatorii o vor întreba ce e cu tine, ca să se convingă că nu minţim şi astfel nu vom mai putea să-i facem o surpriză.

În sfârşit, uşa s-a deschis cu un zgomot metalic ce mi se păru îngrozitor şi am văzut intrând un domn în vârstă, cu părul alb, a cărui figură deschisă şi bună ne redă imediat speranţa.

— Haideţi, pungaşilor, ridicaţi-vă, spuse temnicerul, şi răspundeţi la întrebările domnului judecător.

— Bine, bine, spuse judecătorul, şi-i făcu un semn temnicerului să-l lase singur; vreau să-l interoghez întâi pe

acesta, şi mă arătă cu degetul. Ia-l pe celălalt şi păzeşte-l; îl voi interoga pe urmă.

Am crezut că, în aceste condiţii, ar trebui să-l avertizez pe Mattia de ce trebuia să răspundă.

— Ca şi mine, domnule judecător, vă va spune adevărul, numai adevărul.

— Bine, bine, mă întrerupse brusc judecătorul, ca şi cum ar fi vrut să-mi taie vorba.

Mattia surâse, dar mai înainte avu timp să-mi facă cu ochiul, pentru a-mi spune că m-a înţeles.

— Sunteţi acuzaţi că aţi furat o vacă, îmi spuse judecătorul privindu-mă în ochi.

Am răspuns că am cumpărat această vacă la târgul din Ussel şi i-am spus numele veterinarului care ne-a ajutat să o alegem şi să ne târguim cu ţăranul de la care am luat-o.

— Vom verifica.

— Sper că această verificare va face dovada nevinovăţiei noastre.

— Şi de ce aţi cumpărat o vacă?

— Ca s-o oferim cadou femeii care mi-a fost odată doică, pentru a-i mulţumi astfel pentru grija şi dragostea cu care m-a crescut.

— Şi care este numele acestei femei?

— Tuşa Barberin, de la Chavanon.

— Este nevasta unui zidar care a fost accidentat acum câţiva ani la Paris?

— Da, domnule judecător.

— Vom verifica.

Dar nu am reacţionat la această afirmaţie aşa cum am făcut-o când a fost vorba de veterinarul din Ussel.

Văzându-mi încurcătura, judecătorul mă bombardă cu mai multe întrebări; am fost astfel nevoit să-i spun că, dacă o va întreba despre mine pe tuşa Barberin, tot ceea ce mi-am propus să realizez va cădea baltă, nu va mai fi nicio surpriză.

Totuşi, am simţit o mare uşurare: dacă judecătorul o

cunoştea pe tuşa Barberin şi voia s-o întrebe ce s-a întâmplat cu mine, înseamnă că trăia, că era bine.

Am simţit şi o mare bucurie când judecătorul mi-a spus că Barberin s-a întors de câtva timp la Paris.

Asta m-a făcut atât de fericit, încât am găsit cuvintele potrivite ca să-l conving că depoziţia veterinarului era suficientă pentru a demonstra că nu furasem vaca.

— Şi de unde aţi luat banii necesari ca s-o cumpăraţi? Aceasta era întrebarea care-l speriase cel mai tare pe

Mattia când se gândise că ne va fi pusă.

— I-am câştigat.

— Unde? Cum?

I-am explicat cum, de la Paris la Varses şi de la Varses la Mont-Dore, am reuşit să câştigăm bănuţ cu bănuţ.

— Ce făceaţi la Varses?

Această întrebare mă obligă la o nouă povestire; când judecătorul a auzit că am fost îngropat de viu în mina Truyère, mă opri şi, cu o voce mai caldă, aproape amicală, mă întrebă:

— Care dintre voi este Rémi?

— Eu, domnule judecător.

— Cum o poţi dovedi? Poliţaiul mi-a spus că nu ai niciun fel de acte.

— Nu, domnule judecător.

— Atunci, povesteşte-mi cum s-a întâmplat catastrofa de la Varses. Am citit în ziare despre ea; dacă nu eşti adevăratul Rémi, nu mă vei putea înşela. Te ascult, deci vezi ce faci.

Tutuirea judecătorului mi-a dat curaj. Îmi dădeam seama că nu are nimic împotriva noastră.

Când mi-am terminat povestirea, judecătorul m-a privit îndelung, cu ochii blânzi şi emoţionaţi. Îmi imaginam că-mi va spune că ne dă drumul, dar n-a fost aşa. Fără să mai spună vreun cuvânt, m-a lăsat singur. Fără îndoială că îl va interoga şi pe Mattia, să vadă dacă povestirile noastre coincid.

Am rămas destul timp cu gândurile mele, dar în cele din urmă, judecătorul reveni cu Mattia.

— Am să mă informez la Ussel, ne spuse el, şi dacă, aşa cum sper, spusele voastre se vor confirma, mâine veţi fi puşi în libertate.

— Şi vaca noastră?, întrebă Mattia.

— O să v-o dau înapoi.

— Nu asta vreau să spun, răspunse Mattia. Cine îi va da să mănânce? Cine o va mulge?

— Fii liniştit, copile.

Şi Mattia se linişti.

— Dacă vaca este mulsă în seara asta de cineva, n-am putea să bem laptele? Ar fi foarte bun la cină.

După ce judecătorul plecă, i-am anunţat lui Mattia cele două veşti bune care mă făceau să uit că suntem în închisoare: tuşa Barberin trăia, iar Barberin era la Paris.

— Vaca prinţului îşi va face intrarea triumfală, spuse Mattia.

Şi, vesel dintr-o dată, începu să danseze şi să cânte: l-am luat de mâini şi am început şi eu să dansez, iar Capi, care până atunci stătuse într-un colţ trist şi neliniştit, veni între noi, luând poziţia sa obişnuită pe labele din spate. Am început toţi un dans îndrăcit, iar temnicerul, speriat, probabil, din cauza cepei, veni să vadă dacă nu ne revoltasem.

Ne spuse să tăcem, dar nu pe un ton brutal ca atunci când venise cu judecătorul.

Am înţeles că poziţia noastră nu era prea rea şi am avut imediat dovada că nu ne înşelasem, căci se întoarse aducându-ne un castron mare plin cu lapte, laptele vacii noastre. Dar asta nu fu totul; ne mai aduse o pâine mare, albă, şi o bucată de friptură rece, care, ne spuse el, ne fuseseră trimise de judecător.

Cred că prizonierii de aici nu fuseseră niciodată trataţi mai bine decât noi; în timp ce mâneam friptura şi beam laptele, mi-am revizuit părerile despre închisori: sigur că

erau mult mai bune decât îmi imaginasem până atunci.

Aceasta fu şi părerea lui Mattia.

— Să dejunezi şi să cinezi fără să plăteşti, spuse el râzând, ăsta se cheamă noroc!

Am vrut să-l sperii şi l-am întrebat:

— Şi dacă veterinarul a murit, cine va depune mărturie pentru noi?

— Astfel de idei nu-ţi trec prin minte decât atunci când eşti trist şi descurajat, îmi răspunse el fără să se supere, dar cred că acum nu-i momentul pentru aşa ceva.

30
Tuşa Barberin

Noaptea petrecută în închisoare nu fu rea; petrecusem altele şi mai rele în aer liber.

— De-abia aştept să ajungem cu vaca la tuşa Barberin, îmi spuse Mattia.

— Şi eu.

La ora opt dimineaţa, uşa temniţei s-a deschis şi l-am văzut intrând pe judecător, urmat de prietenul nostru, veterinarul, care dorise să vină personal să ne pună în libertate.

În ceea ce-l priveşte pe judecător, bunătatea lui faţă de noi, cei doi prizonieri inocenţi, nu se rezumă doar la ceea ce ne oferise în ajun: îmi dădu şi o hârtie timbrată pe care erau aşternute câteva rânduri.

— Aţi fost nebuni, ne spuse el prieteneşte, s-o porniţi aşa pe drumuri; iată un permis pe care primarul vi l-a eliberat ca să fiţi la adăpostul legii de-acum înainte. Călătorie bună, copii!

Şi judecătorul ne-a strâns mâinile. La rândul lui, veterinarul ne-a îmbrăţişat.

Intrasem ca nişte păcătoşi şi acum plecam triumfători, ducându-ne vaca de funie şi mergând cu capul sus. Ţăranii care stăteau pe la porţi ne priveau acum cu simpatie.

— Nu regret decât un lucru, spuse Mattia, că poliţaiul care ne-a arestat nu este aici să ne vadă trecând.

— Bine c-am putut dovedi că s-a înşelat, dar şi noi suntem vinovaţi că nu ne-am gândit că avem nevoie de acte care să dovedească oamenilor cine suntem. La Paris ar fi fost uşor să le obţinem.

Primisem o lecţie prea usturătoare ca să ne permitem să mai dăm drumul vacii. Era blândă văcuţa noastră, dar şi foarte sperioasă.

Am ajuns în satul în care dormisem cu Vitalis; de aici nu mai aveam decât să traversăm landa pentru a ajunge pe coasta ce coboară la Chavanon.

Trecând pe uliţa principală a satului şi chiar prin faţa casei din care Zerbino şterpelise o bucată de pâine, mi-a venit o idee pe care i-am spus-o imediat şi lui Mattia.

— Ştii că ţi-am promis clătite la tuşa Barberin, dar ca să facă clătite este nevoie de unt, făină şi ouă.

— Trebuie să fie foarte bune.

— Te cred că sunt bune; ai să vezi; se rulează şi-ţi umpli gura cu ele, dar poate că tuşa Barberin nu are nici unt, nici făină, căci nu este bogată; dacă i-am duce noi?

— Este o idee extraordinară.

— Atunci, ţine vaca, vezi să nu-ţi scape, iar eu am să intru într-o prăvălie să cumpăr unt şi făină. În ceea ce priveşte ouăle, chiar dacă tuşa nu are, o să împrumute de la vreo vecină, căci noi am putea să le spargem pe drum.

Am intrat într-o prăvălie din centrul satului şi am cumpărat o jumătate de kilogram de unt şi un kilogram de făină, apoi am pornit-o din nou la drum.

Aş fi vrut să nu grăbim vaca, dar de-abia aşteptam să ajung şi, fără să vreau, am lungit pasul.

Încă zece kilometri, opt, şase, dar, lucru curios, drumul mi se părea mai lung acum, când mă apropiam de tuşa Barberin, decât atunci când mă despărţisem de ea, deşi în acea zi ploaia măruntă şi rece, pe care mi-o aminteam foarte bine, mă udase până la piele.

Eram emoţionat, nu mai aveam astâmpăr şi priveam tot timpul ceasul.

— Ce zici, nu-i aşa că este o regiune frumoasă?, l-am întrebat pe Mattia.

— Copacii nu prea te împiedică să vezi…

— Când vom coborî coasta spre Chavanon, ai să vezi tu copaci frumoşi: stejari, castani.

— Cu castane?

— Pe cuvânt! În curtea tuşei Barberin se află un păr cocârjat pe care îl poţi călări, care face nişte pere aşa de mari şi gustoase… ai să vezi!

Şi după fiecare lucru pe care-l descriam adăugam: „Ai să vezi!” De bună credinţă, îmi imaginam că-l conduc pe Mattia spre un tărâm minunat.

De fapt, nu aşa era pentru mine?

Aici mi se deschiseseră ochii spre lumină. Aici avusesem sentimentul vieţii, aici fusesem atât de fericit, aici fusesem iubit şi iubisem la rândul meu.

Şi toate aceste prime impresii, devenite şi mai vii din cauza amintirii suferinţelor prin care trecusem în viaţa mea aventuroasă, îmi reveneau în minte, se buluceau în sufletul şi capul meu, pe măsură ce ne apropiam de sat. Mi se părea că aerul de aici are un miros deosebit, care mă ameţea; vedeam totul în roz.

Şi, cuprins de această beţie, Mattia se întorcea şi el (dar numai în imaginaţie, din păcate) în ţara unde se născuse.

— Dacă ai să vii la Lucea, îmi spunea el, am să-ţi arăt şi eu lucruri frumoase, ai să vezi.

— Vom merge la Lucea după ce-i vom vedea pe Etiennette, Liza şi Benjamin.

— Vrei să vii la Lucea?

— Şi tu ai venit cu mine la tuşa Barberin, am să vin cu tine, s-o văd pe mama ta, pe sora ta, Cristina, pe care o voi duce în braţe, dacă nu este prea mare. Va fi sora mea.

— Oh! Rémi!

Şi nu putu să mai spună nimic, atât era de emoţionat.

Tot discutând şi mergând repede am ajuns în vârful colinei unde începe coasta care, pe un drum şerpuit, te duce la Chavanon, trecând prin faţa casei tuşei Barberin.

Mai aveam câţiva paşi până la locul unde-i cerusem lui Vitalis permisiunea să mă aşez pe parapet pentru a privi casa tuşei Barberin, pe care credeam că n-am s-o mai văd niciodată.

— Ţine funia, i-am spus lui Mattia.

Şi dintr-un salt am fost pe parapet; nimic nu se schimbase în valea noastră; avea acelaşi aspect. Intre două pâlcuri de copaci am zărit acoperişul casei tuşei Barberin.

— Ce este?

— Acolo, acolo…

Veni lângă mine, dar fără să se suie alături de mine. Văcuţa începu să pască iarba de lângă parapet.

— Urmăreşte-mi mâna, i-am spus, uite casa tuşei Barberin, uite părul, iar acolo era grădina mea.

Mattia, care nu privea ca mine, având în minte toate amintirile copilăriei, nu vedea mare lucru, dar nu spunea nimic.

În acel moment, un fum gălbui se ridică pe coşul casei şi, deoarece nu era vânt, se înălţă drept în aer.

— Tuşa Barberin este acasă, am spus.

O briză uşoară trecu printre copaci şi aduse fumul spre noi; mirosea a frunze de stejar.

Atunci am simţit că-mi dau lacrimile şi, sărind jos de pe parapet, l-am îmbrăţişat pe Mattia. Capi îmi sări în braţe, iar eu îl îmbrăţişai şi pe el. Mattia o sărută pe văcuţă pe frunte.

— Să coborâm repede, am spus.

— Dacă tuşa Barberin este acasă, cum facem atunci cu surpriza?, a întrebat Mattia.

— Vei intra singur, îi spui că-i aduci o vacă din partea prinţului, şi când te va întreba despre ce prinţ este vorba, voi apărea eu.

— Ce păcat că nu putem să ne facem intrarea cu muzică, ar fi fost foarte frumos!

— Mattia, gata cu prostiile!

— Fii liniştit, n-am de gând să reîncep; dar dacă sălbatica asta ar fi iubit muzica, un marş ar fi fost foarte potrivit într-un asemenea moment!

Când am ajuns la o cotitură a drumului care se afla chiar deasupra casei tuşei Barberin, am văzut o bonetă albă în curte; era chiar tuşa; deschise poarta, ieşi pe uliţă şi se îndreptă spre sat.

M-am oprit şi i-am arătat-o lui Mattia.

— Pleacă, spuse el. Cu surpriza noastră cum rămâne?

— O să găsim alta.

— Care?

— Nu ştiu.

— Dacă ai striga-o?!

Tentaţia era foarte puternică, dar am rezistat; de luni de zile mă pregăteam pentru surpriză, nu puteam renunţa aşa de uşor la ea.

Am ajuns în faţa porţii vechii mele case şi am intrat aşa cum intram altădată.

Cunoscând bine obiceiurile tuşei Barberin, ştiam că uşa nu este închisă decât cu zăvorul şi că puteam intra în casă; dar mai întâi trebuia să punem vaca în grajd, pe care l-am găsit, ca altădată, plin doar de vreascuri. L-am strigat pe Mattia şi, după ce am legat vaca în faţa adăpătoarei, am aşezat repede vreascurile, care nu erau prea multe, într-un colţ.

— Acum, i-am spus lui Mattia, vom intra în casă; am să mă instalez în faţa vetrei pentru ca tuşa Barberin să mă găsească acolo. Deoarece poarta scârţâie când este împinsă, ai să ai timp să te ascunzi în spatele patului împreună cu Capi şi nu mă va vedea decât pe mine; cât de surprinsă va fi!

Lucrurile se petrecură întocmai. Am intrat în casă şi m-am aşezat în faţa vetrei, în acelaşi loc unde îmi petrecusem altădată lungi seri de iarnă. Deoarece nu puteam să-mi tai părul lung, l-am ascuns sub gulerul hainei şi, ghemuindu-

mă, m-am făcut cât am putut de mic, ca să semăn cât mai mult cu micuţul Rémi al tuşei Barberin.

Din locul unde stăteam vedeam poarta şi nu mă temeam c-am putea fi surprinşi de tuşa Barberin!

Priveam în jurul meu. Mi se părea că părăsisem casa doar în ajun: nimic nu se schimbase, totul era la locul lui; până şi hârtia cu care fusese lipit geamul spart de mine rămăsese aceeaşi, cu toate că era foarte afumată şi îngălbenită.

Dacă aş fi îndrăznit să-mi părăsesc locul, mi-ar fi făcut plăcere să privesc de aproape fiecare obiect, dar, deoarece tuşa Barberin putea apărea dintr-un moment într-altul, trebuia să rămân pe loc…

Deodată, am zărit boneta albă şi poarta a scârţâit.

— Ascunde-te repede, i-am spus lui Mattia. Eu m-am făcut mic de tot.

Uşa se deschise. Tuşa Barberin mă văzu din prag.

— Cine este acolo?, întrebă ea.

Am privit-o fără să răspund, şi ea, la rândul ei, mă privi îndelung.

Deodată, mâinile începură să-i tremure.

— Dumnezeule, murmură ea, Dumnezeule, este posibil, Rémi?

M-am ridicat şi, fugind spre ea, am luat-o în braţe.

— Mamă!

— Băiatul meu, este chiar băiatul meu!

Am avut nevoie de câteva minute pentru a ne reveni şi a ne şterge ochii.

— Bineînţeles, spuse ea, dacă nu m-aş fi gândit tot timpul la tine, nu te-aş fi recunoscut; te-ai schimbat, ai crescut, eşti mai zdravăn!

0 răsuflare înăbuşită îmi aminti că Mattia era ascuns în spatele patului; l-am strigat şi a venit spre noi.

— Acesta-i Mattia, i-am spus, fratele meu.

— Ah! Ţi-ai găsit deci părinţii?, strigă tuşa Barberin.

— Nu, vreau să spun că este camaradul meu, prietenul

meu; uite-l şi pe Capi, camaradul şi prietenul meu, de asemenea; salut-o pe mama camaradului tău, Capi!

Capi se ridică pe labele din spate şi, punându-şi una din lăbuţele din faţă pe inimă, se înclină grav, ceea ce o făcu să râdă din toată inima pe tuşa Barberin, dându-i lacrimile.

Mattia, care nu avea aceleaşi motive ca mine să fie emoţionat, mi-a făcut semn să nu uităm de surpriză.

— Dacă vrei să mergem puţin în curte, i-am spus tuşei Barberin, vreau să-i arăt lui Mattia părul cocârjat.

— Putem să mergem şi în grădină, căci am păstrat-o aşa cum ai aranjat-o tu, s-o găseşti neschimbată când te vei întoarce, căci întotdeauna am crezut, contrazicându-i pe toţi, că te vei întoarce într-o bună zi.

— Şi napul porcesc pe care l-am plantat a fost bun?

— Deci tu mi-ai făcut această surpriză. Eram sigură, întotdeauna ţi-a plăcut să faci surprize.

Sosie momentul.

— Şi grajdul a rămas la fel după plecarea Roşcatei? am întrebat eu; îmi aduc aminte că era ca mine şi nu voia cu niciun chip să plece.

— Nu, bineînţeles, pun acolo acum vreascurile.

Deoarece ne aflam chiar în faţa grajdului, tuşa Barberin împinse uşa şi, deodată, văcuţa noastră, căreia îi era foame şi care credea că-i aducem de mâncare, începu să mugească.

— O vacă, o vacă în grajd! strigă tuşa Barberin.

Atunci, nemaiputând să ne abţinem, Mattia şi cu mine am izbucnit în râs.

Tuşa Barberin ne-a privit uimită, dar instalarea acestei vaci în grajd era un lucru atât de extraordinar, încât, cu tot râsul nostru, nu înţelegea nimic.

— Este o surpriză, o surpriză pentru tine, asemănătoare celei cu napii porceşti, nu-i aşa?

— O surpriză, repeta ea, o surpriză!

— Nu am vrut să mă întorc cu mâinile goale la tuşa Barberin, care a fost aşa de bună cu micul ei Rémi, copilul

abandonat. Atunci, gândindu-mă la ce-ţi poate fi mai folositor, am socotit că ai nevoie de o vacă pentru a o înlocui pe Roşcata şi, la târgul din Ussel, am cumpărat-o pe aceasta, cu banii câştigaţi de Mattia şi de mine.

— Oh, Doamne, ce copii buni!, strigă tuşa Barberin îmbrăţişându-mă.

Apoi am intrat în grajd pentru ca tuşa Barberin să poată examina vaca noastră, care acum era a ei. La fiecare amănunt pe care-l descoperea, tuşa Barberin scotea câte o exclamaţie de mulţumire şi de admiraţie.

— Ce vacă frumoasă!

Deodată se opri în loc şi mă întrebă:

— Spune, te-ai îmbogăţit?

— Da, spuse Mattia râzând, ne-au mai rămas cincizeci şi opt de centime.

Şi tuşa Barberin continuă să repete aceleaşi cuvinte, ca un refren:

— Ce copii buni!

Îmi făcea plăcere să văd că se gândeşte nu numai la mine, ci şi la Mattia, şi că în inima ei era loc pentru amândoi, în acest timp, văcuţa noastră continua să mugească.

— Cere să fie mulsă, spuse Mattia.

Am fugit imediat în casă să aduc găleata de tablă curată în care se mulgea altădată Roşcata şi pe care o văzusem la locul ei, cu toate că demult timp nu mai era o vacă în grajdul tuşei Barberin.

Am adus găleata plină cu apă pentru a spăla ugerul văcuţei care era plin de praf.

Ce satisfacţie avu tuşa Barberin când văzu găleata pe trei sferturi plină cu un lapte spumos!

— Cred că va da mai mult lapte decât Roşcata!

— Şi ce lapte bun, spuse Mattia, miroase a flori de portocal. Tuşa Barberin îl privi pe Mattia ciudat, întrebându-l ce şi cum este portocalul.

— Este un fruct tare bun; din el se face un suc pe care-l

bei la spital când eşti bolnav, spuse Mattia, căruia îi plăcea să-şi împărtăşească cunoştinţele.

După ce vaca a fost mulsă, i s-a dat drumul în curte ca să pască, iar noi am intrat în casă, unde, atunci când venisem să iau găleata, pusesem pe masă, la loc de cinste, untul şi făina. Când tuşa Barberin văzu această nouă surpriză, începu din nou cu exclamaţiile ei, dar am întrerupt-o:

— Acestea sunt atât pentru noi, cât şi pentru tine. Muream de foame şi mi-era poftă de clătite. Îţi aduci aminte cum am fost întrerupţi la ultimul lăsat de sec pe care l-am petrecut aici şi cum untul pe care-l întrebuinţai să faci clătitele a fost folosit pentru a prăji ceapa în tigaie? De data aceasta nu vom mai fi deranjaţi.

— Ai aflat, deci, că Barberin este la Paris? întrebă tuşa.

— Da.

— Şi ştii ce face acolo?

— Nu.

— Este dus în legătură cu tine.

— Cu mine? am întrebat speriat.

Dar, mai înainte de a spune ceva, tuşa Barberin îl privi pe Mattia ca şi cum n-ar fi îndrăznit să vorbească în prezenţa lui.

— Oh, poţi vorbi în prezenţa lui Mattia, ţi-am spus că este ca şi un frate pentru mine: tot ce mă priveşte pe mine, îl priveşte şi pe el.

— Este cam greu de explicat, spuse tuşa.

Îmi dădeam seama că nu-i făcea plăcere să povestească şi, nevrând s-o oblig să vorbească în faţa lui Mattia de teamă că mă va refuza, ceea ce l-ar fi întristat pe prietenul meu, am hotărât să aştept puţin înainte de a afla de ce se dusese Barberin la Paris.

— Barberin trebuie să se întoarcă curând? am întrebat eu.

— Oh, nu, bineînţeles.

— Atunci nu este nicio grabă, să ne vedem de clătitele

noastre şi ai să-mi spui mai târziu şi de ce s-a dus Barberin la Paris, şi ce legătură are cu mine; cum nu aveam a ne teme că se întoarce să-şi prăjească ceapa în tigaia noastră, avem tot timpul. Ai ouă?

— Nu, pentru că nu mai am găini.

— Nu am adus ouă pentru că ne-a fost teamă să nu le spargem. Nu poţi împrumuta de la cineva?

Tuşa păru cam încurcată şi înţelesei că împrumutase adesea şi că nu mai îndrăznea să mai ceară.

— Este mai bine să mă duc să cumpăr eu singur; în acest timp să pregăteşti coca; găsesc tot la Soquet, nu-i aşa? Dau o fugă! Pune-l pe Mattia să-ţi facă surcele, se pricepe de minune să taie lemne.

Şi la Soquet am cumpărat nu numai douăsprezece ouă, ci şi o bucăţică de slănină.

Când m-am întors, făina fusese amestecată cu laptele şi nu mai trebuia decât să pună ouăle. Este adevărat că ar fi fost nevoie de ceva timp ca aluatul să crească, dar ne era prea foame să mai aşteptăm; dacă o să ne cadă puţin cam greu, stomacurile noastre erau destul de solide pentru a nu se plânge.

— Oh, spuse tuşa Barberin, bătând coca, dacă eşti un băiat aşa de bun, cum de nu ne-ai trimis veşti despre tine? Ştii că am crezut de multe ori că ai murit? Căci îmi spuneam: dacă Rémi mai este în viaţă, i-ar scrie tuşei Barberin.

— Tuşa Barberin nu era singură; ştiam că nu poate citi ce-i voi scrie şi că exista şi un nene Barberin de care mi-era teamă, care era stăpânul casei şi care o dovedise din plin, vânzându-mă într-o zi pe patruzeci de franci unui bătrân muzicant.

— Nu trebuie să mai vorbeşti despre asta, Rémi.

— Spun asta nu pentru a mă plânge, vreau doar să-ţi explic de ce nu ţi-am scris; îmi era teamă că, dacă voi fi descoperit, voi fi din nou vândut. Iată de ce, atunci când l-am pierdut pe bietul muzicant, care era un om atât de bun,

nu ţi-am scris.

— Oh! Bătrânul muzicant a murit?

— Da, şi l-am plâns din tot sufletul, căci, dacă azi ştiu câte ceva, dacă-mi pot câştiga existenţa, lui i-o datorez. După aceea am găsit nişte oameni la fel de buni care m-au luat la ei şi am muncit pentru ei; dar, dacă ţi-aş fi scris „sunt grădinar la Glacière”, ar fi venit să mă caute şi le-ar fi cerut bani acestor oameni buni. Nu doream niciuna, nici alta.

— Da, înţeleg.

— Dar asta nu m-a împiedicat să mă gândesc la tine când eram nefericit; mi s-a întâmplat de câteva ori, şi atunci o chemam în ajutor pe tuşa Barberin. În ziua în care am fost liber să fac ce vreau, am pornit la drum să vin să te îmbrăţişez, nu imediat, este adevărat, dar nu faci totdeauna ce vrei, şi-mi venise o idee care nu era uşor de pus în practică. Trebuia să câştigăm banii cu care să cumpărăm văcuţa noastră înainte de a ţi-o oferi, iar banii aceştia nu cădeau, singuri în buzunarele noastre. A trebuit să cântăm pe tot drumul, melodii vesele, triste, a trebuit să mergem, să asudăm, să ne lipsim de multe lucruri! Dar cu cât ne era mai greu, cu atât eram mai mulţumiţi, nu-i aşa, Mattia?

— Număram banii în fiecare seară, nu numai pe cei pe care-i câştigasem în ziua aceea, ci şi pe cei pe care-i adunasem deja, ca să vedem dacă nu se înmulţiseră.

— Oh! Ce copii buni! Ce copii buni!

Vorbeam şi, în timp ce tuşa Barberin bătea aluatul pentru clătite, iar Mattia făcea surcele, eu aşezam farfuriile, cuţitele şi paharele pe masă; m-am dus apoi la fântână să umplu ulciorul cu apă.

Când am revenit, castronul era plin cu o cocă gălbuie, iar tuşa Barberin freca tigaia cu o mână de fân; în cămin ardea un foc vesel, pe care Mattia îl întreţinea, punând vreasc după vreasc. Capi, aşezat pe labele din spate, privea din colţul vetrei la toate aceste pregătiri cu nişte ochi tandri

şi, deoarece se ardea din când în când, ridica când o lăbuţă, când alta, cu un scâncet scurt. Lumina flăcărilor pătrundea în colţurile cele mai îndepărtate şi vedeam dansând personajele de pe perdeaua patului care, în copilărie, mă speriaseră adesea când mă trezeam în nopţile cu lună plină.

Tuşa Barberin puse tigaia pe foc şi, după ce luă o bucată de unt cu vârful cuţitului, o făcu să alunece în tigaie, unde se topi imediat.

— Ce bine miroase, spuse Mattia, care stătea cu nasul deasupra focului, fără să se teamă că se arde.

Untul începu să sfârâie.

— Cântă, strigă Mattia, oh, trebuie să-l acompaniez!

Pentru Mattia totul trebuia să se facă cu muzică; îşi luă vioara şi, încet, în surdină, îşi potrivi arcuşul după cântecul tigăii, ceea ce o făcu pe tuşa Barberin să râdă în hohote.

Dar momentul era prea solemn pentru a ne lăsa cuprinşi de-o bucurie nepotrivită; tuşa Barberin cufundă polonicul în castronul cu cocă, de unde îl scoase plin cu o pastă densă, o vărsă în tigaie, şi untul topit, care se retrăgea din faţa acestei inundaţii albe, o înconjură cu un cerc rumen.

La rândul meu m-am aplecat deasupra tigăii. După un timp, tuşa Barberin dădu un bobârnac cozii tigăii, apoi, cu o mişcare iute a mâinii, aruncă clătita în aer, speriindu-l pe Mattia. Dar acesta nu avea de ce să se teamă. După ce a făcut o rotaţie în aer, clătita căzu în tigaie, cu fundul în sus, arătându-şi partea rumenită.

Nu am avut timp decât să iau o farfurie, şi clătita alunecă, prăjită şi pe cealaltă parte, cu uşurinţă din tigaie.

I-o dau lui Mattia, care-şi arde degetele, buzele, limba şi gâtlejul; dar ce importanţă are! Nici nu se gândeşte la aşa ceva!

— Ah, ce bună este, spuse el cu gura plină.

Acum este rândul meu să-mi întind farfuria şi să mă ard, dar, la fel ca Mattia, nici nu mă gândesc la asta.

A treia clătită este rumenită, şi Mattia întinde farfuria,

dar Capi scoate un lătrat puternic; este rândul lui şi, deoarece aşa este drept, Mattia îi oferă lui clătita, scandalizând-o pe tuşa Barberin, care are pentru animale indiferenţa oamenilor de la ţară şi nu înţelege să i se dea unui câine să mănânce „creştineşte”. Ca s-o liniştesc, îi explic că acest căţel este un savant şi că, de altfel, şi el a câştigat o parte din banii daţi pe văcuţă; şi, apoi, este tovarăşul nostru, trebuie să mănânce la fel cu noi, ca noi, mai ales că ea spusese că nu se va atinge de clătite până nu ne va vedea pe noi sătui.

Trecu mult timp până ce foamea, dar mai ales pofta noastră să fie satisfăcută; totuşi, sosi şi momentul în care am declarat de comun acord că nu mai mâncăm nicio clătită până nu gustă şi tuşa Barberin.

Şi atunci am vrut să facem noi clătitele; eu mai întâi, apoi Mattia. Să pun untul şi să vărs coca era uşor, dar nu aveam aceeaşi dexteritate să întorc clătitele: una am aruncat-o în cenuşă, iar Mattia se trezi cu una fierbinte pe mână.

Când castronul fu în sfârşit spălat, Mattia, care observase că tuşa Barberin nu voia să vorbească în faţa lui „despre ceea ce mă interesa”, ne spuse că vrea să vadă ce face văcuţa în grajd şi ne lăsă singuri pe mine şi pe tuşa.

Dacă aşteptasem atâta timp, nu o făcusem din lipsă de curiozitate. Numai interesul pentru confecţionarea clătitelor mă făcuse pentru moment să uit această propunere.

Dacă Barberin se dusese la Paris, sunt sigur că o făcuse ca să-l găsească pe Vitalis şi să-i ceară restul de bani ce i se cuveneau pentru închirierea mea. Asta era clar. Vitalis murise, deci nu putea plăti, şi nu mie îmi putea cere bani. Dar dacă Barberin nu-mi poate cere bani, în schimb mă putea cere pe mine, ca să mă plaseze oriunde, la oricine, cu condiţia să i se plătească bine. Or, acest lucru mă interesa chiar foarte mult, căci mă hotărâsem să fac orice numai să nu mai ajung pe mâna groaznicului de Barberin; dacă va trebui, voi părăsi Franţa, mă voi duce cu Mattia în

Italia, în America sau la capătul lumii!

Am hotărât, deci, să fiu foarte atent cu tuşa Barberin, nu pentru că nu aveam încrederea în ea – draga de ea, ştiam cât mă iubea, cât de devotată îmi era –, dar îi era frică de bărbatul ei, – văzusem asta destul de bine – şi, fără să vrea, dacă îi spuneam prea multe, s-ar fi putut să-i spună lui Barberin că aflase de la mine, oferindu-i astfel ocazia să mă găsească, adică să pună mâna pe mine. Dacă se va întâmpla aşa ceva, nu voiam să fie din cauza mea, aşa că voi fi foarte atent la ce spun.

Când Mattia ieşi afară, am întrebat-o pe tuşa Barberin.

— Acum, că suntem singuri, vrei să-mi spui de ce călătoria lui Barberin la Paris mă interesează.

— Desigur, copile, sunt chiar bucuroasă să-ţi spun acest lucru.

— Bucuroasă? Am rămas mirat.

Înainte de-a începe să-mi povestească, tuşa Barberin privi spre uşă.

Liniştită, porni spre mine şi, cu voce înceată şi surâsul pe buze, îmi spuse:

— Se pare că familia ta te caută!

— Familia mea?

— Da, familia ta, Rémi.

— Am o familie? Am o familie, tuşă Barberin, eu, copilul abandonat!

— Se pare că nu ai fost abandonat de bună voie, dacă acum eşti căutat!

— Cum, mă caută? Oh, tuşă Barberin, spune, spune repede, te rog!

Apoi, deodată, mi s-a părut c-am înnebunit şi am strigat:

— Nu, este imposibil, Barberin este cel ce mă caută.

— Da, bineînţeles, dar pentru familia ta.

— Nu, pentru el, ca să pună din nou mâna pe mine, ca să mă vândă, dar nu va mai reuşi.

— Oh, dragul meu Rémi, cum crezi că eu aş putea să fiu de acord cu aşa ceva!?

— Vrea să te înşele, tuşă Barberin.

— Haide, copile, gândeşte-te bine, ascultă ce am să-ţi spun şi nu te speria degeaba.

— Aşa am să fac.

— Ascultă, deci, ce am auzit eu cu urechile mele şi asta cred că vei crede, nu? Luni va fi o lună. Trebăluiam la cuptor, când un bărbat, sau mai bine zis un domn, a intrat în casă, unde se afla Barberin.

— Dumneata eşti Barberin?, întrebă domnul care vorbea cu un accent străin.

— Da, eu sunt, răspunse Jérôme.

— Dumneata ai găsit un copil la Paris, pe strada Breteuil, pe care l-ai luat să-l creşti?

— Da.

— Unde se află acum acest copil?

— Ce te interesează pe dumneata, îl întrebă Jérôme. Chiar dacă mă îndoisem de sinceritatea tuşei Barberin, acest răspuns amabil al lui Barberin îmi dovedea că tuşa îmi reda exact ce auzise.

— Ştii că din bucătărie se aude tot ce se vorbeşte aici, continuă tuşa, şi apoi era vorba despre tine şi voiam să ascult ce se spune. Atunci, ca să aud mai bine, m-am apropiat, dar am călcat pe-o ramură uscată.

— Nu suntem singuri?, întrebă domnul.

— Este nevasta mea, răspunse Jérôme.

— Este cam cald aici, mai bine am ieşi puţin să discutăm afară.

Au plecat amândoi şi abia după două, trei ore Jérôme s-a întors singur. Iţi dai seama cât eram de curioasă să aflu ce vorbise Jérôme cu domnul acela care poate era tatăl tău, dar Jérôme nu mi-a răspuns la întrebările pe care i le-am pus. Mi-a spus doar că acel domn nu era tatăl tău, dar că te căuta din partea familiei.

— Şi unde se află familia mea? Cine este aceasta? Am un tată? O mamă?

— Asta l-am întrebat şi eu pe Jérôme. Mi-a răspuns că

nu ştie nimic, dar mi-a spus că se va duce la Paris să-l găsească pe muzicantul acela care te închiriase şi care îi dăduse o adresă, în strada Lourcine, la un alt muzicant, Garofoli. Am reţinut numele, reţine-le şi tu.

— Le cunosc, fii liniştită; şi după ce-a plecat nu ţi-a mai scris?

— Nu, fără îndoială că încă te mai caută. Domnul acela i-a dat o sută de franci, în cinci monede de aur, şi probabil că i-a mai dat şi alţi bani. Toate astea şi scutecele frumoase în care erai înfăşat când ai fost găsit dovedesc că părinţii tăi sunt oameni bogaţi. Când te-am văzut aşezat acolo, în colţul vetrei, am crezut că i-ai găsit şi de aceea mi-am închipuit că prietenul tău este chiar fratele tău adevărat.

În acel moment, Mattia trecu prin faţa uşii şi l-am strigat.

— Mattia, părinţii mei mă caută, am o familie, o familie adevărată.

Dar, lucru ciudat, Mattia păru că nu-mi împărtăşeşte bucuria şi entuziasmul.

Atunci i-am povestit ceea ce-mi spusese tuşa Barberin.

31
Vechea şi noua familie

Am dormit puţin în noaptea aceea, chiar dacă mă bucurasem atât de mult că pot să dorm din nou în patul meu de copil, unde-mi petrecusem atâtea nopţi fericite altă dată, ghemuit în colţul meu, cu pătura până la gât. De câte ori, atunci când fusesem obligat să dorm sub cerul înstelat (din păcate, stelele nu sunt frumoase pe orice timp!), îngheţat de frigul nopţii sau udat până la piele de roua dimineţii, nu regretasem pătura aceea călduroasă.

Imediat ce ne-am culcat am adormit, căci eram tare obosit de drum şi de noaptea petrecută în închisoare, dar m-am trezit brusc şi n-am reuşit să-mi regăsesc uşor somnul: eram prea neliniştit, prea surescitat.

Familia mea! Când am adormit mă gândeam la ea şi cât timp dormisem visasem la ai mei, tata, mama, fraţii, surorile. În câteva minute trăisem cu cei pe care nici nu-i cunoşteam şi pe care-i văzusem pentru prima oară abia atunci, în vis.

Lucru curios, Mattia, Liza, tuşa Barberin, doamna Milligan, Arthur făceau parte din familia mea, iar tatăl meu era Vitalis, care înviase şi era foarte bogat; cât timp fusesem despărţiţi, îi găsise pe Zerbino, pe Dolce, care nu fuseseră mâncaţi de lupi, aşa cum crezusem noi.

Cred că nu există cineva care să nu fi avut astfel de vise, când într-un singur minut retrăieşti o întreagă viaţă, parcurgând distanţe imense; toată lumea ştie că, la trezire, senzaţiile pe care le-ai trăit sunt încă foarte puternice.

I-am revăzut, trezindu-mă, pe toţi cei pe care îi visasem, ca şi cum aş fi petrecut seara cu ei, şi mi-a fost imposibil să mai adorm. Încetul cu încetul, senzaţiile din vis şi-au pierdut din intensitate şi realitatea a pus stăpânire pe mintea mea, ţinându-mă şi mai treaz.

Familia mea mă căuta; dar pentru ca ei să mă găsească ar fi trebuit să iau legătura cu Barberin.

Dar acest gând făcu să mi se întunece bucuria, pentru că aş fi vrut ca Barberin să nu fie amestecat în fericirea mea. Nu uitasem vorbele pe care i le spusese lui Vitalis când mă vânduse acestuia, vorbe pe care mi le-am adus aminte adesea: „Cei ce l-au crescut vor avea un profit; dacă nu m-aş fi gândit la ce pot câştiga de la părinţii lui, nu l-aş fi luat niciodată în grija mea!”. Aceste vorbe mă făcuseră să-i port pică lui Barberin.

Nu din milă mă culesese Barberin de pe stradă. Nu din milă mă crescuse, ci doar pentru că eram înfăşat în scutece frumoase, pentru că spera să aibă un câştig atunci când mă va înapoia părinţilor mei. Această zi nu sosise aşa de repede cum dorise el, şi atunci mă vânduse lui Vitalis; acum mă va vinde tatălui meu.

Ce diferenţă între cei doi soţi! Tuşa Barberin nu mă

iubise pentru bani. Ah! Cât aş fi vrut să găsesc un mijloc pentru ca ea să fie cea care va profita de câştig şi nu Barberin!

M-am tot gândit, perpelindu-mă în pat; n-am reuşit să găsesc nicio soluţie şi reveneam mereu la ideea disperată că Barberin va fi cel care mă va duce la părinţii mei şi va încasa recompensa, după ce i se va mulţumi.

În sfârşit, trebuia să trec şi prin asta, căci nu exista altă soluţie. Mai târziu, când voi fi bogat, va trebui să-i mulţumesc şi s-o recompensez pe tuşa Barberin, marcând astfel diferenţa din sufletul meu dintre bărbat şi nevasta lui.

Pentru moment, trebuia să mă ocup de Barberin, trebuia să-l caut şi să-l găsesc, căci nu era unul dintre cei care nu fac un pas fără să dea socoteală unde se duc şi unde pot fi găsiţi la nevoie. Tot ce ştia tuşa Barberin era că omul ei era la Paris: de când plecase nu scrisese nimic, nici nu trimisese vreo ştire despre el prin vreun consătean, vreun zidar revenit acasă; această atenţie delicată nu-i stătea în fire.

Unde era? Unde locuia? Nu ştia precis, aşa că nu-i putea trimite o scrisoare; dar puteam căuta în cartierul Mouffetard, la două-trei gazde al căror nume îl cunoşteam, şi îl voi găsi cu siguranţă.

Trebuia, deci, să plec la Paris şi să-l caut eu pe cel ce mă căuta.

Bineînţeles că pentru mine era o fericire enormă, nesperată, să am o familie; dar această bucurie, în condiţiile în care avea loc, era amestecată cu tristeţe şi amărăciune.

Eu sperasem să petrecem câteva zile liniştite, fericiţi, împreună cu tuşa Barberin, să mă joc cu Mattia vechile jocuri ale copilăriei, dar iată că a doua zi trebuia să plec la drum.

Plănuisem să mă duc mai întâi la Esnandes, s-o văd pe Etiennette; acum trebuia să renunţ la această călătorie şi la bucuria de-a o vedea pe cea care fusese atât de bună cu

mine şi afectuoasă. După ce aş fi văzut-o pe Etiennette, şi aş fi trecut şi pe la Benjamin, trebuia să mă duc la Dreuzy, în departamentul Nièvre, pentru a-i da veşti Lizei despre sora şi fraţii ei; dar acum eram nevoit să renunţ la vechile mele planuri.

Aproape toată noaptea am petrecut-o gândindu-mă la aceste lucruri, spunându-mi ba că nu trebuie să le abandonez nici pe Etiennette, nici pe Liza, ba că trebuie să mă duc la Paris cât pot de repede pentru a-mi găsi familia.

În sfârşit, am reuşit să adorm fără să fi găsit vreo soluţie, această noapte, care ar fi trebuit să fie cea mai frumoasă din viaţa mea, fiind de fapt cea mai agitată şi cea mai rea din cele a căror amintire am păstrat-o.

Dimineaţa, când ne-am adunat toţi trei, tuşa Barberin, Mattia şi cu mine, în jurul vetrei unde se încălzea laptele văcuţei noastre, am ţinut sfat.

Ce trebuia să fac?

Şi le-am povestit pe îndelete neliniştile, nehotărârile mele.

— Trebuie să te duci imediat la Paris, părinţii tăi te caută, nu-i face să te aştepte, mă sfătui tuşa Barberin.

Şi-şi susţinu această idee cu diferite motive, care mi se păreau unele mai convingătoare decât celelalte.

— Atunci, ne-am înţeles; vom pleca la Paris, am spus.

Dar Mattia nu aprobă deloc această hotărâre, ba din contră.

— Crezi că nu trebuie să merg neapărat la Paris?, l-am întrebat. De ce nu-mi spui de ce, aşa cum tuşa Barberin şi-a susţinut punctul de vedere.

Mattia dădu din cap.

— Vezi că sunt destul de tulburat şi nehotărât, ajută-mă!

— Cred, spuse el, că noile tale rude nu trebuie să te facă să le uiţi pe cele vechi; până azi, rudele tare erau Liza, Etiennette, Alexis şi Benjamin, care au fost fraţii şi surorile tale, care te-au iubit; dar se iveşte o nouă familie, pe care

n-o cunoşti, care nu a făcut nimic pentru tine decât să te lase pe stradă, şi, deodată, tu vrei să îi abandonezi pe cei care au fost buni cu tine, pentru cei ce au fost răi cu tine: asta mi se pare nedrept.

— Nu trebuie să spui că părinţii lui Rémi l-au abandonat, îl întrerupse tuşa Barberin; poate că cineva le-a luat copilul pe care-l plâng şi pe care-l caută de atunci.

— Asta nu ştiu; dar ştiu că nenea Acquin l-a luat pe Rémi, care era pe moarte la poarta lui, l-a îngrijit ca pe copilul lui, şi că Alexis, Benjamin, Etiennette şi Liza l-au iubit ca pe fratele lor, şi spun că cei ce l-au cules de pe drum au aceleaşi drepturi la dragostea lui ca şi cei care, voit sau nu, l-au pierdut. Nenea Acquin şi copiii lui l-au iubit de bună voie şi nu-i datorau nimic lui Rémi.

Mattia pronunţă aceste cuvinte ca şi cum ar fi fost supărat pe mine, fără să mă privească nici pe mine, nici pe tuşa Barberin. Asta mă întrista, dar îmi dădeam totuşi seama de adevărul spuselor lui. De altfel, eram ca acei oameni nehotărâţi care sunt totdeauna de acord cu cel ce şi-a spus ultimul părerea.

— Mattia are dreptate, am spus, şi nu mă pot duce la Paris cu sufletul uşor, fără să-i fi văzut pe Benjamin, Etiennette şi Liza.

— Dar părinţii tăi?, întrebă tuşa Barberin.

Trebuia să mă hotărăsc, încercând să împac pe toată lumea.

— Nu mă voi duce s-o văd pe Etiennette, am spus, pentru că ar fi un ocol prea mare, şi nici la Benjamin. De altfel, Etiennette ştie să scrie şi să citească, deci ne putem înţelege cu ea prin scris; dar înainte de a ne duce la Paris vom trece prin Dreuzy, pentru a o vedea măcar pe Liza. Chiar dacă vom întârzia, întârzierea nu va fi prea mare; şi, apoi, Liza nu ştie să scrie şi, de fapt, pentru ea m-am hotărât să fac această călătorie. Am să-i vorbesc despre Alexis şi, rugând-o pe Etiennette să-mi scrie la Dreuzy, am să-i citesc scrisoarea…

— Bine, spuse Mattia surâzând.

Am convenit să plecăm a doua zi şi mi-am petrecut ziua scriindu-i lui Etiennette o lungă scrisoare, explicându-i de ce nu mă duc s-o văd, aşa cum avusesem intenţia.

A doua zi, încă o dată, a trebuit să sufăr tristeţea despărţirii, dar cel puţin nu părăseam Chavanon aşa cum făcusem când plecasem cu Vitalis. Am putut s-o îmbrăţişez pe tuşa Barberin şi să-i promit că voi reveni în curând, cu părinţii mei; toată seara dinaintea plecării am discutat despre tot ce-i voi da; nimic nu va fi prea frumos pentru ea, dacă urma să fiu bogat, nu-i aşa?

— Nimic nu va egala vaca, dragul meu Rémi, spuse ea, şi oricât de mari vor fi bogăţiile tale, nimic nu mă va face mai fericită decât văcuţa pe care mi-ai adus-o.

Trebuia să ne despărţim şi de draga noastră văcuţă; Mattia o sărută de nenumărate ori pe bot, ceea ce părea să-i placă, căci la fiecare sărutare voia să-l lingă şi ea pe faţă.

Iată-ne din nou pe drum, cu raniţa în spate şi cu Capi în frunte; mergeam repede sau, mai degrabă, din când în când, o luam parcă la goană, căci fără să ştiu ce făceam, grăbit să ajung mai repede la Paris, lungeam pasul.

Mattia, după ce se ţinuse o vreme după mine, îmi atrase atenţia că, dacă vom merge tot aşa, vom obosi în curând, şi atunci îmi încetinii mersul, dar, când uitam, iar o luam din nou la picior.

— Cât eşti de grăbit!, îmi spuse la un moment dat Mattia.

— Este adevărat, dar ar trebui să fii şi tu la fel de grăbit, doar familia mea va fi a ta.

El dădu însă din cap. Am fost necăjit şi întristat să văd acest gest, pe care-l remarcasem de fiecare dată când era vorba despre familia mea.

— Nu suntem fraţi?

— Oh, ba da, dar când este vorba doar de noi, nu mă îndoiesc de tine, sunt fratele tău astăzi, voi fi şi mâine, o

cred, o simt.

— Şi atunci?

— De ce crezi c-o să fiu şi fratele fraţilor tăi sau al surorilor tale, dacă ai cumva, de ce aş fi fiul tatălui tău şi al mamei tale?

— Dar dacă am merge la Lucea, eu n-aş fi fratele surorii tale, Cristina?

— Ba da, bineînţeles.

— Atunci de ce tu să nu fii fratele fraţilor şi surorilor mele, dacă am?

— Pentru că nu este acelaşi lucru, chiar deloc.

— De ce?

— Eu n-am fost înfăşat în scutece frumoase, spuse Mattia.

— Şi ce-i cu asta?

— Este o mare diferenţă; asta schimbă totul, şi tu o ştii la fel de bine ca şi mine. Am sperat că vei veni la Lucea, dar acum văd bine că tu nu vei avea cum să vii acolo vreodată; ai fi primit de nişte oameni săraci, părinţii mei, care nu ţi-ar reproşa nimic, căci ar fi mai săraci decât tine. Dar, dacă scutecele spun adevărul, cum crede tuşa Barberin şi cum probabil şi este, părinţii tăi sunt oameni bogaţi, poate că sunt şi oameni de vază! Atunci, cum crezi că vor primi un sărăntoc ca mine?

— Dar eu ce sunt, dacă nu un prăpădit?

— În prezent, dar mâine vei fi fiul lor, iar eu voi rămâne tot prăpăditul care sunt astăzi. Te vor trimite la colegiu, vei avea profesori, iar eu îmi voi continua drumul de unul singur, amintindu-mi de tine, aşa cum sper că şi tu îţi vei aminti de mine.

— Oh, dragul meu Mattia, cum poţi vorbi aşa?

— Spun ce gândesc, o mia cara! Iată de ce nu pot fi foarte bucuros de bucuria ta, doar din această cauză şi numai din aceasta, pentru că ştiu că vom fi despărţiţi, în timp ce eu crezusem, mai bine zis visasem de zeci de ori, că vom fi mereu împreună, aşa cum suntem astăzi. Oh, nu

ca nişte sărmani muzicanţi ai străzii; am fi muncit amândoi, am fi devenit adevăraţi muzicieni, cântând în faţa unui public adevărat, fără să ne despărţim niciodată.

— Dar aşa va fi, dragul meu Mattia, dacă părinţii meu sunt bogaţi, vor fi şi pentru tine ceea ce vor fi şi pentru mine; dacă mă vor trimite la colegiu, vei veni cu mine. Nu ne vom despărţi, vom munci împreună, vom fi tot timpul alături, vom creşte, vom trăi aşa cum vrei tu şi cum vreau şi eu la fel de mult ca şi tine, te asigur.

— Ştiu că doreşti acest lucru, dar nu vei mai fi stăpânul tău ca până acum.

— Bine, ascultă-mă: dacă părinţii mei mă caută, asta dovedeşte că se interesează de mine, nu-i aşa? înseamnă că mă iubesc şi că mă vor iubi; dacă mă iubesc, nu-mi vor refuza ce le voi cere. Şi ceea ce le voi cere va fi să-i facă fericiţi pe cei ce au fost buni cu mine, care m-au iubit când am fost singur pe lume: tuşa Barberin, nenea Acquin, pe care-l voi scoate din închisoare, Etiennette, Alexis, Benjamin, Liza şi cu tine; pe Liza o vor lua la ei, o vor da să înveţe, o vor vindeca, iar pe tine te vor da la colegiu împreună cu mine, dacă va fi să mă duc la colegiu. Iată cum se vor petrece lucrurile, dacă părinţii mei sunt bogaţi, şi-ţi dai seama că voi fi foarte mulţumit, dacă ar fi bogaţi, pentru amândoi.

— Iar eu aş fi foarte bucuros să fie săraci.

— Eşti un prost.

— Poate.

Şi, fără să mai adauge ceva, Mattia îl strigă pe Capi; sosise timpul să ne oprim şi să mâncăm; luă în braţe căţelul şi i se adresă ca şi cum ar fi fost o persoană care putea să-l înţeleagă şi să-i răspundă.

— Nu-i aşa, bătrâne Capi, că şi tu ai vrea ca părinţii lui Rémi să fie săraci?

Auzindu-şi numele, Capi, ca întotdeauna, latră vesel şi-şi aşeză lăbuţa dreaptă pe piept.

— Cu nişte părinţi săraci ne-am continua viaţa noastră

liberă, toţi trei! Am merge unde am dori şi n-am avea alte griji decât să mulţumim „onorabilei societăţi”.

— Ham! Ham!

— Cu nişte părinţi bogaţi, Capi va fi pus într-o cuşcă, în curte, şi probabil în lanţ, un lanţ frumos din oţel, dar, oricum, tot lanţ se cheamă, căci câinii nu au voie să intre în apartamentele frumoase.

Eram supărat până la un anumit punct că Mattia îmi dorea să am părinţi săraci, în loc să fie de acord cu visul pe care mi-l insuflase tuşa Barberin şi pe care-l adoptasem din plin; iar, pe de altă parte, eram bucuros să văd în sfârşit şi să înţeleg sentimentul ce-i provocase tristeţea – era prietenia, teama de-a ne despărţi, şi nu era numai asta; nu puteam să fiu supărat pe el din cauza acestei dovezi de prietenie şi tandreţe, căci Mattia mă iubea şi nu se gândea decât la prietenia noastră, de aceea nu voia să fim despărţiţi.

Dacă n-am fi fost obligaţi să ne câştigăm pâinea zilnic, aş fi grăbit pasul, cu toată opoziţia lui Mattia; dar trebuia să dăm reprezentaţii în satele mari ce se aflau în drumul nostru şi, aşteptând ca părinţii mei bogaţi să-şi împartă bogăţiile cu noi, trebuia să ne mulţumim cu gologanii pe care-i câştigam cu greu, ici şi colo, la voia întâmplării.

Am avut nevoie de mai mult timp decât am crezut pentru a ajunge din departamentul Creuse în Nièvre, adică de la Chavanon la Dreuzy, trecând prin Aubusson, Montluçon, Moulins şi Decize.

De altfel, în afara pâinii zilnice, mai aveam un motiv care ne obliga să câştigăm cât mai mulţi bani. Nu uitasem când îmi spusese tuşa Barberin că toate bogăţiile nu o vor putea face mai fericită decât o făcusem cu ceea ce îi dăruisem din sărăcia mea şi doream ca mica Liza să fie la fel de bucuroasă ca tuşa Barberin. Desigur, îmi voi împărţi bogăţia cu Liza, asta nu se punea la îndoială, cel puţin pentru mine, dar până atunci, înainte de-a fi bogat, doream să-i duc Lizei un cadou din banii câştigaţi de mine – cadoul

sărăciei.

La Decize am cumpărat o păpuşă şi un carusel în miniatură, care au costat, din fericire, mult mai puţin decât vaca.

De la Decize la Dreuzy am putut să ne grăbim, căci, cu excepţia satului Châtillon-en-Bazois, nu am găsit în drumul nostru decât sate sărace; mulţi ţărani nu erau dispuşi să-şi ia din cele necesare pentru a fi generoşi cu nişte muzicanţi de care nici nu le păsa.

De la Châtillon am mers pe malul canalului, şi malurile lui împădurite, apa liniştită, şlepurile care înaintau încet trase de cai, toate m-au dus cu gândul în trecut, la vremea fericită când mă găseam, împreună cu doamna Milligan şi Arthur, pe Lebăda. Unde se afla oare acum Lebăda? De câte ori, atunci când traversam un canal, n-am întrebat dacă nu văzuseră trecând un vas de plăcere, care, datorită verandei, luxului amenajării sale, nu putea fi confundat cu altul! Fără îndoială că doamna Milligan se întorsese în Anglia, împreună cu Arthur, însănătoşit.

Cred că acesta era adevărul sau era normal să fie aşa, şi totuşi, de câte ori treceam pe lângă canalul din Nivernais mă întrebam, când zăream în depărtare un vas tras de cai, dacă nu era Lebăda!

Deoarece era toamnă, timpul de mers era mai scurt decât cel din vară, astfel că trebuia să facem în aşa fel încât să ajungem în satele în care urma să dormim înainte de lăsarea serii. Totuşi, cu toate că iuţisem pasul, mai ales spre sfârşitul călătoriei, am ajuns la Dreuzy în plină noapte.

Până la casa mătuşii Lizei nu aveam decât să mergem pe malul canalului, deoarece bărbatul tuşei Catherine, care era paznic la un stăvilar, locuia într-o casă construită chiar alături de instalaţia de care avea grijă; asta ne scurtă din timp şi am găsit repede casa ce se afla la capătul satului, într-o luncă în care fuseseră plantaţi arbori înalţi, ce de departe păreau că plutesc în ceaţă.

Inima bătea să-mi spargă pieptul când m-am apropiat

de casa a cărei fereastră era luminată de flacăra focului ce ardea în cămin şi care arunca, din când în când, pete roşii strălucitoare ce ne desluşeau drumul.

Când am ajuns aproape de casă, am văzut că poarta şi fereastra erau închise; dar prin fereastra care nu avea nici obloane, nici perdele, am zărit-o pe Liza la masă, alături de mătuşa ei, în timp ce un bărbat, unchiul ei, fără îndoială, aşezat în faţa ei, stătea cu spatele la noi.

— Sunt la masă, spuse Mattia, este un moment bun. Dar l-am oprit făcându-i un semn cu mâna, fără să-i spun nimic altceva, în timp ce cu cealaltă i-am făcut semn lui Capi să stea liniştit în spatele meu.

Apoi, dându-mi jos harpa de pe umăr, m-am pregătit să cânt.

— Ah, da!, spuse Mattia cu vocea înceată, să cântăm o serenadă mi se pare o idee foarte bună.

— Nu tu, numai eu.

Şi am interpretat primele note ale serenadei napolitane, dar fără să cânt şi versurile, pentru că vocea m-ar fi trădat.

În timp ce cântam o priveam pe Liza, care îşi ridică imediat capul, lăsând să i se vadă ochii ce străluceau. Eu continuam să cânt.

Atunci ea se ridică de pe scaun şi fugi la uşă. Nu am avut timp decât să-i dau harpa lui Mattia că m-am şi trezit cu Liza în braţe.

Am fost poftiţi la cină, apoi, după ce tuşa Catherine m-a îmbrăţişat, a pus două tacâmuri la masă. Dar am rugat-o să mai pună un tacâm.

— Dacă vreţi, am spus eu, avem o nouă prietenă cu noi.

Şi am scos din raniţă păpuşa pe care am aşezat-o pe scaunul ce se afla lângă Liza. Privirea pe care mi-a aruncat-o atunci nu am s-o uit niciodată, şi astăzi o mai văd parcă aievea.

32
Barberin

Dacă n-aş fi fost grăbit să ajung la Paris, aş fi rămas mult timp cu Liza; aveam atâtea lucruri să ne spunem unul altuia, dar reuşeam să ne transmitem atât de puţine cu ajutorul limbajului pe care-l foloseam!

Liza voia să-mi povestească despre sosirea ei la Dreuzy; cum unchiul şi mătuşa ei o îndrăgiseră; cum din cei cinci copii pe care-i avuseseră, nu mai rămăseseră cu niciunul, nenorociri obişnuite în familiile din Nièvre, unde femeile îşi părăseau propriii copii pentru a deveni doici la Paris; cum o considerau ca pe fiica lor; cum trăia cu familia lor, care îi erau ocupaţiile, jocurile şi plăcerile: pescuitul, plimbările cu barca sau prin pădure, care îi ocupau aproape tot timpul, deoarece nu se putea duce la şcoală.

Şi eu voiam s-o întreb dacă avea veşti de la tatăl ei şi să-i povestesc tot ce mi se întâmplase de când ne despărţisem: cum era să mor îngropat de viu în mina unde lucra Alexis şi cum, ajungând la tuşa Barberin, cea care mă crescuse, am aflat că familia mea mă căuta, ceea ce m-a împiedicat să mă duc la Etiennette şi la Benjamin, aşa cum aş fi dorit.

Bineînţeles că familia mea ocupa locul principal în această povestire, familia mea cea bogată, şi i-am repetat Lizei ceea ce-i spusesem lui Mattia, insistând asupra speranţelor mele de îmbogăţire, care, dacă se îndeplineau, ne-ar fi permis tuturor să fim fericiţi: tatăl şi fraţii ei, dar mai ales ea.

Liza, care nu dobândise experienţa precoce a lui Mattia şi care, din fericire, nu fusese nici la şcoala lui Garofoli, era gata să creadă că cei ce erau bogaţi nu puteau să fie decât fericiţi şi că bogăţia era un talisman care, la fel ca în poveşti, îţi îndeplinea toate dorinţele. Tatăl ei fusese închis doar pentru că era sărac şi nu-şi putuse plăti datoria, iar familia ei fusese despărţită. Nu avea importanţă cine era bogat, eu sau ea, era acelaşi lucru, cel puţin în privinţa rezultatului; am fi fost toţi fericiţi şi ea nu se gândea decât

la acest lucru: ca toţi să fim împreună fericiţi.

Nu ne petreceam timpul doar discutând, aşa cum reuşeam noi să discutăm, în faţa stăvilarului, în vuietul apei; ne plimbam toţi trei, Liza, Mattia şi cu mine, sau mai bine zis toţi cinci, căci domnul Capi şi domnişoara Păpuşa ne însoţeau peste tot.

Drumurile mele de-a lungul şi de-a latul Franţei, cu Vitalis timp de mai mulţi ani şi cu Mattia în ultimele luni, mă făcuseră să vizitez multe regiuni, dar nu mai văzusem niciuna atât de ciudată ca cea în care ne găseam acum: păduri imense, lunci frumoase, stânci, coline, caverne, cascade spumegânde, iazuri liniştite, iar în văile înguste, cu versanţii dealurilor abrupţi, canalul care se strecura prin ele şerpuind.

Era superb, nu se auzea decât murmurul apei, cântecul păsărilor sau vuietul vântului care se strecura printre frunzele copacilor ce mi se păreau uriaşi.

Este adevărat că, acum câţiva ani, credeam că locul cel mai frumos era valea Nièvrei, aşa că nu pot să cer să fiu crezut prea uşor pe cuvânt. Ceea ce vreau să spun este că, peste tot pe unde mă plimbam cu Liza, unde ne jucam împreună, peisajul mi se părea că are o nespusă frumuseţe şi un farmec deosebit, pe care alte peisaje, mai favorizate poate de aşezarea lor, nu le aveau în ochii mei. Am admirat această regiune împreună cu Liza şi mi-a rămas în minte luminată de bucuria mea de atunci.

Seara, ne aşezam în faţa casei, când nu era prea umed, sau în faţa căminului, când ceaţa era deasă, şi, spre marea plăcere a Lizei, îi cântam la harpă. Mattia cânta la vioară sau la trompetă, dar Liza prefera harpa, ceea ce mă făcea tare mândru. În momentul în care trebuia să ne ducem la culcare, Liza îmi cerea să-i cânt canţoneta mea napolitană şi eu i-o cântam.

Totuşi, trebuia s-o părăsesc pe Liza şi aceste meleaguri pentru a porni din nou la drum.

Dar, pentru mine, nu a fost aşa de trist; mă gândisem

atât de mult la planurile mele de îmbogăţire, încât ajunsesem să cred nu că voi ajunge bogat într-o zi, ci că eram deja bogat şi că, de fapt, nu aveam decât să rostesc o dorinţă pentru a o putea realiza într-un viitor apropiat, foarte apropiat, chiar imediat.

Ultimele cuvinte pe care i le voi adresa Lizei, cuvinte bineînţeles nerostite, ci exprimate mai mult prin priviri, o vor face să înţeleagă, mai mult decât lungile explicaţii, cât de sincer eram în iluziile mele:

— Am să vin să te caut într-o trăsură trasă de patru cai, i-am spus.

Şi ea mă crezu, încât îmi făcu un semn cu mâna să dau bice cailor: sigur că şi vedea trăsura, aşa cum, de altfel, o vedeam şi eu.

Totuşi, înainte de-a parcurge în trăsură drumul de la Paris la Dreuzy, trebuia să parcurg pe jos drumul de la Dreuzy la Paris. Fără Mattia n-aş fi făcut altceva decât să merg cât puteam de repede, lungind etapele, mulţumindu-mă să câştig doar strictul necesar pentru viaţa noastră de toate zilele. De ce să ne mai obosim acum? Nu mai aveam nici vacă, nici păpuşă de cumpărat şi, în afară de asigurarea pâinii zilnice, nu trebuia să le dau bani părinţilor mei.

Dar Mattia nu se lăsă impresionat de explicaţiile mele.

— Să câştigăm cât putem câştiga, îmi spunea el obligându-mă să-mi iau harpa. Cine ştie dacă-l vom găsi imediat pe Barberin?

— Dacă nu-l vom găsi la amiază, îl vom găsi puţin mai târziu, strada Mouffetard nu este prea lungă.

— Şi dacă nu locuieşte pe strada Mouffetard?

— Ne vom duce acolo unde locuieşte acum.

— Şi dacă între timp s-a întors la Chavanon? Va trebui să-i scriem şi să aşteptăm răspunsul; în acest caz, din ce vom trăi, dacă avem buzunarele goale? Parcă n-ai cunoaşte deloc Parisul. Ai uitat de carierele de la Gentilly!

— Nu.

— Ei bine, eu n-am uitat zidul bisericii Saint-Médard de care mă sprijineam ca să nu cad când sufeream atâta de foame. Nu vreau să-mi mai fie foame la Paris.

— Vom mânca mai bine când vom ajunge la părinţii mei.

— Chiar dacă am dejunat bine, asta nu înseamnă că nu trebuie să mai cinez; dar când nu mănânc nici la prânz, nici seara, nu mă simt bine deloc şi nu-mi face nicio plăcere; aşa că mai bine să muncim ca şi cum ar trebui să cumpărăm o vacă pentru părinţii tăi.

Era sfatul cel mai înţelept; mărturisesc, însă, că nu mai cântam ca atunci când trebuia să câştigăm bani pentru vaca tuşei Barberin sau pentru păpuşa Lizei.

— Cât de puturos o să te faci când vei fi bogat! îmi spunea Mattia.

De la Corbeil am mers pe acelaşi drum pe care venisem cu şase luni în urmă, când părăsisem Parisul pentru a ne duce la Chavanon, şi, înainte de-a ajunge la Villejuif, am intrat în ferma în care dădusem primul concert ca asociaţi, distrându-i şi făcându-i să danseze pe nuntaşi. Mirele şi mireasa de atunci ne-au recunoscut imediat şi ne-au cerut să le cântăm din nou. Am cântat şi am dormit la ei.

De aici am plecat a doua zi de dimineaţă pentru a ne face intrarea în Paris; trecuseră exact şase luni şi paisprezece zile de când îl părăsisem.

Dar ziua aceasta nu semăna cu cea în care plecasem. Timpul era întunecat şi friguros. Nu mai era soare, nici flori, nici iarbă verde pe marginea drumului. Soarele verii îşi desăvârşise opera, apoi veniseră primele brume ale toamnei, acum nu ne mai cădeau în cap petale din pomii înfloriţi, ci frunze îngălbenite care se desprindeau din copaci.

Dar tristeţea anotimpului nu avea nicio importanţă! Sufletul ne era plin de-o bucurie care nu avea nevoie de stimulente exterioare.

Când spun noi, nu am întrutotul dreptate. Numai în

sufletul meu era bucurie. Mă emoţiona gândul că voi fi îmbrăţişat de-o mamă care va fi mama mea adevărată, de un tată care-mi va spune „fiul meu”.

Pe măsură ce ne apropiam de Paris, Mattia era din ce în ce mai melancolic şi adesea mergea ore în şir fără să-mi spună vreun cuvânt. Niciodată nu mi-a mărturisit cauza acestei tristeţi, iar eu, care credeam că pricina era despărţirea, n-am vrut să-i mai repet ceea ce-i explicasem de nenumărate ori, că părinţii mei nu se vor gândi să ne despartă.

Doar când am ajuns aproape de fortificaţii şi ne-am aşezat pe-o piatră să mâncăm, mi-a spus ce-l preocupa.

— Ştii la cine mă gândesc când intrăm în Paris?

— Nu, la cine?

— La cine altcineva, dacă nu la Garofoli. Dacă a ieşit din închisoare? Când mi s-a spus că este întemniţat nu m-am grăbit să întreb şi pentru cât timp; acum poate să fie în libertate şi să se fi întors în locuinţa din strada Lourcine. Pe Barberin trebuie să-l căutăm în strada Mouffetard, chiar în cartierul în care locuieşte Garofoli. Ce se va întâmpla dacă, din întâmplare, îl vom întâlni? Este stăpânul meu, unchiul meu, deci mă poate lua din nou la el fără să am posibilitatea să scap. Şi ţie ţi-era frică să nu cazi în mâinile lui Barberin, ştii deci cât de frică îmi este şi mie să nu cad în cele ale lui Garofoli. Oh, bietul meu cap! Şi capul meu lovit atât de des nu ar fi aşa de grav pe lângă despărţirea noastră; nu vom mai putea să ne vedem, şi această despărţire, datorată familiei mele, va fi mai teribilă decât cea datorată familiei tale. Bineînţeles că Garofoli va dori să te ia cu el şi să te instruiască şi pe tine ca pe elevii lui, cu biciul, dar tu nu vei accepta să vii şi nici eu nu voi dori să vii cu mine. Tu n-ai fost niciodată bătut!

Preocupat doar de mine, nu mă gândisem niciodată la Garofoli, dar tot ce-mi spusese Mattia era posibil şi nu aveam nevoie de explicaţii pentru a înţelege la ce pericol eram expuşi.

— Ce vrei, să nu intrăm în Paris?, l-am întrebat.

— Cred că este de ajuns să nu merg cu tine pe strada Mouffetard ca să scap de ghinionul unei întâlniri cu Garofoli.

— Ei bine, nu veni, mă voi duce singur şi ne vom întâlni diseară, la ora şapte.

Locul ales pentru întâlnirea cu Mattia era capătul podului Arhiepiscopiei, în spatele catedralei Notre-Dame. După asta am pornit-o din nou la drum şi curând am intrat în Paris.

Ajunşi în piaţa Italiei ne-am despărţit, foarte emoţionaţi amândoi, ca şi cum urma să nu ne mai întâlnim, şi, în timp ce Mattia şi Capi se îndreptau spre Grădina Botanică, eu am luat-o spre strada Mouffetard, care se afla nu departe.

Era prima oară, după şase luni, când, cu excepţia zilelor cât am fost închis în mină, eram singur, fără Mattia şi fără Capi, iar în acest mare Paris aveam o senzaţie destul de neplăcută.

Dar n-am vrut să mă las doborât de acest sentiment; doar urma să-l găsesc pe Barberin şi, prin el, să-mi regăsesc familia.

Scrisesem pe o bucăţică de hârtie numele şi adresa celor unde ar putea fi găsit Barberin, dar fusese o precauţie inutilă, căci nu uitasem nici numele, nici adresele, şi nici n-am avut nevoie să mă uit la hârtie: Pajot, Barrabaud şi Chopinet.

Primul pe care l-am găsit, în timp ce coboram pe strada Mouffetard, a fost Pajot. Am intrat fără ezitare în cârciuma care era la parterul unei case cu camere mobilate, dar, când am vrut să întreb de Barberin, am constatat că vocea începe să-mi tremure.

— Cine este acest Barberin?

— Barberin din Chavanon.

Şi l-am descris pe Barberin, cel puţin pe acel Barberin pe care-l văzusem când se întorsese de la Paris: faţă aspră, înfăţişare dură, cap înclinat pe umărul drept.

— Nu avem acum pe aici pe nimeni cu aceste

semnalmente, nu-l cunosc!

Am mulţumit şi m-am dus puţin mai departe, la Barrabaud; acesta se ocupa cu închirierea de camere mobilate, dar vindea şi fructe, şi legume.

La început nu prea m-au ascultat, Barrabaud şi nevasta lui fiind tare ocupaţi; ea curăţa un fel de plante verzi, pe care le tăia cu ajutorul unui cuţit, despre care aveam să aflu că se numesc spanac, iar el se certa cu o clientă din cauza unei centime lipsă. În sfârşit, după ce mi-am repetat întrebarea de trei ori, am obţinut un răspuns:

— Aha, da!... Barberin, pe vremuri locuia aici, acum vreo patru ani.

— Cinci, spuse femeia, şi ne mai datorează o săptămână; unde este ticălosul ăla?

Exact asta întrebam şi eu. Am ieşit dezamăgit şi puţin neliniştit. Nu-mi mai rămăsese decât Chopinet. Cui să mă mai adresez dacă nici acesta n-ar fi ştiut nimic? Unde aş fi putut să-l mai caut pe Barberin?

Ca şi Pajot, Chopinet era birtaş, şi când am intrat în camera ce servea, în acelaşi timp, şi de bucătărie, şi de sufragerie, se aflau în jurul mesei mai multe persoane.

Mi-am adresat întrebările lui Chopinet însuşi, care, cu un polonic în mână, tocmai servea supa muşteriilor.

— Baberin nu mai locuieşte aici!

— Şi unde este acum?, am întrebat eu tremurând.

— Nu ştiu.

M-a cuprins ameţeala; aveam impresia că oalele dansează pe foc.

— Dar nu ştiţi unde-l pot căuta? am întrebat.

— Nu şi-a lăsat adresa.

Faţa mea trăda într-atât dezamăgirea, încât unul dintre clienţii care mâncau la masă mă strigă:

— Ce vrei de la Barberin?, m-a întrebat acesta.

Nu puteam să-i spun adevărul şi să-i istorisesc toată povestea mea.

— Vin din satul lui, Chavanon, şi trebuie să-i dau veşti

de la nevasta lui, ea mi-a spus să-l caut aici.

— Dacă ştii unde este Barberin, îi spuse Chopinet celui ce mă descosea, poţi să-i spui băiatului, care nu-i vrea răul, bineînţeles, nu-i aşa, băiete?

— Oh, nu, domnule!

Speranţa puse din nou stăpânire pe mine.

— Probabil că Barberin locuieşte acum la hotelul Cantal, în pasajul Austerlitz; oricum, acolo era acum trei săptămâni.

Am mulţumit şi am ieşit; dar, înainte de a mă îndrepta spre pasajul Austerlitz, căci eram sigur că se află la capătul podului cu acelaşi nume, am vrut să aflu veşti despre Garofoli, ca să i le spun lui Mattia.

Eram aproape de strada Lourcine, aşa că n-am avut decât câţiva paşi de făcut până ce am găsit casa în care fusesem cu Vitalis. Ca şi în ziua în care sosisem pentru prima oară aici, un bătrân, chiar acelaşi bătrân, agăţa nişte zdrenţe pe peretele verzui al curţii: parcă numai asta făcuse de când nu-l mai văzusem.

— Domnul Garofoli s-a întors?, l-am întrebat.

Bătrânul mă privi şi începu să tuşească fără să răspundă; m-am gândit că trebuia să-l fac să înţeleagă că ştiu unde se află Garofoli, altfel bătrânul nu-mi va spune nimic.

— Este tot acolo? am întrebat eu făcând pe grozavul, probabil că se cam plictiseşte!

— Poate, dar timpul trece oricum.

— Poate, dar nu la fel de repede ca pentru noi. Bătrânul vru să râdă de această glumă, dar îl înecă tuşea.

— Ştiţi când trebuie să se întoarcă? l-am întrebat când s-a mai liniştit.

— Peste trei luni.

Mattia putea să respire liniştit, Garofoli mai avea de stat trei luni la închisoare, iar între timp părinţii mei vor găsi un motiv ca să-l împiedice pe teribilul *padrone* să-i mai facă vreun rău nepotului său.

Chiar dacă-mi pierdusem speranţa la Chopinet,

încrederea îmi revenise; îl voi găsi pe Barberin la hotelul Cantal. M-am îndreptat, aşadar, în grabă spre pasajul Austerlitz, plin de speranţă şi bucurie, fiind, totodată, datorită acestor sentimente, plin de îngăduinţă pentru Barberin.

Poate că nu era aşa de rău pe cât părea, mai ales că fără el, probabil, aş fi murit de frig şi foame pe strada Breteuil; este adevărat că mă smulsese de lângă tuşa Barberin ca să mă vândă lui Vitalis, dar nu mă cunoştea deloc şi nu avea cum să iubească un copil pe care nu-l văzuse crescând, mai ales că era împins de la spate de mizerie, care adesea sfătuieşte prost. Acum mă căuta, se ocupa de mine şi, dacă-mi voi regăsi părinţii, lui i-o voi datora. Asta merită mai mult decât repulsia pe care o simţeam pentru el de când plecasem de la Chavanon, luat de mână de Vitalis. Trebuia, deci, să-i fiu recunoscător; dacă nu era o datorie de dragoste şi tandreţe, aşa cum aveam pentru tuşa Barberin, oricum era o datorie de conştiinţă.

Traversând prin Grădina Botanică, distanţa nu este prea mare din strada Lourcine până în pasajul Austerlitz. Am ajuns repede în faţa hotelului Cantal, care nu avea decât numele de hotel, fiind în realitate o casă mizerabilă, cu camere de închiriat. Era ţinut de-o bătrână pe jumătate surdă şi căreia îi tremura capul.

Când i-am adresat întrebarea obişnuită, şi-a pus mâna pâlnie la ureche şi mă rugă să repet întrebarea.

— Nu prea aud bine, spuse ea cu o voce înceată.

— Aş vrea să-l văd pe Barberin, Barberin din Chavanon, locuieşte aici, nu-i aşa?

Fără să-mi răspundă, îşi ridică ambele braţe în sus cu o mişcare atât de bruscă, încât pisica pe care o ţinea în poală căzu jos îngrozită.

— Vai! Vai!, scânci ea.

Apoi mă privi şi-ţi bâţâi mai tare capul.

— Oi fi băiatul? întrebă ea.

— Ce băiat?

— Cel pe care-l căuta.

„Pe care-l căuta!” Auzind acest lucru, inima mi se strânse.

— Barberin! am strigat eu.

— Răposatul, răposatul Barberin vrei să spui. M-am sprijinit de harpă.

— A murit, deci?, am strigat eu tare să mă fac auzit, dar cu o voce răguşită de emoţie.

— Acum opt zile, la spitalul Sfântul Anton.

Am rămas buimac. Barberin murise! Cum să-mi mai găsesc acum familia? Unde s-o caut?

— Deci tu eşti băiatul, continuă bătrâna, cel pe care-l căuta pentru a-l reda familiei lui bogate?

Speranţa îmi reveni. M-am cramponat de aceste cuvinte.

— Ştiţi? … am întrebat eu.

— Ştiu ce povestea bietul om: că a găsit şi a crescut un copil, că, acum, acea familie care l-a pierdut odinioară îl vrea înapoi şi că el a venit la Paris să-l caute.

— Dar familia?, am întrebat eu, cu sufletul la gură, familia mea?

— Deci tu eşti băiatul? Oh! Tu eşti, chiar tu! Şi tot bâţâind din cap, mă privea insistent. Dar i-am întrerupt examinarea.

— Vă rog, doamnă, spuneţi-mi ce ştiţi?

— Dar nu ştiu decât ce ţi-am spus, băiete, adică tinere domn, vreau să spun.

— Ce v-a spus Barberin referitor la familia mea? Vedeţi cât sunt de emoţionat, doamnă, cât de îngrijorat, de tulburat.

Fără să-mi răspundă îşi ridică din nou braţele spre cer.

— Ce întâmplare!

În acel moment, o femeie, ce părea o servitoare, intră în camera în care ne aflam; atunci bătrâna i se adresă:

— Ce întâmplare! Acest băiat, acest tânăr domn pe

care-l vezi aici, la noi, este cel despre care vorbea Barberin; a sosit, dar Barberin nu mai este aici! Ce întâmplare!

— Barberin nu v-a vorbit despre familia mea? am întrebat-o.

— De zeci de ori, de sute de ori, o familie bogată.

— Unde locuieşte această familie? Cum se numeşte?

— Oh, Barberin nu mi-a spus niciodată nimic despre asta. Înţelegeţi, ţinea ascuns, voia să ia el toată recompensa, aşa cum era şi drept, şi, apoi, era un mare şmecher!

Din păcate, înţelegeam: înţelegeam chiar foarte bine ce-mi spunea bătrâna: că Barberin luase cu el în mormânt secretul naşterii mele.

Nu ajunsesem atât de aproape de ţintă decât ca s-o pierd. Oh! Frumoasele mele visuri! Speranţele mele!

— Şi nu ştiţi pe nimeni căruia Barberin să-i fi spus mai multe?, am întrebat-o pe bătrână.

— Barberin nu era prost să se destăinuie cuiva, era prea neîncrezător.

— Şi n-aţi văzut niciodată pe cineva din familia mea care să fi venit să-l caute?

— Niciodată.

— Dar prieteni cărora să le fi vorbit despre familia mea?

— Nu avea prieteni.

Mi-am luat capul între mâini; dar degeaba îmi torturam creierul, nu-mi venea nicio idee; de altfel, eram aşa de emoţionat, de tulburat, încât nici nu puteam să gândesc.

— A primit odată o scrisoare, spuse bătrâna, după ce se gândi îndelung, o scrisoare recomandată.

— Şi unde este scrisoarea?

— Nu ştiu, poştaşul i-a dat-o în mână; nu i-am văzut timbrul.

— Şi unde este această scrisoare?

— Când a murit, i-am căutat prin lucrurile pe care le lăsase aici. Oh, nu din curiozitate, ci doar pentru a o anunţa pe nevastă-sa; dar nu am găsit nimic, nici la spital nu am

găsit în haine nicio hârtie şi, dacă n-ar fi spus că este din Chavanon, cei de la spital nu ar fi putut să-i anunţe nevasta.

— Tuşa Barberin a fost anunţată?

— Desigur!

Am rămas mult timp fără să scot o vorbă. Ce să spun? Ce să mai întreb? Aceşti oameni îmi spuseseră tot ce ştiau. Nu ştiau nimic. Şi bineînţeles că încercaseră să afle tot ceea ce Barberin le ascunsese.

Am mulţumit şi m-am îndreptat spre uşă.

— Unde te duci?, mă întrebă bătrâna.

— Să mă întâlnesc cu un prieten.

— Ah, ai un prieten?

— Da.

— Şi locuieşte la Paris?

— Am sosit amândoi azi dimineaţă…

— Păi, dacă nu aveţi unde dormi, puteţi locui aici. Vă veţi simţi foarte bine, pot să mă laud cu asta, aici este o casă onorabilă. Să ştii că, dacă familia te caută, când vor vedea că nu primesc niciun semn de la Barberin, aici vor veni să întrebe şi nu în altă parte; deci, ai putea fi aici ca să-i primeşti, ceea ce este un avantaj; unde să te găsească, dacă nu eşti aici? Sunt sigură că ce-ţi spun te poate interesa. Ce vârstă are prietenul tău?

— Este mai mic ca mine.

— Oh, nu mai spune! Doi tineri pe străzile Parisului, poţi să întâlneşti tot felul de oameni necinstiţi! Există hoteluri deocheate! Nu ca aici, unde te simţi în siguranţă; cartierul este foarte liniştit!

Nu prea eram convins că liniştea se datora cartierului. Oricum, hotelul Cantal era unul dintre cele mai murdare şi mai mizerabile pe care-mi fusese dat să le văd, chiar dacă în viaţa mea de călător şi aventurier văzusem destule, chiar mai mizerabile decât ăsta. Propunerea acestei bătrâne era însă demnă de luat în seamă. De altfel, nu era momentul să fac pe simandicosul; nu-mi găsisem familia, familia mea

cea bogată, şi nu puteam locui cu ea în frumoasele hoteluri de pe bulevarde sau în casa ei cea luxoasă, dacă ai mei locuiau la Paris. La hotelul Cantal nu vom cheltui mult, căci trebuia să ne gândim la economie acum. Oh, câtă dreptate avusese Mattia când spusese că trebuie să câştigăm bani în drumul de la Dreuzy la Paris! Ce-am fi făcut dacă nu aveam cei şaptesprezece franci în buzunar?

— Cât ne costă o cameră pentru mine şi prietenul meu? am întrebat.

— Zece centime pe zi, este mult?

— Bine, vom veni diseară amândoi.

— Să veniţi devreme, Parisul este periculos noaptea, înainte de-a ne întoarce la hotel trebuia să-l găsesc pe

Mattia şi mai aveam câteva ore până la întâlnirea fixată cu el. Neştiind ce să fac, m-am dus în Grădina Botanică şi m-am aşezat pe-o bancă, într-un colţ izolat.

Mă dureau picioarele şi-mi simţeam sufletul apăsat de nelinişte.

Năruirea speranţelor mele fusese atât de bruscă, neaşteptată şi dură! Aveam, deci, parte de toate nenorocirile din lume şi, când întindeam şi eu mâna să mă sprijin pe ceva solid, craca pe care speram s-o apuc mi se frângea în mână, făcându-mă să cad. Şi tot aşa va fi mereu. Nu era oare o fatalitate că Barberin murise tocmai când aveam nevoie de el şi că, din cauza dragostei lui renăscute pentru câştig, ascunsese tuturor numele şi adresa persoanei – tatăl meu, fără îndoială – care-l pusese să mă caute?

Pe când stăteam aşa trist, cu ochii umflaţi de lacrimi, în colţul meu, sub un copac încă verde, care mă învăluia cu umbra lui, un domn şi o doamnă, urmaţi de un copil ce trăgea un cărucior, se aşezară pe-o bancă în faţa mea. Îl strigară pe copil, care, lăsându-şi căruciorul, se duse repede spre ei cu braţele deschise; tatăl îl strânse la piept, îl sărută pe păr, apoi îl trecu mamei lui, care şi ea îl sărută de câteva ori, în acelaşi loc şi la fel de tare, în timp ce

copilul râdea în hohote, mângâind obrajii părinţilor cu mânuţele lui grăsuţe.

Când am văzut bucuria părinţilor şi a copilului, m-a podidit plânsul. Eu nu fusesem îmbrăţişat aşa niciodată; acum îmi era oare permis să sper că voi fi şi eu cândva sărutat cu atâta dragoste? Mi-a venit o idee, mi-am luat harpa şi am început să cânt încet un vals pentru copilul care bătea ritmul cu picioruşele. Domnul se apropie de mine şi-mi întinse un ban argintiu; politicos l-am refuzat.

— Nu, domnule, vă rog să mă lăsaţi să mă bucur că am putut face o plăcere copilului dumneavoastră care este atât de drăgălaş.

Mă privi atunci cu atenţie, dar în acel moment veni paznicul şi, cu toate protestele domnului, mă somă să părăsesc cât mai repede grădina, dacă nu ţineam să mă ducă la închisoare, pentru că nu aveam voie să cânt în grădini.

Mi-am pus cureaua harpei pe umăr şi am plecat, întorcând adesea capul pentru a privi spre domnul şi doamna care şi ei mă priveau emoţionaţi. Cum nu era încă timpul să mă duc pe podul Arhiepiscopiei pentru a-l întâlni pe Mattia, m-am plimbat pe chei, privind apa curgând.

Se lăsă întunericul, se aprinseră felinarele, iar eu mă îndreptai atunci spre catedrala Notre-Dame, ale cărei turnuri se profilau pe cerul înroşit de apusul soarelui. Am găsit o bancă aproape de catedrală, unde m-am aşezat, căci mă dureau foarte tare picioarele, ca şi cum aş fi făcut un drum lung, şi am început din nou să mă gândesc la amărăciunile mele. Niciodată nu m-am simţit mai zdrobit, mai ostenit. În jurul meu toate păreau sumbre în acel Paris plin de lumină, de zgomot, de mişcare, eu simţindu-mă mai pierdut decât în mijlocul câmpiei sau al pădurii.

Oamenii care treceau prin faţa mea se întorceau câteodată să mă privească; dar ce-mi păsa mie de curiozitatea sau de simpatia lor, speranţele mele nu erau legate de interesul indiferenţilor!

Mă distram numărând bătăile orologiului; atunci calculam cât timp mai aveam de aşteptat până să-mi recapăt curajul cu ajutorul lui Mattia. Ce consolare pentru mine să mă gândesc că în curând îi voi vedea ochii blânzi şi atât de veseli!

Puţin înainte de ora şapte am auzit un lătrat vesel; aproape imediat am văzut în întuneric un corp alb îndreptându-se spre mine în goană şi sărindu-mi pe genunchi. Capi începu să-mi lingă mâinile; l-am strâns în braţe şi l-am sărutat pe nas.

Mattia apăru şi el din noapte.

— Ei bine, strigă el, deşi se afla încă destul de departe.

— Barberin a murit.

Mattia o luă la goană spre mine pentru a ajunge mai repede; în câteva cuvinte i-am povestit tot ce am aflat că se întâmplase.

Atunci am văzut în ochii lui o tristeţe care-mi făcu bine şi am simţit că, deşi nu se aşteaptă la nimic din partea familiei mele, îmi dorea sincer, din toată inima, să-mi găsesc părinţii, încercă să mă consoleze cu vorbe afectuoase şi, în special, să mă convingă că nu trebuia să-mi pierd nădejdea.

— Dacă părinţii tăi l-au găsit pe Barberin, vor fi neliniştiţi nemaiauzind veşti de la el şi vor încerca să afle ce s-a întâmplat; bineînţeles că vor ajunge la hotelul Cantal. Hai să mergem, deci, acolo, va fi o întârziere doar de câteva zile.

Asta îmi spusese şi bătrâna care bâţâia din cap; totuşi, în gura lui Mattia aceste vorbe avură pentru mine o cu totul altă importanţă. Bineînţeles că nu era vorba decât de o întârziere!

M-am mai calmat şi i-am povestit lui Mattia ce aflasem despre Garofoli.

— Încă trei luni!, strigă el şi începu să cânte şi să danseze în mijlocul străzii.

Apoi se opri şi veni spre mine.

— Familia nu înseamnă acelaşi lucru pentru fiecare! Tu eşti trist că ţi-ai pierdut-o pe a ta, iar eu cânt de bucurie că mi-am pierdut-o pe a mea.

— Un unchi nu înseamnă o familie, adică un unchi ca Garofoli; dacă ai fi pierdut-o pe sora ta, Cristina, la fel ai fi dansat?

— Oh, să nu mai spui aşa ceva niciodată!

— Vezi!

Mergând pe chei am ajuns la pasajul Austerlitz şi, deoarece ochii mei nu mai erau întunecaţi de tristeţe, am putut vedea cât de frumoasă este Sena, seara, când este luminată de luna plină care aşază parcă paiete ici şi colo pe apele-i strălucitoare, ca o oglindă mişcătoare.

Chiar dacă stăpâna lui susţinea că hotelul Cantal era un hotel decent, în schimb acesta nu era deloc frumos, aşa că atunci când ne-am văzut cu un capăt de lumânare fumegândă într-o mansardă atât de strâmtă, încât unul dintre noi trebuia să se aşeze pe pat dacă celălalt voia să stea în picioare, n-a fost greu să îmi dau seama cât de departe era o astfel de cameră de cea în care sperasem eu să dormim. Iar cearşafurile din pânză îngălbenită nu semănau deloc cu scutecele frumoase despre care îmi vorbise tuşa Barberin.

Nici bucata de pâine cu pateu de ficat de porc cu slănină pe care am cumpărat-o la cină nu semăna cu ospăţul pe care sperasem să i-l pot oferi lui Mattia.

Dar, în sfârşit, nu era încă totul pierdut, nu aveam decât să aşteptăm.

Şi am adormit cu acest gând în minte.

33
Căutări

M-am sculat devreme în dimineaţa următoare şi mi-am început ziua scriindu-i tuşei Barberin. Trebuia să-i povestesc ce aflasem, dar nu mi-a fost deloc uşor. Cum să-i

spun, pur şi simplu, că bărbatul ei a murit? Ţinea la Jérôme al ei, trăiseră mulţi ani împreună şi ar fi tare mâhnită dacă nu aş lua parte la durerea ei.

În sfârşit, mai cu poticneli, mai cu asigurări de afecţiune repetate, am ajuns la sfârşitul scrisorii. Bineînţeles că i-am povestit şi despre decepţia mea, şi despre speranţele pe care încă le aveam. De fapt, mai mult despre asta i-am vorbit. În caz că familia mea o să-i scrie pentru a afla veşti despre Barberin, o rugam să mă anunţe imediat şi, mai ales, să-mi transmită adresa pe care i-o vor da; putea să mi-o trimită la Paris, la hotelul Cantal.

După ce mi-am îndeplinit această datorie, mai aveam una de îndeplinit faţă de tatăl Lizei, dar şi aceasta era destul de grea, cel puţin pentru un anumit motiv. Când, la Dreuzy, îi spusesem Lizei că imediat ce voi ajunge la Paris mă voi duce să-l văd pe tatăl ei, îi explicasem că, dacă părinţii mei sunt bogaţi, aşa cum speram, le voi cere să plătească suma pe care nenea Acquin o datora, astfel că mă voi duce la închisoare doar pentru a-l scoate de acolo şi a-l lua cu mine. Această eliberare făcea parte din programul de bucurii pe care mi-l făcusem: nenea Acquin mai întâi, tuşa Barberin apoi, Liza, Etiennette, Alexis, Benjamin după aceea. În ceea ce-l privea pe Mattia, el urma să-mi împărtăşească soarta şi să se bucure de ceea ce mă bucuram şi eu. Ce decepţie să mă duc la închisoare cu mâinile goale şi să-l văd astfel pe nenea Acquin, fiind la fel de neputincios să-i fac un serviciu aşa cum fusesem când îl părăsisem, fără să pot să-mi achit datoria de recunoştinţă pe care o aveam faţă de el.

Din fericire, îi aduceam veşti bune din partea Lizei şi a lui Alexis, iar bucuria lui părintească îmi va îndulci regretele; voi avea, cel puţin, satisfacţia că am făcut ceva pentru el, aşteptând să pot face ceva mai mult.

Mattia, care dorea foarte mult să vadă o închisoare, mă însoţi; de altfel, voiam să-l cunoască pe cel ce-mi fusese timp de mai bine de doi ani ca un tată.

Acum ştiam ce trebuie să fac pentru a intra în închisoarea datornicilor de la Clichy şi, deci, n-am stat prea mult în faţa porţii mari, aşa cum stătusem prima oară când venisem aici.

Am fost introduşi într-un vorbitor unde sosi imediat şi nenea Acquin. Din uşă, îmi întinse braţele.

— Oh, băiete!, îmi spuse el îmbrăţişându-mă, bravul meu Rémi!

Imediat i-am vorbit despre Liza şi Alexis, apoi, când am vrut să-i spun de ce nu am putut să mă duc la Etiennette şi la Benjamin, m-a întrerupt.

— Şi părinţii tăi?

— Ştiţi deci?

Atunci îmi povesti că fusese vizitat de Barberin cu două săptămâni în urmă.

— A murit, i-am spus eu.

— Ce nenorocire!

Îmi povesti cum Barberin venise la el ca să-l întrebe unde eram. Ajungând la Paris, Barberin se dusese la Garofoli, dar bineînţeles că nu-l găsise; atunci s-a dus mai departe, în provincie, la închisoarea unde fusese dus Garofoli, şi acesta îi spusese că, după moartea lui Vitalis, am fost luat de un grădinar pe nume Acquin. Barberin revenise la Paris, la Glacière, şi acolo aflase că grădinarul era închis la Clichy. A venit la închisoare şi nenea Acquin îi povestise cum plecasem să cutreier Franţa, aşa că nu putea şti unde mă aflam în acel moment, dar era sigur că, la un moment dat, voi trece pe la unul dintre copiii lui. Atunci mi-a scris chiar el la Dreuzy, la Vorses, la Esnandes şi la Saint-Quentin, dar cum nu găsisem scrisoarea la Dreuzy, înseamnă că aceasta a ajuns după plecarea mea.

— Şi ce-a spus Barberin despre familia mea?

— Nimic sau, mai exact spus, foarte puţine lucruri: părinţii tăi au descoperit la comisariatul de poliţie din cartierul Invalizilor că pruncul abandonat pe strada Breteuil a fost luat de un zidar din Chavanon şi au venit să te caute

la el; negăsindu-te, l-au rugat să-i ajute să te caute.

— Nu v-a spus numele lor, nu v-a vorbit de regiunea din care veneam?

— Când i-am pus aceste întrebări, mi-a spus că-mi va explica el mai târziu; atunci n-am mai insistat, înţelegând că ascundea numele familiei tale de teama de a nu pierde din câştigul pe care spera că-l va obţine de la ei. Deoarece mă pot considera şi eu, într-o oarecare măsură, tatăl tău, Barberin îşi închipuia că voiam să câştig şi eu ceva, aşa că l-am trimis la plimbare şi de atunci nu l-am mai văzut; n-am avut cum să aflu că a murit. Ştii, deci, că ai părinţi, dar, din cauza lăcomiei acestui bătrân zgârcit, nu ştii nimic mai mult, nu ştii nici cine sunt, nici unde se află.

I-am explicat ce speranţe aveam şi el mi le-a întărit:

— Dacă părinţii tăi au reuşit să-l găsească pe Barberin la Chavanon, dacă Barberin a ştiut cum să-l descopere pe Garofoli şi cum să dea de mine aici, te vor găsi şi pe tine la hotelul Cantal: să rămâi acolo!

Aceste cuvinte au fost ca un adevărat balsam pentru sufletul meu şi mi-au redat bucuria; apoi am vorbit despre Liza, despre Alexis şi despre îngroparea mea de viu în mină.

— Ce meserie groaznică!, îmi spuse el când am terminat de povestit. Îmi pare rău că bietul meu Alexis trebuie să lucreze în mină. Oh, ce fericit era când cultiva micsandre!

— Va reveni la munca lui!, am spus eu.

— Dumnezeu să te audă, micul meu Rémi.

Mă mânca limba să-i spun că părinţii mei îl vor scoate curând din închisoare. Dar mi-am amintit la timp că nu trebuie să te lauzi cu bucuriile pe care vrei să le oferi celorlalţi şi m-am limitat să-l asigur că, în curând, va fi liber, cu toţi copiii în jurul lui.

— În aşteptarea acestui moment, îmi spuse Mattia când am ieşit în stradă, părerea mea este să nu mai pierdem timpul şi să încercăm să câştigăm ceva bani.

Dacă am fi pierdut mai puţin timp ca să câştigăm bani în drumul de la Chavanon la Dreuzy şi de la Dreuzy la Paris, am fi ajuns mai devreme la Paris şi am fi avut şansa să-l întâlnim pe Barberin.

— Asta-i adevărat şi, în sinea mea, mă acuz adesea că te-am făcut să întârzii, aşa că nu-i nevoie să-mi mai reproşezi şi tu lucrul ăsta.

— Nu-i un reproş, micul meu Mattia, te asigur; fără tine n-aş fi putut să-i dau Lizei păpuşa şi fără tine aş fi fost acum pe stradă, fără un ban în buzunar pentru mâncare.

— Ei bine, atunci pentru că am avut dreptate să vreau să câştigăm bani, să facem ca şi acum aş avea dreptate în continuare. De altfel, nu avem altceva de făcut decât să cântăm şi să ne interpretăm repertoriul; să mai aşteptăm cu plimbarea până când o să ai trăsura ta, căci atunci totul va fi mai puţin obositor. Nu uita că la Paris sunt ca la mine acasă şi cunosc bine toate locurile unde ne putem da spectacolele.

Cunoştea aşa de bine locurile publice, pieţele, promenadele, cafenelele, încât seara, numărând câştigul obţinut, am văzut că adunasem paisprezece franci.

Atunci, înainte de a adormi, mi-am adus aminte de o vorbă pe care o auzisem adesea spusă de Vitalis, care susţinea că ban la ban trage. În situaţia în care mă aflam, un astfel de câştig mi se părea a fi un semn cert că părinţii mei vor sosi dintr-un moment în altul.

Eram aşa de sigur de previziunile mele, încât a doua zi aş fi rămas de bunăvoie la hotel, dar Mattia mă obligă să ies şi să cânt împreună cu el; în ziua aceea am câştigat unsprezece franci.

Trecură astfel mai multe zile fără să intervină nimic nou şi fără ca bătrâna de la hotel să-mi dea alt răspuns la întrebările mele decât obişnuitul „nimeni nu a venit să întrebe de Barberin şi n-am primit nicio scrisoare pentru tine sau pentru Barberin”. Dar într-o bună zi, când mă aşteptam mai puţin, îmi întinse, în sfârşit, o scrisoare.

Era răspunsul tuşei Barberin sau, mai exact spus, răspunsul pe care tuşa îl dictase, pentru că ea nu ştia să scrie, nici să citească.

Îmi spunea că fusese anunţată de moartea bărbatului ei şi că, în urmă cu puţin timp, primise de la acesta o scrisoare pe care mi-o trimitea, gândindu-se că mi-ar putea fi de folos, deoarece conţinea informaţii despre familia mea.

— Hai, repede, să citim scrisoarea lui Barberin.

Am deschis scrisoarea tremurând şi cu inima strânsă.

Draga mea nevastă,

Sunt la spital şi mă simt atât de rău că nu cred să mai am mult de pătimit. Dacă aş avea forţă, ţi-aş spune cum s-a întâmplat, dar n-ar servi la nimic; mai bine să-ţi spun mai repede ce am de spus. Dacă mă curăţ, să scrii la Greth and Galley, Greensquare, Lincoln's-Inn, Londra. Sunt avocaţii care trebuie să-l găsească pe Rémi. Să le spui că doar tu poţi da veşti despre copil şi să ai grijă să ţi se plătească bine; trebuie ca aceşti bani să te facă să trăieşti fericită la bătrâneţe!

Vei afla ce-a devenit Rémi scriind unui anume Acquin, fost grădinar, în prezent închis la Clichy, Paris. Roagă-l pe părintele să-ţi scrie toate scrisorile, căci nu trebuie să ai încredere în nimeni. Să nu faci nimic înainte de a afla c-am murit.

Te îmbrăţişez pentru ultima oară,
BARBERIN

Nici nu terminasem de citit scrisoarea, că Mattia începu să ţopăie.

— Înainte! La Londra, strigă el.

Eram aşa de surprins de ce citisem, încât îl priveam pe Mattia fără să înţeleg prea bine ce spunea.

— Dacă scrisoarea spune că există nişte avocaţi care sunt puşi să te găsească, continuă el, înseamnă, nu-i aşa,

că părinţii tăi sunt englezi.

— Dar...

— Nu-ţi place că eşti englez?

— Aş fi vrut să fiu francez, din aceeaşi ţară cu Liza şi cu fraţii ei.

— Eu aş fi vrut să fii italian.

— Dacă sunt englez, sunt din aceeaşi ţară cu Arthur şi doamna Milligan.

— Cum, dacă eşti englez? Dar este ceva sigur; dacă ai fi francez, părinţii tăi n-ar pune nişte avocaţi englezi să caute în Franţa copilul pe care l-au pierdut. Deoarece eşti englez trebuie să mergem în Anglia. Este cel mai bun mijloc de-a te apropia de părinţii tăi.

— N-ar fi mai bine să le scriu acestor avocaţi?

— De ce? Afli mai multe când vorbeşti cu cineva decât atunci când îi scrii. Când am sosit la Paris aveam şaisprezece franci; am adunat în prima zi paisprezece, apoi unsprezece, apoi n-am mai ţinut exact socoteala, dar ştiu că, deşi am şi cheltuit, acum avem în buzunar patruzeci şi trei de franci. Este mai mult decât avem nevoie să ne ducem la Londra; ne îmbarcăm la Boulogne pe un vas care pleacă la Londra şi care n-o să ne costă mare lucru.

— Ai mai fost la Londra?

— Ştii bine că nu; am avut însă, la circul Gassot, doi prieteni clovni care erau englezi; ei mi-au povestit adesea despre Londra şi m-au învăţat chiar şi câteva cuvinte englezeşti, ca să putem vorbi împreună fără ca mama Gassot, care era curioasă ca o cucuvaie, să înţeleagă ce spuneam. I-am bălmăjit de câteva ori tot felul de prostii în engleză, iar ea n-a înţeles nimic şi nu s-a supărat pe noi! Aşa că am să te conduc la Londra.

— Şi eu am învăţat ceva engleză cu Vitalis.

— Da, dar de trei ani ai uitat-o mai mult ca sigur, în timp ce eu încă o mai ştiu. Ai să vezi! Şi, apoi, nu doar pentru că pot să-ţi fiu de folos vin cu tine la Londra. Trebuie să fiu sincer cu tine spunându-ţi că există şi o altă cauză.

— Care?

— Dacă părinţii tăi ar fi venit să te caute la Paris, ar fi putut foarte bine să nu dorească să mă ia şi pe mine cu tine, dar dacă voi fi deja în Anglia, le va fi mai greu să mă trimită acasă.

O astfel de supoziţie mi se părea jignitoare pentru părinţii mei, dar ar fi putut fi, în cel mai rău caz, adevărată; chiar de-ar fi o şansă la o mie să se realizeze, trebuia să accept ideea lui Mattia de a pleca imediat la Londra împreună.

— Să plecăm, i-am spus.

— Vrei?

În două minute raniţele au fost închise şi am coborât gata de plecare.

Când ne văzu astfel echipaţi, proprietăreasa hotelului începu să strige:

— Tânărul domn – eu eram acela – nu-şi aşteaptă părinţii? Ar fi mai înţelept şi, apoi, părinţii săi ar avea ocazia să afle cât de bine a fost îngrijit aici fiul lor.

Dar nu aceste vorbe mă puteau opri; după ce am plătit pentru zilele petrecute în hotel, am ieşit în stradă unde mă aşteptau Mattia şi Capi.

— Dar care este adresa la care puteţi fi găsiţi? întrebă bătrâna.

Poate că era mai înţelept să-i las adresa avocaţilor, aşa că am scris-o în registrul hotelului.

— La Londra!, se vaită ea. Doi tineri ca dumneavoastră la Londra! Pe drumuri! Pe mare!

Înainte de a o porni spre Boulogne, trebuia să ne ducem la nenea Aquin să ne luăm rămas bun.

Dar n-a fost o despărţire tristă. Nenea Aquin a fost fericit că-mi voi întâlni în curând familia, iar eu am fost bucuros să-i spun şi să-i repet că mă voi întoarce în curând, cu părinţii mei, să-i mulţumesc pentru tot binele pe care mi l-a făcut.

— Pe curând, băiete, şi mult noroc! Dacă nu te vei

întoarce atât de repede pe cât vrei, scrie-mi.

— Voi reveni!

În ziua aceea am mers până la Moisselles fără oprire. Acolo am dormit într-o fermă, căci trebuia să facem economie pentru vapor. Mattia spusese că este ieftin, dar cât o să ne coste acest „ieftin” nu aveam de unde să ştim.

În timp ce mergeam, Mattia mă învăţa diverse cuvinte englezeşti, căci eram foarte preocupat de-o problemă care nu mă lăsa să mă bucur în voie: părinţii mei înţelegeau franceza sau italiana? Cum o să ne înţelegem dacă nu vorbeau decât engleza? Va fi foarte greu! Ce le voi spune fraţilor şi surorilor mele, dacă aveam? Nu voi rămâne un străin pentru ei până când vom reuşi să ne înţelegem? Când mă gândeam la întoarcerea în mijlocul familiei mele, şi acest lucru se întâmplase de câteva ori de când plecasem de la Chavanon, nu mă gândisem că s-ar putea să fiu stânjenit de ceva în elanul bucuriei mele. Voi avea nevoie, desigur, de mult timp să învăţ engleza, care mi se părea o limbă dificilă.

Ne-au trebuit opt zile ca să ajungem de la Paris la Boulogne, căci ne-am oprit câte puţin în principalele oraşe de pe parcurs – Beauvais, Abbeville, Montreuil-sur-Mer – pentru a da câteva reprezentaţii şi a ne reface capitalul.

Când am ajuns la Boulogne mai aveam treizeci şi doi de franci în pungă, cu mult mai mult decât am aflat că trebuia să plătim locurile pe vapor.

Deoarece Mattia nu văzuse niciodată marea, prima noastră plimbare a fost pe dig. Timp de câteva minute a rămas cu privirea pierdută în depărtare şi, plescăind din limbă, spuse că este urâtă, tristă şi murdară.

Atunci începu o discuţie aprinsă între noi, căci vorbisem adesea despre mare şi îi spusesem întotdeauna că este cel mai frumos lucru ce poate fi văzut; mi-am susţinut şi acum opinia.

— Poate că ai dreptate când spui că marea este

frumoasă, dar este aşa când este albastră şi străluceşte sub razele soarelui, cum ai văzut-o tu la Cette, spuse Mattia. Dar când este aşa cum arată acum, galbenă şi verde, cu un cer cenuşiu, acoperit de nori groşi, marea este urâtă, foarte urâtă, şi nu te îmbie să te îmbarci pe vapor şi s-o traversezi.

De obicei eram de acord, Mattia şi cu mine: sau el îmi împărtăşea opiniile, sau eu pe ale lui, dar de data aceasta mă încăpăţânam în părerea mea şi i-am spus chiar că această mare verde, cu adâncimile-i de nepătruns şi norii cenuşii pe care vântul îi mişcă de colo, colo, era mai frumoasă decât o mare albastră sub un cer albastru.

— Spui asta pentru că eşti englez, îmi răspunse Mattia, şi iubeşti această mare urâtă pentru că ea mărgineşte ţărmurile ţării tale.

Vaporul pentru Londra pleca a doua zi la patru dimineaţa; la ora trei şi jumătate eram la bord şi ne-am instalat cât am putut mai bine la adăpostul unei grămezi de lăzi care ne proteja puţin contra brizei dinspre nord, rece şi umedă.

La lumina unor felinare fumegânde, am urmărit încărcarea vaporului: scripeţii scârţâiau, lăzile ce erau coborâte în cală trosneau şi marinarii spuneau din când în când câte un cuvânt cu un accent răguşit; dar ceea ce domina gălăgia era şuieratul aburilor pe care coşul vaporului îi arunca în aer ca pe nişte fulgi albi.

Se auzi un clopot şi parâmele căzură în apă; pornisem spre ţara mea!

Îi spusesem adesea lui Mattia că nu exista ceva mai plăcut decât o plimbare cu vaporul; aluneci uşor pe apă, fără să ştii ce drum parcurgi: era încântător, un vis!

Vorbindu-i aşa mă gândeam la Lebăda şi la călătoria mea pe canalul de sud; dar marea nu semăna cu un canal. De-abia ne desprinsesem de chei că vasul păru că se afundă în abis, apoi se ridică, se cufundă din nou adânc, şi tot aşa de vreo patru, cinci ori, cu mişcări asemănătoare unui imens balansoar; atunci, aburul scăpa din coş cu un

zgomot strident, apoi brusc se lăsa un fel de linişte şi nu mai auzeai decât zgomotul zbaturilor ce loveau apa, când într-o parte, când într-alta, după cum se înclina vasul.

— Este splendidă această alunecare, îmi spuse Mattia, dar eu nu i-am răspuns nimic, căci pe atunci nu ştiam ce înseamnă cârma unui vas.

Dar nu numai cârma imprima vasului acele mişcări de rotire şi tangaj, ci şi marea, care, în larg, era destul de înfuriată.

Deodată, Mattia, care de mult timp nu mai scosese o vorbă, se ridică brusc.

— Ce se întâmplă?, l-am întrebat.

— Am ameţeli şi-mi vine să vărs.

— Este răul de mare.

— Pe naiba, îl simt şi eu!

Şi după câteva clipe fugi să se sprijine de balustrada bordului.

Ah! Bietul Mattia! I-a fost aşa de rău! Degeaba l-am luat în braţe, i-am ţinut capul pe pieptul meu, nu l-am putut vindeca; gemea, apoi, din când în când, se ridica brusc şi se ducea clătinându-se să se sprijine de marginea vasului şi revenea apoi, după câteva minute, să se ghemuiască lângă mine.

Când revenea îmi arăta pumnul şi, pe jumătate supărat, pe jumătate râzând, îmi spunea:

— Oh! Englezii ăştia, nu au suflet!

— Din fericire!

Când se făcu ziuă, o zi palidă, înceţoşată şi fără soare, ajunsesem în apropierea înaltelor faleze albe şi ici şi colo se zăreau vapoare stând nemişcate la ancoră. Încetul cu încetul, tangajul se diminua şi vaporul alunecă pe apa liniştită, aproape la fel de lin ca pe canal. Nu ne mai aflam pe mare şi, de fiecare parte, în depărtare se vedeau malurile împădurite sau, mai degrabă, se ghiceau prin ceţurile dimineţii: intrasem pe Tamisa.

— Suntem în Anglia, i-am spus lui Mattia.

Dar nu a fost prea încântat de această ştire şi, lungindu-se cât era de lung pe punte, îmi răspunse:

— Lasă-mă să dorm.

Deoarece nu-mi fusese rău în timpul călătoriei, mie nu-mi era somn. L-am aşezat cât am putut de bine pe Mattia şi m-am urcat pe lăzile de pe punte, aşezându-mă pe cea mai de sus, cu Capi la picioare. Câinele suportase bine traversarea. Cine ştie? Poate că era un bătrân marinar; cu Vitalis, probabil că văzuse de toate.

De aici dominam fluviul şi vedeam tot canalul în amonte şi în aval; la dreapta se afla un mare banc de nisip pe care spuma mării îl orna cu un cordon alb, iar la stânga se părea că fluviul intră din nou în mare.

Dar nu era decât o iluzie; malurile albăstrii nu întârziară să se apropie, apoi să se vadă bine, galbene şi nămoloase.

În mijlocul fluviului se găsea o întreagă flotă de vapoare aflate la ancoră, printre care se strecurau vase cu aburi, remorchere de tot felul care lăsau în urma lor lungi eşarfe de fum negru.

Ce de vapoare! Ce de pânze! Nu-mi închipuisem niciodată că un curs de apă poate fi atât de populat, şi dacă Garonne mă surprinsese când o văzusem, Tamisa mă lăsă fără grai. Mai multe vase tocmai îşi înălţau velatura, iar pe catarge se vedeau căţărându-se marinari cu ajutorul unor scări din frânghie, care, de departe, păreau subţiri ca firele de păianjen.

Vaporul nostru lăsa în urmă o dâră spumoasă în mijlocul apei mâloase pe care pluteau tot felul de resturi, scânduri, bucăţi de lemn, cadavre de animale umflate, dopuri, ierburi; din când în când, o pasăre cu aripi desfăcute se arunca asupra acestor epave, apoi se ridica imediat, scoţând un strigăt ascuţit, zburând cu prada în cioc. Mă întrebam de ce voia Mattia să doarmă? Mai bine s-ar trezi. Era un spectacol ciudat, ce merita să fie văzut.

Pe măsură ce vaporul urca pe fluviu, spectacolul devenea şi mai ciudat, mai frumos. Nu erau numai vasele

cu pânze sau cu aburi care meritau să fie privite – marile corăbii cu trei catarge, enormele transatlantice ce reveneau din ţări îndepărtate, şlepurile înnegrite de cărbune, bărcile încărcate cu baloturi de paie sau fân care păreau căpiţe purtate de curent, marile butii roşii, albe, negre pe care valurile le învârteau – ci şi ce se petrecea pe cele două maluri, care acum se vedeau clar, în toate detaliile, cu căsuţele cochet vopsite, cu pajiştile verzi, cu copacii ale căror ramuri nu fuseseră niciodată tăiate, şi, ici şi colo, pontoane ce înaintau deasupra râului negru, semnale de flux, stâlpi verzi şi alunecoşi.

Am rămas mult timp cu ochii mari deschişi, negândindu-mă decât să privesc, să admir. Dar iată că, pe cele două maluri ale Tamisei, casele se îngrămădesc unele în altele în lungi şiruri roşii, aerul parcă se întunecă; fumul şi ceaţa se amestecă, fără să ştii cine este mai dens, ceaţa sau fumul; apoi, în loc de copaci şi vite pe pajişti, apare brusc o pădure de catarge; vapoarele par să plutească pe câmpie.

Nemairezistând, cobor din observatorul meu şi mă duc să-l caut pe Mattia; se trezise şi răul de mare îi trecuse, nu mai era prost dispus şi voia să se urce cu mine pe grămada de lăzi.

Şi el este uimit şi-şi freacă adesea ochii; ici şi colo canalele pornesc din mijlocul pajiştilor şi coboară în fluviu, plin şi el de vapoare.

Din păcate, ceaţa şi fumul se îngroaşă şi mai tare; nu mai vedem în jurul nostru decât din când în când şi, cu cât înaintăm, vedem mai puţin.

În sfârşit, vaporul îşi încetineşte mersul, maşinile se opresc, parâmele sunt aruncate la ţărm; suntem la Londra şi coborâm în mijlocul oamenilor ce ne privesc, dar nu ne adresează niciun cuvânt.

— Iată că a venit momentul să-ţi foloseşti engleza, micul meu Mattia.

Şi Mattia, care nu bănuieşte nimic, se apropie de un colos cu barbă roşcată, rugându-l politicos, cu pălăria în

mână, să-i arate drumul spre Greensquare. Mi se pare că Mattia stă prea mult cu acel bărbat, care-i repetă de mai multe ori aceleaşi cuvinte, dar nu vreau să par că mă îndoiesc de cunoştinţele prietenului meu.

În sfârşit, revine.

— Este foarte uşor, îmi spuse el, nu avem decât să urcăm cheiul Tamisei.

Dar nu există chei la Londra, sau cel puţin nu exista pe atunci, casele se întindeau până la fluviu; suntem obligaţi să mergem pe nişte străzi care nouă ni se par că sunt paralele cu Tamisa.

Străzile sunt foarte întunecoase, pline de noroaie, de căruţe, lăzi, baloturi, pachete de tot felul, aşa că reuşim să ne fofilăm cu greu printre ele. Îl legasem pe Capi cu o sfoară şi-l trăgeam după mine; nu era decât ora unu şi lumina era aprinsă în magazine.

Văzută sub acest aspect, Londra nu-mi produce aceeaşi impresie ca Tamisa. Înaintăm şi, din când în când, Mattia mai întreabă pe câte cineva dacă mai avem mult până la London’s-Inn; îmi spune că trebuie să trecem pe sub o nouă poartă, care barează strada pe care mergem. Mi se pare ciudat, dar nu îndrăznesc să-i spun că, probabil, se înşală.

Totuşi nu s-a înşelat şi ajungem, în sfârşit, la o arcadă care avea două portiţe laterale: era Temple-Bar.

Am întrebat din nou pe cineva unde se găseşte strada pe care o căutam şi ni s-a spus să o luăm la dreapta. Părăsim strada aceea largă, cu multă lume şi zgomotoasă, şi continuării să înaintăm pe nişte străduţe liniştite, atât de încâlcite, încât aveam impresia că ne învârtim pe loc, ca într-un labirint.

Deodată, tocmai când credeam că ne-am rătăcit, am ajuns în faţa unui cimitir plin de morminte ale căror pietre sunt negre, ca şi cum ar fi fost vopsite cu negru de fum sau cremă de lustruit: era Greensquare.

În timp ce Mattia cere lămuriri unei umbre care tocmai trecea pe acolo, eu m-am oprit pentru a încerca să-mi

opresc inima să-mi mai bată nebuneşte. Simt că nu mai respir şi tremur.

Apoi îl urmez pe Mattia şi mă opresc în faţa unei plăcuţe de aramă pe care citim: Greth and Galley.

Mattia vru să tragă de clopoţel, dar îi opresc braţul.

— Ce ai?, mă întrebă el. Eşti palid de tot.

— Aşteaptă puţin să prind curaj. Mattia sună şi intrăm.

Sunt aşa de emoţionat, încât nu prea văd bine în jurul meu. Am impresia că sunt într-un birou unde două-trei persoane sunt aplecate deasupra unei mese şi scriu la lumina mai multor lămpi cu gaz care şuieră.

Mattia se adresă unuia dintre aceste personaje, căci, bineînţeles, pe el îl însărcinasem cu acest lucru. În ceea ce spunea am desluşit de mai multe ori cuvintele: *family, boy, Barberin;* înţeleg că le spunea că eu sunt copilul pe care familia îl caută cu ajutorul lui Barberin.

Numele lui Barberin produce efectul scontat: suntem priviţi cu mai multă atenţie şi cel cu care vorbeşte Mattia se ridică şi ne deschide o uşă.

Intrăm într-o cameră plină cu cărţi şi hârtii; un domn se află aşezat în spatele unui birou, iar un altul, în robă şi cu perucă, având în mână mai multe pungi albastre, discută cu el.

Cel ce ne precede explică în câteva cuvinte cine suntem, şi atunci cei doi ne privesc, la rândul lor, din cap şi până în picioare.

— Care dintre voi este copilul crescut de Barberin?, întrebă în franceză domnul ce stătea la birou.

Auzind franceza mă liniştesc şi fac un pas înainte.

— Eu, domnule.

— Unde este Barberin?

— A murit.

Cei doi domni se privesc un moment; cel ce poartă o perucă iese din cameră, luând cu el şi pungile.

— Atunci, cum ai ajuns aici?, întrebă din nou domnul care începuse să mă interogheze.

— Pe jos până la Boulogne şi de la Boulogne la Londra cu vaporul; tocmai am debarcat.

— Barberin v-a dat bani de drum?

— Nu l-am văzut pe Barberin.

— Atunci, cum aţi ştiut să veniţi aici?

Am povestit cât mai pe scurt toată istoria. Eram desigur nerăbdător să pun şi eu câteva întrebări, mai ales una, care nu-mi dădea pace, dar n-am avut timp.

A trebuit să povestesc cum am fost crescut de Barberin, cum fusesem vândut de acesta lui Vitalis, cum, la moartea stăpânului meu, fusesem luat de familia Acquin; în sfârşit, cum, după ce nenea Acquin fusese închis pentru datorie, mi-am reluat vechea îndeletnicire de muzicant ambulant.

Pe măsură ce vorbeam, domnul îşi lua notiţe şi mă privea într-un fel care mă deranja; trebuie să spun că avea o faţă dură, cu un aer viclean, ce se întrezărea dincolo de un surâs ce se dorea binevoitor.

— Şi cine este acest băiat?, mă întrebă el, arătându-l pe Mattia cu vârful peniţei, ca şi cum ar fi vrut să-l străpungă cu o săgeată.

— Un prieten, un tovarăş, un frate.

— Foarte bine, o simplă cunoştinţă făcută pe drumuri, nu-i aşa?

— Cel mai bun, cel mai afectuos frate.

— Oh, nu mă îndoiesc de asta!

Mi s-a părut c-a sosit momentul să pun întrebarea care nu-mi dădea pace de la începutul conversaţiei.

— Domnule, familia mea locuieşte în Anglia?

— Bineînţeles, locuieşte la Londra, cel puţin în acest moment.

— Deci o voi vedea?

— Peste câteva momente vei fi alături de ea. Am să vă conduc.

Sună dintr-un clopoţel.

— Încă ceva, domnule, am un tată?

Am pronunţat cu mare greutate acest cuvânt.

— Nu numai un tată, ci şi o mamă, fraţi, surori.

— Ah, domnule!

Dar se deschise uşa, punând astfel capăt entuziasmului meu; l-am privit atunci pe Mattia cu lacrimi în ochi.

Domnul se adresă în engleză celui care intrase şi am înţeles că-i spune unde să ne conducă.

— Oh, am uitat să-ţi spun că numele tău este Driscoll. Este numele tatălui tău.

În ciuda feţei lui urâte, i-aş fi sărit de gât dacă mi-ar fi lăsat timp, dar ne arătă uşa cu mâna şi am ieşit imediat.

34
Familia Driscoll

Secretarul care trebuia să mă conducă la părinţii mei era un bătrân sfrijit, gălbejit, zbârcit, îmbrăcat cu o haină neagră, roasă şi lustruită. Când am ajuns afară, începu să-şi frece mâinile cu frenezie, trosnindu-şi fiecare articulaţie a degetelor şi a încheieturilor mâinilor; îşi scutură apoi picioarele, ca şi cum ar fi vrut să-şi arunce cât mai departe botinele scâlciate, şi, ridicându-şi nasul în sus, aspiră aerul de mai multe ori cu fericirea unui om ce fusese închis până atunci.

— I se pare că miroase frumos, spuse Mattia în italiană. Bătrânelul ne privi şi, fără să ne vorbească, făcu un „pst, pst”, ca şi cum s-ar fi adresat unui căţel, ceea ce voia să spună că trebuie să mergem pe urmele lui şi să nu-l pierdem din ochi.

Am ajuns repede într-o stradă mare, plină de trăsuri; opri una, al cărei vizitiu, în loc să fie aşezat la locul lui, în spatele calului, era cocoţat undeva pe sus, în spatele unui fel de coş cum au unele cabriolete – am aflat mai târziu că o astfel de trăsură se numeşte cab.

Bătrânelul ne-a urcat în această trăsură care nu era închisă şi, printr-o ferestruică, începu să converseze cu vizitiul. A pronunţat de mai multe ori numele Bethnal-

Green, făcându-mă să cred că acesta este numele cartierului în care locuiau părinţii mei: ştiam că *green* în engleză înseamnă verde şi îmi plăcea să mă gândesc că acest cartier era plin de copaci frumoşi, ceea ce, fireşte, mă bucura. Oricum, nu semăna cu străzile urâte din Londra, întunecate şi triste, pe care le traversasem la venire; era, bineînţeles, o casă frumoasă, într-un oraş mare, înconjurată de copaci.

Discuţia între secretar şi vizitiu dură destul de mult; când unul se ridica până la ferestruică pentru a da explicaţii, când celălalt părea că vrea să se azvârle de pe scaunul lui prin acea deschidere, spunând că nu înţelege nimic din ceea ce i se cere.

Mattia şi cu mine ne înghesuisem cu Capi la picioare, ascultând această discuţie; îmi spuneam că este cât se poate de ciudat ca un vizitiu să nu cunoască un loc atât de frumos cum trebuie să fie Bethnal-Green: existau, cu adevărat, cartiere pline de verdeaţă la Londra? Era destul de curios, căci, după cele ce văzusem deja, mai degrabă păreau a fi spoite cu funingine.

Mergeam destul de repede pe străzi mai largi, apoi pe străzi mai înguste, apoi pe altele largi, dar fără să vedem nimic în jurul nostru, din cauza cetii opace; începea să se răcească. Cu toate acestea, parcă simţeam un fel de greutate când respiram, ca şi cum ne-am fi înăbuşit. Când spun noi, vorbesc despre Mattia şi despre mine, căci secretarul, călăuza noastră, părea că respiră foarte bine; oricum, inspira aerul cu putere, cu gura deschisă, pe nas, ca şi cum ar fi fost grăbit să înmagazineze o mare cantitate de aer în plămâni; apoi, din când în când, îşi trosnea mâinile şi-şi întindea picioarele. Oare stătuse câţiva ani fără să respire şi fără să se mişte?

Cu toată emoţia care mă cuprinsese gândindu-mă că peste câteva minute, poate peste câteva clipe, îmi voi îmbrăţişa părinţii, pe tata, pe mama, fraţii, surorile, voiam să văd oraşul pe care-l traversam. Nu este, oare, oraşul

meu, patria mea? Dar degeaba deschid ochii, nu văd nimic sau aproape nimic, decât luminile roşii ale felinarelor cu gaz care ard în ceaţă, ca într-un nor gros de fum; de-abia se zăresc felinarele trăsurilor cu care ne încrucişăm şi, din când în când, ne oprim brusc pentru a nu lovi sau călca pe vreunul din oamenii care parcă umplu străzile.

Tot mergeam şi-mi dădeam seama că trecuse câtva timp de când plecasem de la Greth and Galley; asta îmi confirmă părerea că părinţii mei locuiesc la ţară; probabil că, în curând, vom părăsi străzile înguste şi vom ieşi în câmp.

Deoarece ne ţineam mâinile, Mattia şi cu mine, gândul că îmi voi regăsi părinţii mă făcu să i-o strâng cu putere; mi se părea că trebuie să-l fac să înţeleagă că este prietenul meu chiar în acest moment şi pentru totdeauna.

Dar, în loc să ieşim pe câmp, am intrat pe nişte străzi şi mai înguste şi am auzit şuieratul locomotivelor.

Atunci l-am rugat pe Mattia să-l întrebe pe secretar dacă ajungeam în curând la părinţii mei. Răspunsul lui Mattia mă făcu să mă cutremur; pretindea că secretarul de la Greth and Galley nu fusese niciodată în acest cartier de hoţi. Fără îndoială că Mattia se înşală, nu înţelege ce i se spune. Dar susţine că *thieves,* cuvântul englezesc pe care l-a folosit călăuza noastră, înseamnă pungaşi în franceză şi că este sigur de asta. Rămân un moment descumpănit, apoi îmi spun că, dacă secretarului îi este teamă de hoţi, asta se datorează faptului că vom ieşi în câmp, cuvântul *green,* care se află după Bethnal, referindu-se la copaci şi lunci. Ii spun acest lucru lui Mattia, şi teama secretarului ne face să râdem. Cât de prostănaci sunt oamenii care n-au ieşit din oraşe!

Dar nimic nu anunţă câmpul deschis. Anglia nu este decât un oraş de piatră şi de noroi care se numeşte Londra. Acest noroi ne stropeşte chiar în trăsură; un miros fad ne învăluise deja de câtva timp. Toate acestea ne fac să ne dăm seama că ne aflăm într-un cartier murdar, ultimul,

desigur, înainte de-a ajunge pe pajiştile de la Bethnal-Green. Avem impresia că ne învârtim pe loc şi, din când în când, vizitiul îşi încetineşte trăsura, ca şi cum n-ar şti unde se află. Deodată se opreşte brusc şi ferestruica se deschide din nou.

Atunci, începe o conversaţie, sau mai bine zis o discuţie aprinsă, între vizitiu şi secretar. Mattia înţelege că vizitiul refuză să meargă mai departe, pentru că nu cunoaşte drumul; îi cere lămuriri călăuzei noastre şi aceasta continuă să-i repete că nu a venit niciodată în acest cartier de pungaşi; acum descifrez şi eu cuvântul *thieves.*

Desigur, cartierul Bethnal-Green nu se poate afla aici. Dar ce se va întâmpla cu noi?

Discuţia continuă şi cei doi îşi trimit cu aceeaşi furie replicile prin ferestruică.

În sfârşit, secretarul îi dă nişte bani vizitiului care mormăie, coboară apoi din trăsură şi, din nou, ne spune: „pst, pst”; este clar că trebuie să coborâm şi noi.

Ne aflăm pe-o străduţă plină de noroi, învăluiţi în ceaţă; doar un magazin este mai puternic luminat, şi lumina reflectată de oglinzi, de poleială, de sticle se răsfrânge în stradă, unde reuşeşte să străpungă ceaţa până la fluviu: este o tavernă sau, mai bine zis, un *gin-palace,* cum îi spun englezii, un fel de palat unde găseşti rachiu de ienupăr şi alte feluri de rachiuri care au la bază alcoolul de cereale sau de sfeclă.

„Pst, pst”, face din nou călăuza noastră.

Şi intrăm cu el în acest *gin-palace.* Desigur, ne înşelasem când am crezut că ne aflăm într-un cartier mizerabil, nu mai văzusem ceva aşa de luxos; peste tot erau oglinzi şi strălucire; tejgheaua era de argint. Totuşi, bărbaţii care stau în picioare în faţa ei sau cu umerii sprijiniţi de pereţi sau butoaie sunt zdrenţăroşi; unii nu au pantofi, iar picioarele lor goale, care au călcat în noroi, sunt la fel de negre ca şi cum ar fi fost lustruite cu o cremă ce nu avusese timp să se usuce.

La tejghea, călăuza noastră este servită cu un pahar ce conţine o licoare albă care miroase frumos şi, după ce-l dă pe gât dintr-o înghiţitură, cu aceeaşi aviditate cu care în urmă cu câteva minute înghiţea ceaţa, începu o discuţie cu cel care-l servise.

Nu-i greu să-mi imaginez că întreba de drum şi nu a mai fost nevoie să-l întreb pe Mattia.

Iarăşi o pornim pe urmele călăuzei noastre. Acum, strada este aşa de îngustă, încât, în ciuda cetii, vedem casele de pe ambele părţi; între case sunt întinse frânghii pe care atârnă rufe şi zdrenţe de tot felul. Mai mult ca sigur că nu sunt puse la uscat.

Unde mergem? încep să fiu neliniştit, în timp ce Mattia mă priveşte din când în când, fără să mă întrebe însă nimic.

Din străduţă intrăm într-o ulicioară, apoi trecem printr-o curte şi ajungem din nou într-o străduţă. Casele sunt mai mizerabile decât cele mai mizerabile din Franţa; multe sunt din scânduri, ca nişte hambare sau grajduri, dar sunt totuşi case; femei cu capul descoperit şi foarte mulţi copii mişună în pragul lor.

Când lumina atât de slabă ne permite să distingem totuşi ceva în jurul nostru, îmi dau seama că acele femei sunt palide, cu părul blond atârnându-le pe umeri; copiii sunt aproape goi, iar cele câteva haine pe care le poartă sunt zdrenţăroase. Pe o străduţă întâlnim porci care, pe întuneric, scormonesc în băltoace cu apă stătută ce degajă o duhoare înfiorătoare.

Călăuza noastră se opreşte; aş zice că s-a rătăcit, dar, chiar în acel moment, se îndreaptă spre noi un bărbat într-o redingotă lungă şi cu un chipiu garnisit cu piele lucioasă; la încheietura mâinii are un fel de manşetă alb cu negru; un toc de piele este agăţat de centură: este un poliţist, un *policeman,* cum se spune aici.

Urmează o scurtă discuţie şi imediat o pornim la drum, precedaţi de poliţist. Traversăm străduţe, curţi, ulicioare întortocheate; am impresia că ici şi colo văd case

dărâmate.

În sfârşit, ne oprim într-o curte în mijlocul căreia se află o baltă.

„Red Lion Court”, spune poliţistul.

Aceste cuvinte pe care le auzisem pronunţate deja de mai multe ori înseamnă „Curtea Leului Roşu”, îmi spune Mattia.

— De ce ne oprim? Este imposibil să ne aflăm la Bethnal-Green. Aici locuiesc părinţii mei? Dar atunci?…

Nu am timp să aprofundez toate aceste întrebări care îmi trec una după alta prin cap; poliţistul a bătut la uşa unui fel de hangar din scânduri şi călăuza noastră îi mulţumeşte: asta înseamnă că am ajuns?

Mattia, care nu-mi dăduse drumul la mână, mi-o strânge şi eu fac la fel.

Ne înţelegem printr-o simplă strângere de mână; groaza care pusese stăpânire pe mine îl cuprinsese şi pe el.

Eram atât de emoţionat, încât nici nu mi-am dat seama când uşa la care bătuse poliţistul se deschise; dar, din momentul în care am intrat în acea încăpere mare, luminată de-o lampă şi de un foc de cărbuni ce ardea pe-o vatră cu grătar, amintirile îmi revin.

În faţa acestui foc, într-un fotoliu de răchită care se asemăna, într-un fel, cu firida unui sfânt, stătea nemişcat un bătrân cu barba albă şi cu o bonetă neagră pe cap. Faţă în faţă, dar despărţiţi de o masă, se aflau un bărbat şi o femeie; bărbatul, care avea în jur de patruzeci de ani, era îmbrăcat într-un costum de catifea gri şi avea o faţă inteligentă, dar aspră; femeia, mai tânără cu vreo cinci, şase ani, avea părul blond şi purta peste el un şal în carouri albe şi negre pe care şi-l încrucişase pe piept; ochii nu aveau nicio expresie, indiferenţa sau apatia citindu-se lesne pe faţa ei ce fusese fără îndoială frumoasă, cât şi în gesturile leneşe. În încăpere se mai aflau patru copii: doi băieţi şi două fete, toţi blonzi, cu părul deschis ca al mamei lor; cel mai mare dintre băieţi părea să aibă unsprezece sau

doisprezece ani, cea mai mică dintre fetiţe avea trei ani şi mergea încă de-a buşilea.

Am văzut toate acestea dintr-o privire şi mai înainte ca secretarul de la Greth and Galley să sfârşească să-mi vorbească.

Ce spunea oare? De-abia îl auzeam şi nu înţelegeam mai nimic; numele de Driscoll, numele meu, cum spunea avocatul, îmi izbi auzul.

Toată lumea îşi întoarse privirile spre Mattia şi spre mine, chiar şi bătrânul ce rămase nemişcat; doar fetiţa cea mică îl privea încântată pe Capi.

— Care dintre voi este Rémi?, întrebă în franceză bărbatul în costum de catifea gri.

Am înaintat cu un pas.

— Eu, am spus.

— Atunci, îmbrăţişează-ţi tatăl, băiete.

De când visasem acest moment; îmi imaginasem că un elan de dragoste mă va împinge în braţele lui; acum nu găseam acest elan în mine. Am înaintat totuşi şi mi-am îmbrăţişat tatăl.

— Acum, îmi spuse, salută-ţi bunicul, mama, fraţii şi surorile. M-am îndreptat mai întâi spre mama şi am cuprins-o cu braţele. Aceasta mă lăsă s-o îmbrăţişez, dar nu făcu la fel. Îmi spuse doar două, trei vorbe pe care nu le-am înţeles.

— Dă mâna şi cu bunicul, îmi spuse tatăl meu, dar încet, este paralizat.

Am dat apoi mâna şi cu cei doi fraţi, şi cu sora mai mare; am vrut s-o iau pe cea mică în braţe, dar îl mângâia pe Capi şi m-a împins de-o parte.

Tot trecând de la unul la altul, eram indignat pe mine însumi. Ce? Nu eram bucuros că mi-am găsit, în sfârşit, familia? Aveam un tată, o mamă, fraţi, surori, un bunic, eram împreună cu ei şi, totuşi, rămâneam rece ca de gheaţă! Aşteptasem acest eveniment cu o răbdare extraordinară; eram nebun de bucurie la gândul că voi avea

o familie, părinţi pe care să-i iubesc, părinţi care să mă iubească, dar acum mă simţeam stingher, examinându-i pe toţi într-un mod ciudat şi negăsind nimic în inima mea să le spun, nici măcar o vorbă de tandreţe! Eram, deci, un monstru? Nu eram vrednic să am o familie?

Dacă mi-aş fi găsit părinţii într-un palat în loc să-i găsesc în acest hangar, n-aş fi avut, oare, pentru ei, acele sentimente de tandreţe pe care, doar cu câteva ore mai înainte, le resimţeam în suflet pentru un tată şi o mamă pe care nu-i cunoşteam, dar pe care nu puteam să le exprim faţă de un tată şi o mamă pe care-i vedeam acum în carne şi oase?

Acest gând mă făcu să mă ruşinez; m-am dus lângă mama şi-am îmbrăţişat-o din nou, sărutând-o din toată inima. Fără îndoială că ea nu ştia care era cauza acestui elan de tandreţe şi, în loc să-mi răspundă şi ea cu sărutări, mă privi cu un aer indiferent, apoi, adresându-se soţului ei, tatăl meu, ridicând din umeri, îi spuse câteva cuvinte pe care nu le-am înţeles, dar care-l făcură să râdă pe acesta. Această indiferenţă, pe de-o parte, şi acel râs, pe de alta, mi-au strâns inima; mi se părea că efuziunea mea de tandreţe nu trebuia să fie primită astfel.

Dar nu mi se dădu timp să aprofundez aceste impresii.

— Şi ăsta, mă întrebă tatăl meu, arătându-l pe Mattia, cine este?

I-am explicat sentimentele ce mă leagă de atâta timp de Mattia şi am făcut-o încercând să pun în explicaţiile mele câte ceva din afecţiunea pe care o simţeam pentru el şi să le arăt recunoştinţa pe care i-o datoram.

— Bine, a spus tata, a vrut şi el să călătorească în străinătate. Tocmai voiam să-i răspund, când Mattia mi-o luă înainte:

— Chiar aşa, spuse el.

— Şi Barberin, întrebă tata, de ce n-a venit şi el cu voi?

I-am explicat că Barberin murise, ceea ce a constituit pentru mine o nouă decepţie când am ajuns la Paris, după

ce aflasem la Chavanon, de la tuşa Barberin, că părinţii mei mă căutau.

Tata îi traduse mamei ceea ce spuneam şi cred că am înţeles că aceasta răspunse „foarte bine” sau „foarte bun”, oricum ea repetă de mai multe ori cuvintele *well* şi *good* pe care le cunoşteam. De ce, oare, era „bine” şi „bun” că Barberin murise?

Mă întrebam fără să găsesc însă vreun răspuns.

— Nu ştii engleza?, m-a întrebat tata.

— Nu, ştiu doar franceza şi italiana, pentru că am învăţat-o cu stăpânul căruia m-a închiriat Barberin.

— Vitalis?

— Ştiaţi că…

— Barberin mi-a spus numele lui când am fost în Franţa să te caut. Dar cred că eşti curios să afli de ce nu am făcut nimic timp de treisprezece ani şi cum, deodată, am avut ideea să încercăm să te găsim şi am dat astfel de meşterul Barberin.

— Oh, da, mi se pare ciudat, foarte ciudat.

— Atunci, vino aici, lângă foc, am să-ţi povestesc.

Când intrasem îmi sprijinisem harpa de zid; mi-am dat jos şi raniţa şi m-am dus să mă aşez acolo unde mi se spusese.

Dar, când mi-am întins picioarele pline de noroi şi ude în faţa focului, bunicul scuipă înspre mine, fără să spună nimic, asemeni unei bătrâne pisici furioase. Nu am avut nevoie de alte explicaţii pentru a înţelege că-l deranjam şi mi-am retras picioarele.

— Nu-i da atenţie, îmi spuse tata, bătrânului nu-i place ca cineva să se aşeze în faţa focului său; dacă ţi-e frig, încălzeşte-te, nu-i nevoie să-ţi pese de el.

Am fost uimit să aud vorbindu-se aşa despre acest venerabil bătrân cu părul alb. Mi se părea că, dacă trebuie să ne pese de cineva, acesta era chiar el. Mi-am ţinut, deci, picioarele sub scaun.

— Eşti băiatul nostru cel mai mare, îmi spuse tatăl, şi te-

ai născut la un an după căsătoria mea cu mama ta. Înainte de a mă căsători cu ea, vorbisem cu o tânără care spera că o voi lua de nevastă şi căreia această căsătorie i-a insuflat o ură feroce faţă de cea pe care o considera o rivală. De aceea, chiar în ziua în care împlineai şase luni, te-a furat şi te-a dus în Franţa, la Paris, unde te-a abandonat pe-o stradă. Am făcut toate cercetările posibile, dar fără să ne ducem şi la Paris, căci nu ne închipuiam că răpitorul te-a putut duce atât de departe. Pentru că nu te-am găsit, te-am crezut mort şi pierdut pentru totdeauna, până când, acum trei luni, această femeie, atinsă de-o boală necruţătoare, a mărturisit, înainte de-a muri, adevărul. Am plecat imediat în Franţa şi m-am dus la comisariatul de poliţie din cartierul unde fuseseşi abandonat. Acolo am aflat că fuseseşi înfiat de un zidar din Creuse, chiar cel ce te găsise, şi m-am dus imediat la Chavanon. Barberin mi-a spus că te-a închiriat lui Vitalis, un muzicant ambulant, şi că umbli de-a lungul Franţei cu acesta. Deoarece nu puteam rămâne în Franţa să-l caut pe Vitalis, l-am rugat pe Barberin să facă acest lucru şi i-am dat bani să se ducă la Paris. În acelaşi timp, l-am rugat să-mi anunţe avocaţii, Greth şi Galley, care se ocupă cu afacerile mele, când te va găsi. Nu i-am dat adresa noastră de la Londra pentru că nu locuim aici decât iarna. Pe vreme bună, parcurgem toată Anglia şi Scoţia cu familia şi căruţele noastre, căci suntem negustori ambulanţi. Iată, băiete, cum ai fost găsit şi cum, după treisprezece ani, îţi reiei locul în familie. Înţeleg că eşti puţin speriat că nu ne cunoşti şi nu înţelegi ce vorbim, după cum nici tu nu te poţi face înţeles de ceilalţi, dar sper că te vei obişnui cu noi destul de repede.

Da, fără îndoială, mă voi obişnui repede; nu era oare normal să fie aşa, deoarece mă aflam în mijlocul familiei mele, iar cei alături de care urma să trăiesc erau tatăl şi mama mea, fraţii şi surorile mele?

Scutecele frumoase nu spuseseră adevărul. Pentru tuşa Barberin, pentru Liza, pentru nenea Acquin, pentru cei ce

mă ajutaseră era o nenorocire. Nu puteam face pentru ei ceea ce dorisem atât de mult, căci nişte negustori ambulanţi, mai ales când locuiesc într-un hangar, nu sunt bogaţi; dar pentru mine nu avea nicio importanţă. Aveam acum o familie şi fusese un vis copilăresc să cred că vor fi bogaţi; nu de bani aveam nevoie, ci de afecţiune.

În timp ce ascultam povestea tatălui meu, neavând ochi şi urechi decât pentru el, se puse masa: farfurii cu flori albastre şi, într-o tavă de metal, o bucată de friptură de vacă, cu cartofi în jur.

— Vă este foame, băieţi?, ne întrebă tata pe mine şi pe Mattia.

Drept orice răspuns, Mattia zâmbi arătându-şi dinţii albi.

— Bine, să ne aşezăm la masă, spuse tata.

Dar, înainte de a se aşeza, împinse fotoliul bunicului lângă masă. Apoi luă şi el loc, cu spatele la foc, şi începu să taie friptura, servindu-ne fiecăruia o bucată frumoasă şi câţiva cartofi.

Cu toate că nu fusesem învăţat cu purtări alese sau mai degrabă, ca să spun drept, nu fusesem învăţat cu nimic, am observat că fraţii şi surorile mele mâncau mai ales cu degetele pe care şi le muiau în sos şi apoi le lingeau, fără ca pe mama sau pe tata să-i deranjeze acest lucru. În ceea ce-l priveşte pe bunic, el nu se uita decât în farfuria lui şi singura mână de care se putea servi o ducea încontinuu de la farfurie la gură; când îi scăpa vreo bucăţică din degetele tremurânde, fraţii şi surorile mele îşi băteau joc de el.

După cină, am crezut că vom petrece cu toţii în jurul focului; dar tata spuse că aştepta nişte prieteni şi că trebuie să ne ducem la culcare; apoi luă o lumânare şi ne duse într-un fel de şopron aflat alături de încăperea în care mâncasem; acolo se aflau două căruţe mari cu coviltir, din cele ce se pot închide bine, cu uşi şi ferestre, şi cu care umblă de obicei negustorii ambulanţi. Deschise uşa din spatele uneia dintre ele şi ne arătă două paturi suprapuse.

— Iată-vă paturile, spuse el, şi să dormiţi bine. Aceasta

a fost primirea pe care mi-a făcut-o familia mea, familia Driscoll.

35
Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta

Tatăl meu ne-a lăsat lumânarea şi a închis pe dinafară uşa de la coviltirul căruţei. Nu ne-a mai rămas decât să ne culcăm, ceea ce am şi făcut foarte repede, fără să mai stăm de vorbă, aşa cum aveam obiceiul să facem seara, fără să ne mai povestim întâmplările acestei zile pline.

— Noapte bună, Rémi, îmi spuse Mattia.

— Noapte bună, Mattia.

Mattia nu avea chef de vorbă, cum nu aveam nici eu, aşa că m-am bucurat în sinea mea.

Dar să nu ai chef de vorbă nu înseamnă că ai chef să dormi. După ce am stins lumânarea mi-a fost imposibil să închid ochii şi am început să mă gândesc la tot ceea ce se întâmplase, perpelindu-mă pe toate părţile.

Îl auzeam pe Mattia, care ocupa patul de deasupra, agitându-se la fel, ceea ce dovedea că nici el nu doarme.

— Nu dormi? l-am întrebat încet.

— Nu, nu încă.

— Ţi-e rău?

— Nu, mă simt foarte bine, din contră, mulţumesc, numai că totul se învârteşte în jurul meu, ca şi cum aş fi din nou pe mare, şi căruţa parcă urcă şi coboară pe valuri.

Numai amintirea răului de mare să-l fi împiedicat pe Mattia să adoarmă? Oare gândurile ce-l ţineau treaz nu semănau cu ale mele? Mă iubea mult şi eram destul de apropiaţi sufleteşte ca să simtă tot ce simţeam şi eu.

Somnul nu se lipea de mine şi, cu trecerea timpului, teama vagă ce mă copleşea devenea tot mai puternică. La început nu înţelesesem acest sentiment tumultuos, dar îmi dădeam seama că este frica. Frica de ce? Nu ştiam, dar îmi era frică. Nu pentru că mă aflam culcat în această căruţă, în

acest mizerabil cartier Bethnal-Green. Câte nopţi nu petrecusem în existenţa mea vagabondă fără să fiu protejat de un acoperiş, cum eram în acest moment! Eram conştient că mă aflam la adăpost de orice pericol, dar, totuşi, eram îngrozit. Cu cât încercam să mă opun acestei frici, cu atât mai puţin reuşeam.

Orele treceau unele după altele, fără să-mi dau seama cât era ceasul, căci în împrejurimi nu erau orologii care să bată din oră în oră. Deodată am auzit un zgomot destul de puternic venind dinspre uşa şopronului care dădea într-o altă stradă şi nu spre Curtea Leului Roşu, apoi răsunară câteva bătăi la intervale regulate şi o lumină slabă pătrunse în căruţa noastră.

Surprins, am privit în jur, în timp ce Capi, care dormea lângă patul meu, se trezi şi începu să mârâie; lumina pătrundea printr-o ferestruică plasată în peretele coviltirului căruţei, perete de care erau sprijinite paturile noastre, şi pe care n-o zărisem când mă culcasem pentru că, spre interior, era acoperită cu o perdea; o jumătate de fereastră se afla în dreptul patului meu, iar cealaltă în dreptul patului lui Mattia. L-am apucat pe Capi de bot, făcându-i semn să nu latre, ca să nu trezească toată casa, şi am privit afară.

Tatăl meu, pe care nu-l auzisem intrând în şopron, deschise uşa ce da spre stradă, apoi o încuie repede după ce intrară doi bărbaţi, purtând pe umeri nişte baloturi. Le făcu semn să tacă, ducând un deget la buze, şi cu cealaltă mână, în care ţinea un felinar cu geamuri opace, arătă căruţa în care dormeam; voia să spună că nu trebuie să facă zgomot ca să nu ne trezească!

Această grijă pentru noi mă emoţiona şi am vrut să strig să nu-şi facă griji pentru mine, căci nu dormeam, dar îmi dădeam seama că-l trezesc pe Mattia, care, probabil, dormea liniştit, şi atunci n-am mai spus nimic.

Tata îi ajută pe cei doi să descarce baloturile, apoi dispăru un moment şi reveni în curând aducând-o cu el pe mama. În timpul absenţei lui, cei doi desfăcuseră baloturile;

mi-am putut da seama că unul era plin cu stofe, iar celălalt cu lenjerie: maiouri de corp, indispensabili, ciorapi, mănuşi.

Atunci am înţeles ce mă mirase mai înainte: cei doi erau, probabil, nişte negustori care-şi vindeau mărfurile tatălui meu.

Tata lua fiecare obiect şi-l examina cu atenţie în lumina felinarului şi-l dădea mamei, care, cu ajutorul unei forfecuţe, tăia etichetele pe care le punea în buzunar. Mi s-a părut un lucru tare ciudat, aşa cum şi ora acestei vânzări mi se părea anormală!

În timp ce examina obiectele, tatăl meu vorbea încet cu cei doi.

Dacă aş fi înţeles engleza, aş fi desluşit probabil cuvintele, dar nu auzi bine ceea ce nu înţelegi. Nu am reuşit să prind decât două cuvinte, bob şi policeman, care au fost repetate de mai multe ori.

După ce examinară cu atenţie conţinutul baloturilor, părinţii mei şi cei doi bărbaţi ieşiră din şopron, intrară în casă, şi întunericul cuprinse totul în jurul nostru; era evident că urmau socotelile.

Voiam să cred că tot ceea ce văzusem era firesc; totuşi, n-am reuşit să mă conving de aceasta, oricât aş fi vrut. Din ce cauză cei doi bărbaţi nu intraseră prin Curtea Leului Roşu? De ce vorbiseră despre poliţie pe şoptite, ca şi cum le-ar fi fost frică să nu fie auziţi de afară? De ce mama tăiase etichetele de pe mărfuri?

Aceste întrebări nu erau făcute să mă adoarmă şi, deoarece nu puteam să le găsesc răspunsuri, am încercat să mi le alung din minte, dar degeaba.

După un timp, am văzut din nou lumina pătrunzând în căruţă şi am privit din nou pe ferestruică, dar de data aceasta am făcut-o contra voinţei mele, în timp ce prima oară fusese un gest instinctiv; acum voiam să văd şi să ştiu totul. Îmi spuneam că nu trebuie să privesc, şi totuşi priveam. Îmi spuneam că era mai bine să nu ştiu, şi totuşi voiam să ştiu.

Tata şi mama rămăseseră singuri. În timp ce mama făcea două pachete din lucrurile aduse, tata mătură într-un colţ din şopron. Sub nisipul uscat pe care-l dădu la o parte cu mătura apăru un chepeng, îl ridică, apoi coborî cu cele două pachete bine legate într-un fel de pivniţă care nu ştiu cât de adâncă era, în timp ce mama îi lumina locul cu un felinar. După ce coborî pachetele, tata urcă, închise chepengul şi puse la loc nisipul pe care-l dăduse la o parte. Când terminară, era imposibil să-ţi mai dai seama unde era intrarea în pivniţă. Peste nisip aruncară paie, aşa cum era peste tot în şopron. Apoi ieşiră.

În momentul în care închideau încet uşa, mi s-a părut că şi Mattia se mişca în patul lui, ca şi cum şi-ar fi pus capul pe pernă.

Văzuse într-adevăr ce se petrecuse?

Nu am îndrăznit să-l întreb. Acum nu mă mai sufoca o vagă teamă, acum ştiam de ce mi-era frică: din cap până-n picioare eram scăldat de-o sudoare rece.

Aşa am rămas toată noaptea; un cocoş care cânta undeva pe ulicioară îmi anunţă apropierea dimineţii; numai atunci am adormit: un somn greu şi agitat de coşmaruri îngrozitoare.

Mă trezi un zgomot de zăvor şi uşa căruţei se deschise, dar, crezând că era tatăl meu care venea să ne spună că era timpul să ne dăm jos din pat, am închis ochii să nu-l văd.

— Fratele tău ne-a dat drumul, îmi spuse Mattia, şi a plecat deja.

Atunci ne-am sculat. Mattia nu m-a întrebat dacă am dormit bine şi nici eu nu i-am pus vreo întrebare. M-a privit la un moment dat, dar am întors capul. Ne-am dus în bucătărie, dar nici mama, nici tata nu se aflau acolo; bunicul era în faţa focului, în fotoliul lui, ca şi cum nu s-ar fi mişcat de acolo încă din ajun, sora mea mai mică, Annie, ştergea masa, în timp ce Allen, fratele mai mare, mătura încăperea.

M-am îndreptat spre fraţii mei pentru a le strânge mâna, dar îşi continuară treaba fără să-mi răspundă.

M-am îndreptat apoi spre bunicul, dar acesta nu mă lăsă să mă apropii de el şi, cum făcuse şi în ajun, scuipă în direcţia mea, obligându-mă să mă opresc brusc.

— Întreabă-i, l-am rugat pe Mattia, la ce oră îmi voi vedea tatăl şi mama.

Mattia a întrebat ce l-am rugat, şi bunicul, auzind vorbindu-se englezeşte, s-a mai îmblânzit, faţa i se destinse şi binevoi să răspundă.

— Ce spune?, am întrebat.

— Că tatăl tău va lipsi toată ziua, că mama ta doarme şi că noi ne putem duce să ne plimbăm.

— N-a spus decât asta?, l-am întrebat, având impresia că traducerea era prea scurtă.

Mattia se fâstâci.

— Nu ştiu dacă am înţeles bine restul, spuse el.

— Spune-mi ce n-ai înţeles.

— Mi s-a părut că spune că, dacă dăm peste vreo ocazie în oraş, nu trebuie s-o lăsăm să ne scape şi apoi a adăugat, asta sunt sigur, „Reţineţi «lecţia» mea: trebuie să trăieşti pe spinarea proştilor.”

Fără îndoială că bunicul ghicise ce-mi spunea Mattia, căci, când Mattia termină ce avea de spus, făcu cu mâna care nu-i era paralizată un gest care însemna să pui ceva în buzunar şi, în acelaşi timp, îmi făcu şi cu ochiul.

— Să plecăm, i-am spus lui Mattia.

Timp de două, trei ore ne-am plimbat în jurul Curţii Leului Roşu, neîndrăznind să ne îndepărtăm ca să nu ne rătăcim, dar, la lumina zilei, Bethnal-Green mi s-a părut şi mai îngrozitor decât noaptea trecută. Peste tot, peste case şi oameni, mizeria, cu tot ce are ea mai trist, îşi pusese pecetea.

Priveam amândoi, şi Mattia, şi eu, dar nu spuneam nimic.

La un moment dat, tot învârtindu-ne de colo-colo, am

ajuns în dreptul curţii noastre şi am intrat…

Mama îşi părăsise camera; din nou am văzut-o stând cu capul pe masă. Crezând că este bolnavă, am fugit s-o îmbrăţişez, dacă nu puteam vorbi cu ea.

Am cuprins-o cu braţele; îşi înălţă capul, clătinându-l, apoi mă privi, dar cu siguranţă că nu mă vedea; am simţit un miros de ienupăr în respiraţia ei caldă. Îşi lăsă din nou capul să cadă pe braţele întinse pe masă.

— Gin, spuse bunicul.

Şi mă privi rânjind, spunând câteva cuvinte pe care nu le-am înţeles.

Am rămas nemişcat, ca şi cum aş fi fost de piatră, apoi, după câteva secunde, l-am privit pe Mattia, care, la rândul lui, mă privea cu lacrimi în ochi.

I-am făcut un semn şi am ieşit din nou.

Am mers îndelung, unul lângă altul, ţinându-ne de mână, în tăcere, drept înainte, fără să ştim încotro ne îndreptăm.

— Unde vrei să mergem? mă întrebă Mattia neliniştit.

— Nu ştiu. Undeva unde am putea să discutăm în linişte. Vreau să-ţi vorbesc, dar aici, în această mulţime, nu pot.

Într-adevăr, în viaţa mea de vagabond mă obişnuisem, datorită lui Vitalis, să nu spun nimic important când eram în mijlocul mulţimii pe-o stradă, într-un oraş sau într-un sat; când eram deranjat de trecători, îmi pierdeam şirul gândurilor. Or, voiam să discut serios cu Mattia, ştiind bine ce aveam de spus.

Când Mattia îmi pusese acea întrebare tocmai ajunsesem într-o stradă mai lată decât cea pe care mersesem până atunci şi am avut impresia că zăresc nişte copaci la capătul ei. Poate că ajungeam în câmp deschis; ne-am îndreptat într-acolo. Nu era un câmp, ci un parc imens, cu peluze întinse, verzi, şi cu pâlcuri de copaci tineri ici şi colo. Eram aici în largul nostru şi puteam discuta în voie.

Hotărârea mea era luată şi ştiam ce aveam de spus:

— Ştii că te iubesc, Mattia, l-am asigurat pe prietenul meu imediat ce ne-am aşezat într-un loc mai retras, şi ştii bine, nu-i aşa, că doar din prietenie te-am rugat să mă însoţeşti la părinţii mei? Nu te îndoieşti de prietenia mea, nu-i aşa, orice ţi-aş cere?

— Ce prostănac eşti!, răspunse el, forţându-se să surâdă.

— Încerci să râzi ca eu să nu plâng, dar nu face nimic, dacă plâng; cu cine aş putea plânge dacă nu cu tine?

Şi, aruncându-mă în braţele lui Mattia, am izbucnit în plâns; niciodată nu m-am simţit mai nenorocit, nici când eram atât de singur, pierdut în lumea asta atât de mare.

După o criză de plâns, am încercat să mă calmez. Nu ca să plâng în braţele lui Mattia îl adusesem în acest parc, nu pentru mine, ci pentru el o făcusem.

— Mattia, i-am spus, trebuie să te întorci în Franţa.

— Să te părăsesc? Niciodată!

— Ştiam dinainte că asta ai să-mi răspunzi şi sunt bucuros, foarte bucuros, te asigur, că mi-ai spus că nu mă vei părăsi niciodată; totuşi, trebuie să mă părăseşti, să te întorci în Franţa, în Italia, unde vei dori, nu are importanţă, numai să nu rămâi aici, cu mine, în Anglia.

— Şi tu unde vrei să te duci, unde vrei să ne ducem?

— Eu? Dar eu trebuie să rămân aici, la Londra, cu familia mea, nu-i de datoria mea să rămân la părinţii mei? Ia ce-a mai rămas din bani şi pleacă.

— Să nu spui aşa ceva, Rémi; dacă cineva trebuie să plece neapărat, atunci acela eşti chiar tu.

— De ce?

— Pentru că…

Nu-şi termină fraza şi-şi întoarse privirea.

— Mattia, răspunde-mi cu sinceritate, spune-mi pe şleau, fără să mă menajezi, fără să-ţi fie teamă! Tu nu dormeai astă-noapte, nu-i aşa? Ai văzut şi tu?

Cu privirea în pământ, îmi răspunse cu o voce gâtuită:

— Nu dormeam.

— Ce-ai văzut?

— Totul.

— Ai înţeles?

— Că cei care vindeau mărfurile nu le cumpăraseră. Tatăl tău i-a certat pentru că au bătut la uşa şopronului şi nu la cea a casei, iar ei au răspuns că erau pândiţi de „bob”, adică de *policeman.*

— Deci, vezi bine că trebuie să pleci, i-am spus.

— Dacă eu trebuie să plec, atunci şi tu trebuie să pleci; pentru amândoi este mai mult decât obligatoriu să plecăm.

— Când ţi-am cerut să mă însoţeşti, am crezut, după cele spuse de tuşa Barberin şi după visurile pe care mi le-am făcut, că familia mea ne va putea da la învăţătură pe amândoi şi că nu ne vom despărţi niciodată; dar lucrurile nu sunt aşa; visul a fost… doar un vis; trebuie, deci, să ne despărţim.

— Niciodată!

— Ascultă-mă bine, înţelege-mă şi nu mă întrista şi tu mai mult. Dacă l-am fi întâlnit pe Garofoli la Paris, şi acesta ar fi pus mâna pe tine, tu n-ai fi vrut să rămân şi eu acolo şi, ce-ţi spun eu în acest moment, mi-ai fi spus şi tu, nu-i aşa? Mattia nu răspunse.

— Este adevărat? Spune-mi că este adevărat. După un moment de gândire, vorbi:

— Ascultă-mă bine, la rândul tău, spuse el. Când, la Chavanon, mi-ai vorbit despre familia ta care te căuta, acest lucru m-a întristat mult. Ar fi trebuit să mă bucur că urma să-ţi găseşti părinţii, dar eu, din contră, am fost supărat. În loc să mă gândesc la bucuria şi fericirea ta, nu m-am gândit decât la mine. M-am gândit că vei avea fraţi şi surori pe care-i vei iubi, cum mă iubeşti pe mine, poate mai mult ca pe mine, fraţi şi surori bogaţi, bine crescuţi, învăţaţi, domnişori şi domnişoare frumoase, şi am fost gelos. Iată ce trebuie să ştii, iată adevărul pe care vreau să ţi-l mărturisesc pentru a mă ierta, dacă mă poţi ierta.

— Oh, Mattia!

— Spune-mi că mă ierţi.

— Din tot sufletul. Am văzut cât erai de trist şi nu m-am supărat.

— Pentru că eşti un prost. Eşti un băiat bun, dar prost; eu am fost rău. Dar dacă mă ierţi, pentru că eşti bun, eu nu mi-o iert, pentru că eu nu sunt aşa de bun ca tine. Încă nu ştii totul, îmi mai spuneam: mă voi duce cu el în Anglia pentru că trebuie să văd ce va face acolo; dacă va fi fericit, foarte fericit, şi nu va mai avea timp să se gândească la mine, voi pleca şi, fără să mă opresc, mă voi duce la Lucea s-o îmbrăţişez pe Cristina. Dar iată că, în loc să fii bogat şi fericit, aşa cum am crezut că vei fi, nu eşti bogat şi eşti... adică nu eşti ce-am crezut că vei fi; aşa că nu trebuie să plec, şi nu pe Cristina, surioara mea, trebuie s-o îmbrăţişez, ci pe tine, camaradul meu, prietenul meu, fratele meu, pe tine, Rémi.

Spunând acestea mă luă de mână şi mă îmbrăţişa; atunci lacrimile îmi umplură ochii, dar nu mai erau amare şi fierbinţi, ca cele pe care le vărsasem deja.

Totuşi, oricât de mare îmi era emoţia, nu m-a făcut să-mi abandonez ideea.

— Trebuie să pleci, trebuie să te întorci în Franţa, s-o vezi pe Liza, pe nenea Acquin, pe tuşa Barberin, pe toţi prietenii mei şi să le spui de ce nu fac pentru ei ce-aş fi vrut, ce-am visat, ce-am promis. Le vei spune că părinţii mei nu sunt bogaţi, aşa cum am crezut, şi cred că va fi destul pentru a mă scuza. Înţelegi, nu-i aşa? Nu sunt bogaţi, asta explică totul, nu-i o ruşine să nu fii bogat.

— Nu pentru că nu sunt bogaţi vrei ca eu să plec, deci nu voi pleca.

— Mattia, te rog, nu mă întrista şi mai rău, vezi cât sunt de nenorocit.

— Oh, nu vreau să te forţez să-mi spui că-ţi este ruşine să-mi explici. Nu sunt şmecher, nu sunt subtil, dar, chiar dacă nu înţeleg tot ce-ar trebui să-mi intre aici – şi-şi lovi

capul – simt ce mă atinge aici, şi îşi puse mâna pe inimă. Nu pentru că părinţii tăi sunt săraci vrei ca eu să plec, nu pentru că nu mă pot hrăni şi pe mine, căci n-aş trăi pe spinarea lor şi voi munci pentru ei, ci pentru că – după cele ce-am văzut azi noapte – îţi este teamă pentru mine.

— Mattia, nu spune asta.

— Iţi este teamă să nu ajung şi eu să tai etichetele mărfurilor ce n-au fost cumpărate niciodată.

— Oh! Mattia, taci, dragul meu Mattia, taci!

Şi mi-am ascuns în mâini faţa îmbujorată de ruşine.

— Ei bine, dacă-ţi este teamă pentru mine, continuă Mattia, şi mie îmi este teamă pentru tine şi de aceea îţi spun: „Să plecăm împreună, să ne întoarcem în Franţa pentru a le vedea pe tuşa Barberin, pe Liza şi pe prietenii tăi.”

— Este imposibil! Părinţii mei ţie nu-ţi sunt nimic, tu nu le datorezi nimic, dar sunt părinţii mei şi trebuie să rămân cu ei.

— Părinţii tăi! Bătrânul acela paralizat, bunicul tău! Femeia aceea culcată cu capul pe masă, mama ta!

M-am ridicat şi, cu o voce poruncitoare de data a$ta, am strigat:

— Taci, Mattia, nu vorbi aşa! Nu vorbi aşa! îţi interzic! Vorbeşti despre bunicul, despre mama mea, trebuie să-i respect şi să-i iubesc.

— Ar trebui, dacă ar fi părinţii tăi, dar dacă nu sunt nici bunicul, nici tatăl, nici mama ta, nici fraţii tăi, trebuie să-i mai respecţi şi să-i mai iubeşti?

— N-ai auzit ce mi-a povestit tatăl meu?

— Ce dovedeşte această povestire? Au pierdut un copil de aceeaşi vârstă cu tine; l-au căutat şi au găsit unul de aceeaşi vârstă cu cel pierdut. Asta-i tot.

— Uiţi că acel copil a fost părăsit pe strada Breteuil şi că acolo am fost găsit şi eu, chiar în aceeaşi zi în care-l pierduseră pe al lor?

— De ce ar fi imposibil ca doi copii să fie abandonaţi în

aceeaşi zi, pe aceeaşi stradă? Şi dacă s-a înşelat comisarul, trimiţându-l pe domnul Driscoll la Chavanon? Este posibil.

— Este absurd.

— Poate. Cele ce-ţi spun şi-ţi explic par a fi absurde, dar doar pentru că nu ştiu bine să-ţi explic, pentru că nu mă ajută capul; altcineva ţi-ar explica mai bine şi totul ar deveni logic; eu sunt absurd, asta-i tot.

— Din păcate, nu-i totul.

— În sfârşit, trebuie să fii atent, căci nu semeni nici cu tatăl, nici cu mama ta, căci nu ai părul blond ca fraţii şi surorile tale, care toţi – eşti atent – toţi sunt la fel de blonzi. De ce nu eşti ca ei? Pe de altă parte, mai este ceva foarte curios: cum se face că nişte oameni care nu sunt bogaţi au cheltuit atâţia bani pentru a regăsi un copil? Din aceste motive, după mine, nu eşti un Driscoll; ştiu că sunt un prost, mereu mi s-a spus asta din cauza capului. Dar nu eşti un Driscoll şi nu ai de ce să rămâi aici, cu ei. Cu toate acestea, dacă vrei să rămâi cu orice preţ, rămân şi eu cu tine, dar te rog să-i scrii tuşii Barberin şi s-o întrebi cum îţi erau scutecele; când vom afla, îl vei întreba pe cel căruia îi spui tată despre ele şi poate că atunci ne vom da seama mai bine unde-i adevărul. Până atunci, nu mă mişc şi rămân cu tine; dacă trebuie să muncim, vom munci împreună.

— Dar dacă, într-o zi, cineva îl va lovi în cap pe Mattia?

Acesta începu să surâdă trist.

— Nu asta ar fi cel mai grav; oare loviturile fac rău atunci când le primeşti pentru un prieten?

36
Coruperea lui Capi

Ne-am întors la Curtea Leului Roşu abia spre seară. Ne-am petrecut toată ziua plimbându-ne în acel parc frumos, discutând de-ale noastre, după ce-am mâncat o bucată de pâine pe care o cumpărasem de la o brutărie nu prea arătoasă.

Dar tata era deja acasă, iar mama trează. Niciunul nu ne făcu vreo observaţie despre lunga noastră absenţă; deabia după cină tatăl meu ne spuse că vrea să vorbească cu noi amândoi. Ne-am dus în faţa căminului, ceea ce a declanşat mormăitul bunicului, care era feroce când era vorba despre locul lui de lângă foc.

— Spuneţi-mi, cum vă câştigaţi existenţa în Franţa? întrebă tatăl meu.

I-am povestit totul.

— Deci nu v-a fost niciodată teamă că veţi muri de foame?

— Niciodată; nu numai că ne-am câştigat pâinea, dar am câştigat chiar mai mult, încât am putut să cumpărăm o vacă, spuse Mattia lăudându-se.

Şi povesti şi el cum am achiziţionat văcuţa.

— Aveţi, deci, talent, spuse tata; arătaţi-mi de ce sunteţi capabili.

Mi-am luat harpa şi am interpretat ceva ce-mi plăcea, dar nu canţoneta napolitană.

— Bine, bine, spuse tata, şi Mattia ce ştie să facă?

Mattia interpretă şi el o piesă la vioară şi alta la trompetă.

Această ultimă bucată smulse aplauze copiilor care ne ascultau în cerc în jurul nostru.

— Şi Capi? La ce cântă?, întrebă tata. Cred că nu doar din prietenie îl ţineţi cu voi, cred că este şi el în stare să-şi câştige hrana.

Eram foarte mândru de talentele lui Capi, nu numai pentru el, dar mai ales pentru amintirea lui Vitalis; l-am pus să facă câteva din giumbuşlucurile lui obişnuite şi obţinu un succes imens pe lângă copii.

— Câinele ăsta este o comoară, spuse tatăl meu.

Am răspuns la acest compliment făcând elogiul talentului lui Capi şi asigurându-l că poate învăţa foarte repede chiar şi lucruri pe care câinii nu le fac de obicei.

Tata traducea în engleză ceea ce spuneam eu şi, la un

moment dat, am avut impresia că mai adaugă ceva ce n-am înţeles, dar care făcu să râdă pe toată lumea, pe mama, pe copii, pe bunicul care-mi făcea cu ochiul strigând Eram foarte mândru de talentele lui Capi. *Fine dog,* adică „grozav câine"; dar Capi nu fu deloc impresionat de entuziasmul lor.

— Uite ce vă propun, spuse tatăl meu, dar mai întâi Mattia trebuie să-mi spună dacă vrea să rămână în Anglia, cu noi.

— Vreau să rămân cu Rémi, răspunse Mattia, care era mai direct decât spunea şi decât credea; îl voi însoţi peste tot pe Rémi.

Tatăl meu, care nu putea bănui ce se ascunde în acest răspuns hotărât, fu satisfăcut.

— Dacă-i aşa, revin la propunerea mea. Nu suntem bogaţi şi toţi muncim pentru a ne câştiga existenţa.

Vara parcurgem Anglia în lung şi lat copiii ducând diverse mărfuri celor ce nu se deranjează până la noi, dar iarna nu prea avem ce face. Cât vom sta la Londra, Rémi şi Mattia vor cânta pe străzi şi vor câştiga bani buni, mai ales că ne apropiem de Crăciun sau de ceea ce noi numim *Waits* sau „Ajun". Deoarece nu trebuie să facem risipă de talent, Capi se va duce cu Allen şi Ned, să dea reprezentaţii.

— Capi nu lucrează decât cu noi, am ripostat imediat, căci nu voiam să mă despart de el.

— Va învăţa să lucreze cu Allen şi Ned, fii liniştit, şi, dacă vă veţi împărţi astfel, veţi câştiga mai mult.

— Dar vă asigur că nu va face nimic bun, iar, pe de altă parte, câştigul nostru, al lui Mattia şi al meu, va fi mai mic; am câştiga mai mult cu Capi,

— Gata, spuse tata; când spun ceva se execută imediat, asta-i regula casei; aştept ca şi tu să te conformezi aşa cum fac şi ceilalţi.

Nu mai aveam ce spune şi nici n-am spus. Dar, în sinea mea, mă gândeam că planurile mele frumoase pentru Capi se spulberau, la fel ca şi ale mele. Vom fi, deci, despărţiţi! Ce greu va fi pentru el, dar şi pentru mine! Ne-am dus la

căruţă să ne culcăm; în seara aceea, tata nu ne-a mai închis.

Când voiam să mă culc, Mattia, căruia îi trebuia mai mult timp să se dezbrace, s-a apropiat de mine şi, aplecându-se spre urechea mea, îmi spuse încet:

— Vezi, cel pe care-l numeşti tatăl tău nu vrea să aibă numai copii care să lucreze pentru el, are nevoie şi de câine; asta nu-ţi deschide ochii? Mâine îi vom scrie tuşei Barberin.

Dar a doua zi a trebuit să-l dăscălesc pe Capi; l-am luat în braţe şi, cu blândeţe, sărutându-l pe nas, i-am explicat ce aşteptam de la el; bietul câine, cum mă privea, cum mă asculta! Când i-am dat lui Allen sfoara cu care-l legasem, am început din nou cu explicaţiile. Capi era atât de inteligent, de cuminte, încât îi urmă pe cei doi fraţi cu un aer trist, dar fără să opună vreo rezistenţă.

Tata a vrut să ne ducă chiar el într-un cartier unde se pot face bani buni, aşa că am traversat toată Londra până am ajuns în acea parte a oraşului unde nu erau decât case frumoase şi bulevarde monumentale mărginite cu copaci. Pe aceste splendide bulevarde, cu trotuare late, nu găseai oameni în zdrenţe şi cu feţe înfometate, ci doar doamne cu toalete superbe, trăsuri care străluceau ca nişte oglinzi, cai superbi, conduşi de vizitii graşi, cu peruci pudrate.

Ne-am întors târziu la Curtea Leului Roşu, căci era drum lung din West End până la Bethnal-Green, şi am fost fericit să-l găsesc acasă pe Capi, plin de noroi, dar vesel.

Am fost aşa de bucuros că l-am regăsit, încât, după ce l-am Şters cu paie uscate, l-am învelit în cojocelul meu şi l-am culcat alături de mine în pat. Cine a fost cel mai fericit dintre noi doi? Greu de spus. Lucrurile au continuat aşa mai multe zile. Plecam dimineaţa şi ne întorceam seara, după ce ne epuizam repertoriul, când într-un cartier, când în altul, în timp ce Capi dădea şi el reprezentaţii sub îndrumarea lui Allen şi Ned; dar, într-o seară, tata îmi spuse că puteam să-l iau pe Capi cu mine a doua zi, deoarece

avea nevoie de Allen şi Ned acasă. Am fost tare bucuroşi, Mattia şi cu mine, gândindu-ne că vom câştiga bani mulţi, ceea ce-l va face pe tatăl meu să ni-l dea întotdeauna nouă pe Capi. Trebuia să-l recucerim pe Capi şi, în acest scop, nu ne-am menajat forţele niciunul, nici celălalt.

Dimineaţa i-am făcut toaleta amănunţit şi, după micul dejun, am pornit-o spre cartierul în care văzusem că „onorabila societate” scoate mai uşor banii din buzunare. Pentru asta trebuia să traversăm toată Londra de la est spre vest, mergând pe Old Street, Holborn şi Oxford Street.

Din păcate, ceaţa nu se ridicase de două zile, punând succesul nostru sub semnul întrebării: cerul, sau ceea ce ţine loc de cer la Londra, era un nor de vapori portocalii şi pe străzi plutea un fel de fum cenuşiu, care nu-ţi permitea să vezi la doi paşi în faţa ta. Oamenii nu prea ieşeau din case şi de la ferestrele de la care eram ascultaţi Capi nu putea fi văzut; nu era deloc bine pentru câştigul nostru. Mattia se apucă să înjure ceaţa, acest blestemat de fog, neştiind ce serviciu ne va face la toţi trei câteva clipe mai târziu.

Mergând repede, făcându-l pe Capi să ne urmeze cu ajutorul unui cuvânt pe care-l spuneam din când în când şi care era mai preţios decât cel mai solid lanţ, am ajuns curând pe Holborn, care, după cum se ştie, este una dintre străzile cele mai circulate şi pline de magazine din Londra. Deodată, nu l-am mai văzut pe Capi. Unde dispăruse? Era un lucru extraordinar. M-am oprit şi l-am aşteptat, aşezându-mă la cotitura unei alei şi fluierând încet, căci nu puteam vedea prea departe. Ajunsesem să fiu îngrijorat, temându-mă că a fost furat sau lovit de o trăsură, când l-am zărit venind în fugă, ţinând în gură o pereche de ciorapi de lână şi dând din coadă. Aşezându-şi lăbuţele din faţă pe mine, îmi prezenta aceşti ciorapi, spunându-mi să-i iau; părea foarte mândru, ca atunci când reuşea unul din cele mai grele giumbuşlucuri şi venea să-mi ceară să-l felicit. Acest lucru s-a întâmplat foarte repede şi am rămas cu

gura căscată, dar Mattia se repezi şi cu o mână îmi luă ciorapii, iar cu cealaltă mă trase pe alee.

— Să mergem cât putem de repede, dar să nu fugim, să nu atragem atenţia, spuse el.

Peste câteva minute îmi explică de ce o luasem… la picior.

— Rămăsesem, la fel ca tine, pe gânduri şi mă întrebam de unde a apărut Capi cu perechea aceea de ciorapi, când am auzit un bărbat strigând: „Unde-i hoţul?” Hoţul era Capi, înţelegi; dacă n-ar fi fost ceaţa, am fi fost închişi ca nişte hoţi.

De-abia acum înţelegeam; am rămas împietrit. Făcuseră din bunul, cinstitul Capi, un hoţ.

— Să ne întoarcem imediat acasă, dar să-l ţinem pe Capi în lesă.

Mattia nu spuse nimic şi ne-am întors curând în curtea Leului Roşu. Tata, mama şi copiii stăteau în jurul mesei, împăturind bucăţi de stofă. Am aruncat perechea de ciorapi pe masă, ceea ce-i făcuse să râdă pe Allen şi Ned.

— Iată o pereche de ciorapi furaţi de Capi, căci aţi făcut din el un hoţ; sper că a fost doar un joc.

Tremuram spunând acestea şi, totuşi, nu mă simţisem niciodată mai hotărât.

— Şi dacă n-ar fi fost un joc, ce-ai face?, mă întrebă tata.

— I-aş agăţa o frânghie lui Capi de gât şi, oricât l-aş iubi, l-aş îneca în Tamisa. Nu vreau să devină un hoţ, aşa cum nu vreau nici eu să devin; dacă aş fi sigur că asta s-ar întâmpla, m-aş îneca împreună cu el.

Tatăl meu mă privi în faţă şi făcu un gest de furie, ca şi cum ar fi vrut să mă omoare; ochii lui mă ardeau; totuşi, nu mi i-am lăsat în jos pe ai mei; încetul cu încetul, faţa lui congestionată se destinse.

— Ai dreptate să crezi că nu a fost decât un joc; şi pentru ca acest lucru să nu se mai repete, Capi nu va mai ieşi, de-acum înainte, decât cu tine.

37
Frumoasele scutece au minţit

La toate încercările mele de a ne împrieteni, Allen şi Ned, fraţii mei, nu-mi răspundeau decât cu o antipatie arţăgoasă, respingând tot ceea ce doream să fac pentru ei sau să le ofer; în mod evident, nu eram un frate bun în ochii lor.

După aventura cu Capi, relaţiile între noi se înrăutăţiră şi mai mult, mai ales că i-am făcut să înţeleagă, nu prin vorbe, pentru că nu mă puteam exprima uşor în engleză, ci printr-o pantomimă rapidă şi expresivă, în care cei doi pumni jucară un rol important, că, dacă vor încerca vreodată să-i facă ceva rău lui Capi, sunt aici pentru a-l apăra şi a-l răzbuna.

Neavând fraţi, am vrut să am surori, dar Annie, cea mai mare dintre surori, se purta la fel ca fraţii ei; asemenea lor, îmi primise cu răceală semnele de afecţiune şi nu trecea o zi în care să nu-mi facă vreo farsă şi trebuie să spun că era foarte ingenioasă în această privinţă.

Respins de Allen şi Ned, respins de Annie, nu-mi mai rămânea decât micuţa Kate, care, la cei trei ani, era prea mică pentru a intra în cârdăşie cu fraţii şi sora ei. Ea s-a lăsat mângâiată de mine, mai întâi pentru că o amuzam punându-l pe Capi să facă giumbuşlucuri, iar mai târziu, când Capi mi-a fost dat înapoi, pentru bomboanele, prăjiturile, portocalele pe care ni le dădeau copiii în cursul reprezentaţiilor noastre, spunând cu un aer de generozitate: „Pentru căţel”. Să dai portocale unui câine nu mi se părea un gest prea inteligent, dar le acceptam darurile cu recunoştinţă, căci ele îmi permiteau să câştig bunăvoinţa domnişoarei Kate.

Astfel, din toată familia, această familie pentru care simţeam atâta tandreţe când debarcasem în Anglia şi aflasem de existenţa ei, numai Kate îmi permitea s-o

iubesc. Bunicul continua să scuipe cu furie în direcţia mea ori de câte ori mă apropiam de el; tatăl meu nu se interesa de mine decât seara, când îmi cerea să-i dau câştigul din acea zi; mama mea, de cele mai multe ori, nu era trează. Allen, Ned şi Annie mă detestau, iar Kate se lăsa mângâiată doar pentru că buzunarele mele erau pline cu bunătăţi.

Ce decădere!

În tristeţea mea, cu toate că la început respinsesem supoziţiile lui Mattia, ajunsesem să-mi spun că dacă, într-adevăr, eram copilul acestei familii, sentimentele lor ar fi trebuit să fie altfel decât cele pe care le nutreau pentru mine, pentru că nu făcusem nimic să merit această indiferenţă sau duritate.

Când Mattia mă vedea atât de trist, bănuia care era cauza şi atunci spunea ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însuşi:

— Sunt curios să aflu ce va spune tuşa Barberin.

Pentru a primi scrisoarea ei, care trebuia să-mi fie adresată la „Post restant”, ne schimbasem itinerarul zilnic şi, pentru a ajunge în Holborn, nu mai mergeam prin West-Smith-Field, ci coboram până la poştă. Mult timp am făcut acest drum inutil, dar, în sfârşit, scrisoarea aşteptată cu atâta nerăbdare sosi.

Palatul poştelor nu-i un loc potrivit pentru lectură; ne-am dus pe o alee din apropiere, ceea ce mi-a dat un scurt răgaz ca să-mi calmez emoţia, şi acolo, în sfârşit, am putut deschide scrisoarea tuşei Barberin, adică scrisoarea pe care-o dictase preotului din Chavanon.

Dragul meu Rémi,

Sunt surprinsă şi supărată de ce aflu în scrisoarea ta, căci, după cele ce mi-a spus întotdeauna Barberin, nu numai când te-a găsit pe strada Breteuil, ci şi după ce a vorbit cu persoana care te căuta, eram siguri că părinţii tăi sunt oameni cu stare şi chiar foarte bogaţi.

Această situaţie ne fusese indicată de la bun început de felul în care erai îmbrăcat atunci când Barberin te-a adus la

Chavanon, lucrurile pe care le purtai făceau parte în mod evident din trusoul unui copil bogat. Îmi ceri să-ţi explic cum arătau scutecele în care erai înfăşat; pot s-o fac cu uşurinţă pentru că am păstrat toate acele lucruşoare pentru a ajuta la recunoaşterea ta în ziua în care vei fi găsit, ceea ce după mine trebuia să se întâmple cu siguranţă.

Dar mai întâi trebuie să-ţi spun că nu aveai scutece; e drept, ţi-am vorbit de scutece, dar am făcut acest lucru din obişnuinţă, pentru că la noi copiii sunt înveliţi în ele. Tu nu erai însă înfăşat în scutece, din contră, erai îmbrăcat cu nişte hăinuţe; iată care erau aceste lucruri: o bonetă din dantelă, care nu are nimic special decât frumuseţea şi bogăţia ei; o cămăşuţă din pânză, brodată cu dantelă la mâini şi la gât; un pantalonaş din flanel, ciorăpei din lână albă, botoşei din lânică albă cu funduliţe din mătase; o rochie lungă albă şi o pelerină cu glugă din caşmir alb, dublată cu mătase şi frumos brodată.

Nu aveai un scutec din pânză din acelaşi trusou, căci fuseseşi schimbat la comisariatul de poliţie, unde scutecul a fost înlocuit cu un şervet obişnuit.

Trebuie să-ţi mai spun că niciunul din lucruri nu avea monogramă, dar pantalonaşul din flanelă şi cămăşuţă cred că avuseseră, căci colţurile unde se pun de obicei monogramele fuseseră tăiate, ceea ce dovedeşte că fuseseră luate toate măsurile pentru a îngreuna căutările.

Iată, dragul meu Rémi, tot ce-ţi pot spune. Dacă ai nevoie de aceste obiecte, să-mi scrii să ţi le trimit.

Nu te întrista, dragul meu copil, că nu-mi poţi da toate cadourile frumoase pe care mi le-ai promis. Văcuţa, cumpărată din truda ta, face cât toate cadourile din lume. Pot să-ţi spun că e sănătoasă, că dă mult lapte şi că, datorită ei, acum o duc bine, iar când mă uit la ea, mă gândesc la tine şi la micul tău prieten, Mattia.

Mă bucur când primesc veşti de la tine şi sper ca ele să fie mereu bune; tu, atât de tandru şi de afectuos, cum să nu fii fericit cu familia ta, cu tatăl, mama, fraţii şi surorile

tale care te vor iubi cum meriţi?

La revedere, dragul meu copil, te îmbrăţişez cu dragoste!

Mama ta adoptivă,
văduva Barberin

Sfârşitul scrisorii îmi strânse inima. Biata tuşa Barberin! Cât era de bună cu mine! Pentru că ea mă iubea, îşi închipuia că toată lumea trebuie să mă iubească la fel.

— Este o femeie bună, spuse Mattia, s-a gândit la mine, dar, chiar dacă m-ar fi uitat, n-aş putea să nu-i mulţumesc pentru scrisoare; cu o descriere atât de amănunţită, jupan Driscoll n-ar trebui să se înşele în enumerarea lucruşoarelor pe care le purtai când ai fost furat.

— Poate că a uitat.

— Nu spune asta; se uită rar lucrurile cu care era înfăşat copilul pe care l-ai pierdut, ziua în care l-ai pierdut, pentru că lucrurile acestea trebuie să ajute la regăsirea lui.

— Până când n-om auzi răspunsul tatălui meu, te rog să nu faci niciun fel de supoziţii.

— Nu eu sunt cel care fac supoziţiile, ci tu, când spui că poate *a.* uitat.

— În sfârşit, vom vedea.

Nu era uşor să-l întreb pe tata cum eram îmbrăcat când am fost furat. Dacă i-aş fi pus sincer această întrebare, fără un gând ascuns, totul ar fi fost simplu, dar nu era aşa, şi tocmai acest gând ascuns mă făcea timid şi şovăitor.

În sfârşit, într-o zi, când, din cauza ploii, ne-am întors ceva mai devreme decât de obicei, mi-am luat inima în dinţi şi am îndreptat conversaţia spre subiectul care mă neliniştea atât.

Dar abia i-am adresat întrebarea că tata mă privi drept în faţă, scrutându-mă din priviri, ca de obicei când spuneam ce gândeam; dar i-am susţinut privirea cu mai mult curaj decât am sperat când mă gândisem la acest moment.

Am crezut că se va supăra şi l-am privit neliniştit pe

Mattia, care ne asculta fără să pară că face acest lucru, pentru a-l lua martor al gafei pe care o riscasem din cauza lui; dar nu fu aşa. Tata, după ce-i trecu primul moment de iritare, începu să surâdă; este adevărat că era ceva dur şi crud în acest surâs, dar, totuşi, era un surâs.

— Ceea ce ne-a ajutat cel mai mult să te regăsesc, a spus el, a fost descrierea lucrurilor pe care le purtai în momentul în care ai fost furat; o boneţică de dantelă, o cămăşuţă cu dantelă, un pantalonaş şi o rochie din flanelă, ciorapi şi, botoşei din lânică, o pelerină cu glugă din caşmir alb, brodată.

Mă bazasem mult pe monograma brodată pe lucruri, F.D., adică Francis Driscoll, care este numele tău, dar această monogramă fusese tăiată de cea care te furase şi care spera că, datorită acestei precauţii, nu vei fi descoperit niciodată. A trebuit să prezint avocaţilor actul tău de botez pe care l-am luat de la parohie şi pe care trebuie să-l mai am pe undeva pe aici.

După ce spuse toate acestea, cu o amabilitate rară la el, s-a dus să scormonească într-un sertar şi aduse imediat o foaie de hârtie pe care erau aplicate mai multe ştampile.

Am mai făcut o încercare:

— Dacă nu te superi, aş vrea să-l rog pe Mattia să mi-l traducă.

— Cu plăcere.

Din această traducere, făcută cu multă greutate de Mattia, rezulta că sunt născut pe 2 august, într-o joi, şi că eram fiul lui Patrick Driscoll şi al Margaretei Grange, soţia lui.

Ce puteam să-l mai întreb?

Cu toate acestea, Mattia nu părea satisfăcut, iar seara, când ne-am retras în căruţa noastră, s-a aplecat la urechea mea ca şi cum ar fi vrut să-mi spună ceva.

— Totul pare a fi minunat, dar asta nu explică cum de Patrick Driscoll, negustor ambulant, şi Margareta Grange, soţia lui, erau atât de bogaţi încât puteau să-şi îmbrace

copilul cu o boneţică de dantelă, cu o cămăşuţă brodată cu dantelă şi o pelerină brodată; negustorii ambulanţi nu sunt chiar atât de avuţi.

— Tocmai pentru că erau negustori, probabil că aceste lucruri i-au costat ceva mai puţin.

Mattia dădu din cap fluierând, apoi se aplecă din nou la urechea mea:

— Vrei să-ţi spun ceva ce nu reuşesc să-mi scot din cap? Sunt sigur că tu nu eşti copilul jupanului Driscoll, ci copilul furat de jupanul Driscoll.

Am vrut să-i răspund, dar Mattia se urcase în patul lui. Dacă aş fi fost Mattia, aş fi avut la fel de multă imaginaţie ca el; dar, în situaţia mea, aceste idei îmi erau interzise.

Era vorba despre tatăl meu.

Pentru Mattia, el era jupân Driscoll, cum îi spunea el. Şi când mintea mea voia s-o ia pe calea pe care mi-o indica Mattia, o reţineam cu toată forţa.

Despre jupan Driscoll, Mattia putea gândi tot ce-i trecea prin cap; pentru el, jupan Driscoll era un străin căruia nu-i datora nimic.

Eu, din contră, îi datoram tatălui meu cel puţin respect.

Desigur, erau lucruri ciudate în situaţia mea, dar eu nu aveam libertatea să-l judec din acelaşi punct de vedere ca Mattia.

Mattia îşi putea permite să se îndoiască. Eu nu aveam acest drept.

Şi când Mattia voia să-mi împărtăşească îndoiala lui, datoria mea era să-l împiedic.

Asta încercam să fac, dar Mattia avea idei fixe şi nu reuşeam să-i înving întotdeauna încăpăţânarea.

— Loveşte-mă, îmi spunea el supărându-se, dar ascultă-mă. Şi atunci trebuia să-l ascult.

„De ce Allen, Ned, Annie şi Kate aveau părul blond şi eu nu?” „De ce toată lumea în familia Driscoll, cu excepţia lui Kate, care nu ştie ce face, nu mă putea suferi, ca şi cum aş fi fost un câine râios?” „Cum se face că nişte oameni care

nu erau bogaţi, şi-au putut îmbrăca copilul în dantele?”

La toate aceste întrebări nu aveam decât un răspuns, care era el însuşi o întrebare:

— De ce m-ar fi căutat familia Driscoll, dacă nu eram copilul lor? De ce ar fi dat bani lui Barberin şi avocaţilor de la firma Greth and Galley?

La aceste întrebări, Mattia era obligat să-mi răspundă că nu avea niciun răspuns.

Şi totuşi nu se declara învins.

— Pentru că nu pot răspunde întrebărilor tale, nu înseamnă că mă înşel în ceea ce priveşte întrebările pe care ţi le pun fără ca tu să-mi poţi răspunde. Poate că altcineva o să-ţi spună de ce jupan Driscoll te-a căutat şi în ce scop a cheltuit atâţia bani. Eu nu ştiu, pentru că nu sunt un om şiret, cum este el, şi nici nu mă pricep la tot felul de şmecherii, cum văd că se pricepe el.

— Nu spune aşa ceva, dimpotrivă, eşti foarte şiret.

— Dacă aş fi, aş putea să-ţi explic imediat ceea ce nu-ţi pot explica, deşi simt că ceva este în neregulă. Nu, tu nu eşti copilul familiei Driscoll, nu eşti şi nu poţi fi; acest lucru va fi recunoscut nu peste multă vreme, dar pentru că tu te încăpăţânezi să nu-ţi deschizi ochii, întârzii acest moment, înţeleg că te împiedică ceva ce se numeşte respectul familiei, dar n-ar trebui să te paralizeze complet.

— Dar ce vrei să fac?

— Vreau să ne întoarcem în Franţa.

— Este imposibil.

— Pentru că datoria te reţine lângă familia ta, dar dacă această familie nu este a ta, ce te-ar mai reţine?

Astfel de discuţii nu puteau duce decât la un singur rezultat, adică să mă facă şi mai nefericit decât fusesem vreodată.

— Nu există nimic mai teribil decât îndoiala!

Chiar dacă n-aş fi vrut să mă îndoiesc, mă îndoiam totuşi. Acest tată era tatăl meu? Această mamă era mama mea? Aceasta era familia mea?

Era un lucru greu de mărturisit, dar mă simţeam mai puţin tulburat, mai puţin trist când eram singur.

Cine ar fi putut şti, atunci când plângeam de tristeţe că nu aveam o familie, că voi plânge cu disperare când voi avea una?

De unde-mi va veni lumina? Cine mă va ajuta? Cum voi afla adevărul?

Copleşit de neputinţă în faţa unor astfel de întrebări, îmi spuneam că mă zbăteam inutil în această noapte neagră şi că mă loveam de un zid în care nu exista nicio ieşire. Şi totuşi trebuia să cânt, să interpretez arii de dans vesele, să râd şi să mă strâmb când inima îmi sângera profund.

Duminicile erau zilele cele mai bune, căci duminica nu cântam pe străzile Londrei şi atunci mă puteam abandona tristeţii, plimbându-mă împreună cu Mattia şi Capi.

Cât de puţin mai semănăm cu cel care fusesem cu câteva luni în urmă!

Într-una din aceste duminici, când mă pregăteam să ies să mă plimb cu Mattia, tata mă reţinu acasă, spunându-mi că avea nevoie de mine în cursul zilei, şi-l trimise pe Mattia să se plimbe de unul singur. În acea dimineaţă, bunicul rămăsese în pat, mama ieşise cu surorile mele Kate şi Annie, iar fraţii mei plecaseră şi ei, aşa că în încăperea în care ardea mai tot timpul focul nu eram decât eu şi tata.

Cam după o oră de când rămăsesem singuri, se auzi o bătaie în uşă. Tata se duse să deschidă şi se întoarse însoţind un domn care nu semăna cu prietenii pe care-i primea de obicei. Acesta era într-adevăr ceea ce în Anglia se numeşte un „gentleman”, adică un domn adevărat, îmbrăcat elegant şi cu un aer trufaş, dar cu o faţă obosită. Avea în jur de cincizeci de ani. Ceea ce m-a surprins mai mult a fost surâsul care-i descoperea dinţii albi, aşezaţi ca ai unui câine tânăr. Acest surâs îţi sărea imediat în ochi şi, privindu-l pe domnul cel elegant, te întrebai dacă surâsul îi contracta astfel buzele sau mai degrabă dorinţa de-a muşca.

Vorbea cu tata în engleză şi-şi întorcea tot timpul privirea Spre mine; dar, când îmi întâlnea ochii, înceta să mă mai examineze.

După câteva minute de discuţie, schimbă engleza cu franceza, pe care o vorbea cu mare uşurinţă, aproape fără accent.

— Acesta-i băiatul despre care mi-ai vorbit? îl întrebă pe tata arătându-mă cu degetul. Pare sănătos.

— Răspunde-i domnului, îmi spuse tata.

— Eşti sănătos? mă întrebă domnul.

— Da, domnule.

— N-ai fost niciodată bolnav?

— Am avut pneumonie.

— Oh! Şi de ce?

— Pentru c-am dormit într-o noapte pe zăpadă, pe un ger groaznic. Stăpânul meu, care era cu mine, a murit de frig.

— Este mult de atunci?

— Trei ani.

— Şi de atunci nu te-ai mai îmbolnăvit?

— Nu.

— Nu te simţi obosit, fără vlagă, nu transpiri noaptea?

— Nu, niciodată. Când sunt obosit, înseamnă că am mers prea mult timp, dar aşa ceva nu te îmbolnăveşte.

— Şi suporţi uşor oboseala?

— Trebuie.

Se ridică şi se îndreptă spre mine, îmi apucă braţul, încercând să vadă cât de puternici îmi sunt muşchii, apoi îmi puse mâna pe inimă, îşi lipi urechea de spatele meu şi de piept, spunându-mi să respir adânc, ca şi cum aş fi fugit; mă puse apoi să tuşesc. După asta m-a privit îndelung şi atunci m-am gândit că i-ar plăcea să mă muşte, atât de înfricoşător îi era zâmbetul.

Fără să spună nimic, reluă conversaţia în engleză cu tatăl meu, apoi, după câteva minute, ieşiră împreună, nu pe uşa ce dădea spre stradă, ci pe aceea ce dădea spre

şopron.

Rămas singur, mă întrebam ce pot să însemne întrebările puse de acest gentleman. Voia să mă ia în serviciul său? Dar asta ar fi însemnat, pe de o parte, să mă despart de Mattia şi Capi, iar pe de alta, eram hotărât să nu devin servitorul nimănui, nici al acestui gentleman care-mi displăcea profund, nici al altcuiva, oricât de mult mi-ar fi plăcut.

După un timp, tata se întoarse şi-mi spuse că nu mai avea nevoie de mine şi că eram liber să mă duc să mă plimb, dacă aveam chef.

Nu aveam niciun chef; dar ce să fac în această casă tristă? Mai bine să mă duc să mă plimb decât să mă plictisesc aici.

Deoarece începuse să plouă, m-am dus să-mi iau cojocelul din căruţă. Ce surprins am fost să-l găsesc acolo pe Mattia! Am vrut să-i vorbesc, dar Mattia îmi puse mâna pe gură, apoi spuse cu voce foarte înceată:

— Deschide uşa şopronului, voi ieşi încet după tine; nimeni nu trebuie să afle că am fost aici, în căruţă.

Numai când am ajuns pe stradă, Mattia se hotărî să vorbească pe un ton normal.

— Ştii cine este domnul care a venit la tatăl tău? mă întrebă el: domnul James Milligan, unchiul prietenului tău, Arthur.

Arh rămas nemişcat în mijlocul străzii; Mattia mă luă de braţ şi, după ce-o pornirăm din nou, continuă:

— Deoarece mă plictisisem să mă plimb singur pe aceste străzi triste, într-o zi de duminică atât de mohorâtă, m-am întors să mă culc şi m-am întins pe pat, dar nu am adormit. Tatăl tău a intrat cu un domn în şopron şi le-am auzit fără să vreau discuţia: „Solid ca o vacă”, a spus gentlemanul. „Alţi zece ar fi murit, dar el a scăpat doar cu o pneumonie.”

Atunci, crezând că este vorba despre tine, am ascultat cu atenţie, dar au schimbat subiectul conversaţiei.

„Ce mai face nepotul dumneavoastră?”, întrebă tatăl tău.

„Mai bine, a scăpat şi de data asta. Acum trei luni, toţi medicii îl condamnaseră, dar scumpa lui mamă a reuşit să-l salveze şi de data asta. Ah, ce mamă bună este doamna Milligan!”

Îţi dai seama că la auzul acestui nume am ciulit urechile.

„Dacă nepotul dumneavoastră se simte mai bine”, continuă tatăl tău, „toate precauţiile dumneavoastră sunt inutile?”

„Pentru moment, poate”, răspunse domnul, „dar nu vreau să mă gândesc că Arthur va trăi; ar fi un miracol, şi miracole nu se prea mai întâmplă în zilele noastre. Trebuie să mă asigur că în ziua morţii lui n-o să mă trezesc cu cine ştie ce apariţie şi că unicul moştenitor al averii familiei mele o să fiu eu, James Milligan.”

„Fiţi liniştit”, spuse tatăl tău, „aşa se va întâmpla, îmi iau această răspundere.” „Contez pe dumneata”, spuse domnul. Şi pe urmă mai adăugă câteva cuvinte pe care nu le-am înţeles prea bine şi pe care le-aş traduce cam aşa, cu toate că nu prea au sens: „Atunci vom vedea ce avem de făcut” Apoi a ieşit din şopron.

Primul meu gest, după ce am ascultat această poveste, a fost să mă întorc şi să-i cer tatălui meu adresa domnului Milligan, pentru a afla veşti despre Arthur şi despre mama lui; dar am înţeles imediat ce nebunie ar fi fost. Nu unui om ce aştepta cu nerăbdare moartea nepotului lui trebuia să-i cer veşti despre acesta. Şi, apoi, n-ar fi fost imprudent să-l avertizez pe domnul Milligan c-am aflat de conversaţia lui cu tata?

Arthur trăia. Se simţea mai bine.

Pentru moment eram bucuros de ceea ce aflasem.

38
Nopţile de Crăciun

Nu am mai vorbit cu Mattia decât despre Arthur, doamna Milligan şi domnul James Milligan. Unde se aflau Arthur şi doamna Milligan? Unde am putea să-i căutăm, să-i găsim?

Vizita domnului Milligan ne-a dat o idee şi am făcut un plan al cărui succes, credeam noi, era asigurat. Deoarece domnul James Milligan venise o dată în Curtea Leului Roşu, era sigur că va mai reveni. Doar făcea afaceri cu tata! Când va pleca, Mattia, pe care nu-l cunoştea, îl va urmări; vom afla astfel unde locuieşte, îi vom întreba pe servitorii lui şi poate că de la ei vom afla unde locuieşte Arthur.

De ce nu? Nu părea un lucru imposibil pentru imaginaţia noastră. Acest plan atât de ingenios nu avea numai avantajul de a mă face să-l regăsesc pe Arthur la un moment dat, ci şi altul care, deocamdată, mă scotea din încurcătură.

De la aventura lui Capi şi primirea scrisorii tuşii Barberin, Mattia îmi repeta întruna: „Să ne întoarcem în Franţa”; era un refren pe marginea căruia Mattia broda zilnic o nouă variantă. Acestui refren îi răspundeam cu un altul, mereu acelaşi: „Nu trebuie să-mi părăsesc familia”; dar asupra acestei probleme, a datoriei pe care o aveam faţă de ai mei, nu ne înţelegeam şi urmau discuţii care nu duceau la nimic, căci fiecare ţinea la ideea lui: „Trebuie să plecăm.”; „Trebuie să rămân.”

Când eternului refren „Trebuie să rămân” i-am mai adăugat, „pentru a-l regăsi pe Arthur”, Mattia nu a mai avut nimic de răspuns. Nu putea să nu-i ţină partea lui Arthur. Nu trebuie, oare, să afle şi doamna Milligan de planurile cumnatului său?

Cum să-l aşteptăm pe domnul James Milligan, când noi ieşeam de dimineaţă până seara, aşa cum făceam de când venisem la Londra. Dar se apropia perioada când, în loc să cântăm ziua, ne vom duce să cântăm noaptea, căci la miezul nopţii au loc concertele de Crăciun sau waits. Stând

acasă în cursul zilei, unul dintre noi va sta de pază şi vom reuşi, cu siguranţă să-l surprindem pe unchiul lui Arthur.

— Dacă ai şti cât te invidiez că o vei regăsi pe doamna Milligan! îmi spuse într-o zi Mattia.

— De ce?

Nu-mi răspunse imediat.

— Pentru că a fost foarte bună cu tine. Apoi mai adăugă:

— Şi, apoi, pentru că te va ajuta să-ţi găseşti părinţii!

— Mattia!

— Ştiu că nu vrei să spun aşa ceva. Te asigur că nu-i vina mea, dar îmi este imposibil să admit că faci parte din familia Driscoll. Priveşte-i pe toţi membrii acestei familii, apoi priveşte-te şi pe tine; nu vorbesc numai despre părul blond. Ai gesturile bunicului tău sau surâsul său fals? Dacă eu n-aş fi fiul tatălui meu, aş cânta la trompetă, la clarinet, trombon sau orice alt instrument fără să fi învăţat vreodată cum se cântă? Tata era muzician. Ştiu sigur asta. Este deci un lucru firesc. Cum tot atât de firesc îmi pare ca tu să fii un gentleman, şi vei fi unul când o vom găsi pe doamna Milligan.

— Şi când se va întâmpla asta?

— Nu ştiu, dar îmi trece prin cap o idee…

— Vrei să mi-o spui şi mie?

— Oh, nu!

— De ce?

— Pentru că poate fi o prostie.

— Hai! Spune-mi!

— S-ar putea să fie o prostie, în caz că mă înşel, iar tu nu trebuie să te bucuri de lucruri care nu s-au realizat încă. Trebuie ca experienţa noastră cu cuvântul *Green* din Bethnal Green să ne servească la ceva; în loc de grădini înverzite, în realitate am găsit nişte băltoace puturoase!

Nu am mai insistat, căci şi eu aveam o idee.

Este adevărat că era vagă, confuză, timidă, poate mai prostească, îmi spuneam, decât cea pe care nu voia să mi-o

spună Mattia, dar chiar din această cauză nu puteam să-l oblig pe prietenul meu să mi-o dezvăluie pe a lui. Ce i-aş fi răspuns, dacă ideea lui ar fi fost aceeaşi cu ceea ce-mi plutea neclar, ca un vis în minte? Cum să îndrăznesc să discut despre aşa ceva când eu nici măcar s-o formulez nu aveam curajul?

Singurul lucru pe care-l aveam de făcut era să aştept, şi am aşteptat.

Ne-am continuat peregrinările prin Londra, căci nu făceam parte dintre acei muzicieni privilegiaţi care iau în posesie un cartier unde au un public al lor. Eram prea mici, prea nou veniţi pentru a ne stabili ca nişte stăpâni şi trebuia să cedăm locul celor ce ştiau să-şi susţină dreptul de proprietate cu argumente cărora nu le puteam face faţă.

De câte ori, când voiam să strângem banii, după ce cântasem cât putusem mai bine cele mai frumoase bucăţi, n-am fost obligaţi s-o luăm la goană cât mai repede, în faţa unor vlăjgani de scoţieni, cu picioarele goale, în fustanelele lor cu pliuri, cu şalul pe umăr şi bonetele împodobite cu pene, care, doar cu sunetul cimpoiului, ne puneau pe fugă! Cu trompeta lui, Mattia ar fi putut să acopere cimpoiul, dar nu aveam forţă să facem faţă cimpoierului.

Nu ne puteam opune nici bandelor de muzicanţi negri care cutreierau mai mereu străzile şi pe care englezii îi numeau *nigger-melodits.* Aceşti negri faimoşi, care se îmbrăcau grotesc în fracuri şi purtau nişte gulere imense în care-şi înveleau capul asemeni unui buchet de flori într-o foaie de hârtie, erau spaima noastră mai mult chiar decât bandele scoţiene. Imediat ce-i vedeam venind sau când le auzeam banjoul ne opream din cântat cu respect şi plecam mai departe, într-un alt cartier, unde speram să nu întâlnim alţii ca ei, sau îi aşteptam să-şi termine vacarmul şi să-şi continue drumul.

Într-o zi când erau spectatori, l-am văzut pe cel mai extravagant din grup făcându-i semne lui Mattia; am crezut, mai întâi, că-şi bătea joc de noi, vrând să amuze

publicul pe spinarea noastră, dar, spre surprinderea mea, Mattia îi răspunse cu prietenie.

— Îl cunoşti?, l-am întrebat.

— Este Bob.

— Care Bob?

— Prietenul meu, Bob, de la circul Gassot, unul dintre cei doi clovni despre care ţi-am vorbit, cel care m-a învăţat englezeşte.

— Tu nu l-ai recunoscut?

— Nu de la început. Al naibii! La circ îşi dădea cu făină pe faţă, iar aici îşi dă cu cremă neagră.

Când reprezentaţia negrilor luă sfârşit, Bob se îndreptă spre noi şi, după felul în care îl aborda pe Mattia, mi-am dat seama cât de mult ştia prietenul meu să se facă iubit. Niciun frate nu s-ar fi bucurat mai mult decât acest fost clovn, care, ca urmare a durităţii vremurilor, a fost obligat să părăsească circul şi să se facă muzicant ambulant.

Dar a trebuit să ne despărţim repede, el ca să-şi urmeze banda, noi ca să ne ducem să cântăm într-un alt cartier în care ei nu intenţionau să se ducă; cei doi prieteni îşi dădură întâlnire duminica următoare pentru a-şi povesti ce făcuseră de când nu s-au mai văzut. Din prietenie pentru Mattia, fără îndoială, Bob îşi manifestă simpatia şi faţă de mine, aşa că, în curând, am avut un prieten care, prin experienţa şi sfaturile sale, ne făcu viaţa la Londra ceva mai uşoară decât fusese până atunci. Îl îndrăgi tare mult pe Capi şi adesea ne spunea, cu mândrie, că, dacă ar fi avut un astfel de câine, ar fi fost bogat. Ne-a propus de mai multe ori să ne asociem noi patru, adică, Mattia, Capi şi cu mine, dar eu, care nu puteam să-mi părăsesc familia pentru a mă întoarce în Franţa s-o văd pe Liza, cum aş fi vrut, cu atât mai puţin l-aş fi urmat pe Bob prin Anglia.

Şi astfel ne-am pomenit în ajunul Crăciunului; nu mai plecam de acasă dimineaţa, ci în fiecare seară, pe la ora opt, nouă, ca să ajungem la timp în cartierele mai bogate pe unde cântam.

Începusem cu piaţetele şi străzile în care circulaţia trăsurilor aproape că încetase; aveam nevoie de linişte pentru ca melodiile noastre să pătrundă prin uşile închise şi să trezească copiii care dormeau, anunţându-le apropierea Crăciunului, această sărbătoare atât de îndrăgită de englezi. Apoi, pe măsură ce orele treceau, coboram spre străzile mari şi aglomerate; ultimele trăsuri treceau ducând spectatorii de la teatre şi se lăsă un fel de linişte stranie, ce urmează vacarmului. Atunci cântam bucăţile noastre cele mai sensibile, mai calde, mai melancolice sau religioase; vioara lui Mattia plângea, harpa mea gemea şi, când ne opream pentru a ne odihni puţin, vântul ne aducea ecoul altor grupuri de muzicanţi care cântau mai departe, pe alte străzi. Concertul nostru luase sfârşit: „Domnilor şi Doamnelor, vă dorim noapte bună şi un Crăciun fericit".

Apoi plecam mai departe şi peste câtva timp reluam concertul.

Trebuie să fie foarte plăcut să auzi astfel de muzică toată noaptea, stând în pat, bine încălzit într-o pătură groasă sau sub o plapumă caldă; dar noi nu aveam nici pături, nici plăpumi pe străzi. Totuşi trebuia să cântăm, cu toate că degetele ne înţepeneau pe jumătate îngheţate. Când cerul era acoperit, ceaţa şi umezeala ne pătrundeau până la oase, iar când era de azur şi de aur, vântul dinspre nord ne îngheţa cu totul. Nu exista vreme bună şi caldă în acea perioadă a anului.

Vremea Crăciunului nu a fost deloc îngăduitoare cu noi; şi, cu toate acestea, am ieşit seară de seară, vreme de trei săptămâni.

De câte ori, înainte ca prăvăliile să se închidă, nu ne-am oprit în faţa vitrinelor pline cu păsări, cu fructe, cu dulciuri, cu mirodenii; ah, ce gâşte grase, ce curcani mari franţuzeşti şi ce pui albi! Iată munţi de portocale, de mere, grămezi de castane şi de prune uscate! Fructele glasate ne făceau parcă şi ele cu ochiul.

Vedeam şi copii fericiţi, care, bucurându-se de dulciurile

primite, se aruncau în braţele părinţilor lor.

Tot cutreierând străzile, sărmani oropsiţi ce eram, întrezăream prin ferestrele mai mult sau mai puţin luminate aceste dulci sărbători de familie, atât în conacele aristocrate, cât şi în casele celor mai săraci.

Vesel Crăciun pentru cei iubiţi!

După sărbătorile Crăciunului a trebuit să plecăm din nou pe străzi de dimineaţă, astfel că şansele noastre de a-l întâlni pe domnul James Milligan scăzură mult. Nu mai speram să avem acest noroc decât duminicile; ceea ce ne făcu să rămânem adesea acasă, în loc să ne ducem să ne plimbăm în zilele astea libere, care ar fi putut fi pentru noi nişte zile de recreaţie.

Aşteptam…

Fără să-i spună ce ne preocupă, Mattia l-a întrebat pe Bob dacă nu ştia cum putem să aflăm adresa unei doamne Milligan, care are un fiu bolnav, sau a lui James Milligan. Dar Bob ne răspunse că trebuie să ştim cine era această doamnă Milligan sau care era profesia ori poziţia socială a lui James Milligan, deoarece numele acesta era destul de răspândit în Londra şi în toată Anglia.

Noi nu ne gândisem la asta. Pentru noi nu exista decât o doamnă Milligan, care era mama lui Arthur, şi un domn James Milligan, unchiul lui Arthur.

Atunci, Mattia îmi spuse din nou că trebuie să ne întoarcem în Franţa şi discuţiile noastre reîncepură.

— Vrei să renunţ să o mai întâlnesc pe doamna Milligan?

— Nu, sigur că nu, dar nimic nu dovedeşte că doamna Milligan este acum în Anglia.

— Dar nici că se află în Franţa.

— Mai degrabă, deoarece Arthur a fost bolnav, mama lui l-a dus în convalescenţă într-o ţară în care clima este mai blândă.

— Dar acest climat nu se găseşte numai în Franţa.

— În Franţa, Arthur s-a mai făcut bine o dată, deci mama lui l-a dus tot în Franţa. De altfel, vreau să te văd

plecat cât mai repede de aici.

Nici nu voiam să-l întreb pe Mattia de ce dorea să mă vadă plecat de aici; îmi era teamă să nu-mi răspundă exact ce nu voiam să aud.

— Mi-e teamă, continua Mattia, hai să plecăm; ai să vezi că ni se va întâmpla ceva ce nu o să ne facă deloc plăcere, aşa că e mai bine să plecăm de aici.

Dar, cu toate că atitudinea familiei mele nu se schimbase faţă de mine, cu toate că bunicul continua să scuipe în direcţia mea, că tata nu-mi adresa decât câteva cuvinte când îmi poruncea ceva, că mama nu mă privea aproape niciodată, că fraţii mei îmi făceau tot felul de farse ca să-mi facă rău, că Annie îmi arăta pe faţă aversiunea ei, că micuţa Kate nu mă iubea decât pentru dulciurile pe care i le aduceam, nu mă puteam hotărî să urmez sfatul lui Mattia, aşa cum nu puteam crede că nu eram fiul jupanului Driscoll. Puteam să mă îndoiesc, asta da; dar să cred cu străşnicie că eram sau nu un Driscoll, asta nu puteam.

Timpul trecu încet, poate prea încet; se scurseră zilele, apoi săptămânile şi sosi momentul în care familia trebuia să părăsească Londra şi să plece pe drumuri să facă negoţul ei obişnuit.

Cele două căruţe fură revopsite şi încărcate cu toate mărfurile ce urmau să fie vândute.

Ce de lucruri fuseseră îngrămădite în aceste căruţe; stofe, bonete, basmale, batiste, împletituri, ciorapi, izmene, veste, nasturi, bumbac, ace, foarfece, brice, cercei, inele, săpunuri, creme de ghete, alifii, pietre de ascuţit, leacuri pentru cai şi câini, soluţii pentru scos petele, leacuri pentru dureri de dinţi, pentru crescut părul şi tot ce era necesar pentru a-l vopsi.

Când eram acasă, vedeam cum sunt scoase din pivniţă baloturi care eram sigur că ajunseseră în Curtea Leului Roşu nu direct din magazinele unde se vindeau acele mărfuri, ci aduse de tot felul de indivizi dubioşi.

În sfârşit, căruţele fură umplute, se cumpărară

cai – cum şi de unde, nu ştiu – pe care i-am văzut într-o zi când totul era pregătit de plecare.

Şi noi ce vom face? Vom rămâne la Londra cu bunicul, care nu părăsea Curtea Leului Roşu? Vom deveni negustori ca Allen şi Ned? Sau vom însoţi căruţele familiei, continuându-ne meseria de muzicanţi şi interpretându-ne repertoriul prin satele şi oraşele care se găseau pe drumul nostru?

Tatăl meu, care considera că ne câştigam bine pâinea cu vioara şi harpa, hotărî că vom pleca cu ei, rămânând însă ceea ce suntem, muzicanţi, şi ne spuse acest lucru în ajunul plecării.

— Să ne întoarcem în Franţa, îmi spuse Mattia, profitând de prima ocazie ce se va ivi ca s-o ştergem.

— De ce să nu facem o călătorie în Anglia?

— Pentru că-ţi spun că sunt sigur că ni se va întâmpla o nenorocire.

— Avem şansa s-o găsim pe doamna Milligan în Anglia.

— Dar eu cred că avem mai multe şanse s-o găsim în Franţa.

— Să încercăm totuşi în Anglia şi apoi vom vedea.

— Ştii ce meriţi?

— Nu.

— Să te părăsesc şi să mă întorc singur în Franţa.

— Ai dreptate. Te sfătuiesc să faci chiar aşa; ştiu că nu am dreptul să te reţin, şi mai ştiu că tu eşti prea bun când vrei să rămâi cu mine; pleacă singur şi o vei vedea pe Liza şi îi vei spune…

— Dacă aş vedea-o, i-aş spune că eşti un prost şi un rău când crezi că m-aş despărţi de tine în timp ce eşti nefericit. Eşti nefericit, foarte nefericit. Ce ţi-am făcut ca să ai astfel de idei? Spune-mi ce ţi-am făcut? Nimic, nu-i aşa? Ei bine, atunci hai s-o pornim la drum.

Iată-ne din nou pe drumuri, dar de data asta nu sunt liber să mă duc unde vreau şi să fac ce-mi place. Mergem unde merge familia Driscoll. Părăsesc totuşi Londra cu un

sentiment de uşurare; nu voi mai vedea Curtea Leului Roşu şi acea trapă care, fără să vreau, îmi atrăgea tot timpul privirea. De câte ori nu mă trezeam noaptea tresărind, după ce visasem şi văzusem parcă aievea o luminiţă roşie pătrunzând pe ferestruica mea; ştiu că era o halucinaţie, o viziune, dar acest fapt nu era lipsit de importanţă. Am văzut o dată, într-o noapte, acea luminiţă şi mi-a fost destul pentru a o simţi mereu în ochi ca pe o flacără arzătoare.

Mergeam în urma căruţelor şi, în locul mirosurilor puturoase din Bethnal-Green, respiram aerul pur al câmpurilor pe care le traversam şi care, poate, nu au cuvântul *green* în denumirea lor, dar sunt atât de verzi pentru ochi şi sunt însufleţite de cântecele păsărilor care îmi încântă auzul.

Chiar din prima zi am văzut cum se făcea vânzarea acelor mărfuri care îl costaseră pe negustor atât de puţin; ajunsesem într-un sat ce părea a fi de oameni înstăriţi şi căruţele fuseseră oprite în piaţa mare; se dăduse la o parte una dintre părţile laterale ale coviltirului, care era formată din mai multe panouri, şi toată marfa era prezentată privirii cumpărătorilor.

— Priviţi preţurile! Priviţi preţurile! strigă tatăl meu. Nu veţi mai găsi nicăieri aşa chilipiruri. Deoarece nu plătesc mărfurile, îmi permit să le vând aşa de ieftin, aş putea spune chiar că nu le vând, ci le dau! Priviţi preţurile! Priviţi preţurile!

Şi am auzit oameni care, după ce priviseră preţurile, spuneau plecând:

— Probabil că sunt mărfuri furate!

— Chiar el o spune.

Dacă acei oameni m-ar fi privit, mi-ar fi văzut roşeaţa de pe frunte şi şi-ar fi dat seama cât de adevărate erau bănuielile lor.

Chiar dacă sătenii nu-mi văzuseră roşeaţa, Mattia o remarcă, iar seara îmi vorbi cu sinceritate, cu toate că, de obicei, evita să abordeze acest subiect.

— Vei putea să suporţi mereu această ruşine? mă întrebă el.

— Nu-mi vorbi despre asta, dacă nu vrei să-mi fie şi mai ruşine.

— Nu asta doresc; vreau să ne întoarcem în Franţa. Ţi-am spus mereu că se va întâmpla o nenorocire; ţi-o mai spun încă o dată şi simt că va avea loc în curând. Trebuie să înţelegi că se vor găsi poliţai care vor dori să ştie de ce îşi vinde jupan Driscoll mărfurile aşa de ieftin? Ce se va întâmpla atunci?

— Mattia, te rog…

— Pentru că tu refuzi să vezi adevărul, trebuie să văd eu pentru tine; se va întâmpla că vom fi arestaţi, chiar şi tu şi eu, care n-am făcut nimic rău. Cum să dovedim că suntem nevinovaţi? Cum să ne apărăm? Nu-i oare adevărat că mâncăm şi noi din pâinea cumpărată cu banii adunaţi din vânzarea unor astfel de mărfuri?

Cum această idee nu-mi trecuse niciodată prin minte, mă izbi parcă un ciocan în moalele capului.

— Dar noi ne câştigăm pâinea cântând, i-am răspuns, încercând să mă apăr nu atât împotriva lui Mattia, ci contra acestei idei.

— Este adevărat, răspunse Mattia, dar este adevărat şi că suntem asociaţi cu nişte oameni care nu şi-o câştigă cinstit pe-a lor. Acest lucru se va lua în considerare, şi numai acesta. Vom fi trataţi ca şi ei. Aş fi foarte nenorocit dacă aş fi condamnat ca un hoţ, dar şi mai nenorocit aş fi dacă tu ai fi condamnat! Eu nu sunt decât un biet nenorocit şi nu voi fi decât asta, dar tu, când îţi vei regăsi familia, ce amărăciune pentru ei, ce ruşine pentru tine, dacă ai fost cândva condamnat pentru hoţie! Şi, apoi, nu fiind în închisoare îţi vom putea căuta şi găsi familia. Nu fiind în închisoare o vom putea avertiza pe doamna Milligan despre cele ce le urzeşte James Milligan împotriva lui Arthur. Să fugim cât mai avem timp.

— Fugi tu.

— Spui mereu aceeaşi prostie, uitând că vom fugi împreună sau vom fi prinşi împreună. Dar, când vom fi prinşi, ceea ce se va întâmpla în curând, o să mă ai pe conştiinţă, că m-ai tras după tine, şi vei vedea cât de grea este această responsabilitate. Dacă ai fi de vreun folos pentru cei alături de care te încăpăţânezi să rămâi, ţi-aş înţelege încăpăţânarea; ar fi, oricum, un gest frumos. Dar tu nu le eşti deloc trebuincios, trăiau bine, vor trăi bine şi fără tine. Să plecăm cât mai repede!

— Ei bine, mai lasă-mi câteva zile de gândire şi apoi vom vedea ce e de făcut.

— Grăbeşte-te. Căpcăunul din poveste simţea carnea fragedă, eu simt pericolul.

Niciodată cuvintele, explicaţiile, rugăminţile lui Mattia nu m-au tulburat aşa de tare; când îmi aduceam aminte de ele, îmi spuneam că nehotărârea în care mă zbăteam era un semn de laşitate şi că trebuia să hotărăsc foarte repede ce trebuia să fac.

Întâmplarea a făcut însă pentru mine ceea ce eu nu mă hotărâsem să fac.

Părăsisem Londra de mai multe săptămâni şi ajunsesem într-un oraş în împrejurimile căruia urmau să aibă loc curse de cai. În Anglia, cursele de cai nu sunt acelaşi lucru ca în Franţa, unde rămân un simplu amuzament pentru cei bogaţi, care vor să vadă întrecându-se trei, patru cai şi să arate, în acelaşi timp, ce grozavi sunt ei când riscă la pariuri câţiva ludovici. Aici cursele sunt o sărbătoare populară şi nu doar caii dau spectacol; pe landă sau pe dunele din preajma locului care servesc de hipodrom sosesc cu câteva zile mai înainte saltimbanci, ţigani, negustori ambulanţi şi se desfăşoară un adevărat bâlci; ne-am grăbit şi noi pentru a prinde un loc mai bun în acest bâlci, eu şi Mattia ca muzicanţi, iar familia Driscoll ca negustori ambulanţi.

Dar, în loc să ne aşezăm aproape de câmpul de curse, tata îşi aşeză căruţele în oraş, unde credea că va reuşi să

scoată mai mulţi bani.

Am ajuns destul de devreme şi, deoarece nu ajutam la etalarea mărfurilor, ne-am dus, Mattia şi cu mine, să vedem câmpul de curse, care se afla în afara oraşului, pe landă. Numeroase corturi fuseseră deja ridicate şi, ici şi colo, se zăreau focuri şi coloane de fum care limitau câmpul de curse. Am ajuns apucând-o pe un drum desfundat care traversa landa stearpă şi goală de obicei, dar pe care, în seara asta, se înălţaseră şoproane de scânduri, în care se instalaseră un fel de cabarete în care oamenii se distrau; se mai vedeau căruţe şi focuri în jurul cărora se îngrămădeau oameni în zdrenţe pitoreşti.

Când am trecut prin faţa unuia dintre focuri l-am recunoscut pe prietenul nostru, Bob. A fost foarte încântat să ne vadă. Venise la curse cu doi prieteni să dea reprezentaţii de acrobaţie, dar muzicanţii pe care contaseră le trăseseră clapa, încât a doua zi, în loc să fie o zi frumoasă cum speraseră, va fi probabil dezastruoasă. Dacă am vrea, am putea să-i facem un mare serviciu: vom putea să-i înlocuim pe muzicanţi şi câştigul va fi împărţit în cinci; chiar şi Capi va avea partea lui, ne spuse el.

După felul cum mă privi Mattia am înţeles că i-ar face mare plăcere dacă am primi propunerea lui Bob şi, cum eram liberi să facem ce dorim, cu condiţia să aducem cât mai mulţi bani, am acceptat.

Ne-am înţeles să venim a doua zi să ne punem la dispoziţia lui Bob şi a celor doi prieteni ai lui.

Dar, când ne-am întors în oraş şi i-am spus tatălui meu ce intenţionam să facem, s-a ivit o piedică.

— Am nevoie de Capi mâine, nu-l puteţi lua cu voi. Când am auzit acest lucru am încremenit; voiau să-l folosească iar pe Capi la vreo treabă necinstită? Dar tata mă linişti.

— Capi are urechea fină, aude tot şi este un bun paznic, spuse el, ne va fi de folos la căruţe, căci în îmbulzeala aceea, am putea fi furaţi. O să vă duceţi singuri să cântaţi cu Bob şi, dacă munca voastră se prelungeşte până seara,

ceea ce probabil se va întâmpla, veţi veni la hanul „Marele Stejar”, unde vom dormi, căci vreau să plec cu căruţele de aici imediat ce se înserează.

Acest han, unde ne petrecusem şi noaptea trecută, era situat în plină câmpie, cam la o leghe distanţă, într-un loc pustiu şi lugubru, şi era ţinut de un cuplu ale căror mutre nu prea inspirau încredere. Era foarte uşor să ajungem la acest han chiar şi noaptea; drumul era drept, singurul neajuns era lungimea lui, mai ales după o zi obositoare.

Dar asta nu-i puteam spune tatălui meu, căruia nu-i plăcea să fie contrazis; când spunea ceva trebuia să te supui fără să comentezi.

A doua zi dimineaţa, după ce l-am plimbat puţin pe Capi, i-am dat să mănânce şi să bea, pentru a fi sigur că nu va duce lipsă de nimic, l-am legat chiar eu de osia căruţei pe care trebuia s-o păzească, şi am plecat spre câmpul de curse. Imediat ce am ajuns am intrat în cortul ridicat de Bob şi de camarazii lui şi am început să cântăm, iar asta dură, fără niciun fel de pauză, până seara; buricele degetelor mă usturau ca şi cum ar fi fost înţepate de mii de spini, iar Mattia suflase atât de mult în trompetă, încât abia mai putea respira. Trebuia să continuăm totuşi să cântăm, căci Bob şi camarazii lui nu mai încetau cu tumbele, ceea ce însemna că nici noi nu puteam să ne lăsăm mai prejos. Când veni înserarea am crezut că ne vom odihni, dar am părăsit cortul şi ne-am mutat într-un fel de cabaret din scânduri, şi acolo tumbele şi muzica continuară mai abitir.

Asta dură până după miezul nopţii, când continuam să cânt din harpă, dar nu-mi dădeam seama ce, iar Mattia făcea la fel. De douăzeci de ori anunţase Bob că era ultima reprezentaţie, şi de douăzeci de ori entuziasmul spectatorilor ne-a făcut să o luăm de la capăt.

Dacă noi eram obosiţi, camarazii noştri, care cheltuiau mai multă energie decât noi, erau epuizaţi; ceea ce-i făcuse să greşească de mai multe ori; la un moment dat, o prăjină care le servea la exerciţii fu aruncată la întâmplare şi căzu

chiar pe piciorul lui Mattia. Durerea fu aşa de puternică, încât acesta scoase un ţipăt; am crezut că i s-a rupt piciorul şi ne-am grămădit în jurul lui. Din fericire, izbitura nu a fost chiar aşa de gravă: avea o vânătaie şi o rană deschisă, dar osul nu era rupt. În aceste condiţii, Mattia abia se mai putea mişca. Ce să facem?

Am hotărât ca el să rămână să doarmă în căruţa lui Bob, iar eu să mă duc singur la han pentru a afla unde pleacă mâine familia Driscoll.

— Nu te duce, mi-a spus Mattia, ne vom duce amândoi mâine.

— Şi dacă nu mai găsim pe nimeni la hanul „Marele Stejar"?

— Cu atât mai bine, vom fi liberi.

— Atunci când voi părăsi familia Driscoll, n-o voi face astfel; crezi că nu vor veni după noi? Unde vrei să mergi cu piciorul tău, aşa rănit cum este?

— Ei bine, vom pleca amândoi, dar mâine dimineaţă. Nu te du singur în seara asta, mi-este frică.

— De ce?

— Nu ştiu, îmi este teamă pentru tine.

— Lasă-mă să mă duc, îţi promit că mă întorc mâine.

— Şi dacă nu-ţi mai dau voie?

— Ca să nu mă poată reţine, îţi las harpa; aşa că trebuie să mă întorc neapărat să o iau.

Şi, cu toată teama lui Mattia, am pornit-o la drum, mie nefiindu-mi deloc frică.

De cine sau de ce mi-ar fi fost frică? Cine şi ce-ar fi putut să ia de la un biet copil ca mine?

Totuşi, chiar dacă nu-mi era deloc teamă, eram emoţionat. Era într-adevăr pentru prima oră în ultimii ani când eram singur, fără Capi, fără Mattia, şi această singurătate mă copleşea, aşa cum zgomotele nopţii mă tulburau; luna, care mă privea cu faţa ei palidă, mă întrista şi ea.

Cu toată oboseala mergeam repede şi am ajuns în

sfârşit la han; dar am căutat în zadar căruţele, nici urmă de ele; se aflau acolo două, trei căruţe nenorocite, cu coviltire de pânză, o baracă din scânduri şi nişte care acoperite cu tot felul de zdrenţe de unde s-au auzit răgete de animale sălbatice când m-am apropiat de ele, dar căruţele frumoase, cu coviltirele vopsite în culori vii ale familiei Driscoll nu erau nicăieri.

Învârtindu-mă în jurul hanului am zărit o luminiţă şi, gândindu-mă că nu toată lumea doarme, am bătut la uşă.

Hangiul cu faţa aceea rea pe care-l văzusem în ajun îmi deschise chiar el şi-mi băgă în ochi lumina felinarului. Mi-am dat seama că m-a recunoscut; dar, în loc să-mi facă loc să intru, privi în spatele lui şi ascultă câteva secunde să vadă dacă nu-l aude cineva.

— Căruţele voastre au plecat, spuse el, tatăl tău ţi-a lăsat vorbă să te duci la Louisse fără să mai pierzi timpul, mergând toată noaptea. Drum bun!

Şi-mi închise uşa în nas, fără să mai adauge nimic.

De când eram în Anglia învăţasem destulă engleză pentru a înţelege ce-mi spune, şi totuşi era un cuvânt, cel mai important, care nu avea niciun sens pentru mine: Louisse pronunţase hangiul; unde se afla regiunea aceasta? Nu aveam nici cea mai mică idee, căci atunci nu ştiam că Louisse era pronunţia englezească a cuvântului Lewes, numele unui oraş pe care-l văzusem scris pe hartă.

Chiar dacă aş fi ştiut unde se afla Lewes, nu puteam să mă duc imediat acolo şi să-l părăsesc pe Mattia; trebuia, deci, să mă întorc la câmpul de curse, oricât de obosit aş fi fost.

Am pornit-o din nou la drum şi, după o oră şi jumătate, m-am culcat pe nişte paie, alături de Mattia, în căruţa lui Bob, şi, în câteva minute, i-am povestit ce s-a întâmplat, apoi am adormit, mort de oboseală. Câteva ore de somn mi-au redat forţele şi dimineaţa m-am trezit gata să plec la Lewes, dacă Mattia, care mai dormea, putea merge cu mine.

Coborând din căruţă m-am îndreptat către Bob, care se sculase înaintea mea şi se pregătea să aprindă focul; îl priveam cum stătea în patru labe şi sufla cu toată forţa sub ceaun, când mi se păru că-l zăresc pe Capi dus de lesă de un poliţist. Mirat, am rămas pe loc, întrebându-mă ce se întâmplase, dar Capi mă recunoscu şi se smulse din mâna poliţistului, fugind spre mine şi sărindu-mi în braţe. Poliţistul se apropie.

— Câinele este al tău?, mă întrebă el.

— Da.

— Ei bine, te arestez.

Şi mă apucă de braţ, strângându-mă foarte tare. Cuvintele şi gestul poliţistului îl făcură pe Bob să se ridice imediat în picioare şi să vină spre noi.

— De ce-l arestaţi pe acest băiat?, întrebă el.

— Eşti fratele lui?

— Nu, prietenul lui.

— Un bărbat şi un copil au pătruns noaptea trecută în biserica Sfântul Gheorghe, printr-o fereastră de sus, cu ajutorul unei scări; aveau cu ei acest câine, ca să le dea de ştire dacă ar fi fost deranjaţi de cineva. Acest lucru s-a şi întâmplat; surprinşi, n-au mai avut timp să ia şi câinele cu ei când au fugit pe fereastră, iar acesta, deoarece n-a putut să-i urmeze, a fost găsit în biserică. Cu ajutorul câinelui eram sigur că voi descoperi hoţii şi iată că am şi prins unul. Unde este tatăl tău?

Nu-mi dădeam seama dacă această întrebare i se adresa lui Bob sau mie; eu n-am răspuns, eram consternat.

Şi totuşi, înţelesesem foarte bine ce se petrecuse; aproape fără să vreau, mi-am dat seama că Driscoll îl oprise pe Capi nu pentru a păzi căruţa, ci pentru că avea auzul fin şi putea să-i avertizeze pe cei ce furau din biserică. Căruţele nu plecaseră la miezul nopţii din oraş doar pentru plăcerea de a nu dormi la hanul „Marele Stejar”; dacă nu se opriseră la han, asta se datora faptului că furtul fusese descoperit şi că trebuiau să ajungă cât se

poate de repede departe de locul faptei.

Dar nu la cei vinovaţi trebuia să mă gândesc acum, ci la mine; oricare ar fi fost aceştia, eu puteam să mă apăr, fără să-i acuz, puteam să-mi dovedesc nevinovăţia: nu aveam decât să povestesc tot ce făcusem noaptea trecută.

În timp ce gândeam astfel, Mattia, care auzise tărăboiul iscat de poliţist, ieşi din căruţă şi veni în grabă spre mine.

— Explică-i că nu sunt vinovat cu nimic, i-am spus lui Bob, şi că am rămas cu voi până la ora unu; am fost la hanul „Marele Stejar”, unde am vorbit cu hangiul, şi apoi am revenit aici.

Bob traduse poliţistului cuvintele mele, dar acesta nu părea convins aşa cum sperasem, ba din contră.

— La ora unu şi un sfert hoţii au pătruns în biserică, spuse poliţistul. Dacă acest băiat a plecat de aici la ora unu sau câteva minute înainte de ora unu, cum pretinde, atunci a putut să fie în biserică la ora unu şi un sfert împreună cu cei ce furau.

— Este nevoie de mai mult de un sfert de oră ca să ajungi de aici în oraş, spuse Bob.

— Oh, dacă fugi este posibil, spuse poliţistul, şi apoi cine-mi dovedeşte că a plecat de aici la ora unu?

— Eu, jur, spuse Bob.

— Oh, dumneata, spuse poliţistul, mărturia dumitale nu face doi bani.

Bob se supără.

— Fii atent, sunt cetăţean englez, spuse el cu demnitate. Poliţistul ridică din umeri.

— Dacă mă insulţi, voi scrie ziarului Times.

— Până atunci îl iau pe băiat cu mine; va da explicaţii în faţa judecătorului.

Mattia se aruncă în braţele mele şi am crezut că vrea să mă îmbrăţişeze, dar Mattia se gândea mai întâi la ce era folositor şi apoi la sentimente.

— Curaj!, îmi spuse el la ureche, nu te vom părăsi! Şi de-abia după aceea mă îmbrăţişa.

— Ţine-l pe Capi!, i-am spus în franceză lui Mattia, dar poliţistul înţelesese.

— Nu, nu, spuse el, câinele rămâne la mine; m-a ajutat să-l găsesc pe acesta, mă va ajuta să dau şi de urmele celuilalt hoţ.

Era a doua oară că eram arestat, dar ruşinea care mă sufoca era şi mai sfâşietoare. Acum nu era vorba de o acuzaţie prostească, aşa cum se întâmplase cu văcuţa noastră; chiar dacă se va dovedi că sunt nevinovat, nu voi avea totuşi durerea să-i văd condamnaţi – şi condamnaţi pe drept – pe cei al căror complice mă credea poliţistul.

A trebuit să traversez, bine ţinut de poliţist, mulţimea de curioşi care se adunaseră; dar nu am fost întâmpinat cu huiduieli şi ameninţări ca în Franţa, căci cei ce veneau să mă privească nu erau nişte ţărani, ci oameni care avuseseră de-a face cu poliţia, saltimbanci, birtaşi, ţigani, *tramps,* cum spun englezii, adică vagabonzi.

Celula în care am fost închis nu era o celulă improvizată, precum cea cu ceapă în care fusesem închis în Franţa, ci o celulă adevărată, cu gratii de fier, a căror prezenţă spulbera orice gând de evadare. Mobilierul se compunea dintr-o bancă pe care te puteai aşeza şi dintr-un hamac pentru dormit.

M-am lăsat să cad pe bancă şi am rămas mult timp acolo, copleşit de gânduri şi încercând să aflu ce e de făcut în situaţia mea tristă. Gândurile mi se buluceau în minte, încât nu eram capabil să leg două idei sau să trec de la una la alta.

Cât de teribil era prezentul şi cât de îngrozitor mi se părea viitorul!

„Curaj”, îmi spusese Mattia, „nu te vom părăsi”. Dar ce puteau să facă un copil cum era Mattia şi un bărbat ca Bob, dacă acesta ar fi vrut să-l ajute pe Mattia?

Când eşti la închisoare, nu ai decât o idee fixă, să ieşi din ea.

Cum ar fi putut Mattia şi Bob, neabandonându-mă şi

făcând tot ce le stătea în putere, să mă ajute să ies din închisoare?

M-am dus la fereastră şi am deschis-o, pipăind drugii de fier care o protejau pe dinafară; erau bine prinşi în zid. Am examinat apoi zidurile, care aveau aproape un metru grosime, podeaua pardosită cu dale mari de piatră şi uşa acoperită cu o placă groasă de tablă.

M-am întors la fereastră; dădea într-o curte mică, îngustă şi lungă, care era închisă de un zid care avea cel puţin patru metri înălţime.

Cu siguranţă că nu puteai evada din această închisoare, chiar dacă ai fi fost ajutat de prieteni devotaţi: ce puteau face devotamentul, prietenia, împotriva forţei lucrurilor? Devotamentul nu străpunge zidurile.

Pentru mine, întrebarea cea mai stăruitoare era cât timp voi rămâne în această închisoare înainte de a apărea în faţa judecătorului care îmi va hotărî soarta.

Voi fi capabil să-mi demonstrez nevinovăţia, cu toată prezenţa lui Capi în biserică?

Îmi va fi oare posibil să mă apăr, fără să arunc vina asupra celor pe care nu doream să-i acuz? Aceasta era întrebarea care mă neliniştea cel mai mult şi numai în direcţia asta mă puteau ajuta Mattia şi Bob! Rolul lor consta în a aduna mărturii care să dovedească că la ora unu şi un sfert nu aveam cum să mă aflu în biserica Sfântul Gheorghe; dacă puteau dovedi acest lucru eram salvat, cu toată mărturia mută pe care bietul meu Capi o va aduce împotriva mea; şi aveam impresia că astfel de dovezi nu erau greu de găsit.

Oh! Dacă Mattia nu ar fi avut piciorul rănit, ar fi ştiut ce şi unde să caute, şi-ar fi dat toată osteneala să mă scoată; dar, în starea în care se afla, putea oare să meargă? Şi, dacă nu, va dori Bob să-l înlocuiască?

Această teamă, adăugată celorlalte întrebări pe care mi le puneam, nu-mi permiseră să dorm, cu toată osteneala din ajun; nici de mâncare nu m-am atins, în schimb m-am

repezit la apă, căci mă ardea o sete devoratoare şi toată ziua am băut din sfert în sfert de oră, dar fără să mă satur şi fără să scap de gustul amărui care îmi umplea gura.

Cum l-am văzut pe temnicer intrând în celulă m-a cuprins un sentiment de satisfacţie şi de speranţă, căci de când eram închis o întrebare mă tortura şi nu puteam să-i găsesc un răspuns: „Când voi fi interogat de judecător? Cum voi putea să mă apăr?”

Auzisem multe poveşti despre prizonieri ţinuţi închişi luni de zile fără să fie judecaţi sau interogaţi, ceea ce pentru mine era acelaşi lucru, dar nu ştiam că în Anglia nu trecea mai mult de o zi sau două între arestare şi aducerea în public, în faţa unui judecător.

Întrebarea, care părea fără răspuns pentru mine, i-am pus-o imediat temnicerului, căci nu părea un om rău, iar acesta îmi răspunse că a doua zi voi apărea, fără îndoială, în faţa judecătorului.

Dar întrebarea mea îl făcu să-mi pună şi el una, mai ales că, dacă el îmi răspunsese, eram dator să-i răspund şi eu.

— Cum ai intrat în biserică?

La această întrebare am răspuns cu cele mai arzătoare proteste, susţinându-mi nevinovăţia, dar el înălţă din umeri, apoi, pentru că îi spuneam întruna că nu intrasem în biserică, se îndreptă spre uşă şi, privindu-mă în ochi, spuse cu o voce înceată:

— Cât sunt de depravaţi puştanii ăştia din Londra!

Şi ieşi. O astfel de părere mă afectă foarte mult. Cu toate că acest om nu era judecătorul meu, aş fi vrut să mă creadă pe cuvânt şi să-şi dea seama, privindu-mă doar, că nu eram vinovat.

Dacă nu reuşisem să-l conving pe el, voi fi în stare să-l conving pe judecător? Din fericire, voi avea martori care vor vorbi pentru mine şi, chiar dacă judecătorul nu-mi va da crezare, va fi nevoit cel puţin să-i asculte şi să accepte dovezile care mă vor dezvinovăţi.

Dar aveam neapărată nevoie de aceste mărturii şi de

aceste dovezi.

Le voi avea?

Printre poveştile despre închisoare pe care le auzisem era una despre mijloacele ce puteau fi întrebuinţate pentru a comunica cu prizonierii; aşa aflasem că în mâncarea adusă de afară se puteau strecura bileţele.

Poate că Mattia şi Bob vor folosi acest şiretlic şi, imediat ce mi-a trecut prin cap această idee, am început să-mi sfărâm pâinea ce-mi fusese adusă, dar nu am găsit nimic în ea. Mi se mai aduseseră şi câţiva cartofi fierţi, pe care i-am transformat în piureu, dar nu am găsit nici în ei măcar un bileţel cât de mic. Asta însemna că Mattia şi Bob nu aveau nimic să-mi spună sau că nu puteau să-mi spună nimic.

Nu aveam decât să aştept ziua de mâine, fără să-mi fac atâtea griji; din păcate însă, acest lucru n-a fost posibil şi cât voi trăi nu voi uita amintirea groaznicei nopţi pe care am petrecut-o. Ah! Cât de nebun fusesem să nu dau crezare presentimentelor şi temerilor lui Mattia!

A doua zi, temnicerul intră în celulă, aducându-mi un vas cu apă şi un lighean; îmi spuse să-mi fac toaleta, dacă voiam, căci voi fi dus în curând în faţa judecătorului, şi-mi mai spuse că o înfăţişare îngrijită era cel mai bun mijloc de apărare a unui acuzat.

După ce m-am spălat şi mi-am pus în ordine hainele de pe mine, am vrut să mă aşez pe bancă, dar mi-a fost imposibil să stau nemişcat şi am început să mă plimb de colo-colo prin celulă, ca un animal în cuşcă. Aş fi vrut să-mi pregătesc apărarea şi răspunsurile; dar eram prea îngrozit şi, în loc să mă gândesc la momentul prezent, mă gândeam la tot felul de lucruri absurde care-mi treceau prin mintea obosită, asemenea umbrelor chinezeşti.

Temnicerul veni şi-mi spuse să-l urmez; după ce am traversat mai multe coridoare, am ajuns în faţa unei uşi pe care o deschise.

— Intră, îmi spuse el.

Un aer cald mă izbi în faţă şi am auzit un zumzăit

monoton. Am intrat şi m-am trezit într-o boxă. Eram în sala tribunalului.

Cu toate că parcă aveam halucinaţii şi tâmplele mi se zbăteau gata să explodeze, o privire fugară aruncată în jurul meu mă făcu să-mi dau seama cum arătau sala de audieri şi oamenii care o umpleau.

Sala era mare, cu un tavan înalt şi cu ferestre largi; era împărţită în două, o parte fiind rezervată tribunalului, iar cealaltă curioşilor.

Pe o estradă mai înaltă era aşezat judecătorul; mai jos şi în faţa lui se mai găseau alţi trei oameni ai justiţiei, care erau, cum am aflat mai târziu, un grefier, un casier pentru amenzi şi un magistrat care în Franţa se numeşte procuror; în faţa boxei mele, pe o bancă se afla un personaj în togă şi cu perucă, avocatul meu.

Cum de aveam un avocat? De unde venea? Cine îl angajase? Oare Mattia şi Bob? … Erau întrebări la care nu puteam da acum un răspuns, dar era de-ajuns că aveam un avocat.

Pe o altă bancă l-am zărit chiar pe Bob, apoi pe cei doi prieteni ai lui, pe hangiul de la „Marele Stejar” şi câţiva oameni pe care nu-i cunoşteam deloc, apoi, pe o altă bancă, în faţa acesteia, l-am zărit pe poliţistul care mă arestase; mai multe persoane se aflau cu el, aşa că am înţeles că aceste bănci erau rezervate martorilor.

Partea în care se afla publicul era plină cu oameni de tot felul. Deasupra unei balustrade l-am zărit pe Mattia; ochii ni se încrucişară şi, parcă îmbrăţişându-l, am simţit cum mă cuprinde dintr-o dată curajul.

Voi fi apărat, eu eram cel care nu trebuia să se lase mai prejos şi să se apere el însuşi. Nu m-am mai simţit strivit de toate privirile îndreptate asupra mea.

Procurorul luă cuvântul şi, doar în câteva cuvinte, de parcă ar fi fost foarte grăbit, expuse cazul. Un furt fusese comis în biserica Sfântul Gheorghe; hoţii, un bărbat şi un copil, intraseră în biserică cu ajutorul unei scări, după ce

spărseseră o fereastră; aveau cu ei un câine pe care-l aduseseră să păzească şi să dea alarma, dacă va fi nevoie; un trecător întârziat – era ora unu şi un sfert – fusese surprins să vadă o luminiţă în biserică: ascultase şi i se păruse că aude zgomote; atunci s-a dus imediat să-l trezească pe paracliser; reveniseră împreună cu alţi gură-cască, dar câinele i-a simţit şi a lătrat; dar, în timp ce paracliserul deschidea uşa, hoţii, avertizaţi de lătrături şi, probabil, speriaţi au fugit pe fereastră, abandonând câinele, care nu putuse să se caţere pe scară; acest câine, condus pe câmpul de curse de poliţistul Jerry, ale cărui zel şi inteligenţă meritau să fie lăudate, îşi recunoscu stăpânul, care nu era altul decât acuzatul ce se află în boxă; în ceea ce-l priveşte pe al doilea hoţ, poliţia se afla pe urmele lui.

După câteva consideraţii care-mi demonstrau vina, procurorul tăcu, iar o voce piţigăiată strigă:

— Tăcere!

Apoi judecătorul se întoarse spre mine şi, ca şi cum şi-ar fi vorbit lui însişi, mă întrebă care-mi este numele, vârsta şi profesia.

Am răspuns în engleză că mă numeam Francis Driscoll şi că locuiam cu părinţii mei la Londra, în Curtea Leului Roşu, la Behnal-Green; apoi am cerut permisiunea să continui în franceză, deoarece fusesem crescut în Franţa şi nu mă aflam în Anglia decât de câteva luni.

— Să nu crezi că mă vei înşela, îmi spuse cu severitate judecătorul, cunosc bine limba franceză.

Am continuat deci în limba franceză, explicând că era cu totul imposibil să mă aflu în biserică la ora unu, deoarece la acea oră eram pe câmpul de curse, iar la ora două şi jumătate mă aflam la hanul „Marele Stejar”.

— Şi unde te aflai la ora unu şi un sfert?, întrebă judecătorul.

— Pe drum.

— Asta trebuie dovedit. Spui că erai pe drumul spre hanul „Marele Stejar”, iar acuzarea susţine că erai în

biserică. Ai plecat de la câmpul de curse la ora unu fără câteva minute, ai venit să-ţi întâlneşti complicele lângă biserică; acesta te aştepta cu o scară şi, după ce furtul n-a reuşit, te-ai dus la hanul „Marele Stejar”.

Am încercat să demonstrez că acest lucru era imposibil, dar mi-am dat seama că judecătorul nu era deloc convins de spusele mele.

— Şi cum explici prezenţa câinelui tău în biserică? mă întrebă judecătorul.

— Nu mi-o explic, nici măcar nu o înţeleg; îl legasem de dimineaţă, înainte de a pleca să cânt la bâlci, de una dintre căruţele noastre.

Nu doream să spun mai mult, căci nu voiam să-l învinovăţesc pe tatăl meu; l-am privit pe Mattia, acesta îmi făcu semn să continui, dar nu am continuat.

Fu chemat la bară un martor; acesta fu pus să jure pe Evanghelie că va spune numai adevărul, fără ură sau pasiune.

Era un bărbat gras, scund, cu un aer maiestuos, cu toată figura lui roşie şi nasul vineţiu; înainte de a jura, făcu o plecăciune în faţa tribunalului şi se ridică plin de el: era paracliserul bisericii Sfântul Gheorghe.

Începu prin a povesti pe larg cât de tulburat şi de scandalizat se simţise când fusese trezit brusc din somn şi i se spusese că intraseră hoţii în biserică; primul lui gând a fost că cineva vrea să-i joace o farsă, dar cum nu se fac astfel de glume unor oameni ca el, înţelesese că se întâmplă ceva foarte grav; se îmbrăcase în grabă, încât i se rupseseră şi doi nasturi de la vestă; fugise spre biserică, deschisese uşa şi găsise pe… pe cine?, sau ce? …, un câine.

Nu aveam ce să mai spun, dar avocatul meu, care nu deschisese gura până atunci, se ridică, îşi potrivi peruca, îşi aranja roba şi luă cuvântul.

— Cine a închis uşa bisericii ieri seară? întrebă el.

— Eu, răspunse paracliserul, era datoria mea.

— Eşti sigur?

— Când fac un lucru, sunt sigur că l-am făcut.
— Şi când nu-l faci?
— Sunt sigur că nu l-am făcut.
— Foarte bine. Deci poţi jura că n-ai închis în biserică câinele despre care este vorba?
— Dacă acest câine s-ar fi aflat în biserică, l-aş fi văzut.
— Ai ochi buni?
— Am ochi ca toată lumea.
— Acum şase luni n-ai dat peste un viţel despicat care fusese atârnat în faţa unei măcelării?
— Nu văd importanţa unei astfel de întrebări adresată unui om ca mine, strigă paracliserul, învineţindu-se la faţă.
— Vrei să-mi răspunzi ca şi cum această întrebare ar fi, într-adevăr, importantă?
— Este adevărat că m-am lovit de un animal expus în faţa vitrinei unei măcelării.
— Nu l-ai văzut?
— Eram preocupat.
— Terminaseşi cina când ai închis uşa bisericii?
— Desigur.
— Şi când ai dat peste acel viţel nu-i aşa că cinaseşi?
— Dar…
— Spui că nu cinaseşi?
— Ba da.
— Bei bere slabă sau tare?
— Bere tare.
— Câte halbe?
— Două.
— Niciodată mai multe?
— Câteodată trei.
— Niciodată patru sau şase?
— Rar.
— După cină nu bei un grog?
— Câteodată.
— Iţi place slab sau tare?
— Nu prea slab.

— Câte pahare bei?

— Depinde.

— Eşti gata să juri că nu bei câteodată trei sau patru pahare?

Deoarece paracliserul, din ce în ce mai vânăt, nu răspundea, avocatul încheie.

— Răspunsurile de până acum mi se par de ajuns pentru a dovedi că acest câine ar fi putut fi închis în biserică chiar de către martor, care, după cină, nu vede viţei pentru că este preocupat de cine ştie ce lucruri; este tot ce doream să ştiu.

Dacă aş fi îndrăznit, l-aş fi îmbrăţişat pe avocat, chiar acum, în sală; eram salvat!

Putea fi sigur cineva că acest câine, găsit în biserică, n-a fost închis acolo, din greşeală, mai înainte? Iar dacă fusese închis astfel, nu eu îl introdusesem acolo şi, deci, nu eram vinovat de nimic, astfel că nu mi se putea pune mie în cârcă furtul.

După paracliser fură audiaţi cei ce-l însoţiseră când intrase în biserică; dar aceştia nu văzuseră nimic altceva decât fereastra deschisă prin care hoţii îşi luaseră zborul.

Apoi fură audiaţi martorii mei: Bob, camarazii lui, hangiul, care povestiră tot ce ştiau că făcusem în acele ore; un singur punct nu fusese lămurit pe deplin, şi acesta era foarte important: ora la care părăsisem câmpul de curse.

După ce interogatoriile luară sfârşit, judecătorul mă întrebă dacă nu aveam ceva de adăugat, atrăgându-mi atenţia că puteam să nu răspund dacă nu voiam.

Am răspuns că eram nevinovat şi că aveam încredere în justiţie.

Atunci, judecătorul citi procesul verbal al depoziţiilor pe care le ascultasem, apoi declară că voi fi transferat în închisoarea Comitatului în aşteptarea hotărârii marelui juriu, dacă voi fi adus sau nu în faţa Curţii cu juri.

Curtea cu juri!

M-am prăbuşit pe bancă, ce nenorocire! De ce nu-l

ascultasem, la timpul potrivit, pe Mattia?

Bob după aceea am fost condus din nou în celula mea. Încercând să-mi explic de ce nu fusesem achitat, mi-am dat seama că judecătorul aştepta să fie arestaţi cei ce intraseră în biserică, pentru a vedea dacă nu le fusesem cumva complice.

Erau pe urmele lor, spusese procurorul, ceea ce însemna că voi fi obligat să îndur ruşinea şi durerea de a apărea pe aceeaşi bancă a acuzaţilor alături de ei.

Când se va întâmpla acest lucru? Când voi fi transferat în închisoarea Comitatului? Cum era această închisoare? Unde se afla ea? Era mai tristă decât cea în care mă aflam?

Aveam cu ce-mi umple timpul şi acesta trecu mai repede decât în ajun; nu mai eram aşa de nerăbdător; ştiam că trebuia să aştept.

Şi aşteptam, când aşezându-mă pe bancă, când plimbându-mă de colo-colo prin celulă.

Cu puţin timp înainte de lăsarea nopţii am auzit un sunet de trompetă şi mi-am dat seama imediat că cel ce cânta era Mattia. Ce băiat bun! Voia să-mi spună că se gândea la mine şi că veghea asupra mea. Acest sunet îmi ajungea la ureche pe deasupra zidului din faţa ferestrei; sigur că Mattia era de cealaltă parte a acestui zid, pe stradă, şi că ne despărţeau doar câţiva metri. Din păcate, ochii nu puteau vedea prin perete.

Dar dacă privirea nu poate pătrunde prin ziduri, sunetul trece pe deasupra lor.

Sunetelor trompetei li se adăugară zgomote de paşi şi alte zgomote vagi; am înţeles că Mattia şi Bob dădeau, tocmai acolo, o reprezentaţie.

De ce aleseseră acest loc? Pentru că era bănos sau pentru că voiau să-mi spună ceva? Deodată am auzit o voce clară, cea a lui Mattia, strigând în franceză: „Mâine dimineaţă în zori.”

Apoi se auzi imediat sunetul trompetei.

Nu era nevoie de un efort mare de inteligenţă pentru a

înţelege că nu publicului englez îi adresase Mattia aceste cuvinte în franceză, ci mie; dar nu era uşor de înţeles ce însemnau ele şi din nou am început să-mi pun fel de fel de întrebări la care eram incapabil să găsesc răspunsuri logice.

Un singur lucru era clar şi sigur: a doua zi, în zori, trebuia să fiu treaz şi să fiu atent; până atunci trebuia să am răbdare, dacă puteam.

Imediat ce se însera, m-am urcat în hamac şi am încercat să adorm; am auzit sunând mai multe orologii de prin împrejurimi, apoi, în sfârşit, mă cuprinse somnul şi mă purtă pe aripile sale.

Când m-am trezit, noaptea era densă, stelele străluceau pe cer şi nu se auzea niciun zgomot; fără îndoială că mai era mult până la ziuă. M-am aşezat pe bancă, neîndrăznind să mă plimb, de teamă să nu atrag atenţia, dacă, din întâmplare, gardianul şi-ar fi făcut rondul, şi am aşteptat. În curând, am auzit un orologiu bătând ora trei; mă sculasem prea devreme; totuşi, nu îndrăzneam să mă culc din nou şi, de altfel, cred că şi dacă aş fi vrut n-aş fi putut; eram prea îngrijorat, prea nerăbdător.

Singura mea ocupaţie era acum să urmăresc bătăile orologiului; dar sferturile de oră ce se scurgeau între o oră fixă şi un sfert sau între un sfert şi jumătate mi se păreau nespus de lungi, atât de lungi, încât adesea îmi imaginam că nu auzisem sunetul orologiului sau că acesta se stricase!

Sprijinit de perete, priveam fix pe fereastră; mi se părea că steaua pe care-o priveam printre gratii îşi pierdea din strălucire şi că cerul se lumina încet, încet...

Se apropiau zorii; undeva, departe, cântau cocoşii.

M-am ridicat în vârful picioarelor şi am încercat să deschid fereastra, străduindu-mă să o împiedic să scârţâie; în sfârşit, încet şi cu mare grijă, am reuşit să o deschid fără să fac niciun zgomot.

Ce noroc că celula mea fusese amenajată într-o veche încăpere ce avusese la început altă destinaţie şi că paza prizonierilor fusese lăsată pe seama gratiilor de fier, căci,

dacă fereastra nu s-ar fi deschis, n-aş fi putut răspunde chemării lui Mattia. Dar să deschizi fereastra nu era totul, gratiile de fier rezistau, zidurile groase la fel şi uşa era dublată cu tablă. Era deci o nebunie să sper că voi putea scăpa de aici, şi totuşi eu speram.

Stelele păliră din ce în ce şi răcoarea dimineţii mă făcu să tremur; totuşi, nu părăseam fereastra, stăteam acolo în picioare, aşteptând, privind fără să ştiu spre ce trebuia să privesc şi ce aşteptam. Un voal alb se ridică parcă spre cer şi pe pământ obiectele începură să prindă contur; erau zorii despre care îmi vorbise Mattia. Ascultam ţinându-mi respiraţia, dar nu auzeam decât bătăile inimii mele.

În sfârşit, mi s-a părut că aud un fel de râcâială pe zid, dar cum înainte nu auzisem niciun zgomot de paşi, am crezut că mă înşelasem. Totuşi, am ascultat cu atenţie. Râcâiala continua; apoi, deodată, am văzut un cap înălţându-se deasupra zidului; imediat am observat că nu era al lui Mattia şi, cu toate că era întuneric, l-am recunoscut pe Bob.

Şi el mă văzu lipit de gratii.

Atunci mi-a făcut un semn cu mâna care mie mi s-a părut că înseamnă că trebuie să mă îndepărtez de fereastră. Fără să înţeleg de ce, am făcut întocmai. Apoi mi s-a părut că văd în mâna lui un tub strălucitor, ca şi cum ar fi fost din sticlă, îl duse la gură. Am înţeles că era un fel de sarbacana, o ţeava cu care puteai sufla mici proiectile. Am auzit un şuierat şi, în acelaşi timp, am văzut un ghemotoc alb trecând prin aer şi aterizându-mi la picioare. Imediat, capul lui Bob dispăru după zid şi n-am mai auzit nimic.

Am luat ghemotocul în mână; era din hârtie subţire şi înfăşurat în jurul unei bucăţele de plumb. Parcă se zăreau nişte litere scrise pe hârtie, dar nu era destulă lumină ca să le pot citi; trebuia să aştept să se lumineze.

Am închis fereastra cu mare grijă şi m-am culcat imediat, ţinând ghemotocul în mână. Încet, prea încet pentru nerăbdarea mea, cerul începu să se lumineze, apoi o

lumină rozalie alunecă pe ziduri; am desfăcut hârtia şi am citit:

Mâine vei fi transferat în închisoarea Comitatului; vei fi dus cu trenul, într-un compartiment de clasa a doua, de un poliţist; aşează-te lângă portiera pe care ai urcat; după ce veţi merge patruzeci şi cinci de minute (socoteşte-le bine!), trenul va încetini la un macaz; deschide atunci portiera şi aruncă-te fără teamă; ia-ţi avânt, întinde mâinile şi încearcă să cazi în picioare; imediat ce vei ajunge pe pământ, urcă taluzul din stânga, iar noi vom fi acolo cu o căruţă şi un cal bun şi te vom lua; să nu-ţi fie teamă de nimic; după două zile vom fi în Franţa; curaj şi speranţă! Mai ales fii atent, aruncă-te departe şi încearcă să cazi în picioare.

Salvat! Nu voi mai apărea în faţa Curţii cu juri; nu voi vedea ce se va întâmpla acolo! Ah! Ce curajos era Mattia! Şi cât de bun era Bob, căci eram sigur că el îl ajuta pe Mattia din tot sufletul. „Vom fi acolo cu o căruţă şi un cal bun!” Mattia nu ar fi putut să facă de unul singur acest aranjament! Şi am citit din nou biletul, fixându-mi în minte ceea ce era esenţial: „patruzeci şi cinci de minute după plecarea trenului”, „taluzul din stânga”, „să cazi în picioare!”.

Sigur că voi sări cu tot elanul, chiar de-ar fi să mor. Mai bine să mor decât să fiu condamnat ca hoţ. Ah, cât de bine aranjaseră ei lucrurile: „După două zile vom fi în Franţa!”

Totuşi, bucuria mi-a fost întunecată de un gând care mă întrista: ce se va întâmpla cu Capi? Dar l-am alungat repede, ştiind că nu era posibil ca Mattia să-l abandoneze pe Capi! Dacă găsiseră mijlocul să mă ajute să evadez, nu se putea să nu fi găsit o soluţie şi pentru Capi. Am citit din nou bileţelul, de două, chiar de trei ori, apoi, după ce l-am mestecat îndelung, l-am înghiţit. Acum trebuia să dorm liniştit şi am reuşit să mă trezesc doar când temnicerul îmi aduse de mâncare.

Timpul trecu destul de repede până când, a doua zi, după amiază, un poliţist pe care nu-l cunoşteam intră în celulă şi-mi spuse să-l urmez. Am observat cu satisfacţie că era un bărbat de vreo cincizeci de ani, nu prea suplu.

Lucrurile păreau să evolueze cum spusese Mattia şi, când trenul se puse în mişcare, eram aşezat lângă portiera pe care urcasem; mergeam cu spatele; poliţistul era aşezat în faţa mea; eram singuri în compartiment.

— Vorbeşti englezeşte?, mă întrebă el.

— Puţin!

— Dar înţelegi?

— Aproape tot, când nu se vorbeşte prea repede.

— Ei bine, băiete, vreau să-ţi dau un sfat; nu face pe şmecherul cu justiţia şi mai bine mărturiseşte; îţi vei câştiga bunăvoinţa tuturor. Nimic nu este mai dezagreabil decât să ai de-a face cu oameni care neagă evidenţa, în timp ce aceia ce mărturisesc au parte de îngăduinţă, de bunăvoinţă. Aşa că spune-mi cum s-a întâmplat şi-ţi voi da o coroană. Vei vedea că banii îţi vor uşura statul în închisoare.

Tăceam, voiam să-i răspund că nu aveam nimic de mărturisit; dar am înţeles că cel mai bine pentru mine era să câştig bunăvoinţa poliţistului, aşa cum spusese el, şi nu i-am răspuns.

— Gândeşte-te la asta şi când, în închisoare, vei recunoaşte bunătatea sfatului meu, să mă chemi, pentru că, vezi tu, nu trebuie să mărturiseşti primului venit, trebuie să-l alegi pe cel care se interesează de tine, iar eu, după cum vezi, sunt gata să te ajut.

Am dat afirmativ din cap.

— Să-l chemi pe Dolphin, ai să-mi reţii numele, nu-i aşa?

— Da, domnule.

Mă sprijineam de portiera al cărui geam era deschis; i-am cerut permisiunea să privesc peisajul pe care-l traversam şi, deoarece dorea să-mi câştige încrederea, îmi răspunse că puteam privi cât doream. De ce s-ar fi temut?

Trenul mergea foarte repede.

În curând, aerul care-l lovea drept în faţă îl înfrigură şi se depărta de fereastră, aşezându-se în mijlocul vagonului. Eu nu eram sensibil la frig; mi-am scos încet mâna stângă afară şi am deschis uşor portiera, reţinând-o din interior cu mâna dreaptă.

Timpul trecea; locomotiva şuieră şi-şi micşoră viteza. Sosise momentul aşteptat: am împins cu putere portiera şi am sărit cât am putut de departe, ajungând în şanţ. Din fericire, mâinile pe care le ţineam întinse în faţă m-au împiedicat să mă lovesc de talazul cu iarbă, dar, cu toate acestea, şocul a fost atât de puternic, încât am căzut la pământ leşinat.

Când m-am trezit, am crezut că eram tot în tren, căci eram scuturat de-o mişcare rapidă şi auzeam un huruit; eram culcat însă pe un pat de paie.

Lucru ciudat! Faţa îmi era udă şi pe obraji şi pe frunte simţeam o mângâiere caldă şi blândă.

Am deschis ochii: un câine urât, cu păr gălbui, era aplecat asupra mea şi mă lingea. Ochii mei îi întâlniră pe cei ai lui Mattia, care stătea îngenunchiat lângă mine.

— Eşti salvat, îmi spuse el, dând câinele la o parte şi îmbrăţişându-mă.

— Unde suntem?

— Într-o căruţă. Bob mână caii.

— Cum te simţi?, mă întrebă Bob, întorcându-se.

— Nu ştiu. Cred că bine.

— Mişcă-ţi braţele şi picioarele, îmi strigă Bob. Eram lungit pe paie şi am făcut ce mi-a spus.

— Bine, spuse Mattia, nu ţi-ai rupt nimic.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Ai sărit din tren cum ţi-am scris, dar te-ai lovit de taluz şi ai căzut în şanţ leşinat; nevăzându-te apărând, Bob a coborât taluzul, în timp ce eu ţineam calul, şi te-a adus în braţe. Am crezut că muriseşi. Ce groază! Ce durere! Dar acum iată-te salvat.

— Şi poliţistul?

— Îşi continuă drumul în trenul care nu s-a oprit când tu ai sărit din el.

Aflasem esenţialul. Priveam în jurul meu şi am zărit câinele care se uita la mine cu tandreţe, cu nişte ochi care semănau cu cei ai lui Capi; dar nu era el, căci Capi era alb.

Şi Capi, am întrebat, unde este?

Înainte ca Mattia să-mi răspundă, câinele sări pe mine şi mă linse scheunând.

— Uite-l aici, îmi răspunse Mattia, l-am vopsit.

L-am mângâiat pe bunul meu Capi şi l-am îmbrăţişat.

— De ce l-ai vopsit?, am întrebat.

— Este o întreagă poveste, am să ţi-o spun imediat. Dar Bob nu-i dădu voie.

— Condu mai bine calul, îi spuse lui Mattia, şi ţine-l bine. În acest timp eu am să transform căruţa ca să nu poată fi recunoscută la bariere.

Căruţa era acoperită cu un coviltir din pânză aşezat pe nişte cercuri; strânse cercurile şi le aşeză în căruţă, împături coviltirul în patru şi-mi spuse să mă acopăr cu el, apoi îl trimise şi pe Mattia lângă mine, recomandându-i să se ascundă sub pânză. Astfel, căruţa îşi schimbase cu totul aspectul, nu mai avea coviltirul şi, în loc de trei persoane, nu se mai vedea decât una.

Dacă ne urmăreau, semnalmentele date de cei care ne întâlneau i-ar fi dezorientat pe cei ce ne căutau.

— Unde mergem?, l-am întrebat pe Mattia, după ce se întinsese lângă mine sub pânza coviltirului.

— La Littlehampton, un mic port la mare, unde ne vom întâlni cu fratele lui Bob, care comandă un vas ce face naveta între Anglia şi Franţa; aduce unt şi ouă din Normandia, de la Isigny. Dacă reuşim să scăpăm – şi vom reuşi – lui Bob i-o datorăm. El a făcut totul; ce-aş fi putut face eu singur, un biet neputincios, pentru tine? Bob a avut ideea cu săritul din tren, el s-a gândit cum să-ţi aruncăm biletul şi tot el i-a convins pe camarazii lui să ne împrumute

calul şi căruţa; el a găsit vasul cu care vom trece în Franţa, căci, dacă ne-am îmbarca pe un vapor, ai fi mai mult ca sigur arestat. Vezi că este bine să ai prieteni.

— Şi Capi, cine a reuşit să-l ia?

— Eu, dar Bob a avut ideea să-i vopsească părul ca să nu poată fi recunoscut, după ce l-am furat de la poliţistul Jerry; de data asta, poliţistul n-a fost atât de inteligent cum spunea judecătorul şi a lăsat să i se fure câinele de sub nas, fără să-şi dea seama ce se întâmplă. Este adevărat că Bob cunoaşte toate şmecheriile hoţilor de câini, dar şi Capi, simţindu-mă, a făcut aproape totul ca să scape de cel care-l avea în grijă.

— Şi piciorul tău?

— Vindecat, sau aproape, nu am prea avut timp să mă gândesc la el.

Drumurile Angliei nu sunt libere ca cele din Franţa; din loc în loc există nişte bariere unde trebuie să plăteşti o anumită sumă ca să poţi trece mai departe. Când ajungeam la o astfel de barieră, Bob ne spunea să facem linişte şi să nu ne mişcăm, aşa că paznicii nu vedeau decât o căruţă cu un singur om care îi înveselea spunându-le glume.

Cu talentul lui de a se machia, îşi făcuse o mutră de fermier mucalit, aşa că nici cei ce-l cunoşteau îndeaproape nu l-ar fi recunoscut, chiar dacă ar fi stat cu el la taclale.

Mergeam repede, calul era sprinten şi Bob ştia să-l mâne.

Totuşi, la un moment dat trebuia să oprim ca să-i dăm calului răgazul să se odihnească şi să mănânce; dar nu ne-am oprit la un han, cum am fi procedat în mod obişnuit. Bob a oprit căruţa în mijlocul pădurii, a deshămat calul şi i-a prins după gât un sac de ovăz; noaptea era de acum foarte întunecoasă şi nu exista niciun pericol să fim descoperiţi. Atunci am putut să-i mulţumesc lui Bob pentru tot ce a făcut pentru mine, dar acesta nu mă lăsă să-i spun tot ce aveam de spus.

— Îţi eram dator pentru ce făcuseşi tu pentru mine, îmi

spuse el, dându-mi mâna, astăzi tu mi-eşti dator, fiecare la rândul lui; apoi, eşti fratele lui Mattia şi pentru un băiat bun ca Mattia merită să fac multe lucruri.

L-am întrebat dacă eram departe de Littlehampton şi-mi răspunse că mai aveam vreo două ore de mers, dar că trebuia să ne grăbim pentru că vasul fratelui său pleca în fiecare sâmbătă la Isigny, iar mareea avea loc devreme; or, eram chiar în ultimele ceasuri ale zilei de vineri... Ne-am ascuns din nou pe paie, sub pânza coviltirului, în vreme ce calul odihnit o luă la trap.

— Iţi este frică? mă întrebă Mattia.

— Da şi nu. Îmi este foarte teamă să nu fim prinşi din nou, dar cred că nu vom fi atât de ghinionişti. Să fugi nu înseamnă să mărturiseşti că eşti vinovat? Iată ce mă nelinişteşte; ce-aş putea spune ca să mă apăr?

— Ne-am gândit şi noi la asta, dar Bob a spus că trebuie să facem tot ce putem ca să nu apari în faţa Curţii cu juri; eu n-am îndrăznit să spun nimic, căci, având ideea mea fixă de-a ne întoarce în Franţa, mi-a fost teamă ca această idee să nu fie un sfat prost.

— Ai făcut bine şi, orice s-ar întâmpla, vă voi fi recunoscător.

— Nu se va întâmpla nimic, fii liniştit. La oprirea trenului, poliţaiul a făcut un raport, dar până să înceapă cercetările se va mai scurge ceva vreme; în tot acest timp noi am mers în galop şi, apoi, nu au de unde să ştie că ne îndreptăm spre Littlehampton.

Era sigur că poliţiştii nu porniseră încă pe urmele noastre şi că aveam şanse să ne îmbarcăm fără nicio grijă; dar eu nu eram la fel de sigur ca Mattia că, după oprirea trenului, poliţistul pierduse atâta timp înainte de a ne lua urma; aici credeam că era pericolul, şi putea fi unul chiar foarte mare.

Totuşi, calul nostru, condus cu măiestrie de Bob, continua să alerge iute pe drumul pustiu. Din când în când ne mai întâlneam cu nişte căruţe, dar niciuna nu ne-a

depăşit. Satele pe care le traversam erau liniştite şi rareori se zăreau ferestre încă luminate; doar câinii ne urmăreau din când în când cu lătrăturile lor. Când, după un urcuş mai rapid, Bob opri calul pentru a-l lăsa să mai răsufle, am coborât din căruţă şi ne-am lipit urechea de pământ să aflăm dacă vine cineva în urma noastră; dar chiar Mattia, care avea urechea mai fină ca noi, nu auzi niciun zgomot; călătoream singuri prin întuneric şi prin liniştea nopţii.

Nu mai stăteam sub pânza coviltirului ca să ne ascundem, ci ca să ne apărăm de frig, căci începuse să sufle un vânt rece. Când ne treceam limba peste buze, acestea aveau un gust sărat; era un semn că ne apropiam de mare. În curând am zărit o lumină care dispărea la intervale regulate pentru a apărea apoi şi mai strălucitoare. Era un far. Ne aflam aproape de ţintă. Bob îşi opri calul şi, punându-l la pas, îl conduse încet pe un drum lateral care traversa o păşune; apoi, coborând din căruţă, ne spuse să rămânem acolo şi să avem grijă de cal; el se va duce să vadă dacă fratele lui nu plecase cumva şi dacă puteam să ne îmbarcăm fără vreun pericol la bordul vasului său.

Mărturisesc că timpul cât Bob a lipsit mi s-a părut lung, foarte lung. Nu vorbeam şi auzeam valurile mării lovindu-se de pietriş, la mică distanţă de noi, cu un zgomot monoton care-mi dubla emoţia. Mattia tremura ca şi mine.

— Din cauza frigului, îmi spuse el.

Era oare adevărat? Adevărul este că, atunci când o vacă sau o oaie din cele care înnoptau pe păşune lovea o piatră sau o îngrăditură, ne apuca şi mai tare frigul sau tremuriciul.

În sfârşit, am auzit un zgomot de paşi pe drumul pe care plecase Bob. Fără îndoială, el era; acum ni se hotăra soarta.

Bob nu era singur; când s-a apropiat de noi, am văzut că era însoţit de cineva; era un bărbat îmbrăcat cu o haină impermeabilă şi cu o beretă de lână pe cap.

— Iată-l pe fratele meu, spuse Bob, este de acord să vă ia la bord. O să vă conducă el până acolo, aşa că ne vom

despărţi, căci nu este cazul să se ştie că am fost aici.

Am vrut să-i mulţumesc lui Bob, dar îmi tăie vorba, strângându-mi mâna.

— Să nu mai vorbim despre asta, spuse el, trebuie să ne ajutăm unii pe alţii, fiecare la rândul lui; sunt sigur că ne vom revedea într-o bună zi. Sunt fericit c-am putut să-l ajut pe Mattia.

L-am urmat pe fratele lui Bob şi imediat am intrat pe străzile liniştite ale oraşului, apoi, după câteva ocoluri, am ajuns pe un chei şi vântul dinspre mare ne izbi în faţă.

Fără să spună ceva, fratele lui Bob ne arătă cu mâna o ambarcaţiune cu un catarg; am înţeles că acesta era vasul lui; în câteva minute am urcat la bord şi am coborât într-o cabină mică.

— Vom pleca peste vreo două ore, ne spuse, rămâneţi până atunci aici şi nu faceţi niciun zgomot.

Şi închise cu cheia uşa cabinei: Mattia se aruncă în braţele mele şi mă îmbrăţişa; nu mai tremura.

40
Lebăda

După plecarea fratelui lui Bob, vasul rămase liniştit câtva timp. Nu se auzea decât zgomotul vântului în arboradă şi clipocitul apei ce lovea în carenă; dar, încetul cu încetul, vasul începu să se anime şi pe punte răsunară paşi; căzură parâmele; scripeţii scârţâiră, se auzeau lanţuri ce se înfăşurau şi se desfăşurau; se ridică o pânză; cârma gemu şi, deodată, vasul se înclină pe partea stângă şi se produse o mişcare de tangaj. Pornisem. Eram salvat!

Încet şi uşor, tangajul deveni în curând rapid şi dur: vasul se scufunda şi imediat valurile izbeau etrava sau bordajul din dreapta.

— Bietul de tine, i-am spus prietenului meu luându-i mâna.

— Nu face nimic, spuse el, eşti salvat; în rest, ştiam că

aşa se va întâmpla. Când eram în căruţă priveam copacii ale căror vârfuri erau scuturate de vânt şi-mi spuneam că pe mare vom dansa, şi iată că acum… dansăm.

În acel moment uşa cabinei fu descuiată.

— Dacă vreţi să urcaţi pe punte, ne spuse fratele lui Bob, puteţi urca, nu mai este nicio primejdie.

— Cum simţi mai puţin răul de mare?, întrebă Mattia.

— Culcat.

— Vă mulţumesc, atunci rămân culcat.

Şi se întinse pe jos.

— 0 să-ţi aducă un mus tot ce-ţi trebuie când te simţi rău, spuse căpitanul.

— Mulţumesc! Dacă ar veni mai repede, ar fi foarte bine, spuse Mattia.

— Deja?

— A început de mult.

Am vrut să rămân lângă el, dar mă trimise pe punte, repetându-mi:

— Nu face nimic; eşti salvat. Niciodată nu m-am gândit că s-ar putea ca răul de mare să-mi facă plăcere.

Ajuns pe punte, n-am putut să rămân în picioare decât agăţându-mă de marginea parapetului. Cât de departe putea privirea să pătrundă în adâncurile nopţii, nu se vedea decât o pânză de spumă albă pe care vasul nostru alerga, înclinat ca şi cum ar fi stat să se scufunde, dar nu se scufunda, ba, din contră, se ridica încet, săltând pe valuri; era împins de vântul de vest.

M-am întors cu faţa spre mal.

Luminile portului nu mai erau decât nişte puncte sclipitoare în întunecimea vaporoasă şi, privindu-le astfel, scăzând şi apoi dispărând unele după altele, am spus adio Angliei cu un sentiment de eliberare.

— Dacă vântul va continua aşa, spuse căpitanul, nu vom ajunge prea târziu, în seara asta, la Isigny; Eclipsa este un velier bun.

O zi întreagă pe mare şi chiar mai mult. Bietul Mattia! Şi

îi făcea plăcere să aibă rău de mare.

Ziua trecu totuşi, încetul cu încetul, şi mi-am petrecut-o ducându-mă de pe punte la cabină şi din cabină pe punte; la un moment dat, când discutam cu căpitanul, acesta întinse mâna în direcţia sud-vest, unde se zărea o coloană înaltă, albă, care se desena pe un fond albastru.

— Barfleur, spuse el.

Am coborât repede să-i dau această veste lui Mattia; eram în apropierea Franţei; dar distanţa între Barfleur şi Isigny era încă mare, căci trebuie să ocoleşti peninsula Cotentin înainte de-a ajunge să vezi râurile Vire şi Orne vărsându-se în mare.

Deoarece era destul de târziu când Eclipsa ajunse la Isigny, căpitanul ne permise să dormim pe vas şi abia a doua zi ne-am despărţit de el, după ce i-am mulţumit cum trebuia.

— Când veţi dori să reveniţi în Anglia, ne spuse el dându-ne mâna, să nu uitaţi că Eclipsa pleacă de aici în fiecare marţi şi că eu sunt la dispoziţia voastră.

Era o invitaţie amabilă, căreia nu doream, în niciun chip, să-i dăm curs prea curând, având fiecare dintre noi motivele lui pentru a nu se grăbi să traverseze marea.

Am debarcat în Franţa neavând asupra noastră decât hainele de pe noi şi instrumentele muzicale. Mattia avusese grijă să-mi ia harpa pe care-o lăsasem în cortul lui Bob în noaptea în care mă dusesem la hanul „Marele Stejar”. Raniţele cu tot ce aveam în ele rămăseseră însă în căruţa familiei Driscoll.

Era destul de neplăcut, căci nu ne puteam continua viaţa pribeagă fără cămăşi, ciorapi şi, mai ales, fără hartă.

Din fericire, Mattia avea la el doisprezece franci pe care-i economisise şi, în plus, partea noastră din ceea ce se câştigase la bâlci din asocierea cu Bob şi camarazii lui, care se ridica la douăzeci şi doi de şilingi, ceea ce însemna douăzeci şi şapte de franci şi cincizeci de centime; aveam o comoară de aproape patruzeci de franci, ceea ce

reprezenta o sumă considerabilă pentru noi. Mattia vrusese să-i dea aceşti bani lui Bob pentru cheltuielile cu evadarea mea, dar Bob îi răspunsese că serviciile pe care i le faci unui prieten nu se plătesc şi nu a vrut să primească nimic.

Prima noastră grijă, după ce am părăsit vasul Eclipsa, a fost să ne cumpărăm o raniţă mai veche, două cămăşi, două perechi de ciorapi, o bucată de săpun, un pieptene, aţă, nasturi, ace şi, în sfârşit, ceva ce era mai folositor decât toate aceste lucruri, foarte utile totuşi, o hartă a Franţei.

Într-adevăr, încotro s-o luăm acum când ajunsesem în Franţa? Pe ce drum s-o apucăm? Cum să ne orientăm?

Aceasta era întrebarea care nu ne dădea pace când am ieşit din Isigny, îndreptându-ne spre Bayeux.

— În ceea ce mă priveşte, îmi zise la un moment dat Mattia, nu am preferinţe şi sunt gata s-o iau la dreapta sau la stânga, dar vreau totuşi un lucru.

— Care anume?

— Să urmăm cursul unui fluviu, al unui râu, sau al unui canal, pentru că am o idee.

Deoarece nu i-am cerut să-mi spună ce idee avea, Mattia a continuat:

— Văd că trebuie să-ţi explic: când Arthur era bolnav, doamna Milligan îl plimba cu vaporul, şi astfel te-ai întâlnit cu Lebăda.

— Dar acum nu mai este bolnav.

— Este adevărat că acum se simte mai bine, dar a fost foarte bolnav şi nu a fost salvat decât de îngrijirile mamei sale. Ideea mea este că, pentru a-l vindeca de tot, doamna Milligan îl plimbă încă pe vas, călătorind pe fluviile, râurile şi canalele pe care poate naviga Lebăda, aşa că, dacă vom urma cursurile acestor râuri şi canale s-ar putea să avem norocul să întâlnim Lebăda.

— Cine spune că Lebăda se găseşte în Franţa?

— Nimeni; totuşi, pentru că Lebăda nu poate naviga pe mare, se înţelege că vasul nu a părăsit Franţa; s-ar putea

să avem noroc şi să-l găsim. Chiar dacă n-am avea decât o şansă, nu crezi că merită să riscăm? Eu vreau s-o găsesc pe doamna Milligan şi pentru asta trebuie să facem tot ce se poate.

— Dar Liza, Alexis, Benjamin, Etiennette?

— Ii vom vedea şi pe ei în timp ce-o căutăm pe doamna Milligan. Trebuie să ajungem, deci, la un fluviu sau la un canal. Să căutăm pe hartă cel mai apropiat fluviu.

Harta a fost întinsă pe iarbă şi am căutat cu nerăbdare fluviul cel mai apropiat; era Sena.

— Atunci să ajungem la Sena, spuse Mattia.

— Sena trece prin Paris.

— Şi ce e cu asta?

— Păi, l-am auzit pe Vitalis spunând că, atunci când vrei să găseşti pe cineva, îl cauţi la Paris…

— Nu putem să mergem doar până în împrejurimile Parisului şi apoi să părăsim Sena şi s-o regăsim ceva mai încolo? Nu ţin deloc să-l întâlnesc pe Garofoli.

— Fără îndoială.

— Ei bine, vom face aşa: îi vom întreba pe toţi marinarii şi pe toţi edecarii pe care-i vom întâlni de-a lungul fluviului dacă nu au văzut cumva Lebăda şi, deoarece acest vas, cu veranda lui, nu seamănă cu celelalte vase, nu se poate să nu fi fost remarcat de cineva, dacă a trecut pe acolo. Dacă nu dăm de el pe Sena, îl vom căuta pe Loara, pe Garonna, pe toate râurile Franţei, şi-l vom găsi până la urmă.

Nu aveam nicio obiecţie la propunerea lui Mattia; am hotărât, deci, să ajungem pe malul Senei şi s-o luăm apoi în susul ei.

După ce ne-am gândit doar la ce aveam noi de făcut, sosise timpul să ne ocupăm şi de Capi; vopsit în culoarea aceea gălbuie, Capi nu mai era pentru noi Capi. Am cumpărat săpun lichid şi, la primul râu întâlnit, l-am frecat cu toată puterea, schimbându-ne când istoveam.

Dar vopseaua pe care o întrebuinţase Bob era de foarte bună calitate. A trebuit să-i facem multe băi, să-l săpunim

îndelung: am avut nevoie de săptămâni şi chiar de luni de zile pentru a-l face să-şi recapete culoarea naturală. Din fericire, Normandia este ţara apei, aşa că am putut să-l spălăm zilnic.

Prin Bayeux, Caen, Pont-l'Evêque şi Pont-Audemer, am ajuns la Sena, în localitatea La Bouille.

Din înaltul unui deal împădurit şi la cotitura unui drumeag umbros, la care am ajuns după o zi de mers, Mattia zări deodată în faţa noastră Sena, făcând un cot mare, în centrul căruia ne aflam, iar plutind pe apele-i calme vase cu pânze albe şi vapoare cu aburi, al căror fum se înălţa până la noi; atunci, fericit, declară că această privelişte îl împăca cu apa şi că înţelegea de ce-ţi poate face plăcere să aluneci pe acest râu liniştit, în mijlocul păşunilor verzi, al câmpurilor atât de bine arate şi al acestor păduri care te îmbie cu verdeaţa şi răcoarea lor.

— Să fii sigur că doamna Milligan şi-a plimbat fiul aflat în convalescenţă pe Sena, îmi spuse el.

— Vom afla în curând, după ce-i vom întreba pe locuitorii satului ce se zăreşte ceva mai jos pe cursul apei.

Dar atunci nu ştiam cât de greu este să afli ceva de la nişte normanzi, care rareori îţi răspund precis şi care, din contră, îi interoghează ei pe cei ce le pun întrebări.

— Era vreun vapor din Havre sau din Rouen?

— Era un vaporaş?

— Era o bărcuţă, un şlep sau o şalupă?

După ce-am răspuns tuturor întrebărilor ce ni se puseseră, am fost aproape sigur că Lebăda nu fusese niciodată la La Bouille sau că, în caz că trecuse, o făcuse noaptea, aşa încât nimeni nu-l văzuse.

De aici am pornit-o spre Rouen, unde ne-am continuat cercetările, dar cu acelaşi rezultat.

Nici la Elbeuf nimeni nu văzuse Lebăda; la Poses, unde sunt ecluze şi unde nu se poate să nu fie remarcate vasele ce trec, am primit acelaşi răspuns.

Fără să ne descurajăm, ne continuam drumul, întrebând

mereu, dar fără prea mari speranţe, căci Lebăda nu avea de ce să pornească dintr-un port neînsemnat.

Că doamna Milligan şi Arthur s-ar fi putut îmbarca la Quillebeuf sau Caudebec se putea înţelege; la Rouen ar fi fost şi mai bine; dar, deoarece nu găseam nicio urmă a trecerii lor, trebuia să mergem până la Paris sau, mai degrabă, mai departe de Paris.

Deoarece nu mergeam doar pentru a întâlni Lebăda, ci trebuia să ne câştigăm şi pâinea zilnică, am avut nevoie de cinci săptămâni ca să parcurgem drumul de la Isigny la Charenton.

Aici trebuia să ne hotărâm dacă vom urma tot cursul Senei sau dacă o vom apuca pe Marna? În timp ce studiam harta, mă întrebasem de multe ori încotro o vom lua, dar nu reuşeam să găsesc argumente hotărâtoare pentru a urma un drum sau altul.

Din fericire, ajungând la Charenton, nu a trebuit să mai cumpănim, căci, la întrebările noastre, ni se răspunse pentru prima oară că fusese văzut un vas cu numele de Lebăda; era un vas de plăcere, cu o verandă cum nu mai văzuseră niciodată.

Mattia fu atât de bucuros, încât începu să danseze pe chei; şi apoi, deodată, oprindu-se brusc, îşi luă vioara şi începu să interpreteze un marş triumfal.

În acest timp, eu continuam să-i pun tot felul de întrebări marinarului care ne dăduse vestea cea bună; nu mai era nicio îndoială, era vorba chiar de Lebăda. Trecuse acum vreo două luni prin Charenton, urcând Sena.

Două luni! Avea deci un avans foarte mare! Dar ce importanţă mai avea? Continuându-ne drumul, vom reuşi să-l ajungem din urmă, chiar dacă nu aveam decât picioarele noastre, în timp ce vasul avea la dispoziţie picioarele a doi cai buni.

Problema timpului nu se punea; lucrul extraordinar era că regăsisem Lebăda.

— Cine a avut dreptate?, strigă Mattia.

Dacă aş fi îndrăznit, i-aş fi mărturisit că speranţa mea fusese la fel de puternică; dar nu îndrăzneam să-i spun aşa ceva, mai ales că nici nu aveam curajul să iau în serios toate ideile, toate nebuniile ce-mi zburătăceau în timpul ăsta prin cap.

Acum nu mai eram nevoiţi să ne oprim şi să întrebăm tot timpul; Lebăda se afla în faţa noastră, aşa că nu aveam altceva de făcut decât să urmăm cursul Senei. Dar la Moret, râul Loing se varsă în Sena şi a trebuit să întrebăm din nou în dreapta şi în stânga.

Lebăda a urcat pe Sena, am aflat în cele din urmă.

La Montereau a trebuit să întrebăm din nou.

De data aceasta, Lebăda a abandonat Sena şi a pornit pe Yonna; a părăsit Montereau acum mai bine de două luni, având la bord o doamnă englezoaică şi un băiat întins pe un pat.

Ne apropiam şi de Liza în timp ce urmăream Lebăda; inima începu să-mi bată cu putere atunci când, studiind harta, m-am întrebat dacă doamna Milligan, după Joigny, alesese canalul Bourgogne sau Nivernais.

Am ajuns la confluenţa Yonnei cu Armençon; Lebăda continua să urce pe Yonna. Drumul nostru trecea prin Dreuzy, aşa că o vom vedea pe Liza; chiar ea ne va împărtăşi impresia pe care i-au făcut-o doamna Milligan şi Arthur.

De când ne grăbeam pe urmele Lebedei, nu am prea avut timp de reprezentaţii, şi Capi, care era un artist conştiincios, nu înţelegea nimic din goana noastră; de ce nu-i permiteam să stea mai mult pe labele din spate cu tăviţa în gură, în faţa „onorabilei societăţi” care întârzia să-şi ducă mâna la buzunar? Trebuia să ştii să aştepţi.

Dar noi nu mai aveam timp să aşteptăm, aşa că încasările scădeau, în timp ce din banii adunaţi înainte cheltuiam aproape în fiecare zi. În loc să punem bani la loc, am tot luat din capital.

— Să ne grăbim, spunea Mattia, să ajungem Lebăda din

urmă!

Iar eu îi răspundeam ca un ecou:

— Să ne grăbim!

Niciodată nu ne plângeam seara de oboseală, oricât de mult am fi mers; ba, din contră, eram amândoi de acord s-o pornim la drum a doua zi că se poate de devreme.

— Să mă trezeşti, îmi spunea Mattia, căruia-i plăcea să doarmă ceva mai mult dimineaţa.

Şi, când îl trezeam, sărea imediat în picioare.

Ca să facem economii, ne-am redus cheltuielile şi, pentru că era cald, Mattia declară că nu mai voia să mănânce carne pentru că este „nesănătoasă”. Ne mulţumeam cu o bucată de pâine şi cu un ou tare, pe care-l împărţeam frăţeşte, sau cu puţin unt, şi, cu toate că eram în ţara vinului, nu beam decât apă.

Ce importanţă avea!

Totuşi, Mattia mai avea câteodată nişte idei de gurmand.

— Aş vrea ca doamna Milligan să mai aibă bucătăreasa aceea care făcea tarte cu dulceaţă, spunea el, trebuie să fie foarte bune tartele cu caise!

— Nu ai mâncat niciodată?

— Am mâncat doar mere în foietaj; n-am mâncat niciodată tarte cu caise, dar am văzut cum arată. Ce sunt boabele alea albe puse pe dulceaţa gălbuie?

— Migdale!

— Oh!

Şi Mattia deschidea gura ca şi cum ar fi înghiţit o tartă întreagă.

Deoarece Yonna făcea multe coturi între Joigny şi Auxerre, am câştigat puţin timp asupra Lebedei deoarece urmam drumul şi nu malul apei. Dar de la Auxerre am pierdut din nou din timpul câştigat, căci Lebăda, luând-o pe canalul Nivernais, alunecase repede pe apele liniştite.

La fiecare ecluză aflam veşti despre Lebăda, căci pe acest canal, unde navigaţia nu este atât de intensă, toată

lumea remarcase acest vas care nu prea semăna cu celelalte.

Nu numai că ni se vorbea despre Lebăda, dar şi despre doamna Milligan, o englezoaică foarte bună, şi despre Arthur, un băiat care stătea culcat pe un pat aşezat pe punte, la umbra unei verande pline de verdeaţă şi flori, dar care se mai şi ridica din pat câteodată.

Arthur se simţea deci mai bine.

Ne apropiam de Dreuzy; încă două zile, încă una, doar câteva ore.

În sfârşit, am zărit pădurea în care ne duceam cu Liza toamna trecută şi ecluza unde se afla casa tuşei Catherine.

Fără să ne spunem nimic, Mattia şi cu mine, parcă de comun acord, am mărit pasul, apoi am luat-o la fugă; Capi, care recunoscuse locurile, o luă înaintea noastră.

— Liza o să afle că sosim şi va ieşi în întâmpinarea noastră. Totuşi, nu pe Liza am văzut-o ieşind din casă, ci pe Capi, care fugea ca şi cum s-ar fi speriat de ceva.

Ne-am oprit amândoi în acelaşi timp şi ne-am întrebat ce putea însemna asta. Ce se întâmplase? Dar n-am rostit o astfel de întrebare niciunul dintre noi şi am pornit-o din nou la drum.

Capi veni până la noi şi ni se alătură, mergând cu capul în jos, puţin în urma noastră.

Un bărbat manevra vana ecluzei, dar nu era unchiul Lizei.

Ne-am dus spre casă; o femeie pe care n-o cunoşteam se afla în bucătărie.

— Doamna Suriot?, întrebarăm noi.

Femeia ne privi un moment înainte de a ne răspunde, ca şi cum i-am fi pus o întrebare stupidă.

— Nu mai stă aici, ne răspunse ea în cele din urmă.

— Dar unde s-a dus?

— În Egipt.

Mattia şi cu mine ne-am privit stupefiaţi. În Egipt! Nu ştiam prea bine unde se află Egiptul, dar ştiam că era

departe, foarte departe, peste mare.

— Şi Liza? O cunoaşteţi pe Liza?

— Bineînţeles! Liza a fost luată de o doamnă englezoaică pe un vas…

Liza pe Lebăda? Visam oare?

Femeia mă asigură că nu visez şi că totul s-a întâmplat chiar aşa.

— Tu eşti cumva Rémi?, mă întrebă ea.

— Da.

— Ei bine, când Suriot s-a înecat… ne spuse ea.

— Înecat?

— S-a înecat în ecluză! A căzut în apă şi, trecând pe sub un şlep, a rămas agăţat sub el; în meseria asta cam aşa sfârşeşti adesea. Când s-a înecat, Catherinei i-a venit foarte greu să se descurce, cu toate că este o femeie şi jumătate. Dar, ce vrei! Când banii lipsesc, nu se pot fabrica de pe o zi pe alta. Este adevărat că i s-a ivit prilejul să se ducă în Egipt să crească copiii unei doamne a cărei doică fusese, dar nu putea să plece din cauza Lizei, nepoata ei.

Când se tot întreba ce să facă, într-o seară s-a oprit la ecluză vasul englezoaicei care-şi plimbă băiatul bolnav. Începură să discute. Şi cum doamna căuta un copil să se joace cu fiul ei, care se plictisea singur pe vas, i-a cerut să i-o încredinţeze pe Liza, promiţându-i că o să aibă grijă de ea, că o să facă tot ce se poate ca s-o vindece şi că o să-i asigure viitorul.

Este o doamnă bună, foarte bună, blândă cu oamenii de rând.

Catherine a acceptat şi, imediat ce Liza s-a îmbarcat pe vas, ducându-se cu englezoaica, a putut pleca liniştită în Egipt, mai ales că şi soţul meu venise în locul lui Suriot. Înainte de a pleca, Liza, care ştii că nu poate vorbi, cu toate că medicii spun că se va vindeca într-o zi, a rugat-o pe mătuşa ei să-mi explice că trebuie să vă povestesc toate astea, dacă veţi veni s-o vedeţi. Şi iată că acum sunteţi aici!

Eram aşa de mirat şi de zăpăcit, că nu-mi găseam cuvintele, dar Mattia nu-şi pierduse capul ca mine.

— Şi doamna unde se ducea?, întrebă el.

— În sudul Franţei sau în Elveţia. Liza trebuia să-mi scrie, ca să vă dau adresa ei, dar n-am primit încă nicio scrisoare.

41
Scutecele frumoase n-au minţit

Cum stăteam aşa năucit, Mattia făcu ceea ce eu nu mă gândisem să fac.

— Vă mulţumim mult doamnă, spuse el. Şi, împingându-mă uşor, ieşi din bucătărie.

— La drum, îmi spuse el, înainte! Nu numai pe doamna Milligan şi pe Arthur trebuie să-i găsim acum, ci şi pe Liza.

Cât de bine se potriviseră lucrurile. Am fi rămas câteva zile la Dreuzy, în timp ce acum ne puteam continua drumul! Asta da şansă! Avusesem destule ghinioane până acum; trebuia să avem şi un pic de noroc! Vântul îşi schimba direcţia. Cine ştie ce lucruri fericite ne mai aşteptau!

Şi ne continuarăm cursa după vasul Lebăda, fără să mai pierdem timp, oprindu-ne doar să dormim şi să câştigăm ceva parale.

La Decize, unde canalul Nivernais dă în Loara, am întrebat de Lebăda; o luase pe canalul lateral şi, deci, l-am urmat până la Digoin; aici vom merge pe canalul din centru până la Chalon.

Harta îmi spunea că, dacă am lua-o prin Charolles, direct spre Mâcon, am evita un lung ocol şi multe zile de mers; dar era o hotărâre îndrăzneaţă şi nu aveam curajul niciunul, nici altul să ne decidem să facem aşa după ce discutasem îndelung pro şi contra, căci Lebăda s-ar fi putut opri pe drum şi atunci am depăşi-o, trebuind deci, să ne întoarcem; în această eventualitate, scurtând drumul n-am face altceva decât să pierdem timpul, nu să-l câştigăm.

Am coborât pe malul Saônei de la Chalon până la Lyon. Acolo apăru o dificultate într-adevăr serioasă: Lebăda coborâse Rhônul sau îl urcase? Altfel spus, doamna Milligan s-a dus în Elveţia sau în sudul Franţei?

Printre vapoarele care navighează pe Rhône, s-ar fi putut ca Lebăda să treacă neobservată.

I-am întrebat pe marinari, pe luntraşi şi pe toţi cei ce trăiau pe chei, şi până la urmă am reuşit să aflăm că doamna Milligan se dusese în Elveţia; am urmat deci cursul Rhônului.

— Din Elveţia se ajunge în Italia, spuse Mattia, deci iată că avem încă o şansă! Dacă tot fugind după doamna Milligan ajungem la Lucea, ce fericită ar fi Cristina să ne vadă!

Bietul Mattia mă ajuta să-i caut pe cei pe care-i iubeam, iar eu nu făceam nimic ca el să-şi poată îmbrăţişa surioara.

De la Lyon ne-am mai apropiat de Lebăda, căci Rhônul, cu apele lui repezi, nu poate fi urcat cu aceeaşi uşurinţă ca Sena. La Culoz nu mai avea decât şase săptămâni avans; totuşi, studiind harta, am început să mă îndoiesc că puteam ajunge vasul din urmă înainte de Elveţia, căci nu ştiam că Rhônul nu este navigabil până la lacul Geneva, iar noi ne imaginam că doamna Milligan vrea să viziteze Elveţia – a cărui hartă n-o aveam – cu vaporaşul.

Ajungând la Seyssel, care este un oraş împărţit în două de fluviul peste care este aruncat un pod suspendat, coborâm pe malul râului şi mare-mi este surpriza când, de departe, mi se pare că recunosc Lebăda!

Începem să fugim: seamănă foarte bine cu ea; este chiar Lebăda şi, totuşi, pare un vas abandonat; este solid legat de un fel de estacadă care îl protejează, dar totul este închis pe punte; nu mai sunt nici flori pe verandă.

— Ce s-a întâmplat? Ce-o fi cu Arthur?

Ne oprim îngroziţi. Dar mi se pare o laşitate să stăm acolo nemişcaţi; trebuie să găsim pe cineva care să ne spună ce s-a întâmplat.

Un bărbat pe care-l întâlnim prin apropiere ne răspunde imediat, fiind chiar paznicul vasului.

— Doamna care era pe vas cu cei doi copii ai ei, un băiat bolnăvicios şi o fetiţă mai mică, s-a dus în Elveţia; şi-a lăsat aici vasul pentru că nu putea merge mai departe cu el pe Rhône. Doamna şi cei doi copii au plecat cu trăsura şi au luat cu ei şi o servitoare; ceilalţi doi servitori au urmat-o cu bagajele; va reveni la toamnă pe Lebăda, să coboare Rhônul până la mare şi să petreacă iarna în sudul Franţei.

Am respirat uşuraţi; niciuna din temerile noastre nu se adeveriseră; ar fi trebuit să ne gândim mai întâi la bine şi nu la rău.

— Ştiţi cumva unde se află acum această doamnă?, întrebă Mattia.

— S-a dus să închirieze o casă pe malul lacului Geneva, pe lângă Vevey, dar nu ştiu exact unde; acolo îşi va petrece vara.

La drum spre Vevey, deci! Mai întâi am cumpărat o hartă a Elveţiei şi eram siguri că vom găsi uşor acel orăşel sau sătuc. Acum, Lebăda nu mai fugea înaintea noastră şi eram siguri că o vom găsi pe doamna Milligan care îşi petrece vara în casa de la ţară; nu trebuia decât să căutăm cu atenţie.

Şi, patru zile mai târziu după ce am părăsit Seyssel, începem să căutăm în împrejurimile Vevey-ului, printre numeroasele sale vile care, pornind de la malul lacului, se înalţă pe pantele verzi şi împădurite ale muntelui, pe cea în care locuiau doamna Milligan, Arthur şi Liza.

În sfârşit, ajunsesem; era timpul, căci mai aveam doar trei sfanţi în buzunar, iar pantofii rămăseseră fără tălpi.

Dar Vevey nu era un sătuleţ cum ne imaginasem noi, ci un orăşel, ba chiar mai mult decât un orăşel obişnuit, căci, până la Villeneuve, o serie de sătuleţe şi staţiuni sunt legate de el: Blonay, Corsier, Tour-de-Peilz, Clarens, Chernex, Veyteaux, Chillon. Ideea de a întreba de doamna Milligan sau de o doamnă care locuieşte împreună cu fiul ei

bolnav şi cu o fetiţă mută nu cred că era prea bună. Vevey şi malul lacului sunt locuite de englezi şi englezoaice aşa cum sunt şi staţiunile din jurul Londrei.

Cel mai bine ar fi să căutăm şi să vizităm noi înşine toate casele unde locuiesc străini; în realitate, acest lucru nu este foarte greu de făcut. Nu aveam decât să cântăm repertoriul pe toate străzile.

Într-o zi am parcurs toată staţiunea şi am adunat bani frumoşi. Altădată, când voiam să adunăm bani pentru văcuţă sau pentru păpuşa Lizei, ne-am fi bucurat foarte mult; dar acum nu după bani alergam noi. Nu găsisem niciun indiciu care să ne vorbească despre doamna Milligan.

A doua zi ne-am reluat cercetările în împrejurimi, mergând drept înainte, la întâmplare, cântând în faţa ferestrelor caselor frumoase, fie că aceste ferestre erau deschise sau nu, dar seara ne-am întors la fel ca în ajun; şi, cu toate acestea, parcursesem drumul de la lac pe munte, de pe munte pe malul lacului, privind în jurul nostru, întrebându-i, din când în când, pe oamenii care păreau dispuşi să ne răspundă.

În ziua aceea am sperat de două ori că o vom găsi, căci ni se spusese că, deşi interlocutorii noştri nu-i ştiau numele, doamna despre care întrebam era foarte cunoscută. Am fost trimişi la o cabană construită chiar pe munte, iar altă dată la o vilă pe malul lacului. Erau, într-adevăr, două englezoaice care locuiau în cabană şi în vilă, dar niciuna dintre ele nu era doamna Milligan.

După ce am vizitat conştiincioşi împrejurimile staţiunii, ne-am îndreptat spre Clarens şi Montreux, supăraţi de eşecul nostru, dar nu descurajaţi; ce nu reuşisem până atunci, vom reuşi într-una din zilele următoare.

Mergeam ba pe drumuri mărginite cu ziduri de fiecare parte, ba pe cărări trasate prin vii şi livezi sau pe drumuri umbrite de castani enormi, al căror frunziş dens nu lăsa să crească decât muşchiul moale. Din când în când, pe aceste

drumuri şi cărări se deschidea câte o poartă de fier sau o barieră de lemn în spatele cărora se zăreau alei pietruite ce înconjurau peluze bine îngrijite, împodobite cu flori şi arbuşti. Apoi, ascunsă de verdeaţă, se vedea o casă luxoasă sau o căsuţă cochetă înconjurată de plante agăţătoare, aproape toate având o perspectivă impresionantă spre lacul strălucitor şi spre munţii cei întunecaţi.

Aceste grădini ne duceau la disperare, căci, ţinându-ne la distanţă de case, ne împiedicau să fim auziţi de cei ce locuiau acolo; trebuia să cântăm cu toată forţa, ceea ce devenea obositor, căci trebuia să cântăm de dimineaţă până seara şi în fiecare zi.

Într-o dimineaţă, cântam în plină stradă, neavând în faţa noastră decât o poartă de fier, iar în spate un zid de care nu ne sinchiseam. Cântasem cu voce tare prima strofă din canţoneta mea napolitană şi tocmai voiam să continui cu cea de a doua, când, deodată, am auzit în spatele nostru, dincolo de zidul acela, un strigăt; apoi, cineva începu să cânte a doua strofă cu o voce slabă, rostind ciudat cuvintele:

Când numele i-l auzeam eram ca fermecat
O pasăre-aş fi vrut să fiu, s-ajung în zbor la ea…

— A cui ar putea să fie oare vocea?

— Arthur?, întrebă Mattia.

Nu, nu-i vocea lui, şi totuşi Capi începuse să schelălăie şi să se bucure intens, sărind pe zid.

Nemaiputându-mă stăpâni, am strigat:

— Cine cântă acolo?

Şi vocea îmi răspunse:

— Rémi!

Numele meu în loc de răspuns. Mattia şi cu mine ne-am privit miraţi.

Cum stăteam aşa, ca nişte prostănaci, faţă-n faţă, am

zărit în spatele lui Mattia, la capătul zidului, deasupra unui gard viu, o batistă albă care flutura în vânt; am alergat într-acolo. Numai când am ajuns am putut vedea cui îi aparţinea braţul ce flutura batista. Era Liza!

În sfârşit, o regăsisem şi o dată cu ea şi pe doamna Milligan şi pe Arthur.

— Dar cine a cântat?

Aceasta a fost întrebarea pe care i-am pus-o, în acelaşi timp, Mattia şi cu mine.

— Eu, spuse ea, lăsându-ne cu gurile căscate.

Liza vorbea, Liza cânta.

Este adevărat că auzisem de zeci de ori că Liza îşi va recăpăta într-o bună zi graiul, datorită unui şoc puternic, dar nu am crezut că aşa ceva este cu adevărat posibil.

Şi iată că acest lucru se realizase; acum putea vorbi, miracolul se îndeplinise, şi aceasta pentru că mă auzise cântând, pentru că mă văzuse revenind la ea, după ce mă crezuse, probabil, plecat pentru totdeauna. Eu fusesem cauza acestei emoţii puternice.

La acest gând am fost şi eu atât de tulburat, încât a trebuit să mă sprijin de un gard viu.

Dar nu era momentul să ne pierdem cu firea.

— Unde este doamna Milligan, am întrebat-o, unde este Arthur?

Liza mişcă buzele încercând să răspundă, dar din gâtlej nu-i ieşiră decât nişte sunete nearticulate. Atunci, nerăbdătoare, întrebuinţa limbajul mâinilor pentru a-mi explica şi a se face mai repede înţeleasă, limba şi mintea ei nefiind încă obişnuite să se folosească de cuvinte.

Pe când urmăream cu ochii gesturile Lizei pe care Mattia nu le înţelegea, am zărit departe în grădină un fel de cărucior lung împins de un servitor. În el se afla întins Arthur, apoi, în spatele lui, venea mama sa şi... m-am aplecat înainte pentru a vedea mai bine... domnul James Milligan; din instinct, m-am ascuns în spatele gardului viu, spunându-i lui Mattia să facă la fel, fără să-mi dau seama

că domnul James Milligan nu-l cunoştea şi pe el.

După ce a trecut primul moment de teamă, mi-am dat seama că Liza era foarte mirată de dispariţia noastră. M-am înălţat puţin şi i-am spus în şoaptă:

— Nu trebuie să fiu văzut de domnul James Milligan, căci mă poate trimite în Anglia.

Liza îşi ridică cele două braţe, îngrozită.

— Nu te mişca, am continuat, să nu vorbeşti despre noi şi mâine dimineaţă, la ora nouă, vom fi din nou aici; încearcă să fii singură, acum du-te.

Ezită.

— Du-te, te rog, sau sunt pierdut!

În acelaşi timp, pe lângă zid, am fugit într-o vie unde ne-am ascuns; acolo, după primul moment de fericire, am putut discuta.

— Ştii, îmi spuse Mattia, cred că nu sunt deloc dispus să aştept ziua de mâine pentru a o preveni pe doamna Milligan; în acest timp, domnul James Milligan îl poate ucide pe Arthur; mă duc imediat s-o văd pe doamna Milligan şi să-i spun tot ce ştiu… Deoarece domnul Milligan nu m-a văzut niciodată, nu-i niciun pericol să facă vreo legătură între mine şi familia Driscoll; doamna Milligan va hotărî apoi ce trebuie să facem.

Era evident că în spusele lui Mattia era mult adevăr. L-am lăsat deci să se ducă, dându-i întâlnire într-un pâlc de castani ce se afla puţin mai departe. Acolo, dacă printr-o întâmplare extraordinară îl voi vedea venind pe domnul Milligan, mă voi putea ascunde.

Am aşteptat mult timp, culcat pe muşchi, întoarcerea lui Mattia şi m-am întrebat de nenumărate ori dacă făcusem bine trimiţându-l; când, în sfârşit, l-am văzut revenind pe Mattia, era însoţit de doamna Milligan. Am fugit în întâmpinarea ei şi, luându-i mâna pe care mi-o întindea, i-am sărutat-o; dar ea mă strânse în braţe şi mă sărută cu tandreţe pe frunte.

Era a doua oară când mă îmbrăţişa, dar mi s-a părut că

prima oară nu mă strânsese aşa în braţe.

— Biet copil! spuse ea.

Şi cu degetele-i albe şi blânde îmi dădu părul la o parte şi mă privi.

— Da… da… murmură ea.

Aceste cuvinte răspundeau, desigur, întrebărilor ei interioare, dar în tulburarea mea eram incapabil să le înţeleg. Simţeam tandreţea, mângâierea ochilor doamnei Milligan şi eram prea fericit să mă gândesc la altceva decât la clipa de faţă.

— Copilul meu, îmi spuse ea, privindu-mă în ochi: prietenul tău mi-a povestit lucruri foarte grave. Aş vrea să-mi povesteşti şi tu tot ce ştii despre familia Driscoll şi despre vizita domnului James Milligan.

Am povestit, şi doamna Milligan nu m-a întrerupt decât pentru a-i preciza anumite lucruri. Niciodată nu fusesem ascultat cu atâta atenţie. Nu-şi mai lua ochii dintr-ai mei.

Când am terminat, tăcu câtva timp privindu-mă în continuare, apoi îmi spuse:

— Toate astea sunt foarte grave pentru tine, pentru noi; trebuie să acţionăm cu multă prudenţă şi numai după ce voi putea discuta cu persoane ce ne pot da un sfat; dar până atunci trebuie să te consideri camaradul, prietenul, ea ezită puţin, fratele lui Arthur şi trebuie, chiar de astăzi, tu şi prietenul tău, să abandonaţi existenţa asta mizerabilă. Peste două ore să vă prezentaţi la Territet, la Hotelul Alpilor, unde voi trimite o persoană de încredere să vă reţină o cameră; acolo ne vom revedea, căci acum trebuie să vă părăsesc.

Mă îmbrăţişa din nou şi, după ce dădu mâna cu Mattia, se îndepărtă foarte grăbită.

— Ce i-ai povestit doamnei Milligan?, l-am întrebat pe Mattia.

— Tot ce i-ai spus şi tu şi încă alte lucruri. Oh, ce doamnă bună! Ce frumoasă este!

— L-ai văzut şi pe Arthur?

— De departe doar, dar destul de bine să-mi dau seama ce băiat bun este!

Am continuat să-l interoghez pe Mattia, dar el evita să-mi răspundă sau, chiar dacă o făcu, îmi răspunse evaziv. Atunci am schimbat subiectul, vorbind despre una, despre alta, până când ne-am dus la Hotelul Alpilor, cum ne spusese doamna Milligan.

Cu toate că eram îmbrăcaţi în costumele noastre sărăcăcioase de muzicanţi ambulanţi, am fost primiţi de un servitor în frac şi cu cravată albă, care ne-a condus în camera ce ne fusese rezervată. Ce frumoasă mi s-a părut camera noastră! Avea paturi albe, ferestrele dădeau pe o verandă deasupra lacului şi priveliştea era de vis. Când am revenit în cameră, servitorul era tot acolo, nemişcat, aşteptându-ne ordinele; ne întrebă ce dorim la cina pe care ne-o va servi pe verandă.

— Aveţi tarte?

— Tarte cu revent, cu căpşuni, cu coacăze.

— Bine, ne vei aduce tarte.

— Din toate?

— Bineînţeles.

— Şi la început ce friptură doriţi şi ce legume?

La fiecare ofertă, Mattia făcea ochii mari, dar nu se lăsa intimidat.

— Ce credeţi că e mai bun, spuse el.

Servitorul ieşi foarte grav.

— Cred că vom cina aici mai bine decât la familia Driscoll, spuse Mattia.

A doua zi, doamna Milligan veni să ne vadă. Era însoţită de un croitor şi de o lenjereasă, care ne luară măsurile pentru costume şi cămăşi.

Ne spuse că Liza încerca să vorbească şi că medicul care a examinat-o i-a dat asigurări că acum este vindecată. După ce petrecu o oră cu noi, ne părăsi, îmbrăţişându-mă cu tandreţe şi dând mâna cu Mattia.

Veni aşa, timp de patru zile, arătându-se de fiecare dată

mai tandră şi mai afectuoasă cu mine, dar totuşi puţin stingherită, ca şi cum nu voia să-şi arate această tandreţe!

În a cincea zi veni servitorul pe care-l ştiam de pe Lebăda în locul ei; ne spuse că doamna Milligan ne aşteaptă la ea acasă şi că o trăsură care se află în faţa hotelului ne va duce acolo. Era o trăsură deschisă, în care Mattia luă loc cu un aer foarte natural, ca şi cum toată viaţa numai în trăsuri umblase. Capi, la rândul lui, se urcă fără teamă pe una dintre pernele trăsurii.

Drumul a fost scurt, mi s-a părut foarte scurt, căci mergeam ca într-un vis, cu capul plin de idei nebuneşti sau pe care eu le credeam nebuneşti. Am fost introduşi într-un salon unde se aflau doamna Milligan, Arthur întins pe un divan şi Liza.

Arthur îmi întinse ambele braţe; am fugit spre el să-l îmbrăţişez; am îmbrăţişat-o şi pe Liza, iar doamna Milligan mă îmbrăţişa şi ea.

— În sfârşit, a sosit clipa, îmi spuse ea, să-ţi reiei locul ce-ţi aparţine.

Şi, în timp ce o priveam neînţelegând ce-mi spune, s-a deschis o uşă prin care a intrat tuşa Barberin, ducând în braţe nişte hăinuţe de copil, o pelerină din caşmir alb, o bonetă de dantelă, botoşei tricotaţi.

Nu avu timp decât să pună aceste lucruri pe o masă, înainte de a o lua eu în braţe; pe când o îmbrăţişam, doamna Milligan dădu un ordin unui servitor, dar n-am auzit decât numele de James Milligan, care mă făcu să pălesc.

— Nu ai de ce teme, îmi spuse ea cu blândeţe, din contră, vino aici lângă mine şi ţine-mă de mână.

În acel moment uşa salonului se deschise în faţa domnului James Milligan, care intră surâzând cu toţi dinţii lui ascuţiţi; cum mă zări, acel surâs fu înlocuit cu o strâmbătură înfiorătoare.

Doamna Milligan nu-i dădu răgaz să vorbească.

— Te-am chemat, spuse ea cu o voce înceată, care tremura uşor, să ţi-l prezint pe fiul meu mai mare, pe care,

în sfârşit, am avut bucuria să-l regăsesc.

Îmi strânse mâna şi adăugă:

— Iată-l! Dar îl cunoşti deja, pentru că ai fost să-l vezi la omul pe care l-ai pus să-l fure; voiai să ştii cum stă cu sănătatea.

— Ce înseamnă toate astea?… întrebă domnul Milligan, cu o faţă descompusă.

— Acest om, aflat acum în închisoare din cauza unui furt comis într-o biserică, a făcut mărturisiri complete. Iată o scrisoare care confirmă acest lucru: a spus cum a furat copilul, cum şi-a luat măsuri de prevedere tăind monogramele de pe haine pentru a nu putea fi recunoscut. Iată şi aceste haine, pe care această minunată femeie, care mi-a crescut fiul cu generozitate, ca şi cum ar fi fost al ei, le-a păstrat. Vrei să vezi scrisoarea? Vrei să vezi hainele?

Domnul James Milligan rămase un moment nemişcat, întrebându-se dacă nu este cazul să ne sugrume pe toţi; apoi se îndreptă spre uşă, dar, înainte de-a ieşi, spuse:

— Vom vedea ce crede tribunalul despre acest copil.

Fără să se tulbure, doamna Milligan, acum mama mea, îi răspunse:

— Poţi să mă dai în judecată, eu nu-l pot da pe cel ce-a fost fratele soţului meu.

Uşa se închise în urma unchiului meu; atunci m-am putut arunca în braţele mamei mele şi am îmbrăţişat-o cu adevărat pentru prima oară.

Când emoţia s-a mai calmat, Mattia se apropie:

— Vrei să-i spui mamei tale că am păstrat bine secretul? spuse el.

— Ştiai deci totul?, l-am întrebat.

Mama fu cea care răspunse în locul lui.

— Când Mattia mi-a povestit totul, i-am cerut să nu-ţi spună nimic, căci, deşi aveam convingerea că micul Rémi era fiul meu, aveam nevoie de dovezi ca să fiu sigură că nu comit o eroare. Ce dureros ar fi fost pentru tine, copilul meu, ca după ce te-aş fi îmbrăţişat ca pe un fiu, să-ţi fi spus

că m-am înşelat! Aceste dovezi le avem acum şi suntem împreună pentru totdeauna. Vei trăi întotdeauna cu mama, cu fratele tău şi – arătând spre Liza şi spre Mattia – cu cei care te-au iubit când ai fost în nenorocire.

42
În familie

Au trecut de atunci destul de numeroşi ani, dar mie mi s-a părut că au fost scurţi, căci s-au petrecut în acest răstimp numai lucruri plăcute.

Locuiesc în acest moment în Anglia, la Milligan-Park, castelul strămoşilor mei.

Copilul fără familie, fără niciun sprijin, abandonat şi pierdut în viaţă, purtat de colo-colo de capriciile hazardului, fără vreo lumină care să-l îndrume în mijlocul imensei mări de necazuri în care se zbate, fără niciun port în care să se refugieze, are acum nu numai o mamă şi un frate pe care-i iubeşte şi de care este iubit, dar are şi strămoşi care i-au lăsat, pe lângă un nume onorat în ţara sa, şi o avere frumoasă.

Micul hoinar, care în copilărie a petrecut atâtea nopţi în şoproane, în grajduri sau în mijlocul pădurii, sub cerul liber, este moştenitorul unui vechi castel istoric ce este vizitat de curioşi şi recomandat de ghiduri.

Castelul se află cam la douăzeci de leghe spre vest de locul unde m-am îmbarcat cu ani în urmă, când eram urmărit de oamenii justiţiei. Se află într-o vale împădurită, cu toate că se simte şi apropierea mării. Construit pe o esplanadă naturală, are forma unui cub cu patru turnuri mari în colţuri. Cele două laturi dinspre sud şi vest sunt acoperite de glicină şi trandafiri urcători; cele dinspre nord şi est sunt invadate de iederă, al cărui trunchi gros ca un om îi atestă vechimea. Este nevoie de îngrijirile atente ale grădinarilor pentru ca vegetaţia excesivă să nu acopere arabescurile şi chenarele fin sculptate în piatra albă a

ferestrelor şi uşilor.

Jur-împrejurul castelului se întinde un parc imens, cu copaci bătrâni, neatinşi de secure şi udaţi de ape limpezi care fac ca iarba să fie verde tot timpul. Pe ramurile mestecenilor centenari, stăncuţele îşi fac cuiburi, anunţând cu croncăniturile lor începutul şi sfârşitul zilei.

În acest vechi castel, Milligan-Park, locuiesc împreună cu mama mea, fratele meu şi soţia mea.

De şase luni de când ne-am instalat aici, am petrecut multe ore în arhiva castelului, unde sunt păstrate hărţile, titlurile de proprietate, actele familiei, aplecat deasupra unei mese lungi de stejar înnegrit de ani, ocupat cu scrisul; nu actele familiei şi hărţile le consult, ci cartea amintirilor mele, pe care le frunzăresc zi de zi şi încerc să le pun în ordine.

Ne vom boteza chiar în aceste zile primul copil, pe micuţul Mattia, şi cu ocazia acestui botez îi voi reuni pe toţi cei ce mi-au fost buni prieteni în zilele grele prin care am trecut. Le voi oferi tuturor povestea aventurilor în care au fost implicaţi, ca o dovadă a sentimentului de gratitudine pe care-l nutresc faţă de ei pentru ajutorul pe care mi l-au dat şi pentru afecţiunea pe care şi-au manifestat-o faţă de copilul pierdut care am fost. Când termin un capitol, îl trimit la Dorchester, la un tipograf. Chiar azi aştept copiile autografiate ale manuscrisului meu, pentru a dărui fiecărui invitat câte un exemplar.

Această reuniune va fi o surpriză pentru fiecare dintre oaspeţi, dar şi pentru soţia mea, care nu se aşteaptă să-şi revadă tatăl, sora, fraţii, mătuşa. Numai mama şi fratele meu ştiu de acest secret.

Dacă nu se iveşte nicio complicaţie, toţi vor dormi în noaptea asta la castel şi voi avea bucuria să-i văd pe toţi adunaţi în jurul aceleiaşi mese.

Doar unul dintre cei a căror amintire o port în suflet va lipsi de la această sărbătoare, căci, oricât de mare ar fi puterea bogăţiei, ea nu poate da viaţă celor ce nu mai sunt!

Bietul meu maestru! Cât de bucuros aş fi fost să-ţi pot asigura o bătrâneţe liniştită! Ţi-ai fi lăsat deoparte cimpoiul, cojocul şi haina de catifea. N-ai mai fi repetat: „Înainte, copii!” O bătrâneţe onorată cum se cuvine ţi-ar fi permis să-ţi ridici frumosul cap alb şi să-ţi reiei vechiul nume. Vitalis, bătrânul vagabond, ar fi redevenit Carlo Balzani, celebrul cântăreţ. Dar ceea ce moartea implacabilă nu mi-a permis pentru tine, am făcut cel puţin pentru memoria ta; la Paris, în cimitirul Montparnasse, acest nume, Carlo Balzani, este înscris pe monumentul pe care mama, la cererea mea, ţi l-a ridicat, iar bustul din bronz, sculptat după portretele publicate în timpul celebrităţii tale, aminteşte de gloria ta celor care te-au aplaudat. O copie a acestui bust a fost turnată pentru mine. Se află aici, în faţa mea!

Şi, scriind povestea primilor mei ani de restrişte, în timp ce derulam evenimentele petrecute, ochii mei îi căutau pe ai tăi. Nu te-am uitat şi nu te voi uita niciodată, să fii sigur de asta; dacă am reuşit să rezist în faţa pericolelor pe care le presupune existenţa unui copil pierdut şi nu m-am scufundat în noroi, ţie ţi-o datorez, lecţiilor tale, exemplului pe care mi l-ai dat, o, drag stăpân! Şi la această sărbătoare locul ce ţi se cuvine va fi rezervat cu pioşenie.

Dar iat-o pe mama, care vine spre mine prin galeria de portrete; vârsta nu i-a şters frumuseţea. O văd şi astăzi la fel de frumoasă ca atunci când mi-a apărut pentru prima oară în faţa ochilor pe veranda vasului Lebăda, cu aerul său nobil, atât de bun şi blând; doar vălul melancoliei s-a şters de pe faţa ei.

Se sprijină de braţul lui Arthur, căci astăzi nu mama îl susţine pe fiul ei cel debil, cu mers nesigur, ci fiul, devenit un tânăr frumos, talentat la toate sporturile, cavaler elegant, vâslaş solid, vânător iscusit, îi oferă, cu o afectuoasă grijă, braţul mamei sale. În ciuda pronosticului unchiului nostru James Milligan, miracolul s-a împlinit: Arthur a trăit şi va trăi.

La o mică distanţă în urma lor văd o bătrână, îmbrăcată ca o ţărancă franceză, ducând în braţe un copilaş îmbrăcat cu o pelerină albă: bătrâna este tuşa Barberin, iar copilul este al meu, este fiul meu, micuţul Mattia.

După ce am regăsit-o pe mama, am vrut ca tuşa Barberin să rămână cu noi; dar ea nu a acceptat.

— Nu, mi-a spus, micul meu Rémi, locul meu nu este lângă mama ta în acest moment. Tu trebuie să munceşti pentru a te instrui şi a deveni un adevărat domn prin educaţie, aşa cum ai fost prin naştere. Ce-aş putea face acum lângă tine? Locul meu nu este în casa adevăratei tale mame, lasă-mă să mă întorc la Chavanon. Dar nu ne vom despărţi pentru totdeauna. Vei creşte, te vei căsători, vei avea urmaşi şi atunci, dacă vei dori, iar eu voi mai fi în viaţă şi în putere, voi reveni lângă tine pentru a-ţi creşte copiii. Nu voi mai putea fi doica lor, aşa cum am fost a ta, căci voi fi bătrână, dar bătrâneţea nu mă va împiedica să-ţi cresc bine copilul, căci am destulă experienţă. Nu prea dorm mult. Îl voi iubi pe copilul tău şi poţi fi sigur că nu voi lăsa pe nimeni să-l fure aşa cum ai fost tu furat.

S-a întâmplat aşa cum a vrut tuşa Barberin; cu puţin timp înainte de naşterea copilului nostru am trimis după ea la Chavanon, şi ea şi-a părăsit totul, sat, obiceiuri, prieteni, vaca născută de cea pe care i-o dăruisem, pentru a veni în Anglia, lângă noi. Micuţul nostru Mattia este alăptat de mama lui; dar este îngrijit, plimbat, răsfăţat de tuşa Barberin, care declară că este cel mai frumos copil pe care l-a văzut vreodată.

Arthur are în mână un număr din ziarul Times. Îl pune pe biroul meu, întrebându-mă dacă l-am citit; la răspunsul meu negativ, îmi arată o corespondenţă din Viena pe care-o citesc cu toată atenţia:

Îl veţi asculta în curând, la Londra, pe Mattia; cu tot succesul de prestigiu pe care l-au avut concertele sale aici, ne părăseşte chemat în Anglia de aranjamente anterioare.

V-am mai vorbit despre concertele sale; au produs cea mai vie impresie, atât prin puterea şi originalitatea virtuosului, cât şi prin talentul compoziţiei; ca să închei, Mattia poate fi numit un Chopin al viorii.

Nu aveam nevoie de acest articol pentru a şti că micul muzicant ambulant de odinioară, camaradul şi elevul meu, a devenit un mare artist. L-am văzut pe Mattia crescând, dezvoltându-se, şi dacă, atunci când învăţam toţi trei, el, Arthur şi cu mine, făcea puţine progrese la latină şi greacă, în muzică făcea progrese remarcabile, uimindu-i pe profesorii pe care-i angajase mama mea, aşa că nu era greu să ghiceşti că prezicerea lui Espinassous, coaforul-muzician din Mende, se va realiza. Totuşi, această corespondenţă din Viena mă umplea de-o bucurie orgolioasă, ca şi cum mi s-ar fi cuvenit şi mie o parte dintre aplauzele care-l întovărăşeau peste tot. Dar, în realitate nu era oare adevărat? Mattia nu era ca un alter-ego pentru mine, nu era camaradul, prietenul, fratele meu? Triumfurile sale erau şi ale mele, după cum fericirea mea era şi a lui.

În acel moment, un servitor intră cu o telegramă.

Este, poate, traversarea cea mai scurtă, dar nu cea mai agreabilă; există însă vreo traversare agreabilă? Oricum, mi-a fost atât de rău, încât abia la Red-Hill am forţa să-ţi telegrafiez; am luat-o cu mine pe Cristina, trecând prin Paris; vom fi la Chegfor la ora patru şi zece minute: trimite o trăsură.

Mattia

Pronunţând numele Cristinei, l-am privit pe Arthur, dar acesta îşi întoarse privirea; doar când am terminat de citit telegrama m-a privit.

— O să mă duc chiar eu la Chegfor, îmi spuse fratele meu. Am să pun să înhame imediat caii la trăsură.

— Este o idee excelentă; la întoarcere, vei sta în faţa Cristinei.

Fără să-mi răspundă, ieşi repede; atunci m-am întors spre mama:

— Vezi că Arthur nu-şi ascunde emoţia; asta spune ceva.

— Da, spune.

Mi s-a părut că simt în tonul mamei un fel de nemulţumire; atunci m-am ridicat şi m-am dus să mă aşez lângă ea şi, luându-i mâinile într-ale mele, i le-am sărutat.

— Dragă mamă, i-am spus în franceză, care era limba pe care o întrebuinţam întotdeauna când voiam să-i vorbesc tandru, ca un copil; dragă mamă, nu trebuie să fii mâhnită că Arthur o iubeşte pe Cristina. Acest lucru îl va împiedica să facă o căsnicie strălucită, este adevărat, pentru că o căsnicie fericită, după opinia lumii, înseamnă să uneşti rangul cu bogăţia. Dar exemplul meu - nu demonstrează că poţi fi fericit, foarte fericit, fără ca femeia pe care o iubeşti să aibă rang şi avere? Nu vrei ca Arthur să fie la fel de fericit ca mine? Slăbiciunea pe care ai avut-o faţă de mine, pentru că nu puteai refuza nimic copilului după care ai plâns timp de treisprezece ani, n-o poţi avea şi faţă de celălalt fiu? Poţi să fii indulgentă numai cu unul dintre fiii tăi?

Mama mă mângâie pe frunte şi, sărutându-mă, îmi spuse:

— Oh! Ce copil bun! Ce frate cumsecade! Câtă afecţiune se află în inima ta!

— Pentru că am fost econom altădată; dar nu de mine este vorba, ci de Arthur. Spune-mi, unde ar putea găsi o femeie mai fermecătoare decât Cristina? Nu este o adevărată frumuseţe italiană? Şi educaţia pe care a primit-o de când ne-am dus s-o luăm de la Lucea nu-i permite să ocupe un loc, şi încă un loc de frunte, chiar în societatea cea mai exigentă?

— Tu vezi în Cristina, în primul rând, pe sora prietenului

tău, Mattia.

— Este adevărat acest lucru şi îţi mărturisesc că doresc din toată inima să se realizeze această căsătorie prin care Mattia ar intra în familia noastră!

— Arthur ţi-a vorbit despre sentimentele şi dorinţele lui?

— Da, scumpă mamă, i-am răspuns surâzând; mi-a vorbit în calitatea mea de cap al familiei.

— Şi şeful familiei ce-a răspuns?

— A promis să-l ajute… Dar mama mă întrerupse:

— Uite-o pe soţia ta. Vom discuta despre Arthur mai târziu. Soţia mea – cred că aţi ghicit şi că nu este nevoie să vă mai spun, nu-i aşa? — , soţia mea este fetiţa cu ochii mari, miraţi, cu faţa atât de expresivă pe care o cunoaşteţi demult, este Liza, mica Liză cea gingaşă şi delicată. Acea Liză nu mai este mută, dar şi-a păstrat, din fericire, gingăşia şi delicateţea care conferă frumuseţii ei ceva ceresc. Liza n-a mai părăsit-o pe mama, care a crescut-o şi a educat-o, devenind o tânără frumoasă, înzestrată în ochii mei cu toate calităţile, meritele, virtuţile, pentru că o iubesc. I-am cerut mamei să mi-o dea de soţie. După ce la început s-a împotrivit, având în vedere diferenţa de condiţie socială dintre noi, mama nu a putut să mă mai refuze, ceea ce a scandalizat câteva rude. Dintre cele patru care se manifestaseră în acest sens, trei şi-au schimbat între timp opinia, fiind cucerite de graţia Lizei, iar cea de a patra nu aşteaptă decât o vizită din partea noastră ca să ne ceară scuze că s-a înşelat şi să ne spună cât se bucură că suntem fericiţi; iar această vizită este fixată chiar pentru mâine.

— Ei bine, spuse Liza intrând, ce se întâmplă? De ce vă ascundeţi de mine şi vorbiţi în secret? Arthur a plecat la Chegford, o trăsură a fost trimisă la Ferry. Despre ce este vorba?

Am surâs, dar nu i-am răspuns.

Atunci o luă pe mama de gât şi o îmbrăţişa cu multă tandreţe.

— Dacă şi dumneata faci parte din complot, dragă

mamă, spuse ea, nu mai sunt neliniştită; sunt sigură dinainte că nu te gândeşti decât la fericirea noastră. Nici nu mai sunt curioasă să aflu ce se pune la cale.

Timpul a trecut şi trăsura trimisă la Ferry pentru a aduce familia Lizei trebuie să sosească dintr-un moment în altul. Ca s-o fac curioasă, îmi iau luneta cu care urmărim vasele în larg; dar în loc s-o îndrept spre mare, o îndrept spre drumul pe care trebuie să sosească trăsura.

— Priveşte cu această lunetă, îi spun, şi curiozitatea îţi va fi satisfăcută.

Ea priveşte, dar fără să vadă altceva decât drumul prăfuit, deoarece trăsura nu se zăreşte încă. Atunci mă uit eu cu luneta.

— Cum de n-ai văzut nimic cu luneta asta?, o întreb cu acelaşi ton cu care Vitalis făcea reclama spectacolului său. Este o lunetă fermecată: cu ea văd peste mare până în Franţa; cu ea zăresc o căsuţă cochetă lângă Sceaux; un bărbat cu părul alb grăbeşte două femei: „Haideţi mai repede, spune el, pierdem trenul şi nu mai ajung în Anglia pentru botezul nepotului meu; cucoană Catherine, grăbeşte-te, te rog, de zece ani de când locuim împreună, întotdeauna ai întârziat. Ce vrei să spui, Etiennette? Iat-o şi pe domnişoara Jandarm! Reproşul pe care-l fac Catherinei este prietenesc. Lasă că ştii tu că nu mai găsesc o soră mai bună ca ea şi o fiică mai grijulie ca tine, Etiennette, care nu te măriţi ca să-ţi îngrijeşti bătrânul tată, continuându-ţi rolul de înger păzitor pe care l-ai avut când erai încă un copil pentru fraţii şi sora ta mai mici."

Apoi, înainte de a pleca, dă ordin ca florile să fie bine îngrijite în lipsa lui. „Nu uita că am fost grădinar", îi spuse el servitorului, „şi că mă pricep bine la treaba asta".

Schimb direcţia în care este îndreptată luneta, ca şi cum aş vrea să mă uit în altă parte.

— Acum văd un vapor, un vapor mare care soseşte din Antile şi se apropie de Le Havre: la bord văd un tânăr care vine dintr-o expediţie botanică din regiunea Amazonului. Se

spune că aduce o întreagă colecţie de plante necunoscute în Europa; relatarea primei părţi a călătoriei, publicată în ziare, este foarte incitantă. Numele lui Benjamin Acquin este deja celebru. Nu are decât o grijă, să ştie dacă va ajunge la timp la Le Havre ca să poată lua vaporul pentru Southampton şi să se alăture familiei la Milligan-Park; luneta mea este aşa de fermecată, încât îl urmăreşte îndeaproape; a reuşit să prindă vaporul pentru Southampton şi soseşte.

Din nou îmi îndrept luneta în altă direcţie şi continui:

— Nu numai că-i văd, dar îi aud. Bărbaţii se află într-un compartiment: unul bătrân şi unul tânăr. „Cât de interesantă va fi această călătorie pentru noi?" spune cel în vârstă. „Foarte interesantă, Dascăle." „Nu numai că-ţi vei îmbrăţişa familia, nu numai că-i vom strânge mâna lui Rémi, pe care nu l-am uitat, dar vom coborî şi în minele din Ţara Galilor. Te vei documenta şi, la întoarcere, vei aduce îmbunătăţiri la Truyère, ceea ce-ţi va mări autoritatea şi prestigiul pe care ai ştiut să le cucereşti prin munca ta, iar eu voi aduce eşantioane pe care le voi adăuga colecţiei mele pe care oraşul Varses a acceptat să o primească şi să o expună. Ce păcat că Gaspard nu a putut veni!"

Voiam să continui, dar Liza se apropiase de mine. Mi-a luat capul în mâini şi, mângâindu-mă, mă împiedică să mai vorbesc!

— Oh, ce surpriză plăcută, spuse ea cu o voce pe care emoţia o făcea să tremure.

— Nu mie trebuie să-mi mulţumeşti, ci mamei, care a fost de acord cu mine când am vrut să-i adun pe toţi cei care au fost buni cu fiul ei cel abandonat. Dacă nu mi-ai fi închis gura, ai mai fi aflat că îl aşteptăm şi pe acest extraordinar Bob, devenit cel mai faimos showman al Angliei, şi pe fratele lui, care este tot comandantul vasului Eclipsa.

În acel moment se aude zgomotul unei trăsuri şi imediat al celei de a doua. Fugim la fereastră, şi Liza îi recunoaşte

în prima trăsură pe tatăl ei, pe tuşa Catherine, pe sora ei, Etiennette, şi pe fraţii ei, Alexis şi Benjamin; lângă Alexis se află un bătrân cocârjat, cu părul complet albit; este Dascălul. Din cealaltă parte soseşte trăsura care-i aduce pe Mattia şi pe Cristina, şi ei ne fac semne cu mâna. Apoi, în spatele trăsurii vine o cabrioletă, condusă chiar de Bob. Bob pare un gentleman, iar fratele său a rămas tot marinarul de temut care ne-a debarcat la Isigny.

Coborâm cât putem de repede scara pentru a ne întâmpina oaspeţii.

Cina ne adună în jurul mesei pe toţi şi bineînţeles că vorbim despre trecut.

— Am întâlnit acum câteva zile la Baden, la cazinou, un gentleman cu dinţi albi şi ascuţiţi, care surâdea tot timpul, cu toate că avea ghinion; nu m-a recunoscut şi mi-a făcut cinstea să-mi ceară un florin pentru a-l juca pe-o combinaţie sigură; era un fel de asociaţie; dar nu a fost fericită. Domnul James Milligan a pierdut.

— De ce povesteşti acest lucru în faţa lui Rémi, dragul meu Mattia?, întrebă mama; este capabil să-i trimită ceva bani unchiului său.

— Exact, dragă mamă.

— Atunci unde va fi ispăşirea? întrebă mama.

— În faptul că unchiul meu, care a sacrificat totul de dragul averii, îi va datora mila celui pe care l-a persecutat şi a cărui moarte a dorit-o.

— Am aflat noutăţi despre complicii săi, spuse Bob.

— Despre mizerabilul Driscoll? întrebă Mattia.

— Nu despre Driscoll însuşi, care probabil că se află peste ocean, ci despre familia lui: doamna Driscoll a murit arsă de vie când, în loc să se culce pe masă, s-a culcat în foc; Allen şi Ned au fost condamnaţi la deportare; se duc să-i ţină tovărăşie tatălui lor.

— Şi Kate?

— Micuţa Kate îl îngrijeşte pe bunicul ei, care este încă în viaţă; locuieşte cu el la Curtea Leului Roşu; bătrânul are

încă bani; nu sunt nişte nenorociţi.

— Dacă este friguroasă, spuse Mattia râzând, îi plâng de milă: bătrânului nu-i place să te apropii de focul lui.

Şi, în această încercare de a evoca trecutul, fiecare are ceva de spus. Nu avem oare cu toţii amintiri comune pe care este plăcut să le evoci? Aceasta-i legătura care ne uneşte.

Când cina a luat sfârşit, Mattia se apropie de mine şi mă trage lângă o fereastră.

— Am o idee, îmi spune el; am cântat atât de des pentru străini, încât acum ar trebui să cântăm şi pentru cei pe care-i iubim.

— Fără muzică nu există plăcere pentru tine? Tot timpul şi oriunde numai muzică şi iar muzică: adu-ţi aminte de sperietura pe care i-ai provocat-o văcuţei noastre.

— Vrei să cânţi canţoneta ta napolitană?

— Cu plăcere, căci ea i-a redat Lizei graiul.

Şi ne-am luat instrumentele; dintr-o cutie frumoasă, dublată cu catifea, Mattia scoate o vioară veche, care nu valorează nici doi franci, dacă ai vrea s-o vinzi, iar eu scot din husa ei o harpă al cărui lemn, spălat de ploi, şi-a recăpătat culoarea naturală.

Toţi se adună în jurul nostru. În acel moment, un căţel, un caniş, Capi, vine şi el.

Este bătrân bunul nostru Capi, este aproape surd, dar are încă ochi buni. De pe perna pe care-şi petrece zilele, a recunoscut harpa şi vine şi el şchiopătând „pentru reprezentaţie”; ţine o farfurioară în gură; după ce vom termina cântecul, vrea să facă turul „onorabilei societăţi”, mergând pe lăbuţele din spate. Cum îi lipseşte forţa să rămână aşa, se aşază şi salută grav societatea, punând o lăbuţă pe inimă şi urmărindu-ne cu atenţie.

După ce terminăm cântecul, Capi se ridică foarte greu şi „face cheta”; fiecare îi pune ofranda în farfurioară, iar Capi, mulţumit, mi-o aduce: este cel mai mare câştig pe care l-a adunat vreodată; nu sunt decât monede de argint şi de

aur – o sută şaptezeci de franci!

Îl sărut pe nas ca altădată când mă consola şi această amintire a mizeriilor din copilăria mea îmi dă o idee pe care le-o împărtăşesc imediat celorlalţi:

— Această sumă reprezintă prima contribuţie destinată construirii unui cămin pentru micii muzicanţi ambulanţi; mama şi cu mine vom pune restul.

— Stimată doamnă, spune Mattia, sărutând mâna mamei, vă cer să contribui şi eu la această operă de caritate; dacă sunteţi de acord, suma câştigată la primul meu concert de la Londra se va adăuga la câştigul lui Capi.

Din manuscrisul meu, multiplicat la tipografie şi oferit oaspeţilor, lipsesc doar câteva pagini: sunt cele care trebuie să cuprindă canţoneta napolitană; Mattia, mai bun muzician decât mine, a scris aceste pagini pe care le voi reproduce în continuare.

Fereastră lângă tine-adesea am suspinat
Tot aşteptând măcar o clipă să o zăresc.
Dar nemiloasa ta stăpână nu s-a arătat
Şi ca o torţă-ardea de dor, ardea inima.

Când numele i-l auzeam eram ca fermecat
O pasăre-aş fi vrut să fiu, s-ajung în zbor la ea,
Şi doar privindu-mă în ochi ce simt ar fi aflat
Şi mi-ar fi înţeles, în fine, dragostea.

Sfârşit